پەنجەکان یەکتری ئەشکێنین

دیوی ناوەوەی روداوەکانی کوردستانی عیراق ١٩٧٩-١٩٨٣

نەوشیروان مستەفا ئەمین

توتە، برای توتە، باڵابەرزە، دۆشاومژە، ئەسپێکوژە، پێنج برا برون.
توتە وتی: بابچین بۆ دزی !
برای توتە: لەکوێ؟
باڵا بەرزە وتی : لە ماڵی خوا!
دۆشاومژە: حەرامە.
ئەسپێکوژە وتی: لە دینی ئێمەدا هیچ شتێ حەرام نیە.
لە ناو خۆیان دا بو بە شەڕیان، چواریان یەك کەوتن بۆ ڕاونانی پێنجەم.

١٩٩٧

ناوەرۆک

٥. سالی ٨١ (ل ١٨١ - ٢٣٢)

بۆچی چوم و تورشی چی بوم. کاروباری کۆمەڵە. یەکەمین کۆنفرەنسی کۆمەڵە. حدک و پدک. لاک. گەڵ. تیکچونی یەکیتی و ئیران. پشیوانی هەلومەرجی کوردستان. یەکەمین شەری جود - یەکیتی. پاسۆک و یەکیتی. حسک و یەکیتی. حشع و یەکیتی. لەشکرکیشیەکەی سەید کاکە. گەلە کۆمەکێ ی چوار قۆڵی جود. ئاکۆیەتی. هەندی وشەی جوگرافی. وەرتێ.

٦. سالی ٨٢ (ل ٢٣٣ - ٢٧٧)

شیرکۆ و چلورەفرۆشەکان. دەوەن بە ئاش. میتەرۆلۆجی. هەولی ئاشتبونەوە. ئەنوەر حسەن و قازان. یەکیتیی نوسەرانی کوردستان. هەولیکی سەرنەکەوتو لە گەڵ حسک. مەیدانی ئازاد. خۆپیشاندانی شارەکان. قاسملو و ناوبژی. خواستەکانی یەکیتی. شۆرشی بی مۆسیقا. ریککەوتنی ینک - پدک. دوەمین کۆنفرەنسی کۆمەڵە. پیکهینانی یەکیتی شۆرشگیران. هیزی پشتیوان. پیکهینانی مەلبەندەکان. یەکیتی و حکومەت. سۆشیال دیموکرات. تۆری پەیوەندی بیتەڵ. تەفسیری قورئان.

٧. سالی ٨٣ (ل ٢٧٩ - ٣٣٥)

ریککەوتنی ١٩ قۆڵی. سەید صادق و بالاتەران. کەمینیکی کویر. دارەکەی حسک. شەمال و باداوان. شەر لە شارباژیر. شەری یەکەمی جود. تەفسیری جود بۆ روداوەکان. ئیتیهامەکانی حشع. خۆشناوەتی. سماقولیەکان. حسەن مارگر. رقی ئافرەت. ئاژاوەی ناو ئەدیبان. شیرکۆ بیکەس. حسۆ لە جاسوسان. هاتنی مامجەلال بۆ خۆشناوەتی. جەمال تایەر. شەری دوەمی جود. هەنگەوانی. شەرە جنیو بە هوکی تۆکی. حسۆ لە کونەکۆتر. گیرانی بارزانیەکان. بەرەو ئاسۆس. بەرێ مەرگە. مەلبەندی یەک لە ناو شەری عیراق و ئیران دا. شەر لە ٣ مەیدان دا. ئازادکردنی بیتواتە. مفاوەضە لە گەڵ بەعس.

٨. پەلگە (ل ٣٣٧ -)

کورتکراوەکان

پاسۆک: پارتی سوسیالیستی کورد
پدک: پارتی دیموکراتی کوردستان
توع: التجمع الوطنی العراقی
جود: الجبهه الوطنیه الدیمقراطیه
جوقد: الجبهه الوطنیه والقومیه الدیمقراطیه
حاع: الحرکه الاشتراکیه العربیه
حدکا: حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران
حسک: حیزبی سوسیالیستی کوردستان، سەرەتا ناوی:
حیزبی سوسیالیستی یەکگرتوی کوردستان بو.
حشع: حیزبی شیوعی عیراق
کاژیک: کۆمەڵەی ئازادی و ژیانەوە و یەکگرتنی کوردستان
سازکا: سازمان انقلابی زحمتکشان کردستان ایران، بە کوردی:
کۆمەڵەی شۆڕشگێری زەحمەتکێشانی کوردستانی ئیران
قم: قیادە موەقەتە (سەردەمی پارتی بەم ناوە ناسرا بو)
کۆرەک: کومەڵەی رەنجدەرانی کوردستان
لاک: لەشکری ئیسلامی کورد
م: مەڵبەند
م س: مەکتەبی سیاسی
م ع: مەکتەبی عەسکەری
م ق ث: مجلس قیادە الثورە
هـ: هەرێم
ینک: یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان

نیوەی یەکەمی ١٩٧٩

بنکەی ناوزەنگ

ناوزەنگ تا ئەمات ئاوەدانتر و قەرەباڵغتر ئەبو. زەلی و قولەعەرەبی بارەگایان تێ دا دانرا.

لە ناوزەنگ، جگە لە مامجەلال لە ئەندامانی سەرکردایەتی: سالار، مەلابەختیار، عومەری حاجی عەبدوللا، فاضیل کەریم، هەروەها د. مەحمود عەلی عوسمان و قادر جەباری و، ژمارەیەک لە کادرەکانی کومەلە وەکو سەید کەریم، ئیبراهیم جەلال، ریباز کۆ بوبونەوە. رەسول مامەندیش هات بوە زەلی. بەلام بەشداری کوبونەوەکانی سەرکردایەتی نەئەکرد. ویستمان کارەکان ریک بخەینەوە. من کاروباری کومەلەم هەلئەسوراند. سالار و جەعفەر لە گەل مامجەلال کاروباری مەکتەبی سیاسییان ئەکرد. د. مەحمودیش لە زۆری کوبونەوەکان دا بەشداری ئەکرد. لە میژ بو مەکتەبی سیاسی نوینەری بزوتنەوەی تێ دا نەمابو، قادر عەزیزیان دانا بو بە نوینەری بزوتنەوە لای م س. بەلام قادر نە ئەندامی سەرکردایەتی بزوتنەوە بو، نە هی سەرکردایەتی یەکیتی. لە زوری کوبونەوەکان دا بەشداری ئەکرد، بەلام لە هەمویان دا وەکو پێی یان وت بو کیشەی دروست ئەکرد و، زورجار لە گەل مامجەلال قسەیان لە یەک ئەگیرا.

کاروباری پیشمەرگە بە ملازم عومەر و راگەیاندن بە فاضیل سپیردرا.

ناوزەنگ ئاوەدانی تێ دا نەبو. هەمومان لە خیوەت دا بوین. خیوەتەکان زۆر قەرەباڵغ بون. لە بەر ئەوە هەم مشوری خیوەتی زۆرترمان ئەخوارد و، هەم هی خانو دروست کردن. پیشمەرگە لادییەکان شارەزاتر و گورجوگولتر بون لە خانو دروست کردن دا. هەر زو ئەوان هەندی نوایان بۆ خۆیان ساز کرد.

من و، ملازم عومەر، حەمەسەعید، هاوری جەبار.. خیوەتیکی گەورەمان هەلدا و، لە نایلونمان گرت. نایلونیکی ئەستورمان راخست بو لە سەری ئەنوستین یەکی یەک بەتانیمان هەبو. چرای غازمان لە ئیرانەوە بۆ ئەهات. خیوەتەکەمان لە پال شاخەکەدا هەلدا بو، زۆری پێ نەچو ژیرەکەی بو بە ئاوەزی، کانییەکی تێ دا تەقی بو، بە جۆگا ئاوەزییەکمان بۆ دەرەوە بۆ کرد.

لە ناوزەنگ چەند جیگایەکمان دیاری کرد خانوەکانیان تێ دا بکری. سالار و فاضیل مان راسپارد بو خەریکی دروستکردنی خانو بن. خانوەکان ئەگەرچی لە هەمان ناوچەدا بون، بەلام لە ٣ لای جیاوازدا دروست ئەکران. دەستەیەکیان فاضیل بۆ خۆی و مامجەلال و د. مەحمود و، دەستەیەک سالار، بۆ خۆی و عومەر و من و، دەستەیەک عەلی ئامەخان بۆ پیشمەرگەکان. هەندی لە فەرماندەی کەرتەکانی هەریمی پاریزگاریش لە نزیک ئەو بارەگایانەوە خەریک بون. شوینەکان بە ناوی سەرپەرشتیکەرەکانەوە ناو نرا بون: سالارئاوا، جەعفەرئاوا، عەلیئاوا... ئەم ناوانەمان بۆ خۆشیی لێ نابون، بەلام سالار و جەعفەر (فاضیل) پێیان ناخۆش بو، لە بەر ئەوە وازمان لێ هینا. خانوەکان، لە گەل

خانوی تەنگ و تاریک و دواکەوتوی جوتیارەکان دا هیچ جیاوازیەکیان نەبو، بە هەمان کەرەستە و هەندەسە دروستکرا بون.

*

من ئەو ماوەیە کارم زۆر بو: نوسین و سەرپەرشتی چاپ و بلاو کردنەوەی بلاوکراوەکان، بە تایبەتی وەرزنامەی «کۆمەلە». وەلامدانەوەی زوری ئەو نامانەی لە ریکخراوە نهینیەکان و، لە هەریم و لقەکانەوە ئەگەیشتن. بینین و گفتوگۆ لە گەل ئەو کادر و پیشمەرگە و هاوولاتیانەی بۆ ئیشوکار ئەهاتن. تایپ و رۆنیوکەیشی حەمە سەعید و هاوری جبار ئەیان کرد.

بە لامەوە گرنگ نەبو لە کوی بم، گرنگ ئەوە بو توایەکم هەبی ستاری تی دا بکرم و ئیشەکانی تی دا بکەم. لە بەر ئەوە ئەوەندە گریم نەئەدایە شوینی ژیان و ئەوەندەیش کاتم نەبو خەریکی دروستکردنی خانو و، گیروگرفتی رۆژانەی پیویستیەکانی بارەگا و، پیشمەرگەکانی بم. راستیەکەی ئەرکی بارەگا لەو شاخە چۆلە زۆر بو: دابینکردنی نان و خواردەمەنی، سوتەمەنی، رایەخ و پیخەف، بەری کردنی میوان. من حەزم ئەکرد، بۆ ئەوەی لەو دەردیسەریانە دور بم، خانوی بە کۆمەلمان هەبی پیکەوە بژین. بەلام سەیر ئەوە بو زۆری برادەرەکان، تەنانەت هەندی لە لیپرسراوەکانیش، خویندنەوە و نوسین و چاپیان بە کاری ماندوکەر دانەئەنا، لایان وابو ئەمیش سەرگەرمیەکە بۆ خۆخلافاندن وەکو دامە و تەزنیف و تاوڵە!

کە خانوەکەمان: ژوریکی دریژ و دالانیک، سەری گیرا، هیشتا تەر بو چوینە ناویەوە. شوینەکەمان تەنگ و میوانمان زور بو. ئەو زستانە بەفر زور باری، من لە بەر دەرگای دالانەکەدا ئەنوستم.

*

ساواک لە ئیران دەسەلاتی نەما بو، خەریک بو هەلئەوەشا. بە ئاسانی بە ئیران دا هاتوچۆ ئەکرا. ئیمە ئەدرەسی هەندی لە دۆستەکانی ناو ئیرانمان نارد بو بۆ هەڤالانی دەرەوە بۆ ئەوەی بە ریگای ئەوان دا، بۆ بەشداری لە کۆبونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتی دا، بگەرینەوە کوردستان. سالار بە هەمان ریگەدا گەرا بوەوە. زستانی ٧٨ - ٧٩ عومەر شیخموس، عومەر مستەفا، د. فوئاد مەعصوم، د. کەمال خۆشناو، عادل موراد گەیشتنە ناوزەنگ. کەمال و عادل هاتنە لای ئیمە. ئەوانی تریش چونە لای مامجەلال.

*

کۆمەلە و کاری فیکری

ئەو ماوەیەی لە قەندیل بوین چەند وتاریکم نوسی بە ناوی کۆمەلەوە چاپ و بلاومان کردنەوە لەوانە:

- دەربارەی پیویستی بونی ریکخراوی تایبەتی چینی کریکار و رەنجدەرانی کوردستان (١٢ ل)
- مەسەلەی ئەندامەتی (٩ ل)
- ریکخستنی ینک بەهیز بکەن!
ریکخستنی کەلک بەهیز بکەن و، یەکیتی بیروڕا، ویست، ریکخستن و کردەوە لە ریزەکانی دا، بە دی بهینن!

- فرمانەکانی قۆناغی ئیستای خەباتمان

ئەم زنجیرە وتارە، کە هەر یەکەیان ناميلکەيەک بو، لە ماوەیەکی کورت دا بە دوای یەک دا بلاو کرانەوە، کاریکی باشی لە کادرەکان و، تیکرای ریکخستن کرد. بۆژانەوەیەکی تی دا بە دی هینان و، ریزەکانی یەک و یەکگرتو کردن. بەلام ئەمانە بەس نەبون ئەبو بلاوکراوەیەکی دەوری دەربکەین. بۆ ئەوەی «کۆمەلە» باشتر بناسری لە ناو خەلک دا بریارمان دا بلاوکراوەکەیشمان وەکو ریکخراوەکەمان ناوی «کۆمەلە» بی و، هەر وەرزە ژمارەیەکی لی دەربکەین.

«هەوالنامە» کە بۆ دەنگوباس تەرخان کرا بو، من وتارەکانیم ئامادە ئەکرد و، سەرپەرشتی لە چاپدانیم ئەکرد، بۆ ئەوەی دەستم بۆ کۆمەلە بەتال بی، ئیتر دەستم لەو هەلگرت و، خۆم بۆ دەرکردنی کۆمەلە تەرخان کرد.

*

ژمارەی یەکەمی کۆمەلە لە وەرزی پایزی ١٩٧٨ دا دەرچو. باس و بابەتەکانی بریتی بو لە:

سەروتار: بە بۆنەی وەرزنامەی کۆمەلەوە (ل ١ - ٢) فاشیستەکان سوپاکەیان بۆ کوی ئەنیرن: بۆ (جبهەی شیمالی و بانی جولان) یاخود بۆ چیاکانی کوردستان؟(ل ٣ - ٥) خەباتی گەلان: ئیران: جزیرەی ئارام یا گۆمی خوین؟(ل ٦ - ١٢) بابەتی جۆراوجۆر: بە سەر ئاوی حەمامیشەوە پیاوەتی وەها ناکری. خومەینی دەرئەکەن و پیشوازی لە شاهانو ئەکەن. رژیمی عیراق چەند مرۆف دۆستە. دەزگاکانی تۆتۆتۆمیە درۆزنەکە ئەو دەسەلاتانەی دراوەتی کە نین.(ل ١٤ - ١٥) لە دەفتەری سەروەری دا: جەمالە رەش، بەلگەی قارەمانەتی(ل ١٦ - ٢٣) باسیکی تیوری: چۆن مارکسیزم - لینینیزم فیر بین؟ (ل ٢٤ - ٢٩) ئازادی بۆ تیکۆشەرانی کوردستان. بۆینباخی ستولیپین، بۆینباخی بەعسی (ل ٣٠).

*

بو شارەزا بون لە ریبازی گۆڤارەکە و، مەبەست لە دەرکردنی لیرەدا سەروتاری یەکەمین ژمارەی وەکو خۆی ئەنوسمەوە:

بە بۆنەی وەرزنامەی کۆمەلەوە

لە رۆژهەلاتی ناوەراست دا نەتەوەیەک ئەژی کە نیشتمانەکەی لە دوای یەکەم جەنگی جیهانییەوە بە پی ی قازانجە ستراتیجی، سیاسی، ئابوری و پەترولییەکانی ئیمپیریالیزمی جیهانی و کۆنەپەرستی تورک، عەرەب، فارس و کورد، بی گوی دانە ئارەزوی دانیشتوانی ناوچەکە، بە سەر دەولەتەکانی تورکیا، ئیران، عیراق و سوریا دابەش کراوە.

ئەگەرچی ئەم نەتەوەیە هەموی بە سەر یەکەوە، بە ژمارە، لە هەندیک میللەت و نەتەوەی تری رۆژهەلات زۆرترە و نیشتمانەکەی لە کۆن دا مەلبەندی شارستانیتی بوە و، خاکیکی بە پیت و فەری هەیە و خۆیشی لە زۆر کۆنەوە لە پیناوی رزگاری دا لە خەباتیکی بی وچانی خویناوی دایە بە جۆریکی ئەوتۆ کە بەشیکی گەورەی میژوی جەنگیی ناوچەکە پیک دیت لە پیکادانی ئەم و میللەتانی دراوسی و لەشکرەکانی بیگانە و داگیرکەر، بی ئەوەی سەرکەوتنیکی ئەوتۆی بە دەس هینا بیت و گەیشتبیتە یەکیک لە

ئامانجە نەتەوەییەکانی.
بەلام سەرەرای چەوساندنەوەی سەختی نەتەوایەتی و دابەشکردن و پچڕپچڕ کردنی سیاسی و ئابوری و زمان و فەرهەنگ، سەرەرای سیاسەتی فەرامۆش کردنی ئابوری و کۆمەلایەتی، سیاسەتی راگوێزان و جێ پێ گۆرین و دەربەدەر کردن و جنسییە لێ سەندنەوە، پرسی کردن و هەزار خستن و ملک و مال زەوت کردن، بە نیازی لە ناو بردن و تەفروتوناکردن و تواندنەوەی... هێشتا:
- لە سەر زەوییەکی پێکەوە بەستراودا تەژی کە مەلبەندی کۆنیتی و بە درێژایی مێژو تیا جێگیر بوە و گەشەی کردوە و پێ گەیشتوە.
- جگە لە جیاوازییەکی کەمی نێوان لە هجەکانی، بنچینەی زمانێکی یەکگرتوی ئاخافتن و لە یەک گەیشتنی هەیە، کە ئەشی ببێتە زمانی نەتەوەیی نوسین و ئاخافتن.
- مێژوییەکی شارستانی و جەنگی و سیاسی ناوکۆیی هەیە.
- خاوەنی خووڕەوشتی کۆمەلایەتی، نەریت و دابی لە یەکچوی شێوەی ژیان، فۆلکلۆر و بیروڕا... کە خۆی لە پێکهاتنی سایکۆلۆجی لە یەکچودا ئەنوێنێتەوە.
- سەرەرای سنوری سیاسی و لە یەک دابڕینی ئابوری و بەسترانەوەی بە چەند رژێمی جیا جیاوە بنچینەی ئابورییەکی یەکگرتوی هەیە کە تا ئیستاش خۆی لە بازرگانی قاچاغی سەر سنورەکان و هاتوچۆی خێل و هۆزە رەوەندەکان و هاتوچۆی کرێکارانی لادێ دا ئەنوێنێت.
ئەم میللەتەی کە رەنگە لە دنیای ئەمرودا، تەنیا نەتەوەی گەورە بێت کە هێشتا نەک بە مافی سەربەستی چارەی خۆنوسین و رزگاری نەتەوەیی نەگەیشتوە، بەلکو لە نیشتمانەکەی خۆیشی دا بە بیگانە و ناحەز ئەژمێردرێت و مافی مان و خەملاندن و گەشەکردنی نیە، میللەتە بەش بەش و دیلەکەی ئیمەیە کە ناوی: کوردە.
گەلی کورد لە خاکەکەی خۆی دا بیگانەیە، بێ بەشە لە هەمو مافێکی نەتەوەیی و دیموکراتی، بگرە لە هەمو مافێکی مرۆڤی ئەم سەردەمە، ولاتێکی بە پیت و جوان و دەولەمەندی هەیە کە شوێنێکی جوگرافی گرنگی هەیە و دابەشکراوە و لە چەند سەرەوە ئەچەوسێنرێتەوە:
- چەوسێنەرەکانی هاونەتەوە: دەرەبەگ، بورجوازی کۆسموپولیت و کومپرادوری کورد.
- چینە کۆنەپەرست و چەوسێنەرەوەکانی نەتەوە دەسەلاتدارەکان، بە تایبەتی بورجوازی بیروکراتی.
- ئیمپریالیزم و کۆلۆنیالیزمی نوێ.
لە بەر ئەوەی گەل و نیشتمانەکەمان هەروەکو لە ریزی ولاتە هەرە دواکەوتوەکانی دنیادایە، هەروەها لە ناو هەر یەکێک لەو دەولەتانەی بە سەریشیان دا دابەش کراوە لە ریزی ناوچە هەرە دواکەوتوەکانی ئەو ولاتەش دایە.
ئیمە گەرەکمانە و خەبات ئەکەین بۆ گۆرینی ئەم دۆخە نالەبارە. خەبات ئەکەین بۆ نەهێشتنی چەوسانەوە بە هەمو شێوەکانیەوە: هی رەگەزی، نەتەوایەتی، چینایەتی، دینیی، مەزهەبی..
خەبات ئەکەین بۆ گۆرین و نەهێشتنی پەیوەندی زالمانەی نێوان کورد و کورد، هی

نێوان کورد و حکومەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، هی نێوان کورد و ئیمپریالیزمی جیهانی.

ئیمە ئەمانەوی بە خۆشی و تیری وەکو مرۆڤ، بە سەربەستی و ئازادی دور لە چەوسانەوە و ئازار و زۆرلیکران لە سەر خاکی باووباپیرانمان بە ئاشتی بژین.

خەباتی کۆمەڵەمان لە پێناوی ئەم ئامانجە رەوا و پیرۆزانەدایە، کە ئامانجی گەلەکەمانە..

خەباتی وەرزنامەی «کۆمەڵە» یش کە کۆبونەوەی فراوانی کادرانی کۆمەڵە لە تشرینی دوەمی ١٩٧٨ دا بریاری دەرکردنی داوە، بەشێکە لەم خەباتە رەوا و پیرۆزەی کۆمەڵەمان و گەلەکەمان.

وەرزنامەی کۆمەڵە لە قۆناغیکا دیتە کۆری خەباتەوە کە خەباتی گەلەکەمان گەیشتوتە بەرزترین و بالاترین پلەی، واتە پلەی خەباتی چەکدارانە، واتە لایەلا کردنی ناکۆکی سروشت دوژمنانە و سەرەکی نێوان بورجوازی بیروکراتی رەگەزپەرست و شۆڤینی عەرەبیی عیراق و نەتەوەی کورد لە ریگای بەکار هینانی زەبروزەنگی شۆرشگێرانەوە چەکەوە.

کۆمەڵەمان، لەم قۆناغە گرنگ و بایەخدارەی میژوی کوردستانی عیراق دا کە روبەروی فرمانە میژوییەکانی سەرشانی بوە، لە مەیدانە جیاجیاکانی خەبات و تیکۆشانی سیاسی، ئایدیولوجی، پیشمەرگەیی، ریکخراوەیی.. دا هەول ئەدات بۆ تەواوکردنی ئەم ئەرکانە لە ریگەی دەرکردنی وەرزنامەی کۆمەڵەوە کە ئەبیت نوینەرەوەی ریبازی سیاسی، فیکری، پیشمەرگەیی کۆمەڵە و هەلگری مشخەڵی بیروراکانی ئەو بیت و هەول ئەدات لە بەر تیشکی چرای مارکسیزم لینینیزم دا ریگەی سەرکەوتنی خەباتی گەلەکەمان روشن بکاتەوە و بەشدار ببیت لە گەیاندنی مەرجەکانی سەرکەوتنی دا.

دەرکردنی وەرزنامەی کۆمەڵە سیهەمین تەقەللای کۆمەڵەیە بۆ دەرکردنی بلاو کراوەیەکی دەوری ریکوپیک، کە ببیتە زمانی حالی کەلک و بیرورا و هەلویستەکانی ئەو دەربریت لە روداوەکانی کوردستان و عیراق و دنیادا.

تەقەللای یەکەم - دەرکردنی ئالای سور بو لە سالی ١٩٧٣ دا کە شەهیدی نەمر هاوری شەهاب شیخ نوری دەوری سەرەکی گیرا و لە دوایی دا بە هۆی هەلومەرجی ئەو کاتەوە هەر ٣ ژمارەی لی بلاو کرایەوە.

تەقەللای دوەم - دەرکردنی ئالای شورش بو کە لە ئەیلولی ١٩٧٧ دا ژمارەی یەکەمی بە دەس پیشکەری و رەنجی شەهیدی نەمر هاوری شاسوار جەلال (ئارام) چاپ و بلاوکرایەوە، بەلام شەهید بونی هاوری ئارام پەکی دەرچونی بلاوکراوەکەیشی خست.

تەقەللای سیهەم - دەرکردنی وەرزنامەی کۆمەڵەیە کە ئەمە ژمارەی یەکەمە و، ئومیدمان وایە بە هەول و خەباتی هەمو لایەکمان بتوانین هیچ نەبی هەر وەرزەی ژمارەیەکی لی دەربکەین.

*

ژمارەی دوەمی کۆمەڵە لە وەرزی زستانی ١٩٧٩ دا دەرچو. باس و بابەتەکانی بریتی بو لە:

سەروتار: لە یادی قارەمانیکی نەمردا (ل ٣١) چەند روالەتیکی نوی ی پیلانەکانی

وەمەن بۆ بەگژاچوونی شۆرشی کوردستانی عیراق (ل ٣٢ - ٤٠) بۆچی وەرزنامەکەمان ناوی نراوە «کۆمەڵە» (ل ٤١ - ٤٤) رەگەزپەرستەکانی عیراق پێشکەوتن و ئاوەدانی دێننە کوردستانەوە (ل ٤٤) گرتنی هێڵی راست و دروستی سیاسی و ئایدیۆلۆجی سەرکەوتن ئەهێنێتە دی (ل ٤٥ - ٤٦) رۆڵە قارەمانەکانی کوردستان بە خوێنی گەش مێژووی نوێ ی گەلەکەیان ئەنووسنەوە (ل ٤٦) لە دەفتەری سەروەری دا: ئەبووبەکر شێخ نووری، لوتکەی بڵندی بیروباوەڕ (ل ٤٧ - ٥٣) فاشیستەکانی عیراق چۆن رەفتار لە گەڵ هاوپەیمانەکانیان ئەکەن؟ (ل ٥٣) ئەبێ کێ لە کێ بپرسێت؟ (ل ٥٤ - ٥٥) کاربەدەستە فاشیستەکانی عیراق حورمەتی پەیمان و رێککەوتنە جیهانیەکان ناگرن (ل ٥٥) وەڕن بە دەنگ ئازادیخوازانی عیراق و کوردستانەوە (ل ٥٦ - ٥٩) بانێکە و دوو هەوا (ل ٥٩) خەباتی گەلان: ئێران - چارەنووسی شۆرش (ل ٦٠ - ٦٤)

*

ژمارەی سێیەمی کۆمەڵە لە وەرزی زستانی ١٩٧٩ دا دەرچوو. باس و بابەتەکانی بریتی بوو لە:

سەروتار: گەلانی قارەمانی ئێران! یەکەمین سەرکەوتنتان پیرۆز و هەموو رۆژێکتان هەر سەرکەوتن بێ (ل ٦٥) بەرەو پێکهێنانی حیزبی پێشڕەوی کرێکاران و رەنجدەرانی کوردستان (ل ٦٦ - ١١٧) بابەتی جۆراوجۆر: ئازار و بەهار (شیعر). ئەی ئازادیخوازانی دنیا وەڕن بە دەنگ ئازادیخوازانی کوردستانەوە. رۆڵە قارەمانەکانی کوردستان بە خوێنی خۆیان مێژووی نوێ ی گەلەکەیان ئەنووسنەوە. سەروەری بۆ هاوڕێ د. بەختیار خالید. خوێنی شەهیدان خانەی موعینی و محەممەد حسێن کەریمی بە فیڕۆ ناچێت (ل ١١٧ - ١١٨)

*

ژمارەی چوارەمی کۆمەڵە لە وەرزی بەهاری ١٩٧٩ دا دەرچوو. باس و بابەتەکانی بریتی بوو لە:

سەروتار: ئاشبەتاڵی ١٩٧٥ - بیرەوەرییەکی تاڵ بەڵام پڕ تەجروبەی هێژا (ل ١١٩ - ١٣١) لە ساڵرۆژی شەهید بوونی هاوڕێ محەممەد ئەمین پۆڵا (ل ١٣٢ - ١٣٤) فرۆفێڵەکانی شۆرشی چەواشە شارەزا بن (ل ١٣٥ - ١٤٠) هەندێ لە گیروگرفتەکانی ئێستای جەنگی پارتیزانی (ل ١٤١ - ١٤٦) لە دەفتەری سەروەری دا: هێزی بیروباوەڕ لە بەرامبەر باروت و قورقوشم و پۆڵادا (ل ١٤٧ - ١٥٤) شەهید بوونی مامۆستا عەزیز مەحموودی قارەمان (ل ١٥٤)

*

بەشی زۆری بابەتەکانی ئەم چوار ژمارەیە (بە ناوی جۆراوجۆر یان بە بێ ناو) من نووسیومە یا من ئامادەم کردوە. د. جەعفەری شەفیعی (بە ناوی پۆشۆ) لە ژمارەی یەکەمی و دووەمی دا دوو وتاری درێژی لە سەر راپەرینەکەی تەهران و، مامجەلال (بە ناوی توانا) هەندێ باسی تیۆری و، د. مەحموود (بە ناوی هیوا) هەندێ کورتە تەعلیقی نووسی. ئیتر کۆمەڵە بەردەوام دەرئەچوو. هەندێ لە هاوڕێکانی تریش، لەوانە: فاضیل کەریم (بە ناوی ج. صادق)، مەلا بەختیار (بە ناوی باوکی ئاوارە)، دوایێتر فەرەیدون عەبدولقادریش بەشداری نووسین بوون.

بە کارهێنانی وشەی «وەرزنامە» شتێکی تازە بوو. ئەمانویست هەندێ وشە و

تیگەیشتنی دیاریکراو وەکو: «رۆژنامە» بۆ بلاوکراوەی رۆژانە، «حەفتەنامە» بۆ بلاوکراوەی حەفتانە، «مانگنامە» بۆ بلاوکراوەی مانگانە، «وەرزنامە» بۆ بلاوکراوەی ۳ مانگە و، «سالنامە» بۆ بلاوکراوەی سالانە لە رۆژنامەوانی کوردی دا بچەسپینین. ئەبارەکان وەرزنامەکەیان ناو نابوین: وەرسنامە.

کومەلە و کاروباری ریکخراوەیی

دوای ئەوەی ئارام هات بوە شاخ هەمو ریکخستنیان یەک خست بو لە ژیر ناوی «کومیتەی هەلمەت» دا. چەند خەتی تر و کەسی کەش بە جیا لەمان هەبون. جەمال تاهیر (سەرکەوت) دینەمۆی کومیتەی هەلمەت بو. پاش ماوەیەک ئەم کومیتەیەمان کرد بە «کومیتەی سەرکردایەتی ریکخستنی ناوخو».

جگە لەم کومیتەیە دو ریکخستنی گەورەی ترمان هەبو یەکیکیان «کومیتەی راپەرین» بو کە حەسەن کویستانی لیپرسراویان و، ئەوی تریان خەتیک بو د. خەسرەو خال (زۆراب) لیپرسراویان بو.

کومیتەی راپەرین تورێکی فراوانی ریکخستنی لە چۆمان، قەسری، گەلالە، رەواندز، شەقلاوە، هەولیر.. هەبو.

کومیتەکەی زۆرابیش توریکی ریکخستنی فراوانی لە ئەندازیار و پزیشک و مامۆستا و ئەفسەر و موچەخوری گەورە لە سلیمانی و هەولیر و بەغداد دامەزراند بو.

ریگەمان دابو بە هەمو کادرە سیاسی و پیشمەرگەییەکانی یەکیتی هەر کەسە لە لای خۆیەوە، چەندی لە توانای دا بی، کەسانی دلسوز ریک بخا و، بەرەو روی ناوەند یا دەزگا ریکخراوەییەکانی بکاتەوە. ئەو ریکخستنە تازانە ماوەیەک لە ژیر سەرپەرشتی خۆمان دا ئەمایەوە، ئەگەر بە تەواوی دلنیا بوینایە لە خاوینی ریزەکانی ئینجا بەرەو روی یەکی لە ریکخراوەکانی شار ئەکرانەوە.

سالانی ٧٦ - ٧٩ هەزاران تیکۆشەری تازە هاتنە ریزی ریکخراوەکانی کۆمەلەوە بە دەیان شانە، شانەی سەرەکی و ریکخراوی تازەیان لە سەرانسەری کوردستان دا دامەزران. سەرکردایەتی بزوتنەوە و، لقەکانی یەکیتی یش هەر یەکەیان لە لای خۆیەوە چەندین توری ریکخستنیان پیکەوە نا بو. یەکیتی ریکخراویکی سیاسی بو زیاتر لەوەی پیشمەرگەیی بی و، خەباتەکەیشی ئامانجی سیاسی هەبو نەک عەسکەری. هەر لە سەرەتاوە باوەرمان وابو کە تەنی خەباتی چەکدار بو پشتیوانی بی لە خەباتی سیاسی، چونکە خەباتی سیاسی ئەگەر پشتیوانیکی چەکداری نەبی بەعس بە ئاسانی ورد و خاشی ئەکات. هەر لە بەر ئەوە ترسی داوودەزگا سەرکوتکەرەکانی بەعس لە ریکخراوە نهینییەکانی شار زۆرتر بو وەک لە ریکخراوە ئاشکراکانی پیشمەرگە. بەو پەری درندایەتییەوە سزاراخی ئەکردن و، لە هەرجیییەک سوسەی بکردایە بە گرتن و ئەشکەنجە و کوشتن هەولی ئەدا لە رەگوریشەوە دەریان بهینی.

*

سالی ٧٦ ریکخراویک لە سلیمانی گیرا ١٢ کەسیان لی ئیعدام کردن لەوانە: یاسین محەممەد حەسەن، ئیسماعیل قاسم عەلی، محەممەد قاسم عەلی، خەسرەو عەبدوللا، نەسرەدین نەجمەدین، مستەفا قادر، سەلاح مەجید، فەرەیدون عەبدولقادر.. ئەمانە

پەیوەندییان لە گەڵ فەرهادی مەلا رەزا کرد بو. فەرهاد زمانی لی دابون.
سەرەتای ٧٧ عەبدوڵلا حەسەن گیرا و بە ئەشکەنجە کوژرا.
ساڵی ٧٧ ریکخراویک لە هەولیر گیرا چەند کەسیکیان لی ئیعدام کردن لەوانە: عوسمان گچکە کە بە ئەشکەنجە کوژرا. پەیوەندییان لە گەڵ موختاری یەکی لە گروەکەکانی هەولیر کرد بو. موختار زمانی لی دابون.
ساڵی ٧٨ ریکخراوی «هەلۆی سور» لە بەغدا گیرا و چەند کەسیکیان لی ئیعدام کردن لەوانە: جوامیر سیامیر، سەلمان داود، عەبدولسەلام عەبدولرەزاق، سەلام، شیرزاد. پەیوەندییان لە گەڵ کاوە فانیح کرد بو. کاوە زمانی لی دابون.
ساڵی ٨٠ ریکخراویک لە هەولیر گیرا لەوانە: کەریم رەسول، طەها فەقی یوسف، ئیسماعیل حەسەن. کەریمیان بە ئەشکەنجە کوشت و ئەوانی تریان ئیعدام کرد. ئەمانە پەیوەندییان کرد بو بە جەلال کاکو. جەلال زمانی لی دابون.
جگە لە مانەی کە بە کۆمەڵ ئەگیران، بە سەدان کەسی تر بە بیانوی هاوکاری لە گەڵ ریکخستن و هاوکاری لە گەڵ پیشمەرگە ئەگیران و زۆر جار لە سیدارە ئەدران.

*

دوای لیکۆلینەوەی هەمو ئەو روداوانە بۆمان دەرکەوت کە هۆی ئەم ئاشکرابونانە چەند شتیکە:

١. پەیوەندی کردن بە نۆکەرانی داوودەزگا سەرکوتکەرەکانی بەعس.
٢. تیکەڵاوکردنی کاری ریکخراوەیی و کاری پیشمەرگەیی.
٣. شیوەی هەرەمیی ریکخستن.

بۆ ئەوەی ئیتر ریکخراوەکان لە لیدانی دوژمن و قوربانی دانی بی هودە بپاریزین، ریوشوینی نویمان دانا بۆ کارکردن.

*

جیاکردنەوەی کاری پیشمەرگەیی لە کاری ریکخراوەیی

ریکخراوەکانی کۆمەڵە بو کاری سیاسی تەرخان کرا بون. ئەرکی سەرەکییان بلاوکردنەوەی بیروباوەری کۆمەڵە و پروپاگاندە بو بۆ یەکیتی و جولانەوەکە و، راکیشانی کەسانی تازە بۆ ریزی تیکۆشان. بۆ ئەوەی توشی لیدان نەبن، ئەمانە تیکەڵاو نەئەکران بە پیشمەرگەی ناو شار.
ریکخراوەکانی ناوشار سەرچاوەیەکی گرنگی پیگەیاندنی کادر و پیشمەرگە بون.
هەروەها سەرچاوەیەکی گرنگی ئاگاداری جۆراوجۆر و زانیاری بە نرخ بون لە سەر هەلومەرجی سیاسی، ئابوری، کۆمەڵایەتی، سپایی عیراق.
پیشمەرگەی ناوشار لە مەفرەزەی تایبەتی دا ریکخرا بون. راستەوخۆ بەسترا بون بە لیپرسراوی سەرکردایەتی ناوخۆ یان بە ناوەندی کۆمەڵەوە.

*

گۆرینی شیوەی هەرەمی بە تەزبیع و هیشو

ریکخستنی کۆمەڵەش وەکو ریکخستنی حیزبی شیوعی لە سەر بنچینەی دابەشبونی ئیداری و ریکخستنی هەرەمی لە سەرەوە بو خوارەوە دامەزرا بو. ئەم جۆرە ریکخستنە کە بەر لیدانی داوودەزگا سەرکوتکەرەکانی بەعس ئەکەوتن، ئازاری زۆریان پی

ئەگەیشت بە تایبەتی ئەگەر یەکێ لە گیراوەکان یا زیاتر خۆی لە بەر ئەشکەنجەدا پێ ئەگیرایە و قسەی بکردایە. لە سۆنگەی ئەمەوە زۆر لە ڕیکخراوە تازەکانی کۆمەلە، بە تایبەتی لە هەولێر، بەر لێدان کەوت.

ڕیکخستنی «هەرەمی» مان گۆڕی بە ڕیکخستنی «هێشویی» و «تەزبیحی»

لە ڕیکخستنی هێشویی دا بۆ نمونە:

أ لە سلیمانی دائەنیشت چەند کەسێکی ڕیک خست بو یەکێکیان ب بو.

ب لە هەولێر چەند کەسێکی ڕیکخست بو یەکێکیان ج بو.

ج لە ئوردوگاکانی گەرمیان چەند شانەیەکیان دامەزراند بو.

لەمجۆرە ڕیکخستنە چەند هێشوی جیاوازی لێ ئەکەوتەوە بێ ئەوەی هیچیان ئەوانی تر بناسێ. لەم ڕیکخستنەدا وەکو گوێ نەئەدرایە شوێن و شار، گوێ نەئەدرایە کار و پیشە و، ژن و پیاو. تێکەلاو بو لە پیشەی جیاواز و تەمەنی جیاواز و دانیشتوانی ناوچەی جیاواز.

لە ڕیکخستنی تەزبیحی دا چۆن دەنکەکانی تەزبیحەکە یەک بە یەکەوە بەستراون، لەمیش دا شانە و کۆمیتە نیە و، زەلامی تەنیا لە گەل دو کەس پەیوەندی هەیە یەکێک لە سەرو خۆی و یەکێ لە خواروی خۆی.

هەندێ جار لە ناو هێشوەکانی ڕیکخستن دا بۆ سەلامەتی زیاتر پەیڕەوی ڕیکخستنی تەزبیحیش ئەکرا و، هەردوکیان تێکەلاو ئەکران.

هەرچەندە پەیوەندی کردن دژوار و زوری ئەخایاند بەلام لە چاو هەمو شیوە ڕیکخراوەییەکانی ترا سەلامەت تر بو. کەمتر دوژمن زەفەری پێ ئەبرد.

*

کۆبونەوەی کومیتەی سەرکردایەتی

دوای کارساتی هەکاری سەرکردایەتی توشی جورێ لە هەلوەشان بوبو، پیویستی بە ڕیکخستنەوە هەبو. لە مێژ بو کۆبونەوەی سەرکردایەتی یەکیتی نەکرا بو. داوا لە ئەندامەکانی دەرەوە کرا بە ئیران دا بگەرینەوە بۆ کۆبونەوە. ئیران بێ سەرو بەری تی کەوت بو بە ئاسانی هاتوچوی پێ دا ئەکرا. دۆستەکانمان لە ئیران هەندێ ئادرێسیان بۆ نارد بوین بۆ ئەو جۆرە هاتوچۆیانە بەکاریان بهێنین. بەو ڕیگایەدا عومەر مستەفا، عومەر شێخموس، کەمال خوشناو، عادل موراد، فوئاد مەعصوم.. گەیشتنە ناوزەنگ.

بار و دۆخی یەکیتی پیاچونەوەیەکی هەمە لایەنە و قولی گەرەک بو، کاروبارەکانی یەکیتی لەقوپۆپی زوریان لێ کەوت بوەوە و، ئەرکەکان زور و جوراوجور بون، دەزگا سەرکردایەتییەکان پیویستیان بە پر کردنەوە و بەهێزکردن هەبو.

لە ناو سەرکردایەتی یەکیتی دا دو فەیلی بەغدایی: عەبدولرەزاق میرزا عەزیز، عادل مورادی.. تێ دابو. عەبدولرەزاق نەجات بوەوە، عادلیش لەم کۆبونەوانەدا زیز بو رویشتە تاران.

*

کەرەکەی بەکر پیرۆت

شا وەکو دوا چارە، حکومەتەکەی جەنەرال ئەزهاری لێ خست، لە ٩ ی کانونی دوەمی ٧٩ دا شاپوری بەختیاری کرد بە سەرۆکی وەزیران.

شاپور، تەمەنی ٦٣ ساڵ و، سەرۆکی حیزبی ئێران بو، کە یەکێ لە حیزبەکانی «جەبهەی میللی» بو. لە وەزارەتەکەی موصەددەق دا جێگری وەزیری کار و، بە تۆمەتی سوکایەتی بە «مەقامی سەلتەنەت» ٣ ساڵ زیندانی کرا بو. شاپور بەڵێنی گۆڕینی زۆر شتی دا. چونکە لە لایەن شاوە دانرا بو خومەینی دژی وەستا و، داوای کرد درێژە بە قیام بدرێ. حیزبی ئێران و جەبهەی میللی حاشایان لێ کرد. «قیام» تا ئەهات زیاتر تەشەنەی ئەکرد و، گەیشت بوە ئەو کەرتانەی خەڵک کە لە ژیانی کۆمەڵ دا کاریگەر بون، وەکو مانگرتنی کرێکارانی نەوت و، لە ئەنجامی ئەوەش دا کەمبونەوەی دەرهێنانی نەوت و دەرامەتی دارایی ئێران. مانگرتنی کارکەرانی بانکەکان. مانگرتنی رۆژنامەوانەکانی تاران و، راوەستانی هەمو رۆژنامەکان. مانگرتنی کارکەرانی رادیو و تەلەفزیون. سەرەرای مانگرتنی بازار.

لەو سەردەمەدا وڵاخ بۆ راپەراندنی کار و پەیوەستی بارەگاکانی پێشمەرگە و رەبیە و سەنگەرەکانی هێزەکانی حکومەت هۆیەکی بەنرخی گوێزانەوەی کەلوپەل بو. بارەگاکەی بەکر پیرۆزت لە نزیک گۆڕەشێر بو. بەرزاییەکانی گۆڕەشێر هێزی ئێرانی لێ بو. کەرەکەی بەکر پیرۆزت بەڵەسە بویو هەڵی تیزان بو بۆ گۆڕەشێر. سەربازە ئێرانیەکان کەرەکەیان وەکو دەسکەوتێکی بە نرخ، گل دابوەوە بۆ خۆیان. بەکر جوابی بۆ نارد بون کەرەکەی بدەنەوە. گوێیان نەدابویە. لە سەر ئەوە چوە سەریان سەربازەکانی گرت و کەرەکەی لێ سەندنەوە. پاش چەند سەعاتی سەربازەکانیان ئازاد کرد بو.

بەختیار بەیانێکی دەرکرد مامجەلالی تاوانبار کرد بە دەسوەردانە کاروباری ناوخۆی ئێران. حکومەتی عیراق جوڵانەوەکەمانی لە «تعتیم اعلامی» بەعیزدا خنکاند بو. لە مێژ بو دەزگاکانی راگەیاندن هیچ باسێکی جوڵانەوەی کوردیان نەکرد بو. هەرچۆنێ باسیان بکردبنایە هەر پەیمان خۆش بو تەنانەت ئەگەر بە هۆی رێکەوتێکی وەهایشەوە بوایە. لە بۆنەیەکی وەها دا شێخ رەزا وتویەتی:

بۆ کەرێ ئیملاتی حەربی کرد لە سەرمان شێخ حەسەن
سەیری کەن یاران! چ گۆیەندێکی گێڕا ئەم کەرە؟

*ئێران لە دوا قۆناغی ئینقیلاب دا

لە کاتی قیام دا، شار و ناوچەکانی کوردستان، هەندێکیان ئارام و هەندێکیان جموجوڵێکی کەمی تێ دا بو. لە کاتێک دا لە سەرانسەری ئێران دا ساواک کرا بونە کونەوە و، لە هەندێ جێ داوودەزگاکانیان پێ پێچا بونەوە، کەچی لە زۆر شوێنی کوردستان ساواک هەروەکو جاران حوکمرانی ئەکرد.

کوردستانی ئێران بۆشایی سیاسی و رێکخراوەیی تێ دا بو. کادرەکانی حدکا هێشتا لە عیراق و وڵاتانی تری ئەوروپا بون. کۆمەڵەی شۆرشگێری زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران (سازمان انقلابی زحمتکشان کردستان ایران: سازکا) ژمارەیەکی کەم کادری هەبو، نەیئەویست خۆی ئاشکرا بکات و هەندێ بیروڕای سەیریان هەبو دەربارەی کاری جەماوەریی و سیاسی و رێکخراوەیی. رێکخراوە ئێرانیەکانی وەکو حیزبی تودە، جەبهەی میللی، چریکی فیدایی و موجاهیدینی خەڵک لە کوردستان نەبون. چەند

مەلایەک لە مەیدانی سیاسی دا چالاک بون و، خەلک لەوان کۆ بوبونەوە، وەکو شیخ عیزەدینی حوسەینی لە مەهاباد، مەلا شیخ جەلالی برای لە بانە، ئەحمەدی موفتی زادە لە سنە... کاتی غەنی بلوریان و هەندی لە گیراوە سیاسییەکان، دوای بەردرانیان، گەرانەوە مەهاباد، مەلا شیخ عیزەدین ریبەری کوبونەوەی پیشوازیی کەرەکانی کرد.

بە هەلوەشاندنی ساواک و رویشتنی شا و، دانانی شاپوری بەختیار بە سەروەزیران و، گەرانەوەی خومەینی و تیکچونی وەزارەتەکەی بەختیار، بە کردەوە لە کوردستانی ئیران دا دەسەلاتی حکومەت نەما بو. لە زوری شارەکانی کوردستانی ئیران دا «شورا» یان لە پیاوە ناسراوەکانی شارەکە پیک ئەهینا بو بەریوەبردنی کاروباری شارەکەیان.

*

گەرانەوەی حدکا

کادرەکانی حدکا دەستیان کرد بە گەرانەوە بو کوردستان. د. ئەورەحمانی قاسملو، سکرتیری حیزب، گەرایەوە. زوریان لە قەلادزەوە ئەهاتن و، بە نزیک ئیمەدا تی ئەپەرین، بی ئەوەی خویان لە ئیمە بگەیەنن.

تەنیا کەسیان کە لە گەرانەوەدا لە ناوزەنگ سەردانیکی کورتی کردین «هیمن» بو. ئەوە یەکەمین جار و دواجار بو من هیمن ببینم. لە گەل مامجەلال و هاوریکانی تر پیشوازییەکی گەرمان کرد. هیمن لەو سەردانە کورتەدا لە گەل من لوتفی نواند، لە ناو قسەکانی دوشتی باس کرد: یەکیکیان باسی ئەو وتارەی کرد کە لە ۱۹۷۲ دا دەربارەی زاراوەکانی کوری زانیاری کورد لە فیەنناوە بو حەفتەنامەی هاوکاریم نارد بو. وای پیشان دا کە بوچونەکانی بە دل بون. هیمن ئەو کاتە لە کوری زانیاری کاری ئەکرد. بیگومان ئەمە نیشانەی زیرەکی بو ئەو هەمو سالە ئەمەی لە بیر مابو. دوەمیان وتی: «شیعریکم بو شەهاب و، شیعریکیشم بو لەیلا قاسم نوسیوە» شیعرەکەی بو شەهابی دانا بو بەیتیکیان تیهەلکیش بو لە گەل نیوە بەیتیکی نالی کە ئەلی: «ئەستیرەکانی رادەکشین وەک شەهابی نور» ئەوەی بو لەیلایشی دانا بو، چوارینەیەک بو. نازانم بو موجامەلەی ئیمە «ئیرتیجالی» دای نابون، یان پیشتر دای نابون و لە بەر هەلومەرجی سیاسی عیراق بلاوی نەکرد بونەوە، چونکە لە هیچ بەرهەمیکی تری دا بلاوی نەکرد بونەوە.

لەو وتارەدا کە لە سەر «زاراوەکانی کوڕ» نوسی بوم، پیشنیارم کرد بو بەر لە داتاشینی وشەی تازە کورە و، بەر لە وەرگرتنی وشەی بیگانە، وشە خومالییەکان کوبکرینەوە و ریز بکرین و بەراورد بکرین لە گەل زاراوە زانستییەکانی زمانەکانی کەدا. ئەوەی هەبو لە جی ی دابنری و، ئەوەی نەبو ئینجا وشەی بو داپتاشری یا بخوازری. وەکو نمونەیەک لە جیبەجی کردنی ئەم میتودە بو کوکردنەوەی وشەی کوردی لیرەدا بە یادی ماموستا هیمن هەندی زاراوی جوتیاری کە ئەچیتە خانەی زانستی کشتوکالەوە تومار ئەکەم.

گەنم لە داچاندنەوە تا هارین

گەنم، بە مادەیەکی ستراتیجی دائەنری بو ژیانی مروڤ و، هەبونی لە ولات دا بە ئەندازەی کافی ژیانی دانیشتوان، یەکیکە لە مەرجە سەرەکییەکانی دابینکردنی «ئاسایشی خوراک» کە ئەویش کولەکەیەکی بنەرەتیی «ئاسایشی نەتەوەیی» ە.

پیش ئەوەی مەکینەی جوت و دروینە و ئاشی ئاگر دابی. بەرهەم هینانی گەنم

کارێکی سەخت بو.
زەوی بۆ ئامادە ئەکرا. ئەرز ئەگەر چەند ساڵێ بێ ئەکێڵرا بێ پێی ئەڵێن: «بەیار»
خالصی بە شێخ مەحمود ئەڵێ:
بەیار کێڵان و گای لەڕ، پیر و کچ خواستن، ژن و تەدبیر،
سەگ و جۆ، ئەسپ و ئیسقان، جرج و ناو کانی
ئەگەر یەک ساڵ بێ ئەکێلرا بێ: «بور» و، ئەگەر یەکجار کێلرا بێ «شێف»
پێشینان وتویانە: «شەڕ لە شێف و ئاشتی لە خەرمان»
ئەگەر دو جار کێلرا بێ: «وەرد».
ئەرز بە دو گاجوت یان بە دو ئێستر ئەکێلرا. دەزگای جوت پێک هات بو لە
«گاسن» کە لە ئاسن دروست ئەکرا بۆ کێلان و، بە «هەوجار» ئەبەسترا بە «مژان» و
مژانیش بە «ویژانیەر» ئەبەسترا بە «نیر» ەوە. نیر (:نیل، نیڵە) «کەڵمە» ی ملی
گاکانی بە یەکەوە ئەبەست. جوتیار بە «نەقیزە» گاجوتەکانی لێ ئەخوڕی و بۆ هاندانیان هۆ
هۆی لێ ئەکردن. پێشینان وتویانە: «هۆ هۆ حساب نیە، کۆ کۆ حسابە»
داچاندنی گەنم پشت بە باران ئەبەستێ. پێشینان وتویانە: «چی بچێنی، ئەوە
ئەدرویتەوە». دوای «وەشاندنی تۆو» چاوەڕوانی بارانی پەڵە ئەبون. ئینجا گەنم «چەکەرە»
ئەکا و سەر دەر ئەهێنێ. پێش ئەوەی گوڵ بکا پێ ی ئەڵێن: «قەرسیل». هەندێ جار
کارژۆلە و بەرخۆلەی بۆ لەوەڕ تێ ئەکەن. گەنم «بنج» ی لە خاک دایە و «سەروت»
لاسکەکەیەتی و «گوڵ» ئەگرێ. پێشینان وتویانە: «بە هۆی گوڵە گەنێکەوە چەندەها گوڵە
مرۆڕ ئاو ئەخواتەوە». سەری هەمو دەنکێکی «داسو» یەکی پێوەیە.
ئەگەر باران بە ئەندازەی پێویست بباری و خاکەکەی «رێژەن» و بە «پیت» بێ،
ئەوساڵە «هات» ئەبێ و گەنم بە «بەرشت» ئەبێ. بەرشت لە بەهەن داتاشراوە، گەنم یەکودە یا
زیاتری بەرێوە. ئەگەر باران لە ئەندازەی پێویست زیاتر بباری «ژەنگ» لە بنجەکەی ئەدا.
ئەگەر لە ئەندازەی پێویست کەمتر بباری، یا ئافەتی بۆ بێ وەکو سون و کیسەڵە «شیرە»
کەی ئەمژن ئەبێ بە «کوێرو» و یان کوللە کە هەموی ئەخوا، ئەوساڵە «نەهات» ئەبێ.
ئەگەر زو داچێنرا بێ و، زو گەورە بوبێ «هەراش» ە و، ئەگەر درەنگ داچێنرا بێ
و، درەنگ گەورە بوبێ «کۆزیە» یە.
بۆ ئەوەی لە چاوەزار بە دور و، لە زەرەری ناحەز و نەیار پارێزراو بێ قورئان لە ناو
پەلەی گەنمەکەدا هەلئەواسرا و، بۆ ئەوەی چۆلەکە و مەلی زیانەخرۆی لێ دور بخەنەوە
«داهۆڵ» یان دائەنا. داهۆڵ زەلامێکە لە پەڕو دروست ئەکرێ.
کە پێ ئەگەیی دروێنە ئەکرا. بۆ دروێنە خاوەنی گەنم هەندێ کەسی بە کرێ ئەگرت
پێیان ئەوت: «پالە» یان «مزور» پێشینان وتویانە: «لە بێ کەسی دا رەجەب سەرپاڵەیە».
یان لە گەڵ یەکێکا رێک ئەکەوت تا لە هەلگرتنی خەرمان ئەهێنەوە کاری تێ دا بکا
بەرامبەر بە بەشێکی بەرهەمەکەی پێیان ئەوت: «سەپان». پێشینان وتویانە: «شا بە
سەپانی خۆی راناگرێ»، هەروەها: «داس لە سەپان ئەشارێتەوە»، هەروەها: «خزمی
خەزوری سەپانی لەتکە هەرمێ ی مالی شێخە»
گوڵە گەنم کە تازە پێ ئەگات و هێشتا نەرێکە، هەندێکی لێ ئەدرون و بە ئاگر
هەلی ئەبرژێنن، ئەبێ بە «گوڵەبرژە» (قەرەخەرمان).

«دروێنە» بە کۆمەڵ «گەلە درەو» یان بە تەنیا ئەکرا. «درەو» بە دەس و بە «داس» ئەکرا. دروێنەکەر بۆ ئەوەی دەستی بریندار نەبێ «قەیغان» ی لە دەس ئەکرد و، بۆ ئەوەی خۆر کاری تێ نەکا «کلاوقۆزی» لە سەر ئەکرد. قەیغان لە ئاسن و کلاوقۆزی لە لباد دروست ئەکران. لە کاتی دروێنەدا سەپان هەر قولی گەنم کە بە داس ئەبڕی لە شوێنی خۆیا لە سەر ئەرز دائەنێ، پێیان ئەوت: «گۆزلم» یان «سواڵە» دوای ئەوەی چەند گۆزلێکی ئەبڕی کۆی ئەکردنەوە ئەبو بە «مەڵۆ» و چەند مەڵۆیەکی کۆ ئەکردەوە ئەبو بە «شارا». گۆزلم چەپکێکە بە دەس و مەڵۆ بە باوەش و شارا بە کۆڵ هەڵئەگیرێ. لە شاراکانەوە بە کۆڵ «کێشە» ئەکرێ بۆ سەر «خەرمان». لە هەندێ ناوچە بە خەرمان ئەڵێن: «جۆخین».

جێگای خەرمان لە سەر ئەرزێکی رەق ئامادە ئەکرا و خاوێن ئەکرایەوە «کرشە» ەکان بە خڕی هەڵئەچنران.

«گێرە» بە گا یان بە ئێستر یان بە جەنجەڕ ئەکرا. جەنجەڕ بە ئێستر رائەکێشرا. ئەگەر گێرە بە گا بکرایە سێ تا چوار گایان بە تەنیشتی یەکەوە ئەبەستەوە و «گێرەوان» بە نەقیزە لێ ی ئەخورین. ئەو گایە لە ناوەراستی خەرمانەکەدایە بە کۆڵەکەیەکەوە بەستراوەتەوە، پێ ی ئەڵێن: «گای بنە».

حاجی قادر لە باسی سولتان عەبدولحەمیدا ئەڵێ:

حاکمی ڕێگری مەعمورەیە، قازی دزی رۆژ،

وزەرا و وکەلا گورگن رەعییەت گەلەیە

بۆ رەعییەت ئەمە، ئەم گێرە و دەرەکەی داناوە

زەجر و تەوبیخی مەکە، چونکی خەتای «گای بنە» یە!

گای بنە ئەگەر راهاتو بێ باش گێرە ئەکا و، ئەگەر خراپ بێ گێرەکە ئەشێوێنێ. «گێرە شێوێن» لەمەوە داکەوتوە.

شوکری فەزلی بە شێخ مەحمود ئەڵێ:

گێرەشێوێنێ کە گای کۆنی بە یادا لە کنت

چاکە هەر لێ ی خورێ، سەیری دەم و کاوێژی نەکەی!

بە زەلامی زۆرخۆر و بەهێز، بەڵام بێ بەرهەم ئەڵێن: «ئەڵێ ی گای گێرەنەکەرە!»

کێشە و گێرە دو کاری سەخت و ئاڵۆز و ماندوکەرن. بۆیە ئەگەر کارێ دژوار بێ ئەڵێن: «گێرە و کێشەی زۆرە!»

دوای ئەوەی خەرمان کوترا و، دان و پوشەکەی لە یەک جیا بوەوە، ئەکرێ بە «تارم» ئێواران بە فێنکی کە «بای شەماڵ» هەڵی کرد «شەن» ئەکرا. پێشینان بۆ پیاوی هەلپەرست وتویانە: «لە هەر لایەکەوە با بێ، ئەو شەن ئەکا». شەن وەکو پەنجەکانی دەس لە شولی دار یان لە ئاسن دروست ئەکرا و، دەسکێکی درێژی هەبو. کوتراوەکە ئەدرایە بەر با. دانەکەی قورسە لە شوێنی خۆی دا بەرئەبوەوە و خەرمانەکە «سور» ئەبو و، «کا» یەکەی سوکە با ئەیبرد و دور ئەکەوتەوە. پێشینان وتویانە: «لە سوری دۆڕاندوە، ئەیەوێ لە لاپای تێ هەڵبهێنێتەوە». «لابا» ئەو گەنمەیە کە با بە توێکڵەوە بردویەتی.

گەنم بە جیا و کا بە جیا خەرمان ئەکرا. گەنمەکە بۆ ئەوەی ئەگەر دزی لێ بکرێ دیار بێ تا ئەگوێزرایەوە بە تەختەیەکی لوسی یان «شەقڵ» ئەکرا.

هەر لە سەر خەرمانەکە لە پێش دا بە «کەو» (:کلگیر، سەرەن) گێواوییانە گڵەتک

و ئەکوتراوەکەی لێ جیا ئەکرایەوە، ئینجا جارێکی تریش بە «بێژنگ» (:قەڵبێر) ئەبێژرایەوە بۆ ئەوەی «سەرکوزەر» ەکەی بگرن. پێشینان وتویانە: «قسە بیکێژە، بیبێژە، ئینجا بیبوێژە!». گڵگیر شاشترە لە بێژنگ. پێشینان وتویانە: «بەری ڕۆژ بە بێژنگ ناگیرێت»

حەریق لە ستایشی شێخی بورهان دا ئەڵێ:

بۆ کەناری سەوزەیی دەوری گوڵی ڕوت شین دەکەم

خاکی کۆی عیشقت بە بێژنگی سەرم بێژایەوە

دوای پاککردنی ئەپێورا. گەنم بە «ڕێە» و «تەغار» ئەپێورا. بۆ ئەوەی بە چاوەوە نەبێ لە کاتی پێوان دا ژمارەکانیان لە گەڵ ناوێکی پیرۆزدا لێک ئەدا. بۆ نمونە لە ڕێەی یەکەم دا ئەیانوت: «یەک هەر خوایە» و، لە ڕێەی چوارەم دا ئەیانوت: «چوار یاری پێغەمەر» ئیتر بە مجورە.

گەنم بە «تێر» و «هۆر» و «جەواڵ» ئەگوێزرایە بۆ ماڵ و، کا بە «ڕەشکە» ئەگوێزرایەوە بۆ «کادان» و تەرخان ئەکرا بۆ ئالیکی ئاژەڵ و وڵاخ. پێشینان وتویانە: «ئەوی لە مشک بێ جەواڵ ئەدڕێ!». بۆ زۆرخۆری هەوانتەچی ئەڵێن: «ئەگەر کاکە هی خۆت نیە کادانەکە هی خۆتە!». بۆ کاری بێ هودە ئەڵێن: «کا لە پوش ئەبژێرێ». بۆ هەڵگیرسێنەری شەڕ و فیتنە ئەڵێن: «ئاگری بن کا» یە. بۆ یەکێ شتی خەڵکی کە بە خۆرایی ببەخشێ ئەڵێن: «خەنجەر لە کا ئەدا!»

گەنم هەندێکی هەڵئەگیرا بۆ «بنەتۆو» ی وەرزی داهاتو و، هەندێکی ئەکرا بە «ساوەر» و هەندێکی بۆ خواردنی خۆیان ئەکرایە «کەندو» یا «چاڵ» و هەندێکیشی ئەفرۆشرا.

بۆ هاڕین ئەبرا بۆ ئاش. ئاش بە ئاو ئەگەڕا. ئاشەوان لە نرخی هاڕینی دا پارەی نەئەسەند، بەڵکو «مزە» ی وەرئەگرت. مزە بەشێکی دیاریکراوی «هاراش» ەکە بو گلی ئەدایەوە. پێشینان وتویانە: «ئاش لە خەیاڵێک و ئاشەوان لە خەیاڵێ»، هەروەها: «ئاشی نەزان خوا ئەیگێڕێ»، هەروەها: «ئاش بە نۆرە ئەگەڕێ!».

ئارد بە «هێڵەک» ئەبێژرایەوە و «کەپەک» (:سۆس) ی لێ ئەگیرا.

نالی ئەڵێ:

دەورانییە، وەک هێڵەکی سەودا، سەری گێژم

بۆیە بە دەقیقی مەثەلە هەرچی دەبێژم

ئارد بۆ نان و کەپەک تەرخان ئەکرا بۆ وڵاخ. لە ئاردی «بە پیز» نانی باش و لە ئاردی «بێ پیز» نانی خراپ دروست ئەکرا.

*
گەڕانەوەی ئیمام خومەینی

خومەینی لە پاریسەوە تارانی هەژاند بو، گرنگی دەزگای ڕاگەیاندنی ئەزانی، وەکو هەیکەل ئەڵێ: ئەو کاتەی لە نۆفیل لا شاتو بو، زۆری کاتی لە بەر عەدەسەی تەلەفزیون دا بە سەر ئەبرد، ڕۆژی ٤ تا پێنج گفتوگۆی ڕۆژنامەوانی ئەکرد و، لەو ٣ مانگەدا تا گەڕایەوە تاران زیاتر لە چوار سەد گفتوگۆی ڕۆژنامەوانی لە گەڵ هۆکانی ڕاگەیاندن: ڕادیو، تەلەفزیون، ڕۆژنامە.. کرد بو. بی بی سی، یەکێ بو لە گرنگترینی ئەو دەزگایانەی

رای گشتی ئیرانی دژی شا و، بە قازانجی شورش ئەورووژان.
ئەو تاکتیکەی خومەینی بۆ یەکخستنی هەمو خەلک دژی شا و، بۆ بیلابەنکردنی ئەرتەش بە کاری هینا، تا ئەندازەیەکی زۆر سەرکەوتو بو. دەسەلاتی شا و داوودەزگاکانی بەرەو هەلوەشان ئەچون. خومەینی خۆی ئامادە کرد بۆ گەرانەوە.
کە وەختی گەرانەوەی هات، خومەینی لە گەل چەند کەسی لە دەسوپەیوەندەکانی لەوانە: ئەبولحەسەنی بەنی صەدر، ئیبراهیم یەزدی، قوطبزادە.. و نزیکەی . . ١ ڕۆژنامەوان بە فرۆکەیەکی «ئەیر فرانس» بەرەو تاران بە ڕێ کەوتن. کەس نەیئەزانی چیبان لی بە سەر دی: فرۆکەکەیان بەر ئەدریتەوە، یان بە سەلامەتی لە تاران ئەنیشیتەوە؟ خومەینی لە نهۆمی سەرەوەی فرۆکەکە دوای ئەوەی نوێژی کرد، دۆشەکیان بۆ ڕاخست، ئیتر نوست و، تا گەیشتنە ئاسمانی تاران هەلنەستا. چەند ملیون کەس چو بون بۆ پیشوازی.
هەندی شتی سەیر لەم سەفەرە ئەگیرنەوە، وەکو:
- لەو کاتەدا کە لە فرۆکە دابەزی و پی ی نایەوە سەر ئەرزی ئیران یەکی لە ڕۆژنامەوانەکان لی ی پرسی: «دوای ئەو هەمو سالە دوورییە کە ئیستا هاتیتەوە بۆ نیشتمانەکەی خۆت و بەمجورە پیشوازیت لی ئەکەن، هەستت چیە؟» لە وەلام دا وت بوی: «هیچ!»
- موحسینی رەفیقدوست، کە دوایی بو بە وەزیری پاسداران، ئوتومۆبیلەکەی ئیمام خومەینی لی خوڕیوە بۆ ئەوەی لە فرۆکەخانەوە بیبا بۆ شوینی خۆی. لە ڕیگا زەبەللاحیک قولی خۆی هەلکردوە و، بە خال و میل نەخشاندویەتی، دیتە بەردەمیان چەند جاری دەست ئەمالی بە جامی پیشەوەی ئوتومۆبیلەکەی خومەینی دا و، بە خیر هاتنەوەی ئیمام ئەکا و جنیو بە دایک و ژن و کچی شا ئەدا، چەند جاری ئەمە دوبارە ئەکاتەوە، رەفیقدوست جامەکەی لای خۆی دائەداتەوە و، بۆ ئەوەی دوری بخاتەوە بە تورەییەوە پالی بە کابراوە ئەنی. ئیمام ئەلی: «بۆ وای لی ئەکەی؟». رەفیقدوست ئەلی: «بی ئەدەبی ئەکا». ئیمام ئەلی: «لی ی گەری با قسەی خۆی بکا، هەر کەسی بە زمانی خۆی عیبادەت ئەکا!»

*

لە بەر قەرەبالغی ڕیگا نەیانتوانی بە ئۆتۆمۆبیل دریژە بە ڕۆیشتن بدەن. بە هالیکۆپتەر چو بۆ «بەهەشتی زەهرا» و، دوای ئەویش بۆ «حوسەینییە» یەکی تاران. لەویوە کاروباری شورشەکەی بەریوە ئەبرد. بە گەرانەوەی پیشەوای شۆرش حکومەتەکەی بەختیار هەرەسی هینا و، مەهدی بازرگان وەزارەتیکی تازەی لە سەر داوای ئەو دامەزراند.

سەردانی وفدی یەکیتی لە خومەینی

دوای سەرکەوتنی شورش بە چەند ڕۆژی، لە کۆتایی شوباتی ٧٩ دا دەستەی نوینەرایەتی یەکیتی کە پیک هات بو لە: عومەر مستەفا، د. فوئاد مەعصوم، فاضل کەریم لە ناوزەنگەوە چون بۆ تاران بۆ سەردانی ئیمام خومەینی، د. جەعفەری شەفیعی یش بۆ تەرجومە لە گەلیان چو.
پیشتریش لە پاریس وەفدیکی یەکیتی کە پیک هات بو لە: د. فوئاد مەعصوم، عادل موراد، ئەحمەد بامەرنی لە تشرینی دوەمی ٧٨ دا سەردانیان کرد بو. ئەمجارەیان عادل نەنرا بوە ئەم وەفدەوە، لەمە نارەحەت بو.
وەفدەکە، لە دیدارەکەدا پشتیوانی یەکیتی نیشتمانی لە شورشی ئیران دەرئەبرن،

دیدارەکانی پاریسی بە بیر ئەهێننەوە، داوای لێ ئەکەن کە پشتیوانی بکا لە خەباتی گەلی عیراق بە گشتی و خەباتی گەلی کورد بە تایبەتی و، پێویستیەکانی جولانەوەکەی ئەخەنە پێش چاو.

خومەینی ئەلێ: «من کابرایەکی روحانیم پاش چەند روژێکی تر ئەچمەوە بۆ قوم، ئەو شتانەی ئێوە داوای ئەکەن کاری دەولەتە!»

ئەوانیش تکای لێ ئەکەن دەستور بە دەولەت بدا کارەکانیان بۆ جیبەجێ بکا.

حوسەین نەوەی خومەینی، ئەو زەمانە زور نزیکی باپیری بو، ئەویش لە دانیشتنەکەدا ئەبێ، ئیمام بە حسێن ئەلێ: ئاگاداری دەفتەری بازرگان بکا کارەکانیان جیبەجێ بکەن. لەو کاتەدا موهەندیس مەهدی بازرگان سەرووەزیری ئیران بو.

روژی دوایی ئاگاداریان ئەکەن، کە دەفتەری بازرگان کارەکانی بەرەو روی داریوشی فروهەر کردوتەوە سەردانی ئەو بکەن. فروهەر وەزیری کار و سەروکی حیزبی میللەتی ئیران بو. وەفدەکە سەردانی فروهەریان کرد. پەیوەندی لە نێوان حکومەتی ئیران و یەکیتی دا دروست بو.

قسەکانی خومەینی وەکو «فتوا» حساب ئەکران، لە بەر ئەوە نەئەبو قسە لە قسەکانی دا بکری و، موناقشەی قسەکانی بکری. بۆیە ئەوەی ئەچو بو لای و، بەویستایە باسیکی لە باری سەرنجی خۆیەوە بۆ رون بکاتەوە، ئەبو دەس پێشکەری بکردایە لە قسە کردن دا، بیرووراکانی و خواستەکانی باس بکردایە، دوای ئەو کە خومەینی قسەی ئەکرد، باسەکە کوتایی پێ ئەهات و دائەخرا. زور کەس ئەمەیان نەئەزانی.

*

جولانەوەی کورد لە عیراق دا لەو کاتەدا دابەش بوبو. لایەکی بنەمالەی بارزانی و، لایەکەی تری یەکیتی بو. بنەمالەی بارزانی و، سەرانی پارتی، ئاوانبار بون بەوەی دۆستی شا و هاوکاری ساواک بون، لە ناو ئیران دا بەدناو بون. مەلا مستەفا لە ئەمەریکاوە بروسکەیەکی پیروزبایی و پشتیوانی بۆ خومەینی نارد، بەلام هیچ روژنامەیەکی ئیرانی بلاوی نەکردەوە، ناچار خۆیان بە پارە وەکو «ئیعلان» لە هەندی روژنامەی تاران دا بلاویان کردەوە. زوری نەخایاند بنەمالەی بارزانی لە گەڵ سەرانی شورش و، کاربەدەستانی تازەی ئیران دۆستایەتییان تازە کردەوە.

تازە کارەساتی هەکاری قەوما بو، یەکیتی و پارتی بە خوینی سەری یەکتری تینو بون. هەردولایان لە لای کاربەدەستانی ئیران هەولیان ئەدا، ئیران بە لای خۆی دا رابکیشی و لایەکەی تر لە لای ئیران بەدناو بکا. زوری نەخایاند لایەنی سییەمیش، کە حسک بو، پەیدا بو. ئەوانیش، بە هۆی محەممەد رەحیم (خالە حاجی) یەوە، گەیشتنە لای سەرانی شورش و، دریخییان نەکرد لە هەولدان بۆ بەدناو کردنی هەردولای ناکۆک. بە دوای ئەوان دا هەندی کەس و تاقمی تریش هاتنە کایەوە.

لە ناو ریکخراوە کوردییەکانی عیراق دا، یەکیتی دو نوقتەی لاوازی هەبو، نەیارەکانی بە ئاسانی ئەیانتوانی لای ئیران بو دژایەتی یەکیتی بە کاری بهێنن: یەکەمیان، هاوکاری پێشمەرگەکانی یەکیتی بو لە گەڵ حدکا و کومەڵەی زەحمەتکیشان دژی داوودەزگاکانی ئیران. لەم بارەیەوە هەر ئاگادارییەکیان هەبوایە، دوای لێ زیاد کردن و زل کردن، ئەیان گەیاندە کاربەدەستانی ئیرانی. دوەمیان، یەکیتی چەپ بو، لە ناو ئەویش دا

ڕێکخراوێکی مارکسی - لینینی تی دا بو، تاوانبار کردنی یەکیتی بە کۆمۆنیزم، کە سەرانی شۆڕش لە ئیران دا بە دوژمنی دین و ئیسلامیان دائەنا، کارێکی ئاسان بو.

ئەگەر ڕێکخراوە کوردیەکانی عیراق، لە لای ئیرانیەکان دژی یەکتری قسەیان نەکردایە و، نهێنیەکانی یەکتریان بۆ تیران ئاشکرا نەکردایە، بە دەنگێکی یەکگرتو داواکانی خۆیان بخستایەتە بەردەمیان، بێگومان ڕێزی کوردی عیراق زیاتر ئەبو، لەوانەیش بو زۆری داواکانیان کە بریتی بو لە پشتیوانی سیاسی و یارمەتیدانی مادی دژی بەعس، جیبەجی ببوایە. بەلام هەرزو پارتی، بۆ ئەوەی باوەری کاربەدەستانی ئیران بە دەس بهێنی، بو ژیاندنەوەی ڕێکخراوەکان و هێزەکانی، خۆی خستە خزمەتی ئیرانەوە.

*

خەلکی کوردستانی ئیران، بو یەکەمین جار بو، هەست بە ئازادی بکەن. چەندین تاقمی سیاسی لە شارەکانی کوردستان دا کەوتنە هەولی پێکهێنانی ڕێکخستن. کادرەکانی حدکا کە تازە گەڕا بونەوە، خەریکی کۆکردنەوە و سازدانی خەلک و پێکهێنانی ڕێکخراوی ئاشکرا بون. کادرەکانی کۆمەلەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئیران (سازکا) یش خەریکی پێکهێنانی «ڕێکخراوی چەتر» بون بە ناوی جیا جیاوە. چریکی فیدایی و، حیزبی تودە و، دەیان ڕێکخراوی تری وەکو: سازمانی موجاهیدین، پەیکار، وەحدەتی کومونیست.. خەریکی خۆ ڕێکخستن بون. ئەمەش ڕەنگدانەوەی هەلومەرجی سیاسی تاران بو.

لە ناو ئەم ڕێکخراوانەدا، سازکا، لە چاو ئەوانی تردا لە هەمویان زیاتر کادری خۆشناو و ناسراوی هەبو، هەر لە ناو ئیران دا مابونەوە، ناوکێکی پچوکی ڕێکخراوەییان هەبو. زەمینەی گەشەکردن و پەرەسەندنی ئەمان لە هەمویان لە بارتر بو، بەلام بە هۆی جۆری بیرکردنەوەیان و شێوەی کارکردنیانەوە نەیانتوانی ببن بە گەورەترین هێزی کوردستانی ئیران. لە کاتێک دا حدکا بە هۆی ئەو ناوبانگەوە کە لە سەردەمی قازی محەممەد و جمهوریەتی مەهابادەوە بە میرات بۆیان بە جی مابو، لە ماوەیەکی کورت دا هەزاران کەسیان کو کردەوە و، هەزاران چەکداریان ڕێکخست و، توانییان ببن بە حوکمرانی ڕاستەقینەی زور شار و ناوچە. ئەم زلبونە کتوپڕە سەرانی حدکای غەررا کرد بو.

*

قازی و مەلا

حدکا لە لایەن قازی محەممەد و پ د ک لە لایەن مەلا مستەفاوە دامەزرێنراوە. قازی محەممەد دوای ئیعدام کرانی ئیتر حیزبەکەی ماوەیەک کز بو، تا سەرکەوتنی شۆڕشی ئیران خۆی بۆ ڕێک نەخرابەوە. بەلام کەس لە کادرەکانی حدکا هەرگیز بیریان لەوە نەکرد بوەوە کە یەکێک لە بنەمالەی قازی بکەن بە سەرۆکی حیزبەکەیان، ئەگەرچی زۆر کەسی ناسراویان تی دا بو. بە پێچەوانەی پارتی کە هەر لە سەرەتاوە مەلا مستەفا و، دوای مردنی ئەویش کورەکەیان کرد، بە سەرۆکی خۆیان. بێگومان ئەمە نیشانەی پێشکەوتنی فیکریی حدک ی ئیران بو لە چاو پدک ی عیراق دا.

*

لەو زەمانەدا پێشنیارمان بۆ سازکا و بو حدکا کرد کە:

- ڕۆژنامەیەکی کوردی - فارسی ڕۆژانە لە تاران دەربکەن. بەلێنمان پی دان بۆ

کاریکی وەها ئیمەش هاوکاریان بکەین.
- یەکیتی پیشەیی بۆ خویندکاران، لاوان، ئافرەتان، مامۆستایان.. دروست بکەن.
- لە ناو خۆیان دا تەبا و گونجاو بن و، لە گەڵ کاربەدەستانی تازەی ئیران هەوڵ بدەن بە زمانی نەرم بدوین و، بە گفتوگۆ کیشەکانیان چارەسەر بکەن.
هەردولایان گالتەیان بە پیشنیارەکانی ئیمە ئەهات. لایان وابو، چونکە ئیمە لە پاش چەندین ساڵ خەبات هیچ سەرکەوتنیکمان بە دەس نەهیناوە، تەجروبەی کوردستانی عیراق بۆ ئەوە ناشی چاوی لی بکری یا سودی لی وەربگیری و، تەگبیرەکانیشمان بە کەلکی کوردستانی ئیران نایەن.

*

سازکا بە بیانوی ئەوەی کادرەکانی ئاشکرا نەبن، لە باتی ئەوەی ریکخستنیکی سەرانسەری، بە ناوی خۆیەوە، لە هەمو شارەکانی کوردستان دا دابمەزرینی، لە هەر شارە بە ناویکی جیاوازەوە، ریکخراویکی دامەزراند لە گەڵ ریکخراوی شارەکانی تر پەیوەندی نەبو. ناوەکان دریژ و، لە ژیانی سیاسی دا بەلگەی توندرەوی بون. وەکو:
- جمعیت دفاع از حقوق خلق کرد، لە ورمی.
- جمعیت دفاع از حقوق زحمتکشان و حقوق ملی خلق کرد، لە سەقز.
- جمعیت مبارزە برای ازادی و حقوق ملی خلق کرد، لە بۆکان.
- جمعیت دفاع از ازادی و حقوق زحمتکشان، لە نەغەدە.
- جمعیت راە رهائی زحمتکشان در کردستان ایران، لە مەهاباد.
- جمعیت دفاع از ازادی و انقلاب، لە سنە.
- اتحادیە دهقانان مریوان.

*

کەماڵ فوئاد دەربارەی ئەم هەمو ناوە دریژ و جیاوازانە قسەیەکی خۆشی گیرایەوە: کابرایەکی ریبوار لە ریگایەک توشی کابرایەکی سنەیی ئەبی، لی ی ئەپرسی: «برا ناوت چیە؟» ئەلی: «بە ئەلفازگەل عەجیبو و ئەلقاوگەل شیرینەوە، مەرحوم جەنابی باوکم نامی نیاگم مولا محەممەد نەسیمی شەکەری؟» کابرا بە توڕەبیەوە تی ی ئەخوڕی: «ئیژم نامت چەس!» یەکسەر ئەلی: «حەمە»
حیکمەت لە جیاوازی ناوەکان و، لەم ناوە دریژانە چی بو؟ ئەگەر بۆ ئەوەیی کە خەلک ئەم کومیتانە بە سەربەخۆ لە سازکا و، کاری جەماوەر بزانی، سەرانی سازکا لەوەدا بە هەلە چوبون، هەمو کەس ئەو کومیتانەی بە دەسکردی سازکا ئەزانی.

*

پادگانی مەهاباد

رۆژی ۵۷/۱۲/۱ ی ئیرانی، سەرکردایەتی حدکا پلانیکی دانا بە هاوکاری چەند ئەفسەریکی کورد دەستی بە سەر پادگانی مەهابادا گرت. ۱۸ تانک و ۳۶ توپی سەنگین و هەزاران پارچە چەکی تی دا بو. حدکا هیشتا زور لاواز بو نەیتوانی بە ریکوپیکی دەست بە سەر کەلوپەلی ناو پادگانەکەدا بگری. خەلک رژانە ناوی تالانیان کرد و، ئەوی بۆ حدکا مایەوە تەنیا ئەو شتانە بو کە خەلک پیهان نەنەگویزرایەوە. حدکا، وەکو حیزب،

کەلکێکی ئەوتۆی لە چەک و دەسکەوتەکانی ناو پادگان وەرنەگرت، بەڵام ئەم کارە کە تەنها ٨ ڕۆژ دوای سەرکەوتنی شۆڕش ڕووی دا، دەلاقەیەکی گەورەی کردە نێوان سەرانی شۆڕش و کوردەوە، بە تایبەتی حدکا کە، وەکو کاربەدەستانی ئێران ئەیانوت، هیچ دەورێکی نەبو لە «قیام» دا دژی شا، کەچی دوای سەرکەوتنی «قیام» ڕاستەوخۆ کەوتە دوژمنایەتی «ئینقیلاب».

*

نەورۆزی سنە

ئەحمەدی موفتی زادە، کە لایەنگرەکانی خۆی بە «عەللامە» ناویان ئەبرد، لە سنە بەهێزترین کەسایەتی گوێ لێ گیراو بو. دژی ڕێکخراوە چەپەکان بو بە گشتی، بە تایبەتی دژی ڕێکخراوە مارکسیەکان بو، لە گەڵ حدکایش نێوانی نەبو، خۆی لەوان بە زلتر ئەزانی. ئاینپەرستێکی سوننی شارەزا بو، کێشەی نەتەوایەتی کوردی بە لاوە گرنگ نەبو. لە دوای سەرکەوتنی شۆڕش بو بو بە ناوەندێکی دەسەڵات لە ناو شاری سنە و دەوروپشتی دا. ژمارەیەکی زۆر ئاینپەرستی لە دەوری خۆی بە ناوی «مەکتەبی قورئان» ەوە کۆ کرد بووەوە. کاربەدەستانی شۆڕشی ئێرانیش هەندێ ئاخوندی شیعەیان بە نوێنەرایەتی خۆیان نارد بو بۆ سنە، ئەوانیش «دەفتەر» یان دانا بو دەسەڵاتەکانیان لە سەرو هەمیو دەسەڵاتێکەوە بو، کابرایەک سەرپەرشتی ئەکردن ناوی صەفدەری بو.

حدکا، سازکا، چریکی فیدایی، پەیکار، تودە و زۆر ڕێکخراوی تریش لە سنە بارەگایان دانا بو چالاکیان ئەنواند.

لە نێوان لایەنگرانی موفتی زادە و لایەنگرانی صەفدەری دا هەندێ کێشە ڕووی دابو، بو بو بە هۆی تێکهەڵچونی چەکدار. ئەمە تەشەنەی کرد. خەڵک هەڵیان کوتایە سەر داوودەزگاکانی حکومەت. «شەهرەبانی» یان چەک کرد و، چونە سەر «پادگان» ی سنە ئەویش بگرن. پادگانی سنە گەورە و قەرەباڵغ بو. هێزی پەلاماردەرەکانیش نارێکوپێک و تێکەڵ و پێکەڵ بون. زۆری بۆ تالان چو بون. پادگانەکە خۆی نەدا بە دەستەوە بەرگری کرد و، لە کرماشانەوە بە هالیکوپتەر هێزی پشتیوانیان بۆ هات و، نەگیرا. بەڵام شار کەوت بوە دەس خەڵک و، خرۆشانەکە نە نیشت بووەوە. لە تارانەوە دەستەیەکی نوێنەرایەتی پایەبەرز کە پێک هات بو لە: ئایەتوڵڵا سەید مەحمودی طالقانی، ئەبولحەسەنی بەنی صەدر، هاشمی رەفسنجانی.. چون بۆ سنە بۆ لێکۆڵینەوە لە هۆی شەڕەکە و، گفتوگۆ لە گەڵ نوێنەرانی ڕێکخراوە سیاسیەکان.

نوێنەرانی ڕێکخراوە سیاسیەکان لە ناو خۆیان دا یەکگرتو نەبون، بەرنامەیەکی سیاسی هاوبەشیان نەبو، هەر یەکەیان شتێکی ئەوت و شتێکی داوا ئەکرد، هەموشیان دژی سەرکردایەتی دینیی شۆڕش بون. ئەیانویست لە سنەوە ئێران بگۆڕن. سەرەنجام پێکهاتن لە سەر ئەوەی کە دانیشتوانی سنە خۆیان شورایەک هەڵبژێرن بۆ بەڕیوەبردنی شارەکەیان و، لە تارانەوە کەسیان بە سەردا نەسەپێنن.

لەو ڕۆژانەدا چەندین کۆبونەوەی جەماوەری فراوان کرا بو، نوێنەرانی ڕێکخراوە سیاسیەکان قسە، یان وەکو خۆیان ئەیانوت «سوخەنرانی» یان تێ دا ئەکرد، لە یەکێ لەو کۆبونەوانەدا کە دەیان هەزار کەسی تێ دا ئامادە بو، غەنی بلوریان قسەی کرد بو. غەنی بلوریان زیاتر لە ٢٠ ساڵ لە زیندانی شادا بو بو، لە ڕۆژانی قیام دا ئازاد بوبو، ئەگەرچی

له سەرکردایەتی حدکا بو بەلام بە بیروباوەر تودەیی بو، بە هوی سالانی دریژی زیندانەوە لە دنیا داپراو و بی ئاگا بو لە گورانەکانی هەلومەرجی کوردستـان. قسـەکانی پیچەوانەی چاوەروانییەکانی خەلک و، خواستەکانیان ئەبی. هەزاران کەس بە یەک دەنگ قسەکانی پی ئەبرن و هاوار ئەکەن: «مامە غەنی بلوریان، بچورەوە بو زیندانا»

*

شەری نەغەدە

حدکا ویستی بە خوپیشاندانیکی سیاسی - چەکدار پارەگاکەی لە نەغەدە بکاتەوە. بو ئەو مەبەستە لە هەمو شارەکانی کوردستانی ئیرانەوە چەکدارەکانی خوی بانگ کرد بو کوبونەوە لە شاری نەغەدە. زورایەتی دانیشتوانی نەغەدە ئازەرین و، کورد کەمایەتیە لە ناو شـارەکـەدا. ئەم خـوپیـشـاندانەی حـدکـا بو بـە هوی ترس و وروژاندنی ئازەرییـەکـان. چەکدارەکانی ئەوانیش دامەزران. خوپیشاندانەکە بو بە شەری کورد و ئازەری. شەر چەند روژیکی خایاند و، سەدان کەسی تی دا کوژرا و، سەدان مال و دوکانی تی دا تالان کرا. زوری کوردەکانی نەغەدە ئاوارە بون.

ئەم روداوە سەرنجی منی راکیشا. کەوتمە لیکولینەوەی پەیوەندی کورد و ئازەری. کەرەستەیەکی زورم لە لا کو بوەوە. کتیبی «کورد و عەجەم» ی لی پەیدا بو.

*

گـرتنی پادگـانی مـەهاباد لە ۵۷/۱۲/۱ و، گـەمـارودانی پادگـانی سنە لە ۵۷/۱۲/۲۷ و، هەلگیرسانی شەری نەغەدە ۳۱ فروردین ۵۸ (۷۹/٤/۲٤) ئەم روداوانە بە دوای یەک دا کە هیشتا حکومەتی شورش خوی نەگرت بو، بیروڕایەکی زور خراپی لە لای سەرانی شورش و کاربەدەستانی ئیران دروست کرد.

بەشدارانی قیام، سەرەرای جیاوازی بیروباوەر و پایەی کومەلایەتییان، تەنیا لە سەر یەک مـەسـەلە ریک بون، ئەویش: دوژمنایەتی شا بو، ئـەگـینا بەرنامـەیەکی پیشـەکی یا ئامادەکراویان نەبو بو قوناغی دوای شا. تەنیا کەس کە بەرچاوی رون و ئەیزانی چی ئەوی خومەینی بو، خومەینی یش لە هەمویان بە دەسەلاتتر بو. ملـملانی لە سەر دەسەلات لە ناو بالی دینیی دا، ملـمـلانی لە نیـوان بالی دینیی و بالی نەدینیی، لە ناو سـەرکـردایەتی شورشەکەدا هیشـتـا بە لادا نەکەوت بو. جوری رژیمی داهاتوی ئیران و، جوری دارشتنی پەیوەندییەکانی لـە گەل دنیای دەرەوە، گرنگترینی کیشـەکانی ناو سەرکردایەتی بو. ئەوەی خومەینی و سەرانی تری شورشەکە بیریان لی نەکرد بوەوە: مەسەلەی نەتەوایەتی بو.

شـەرەکانی مەهاباد و سنە و نەغـەدە، خواسـتـە سیاسـییـەکانی کـورد کـە دران بە نوینەرانی حکومەتی شورش و خومەینی، کاربەدەستانی ئیرانی هوشیار کردەوە.

*

حشع: ئاردی ناو درک

لە ۹ ی نیسانی ۱۹۷۲ دا حکومەتی بەعس «پەیمانی دوستایەتی و هاوکاری» لە گـەل یەکـیـتی سـوڤیت ئیـمزا کرد. ئەم هەنگاوەی بەعس بە لای سـەرانی حـشـعـەوە ئەوەندە گرنگ بو، ئیتر هەمو جورە هاوکارییەکی بو حەلال ئەکردن. بەعس بو پتەوکردنی ریزەکانی ناوخویشی ویستی «جەبهە» یەک لە گەل پارتی و حشع ئیمزا بکا. لەم جەبهەیەدا:

۱. بەعس لە بریاردانی سـیـاسی ناو جـەبهـە و دەولەت دا، «حـیـزبی قـائیـد» و،

حیزبەکانی تر حیزبی دوەم ئەبون. هەمو رەخنەیەک لە داوودەزگاکانی حکومەت و حیزبی دەسەلاتدار ئەبو لە ناو چوارچێوەی جەبهەدا نەبرێتە دەرەوە.

٢. ڕیکخستنی سیاسی لە ناو هێزە چەکدارەکان دا: جەیش، جەیشی شەعبی، شورطە، ئەمن.. بە تەنیا پاوانی بەعس ئەبو، هیچ حیزبێکی کە بۆی نەبو حیزبایەتییان تێ دا بکا.

٣. ڕیکخراوە پیشەیی و دیموکراتیەکانی کرێکاران، جوتیاران، قوتابیان، مامۆستایان.. ئەبو یەک بخرێن.

٤. حوکمی عیراق لە ڕیگای «مجلس قیادە الثورە» وە بە تەنیا لە دەس خوی دا ئەبی.

لە ناو سەرکردایەتی پارتی دا هەبو، بە تایبەتی هەندی لەوانەی وەزیر بون، بەشدار بونی لەم جەبهەیەدا بە چاک ئەزانی، بەلام مەلا مستەفا بی سودو رەتی کردەوە. حشع بەو مەرجە قورسانە بە تەنیا لە گەل بەعس چوە جەبهەوە، بەلام «بەرەیەکی سیاسی نابەرامبەر» بو.

*

سالی ١٩٧٤ کە شەری بەعس و کورد دەستی پی کردەوە، دوسال زیاتر بو حشع هاوپەیمانی بەعس بو. چالاکی قانونی دەس پی کرد بو: ڕیکخراوەکانی بارەگای ئاشکرایان لە شارەکان دا دامەزراند بو، ڕۆژنامەی «طریق الشعب» و حەفتەنامەی عەرەبی - کوردی «الفکر الجدید - بیری نوی» ی لە بەغدا دەرئەکرد و، لە بەرەدا بوبون بە ئەندام و، بە دو وەزیر: عامیر عەبدوللا و موکەررەم تالەبانی، بەشداری لە وەزارەت دا و، بە چەند ئەندامی: یوسف حەننا، شیروان عەلی ئەمین، ئەحمەد حامید قادر، ئەحمەد دلزار، ئیبراهیم حاجی مەحمود، حەمە سەعید حەبیب، قادر ڕەشید، خەیری عەبدولحەمید قازی، مەحمود فەقی خدر، سامیە شاکیر، لە داوودەزگا کارتۆنیەکانی حوکمی زاتی بەعسی دا (مەجلیسی تەنفیزی و مەجلیسی تشریعی) دا، بەشداری کرد بو.

حشع لە سەرەتادا هیوای زوریان لە سەر هاوکاری خویان و بەعس هەلچنی بو، «پەیمانی دۆستایەتی و هاوکاری» لە گەل یەکیەتی سۆڤیەت و، «ڕیگای ناسەرمایەداری» بەعس و دروشمە بریقەدارەکانی، بە جۆری سەری لە سەرانی حشع شیواند بو، کەسیکی خاوەن ئەزمونی درێژی وەکو عەزیز محەممەدی سکرتیری یەکەمی کومیتەی ناوەندی حیزبەکە، چاوەروانی ئەوە بو صەددام حسین ببیتە «کاسترۆ» ی عیراق و، سەرەنجام حیزبی شیوعی و حیزبی بەعس تیکەلاو بن و، بن بە یەک حیزب.

لە ململانی ی بەعس و کوردا سالی ١٩٧٤، حشع هەمو قورسایی خوی خست بوە لای بەعس. لە سەر ئاستی دنیا، هەولیکی زوری دا، شورشی کورد بەدناو بکا و، لە هەمو حیزبە کومونیستی و سوسیالیستیەکانی دنیای دابری. لە سەر ئاستی ناوخوش، هەرچیەکی پی کرا لە بواری سیاسی، ڕاگەیاندن، چەکدار، تەنانەت کوکردنەوەی دەنگوباس و هەوال بۆ حیزبی بەعس و دەزگا ئەمنیەکانی کردی.

*

حشع سالی ١٩٣٤ دامەزراوە. لە ١٩٣٤ ەوە تا سالی ١٩٧٩، کاتی جیابونەوەی لە بەعس، تەنیا ٣ جار کۆنگرەی گرتوە.

کۆنگرەی سێیەمینی حیزب، لە تەمەنی ٤٢ ساڵیی حیزب دا، لە ژێر دروشمی: «دەس لە ناو دەس بۆ پێشەوە بەرەو دامەزراندنی سۆشیالیزم لە عێراق دا» لە ناوەڕاستی ئایاری ٧٦ دا لە بارەگای، حیزب لە گەڕەکی مەسبەح لە بەغداد بە ئامادە بونی ٣٠٠ ئەندام بەسترا. بەڵگەنامەکانی کۆنگرەکە بە زۆری تەرخان کرا بۆ بۆ پیا هەڵدانی دەسکەوتەکانی حوکم و، بەرە.

عەزیز محەممەد لەو تەقریرەدا کە بە ناوی کۆمیتەی ناوەندییەوە لە بەردەمی کۆنگرەدا خوێندییەوە لە چەند جێگایەکی دا بەمجۆرە باسی جوڵانەوەی کوردی کرد:

– «ویقف فی مقدمة منجزات الجبهة وضع قانون الحکم الذاتی لمنطقة کردستان وتصفیة التمرد الیمینی الرجعی فیها»

– «وان انهیار التمرد الرجعی المسلح خلق امکانیة موضوعیة افضل لتطبیق الحل السلمی – الدیمقراطی للمسألة الکردیة»

د. موکەڕەم تاڵەبانی، کە ئەوسا یەکێ بو لە دو وەزیرەکەی حشع لە ناو وەزارەتەکەی بەعس دا، لە ستایشی ئەو عەفوەدا کە بەعس بۆ بەشدارانی جوڵانەوەکەی دەرکرد، سەر وتارێکی بە عەرەبی لە ژێر ناونیشانی: «اشداء علی الکفار رحماء بینهم» بۆ گۆڤاری «ڕۆژی کوردستان – شمس کردستان» نوسی. لە وتارێکی کەدا کە بە کوردی بۆ هەمان گۆڤاری نوسی بو بە بۆنەی گرتنی دو کۆنگرەی جیاوازی کۆمەڵەی خوێندکارانەوە بە هۆی ناکۆکی یەکێتی و پارتیەوە، ئەم دو لایەنەی شوبهاند بو بە سەگەکانی لەیلان و تەپلو.

پێخۆشحاڵی ئاشکرای حشع بە تێشکانی بزوتنەوەی کورد و، پشتیوانی لە ڕێککەوتنی جەزائیر، لە لایەک بۆ ڕازی کردنی سەرکردایەتی بەعس، بە تایبەتی صەددام حسێن و، لە لایەکی ترەوە لە بەر ئەوە بو وای ئەزانی ئەو بۆشاییە گەورەیەی لە ئەنجامی ئاشبەتاڵی سەرکردایەتی بارزانی دا دروست بوە، بەمان پڕ ئەکرێتەوە. ئەمە خەیاڵێکی بەتاڵ دەرچو. بەعس ئەیویست خۆی بۆشاییەکە پڕ بکاتەوە. کە لە مەسەلەی کوردا یەک چاو بوەوە و، ئیتر ئیشێکی بە حشع نەما، کەوتە تەنگ هەڵچنین بە بنکەکانی حیزب و، ئازاردانی ئەندامەکانی پلەکانی خوارەوە.

کۆمیتەی ناوەندی لە ئازاری ١٩٧٨ دا کۆبونەوەی تەواوی ئەندامەکانی کرد و، ڕاپورتێکی درێژی لە سەر هەلومەرجی جیهانی و، عەرەبی و، ناوخۆ بڵاو کردەوە. مانشێتی ڕاپورتەکە ئەمە بو: «صیانة التحالف الوطنی وتعمیق المسیرة الثوریة مهمة کل قوی شعبنا التقدمیة».

سەرەتا ڕاپورتەکە بەمجۆرە دەس پێ ئەکا:

«شهد العالم خلال السنة المنصرمة – منذ انعقاد الاجتماع الکامل الاعتیادی للجنة المرکزیة فی ١٨/ شباط ١٩٧٧ – استمرارا لعملیة تغیر میزان القوی لصالح القوی الثوریة العالمیة، وفی طلیعتها المنظومة الاشتراکیة.

فقد تحققت فی بلدان المنظومة الاشتراکیة، وفی مقدمتها الاتحاد السوفیتی، انجازات کبیرة فی تنفیذ خطط تطویر الاقتصاد الوطنی علی طریق تعزیز اسس المجتمع الاشتراکی المتطور، وبناء القاعدة المادیة والتکنیکیة للشیوعیة، واحراز منجزات ضخمة فی میادین العلم والتکنیك، وتعزیز القدرة الدفاعیة، وتوطد التلاحم والتعاون الوثیق بین الاحزاب الشیوعیة

في بلدان المنظومة الاشتراكية، ويتعزز التكامل الاقتصادي فيما بينها.»

له پاسی هەلومەرجی ناوخۆدا دوای ئەوەی ستایشی سیاسەتی عیراق ئەکا له دوژمنایەتی پیلانەکانی ئیمپریالیزم و سەهیونیزم و کۆنەپەرستی دا، باسی خۆش بونی گوزەرانی زور له کەرتەکانی گەل و، پەدیهێنانی مافی شارستانیی ئافرەتان، ئەکا، ئینجا ئەنوسی: «وواصل العراق سياسته المعادية للامبريالية، على الصعيد الدولي، وساند سياسة التعايش السلمي والانفراج الدولي ونزع السلاح، و عارض بحزم سباق التسلح وانتاج القنبلة النيوترونيه. وقدم الدعم السياسي والمادي لحركات التحرر الوطني في اسيا وافريقيا وامريكا اللاتينيه. وكان موقف العراق في منظمه الامم المتحده ووكالاتها والمنظمات العالميه بارزا في الدفاع عن مصالح الشعوب والتصدي للسياسه الامبرياليه.

ان مسيرة العراق التقدمية هذه تثير حقد الدوائر الامبريالية والصهيونية والرجعية، التي راحت تخطط، ضمن الهجمة الشرسة على حركة التحرر الوطني العربية للتآمر على العراق. واصبح العراق هدفا مباشرا لهذا التآمر، خاصة بعد التطورات الاخيرة، في اوضاع المنطقة، اثر زياره السادات للقدس المحتله وتزايد المساعي لاحياء الاحلاف العسكريه الرجعيه - الامبرياليه، وتوريد السلاح الامريكي بكميات هائله ونوعيات متطوره الى الانظمه الرجعيه في المنطقه.

ومما له دلالته الخاصه، بهذا الصدد، اتساع الحمله الفكريه والاعلاميه الامبرياليه - الرجعيه ضد العراق. اذ دابت وسائل الاعلام، بشكل ملحوظ موخرا، في بعض الدول الرجعيه في المنطقه والقوى الرجعيه واليمينيه في الداخل، على السعي لشق الصف الوطني، واثاره الخلافات بين اطرافه، ومهاجمه الجبهه الوطنيه والقوميه التقدميه، والتحالف بين حزب البعث العربي والحزب الشيوعي العراقي. وتسعير العداء للشيوعيه والتشكيك بعلاقات الصداقه والتعاون مع الاتحاد السوفيتي، ومهاجمه تعزيز القدرات الدفاعيه للعراق، والتهديد باثاره المصاعب الداخليه وتقديم المساعدات للعناصر المعاديه للسلطه الوطنيه.»

هەرکەس بە چاوی بەراورد و رەخنەوە لەم راپورتە ورد ببێتەوە بەزەیی بە جەماوەری حشع دا دێتەوە، چ سەرکردایەتیەکی هەبوە و، چۆنی سەرکردایەتی کردوە، دەربارەی حیزبی بەعس هەمو بۆچونەکان پێچەوانە دەرچون:

- عیراق لە چوارچێوەی سیاسەتی ئەمەریکی دا پەیمانی جەزائیری لە گەل شا مور کرد بو، بۆ ئەوەی کێشەی کوردی لە کول ببێتەوە و، دەستی بەتاڵ بێ بۆ دوژمنایەتی سوریا، چونکە سوریا لەو کاتەدا دژی رێککەوتنی «فصل القوات» ی ئیسرائیلی - عەرەبی بو.

- عیراق خەریکی دروستکردنی چەکی کوشتنی بە کۆمەڵ بو: چەکی ناوکی، کیمیایی، بایولوجی.

- عیراق سیاسەتی پێکەوە ژیان بە ئاشتی نەگرت بو، لە گەل دراوسێکانی: سوریا و ئیران ناکوک بو، زوری نەخایاند هێرشی کردە سەر ئیران جەنگێکی خویناوی درێژی هەڵگیرساند لە هەردو میللەت سەدان هەزار کەس کوژرا و، سەدان ملیار دولار زیانی ماددییان لێ کەوت.

- ستایشی یەکێتی سۆڤیەت و پێشکەوتنی ئابوری و تەکنولوجی بە راست دەر نەچو، چونکە ئەویش هەرەسی هێنا و، کە حشع بەر لیدان کەوت نە سۆڤیەت و، نەهیچ

ولاتیکی تری «مەنظومە» ی ولاتانی سوسیالیستی لە سەری هەڵ نەدایە و، لە سەری نەکردەوە.

*

بەعس لەو کاتەوە هات بونە سەر کار دەستی بە سەر هەمو رۆژنامەکانی عیراق دا گرت بو:

– الثورە، رۆژنامەی سەرکردایەتی حیزبی بەعس بو.
– الجمهوریە، رۆژنامەی وەزارەتی ئیعلام، واتە رۆژنامەی حکومەت بو.
– التاخی، رۆژنامەی پارتی بو، دوای دەس پی کردنەوەی شەر بەعس خۆیان بە ناوی حیزبە کارتۆنییەکانی کوردەوە دەریان ئەکرد. دواییتر ناوەکەیان گۆری بە العراق.
– طریق الشعب، رۆژنامەی حیزبی شیوعی بو.
– حەفتەنامە و مانگنامەی عەرەبی، ئینگلیزی، کوردی، تورکمانی کە لە عیراق دەرئەچون، هەمویان مولکی دەولەت بون، رۆژنامە و گۆڤاری ئازاد یا مولکی تایبەتی نەما بو.
– الراصد، کۆلکە رۆژنامەیەکی عەرەبی بو لە پاشماوەی رۆژنامەکانی سەردەمی عارف، کابرایەکی قەلەمفرۆش بە ناوی: مصطفی عبداللطیف الفکیکی، ناو بە ناو بە فەرمانی بەعس، بۆ باسی بابەتیکی تایبەتی، بلاوی ئەکردەوە.

دوای بلاوکردنەوەی راپورتەکەی حشع، «الراصد» هەر چوار لاپەرەکەی ژمارەی ٤٢٨ ی رۆژی ٢٩ ی نیسان – ١٢ ئایاری ١٩٧٨ ی بۆ بەرپەرچدانەوەی ئەم راپۆرتە تەرخان کرد بو. بە مانشیتیکی گەورە نوسی بوی: «نهج غیر موضوعي علی حساب الحقیقە: مناقشە نقدیە للتقریر السیاسي للجنە المرکزیە للحزب الشیوعي العراقي». دیار بو بەعس ئیتر ئیشی بە حشع نەمابو، گەری پێ ئەکرد، حشع ئەبو لە فیکەی خۆی تی بگەیشتایە.

هەمو ئەم مەدح و سەنایە، حیزبی بەعسی رازی نەکرد، لە مانگی مایس دا ٣١ ئەندامی حیزبی شیوعی، بە تاوانی ئەوەی لە ناو ریزی هیزە چەکدارەکانی عیراق دا ریکخستنیان دروست کرد بو، بە ئیعدام حوکم دا و ئیعدامی کردن و، کەوتە گرتن و راونانی ئەندامەکانی. سەرکردایەتی حیزب چاوەروانی هیرشی وەهای نەئەکرد لە بەر ئەوە هیچ پلانیکی نەبو بۆ خۆپارستن. هەمو هەولەکەیان ئەوە بو عەزیز محەممەد چو بۆ بینینی صەددام بۆ ئەوەی تکای لی بکات ئەگەر هەر ئیعدامیان ئەکات، لە رۆژی دامەزراندنی حشع دا ئیعدامیان نەکات، بەلکو جیبەجی کردنەکەی چەند رۆژی دوا بخات، بۆ ئەوەی ئەو یادەیان لی تیک نەچی و سوکایەتییان بە سەردا نەیەت. ئەندامانی سەرکردایەتی بە دوای یەک دا چونە دەرەوەی عیراق. بە ولاتانی سوشیالیستی و یەمەن و لوبنان و سوریادا بلاو بونەوە. چەند کەسیکیان لە بەغداد و کوردستان مابونەوە. دەزگاکانی ئەمن شیوعیەکانیان زەلیل ئەکرد، ئەیان گرتن و پاکانەیان پی ئەکردن و، ئیعترافیان پی ئەنوسین.

لەو هەلومەرجە سەختەدا کە شیوعیەکانی تی کەوت بو، مەلا ئەحمەدی بانیخیلانی: ئەندامی کومیتەی ناوەندی حشع، لە شوباتی ١٩٧٩ دا گەیشتە ناوزەنگ. مامجەلالی بینی. مەلا ئەحمەد نەیئەزانی حیزبەکەیان بە تەمای چیە و چی ئەکا. لەو کاتەدا دەسەلاتی حکومەتی ناوەندی لە کوردستانی ئیران دا نەما بو. حدکا خەریک بو دەسەلاتی پەیدا

ئەکرد. چو بۆ تیهران لەوێ سەردانی حدکای کرد. بە تەمای ئەوە بو کادر و ئەندامە راونراو و لیقەوماوەکانیان لە کوردستانی ئێران دا نیشتەجێ بکا تا ئاسوی سیاسی رون ئەبێتەوە و، دەرئەکەوێ کە پەیوەندیەکانی نێوان ئەوان و حیزبی بەعس بە کوێ ئەگا. وا دیار بو حدکا بە دەنگیەوە نەهات بو. مەلا ئەحمەد گەرایەوە ناوزەنگ بارەگایەکی بچوکی دانا.
سەرکردایەتی یەکێتی هەندێ چەکیان بە دیاری دایە و، خەرجی ژیانی بارەگاکەیانی وەکو هەمو بارەگاکانی تری یەکێتی دابین کرد. تاک و تەرا شیوعیەکان ئەگەیشتنە بنکەکەی خۆیان و، یەکێتی «تەعلیمات» ی دابو بە هەمو ڕێکخراوەکانی و پێشمەرگەکانی لە هەر کوێ یەک هەر شیوعیەک پێویستی بە یارمەتی بو کۆمەکی بکەن، بە تایبەتی بۆ دەرباز بون لە چنگ داوودەزگاکانی بەعس. لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی حشع: فاتح رەسول و توما توماس و، هەندێ لە کادرە ناسراوەکانیان گەیشتنە ناوزەنگ. بەمجورە سەدان شیوعی دەرباز کران و، زوری پێ نەچو ژمارەیان گەیشتە چەند سەد کەسی.
مامجەلال و هاوڕێکانی تر بە خۆشیەکی زۆرەوە جیابونەوەی بەعس و حشع یان وەرگرت. یەکەم، چونکە لایان وابو بە هاتنی حشع بۆ شاخ، پشتیوانی یەکێتی سۆڤیت و هەمو حیزبە شیوعیەکانی دنیا لە گەڵ خۆی ئەهێنی بۆ شاخەکانی کوردستان. دوەمیان، بۆچونەکانیان سەبارەت بە حیزبی بەعس و سروشتی ڕژێمەکەی و، پاشەڕۆژی هاوپەیمانیتی شیوعی - بەعس، بە ڕاست دەرچو بو.

*

لە مانگی نیسان دا بەهائەدین نوری و کەریم ئەحمەد بە دوای یەک دا گەیشتنە ناوزەنگ. هەردوکیان لە سوریاوە بە ڕێگای تاران دا هات بون. ئەوان هاوڕێکانی خۆیان و ئێمەیان ئاگادار کرد کە حشع بڕیاری داوە خەباتی چەکدار بکا بۆ ڕوخاندنی ڕژێمی بەعس و، ئەیانەوێ بەرەیەکی سیاسی فراوان لە هەمو هێزە عیراقیەکانی نەیاری بەعس پێک بهێنن. بەهائەدین و کەریم زور نەمانەوە گەڕانەوە بۆ ئێران لەوێوە چونەوە بۆ سوریا. مەلا ئەحمەدیش زوری وەختەکە لە ئێران بو، بە زوری فاتیح رەسول لە ناوزەنگ بو.
تا ئەو کاتە جگە لە ناوزەنگ لە هیچ جێگایەکی تر بنکەیان نەبو و، هێشتا مەفرەزەی چەکداریشیان دروست نەکرد بو.
سەرانی حشع بە یەک چاو سەیری یەکێتی و پارتیان ئەکرد. لە ناکوکی نێوان یەکێتی و قم دا، ئەیانویست دەوری ڕیش سپی ببینن. کەوتنە هەوڵدان بۆ ئەوەی لە گەڵ قم یش دوستایەتی دابمەزرێنن. قم ئەو کاتە هێزێکی سیاسی بەدناوی دابڕاو بو لە هێزەکانی تر، پێویستی بە دوستایەتی حشع هەبو، بۆ ئەوەی ناوبانگی خۆی چاک بکا لە ناو کۆڕە پێشکەوتنخوازەکان دا، حشع یش چونکە لە گەڵ بەعس هاوکاری کرد بو دژی شۆڕشی کورد و پارتی، ئەیویست ئەو ڕابوردوە ناشیرینەی خۆی لە گەڵ پارتی پاک بکاتەوە. ڕاستیەکەیشی حشع پێویستیەکی زوریان بە پارتی هەبو، چونکە ئەوان لە بادینان ئەیانتوانی بۆ کاری حیزبی و هاتوچۆی سوریا، ڕێگایان بدەن یا ڕێگایان لێ بگرن.
سەرانی حشع بەرامبەر بەعس باوەڕیان وابو: بەعس لەو ڕۆژەوە خراپ بوە کە لە مانی داوە.
لە هەموی سەیرتر ئەوەبو، حشع ئەوسا و ئێستایش خۆی بە نوێنەری (تیار) ی دیموکراتی دائەنا. کە هێزەکانی موعارەضەی عیراقی پۆل پۆل ئەکران بۆ (تیار) ی قەومی

عەرەبی، دینی، کوردی.. ئەو خۆی بە نوێنەری تەیاری دیموکراتی دائەنا. لە کاتێک دا کۆمۆنیزم، بە تایبەتی لەو زەمانەدا، باوەری بە دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا هەبو نەک بە دیموکراسی.

من خۆم پێشتر هیچ تێکەلاویەکم لە گەڵ سەرانی حشع نەبو، کەسم لە سەرکردەکانیان لە نزیکەوە نەدی بو و، نەئەناسی، بەلام لە سەردەمی «اتحاد الشعب» و «ئازادی» دوە تا سەردەمی «طريق الشعب» و «الفكر الجديد» و «الثقافة الجديدة» بەردەوام رۆژنامە و بلاو کراوە ئاشکرا و نهێنیەکانم خوێند بونەوە و، چاودێری رەوتی سیاسی و ناکۆکییەکانی ناو ریزەکانیانم کرد بو. زۆر لە هاوڕێکانم کە پێشتر ناوی هەندێ لە سەرکردەکانی حشعی بیست بو، کە دەیان ساڵ ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و، مەکتەبی سیاسی بون و، لە سۆڤیێت خوێند بویان و، سەردانی چەندین کۆنگرەی جیهانییان کرد بو، وایان ئەزانی ئەمانە سیاسی زانا و بلیمەت و، فەیلەسوفی هەلکەوتون، تین و تەوژمێکی سیاسی و ئایدیولوجی بە جولانەوەکە ئەدەن. دوای ناسین و ئاشنا بون، وەکو ئەڵێن: «دەنگی دەهۆڵ لە دور خۆشە!» دەرکەوت زۆری ئەمانە کەسانی بێ ئاگا بون لە روداوەکانی کوردستان و عیراق و ناوچەکە و دنیا. سەرچاوەی سەرەکی رۆشنبیریان هەندێ لە نامیلکە و کتێبەکانی «دار التقدم» و، سەرچاوەی ئاگاداری و زانیارییەکانیشیان بەشی عەرەبی رادیوی مۆسکۆ بو.

*

جیابونەوەی بزوتنەوە

ئیمە لە خۆشیی روخانی شا و سەرکەوتنی گەلانی ئێران دا بوین، هەزار و یەک هیوای سەوز و سورمان لە سەر هەلچنی بو، لە پر یەکێتی دەلاقەیەکی تێ کەوت.

نەورۆزی ٧٩ رەسول مامەند بارەگاکەی خۆی لە زەلی وە گوێزایەوە بۆ گۆزەشێر و، د. مەحمود عەلی عوسمانیش لە ناوزەنگەوە چو بۆ لای. بەمجۆرە بزوتنەوە جیابونەوەی خۆی لە یەکێتی راگەیاند و، د. مەحمودیش دورکەوتنەوەی خۆی ئاشکرا کرد و، «بزوتنەوە» و «کۆمیتەی ئامادە کردن» پێکەوە کەوتنە هەولی دروستکردنی حیزبێکی تازە. چەند رۆژی بو حازم لە سوریاوە هات بو. حازم ئەو زەمانە «امین سر» ی «قیادەی قطري» ی حیزبی بەعسی سەر بە سوریا و، لێپرسراوی «مكتب شؤون العراق» بو لە «قیادەی قەومی» لە شام. هەولێکی زۆری لە گەل دابون، جیابونەوەکەیان دوا بخەن و، ئەو بکەویتە ناوبژی بۆ چارەسەرکردنی ناکۆکییەکانی نێوان یەکێتی و ئەوان. هەولەکەی سەری نەگرت بو.

ئەم تاقمە لەم جیابونەوەیە بە تەمای چەند شتێ بون:

- لایان وابو ئەگەر لە یەکێتی جیا ببنەوە و، سەربەخۆیی سیاسی و رێکخراوەیی و پێشمەرگەیان هەبێ، زورتر گەشە ئەکەن و زیاد ئەکەن و، بەهێز ئەبن.
- لایان وابو ئەتوانن خەتی سێهەم لە نێوان جەلالی و مەلایی دا دروست بکەن و، هاوسەنگی نێوان ئەم دو حیزبە تێک بدەن. زوری پێشمەرگەکانی هەردولا و، ئەندام و کادرەکانیان کە لە ناکۆکی ئەم دولایە و، شەری براکوژی بێزار بون، لە مان کۆ ئەبنەوە.

- لایان وابو حکومەتی عیراق ئامادەیە بە ریگای گفتوگۆی سیاسی چارسەری کیشەی کورد بکا، بەلام یەکیتی بۆ رازی کردنی سوریا و توع دریژە بە شەر ئەدا، ئەگەر ئەمان سەربەخۆ بن بە جیا لە یەکیتی ئەتوانن لە گەل بەعس ریک بکەون.

بۆ جیابونەوەکەیشیان چەند بیانویەکیان ئەهینایەوە:

- مامجەلال تاکرەوە، گوی ناداتە سەرکردایەتی بە کومەل، بیروراکانی خوی ئەسەپینی، تورە ئەبی و ریزی شعوری هاوریکانی ناگری.

- مامجەلال بە لای کۆمەلەدا دائەشکینی، کومەلە لە سەر حسابی بزوتنەوە بە هیز ئەکا. لە دابەشکردنی چەک و پارەدا زورتر بەشی کومەلە ئەدا، کومەلەیش «ماوی» و «متطرف» ن، دژی دین و مەلان و، دژی ئاغا و سەروک عشیرەتن.

هیچ هەول و تەقەلایەک بۆ پەشیمان کردنەوەیان لەم هەنگاوە سەری نەگرت. سور بون لە سەر هەلویستی خۆیان. حدکایش، بە تایبەتی د. قاسملو، کە ئەو کاتە بوبون بە هیزیکی گرنگ لە ناوچەکەدا، هانی دابون و بەلینی دابونی یارمەتیان بدات و کارئاسانییان بۆ بکات.

*

رەسول مامەند لە سەرەتادا کە چوە گورەشیر و جیابونەوەی بزوتنەوەی لە یەکیتی راگەیاند، لە ئەندامانی سەرکردایەتی: تاهیری عەلی والی، حاجی حاجی ئیبراهیم، سەید کاکە، قادر عەزیز، مەلا ناصیح و، د. مەحمودیش، قادر جەباری و عەدنان موفتی لە گەل رویشت بو. بە هەمویان ۱۰ کەسیک ئەبون. جیابونەوەی رەسول شتیکی چاوەروانکراو بو، بەلام رویشتنی د. مەحمود بۆ هەمومان کتوپر بو، چونکە هیچ کاتی باسی شتی وای نەکرد بو. بەلام دوایی دەرکەوت د. مەحمود دەستیکی بالای هەبوبو لە هاندانی رەسول و هاوریکانی دا بۆ ئەم کارە. ئیمە کە دانیشتین بۆ لیکولینەوەی کیشەکە و، دیاریکردنی هەلویستی یەکیتی لەوان، گەیشتینە ئەو باوەرەی مادەم ئەوان بە هاوخەباتی ئیمە رازی نین خواحافیزیان بی و، هەرکەسیکی کەش ئەروا بۆ لایان ریگەی لی نەگرین خوا حافیزی بی.

ئەم کارە هیزەکانی یەکیتی و ریکخراوەکانی بزوتنەوەی لە سەرانسەری کوردستان دا لەت کرد و، پشیوی و ئاژاوەی قولی خستە ناو ریزەکانی پیشمەرگەوە. پاش چەند روژی هەندی لە فەرماندەکانی پیشمەرگەیش جیابونەوەی خۆیان راگەیاند. بە کردەوە بەشی هەرەزوری سەرکردەکانی بزوتنەوە و، ریکخراوەکانی و کادرەکانی و پیشمەرگەکانیان لیمان جیا بونەوە. عومەر مستەفا مابوەوە، ئەویش کەسی لە بزوتنەوە بە دەورەوە نەبو.

مامجەلال حەزی نەئەکرد ئەو راستیە بسەلمینی کە: بزوتنەوە لە یەکیتی جیا بوتەوە، بەلکو ئەیوت ئەمە بالیکی بزوتنەوەیە و بزوتنەوەی راستەقینە لە گەل یەکیتی ماون. لە گەل کاک عومەر قسەی کرد بۆ ئەوەی بزوتنەوە دروست بکەنەوە. نامەیان بۆ هەندی لە کادرەکانی شار نوسی کە لە ریزی بزوتنەوەدا کاریان ئەکرد و، زوریان کۆنە جەلالی بون پینە دەرەوە. بە دوای یەک دا هاتن. لە راستی دا بزوتنەوەکەی ئەمان لە چاو ئەوەی رەسول دا لاواز و، تا رادەیەک دروستکراو بو، نەیئەتوانی کادر و فەرماندەکانی بزوتنەوە رابکیشیتەوە بۆ لای خۆی، هەرگیز نەیتوانی ئەو بۆشاییە لە ناو یەکیتی دا پر بکاتەوە کە بە جیابونەوەی رەسول و هاوریکانی دروست بوبو.

*

سیروان و زیرینجو

شەوی ٢٩ - ٣٠ ی نیسانی ٧٩ جاشەکانی زەرایەن، بە سەرکردایەتی حەمە خانی حاجی دارا، بۆسەیەکی گەورەیان لە نزیک ئاوایی زیرینجو لە دەشتی شارەزوور دانا. سیروان (فەیصەل رشید تالەبانی) و، تاقمی لە پێشمەرگەکانی هەرێمی کەرکوک کە لە سەرکردایەتیەوە ئەگەرانەوە بۆ بەری قەرەداغ کەوتنە ناوی. پێشمەرگەکان لە ناو عەرەبانەی تراکتورێک دا سوار بوبون. لە بۆسەکەدا ٥ پێشمەرگە: سیروان (فەیصەل تالەبانی)، صدیق ئیبراهیم (حاجی چاوشین)، حەسەن ئەحمەد خاوی بی، عەلی چەلەبی، نەجات رەحیم کەریم و، دوهاولاتی: کوژران و، ئەوانی تریان زۆر بە زەحمەت دەرباز بون.

حەمەخان وەکو دوایی دەرکەوت جاش - پێشمەرگەی پارتی بو، کە قەم لەو ناوچەیەدا چاند بوی.

سیروان، هاوری ی کومەلە و، یەکی بو لە پێشمەرگەکانی مەفرەزەکانی سەرەتای دەسپێکردنەوەی خەباتی چەکدار. لە پێشمەرگایەتیەوە دەستی پی کرد بو، بوبو بە فەرماندەی مەفرەزە و، کەرت و، ئینجا فەرماندەی هەرێمی کەرکوک. یەکی بو لە باشترین فەرماندەکانی پێشمەرگە. شارەزاییەکی زۆری لە ناوچەکە و دانیشتوانی و، هێزەکانی دوژمن دا پەیدا کرد بو. سەرکردایەتی دەیان چالاکی کرد بو. داوودزگا سەرکوتکەرەکانی رژیم بە تایبەتی جەیش زور بە داخ بون لی ی. لە مایسی ٧٩ دا هاتە ناوزەنگ. ماوەیەک مایەوە، چەند رۆژێکی میوانی من بو. لەو بی سەر و بەرەیەدا کە ئیرانی تی کەوت بو، زوری پادگان و پاسگاکان تالان کرا بون، چەک و تفاقی جەنگ لە بازاری شارەکان دا ئەفرۆشران. هەندی چەکی سوک و ناولجی و نارنجۆک و مین و هوکی توکی مان بۆ هەرێمەکەی کری و، گەرایەوە بۆ ناوچەی قەرەداغ.

سیروان لە ناو پێشمەرگە و خەلک دا خۆشەویست بو، کوژرانی زەرەرێکی گەورە بو لە کۆمەلە و یەکیتی.

ئەم خێزانە تیکۆشەرە لە شۆرش دا زەرەری زۆریان لی کەوت. جگە لە سیروان، براکانی تری: ئەیوب و غەریب و عومەر، هەریەکەیان لە مەیدانێکی تیکۆشان دا کوژران.

*

به بۆنەی مردنی مەلا مستەفاوە:

مەلایی و جەلالی لە تەرازودا

رۆژی ۱ ی مارتی ۱۹۷۹ ئاژانسەکانی دەنگوباس بلاویان کردەوە کە مەلا مستەفای بارزانی لە نەخۆشخانەیەکی واشنتون کۆچی دوایی کردوە. ئەم هەواڵە چاوەروانکراو بو، چونکە لە مێژ بو مەلا مستەفا توشی سەرەتانی سی بوبو، هەر بەو بیانوەشە لە ئێرانەوە چو بوە ئەمریکا و لەوێ مابوەوە. رۆژنامەی «دەیلی تەلەگراف» ی لەندەنی لە ژمارەی رۆژی ۳ ی مارت دا نوسی بوی کە بارزانی لە سەر حسابی «سیا» تیمار کراوە. بەلام ق م ئەم هەواڵەی بە درۆ خستەوە و، نوسی کە خۆیان خەرجی نەخۆشخانەکەیان داوە، داوایان لە رۆژنامەکە کرد بە درۆ خستنەوەکەیان بلاو بکاتەوە، رۆژنامەکە پشت گوی ی خست.

کۆچی مەلا مستەفا لە کوردستان و، لە ناوچەکە و، لە ناو حیزبە کوردیەکانی کوردستان دا، بە جۆری جیا جیا دەنگی دایەوە.

ناوبانگی مەلا مستەفا و پارتی لە ئێران دا باش نەبو. بە نۆکەری شا و ساواک ناسرا بون. لە ناو کوردا بە بەرپرسی خوێنی سلیمانی موعینی و چەندین کەس لە کوردەکانی ئێران ناسرا بو. هەر لەبەر ئەوەش لە خۆپیشاندانی شارەکانی کوردستانی ئێران دا، یەکی لەو هوتافانەی دوبارەیان ئەکردەوە:

قیادەی موەققەتە - گورگە لە ناو میللەتا.

کی بو کاک سولەیمانی کوشت؟ بارزانی بو بارزانی!

لە کۆبونەوەی نوینەرانی شورای شارەکانی کوردستان دا لە مەهاباد یەکی لە داواکانیان لە نوینەرانی حکومەتی ئێران دەرکردنی سەرانی قیادەی موەققەتە بو.

مردنی مەلا مستەفا لە ناو ئێران دا بە جۆری جیاواز دەنگی دایەوە. رۆژنامەکانی تاران، بە تایبەتی ئەوانەی لای چەپ بون، بە خراپی لە سەریان نوسی. قسەکەریکی حدکا لە رۆژنامەکانی تاران دا دژی قسەی کرد و، کۆمەلەی زەحمەتکێشان بەیانیکی درێژی لە سەر دەرکرد کردەوەکانی مەلا مستەفای بەرامبەر کوردەکانی ئێران بە بیر هینا بوەوە. بەلام هەلویستی رەسمیی حکومەتی ئێران جیاواز بو. ریگەیان دا تەرمەکەی لە ئەمریکاوە بهێننەوە بۆ تاران و، حکومەتی ئێران خۆی بە هالیکۆپتەر گویزایانەوە بۆ شنۆ و، ریگەیان دا بە پارتی ئەمە بکا بە موناسەبەتیک بۆ خۆپیشاندانی سیاسی و چەکدار.

بنەمالەی بارزانی و سەرانی پارتی ویستیان ئەم روداوە بکەن بە بۆنەی کرینەوەی ئابروی خۆیان. سالی ۱۹٤٥ کە بارزانیەکان چونەتە ئێران بە هۆی نەخۆشی تیفوسەوە چەند سەد کەسیکیان لی مرد بو، لە شنۆ نێژرا بون. تەرمی مەلا مستەفایان بە فرۆکە هینایەوە تاران و، حکومەتی ئێران بە هالیکۆپتەر گویزایەوە شنو. پارتی هەر دۆستیکیان لە کوردستانی ئێران دا هەبو نامەیان بۆ هەمویان نوسی، هەروەها هەمو بارزانیەکان و ئەندامەکانی پارتی و چەکدارەکانیان بانگ کرد لە شنو کو ببنەوە. مەراسیمی ناشتنی تەرمەکەیان بە جی هینا. چەند کەسی بەم بۆنەیەوە شیعریان خویندەوە و مەسعودیش لە

باتی بنەماڵەکەیان سپاسی بەشدارەکانی کرد.

بێگومان مەلا مستەفا یەکێ بو لە گەورەترین سەرکردەکانی کورد لەم قەرنەدا. لە ناو خەلکی کوردستان دا لە هەمو سەرکردەکانی کە زیاتر پشتیوانی لی کراوە، لە هەمویان زورتر سەرکردایەتی جولانەوەکەی کردوە و، لە هەمویان زیاتر لە سیاسەتی ناوەوەی عیراق و، لە سیاسەتی کوردیی دەولەتانی ناوچەیی ئیران و تورکیا و، دەولەتانی گەورە: بەریتانیا، یەکێتی سوڤیەت، ئەمەریکادا دەوری هەبوە.

بە زور زمانی جیاواز، وتار و نامیلکە و کتیب لە سەر مەلا مستەفا و بارزانیەکان نوسراوە. زوری ئەم کتیبانە بیلایەن نین، یا دەرویشەکانی بارزانی نوسیویانە بو ستایش و پیا هەلدان، یا دوژمنەکانی نوسیویانە بو شکاندن و سوکایەتی پی کردن. هەتا ئیستا بیوگرافی مەلا مستەفا و لیکولینەوەیەکی بیلایەن، پشت ئەستور بە بەلگەکانی کورد خوی و، بە بەلگەی ناو ئارشیفەکانی عیراق، ئیران، تورکیا، یەکێتی سوڤیەت، بەریتانیا و ئەمەریکا، لە سەر خوی و جولانەوەکانی نەنوسراوە. بێگومان ئەمە ناتەواوییەکی گەورەیە لە روشنبیری کوردی دا.

ئەوانەی هاوچەرخ و هاوکاری مەلا مستەفا بون، کەسیان شتێکی ئەوتۆیان لە سەر نەنوسیوە. هەندێکیان مردون و هەندێکیشیان بە ریگاوەن بەرەو مردن. رەنگە زور مەسەلەی گرنگ کە رونکردنەوەی بو میژوی کورد پیویست بی، بە مردنی ئەمانە بچیتە ژیر گل.

بە مردنی مەلا مستەفا دەوری بنەماڵەی بارزانی لە ناو جولانەوەی کوردا تەواو نەبو. ناکوکی نیوان یەکێتی و پارتی هەرما. بو تیگەیشتن لە پیشینەی میژویی ئەم ناکوکییە لیرەدا بە پیویستی ئەزانم ئاگادارییەکانی خوم، کە هەندێکیم لە کتیب و سەرچاوەی جوراوجور وەرگرتوە و، هەندێکیم لە هاوکارەکانی بیستوە و، هەندێکیشی خوم تیا ژیاوم، بەم بونەیەوە بگیرمەوە. خوزگەم ئەوی ئەم باسەی من ئەخوینیتەوە، باسەکەی هەژاری موکریانی یشی ئەخویندەوە کە کردویەتی بە پاشەکی چاپی تارانی «شەرەفنامە» بو ئەوەی تیگەیشتنیکی باشتری لە لا دروست ببی. هیوادارم لە پاشەروژدا کەسانی کە لیکولینەوەی زانستی لە سەر لایەنە جیاوازەکانی ژیانی مەلا مستەفا بنوسن.

*

شیخ محەممەدی بارزانی

ناوی بنەماڵەی بارزانی لە میژ نیە کەوتوتە ناو میژوی سیاسی کوردەوە. ریچەلەکیشیان بو دور ناچی. هەرچەندە هەندی نوسەری تازەی کورد، ریچەلەکیان ئەبەنەوە بو سەر میرەکانی ئامیدی و، لەوانیشەوە بو سەر خەلیفەکانی عەبباسی، بەلام جگە لە ئیدیعایەکی بی بناغەی مەلا مستەفا خوی، کە لە سالانی دوایی تەمەنی دا کردویەتی، هیچ بەلگەیەکی میژویی پشتیوانی لەم چیروکە ناکا. بێگومان مەلا مستەفا نەوەی خەلیفەکانی عەبباسی بی یا نەبی هیچ لە مەسەلەکە و، لە هەلسەنگاندنەکان ناگوری.

ناوی ئەم بنەماڵەیە، بو یەکەمین جار لە سەردەمی شیخ عەبدولسەلام (؟ - ١٩١٤) دا کەوتوتە ناو ناوان.

شیخ عەبدولسەلام برا گەورەی شیخ ئەحمەد، مەلا مستەفا، شیخ محەممەد صدیق، شیخ بابو بوە و، کوری شیخ محەممەد بوە. شیخ محەممەدیش کوری شیخ عەبدولسەلام.

ئەمانە شیخی ئیرشادی تەریقەتی نەقشی بون لە بارزان. لەو سەردەمەدا سەدان خانەقا و تەکیە لە کوردستان دا هەبوە. شیخانی بارزان تەریقەتیان لە شیخانی نەهری وەرگرتوە و، خانەقای بارزان سەر بە خانەقای نەهری بوە. دوای روداوەکانی ۱۸۸۰ کە خانەقای نەهری تیکچو، شیخ عوبەیدوللای نەهری و کورەکانی دور خرانەوە بو حیجاز، خانەقای بارزان ئیتر ئازادیەکی زورتری هەبوە. بەلگەیەکی نوسراو لە سەر شیخانی بارزان و خانەقاکەیان، کە بگەریتەوە بو سەردەمی پیش شیخ عەبدولسەلام، ژیانی کومەلایەتی، سیاسی، فەرهەنگیان رون بکاتەوە، لە بەر دەس دا نیە. عوسمان صەبری، ئەدیب و سکرتیری پارتی دیموکراتی کورد لە سوریا، چیروکیکی لە سەر مردنی شیخ محەممەد نوسیوە، ئەبی لە خویانی بیست بی، چونکە ماوەیەک لە ناو بارزانیەکان دا ژیاوە.

عوسمان صەبری لە ژمارەی ۱۷ ی دوەمین سالی گزفاری «روناهی» ریکەوتی ۱ ی ئابی ۱۹٤۳ کە لە شام لە لایەن «میر جەلادەت بەدرخان» وە چاپ و بلاو کراوەتەوە، ئەم چیروکەی بلاو کردوتەوە.

*

شیخی بارزانیان چون هەلفراند؟

ئەمرۆ لە ناو کوردەکانی خواروودا کاتی باسی شیخی بارزان ئەکەن، پیاو شیخ ئەحمەدی بیر ئەکەویتەوە کە بە خودانی بارزان ناسراوە. ئەم شیخەی کە هەلفرینراوە، شیخ ئەحمەدی خودانی بارزان نیە، بەلکو شیخ محەممەدی باوکیەتی. دەرهەق خودانی بارزانیش، لە ژمارەکانی تردا، من زانینی خوم ئەنوسم.

ئەم چیروکەی کە ئەمەوی بیگیرمەوە، شتیکی خەیالی نیە، بەلکو شتیکی قەوماو و راستە. لە پیشەوە من ئەم چیروکەم لە دەمی شیخی گارسی شیخ ئەورەحمان بیست، پاشان دورودریژ پرسیم و دوایی کە چومە بنجوینداوانی، قسەکانی شیخی گارسی رەحمەتی بە تەواوی راست دەرچو.

شیخ محەممەدی بارزان یەکی بو لە شیخەکانی تەریقەت، لەو شیخانەی کە نازانن شیخایەتی و موریدایەتی چیە، بە تەنیا لە نەزانیی میللەت کەلک وەرئەگرن و، خویان لە ژیر ناوی شیخایەتی دا بە سەر کوردی هەژارەوە ئەکەن بە گەورە و ریگای دەرباریکی شاهانە بۆ خویان و ریگای مەزنایەتی بۆ کورەکانیان خوش ئەکەن. سەرەرای ئەمەش شیخ محەممەد مرۆڤیکی بەرادایی نەبو لە زور شیخ چاکتر و باشتر بو. وەک شیخەکانی ترمان ری ی بی فەرمانیی خوای نەگرتوە، ئەگەر گوناحیکیشی هەبوبی، ئەوە بو بی ئەوەی هیزیکی مەعنەوی هەبی، خوی بە خاوەن مەعنەویەت پیشان دابو و لە قەزای زیبار دا زور کەسی بە مورید لە دەوری خوی کو کرد بوەوە، هەر ئەم گوناحەش بو کە بو بە هوی هەلفراندنی.

لە سەرەتای سەدەی بیستەم دا لە قەزای زیبار شیخ محەممەدی بارزان لە ناو عەشیرەتەکانی مزوری، شیروان و بەروژیان دا ناوبانگیکی باشی پەیدا کرد بو. خەلکی ئەوی ئەوەندەیان خوش ئەویست، لە پیناوی شیخ و داخوازیەکانی دا، مردنیان بە بەختیاریەکی گەورە دائەنا. سەرەرای دلپاکی خەلکی، دلچاکی و روخوشی شیخ ئەم خوشەویستیەی رۆژ بە رۆژ زیاد ئەکرد. هەمو رۆژی دوای نویژی ئیواری، شیخ ئاموژگاری دینیی موریدەکانی ئەکرد و، دژواریی رۆژی قیامەت و ئاگری دۆزەخی بە بیر ئەهینانەوە.

شیخ، رۆژێ لە رۆژان لە ناو ئامۆژگاریەکانی دا باسی راپونی جەنابی مەهدی ئەکا، لەوێ دا یەکێ لە موریدە بە ساڵاچوەکان ناو و سیفەتەکانی مەهدی و چونیەتی و دەمی راپونی لە شیخ ئەپرسی. شیخ بەم جۆرە وەڵامی موریدەکەی ئەداتەوە:

- مەهدی، لە دوای پیغەمەر چاکترین پیاوی خوایە، ناوی محەممەدە، ملی لە هی هەمو کەس دریژترە، گوناى رومەتی نوری لی ئەباری، هەروەک شمشیر ناپیری تفەنگیش کاری تی ناکا، کاتی هەلسانی زۆر نزیکە. رەنگە ئەمرو هاتبیتە دنیاوە. ئەو رۆژەی کە خوا فەرمانی پی ئەدا دەرئەکەوی..

موریدیکی تر هەلئەستی و ئەپرسی:

- قوربان! بەو شیوەیەی کە ئیمە لە شیخمان بیست، جەجالیش وەک مەهدی هەلئەستی و کەرەکەیشی زۆر خیرایە، ئەتوانی بە رۆژی ریگای سالیک بېری. گەلۆ، جەنابی مەهدی چۆن لەم زاڵمە رزگار ئەبی؟

بیگومان ئەو کاتەی شیخ باسی جەجال و کەرە خیراکەی بۆ موریدەکانی کرد بو، شیوەی رزگار بونی مەهدی بە بیردا نەهات بو، بەلام وا یەکێ لە موریدەکان ئەپرسی و پرسیارەکەیش ئەبی وەلامی بدریتەوە. نەزانین لە لای شیخان نیە! کاتی شیخ بینی هەمو گویگرەکان چاویان تی بریوە و چاوەروانی وەلامیکن، شیخ بی رامان ئیلی:

- ئەفری، ئەفری کورم ئەفری...

لە هیچ کتیبیک دا حیکایەتی فرینی مەهدی نیە. بەلام بۆ ئەوەی شیخ خۆی بە نەزان پیشان نەدا ئەمەی وت موریدەکانیش باوەریان پی کرد، بەلام نازانم خوایش ئەم درۆیەی لە شیخ قوبول ئەکرد یا نە.. ئەمە لە سەرەنجامی شیخ دا ئەبینین. دوای ئەوەی شیخ ئامۆژگاریەکانی تەواو ئەکا لە مزگەوت دەرئەچی و ئەچی بۆ دیوەخان.

ئەوانەی کە مالی شیخی بارزانیان بینیوە ئەزانن شوینی دیوەخانی شیخ چەند بەرزە. قاتی خوارەوەی مزگەوتە، هی دوەم خانەقایە (تەکی) و، هینی سیهەمیش دیوەخانە.

کاتی شیخ لە مزگەوتەوە ئەچی بۆ دیوەخان، موریدەکان لە ناو خۆیان دا لە سەر ئامۆژگاریەکانی ئەو رۆژەی شیخ (سیفەتەکانی مەهدی) ئەدوین. ئەیانویست بزانن کە ئەم سیفەتانە لە کی دا هەیە. لە بەر ئەوەی ئەو سیفەتانەی شیخ باسی کرد بون هەموی لە خۆی دا هەبون، هەندی لە موریدەکان ئەلین: هەبی و نەبی شیخی ئیمە خۆی مەهدییە. هەندیکی تریان ئەلین: کەی شیخ راستیی لە ئیمە شاردۆتەوە تا ئەمرۆ لیمان بشاریتەوە، ئەگەر ئەو مەهدی بوایە خۆی پی ی ئەوتین. لە سەر ئەم قسەیە برای گەورە ئەلی:

- ئەی نایەتە بیرتان کە شیخ وتی: «دەمی راپونی زۆر نزیکە، لەوانەیە ئەمرۆ هاتبیتە دنیاوە و ئەو رۆژەی کە خوا فەرمانی پی ئەدا دەر ئەکەوی». بەلی شیخ، مەهدی خۆیەتی، بەلام بە فەرمانی خوا دەرئەکەوی.

برای دوەم لە سەر قسەکەی سورە کە شیخ مەهدی نیە. ئەم گفتوگۆیەیان دریژە ئەکیشی و لە هەردو لا کەسیان ناتوانی ئەوی تر بهینیتە سەر قسەی خۆی. ئەوسا ریش سپییەک لە موریدەکان بە هەردو برا ئەلی:

- کە عەقل هەبی پیویست ناکا بەم شیوەیە بە گژ یەکتری دا بچن. نایەتە بیرتان شیخ وتی: تفەنگ کار لە مەهدی ناکا. وەرن بچین بۆ دیوەخان بیدەینە بەر تفەنگ، ئەگەر مەهدی بی گوللە ناپیری.

ئەم ئاقڵەی بارزان بیری لەوە نەکرد بووەوە کە ئەگەر شێخ مەهدی نەبێ، بەمە ئەمرێ. ئەمە بە بیری هەردوو برایش دا نەهات. قسەی هەموویان لە سەر ئەم تەگبیرە ئەبێ بە یەک. شەش پیاو تفەنگەکانیان هەڵئەگرن و ئەچنە دیوەخان. لە پڕ هەر شەشیان لوولەی تفەنگەکانیان لە شێخ ئەکەن و پەنجە ئەخەنە سەر پەلەپیتکە.

لە دەنگی تفەنگان و راچڵەکینی دوای ئەو، شێخ تێگەیشت کە ئەمانە بە بێ بەختی ئەیکوژن. بۆیە یەکسەر هەڵئەستێ و را ئەکا. موریدەکان لە بەر دەرگا ئەیگرن. سەیر ئەکەن هەموو گوللەکان بە جلەکانی کەوتوون و بە لەشی نەکەوتوون. دوای ئەم تەجروبەیە ئیتر گومانیان نامێنێ کە شێخ مەهدییە.

بەڵام هەندێک لە موریدەکان دیسان ناپانەوێ باوەر بەمە بهێنن، بۆیە لە نێوان ئەمان و ئەوانی تر (ئەوانەی باوەڕیان بە مەهدیەتی شێخ هێناوە) ئەبێ بە دەمەقاڵێ. ئەوسا ئەو ئاقڵەی کە ڕێگای تفەنگ بە شێخەوە نانی پیشانی موریدەکان دابوو ئەکەوێتە بەینیان و ئەڵێ:

- ئایا ئەم قسانەی ئێوە پێویست بەم دەمەقاڵەیە ئەکا؟ ئایەتە بیرتان شێخ وتی: مەهدی ئەتوانێ بفڕێ؟ وەرن با تاقی بکەینەوە.

ئەم قسەیە ئەچێ بە مێشکی هەموویان دا و پێکەوە ئەچنە لای شێخ و بەم شێوەیە داواکەیانی پێ ئەڵێن:

- قوربان! زۆرمان باوەڕمان وایە کە شێخ مەهدییە، بەڵام هەندێ بێ ئیمان لە ناو ئێمەدا هەن باوەر بەمە ناهێنن. ئەمانەوێ شێخ ئەم گومانەیان لە دڵ دەرکا!

- من چۆن ئەتوانم ئەم گومانەیان لە دڵ دەربکەم و کێ پێ ی وتوون کە من مەهدیم؟

- قوربان! دڵی ئێمە هەموو ئەڵێ تۆ مەهدیت. ئەی شێخ نەیوتووە دڵی چل موسوڵمان لە سەر هەر شتێک بێ بە یەک ئەو شتە راستە و درۆ نیە؟ هەر گومانێ لە دڵی هەندێ لە موریدەکان دا هەبێ ئەتوانێ تۆ بەم فڕینە لە دڵیان دەربکەی.

- کوڕە ئێوە چەن ئەحمەقن، من چۆن ئەتوانم بفڕم؟

ئەوسا ئاقڵەکەی بارزان، ئەو موریدەی کە پێشتر ڕێگای تەجروبەی تفەنگەکەی پیشانی هاوڕێکانی دابوو، ئەڵێ:

- گەلی موریدان! لە بەر ئەوەی دەمی راوونی مەهدی هێشتا نەهاتووە، بۆیە شێخ خۆی ئاشکرا ناکا، بەڵام ئێمە ئەتوانین تاقی بکەینەوە. وەرن با دەست و قاچی شێخ بگرین و لە سەر خانەقاوە بەری بدەینەوە خوارێ! ئەو کاتە ناچار ئەبێ بفڕێ!

هێشتا ئاقڵەکەی بارزان قسەکەی تەواو نەکرد بوو موریدەکان دەست و لنگی شێخ ئەگرن و بێ ئەوەی گوێ بدەنە داد و هاواری ئەو ڕەبەنە لە سەر خانەقاوە ئەیهاوێژن بۆ خوارێ.

شێخ محەممەد کە زەلامێکی کەتە بوو بە سەلامەتی ناگاتە حەوشە. هەردوو دەست و قاچێکی و ملی و پشتی لە شەش جێگاوە ئەشکێ و شێخ بە راستی ئەبێ بە مەهدی! دوای ئەوەی وڕمان پشت و ملی شێخ شکا بوو، ئیتر پێویست ناکا بڵێین ڕۆژی دوایی گیانی بە گیانکێش سپارد و و لەشی بە گۆڕ! ئەو کاتە ئەم شێخ ئەحمەدەی کە بە خودانی بارزان ناسراوە تەمەنی شەش ساڵ بوو. عوسمان صەبری

*

ئەم چیروکـە هەندی لایەنی باوەری بارزانیـەکـان و شـیـخـەکـانیـان رون ئەکـاتەوە.
عوسمان صەبری وەکو بەلینی دا بو لە ژمارەکانی ترا زانیارییەکانی خۆی لە سەر خودانی بارزان بنوسی، بەلینەکەی بە جی نەهیناوە. هۆکەی چی بوە، دیار نیە.
ئەم چیروکە راست بی یان هەلبەستراو، ئوبالەکەی لە ئەستوی عوسمان صەبری دایە، کە بە دریژایی ژیانی و هەتا مردیش دلسوزی مەلا مستەفا بو.

*

شیخ عەبدولسەلام

لە دوای مردنی شیخ محەمەد، شیخ عـەبدولسـەلامی کوری لە جیگای دانیـشت. عـەبدولسـەلام برا گەورەی شیخ ئەحـمـەد، محەمەد صدیق، شـیخ بابو، مـسـتـەفا بو. بارزان گوندیکە کەوتوتە نیوان رەواندز و ئاکری و سنوری تورکیا و لە بەینی هەردو روباری زی ی بادینان و روکوچک دایە.
شـیـخـەکـانی ئەوی توانی بویان هەندی لە عـەشـیـرەتەکـانی دەوری خـویان لەوانە: شیروانی، دولەمەری، مزوری، بەروژی، نزاری و، بەشیکی گەردی و هەرکی بنەجی، بهیننە سـەر بـاوەری خـۆیان. ئەوانەی چوبونە سـەر ری و رەوشـتی شـیـخی بارزان، خـویان بە «میللەت» یک دائەنا کە دلسـوزی و گویرایەلی بو شیخی بارزان پیکەوەی ئەبەستن، لەناو خویان دا هاوکاری یەکتریان ئەکرد، بەدەنگ یەکەوە ئەچون و ژن و ژنخوازیان تەنیا لەناو خویان دا ئەکرد. بە شیخی «بارزان» یشیان ئەوت «خودان» کە بەرزترین دەسەلاتی دینی و دنیایی ئەوان بو. «خودان» واتەی خاوەن و، جوریکە لە «صاحب الزمان» ی شیعە.
شـیخ عـەبدولسـەلام پیاویکی هەلکەوتو بوە. لە سـەردەمی ئەودا بارزان ئەهمـیـەتی پەیداکرد، نفوزی زیادی کرد، «خودان» بو نەهیشتنی زولمی کومەلایەتی لەناو میللەتەکەی خوی دا هەندیک ریفورمی ئابوری، کومەلایەتی کرد، مولکیەتی زەویزاری هەلوەشاندەوە کردیە خاوەنیتی گشتی هەموان، ژن و ژنخوازی ئاسان کردو مارەیی هەلگرت، هەولی دا عەشیرەتەکانی ژیر دەستی خویان چەکدار کەن، بارزان بوبوە پەناگای زورلیکراوان.
شیخ عـەبدولسـەلام نیوانی لەگەل مەسـیحـیـەکان خوش بو، حورمەتی ئەگرتن و، لەگەل میسیونیرەکانی ئینگلیزیش برایان: «ویگرام» دوستایەتی خوش بو. لە کتیبەکەیان دا: «کوردستان: بیشکەی شارستانیتی» باسی ئەم دوستایەتیە ئەکەن.
شیخ عەبدولسەلام پەیوەندی لەگەل ریکخراوە سیاسیە کوردیەکانی ئەستەمول هەبوە، کە دوای ئینقیلابی عوسمانی (١٩٠٨) دامەزرابون، بە تایبەتی لە گەل شیخ عەبدولقادری شەمزینی، کـە ئاشنایەتیـەکی دیرینەی بنەمالەیـان هەبوە. بلاو کراوەکـانی ئەم ریکخـراوانە ئەگەیشتە خانەقاکەیان لە بارزان.
یەکی لە هەولە نیشتمانییەکانی شیخ عەبدولسـەلام تەلەگرافیکە کە بو کاربەدەستانی عوسـمانی ناردوە دەربارەی هەندی مافی روشنبیری و بەریوەبەرایەتی و دینیی کـورد، پی ئەچی ئەمـەی بە هاندان و بۆ پشتیوانی لە شیخ عـەبدولقادری شەمزینی بوبی، کە ئەوسا پیشەوای بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد بوە لە ئەستەمول.
دالدەدانی زورلیکراوان لە بارزان و رەفـتـاری خـودان لەگـەل مـیللەتەکـەی و، ریفورمەکانی کە بوبون بە هوی پەژارەی سەروکی عەشیرەت و شیخەکانی دەوروپشتی و،

گازاندەی بەردەوامی ئەوانە لەرەفتاری خودانی بارزان لە لای کاربەدەستانی تورک، هەروەها ناردنی ئەم تەلەگرافە و کەمبونەوەی دەسەلاتی عوسمانی لەناوچەکە، کاربەدەستانی عوسمانی لە موسل تورە ئەکاو، بریار ئەدەن شیخی بارزان تەمی بکەن و ناوچەکە بهیننەوە ژیر دەسەلاتی حکومەت. فەریق محەممەد فاضیل پاشای داغستانی سەرکردایەتی هیزیکی گەورەی عوسمانی ئەکا بو هیرشی سەر بارزان. عەشیرەتەکانی دراوسیی بارزان نەک هاوکاری عەبدولسەلام ناکەن، بەلکو ئالیکاری عوسمانی ئەکەن بو داگیر کردنی ناوچەکە. بارزانیەکان چەن روژیک بەرەنگاری هیرشەکە ئەکەن، سەرەنجام خویان پی راناگیری. شیخ عەبدولسەلام خوی ئەشاریتەوە پەنا ئەباتە بەر مارشەمعون لە هەکاری. مارشەمعون دالدەی ئەدا. داغستانی بارزان داگیرئەکا، هەندی لە گوندەکانی تالان ئەکاو ئەسوتینی و، هەر کەسی بەردەس ئەکەوی بە دیلی ئەیبا بو موسل. لەناو دیلەکان دا مەلا مستەفا و دایکی ئەگیرین.

شیخ عەبدولسەلام بە نهینی گەرایەوە بارزان چەکدارەکانی لەچیای شیرین کوکردەوە، کەوتە پەلامارادانی هیزەکانی عوسمانی، ناچاری کردن لە ناوچەکە بکشینەوە. والی نوی ی موسل بە نەرمی لەگەلی جولایەوە، کەوتە گفتوگو لەگەلی، دیلەکانی بەردان، هەندی زەرەری بو بژاردن، ژیانی ئاسایی گەرایەوە بو ناوچەکە.

لە ١٩١٣ دا والی موسل سولەیمان نەظیف، کە روشنبیریکی کوردی «ئیتیحاد» ی بو، هیزیکی گەورەی نادرە سەر بارزان بو گرتنی شیخ عەبدولسەلام. سەرخیلەکانی کورد، بە تایبەتی فارس ئاغای زیباری، هاوکاری لەشکری تورکیان کرد. شیخ ئەمجارەش خوی نەدا بە دەستەوە و سەرلەنوی خوی شاردەوە، بە نهینی چو بو راژان بو لای سەید طەهای شەمزینی و، سەردانی سمکوی کرد و، پیکەوە چون بو تفلیس بو دیتنی جینشینی قەیسەری روسیا، بو ئەوەی داوای پشتیوانی لی بکەن. کاربەدەستانی تورک خەلاتیکیان دانا بو بو ئەو کەسەی شیخ عەبدولسەلام بە زیندویەتی یا بە مردویەتی بگری. شیخ لە گەرانەوەدا لە گوندیکی ناوچەی سوما برادوست لە لایەن کابرایەکی شوکاکەوە لەگەل ٣ پاسەوانی دا بە فیل لە خەو دا گیران، و لە پایزی ١٩١٤ دا لە «سیرو» تەسلیمی کاربەدەستانی عوسمانی کردن. لەویوە بە گیراوی برانە زیندانی موسل. پاش محاکمەیەکی روکەش لە ١٤ی کانونی یەکەمی ١٩١٤ دا شیخ عەبدولسەلام و هاوریکانی لە دار دران.

*

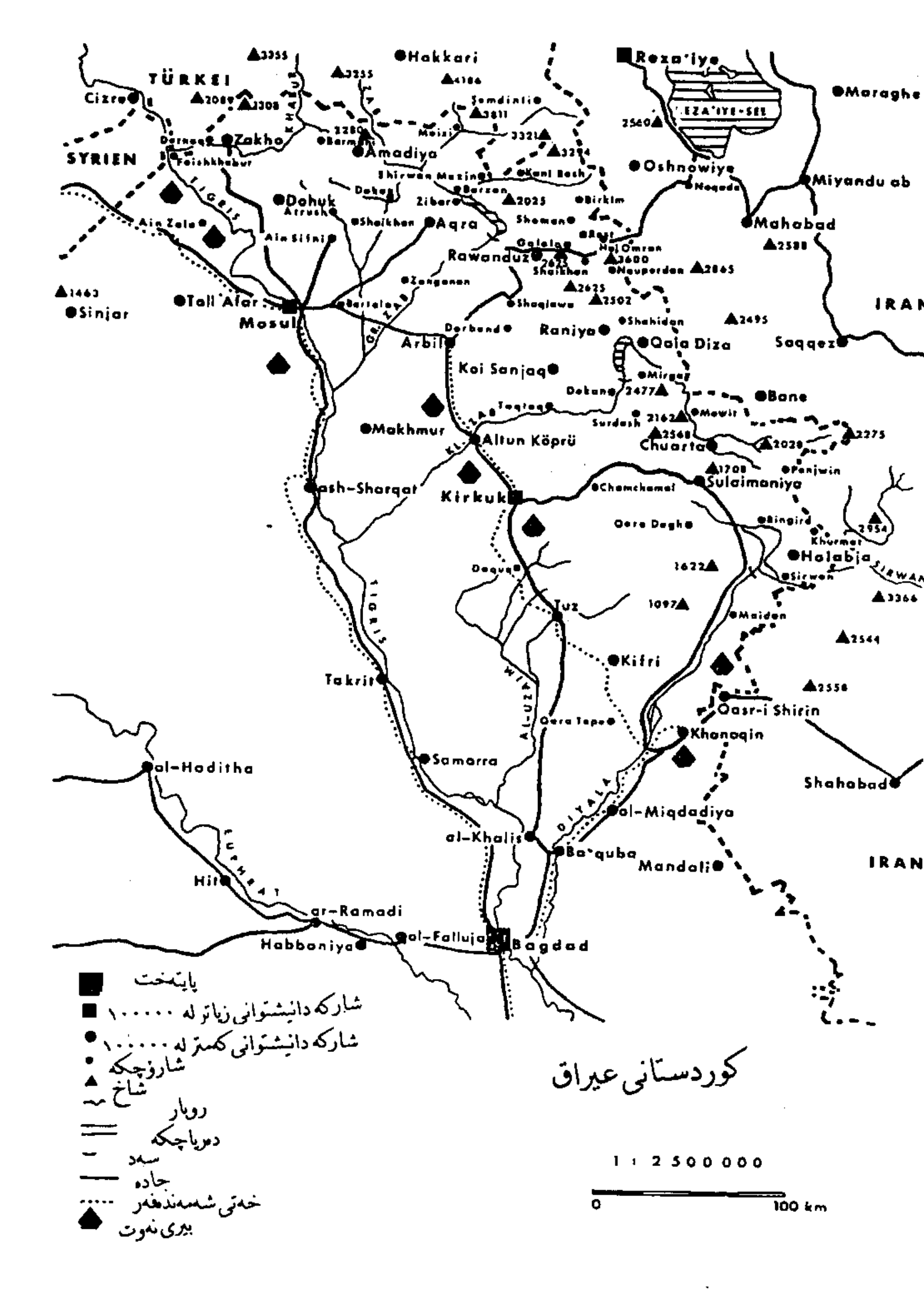
شیخ ئەحمەد

لەپاش هەلواسینی شیخ عەبدولسەلام، شیخ ئەحمەدی برای جیگای گرتەوە.

شیخ ئەحمەد دوەمین کوری محەممەد و، براگەورەی محمد صدیق و شیخ بابو و مەلا مستەفا بو.

شیخ ئەحمەد سالی ١٨٩٦ لە بارزان لە دایک بوە، سالی ١٩١٤ کە عەبدولسەلامی برای لە موسل هەلواسرا، شیخ ئەحمەد لە جیگەی ئەو بو بە «خودانی میللەتی بارزان».

شیخ ئەحمەد خویندەواری نەبو، بەلام لە بەریوەبردنی کاروباری بارزانیەکان دا شارەزا بو، جیگەی بروای هەمویان بو. گویرایەلیی بی چەن و چونیان ئەکرد، تەنانەت مەلا مستەفاو براکانیشی کە ئەچون بو زیارەتی ئەبو لەبەردەمی دا بە «چوک» دا بین. بەلام

TÜRKEI
SYRIEN
IRAN
IRAN
Hakkari
Reza'iye
REZA'IYE-SEE
Maraghe
Cizre
Zakho
Amadiya
Dohuk
Aqra
Oshnowiye
Miyandu ab
Mahabad
Rawanduz
Tall Afar
Mosul
Sinjar
Arbil
Raniya
Qala Diza
Saqqez
Koi Sanjaq
Bane
Makhmur
Altun Köprü
Chuarta
Penjwin
ash-Sharqat
Kirkuk
Chemchemal
Sulaimaniya
Qara Dagh
Halabja
Tuz
Kifri
Takrit
Qara Tepe
Qasr-i Shirin
Khanaqin
al-Haditha
Samarra
Shahabad
al-Miqdadiya
al-Khalis
Ba'quba
Mandali
Hit
ar-Ramadi
Habbaniya
al-Falluja
Bagdad
TIGRIS
AL-UZAIM
DIYALA
EUPHRAT
کوردستانی عیراق
پایتەخت
شارکە دانیشتوانی زیاتر لە ١٠٠٠٠٠
شارکە دانیشتوانی کەمتر لە ١٠٠٠٠٠
شارۆچکە
شاخ
رووبار
دەریاچکە
سەد
جادە
خەتی شەمەندەفەر
بیری نەوت
1 : 2 500 000
0
100 km

ڕۆشنبیریی گشتی نەبو، شارەزای کاروباری سیاسی کوردستان و عیراق و دنیا نەبو، هەروەها شارەزای کاروباری جەنگی نەبو. بایەخیشی پی نەئەدا. هەولی ئەدا خوی و عەشیرەتەکەی لە کاروباری سیاسیەوە نەگلین، بە گوشەگیری دور لە کارتیکردنی دەوروپشت بژین.

لەسەردەمی عوسمانی دا بە هوی هەلواسینی براکەی و لەشکرکیشی عوسمانیەکانەوە بو سەر ناوچەکەیان، هەلویستی لە حکومەت سەلبی بو. بروای پی نەئەکردن و دوای هاتنی ئینگلیزیش ١٩١٨ دیسان هەلویستی لە پەرسەندنی دەسەلاتی حکومەت سەلبی بو، بە ئاگاداری ئەم هەندی لە بارزانیەکان بەشداری دانانی ئەو بوسەیە بون کە لە ١٤ ی تشرینی دوەمی ١٩١٩ لە «بیرە کەپرە» بو حاکمی سیاسی موسل کولونیل بیل و حاکمی سیاسی ئاکری کاپتن سکوت دانراو هەردوکیان کوژران، لەدەس بەسەراگرتنی شاری ئاکریش دا بەشدار بون. هەروەها توشی چەن تیکهەلچونی چەکدار بون لەگەل ئاسوریەکان کاتیک ئینگلیز ئەیویست لە ناوچەکانی ئەوان دا نیشتەجی یان بکەن. دوای ئەوە ئیتر لە بارزان گوشەگیری هەلبژارد، خوی لە کاروباری سیاسی و حکومەتی هەلنەئەقورتاند.

شیخ ئەحمەد هەولی دا نەریتەکانی شیخەکانی بارزان دایان هینا بو بچەسپینی، هاوکاری یەکتری، دامەزراندنی پەیوەندی لەسەر بنچینەی دادپەروەری و وەکیەکی، گویرایەلی بی چەن و چونی میللەت بو خودان، پاریزگاری میللەتی بارزان لە تیخزانی نوفوزی حکومەت و بیرو باوەری دەرەوە. هەولی ئەدا میللەتی بارزان وەکو کومەلیکی داخراو بمینیتەوە، نوفوزی دەولەتی تی نەپەت، لەبەر ئەوە: دژی دامەزراندنی دەسەلات و دەزگا ئیداریەکانی حکومەت و، دژی دامەزراندنی قوتابخانە و، دژی تیکەلاوی بو لەگەل کاربەدەستانی حکومەت لە شارەکان، تەنانەت براکانی نەخستە بەر خویندن بو ئەوەی فیری خویندەواری نەبن، هەروەها دژی چالاکی پارتایەتی بو لەناو بارزانیەکان دا.

شیخ ئەحمەد نویژ و حەجی لە سەر بارزانیەکان هەلگرت. ئەمەش لە لایەن دراوسیکانیەوە بە لە دین دەرچون دائەنرا.

ناوچەی ژیانی بارزانیەکان مەلبەندیکی شاخاویە، ئەرزی کشتوکالی کەمە، بەروبومی زوری نیە. مازوچنین و کوکردنەوەی تووی کنگر و، ئاژەلداری، بە تایبەتی راگرتنی بزن، یەکیک بو لە سەرچاوەکانی ژیانیان. لەبەر ئەوە لە سەر مەسەلەی لەوەرگا و پاوان هەمیشە لەگەل عەشیرەتەکانی دراوسی یاندا: برادوست، زیباری، سورچی، هەرکی، ریکانی ... کیشەیان بوە.

*

شورشی بارزان ١٩٣١ - ١٩٣٢

لە هاوینی ١٩٣١دا برادوستیەکان هیرشیکیان کردە سەر گوندەکانی: کرکال، کولەک، بابکی، لە ناوچەی شیروانیەکان، هەندی خانویان سوتاندن، ئاژەل و گاو گوتالیان بە تالان بردن. هیزیکی بارزانیەکان بەسەروکایەتی مەلا مستەفا چون بە دویان دا، لە دەشتی هیرتی پەلاماریان دان تالانیەکانیان لی گیرانەوە.

زنجیرەیەک تیکهەلچونی چەکدار لە نیوان برادوست و بارزانی دا روی دا مەلا مستەفا کە برا بچوکی شیخ ئەحمەد و براکانی تری بو وەکو قارەمانی ئەو شەرانە ناوی دەرکرد. قائیمقامی زیبار بو ناوبژی کردنی هەردو عەشیرەت سەرانی هەردوکیانی بانگ

کرد، شیخ ئەحمەد چونکە لە کۆنەوە لە حکومەت بەدگومان بو، هەروەها گومانی ئەکرد کە قائیمقام بەلای دوژمنەکانیان دا دایشکینێ، خوی نەچو، بەلکو یەکێ لە براکانی لە جێگەی خوی نارد. لە بەیانی ۹ ی کانونی یەکەمی ۱۹۳۱ دا هێزێکی جەیشی عێراقی کە پارەگاکەی لە « بلە» بو بە سەرکردایەتی عقید برقی العسکری دەوری گوندی بارزانی گرت و داوای لە شیخ ئەحمەد کرد خوی بەدەستەوە بدا. شیخ ئەحمەد ئامادە نەبو خوی بەدەستەوە بدا، بارزانیەکان هەلیانکوتایە سەر هێزەکانی عیراق و شکاندیان.

جموجولی سپایی بە هوی زستانەوە راوەستا. لە ۱۲ ی کانونی دوەمی ۱۹۳۲ دا ئەنجومەنی وەزیران بە بەهانەی یاخی بونی شیخ ئەحمەد و پەلاماردانی ئەو عەشیرەتانەی سەریان بۆ دەسەلاتی حکومەت دانەنواندوە و، بە بەهانەی نەدانی باجەوە.. بو دامەزراندنی «أدارە مدنیە منظمە» کە مەبەستی مەخفەری پولیس و دەزگای مدیری ناحیە بو بریاری دا جەیش بنیرێتە سەر بارزان، جێبەجێ کردنیشی سپارد بە وەزارەتەکانی دیفاع و کاروباری ناوخۆ.

لە ۱۰ ی مارتی ۱۹۳۲ دا وەزارەتی داخلیە ئینزاری شیخ ئەحمەدی کرد کە لە ماوەی ٤ روژدا بو دەربرینی گویرایەلی و دلسوزی بو حکومەت لە بەردەمی قائیمقامی زیباردا ئامادە بی، هەروەها حاکمی سیاسی ئینگلیزیش هەمان داوای-لی کرد. بەلام شیخ ئەحمەد ئامادە نەبو بچی چونکە ئەترسا بیگرن، بەلکو خوی بو بەرگری ئامادەکرد. لە ۱۵ ی مارتی ۱۹۳۲ هێزی زەمینی عیراق بە یارمەتی فروکەکانی بەریتانیا هەلیان کوتایە سەر بارزان، ئاوایەکان زەرەری زوریان لی کەوت، بەلام نەیانتوانی شیخ ئەحمەد بگرن، وە نەیانتوانی بەتەواوی دەست بەسەر ناوچەکەدا بگرن. دو فروکەی بەریتانی کەوتنە خواری، یەکیکیان فروکەوانەکانی تی دا مرد و، ئەوی کەیان دو فروکەوانی بە پەرەشوت لی دابەزی و گیران. کاپتن هولت بو بەردانی فروکەوانەکان چو بو دیدەنی شیخ ئەحمەد، لەبەرامبەر ئازادکردنی ۲۵ بارزانی گیراودا بەردران. دوای ئەو شیخ نورەدینی بریفکانی بە نوینەرایەتی حکومەتی عیراق چو بۆ گفتوگۆ لە گەل شیخ ئەحمەد. شیخ ئەحمەد هیچ خواستی سیاسی یا نەتەوەیی لە حکومەت نەبو، بەلکو ئەیویست: «عفو» بکری و وازیان لی بهێنن لە شوینی خویان بژین، حکومەت دەست وەرنەداتە کاروباری ناوچەکەیانەوە، لە ناکوکی ئەوان و عەشیرەتەکانی تردا بەلای دوژمنەکانی دا دانشکینی. بەلام حکومەت هیچ یەکێ لە خواستەکانی قبول نەکرد و، داوای خوبەدەستەوەدانی بی مەرج و، ریگە نەگرتن لە دامەزراندنی دەزگاکانی پولیس و ئیدارەیان لی کرد.

دوای چەند پیکادانیک جەیش لە ۱۸ی مایسی ۱۹۳۲ دا بە بی شەر بارزانی گرت و پیشرەوی کرد بۆ چەند شوینیکی تر. شیخ ئەحمەد بریاری دا خاکی عیراق بەجی بهیلی و بچیتە تورکیا. نامەیەکی مالئاوایی بۆ قائیمقامی زیبار نوسی. لەگەل ٤٠٠ خیزان روژی ۲۲ ی حوزەیرانی ۱۹۳۲ پەرینەوە گوندی گرانە لناو تورکیا کە سەربازگەیەکی تورکی لی بو، لەوی چەکەکانیان دانا. کاربەدەستانی تورک شیخ ئەحمەدیان بردە ئەنقەرە، چەن مالیکیان گویزانەوە ئەرزروم، پاش ماوەیەک مەلا مستەفاو بارزانیەکانی کەیان ریگە دا بگەرینەوە ناوچەی شەمزینان.

لەشکرکیشی جەیشی عیراق دژی شورشی بارزان ۳ مانگ و ٥ روژی خایاند. ٦ فەوجی پیادە و ۲ بەطریەی چیایی و کەتیبەیەک سوارە بەشدار بون کە هەموی ئەیکردە:

۲.۵ ئەفسەر و ٤٤٣٧ سەرباز. بە هەموی ٤٨ کەسیان لی کوژرا (لەوانە ۳ ئەفسەر) و ۷۸ کەسیان بریندار بو. لە شورشگێرانی بارزانیش ۱۹ کەس کوژراوە.

*

لیبوردنی گشتی و دور خرانەوەی شیخەکانیان

تورکیا و عیراق و بەریتانیا کەوتنە گفتوگو بو دیاریکردنی چارەنوسی بارزانییەکان. سەرەنجام عیراق لە ۱۳ ی نیسانی ۱۹۳۳ دا «لیبوردنی گشتی» بۆ دەرکردن. مەلا مستەفا و شیخ محەممەد صدیق و ئولویەگ لە گەڵ ..۲ کەسی کە لە ۲۹ ی حوزەیرانی ۱۹۳۳ دا لە شەرواتی مەزن خۆیان بە دەستەوە دا. دوای ئەوانیش شیخ ئەحمەد گەرایەوە.

عیراق شیخ ئەحمەدی لە موسل دەس بەسەر دانا و پاش ماوەیەک ریگەیان دا بگەریتەوە بارزان. تاقمیک لە بارزانیەکان بەسەرکردایەتی خەلیل خوشەوی بە چەکداری لە ناوچەکەدا مابونەوە، تەسلیم نەئەبون، چونکە بەر لیبوردن نەکەوت بون. عیراق ئەترسا سەرلەنوی راپەرینیکی چەکدار بقەومی. شیخ ئەحمەد و براکانیان بانگ کردنە موسل لەوی دەسبەسەر گل درانەوە، بو دابینکردنی ژیانیان حکومەت موچەیەکی کەمی بو برینەوە. لە کوتایی ۱۹۳٦ دا گویزرانەوە بو بەغداد و لە ویوە برانە ناصریە. کە جەنگی جیهانی دوەم هەلگیرسا، بەریتانیا ئەیویست کورد ئارام بکاتەوە و لەگەلی نەرم بی، شیخ ئەحمەد و براکانی لەسەر داوای خویان لە ناصریەوە، کە شاریکی عەرەبی بو، گویزرانەوە بو سلیمانی، کە شاریکی کوردی بو (۱۹۳۹)، ئەوسا دورخراوەکان بە ژن و پیاو و، گەورە و منالەوە ۸٦ کەس بون.

*

بارزانییەکان لە سلیمانی

مەلا مستەفا بە منالی نەنرا بوە بەر خویندن. هەرگیز خویندنی مەلایەتی نەخویند بو و، لای هیچ کەس و لە هیچ مزگەوتیکیش دا «ئیجازە» ی مەلایەتی وەرنەگرت بو. مەلایەتیەکەی لە ئازناویک زیاتر نەبو. ئەو ماوەیەی لە سلیمانی بو هەندی دەرسی لای مەلا عەبدوللای چروستانی و هەندی دەرسیشی لای مەلا مستەفای صفوەت خویند.

مەلا مستەفا ئائومید بو لەوەی ریگای بدەن بگەریتەوە سەر جیگاوریگای خوی لە بارزان، خەرجیان تەعیین کرد بو بە «قزلچی غاپات» و هەندی لە خزمەکانیشی بە «حەسحەسی شەو». ئەو موچەیەی بویان بری بونەوە بەشی ژیانی نەئەکردن. بیری لەوە کردەوە بە بی موافەقەتی حکومەت بە نهینی بگەریتەوە بارزان و، زور بۆ حکومەت بهینی ریگای شیخ ئەحمەد و بارزانیەکان بدا بگەرینەوە ناوچەکانی خویان. شیخ لەتیفی حەفید لە مەدا یارمەتی دا. چەند کەسیکی بۆ هاودەنگی و شارەزایی لە گەڵ نارد، لەوانە محەی سالە سور، مەجیدی قالەی حەمامچی، تا بە لای پینجوین دا، بە نهینی بیگەیەننە بانە لە دیوی ئیران.

مەلا مستەفا روژی ۱۲ ی تەموزی ۱۹٤۳ سلیمانی بەجی هیشت بەرەو بانە و مەهاباد و بە لای ئەغەدەدا بۆ ناوچەی شنو و، لە ویوە چوەوە ناوچەی برادۆست لە دیوی عیراق و روژی ۲۸ ی تەموز گەیشتەوە بارزان.

مەلا مستەفا لە ریگای گەرانەوەی دا بۆ بارزان، چەند کەسیکی لەو بارزانیانەی لە

گوندەکانی نزیک ئەغـدە و شنۆ دانیشـت بون، لە گەڵ خزی برد بوەوە و، لە برادۆستیش تاقمی بارزانی لە حکومەت قاچاخ بون ئەوانیشی دۆزییەوە. ئەمانە هەمو یەکیان گرتەوە.

مەلا مستەفا، بە هۆی ئامیر مەخفەری شیتنەوە خۆی هەواڵی بۆ حکومەت نارد گەوا: گەیشتۆتەوە ناوچەکە و، لە بەر خراپی هەلومەرجی ژیانیان و، رەفتاری کاربەدستان هەڵاتوە، نیازی شەر و خراپەی نیە و، ئامادەیە بە گفتوگۆ هەمو گیروگرفتەکان چارسەر بکا. حکومەت خواستەکانی مەلا مستەفای پشت گوێ خست و، شیخ ئەحمەد و بارزانیەکانی لە سلیمانیەوە دور خستەوە بۆ حیللە.

بە درێژایی مانگی ئاب و ئەیلول بە ناوچەکەدا گەرا، تا ئەهات هێزەکەی زیادی ئەکرد. مەلا مستەفا کە زانی حکومەت گوێ ی ناداتی کەوتە گوشاربردن. لە مانگی تشرینی یەکەم دا کەوتە پەلاماردانی مەخفەرەکانی ناوچەکە. هەندێ لە بارزانیەکان بو بون بە پۆلیس، لەم مەخفەرانەدا بلاو بوبونەوە، ئەمەیش کارەکەی مەلا مستەفای ئاسان ئەکرد. مەخفەرەکانی: شانەدەر، خیرەزۆک، بیرەکەپرە، زیت، چەمێ، سیلکێ، مەرۆز، ئەرگوس، طیل، شنگیل، کانی بۆت، بیدیال، شیروان، ریزان، شیتنە، بیدارون، کانی رەش.. گیران. بارزانیەکان پر چەک بون و هیزەکیان گەورە بو. بەلام مەخفەرەکانی: میرگە سور، بارزان، بلە، کە لە وانی تر گرنگتر بون نەگیران. عیراق لیوایەک سەربازی جەیشی نارد بۆ میرگە سور. ئەم لیوایە رۆژانی ٦ و ٨ و ١٠ ی تشرینی دوەمی ٤٣ بە پشتیوانی فرۆکە، چەند هیرشیکی کرد، بەلام لە هەمویان دا شکا، راستیەکەی چەند ئەفسەریکی کوردپەروەر لەم لیوایەدا بون، لەوانە: نوری مەلا مارف، ئەورەحمان قازی، نوری مەلا حەکیم، نوری ئەحمەد طەها.. بە نهێنی هاوکاریان لە گەڵ مەلا مستەفا ئەکرد.

*

پیوەندی و گفتوگو لە نێوان مەلا مستەفا و کاربەدستانی عیراقی و بەریتانی دا دستی پی کرد. داواکانی مەلا مستەفا لە سنوری گیروگرفت و خواستەکانی عەشیرەتەکەی دەرنەئەچو. داوای ئەکرد: ریگای شیخ ئەحمەد و بارزانیەکان بدری بگەرینەوە شوینەکانی خۆیان و، لەو سەردەمەدا کە خۆراک بە هۆی جەنگی جیهانیەوە بە «کارتی تەموین» دابەش ئەکرا، بەشی ئەمانیش ئازوقەیان بۆ دابین بکرێ. فەرمانبەرانی تەموین لەو کاتەدا یارییان بە قوتی هەژاران ئەکرد.

*

حیزبی هیوا و شورشی بارزان

حیزبی هیوا، گەورەترین ریکخراوی سیاسی ئەوسای کورد، ویستی گەشە بە جولانەوەکە بدا لە بزوتنەوەیەکی خیلەکی دابراوەوە بیگوری بۆ بزوتنەوەیەکی سیاسی نەتەوەیی. پەیوەندی لە گەڵ مەلا مستەفا دامەزراند. بۆ پشتیوانی لە شورش و تاوانبار کردنی حکومەت لە بەغداد بەیانی دەرئەکرد و، بیرخەرەوەی بە سەفارەتی دەولەتە گەورەکان ئەدا.

جولانەوەی کورد لە و زەمانەدا بی پیشەوا بو. بۆشایی سەرکردایەتی تی دا دروست بوبو. شیخ مەحمود لە کوردستان دور خرابوەوە و، دستی لە کاری سیاسی هەلگرت بو. رەفیق حیلمی کە بو بو بە سەرۆکی حیزبی هیوا، لە ناو حیزبەکەی دا جیگای پی لیژ بوبو، حیزبەکەیشی خەریک بو هەلئەوەشا. کەسیکی وا هەلنەکەوت بو ئەم بۆشاییە پر

بکاتەوە. لەو کاتەدا کورد پێویستی بە یەکێ بو، یان وەکو ئەو زەمانە وتویانە بە «زەعیم» هەبو، رێبەری بکا. حیزبی هیوا و ئەفسەر و روشنبیرەکانی کورد ئەم «زەعامەت»ەیان بە شیاوی مەلا مستەفا ئەزانی و، هەر ئەو زەمانە بە «زەعیم مەلا مستەفا» ناویان ئەبرد.

*

لەو کاتەدا هێشتا دوەمین جەنگی جیهانی بە لادا نەکەوت بو. پشێوی و نائارامی بە قازانجی بەریتانیا نەبو. بەریتانیا داوای لە مەلا مستەفا کرد، دەس لە شورش هەلبگری، هەرەشەی لێ کرد، کە درێژەدان بە شورش دژی عیراق، واتە دوژمنایەتی بەریتانیا و دەولەتانی هاوپەیمان و، داوای لە حکومەتی عیراقیش کرد کێشەکە بە خوشی چارسەر بکا.

*

نوری سەعید، لە ٢٥ی کانونی یەکەمی ٤٣ دا وەزارەتێکی نوێ ی پێک هێنا. ٣ کورد لە وەزارەتەکەی دا بو. دوانیان: ئەحمەد موختار بابان و عومەر نەظمی، پەیوەندیان بە جولانەوەی کوردەوە نەبو، بەلام سێ یەمیان، سیاسی ناسراوی کورد: ماجید مستەفا بو، کە ماوەیەکی درێژ هاوکاری شێخ مەحمود بو لە شورشەکانی دا و، دوایێتر پاش کوتایی شورشەکانی شێخ مەحمود چو بوە ناو دەزگای بەرێوەبەرایەتی عێراقەوە. کرایە وەزیری دەولەت. چارسەرکردنی کێشەی کورد بەم سپێردرا.

*

ماجید سەردانی شێخ ئەحمەدی کرد لە حیللە. داوای لێ کرد یەکێ لە کورەکانی بنێری بو لای مەلا مستەفا بو راگرتنی شەر و دانانی رێوشوێنی گفتوگو. شێخ ئەحمەد، محەممەد خالیدی نارد و، دوای موافەقەتی مەلا مستەفا، روژی ٢٩ی کانونی یەکەمی ٤٣ گەرایەوە. بە دوای ئەمەدا ماجید مستەفا روژی ٧ی کانونی دوەمی ٤٤ چو بو سەردانی مەلا مستەفا لە مێرگە سور. ماجید دوای یەک روژ گەرایەوە بەغداد.

ماجید مستەفا لە دیدەنی بارزانی دا هانی دابو، کە لە باتی خواستنی ناوچەیی داوای مافی نەتەوەیی بکا و، ئەفسەرەکانی پەیوەندی بش هەمان ئاموژگاری و داوایان لە مەلا مستەفا ئەکرد و، بەلێنیان ئەدایە هاوکاری بکەن و، لە جموجولی جەیش و حکومەت ئاگاداریان ئەکرد.

دوای ئەمە ئیتر، ناوەروکی شورشی بارزان خەریک بو ئەگورا. ئەگەر تا ئەوسا شورشێکی خێلەکی بو، دژی زولمی کومەلایەتی و، لە پێناوی چەسپاندنی دادی کومەلایەتی دا، بو بە شورشێکی کوردی خاوەن داوای سیاسی.

*

لە سەر داوای ماجید وەزارەتەکەی نوری سەعید لە دانیشتنی روژی ٢٥ ی کانونی دوەمی ٤٤ دا بریاری دا چەند ئەفسەرێکی کورد، کە تا ئەوسا لە ریزی جەیش دا بون، دابنێ بە ئەفسەری پەیوەندی لە ناوچەکانی کوردستان دا. ئەمانە زوریان ئەندامی حیزبی هیوا بون، کران بە ئەفسەری پەیوەندی: بەهادین نوری بو سلێمانی، ئەمین رەواندزی بو رەواندز، عیززەت عەزیز بو بارزان، مستەفا خوشناو بو بلە، مێرحاج ئەحمەد بو ئاکری، مەجید عەلی بو ئامێدی، سەید عەزیزی شەمزینی بو مێرگە سور، فوئاد عارف بو پشدەر. حکومەت دەسەلاتی سپایی و شارستانی دابونی بو چاودێری جوری دابەشکردنی ئازوقەی

تەمویین و، رەفتاری کاربەدەستان و، تەحیلن فەرمانبەرانی حکومەت رەفتاری خراپ بکەن. ئەم ئەفسەرانە بەسترا بون بە وەزیری دەولەت، ماجید مستەفاوە.

*

رۆژی ۱۲ ی شوباتی ٤٤ شیخ ئەحمەد و خیزانەکەی و دەستوپیوەندەکانی گەرانەوە بۆ بارزان.

رۆژی ۲۲ ی شوباتی ٤٤ مەلا مستەفا گەیشتە بەغداد. لەم سەفەرەدا وەصی، نوری سەعید، سەفیری بەریتانی، وەزیری پەیوەندیدار، سەرانی حیزبی هیوا و، گەلی کسایەتی کورد و عەرەبی.. بینی. سەردانەکەی حەفتەیەکی خایاند و گەرایەوە بارزان.

بیگومان ئەمە سەرکەوتنیکی سیاسی گەورە بو لە ژیانی مەلا مستەفادا گۆرینیکی گەورەی بە دی هینا. لە کابرایەکی خیلەکی ئاوارە و دەس بە سەری موحتاجی موچەی حکومەت بو بە پیشوایەکی نەتەوەیی، جیگەی ئومیدی کورد و، جیگەی بایەخ پی دانی حکومەتەکانی عیراق و بەریتانیا.

*

نوری سەعید گەشتیکی بۆ کوردستان کرد. لە کەرکوک لە گەڵ سەرانی خیلەکانی کورد کۆ بوەوە، بەلینی سەلماندنی مافە نەتەوایەتیەکانی کوردی پی دان.

وەزارەت، سەبارەت بە مافەکانی کورد، لە ناو خوی دا ناکۆک بو. لە دەرەوەی وەزارەتیش لە ناو هەندی لە کۆرە نەتەوەپەرستەکانی عەرەب دا نارەزایی هەبو. لە ۳ ی حوزەیرانی ٤٤ دا نوری سەعید دەستی لە وەزارەت هەلگرت و، حەمدی پاچەچی وەزارەتیکی نوی ی پیک هینا.

ئەم وەزارەتەیش دو کوردی تی دا بو: ئەحمەد موختار و تۆفیق وەهبی، بەلام ماجیدی لی دور خرابوە. کاری ئەفسەرانی پەیوەندیش تەواو بو، داوایان لی کرا بگەرینەوە شوینەکانی خۆیان لە ناو جەیش دا.

هەمو لایان وابو کە حکومەتی تازە بەلینەکانی حکومەتی پیشو سەبارەت بە مافەکانی کورد جیبەجی ناکا.

*

ئەفسەرەکان چالاکی سیاسی زۆریان دەس پی کرد. هەندیکیان لە بارزان مانەوە بۆ هاوکاری مەلا مستەفا و، مستەفا خۆشناو و میرحاج چون بۆ کوردستانی ئیران و، عیزەت عەزیز چو بۆ سوریا بۆ پیوەندی لە گەڵ حیزبی خویبون، بۆ بە دەسهینانی پشتیوانی بۆ جولانەوەکەیان.

مەلا مستەفا لە نیوەی دوەمی سالی ۱۹٤٤ دا، لە گەڵ هەندی لە ئەفسەرەکانی هاوکاری، گەشتی سیاسی دەس پی کرد بۆ سەردانی هەمو سەرانی ئیل و پیاوە دەس رۆیشتوەکانی زیباری، سورچی، هەرکی، خۆشناو، شەقلاوە، دەشتی هەولیر. هەر لەم گەشتەدا سەردانی سەعید قەزاز، موتەصەریفی هەولیری کرد.

حکومەتی عیراق لە گەشتەکەی مەلا مستەفا و، چالاکی ئەفسەرەکان کەوتە گومان و پەژارە. هیزەکانی جەیش و شورطەی ساز ئەدا.

*

لە ۱۷ای تشرینی یەکەمی۱۹٤٤ دا مەلا مستەفا یادداشتیکی دا بە وەزیری

کاروباری ناوخۆ. کورتەکەی ئەمە بو:

١. یەکخستنی ناوچە کوردنشینەکانی کەرکوک، سلێمانی، هەولێر، دهوک، خانەقین.

٢. دانانی وەزیرێکی کورد لە وەزارەت دا کە بەرپرسی کوردستان بێ.

٣. لە هەر وەزارەتێک دا جێگرێکی وەزیر لە کورد دابنرێ.

٤. کاروباری روشنبیری، ئابوری، کشتوکاڵ، جگە لە کاروباری جەیش و شورطە، لە دەسەلاتی ئەم وحدە اداریە بێ.

بۆ یەکەمین جار خواستەکانی مەلا مستەفا لە داوای تایبەتی و خێلەکیەوە گورا بو بۆ خواستنی سیاسی و، لە باتی کورد ئەدوا. کاربەدەستانی حکومەت ئەم گورینەیان بە فیتی ئەفسەرە کوردەکان دائەنا.

عیراق کەوتە راونان و گرتن و دورخستنەوەی ئەفسەرەکانی گومانی لێ ئەکردن. بەلام ئەوان لە چالاکی نەکەوتن و، عیزەت عەزیز، مستەفا خۆشناو، میرحاج ئەحمەد، محەممەد مەحمود، جەلال ئەمین بەگ.. دایانە پاڵ مەلا مستەفا.

لە ١٥ ی کانونی دوەمی ٤٥ دا ئەفسەرەکان رێکخراوێکی تازەیان بە سەرۆکایەتی مەلا مستەفا بە ناوی «هەیئەتی ئازادی» وە دامەزراند. بەرنامەکەیان بە کورتی بریتی بو لە:

١. یەکخستنی عشیرەتەکان.

٢. رزگار کردنی کوردستان بە رێگای سیاسی.

٣. دامەزراندنی پەیوەندی لە گەڵ حیزبە سیاسیەکانی کورد.

٤. دانی خواستەکانی کورد بە نوێنەرانی سیاسی دەولەتانی بیگانە.

٥. کاری راگەیاندن و بلاو کراوە.

٦. خەبات دژی سیاسەتی ئیستیعماریی عیراق.

٧. رێکخستنی هێزی چەکدار.

*

ئەم هەیئەتە، وەکو لە نامەکانی دا بۆ سەرکردایەتی حیزبی هیوا و لقەکانی دا دەرئەکەوی، ئەیو سەرکردایەتی شورش بکا. لەو کاتەدا حیزبی هیوا هەبو، ئەم ئەفسەرانەیش هەمویان ئەندامی هیوا بون، بۆچی رێکخراوێکی تازەیان دامەزراندوە. رەنگە یەکی لەم دو هۆیەی هەبوبێ: یان لە توانا و ویستی حیزبی هیوا نائومید بون سەبارەت بە بەشداری و سەرکردایەتی شورش، یان ئەم هەیئەتەیان دامەزراندوە باسکی جەنگیی شورشەکە و، حیزبی هیوا باسکی سیاسی جولانەوەکە بێ.

*

لە نامەیەک دا کە لە ٣٠ ی کانونی دوەمی ٤٥ بە ئیمزای سەرۆکی حیزبی هیوا بۆ مەلا مستەفا نوسراوە، ئەلێ: «هەمو بزوتنەوەیەکی نەتەوەیی ئەگەر بە رێکوپێکی بە پێ ی بەرنامەیەکی ورد رێک نەخرێ، بێگومان ئەنجامەکەی سەرگەردانی و مالوێرانی و سەرنەکەوتن ئەبێ. هەروەکو ئیوەیش ئەزانن بزوتنەوەی نەتەوەیی ئەبێ سەرکردەیەک و دو دەستی بەهێزی هەبێ: دەستێکی سیاسی و دەستێکی چەکدار.»

*

ئەم ئالوگۆڕانە حیزبی هیوایان شلەقاند و، تووشی تەنگوچەڵەمەیەکی ناوخۆیی قووڵیان کرد. ئاژاوەی تێ کەوت و یەکیتی ریزەکانی تێکچوو. لە سەر دوو مەسەلەی سەرەکی لە ناو خۆیان دا ناکۆک بوون: یەکەمیان، پشتیوانی لە شۆڕشی بارزان بکری یا دەستی لێ هەڵبگیری، دوای ئەوەی دەرکەوت ئینگلیز دوژمنایەتی ئەکات؟ دووەمیان، کورد لە خەباتی رزگاریخوازی دا پشت بە ئینگلیز یان بە یەکیتی سۆڤیت ببەستێ.

ئەوسا و ئێستایش، بێ ئەوەی هیچ بەلگەیەک بە دەستەوە بێ، زۆر کەس ماجید مستەفا تاوانبار ئەکەن بە نۆکەرایەتی ئینگلیز و، بە پیلانگێران بۆ تێکدانی حیزبی هیوا.

*

ئەگەرچی هەیئەتی ئازادی لە گەڵ حیزبی هیوا پەیوەندی بە هێزی هەبوو و، داوای لێ کرد نامە و بیرخەرەوە بدا بە سەفارەتی دەوڵەتە گەورەکان، بەڵام خۆیشی کەوتە چالاکی: بیرخەرەوەی بۆ حکومەتی عیراق نووسی، داوای لێ کرد کۆبوونەوەی هێزەکانی بڵاوە پێ بکا و، مافەکانی کورد بسەلمێنێ. نامەی بۆ سەفارەتەکان نووسی. بەیانی ئاراستەی گەلی عیراق کرد دەربارەی رەوایی خەباتی کورد. ئیشوکاری بە سەر ئەندامەکانی دا دابەش کرد.

*

بە درێژایی ۳ مانگ لە مارتەوە تا حوزەیران چەندین یەکتربینین لە نێوان مەلا مستەفا و ئەفسەرانی بەریتانی و کاربەدەستانی عیراقی دا و، لە نێوان هەندێ لە ئەفسەرەکان و، نوێنەرانی بەریتانی و عیراقی دا بوو. لەم دیدەنییانەدا داوایان لە مەلا مستەفا ئەکرد: رێگە لە موناوەرە و لەشکرکێشیەکانی جەیش نەگری. ئەفسەرە کوردەکان بنێریتەوە سەر کارەکانی خۆیان لە ناو جەیش دا.

نیشتمانپەروەرانی کورد هیوایەکی زوریان لە سەر مەلا مستەفا و جوولانەوەکەی هەڵچنی بوو.

*

وەکوو لە نامەی رۆژی ۳ ی مارتی ١٩٤٥ دا کە بە ئیمزای سەرۆکی هەیئەتی ئازادی بۆ حیزبی هیوا نووسراوە، هەیئەتی ئازادی بەرنامەی بۆ شۆڕش ئامادە ئەکرد، کورتەی خاڵە سەرەکییەکانی:

- مانگی مارت بە مانگی شورش دابنێن.
- حیزبی هیوا دەسەڵاتی هەبێ نامە و بەیان و یادداشت بە ناوی «زەعیم» ەوە بڵاو بکاتەوە.
- پەیوەندی لە گەڵ نوێنەرانی دەوڵەتانی بێگانە بکەن.
- دوای دەس پێ کردنی جوولانەوەکە، بە ناوی هەیئەتی ئازادییەوە بەیانێک بۆ گەلی عیراق دەربکەن ئامانجەکانی روون بکاتەوە.
- ئەوانەی ئەیانەوێ بەشدار بن لە ئەفسەر و روشنبیر بینێرن بۆ لایان.
- لە گەڵ دەس پێ کردنی شۆڕش دا ئەم کارانە بکرێ: مانگرتنی قوتابیان لە شارەکان. خۆپیشاندان و بەیان دەرکردن لە هەموو شارەکانی کوردستان دا. تێکدانی رێگاوبان و بڕینی تەلی تەلگراف و تەقە لە ناوەندەکانی حکومەت. هاوکاری نەکردن لە گەڵ حکومەت و، لە ناوبردنی ئەوانەی هاوکاری ئەکەن.

*

حیزبی هیوا به ناوی خۆی و زەعیم و یەکیتی لاوانەوە بەیانی بۆ گەلی عیراق و، ئەفسەرانی جەیش دەرکرد و، یادداشتی بۆ سەفارەتەکانی ئەمەریکا، فەرەنسا، یەکیتی سۆڤیت و چین نارد.

*

بارزانیەکان بە چەکداری هاتوچۆی داوودەزگاکانی حکومەتیان ئەکرد. رۆژی ۸ ی ئابی ٤٥ لە ناو مەخفەری میرگە سوردا لە مشتومڕیک دا لە سەر ئازوقەی تەموین وەلی بەگ کوژرا. وەلی بەگ خزمی نزیکی خودان و، یەکی لە پیاوە ناسراوەکانی بارزان بو. لە ناو مەخفەرەکەدا بو بە شەر و چەند پۆلیسیک کوژرا و، مەخفەرەکە گیرا. بارزانیەکان، لە تۆلەی خوینی وەلی بەگ دا، لە چەند جیگای تر هەلیان کوتایە سەر مەخفەرەکانی ناوچەکە. نیوانی بارزانیەکان و عیراق تیک چو.

حکومەت ئیزاری مەلا مستەفایان کرد تاوانبارەکان تەسلیم بکا و، خۆیشی لە بەردەمی کاربەدەستانی حکومەت دا ئامادە بی. لە هەمان کات دا حوکمی عورفی لە ۱۹ ی ئاب دا لە موسل و هەولیر راگەیەندرا و، جەیش خۆی ئامادە کرد بۆ لەشکرکیشی.

رۆژی ۲۵ ی ئابی ٤٥ یەکەمین پیکادان لە قۆلی رەواندز روی دا.

سەر لە نوی شەری بارزانی - عیراقی هەلگیرسایەوە.

مەلا مستەفا هەمو هیزەکانی و ئەفسەرەکانی هاوکاری لە دەوری بارزان کۆ کرد بوەوە و، جەبهەیەکی لی دامەزراند بو بۆ بەرەنگاری هیرشی گەورەی جەیشی عیراق. پی ئەچی ئامانجی سەرەکی پاراستنی ناوچەی بارزان بوبی، ئەگینا ئەبو: هیزەکانی لە سەنگەردا دانەمەزرینی بۆ شەری جەبهەیی لە گەل جەیشی عیراق، هیزەکانی و هاوکارەکانی لە سەرانسەری کوردستان دا بلاوە پی بکا. چالاکی پیشمەرگەیی لە هەمو شوینەکان بنوینن.

عیراق هەمو هیزەکانی خۆی بە پشتیوانی هیزی ئاسمانیی لە سەر بارزان کۆ کردەوە. بیگومان هیزیکی خیلەکیی ناریکوپیکی بی پشتیوان و یارمەتی، چەندە ئازا و لە خۆ بوردو بی، لە بەردەم جەیشیکی نیزامی دا، لە شەریکی جەبهەیی دا، خۆی پی راناگیری.

*

کشانەوەی بارزانیەکان بۆ ئیران

دانوسەندنی بارزانی - عیراقی تیکچو، جەیشی عیراقی لەشکرکیشیی دەس پیکرد (ئابی ۱۹٤٥ - تشرینی یەکەمی ۱۹٤٥). بارزانی بریاری دا بەر لە بارینی بەفر و گیرانی ریگاکان بکشیتەوە کوردستانی ئیران (تشرینی یەکەمی ۱۹٤٥) کە ئەوسا لە ژیر دەسەلاتی سۆڤیتی دا بو. رۆژی ۱۱ ی تشرینی یەکەمی ۱۹٤٥ لە کیلەشین ئاوا بون.

*

لەم لەشکرکیشیانەی جەیشی عیراق دا ٥ جەحفەل لیوا: لیواکانی ۱ جگە لە فەوجیکی، لیواکانی ۳ و ٤ و ٥ و لیوای ۱٥ جگە لە فەوجیکی، فەوجیکی لیوای ۱٤ و ٥ فەوجی شورطە و، هیزی عەشایری کورد، بەشدار بون. بە هەموی ۳۷٤ کوژراو و بریندارییان هەبو. لە شۆرشگیرانی بارزان ۲۲ کەس کوژراوە.

*

مەلا مستەفا لە کوردستانی ئێران

بارزانییەکان چونە ئێران لە ناوچەکانی شنۆ، نەغەدە، تەرگەوەڕ و مەرگەوەڕ بڵاو بونەوە. کاربەدەستانی سۆڤیەتی ئاگادار بون لە ئالوگۆڕی نامە و هاتوچۆی نوێنەرانی بارزانی و بەریتانیا بۆ لای یەکتری. باوەڕیان بە مەلا مستەفا نەبو. گومانیان لێ ئەکرد بە فیتی ئینگلیز چو بێتە ئێران بۆ ئاژاوە نانەوە. لە بەر ئەوە داوایان لێ کرد ماوەیەک خۆی ون بکا و، لە بەرچاوان نەمێنی. قازی محەممەد و سەرانی دیموکراتیش گوێیان نەدانێ. مەلا مستەفا چوە میراوای سەردەشت دانیشت.

مەلا مستەفا خەریک بو نائومێد بێ. دونامەی بۆ ئیبراهیم ئەحمەد نارد یەکێکیان بۆ خۆی و ئەوی تریان بۆ بابەعەلی شێخ مەحمود. داوای لێ کرد بو نامەکەی بە بابەعەلی بگەیەنی. ئیبرایم ئەحمەد و هاوڕێکانی لە ژ ک لقی کوردستانی عێراق نامەکەیان کرد بوەوە. مەلا مستەفا داوای لە بابەعەلی کرد بو قسە لە گەڵ کاربەدەستانی عێراق بکا لێیان خۆش بێ بۆ ئەوەی بە کۆمەڵ بگەڕێنەوە و تەسلیمی حکومەتی عێراق بینەوە. ئەگەر هەر لێبوردنیشیان بۆ دەرناکەن وا ئامادەن بگەڕێنەوە عێراق و بچنە زیندانەوە بەو مەرجەی حوکمی ئیعدامەکانیان بۆ بگۆڕن بە مۆئەبەد. ئیبراهیم ئەحمەد نامەکە ناگەیەنی بە بابەعەلی لە باتی ئەوە بە یارمەتی شێخ لەتیفی شێخ مەحمود مەزبەتەیەک ئەنوسن بە ناوی کوردەکانی عێراقەوە، بە زۆر سەرۆکی عەشیرەت و پیاوی ناسراوی کوردستانی عێراقی ئیمزا ئەکەن، گوا مەلا مستەفا نوێنەری کوردەکانی عێراقە و ڕێزگرتن و یارمەتی دانی واتە ڕێزگرتن و یارمەتی دانی کوردەکانی عێراقە. دوای گەیشتنی ئەم مەزبەتەیە ئینجا قازی محەممەد لا لە مەلا مستەفا ئەکاتەوە و، بانگی ئەکەن بۆ مەهاباد و، بارزانییەکانیان کرد بە پێشمەرگە و پلەی «جەنەراڵ» یشیان دا بە مەلا مستەفا.

چوار لک لە بارزانییەکان پێک هێنرا و، ئەفسەرە کوردەکان بون بە فەرماندەیان و، پارێزگاری لای سەقزیان پێ سپێردرا. ئازایانەو بە دڵسۆزی تا ڕوخانی حکومەتی کوردستان ناوچەکەیان لە هێرشی ئەرتەشی ئێران پاراست.

*

دامەزراندنی پارتی

ئەو ماوەیەی لە مەهاباد بون بە چاولێکەری حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، مەلا مستەفا و ئەفسەرەکانی هاوکاری لە گەڵ حەمزە عەبدوللا قسەیان کرد بە یەک بۆ دامەزراندنی حیزبێکی لەو بابەتە کە جێگەی هەمو ڕێکخراوە کوردیەکانی عێراق بگرێتەوە. بۆ ئەم مەبەستە حەمزە عەبدوللای ناردەوە بۆ کوردستانی عێراق. حەمزە پیوەندی لە گەڵ سەرکردایەتی حیزبەکانی: شۆڕش، ڕزگاری، لقی کوردستانی عێراقی ژ - ک.. کرد بۆ یەکگرتن لەم حیزبە نوێ یەدا. لە ١٦ ی ئابی ١٩٤٦ دا لە بەغدا یەکەمین کونگرەی دامەزراندنی «پارتی دیموکراتی کورد» بەسترا. لەم کونگرەیەدا پرۆژەی ئەو پرۆگرامەی حەمزە لە ئێرانەوە هێنا بوی پەسند کرا و، کومیتەیەکی ناوەندی بۆ هەڵبژێردرا و، مەلا مستەفایش بە سەرۆکی حیزب دانرا. زۆری سەرکردە و ئەندامەکانی شۆڕش و ڕزگاری چونە ئەم حیزبە تازەیەوە. ئیبراهیم ئەحمەد ئەگەرچی لەم کۆنگرەیەدا بەشداری کرد، بەڵام لەو کاتەدا ئامادە نەبو ڕێکخراوەکەی خۆی: ژ ک هەڵبوەشێنێتەوە و تێکەڵاوی پارتی بێ.

کە جمهوریەتی مەهاباد ڕوخا بارزانییەکان خۆیان تێدا بەدەستەوە، کەوتنە گفتوگو

لەگەڵ ئێران، مەلا مستەفا چو بۆ تاران، شا و سەرۆوەزیران و، گەورە ئەفسەرانی ئەرتەش و، سەفیری ئەمەریکای بینی. داوای لە سەفیر کرد بو کە خوی و هەمو عەشیرەتەکەی بە پەنابەر لە ئەمەریکا وەربگیرین. سەفیر داواکەی جیبەجی نەکرد بو. ئێران داوای لە مەلا مستەفا کرد: چەک دابنین و، لە نزیک هەمەدان نیشتەجی بکرین. مەلا مستەفا بە رواڵەت رەزامەندی خوی بۆ دەربری بون، بەڵام وت بوی دوا بریار لە دەس شیخ ئەحمەد دایە، ئەبی ئەویش موافەقەت بکا، بەم بەهانەیە گەرایەوە ناو بارزانیەکان.

شیخ ئەحمەد رازی نەبو بچی بۆ هەمەدان، بریاری دابو بروا تەوە بۆ عیراق. ئێران پەلەی بو ئەم هیزە چەکدارە، کە بە مەترسی ئەزانی بۆ سەر خوی، هەڵبوەشینی، ئەوانیش ئەیانویست کات بە سەر بەرن تا زستان تی ئەپەری و ریگە بەفراویەکانی کیلەشین - دالانپەر ئەکرینەوە، بو ئەوەی بە خوشی لە ئەنجامی ریکەوتن لەگەڵ عیراق یاخود بەشەر بگەرینەوە ناوچەکانی خویان. کاربەدەستانی ئیرانی ئەمەیان لی وەرنەگرتن، داوایان لی کردن: یا دەسبەجی چەک دابنین و بچنە ناوچەی هەمەدان خەریکی کشتوکاڵ بن، یاخود دەسبەجی بگەرینەوە بو عیراق.

*

بارزانی ئەگەریتەوە بۆ کوردستانی عیراق

ئەرتەشی ئیرانی ویستی بە زور چەکیان بکا و بیانگویزیتەوە بو دەرەوەی کوردستان، چەن تیکهەڵچونی چەکدار لە نیوان هیزەکانی بارزانی - ئیرانی دا روی دا. بارزانیەکان بەرگرییەکی ئازایەنەیان کرد و، بە دەم شەرەوە بەرەو سنوری عیراق کشانەوە (نیسانی ١٩٤٧). وەکو جەلالی ئەمین بەگ چەند جار ئەیگیرایەوە: هەندی لە ئەفسەرەکان زور لە گەڵ مەلا مستەفا خەریک بون بۆ ئەوەی قانیعی بکەن نە بیر لە خو بە دەستەوەدان بکاتەوە و، نە بیر لە پەنابردن بۆ یەکیتی سۆڤیت، بەلکو دریژە بە شورش بدا. مەلا مستەفا گوی ی لی نەگرتن. لە میژوی نوی ی کوردا چونی مەلا مستەفا بو سۆڤیت بە قارەمانەتییەکی بی وینە دائەنری، کەچی هیچ کەس ناپرسی: بۆچی مەلا مستەفا نەمایەوە و، هیزەکانی بە ناو کوردستان دا بڵاو نەکردەوە و، دریژەی بە جەنگی پارتیزانی نەدا، لە کاتیک دا زیاتر لە ٥٠٠ چەکداری کەلەجی گیانباز و گویرایەڵی لە گەڵ بوە و، هەمو هیزە چەکدارەکانی عیراق لەو کاتەدا نەئەگەیشتە ١٠ هەزار کەس؟

عیراق ئامادە نەبو لیبوردنی گشتی «عفو عام» یان بو دەربکا، زوری لی ئەکردن بی قەیدو شەرت تسلیم بن. مەلا مستەفا ٥٦٠ چەکداری لی هەڵبژاردن و کەوتە ری بەرەو ناوچەی بارزان، شیخ ئەحمەدیش لەگەڵ هەمو بارزانیەکانی کە دا بە خاووخیزانەوە خویان دا بە دەست عیراقەوە. بە پی ی «بەیانی رەسمی» حکومەتی عیراق: ژمارەی ئەو بارزانیانەی لە روژانی ١٧ و ١٨ ی نیسانی ١٩٤٧ دا بە بی قەید و شەرت بە دو کاروان خویان بە دەستەوە دا بریتی بو لە ١٥٥٠ پیاو و، ١٦٨٦ ئافرەت و، ١٣٢٩ منال. بارزانیەکان پۆل پۆل کران، هەندیکیان لە دەشتی دیانا، شوینیکی دور لە بارزان، نیشتەجی کران، شیخ ئەحمەدو هەندیکی تریان درانە دادگاو حوکمی جیاجیا دران. شیخ ئەحمەد خوی حوکمی ئیعدام درا.

مەلا مستەفا ٣ ژنی هەبو. هەمویان گەرانەوە عیراق. دوانیان لە گەڵ کورەکانیان تا ماوەیەک گیران و دواتر دەس بەسەر دانران. سی یەمیان کە کچی مەحمود ئاغای زیباری

بو له گەڵ مەسعودی کوری چوەوە ماڵی باوکی له موسل. له کاتی شورشی بارزان دا محمود ئاغا جاشی چەکداری حکومەتی عیراق بو.

*

چونی بارزانی بو سۆڤیەت

مەلا مستەفا نەیتوانی عیراق والی بکا «لیبوردنی گشتی» یان بو دەربکا، پاش ئەوەی نائومید بو بە ناو سنوری ئیرانی - تورکی دا کەوتە ری بەرەو یەکیتی سۆڤیەت. ئەم ری پیوانە دریژە ٥٢ رۆژی خایاندوە. کاربەدەستانی سۆڤیەتی چەکیان لی وەرگرتن و، پەرش و بلاویان کردنەوە بە ناو کۆمارەکانی سۆڤیەتی دا. دەربارەی ژیانی مەلا مستەفا لە سۆڤیەت زۆر کەم ئەزانری، خۆیشی زور کەمی باس کردوە. سەرانی پارتی وایان بلاو ئەکردەوە کە جەنەرالە لە لەشکری سوردا، بەلام ئەلین تا مردنی ستالین قەسابی کردوە، دوای مردنی ئەو ئینجا گوزەرانیان ئەختی باشتر بوە و، ئازادیەکی کەمیان دراوەتی.

*

ئیعدامی ئەفسەرەکان

شیخ ئەحمەد ئیعدام نەکرا، بەلام بە حوکمدراوی لە زیندانی بەصرا گلدرایەوە تا شورشی ١٤ تەممۆزی ١٩٥٨. ٤ لەو ئەفسەرانەی هاوبەشی شورشی بارزان بون: عیزەت عەبدولعەزیز، خەیرولا عەبدولکەریم، مستەفا خۆشناو، محەممەد محمود هەلواسران. بەر لە هەلواسینیان بە چەند سەعاتی بە کومەڵ نامەیەکیان بۆ میللەتی کورد نوسیوە. نامەکەیان ٤ بەندە، لە یەکیکیان دا داوا لە گەلی کورد ئەکەن: «دوای جەهالەت نەکەویا». هەمو ئەوانەی شارەزای بەسەرهاتی ئەم ٤ شەهیدە بون، ئەلین: «مەبەستیان لە - جەهالەت - سەرکردایەتی مەلا مستەفای بارزانی بوە».

*

سەروکایەتی پارتی

پارتی دوای ئەوەی لە کونگرەی یەکەمی دا مەلا مستەفای هەلبژارد بە سەروکی خوی، لە دو کونگرەی تریشی دا: کونگرەی دوەم (مارتی ١٩٥٠ لە بەغداد) و کونگرەی سیهەم (کانونی دوەمی ١٩٥٣ لە کەرکوک)، سەروکایەتیەکەی نوی کردەوە. بە دریژایی ئەو ماوەیەی مەلا مستەفا لە یەکیتی سۆڤیەت بو (١٩٤٧ - ١٩٥٨) بی ئەوەی سەرکردایەتی پارتی و مەلا مستەفا ئاگایان لە یەکتری بی، پارتی پروپاگاندەیەکی بەربلاوی بۆ مەلا مستەفا ئەکرد، وەکو قارەمانی نیشتمانیی کورد و، کاوەی سەدەی بیستەم و، جەنەرالی لەشکری سوری سوڤیەتی، لە بەیان و وتارەکانی دا بە شان و شکوی بارزانی دا هەلئەدا و، وینەکانی بلاو ئەکردەوە. هەمزە عەبدوللا نامیلکەیەکی بە عەرەبی لە سەر شورشی بارزان نوسی، هەر ئەو زەمانە پارتی بلاوی کردەوە و محەررەم محەممەد ئەمین کردی بە کوردی. مەلا مستەفا لای خەلک کرا بو بە سەرکردەیەکی ئەفسانەیی لە شکان نەهاتو و، بگرە بە «بتیکی پەرستراو». بیگومان ئەمە نیشانەی لاوازیی کەسایەتی سەرکردەکانی ئەوسای پارتی بوە، کە هیچیان بە خۆیان دا رانەئەبەرمون سەروکایەتی پارتی و، سەرکردایەتی جولانەوەی کورد بگرنە دەس و، بۆ کەسایەتیەکی نەخویندەواری خیلەکیی دور ولاتی چارەنوس نەزانراویان بە جی هیشت بو.

*

١٤ تەممووز و بارزانی

بۆ پیرۆزبایی لە شۆڕشی ١٤ تەممووزی ١٩٥٨ مەلا مستەفا لە ڕۆژانی یەکەم دا تەلەگرافێکی بۆ سەرکردایەتی شۆڕشەکە نارد، لایەنگری و پشتیوانی خۆی دەربڕی بوو، داوای کرد بوو ڕێگای بدەن بگەڕێتەوە بۆ عێراق بۆ خزمەتی جمهووریەت. ڕۆژنامە کوردییەکانی ئەو کاتە بروسکەکەیان بڵاو کردەوە. نوێنەرەکانی پارتی: ئیبراهیم ئەحمەد و عەلی عەبدوللا لە سەردانی کاربەدەستانی عێراق دا داوای بەردانی بارزانییە گیراوەکان و گێڕانەوەی ئەوانەی دەرەوەیان کرد بوو.

شۆڕشی ١٤ تەممووز لێبووردنی گشتی بۆ هەموو بارزانییەکان دەرکرد، چ ئەوانی لە زیندان بوون و چ ئەوانی لەدەرەوە پەنابەر بوون. شێخ ئەحمەد ئازاد کرا لە ناو خەڵک دا وەکو قارەمانی نیشتیمان سەیری ئەکرا. ڕۆژنامە کوردییەکان لەسەریان ئەنووسی، وێنەیان بڵاوئەکردەوە، گفتوگۆیان لەگەڵ ئەکرد. شێخ ئەحمەد هیچ ئارەزووی سیاسی نیشان نەئەدا.

تا ئێستاش وا باوە عەبدولکەریم قاسم مەلا مستەفای هێناوەتەوە و، عەبدولسەلام عارف موافیق نەبووە لە سەر گەڕانەوەی. عەزیز عوقەیلی یش لە بیرەوەرەکەی دا وا ئەڵێ. بەڵام ئیبراهیم ئەحمەد، کە ئەوسا سکرتێری پارتی و، خۆی چوو بە دوای بارزانی دا بۆ هێنانەوەی ڕووداوەکە بە جۆرێکی تر ئەگێڕێتەوە.

مەلا مستەفا دوو جار بە بروسکە داوای لە سەرکردایەتی شۆڕشی تەممووز کرد بوو: ڕێگای بدەن بگەڕێتەوە عێراق، بەڵام هیچ وەڵامێکیان لێ نەگیرا بووەوە. ئەمانیش بە بابەعەلی شێخ مەحموود ئەڵێن، کە ئەوسا وەزیر ئەبێ لە وەزارەتەکەی قاسم دا، داوا لە کاربەدەستان بکا کارئاسانی گەڕانەوەی بکەن، ئەویش هیچ دەنگێکی نابێ. مەلا مستەفا تەلەگرافێک بۆ ئیبراهیم ئەحمەد ئەکا، داوای لێ ئەکا: ٣ پاسپۆرت، بۆ خۆی و میرحاج ئەحمەد و ئەسعەد خۆشەوی پەیدا بکا و، موافەقەتی کاربەدەستانی عێراقیان بۆ وەربگرن بۆ گەڕانەوەیان.

ئیبراهیم ئەحمەد بە هۆی کەریم قەرەنییەوە ئەچێ بۆ لای تاهیر یەحیا، کە ئەوسا بەڕێوەبەری گشتی پۆلیس ئەبێ، داوای لێ ئەکا لەو ڕووەوە یارمەتی بدەن. ئەویش پێشنیاریان بۆ ئەکا کە سەردانی ئەبو ئەحمەد بکەن، ئەو ئەتوانێ کارەکەیان بۆ جێبەجێ بکا. مەبەستی لە ئەبو ئەحمەد عەبدولسەلام عارف ئەبێ، کە ئەوسا جێگری سەرۆکی وەزیران و وەزیری کاروباری ناوخۆ بوو. بە تەلەفون دیدەنییەکیان بۆ ڕێک ئەخا. مەسەلەکە لە گەڵ عارف باس ئەکەن. بە ڕووی خۆشەوە گوێیان لێ ئەگرێ و، بەڵێنیان ئەداتێ کارەکەیان بۆ جێبەجێ بکا. بە تەلەفون لە گەڵ دەزگای پەیوەندیدار قسە ئەکا بۆ ڕاپەڕاندنی کارەکەیان. ئامۆژگاریشیان ئەکا کە لە ڕێگای گەڕانەوەدا بە قاهیرەدا بێنەوە بۆ ئەوەی عەبدولناصریش ببینن، بزانن بیروڕای ئەو چییە لە سەر کێشەی کورد. ئیبراهیم ئەحمەد بە دوای کارەکەدا ئەچێ و پاسپۆرتەکانی بۆ ئامادە ئەکەن. ڕۆژی ١٧ ئەیلول، ئیبراهیم ئەحمەد سکرتێری پارتی و، نووری ئەحمەد طەها بە نوێنەرایەتی کۆمیتەی ناوەندی پارتی و، شێخ صادقی بارزانی، بە فڕۆکە ئەگەنە پراگ: پایتەختی چیکوسلۆفاکیا.

مەلا مستەفا لە سەر داوای خۆی لە ڕووسیاوە بەری کرا بوو بۆ پراگ لەوێ چاوەڕوانی گەڕانەوەی ئەکرد بۆ عێراق. لە کۆشکێک دا لە گوندێکی نزیک شاری پراگ دانرا بوو. ئیبراهیم ئەحمەد و هاوڕێکانی لە میوانخانەی پارتی کۆمونیست دائەبەزێن. پاش چەند

ڕۆژی بە فڕۆکە چونە قاهیرە. لەو کاتەدا فایەق سامەرائی سەفیری عیراق ئەبی لە میصر، بە هۆی ئەوەوە لەوێ سەرێ‌ک عەبدولناصریان بینی. ناصر ڕەئی وا ئەبی کە شێوەی بەڕێوە بردنی «محافظات» لە میصر بکرێ بە نمونە بۆ چارەسەری کێشەی کورد لە عیراق دا.

لە قاهیرەوە بە ڕێ کەوتن، ڕۆژی ٦ ی تشرینی یەکەمی ١٩٥٨ گەیشتنە بەغداد. مەلا مستەفا وەکو قارەمانی سەرکەوتو پێشوازی کرا.

مەلا مستەفا لە کۆشکەکەی نوری سەعید دانرا. قاسم مانگی ٥٠٠ دیناری بۆ خۆی و ١٥٠ دیناری بۆ عوبەیدوللای کوڕی و ٥٠ دیناری بۆ لوقمان بڕیەوە. مانگی نیسانی ٥٩ بارزانیەکان، ئەوانەی لە یەکێتی سۆڤیت بون، بە کەشتی گەیشتنەوە بەصرا. پێشوازی حکومەتی و حیزبیان لی کرا. بۆ ئەوانیش مانگی ٣٥ دینار بۆ سەلت و ٥٠ دینار بۆ خێزاندار موچەیان بۆ بردرایەوە. هەروەها بۆ شێخ ئەحمەد ١٥٠ دینار و هەمو ئەوانەی لە گەڵی گیرا بون لە نێوان ٣٠ تا ٥٠ دیناریان بۆ بڕینەوە. زیاتر لە ٦٠٠ تفەنگیشیان دانی بۆ پاریزگاری خۆیان.

*

گەڕانەوەی بارزانی لە شیعری کوردی دا

لە ژێر تەئسیری ئەو پروپاگاندە زۆرەدا، کە چەندین ساڵ بو سەرانی پارتی بۆ مەلا مستەفایان کرد بو، کە گەڕایەوە خەڵک وەکو قارەمانی نەتەوەی کورد پێشوازی کرد. ڕۆژنامە و گۆڤارەکانی ئەو سەردەمە: ژین، هەتاو، پێشکەوتن - التقدم، خەبات، ئازادی، ڕۆژی نوێ، بڵیسە، نەورۆز.. بابەت و باسی زۆریان لە سەر نوسی. ئەگەرچی زۆری هەڵدانە بە شان و باڵی بارزانی دا، بەڵام بۆ یەکێ کە بیەوێ لە سەر ئەو ماوەیە بکۆڵێتەوە کەرەستەی بە نرخیان تێ دایە. شاعیرە ناودارەکان: کامەران، دیلان، کاکەی فەلاح، هەژار، قەدری جان و، شاعیرە لاوەکان: شێرکۆ بێکەس، جەماڵ شارباژێری... شیعری درێژیان لە ستایشی بارزانی و بە بونەی گەڕانەوەیەوە دانا. تەنانەت بەشی کوردی رادیۆی بەغداد کە هەندێ لەم شیعرانەی بە دەنگی شاعیرەکان بڵاو ئەکردەوە، شیعرێکی درێژی کابرایەکی فەیلی، ناوی مەلا نامدار بو، بڵاو کردەوە لە دوای هەمو بەندێکی شیعرەکەی دا ئەم دێرەی دوبارە ئەکردەوە: «هاتەوە خۆش هاتەوە، شیر و شەکر هاتەوە، ئەکبەر وەطەنچی هاتەوە!»

*

میرحاج ئەحمەد کە یەکێ لە ئەفسەرە چالاکەکانی حیزبی هیوا بو و، بەشداری شۆڕشی بارزان بو، لە گەڵیان چو بۆ مەهاباد و، لەوێش فەرماندەی یەکێ لە فەوجەکانی هێزی بارزانیان بو، لە گەڵ مەلا مستەفا چو بۆ یەکێتی سۆڤیت و، هەر لە گەڵ ئەویش گەڕایەوە بۆ عیراق، پارتی کردیان بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، بەڵام میرحاج هەتا مرد توخنی کاروباری پارتی نەکەوت و، تێکەڵاوی سیاسەت نەبو، وەکو ئەیانوت لە گەڕانەوەی دا وت بوی: «کاری سیاسی لە گەڵ مەلا مستەفا ناکرێ».

*

دوای شۆڕشی ١٤ ی تەمموز بە ماوەیەکی کەم ناکۆکی لە نێوان نەتەوەپەرستەکانی عەرەب و شیوعی و دیموکراتەکان دا لە سەر کێشەی «وەحدە» لە گەڵ کۆماری عەرەبی یەکگرتو (سوریا و میصر) دروست بو. مشتومڕێکی توند دامەزرا کە ئاخۆ عیراق «وەحدە» یان «ئیتیحاد» بکا. شیوعیەکان بە توندی دژی هەردوکیان بون. قاسمیش زۆرتر

عێراقی بوو تا عەرەب. ئەم مشتومڕە بوو بە کێشەیەکی گەورە. نەتەوەپەرستەکان ویستیان لە ڕێگای پیلانگێڕانەوە ئەم کارە بکەن. لە ٨ ی مارتی ٥٩ دا لە موسڵ ڕاخیبوونێکی سپایی بە سەرکردایەتی عەقید شەواف ڕووی دا. ڕاخیبوونەکە بە توندی سەرکوت کرا. بارزانییەکان لەم سەرکوتکردنەدا بەشدار بوون و، هەندی چەکیان لە «مقاومە شعبی» وەرگرت. ڕێکخراوی «مقاومە شعبی» هێزێکی چەکدار بوو لە خەڵک دروست کرا بوو بۆ سەرکوتکردنی نەیارەکانی حکومەتی قاسم و، لە ژێر نفوز و دەسەڵاتی حشع دا بوو.

*

کۆنگرەی چوارەمی پارتی

لە چین و ئەڵمانیای دیموکرات لە پاڵ پارتی کۆمۆنیست دا هەندی وردە پارتی سیاسی تر هەبوون، وەکو قەوارەیەکی ڕووکەش و دروستکراو، بۆ سەلماندنی هاوپەیمانیتی پرولیتاریا و بورجوازی بچووک لە قۆناغی دامەزراندنی سۆشیالیزم دا، هێڵرا بوونەوە. لە دوای شۆڕشی ١٤ ی تەمووز حشع بە جۆرێکی چاوەڕێ نەکراو پەرەی سەند و گەورە بوو، زۆر لەوانەی چەپ بوون لایان وابوو دەوری حیزبە سیاسییەکانی تر نەماوە و، ئەگەر مابێ ئەبێ بێ بە قوتابخانەی پێگەیاندنی دۆستی شیوعی، وەکو لە چین و ئەڵمانیای دیموکراتی کراوە. هەمزە عەبدوڵڵا، سکرتێری پارتی و هەندی لە هاوڕێکانی لەم باوەڕەدا بوون. بە ئاشکرا بە لای حشع دا دایان ئەشکاند.

لە ڕۆژی ١ ی ئاباری ٥٩ دا «خەبات» ی ئۆرگانی پارتی بە مانشێتی گەورە نووسی: «سڵاو لە چینی کرێکار و پێشڕەوەکەی». مەبەست لە پێشڕەوەکەی چینی کرێکار: حشع بوو. یەکێتییەکانی: لاوان، قوتابیان، ئافرەتان، کرێکاران، جوتیارانی کوردستان، هەڵوەشێنرانەوە و چوونە ناو ڕێکخراوە عێراقییەکانەوە کە بە دەس حشع ەوە بوون.

باسکی نەتەوەیی ناو سەرکردایەتی پارتی لە گەڵ ئەم باسکەدا لە بەربەرەکانی و ململانێ دا بوو، بەڵام توانای یەکلایی کردنەوەی نەبوو. مەلا مستەفا (لە ٣٠ ی حوزەیرانی ١٩٥٩ دا) تاقمی چەکداری ناردە سەر بارەگای حیزب لە شەقامی «موتەنەبی» لە بەغدا، دەستیان بە سەر بارەگاکەدا گرت و، هەمزە و هاوڕێکانی: نەوزاد ئەحمەد، خەسرەو تۆفیقیان.. بە زۆر دەرکرد و، ئیبراهیم ئەحمەد و هاوڕێکانیان لە جێگا دانان. ئەمەش یەکەمین جار بوو زۆر بە کار بهێنرێ بۆ یەلاداخستنی ناکۆکییە ئایدیۆلۆجی و ڕێکخراوەییەکانی ناو حیزب.

دوای ئەوە کۆنگرەی چوارەم (تشرینی یەکەمی ١٩٥٩ لە بەغداد)، هەمزە و هاوڕێکانی بە یەکجاری لە پارتی دەرکرد. سەرکردایەتییەک هەڵبژێردرا جێگای ڕەزامەندی بارزانی بوو. مەلا مستەفا هەمیشە بایەخێکی تایبەتی ئەدا بەو کەسانەی گومانی جاسوسی یەکێ لە دەوڵەتە گەورەکانی لێ بکرایە. لەم کۆنگرەیەدا مەلا مستەفا د. موراد عەزیز، کە کوردێکی ئێرانی بوو، دانا بە ئەندامی م س چونکە گومانی لێ ئەکرد جاسوسی سۆڤیەت بێ.

*

کۆنگرەی پێنجەمی پارتی

ساڵی ١٩٦٠ کە پارتی ئیجازەی کاری قانونی درا کۆنگرەی پێنجەمی لە ٥ - ٨ ی مایسی ٦٠ دا لە بەغدا بە ئاشکرا بەست. مەلا مستەفا بۆ ئەوەی بەشداری کۆنگرە نەبێ

یان خۆی قورس رابگری گەرا بوەوە بارزان. دەستەیەک لە نوێنەرانی کۆنگرە چون بە دوی دا بۆ بارزان و، بە هەزار تکا و پارانەوە ئینجا رازییان کرد بێتە کۆنگرە، کە هات بۆیش وت بوی: «حەز ئەکەم سەروکی قەحبە بم و سەروکی ئێوە نەبم! حەز ئەکەم پێم بلێن: حیز بە و، حەز ناکەم پێم بلێن حیزبی بە!». ئەو رۆژە مەلا مستەفا ئەیویست گەورەیی خۆی و پچوکی ئەوان بسەلمێنی، سەرانی پارتی ئەم سوکایەتی پێ کردن و جنێوانەیان قبوڵ کرد و، کۆنگرەی پێنجەم بە تێکرای دەنگ مەلا مستەفای هەڵبژاردەوە بە سەروکی پارتی. بەهانەکەی قبوڵکردنی ئەم سوکایەتییەیش ئەوەبو: قاسم حیزبی شیوعی و وەطەنی دیموقراطی لەت کردوە، گەرەکیتی پارتی یش لەت بکا، بۆ ئەوەی یەکیتی ریزەکانی حیزب بپارێزن و نەهێلن پیلانەکەی قاسم سەر بگری، ئەمەیان کرد.

بێگومان ئەمە ناتوانری بە نیشانەی هەستکردنی سەرکردەکانی پارتی بە لێپرسراوەتی حیزبی و نیشتمانی دابنری، بەڵکو بەڵگەی لاوازیی کەسایەتییان بوە. ئەگەر سەرکردایەتی پارتی ئەوسا ئەم سوکایەتییەی قبوڵ نەکردایە، خۆی بە بێ بارزانی ملی رێگای خەباتی بگرتایە، یا حیزبێکی پچوکتریش بوایە لەوەی کە هەبو، لەوانە بو رەوتی روداوەکانی کوردستانی عیراق بە بارێکی کەدا بڕویشتایە. لەو سەردەمەدا چەند حیزبی تر لە عیراق دا هەبون، بە قەوارە و نفوز و دەسەلات لە پارتی بەهێزتر بون، هەمویشیان کەسایەتی شارستانی رێبەریان ئەکرد نەک شێخی عەشیرەت، لەوانە: محەمەد حسین رەضی (مامۆستای سەرەتایی) رێبەری حیزبی شیوعی عیراق و، کامل چادرچی (مهندس) رێبەری حیزبی وەطەنی دیموقراطی و، صدیق شەنشەل (محامی) رێبەری حیزبی ئیستیقلال و، فوئاد ریکابی (مهندس) رێبەری حیزبی بەعس.

مەلا مستەفا لەم کۆنگرەیەدا وتی: من تەنیا ۳ (مرشح)م هەیە بۆ کۆمیتەی ناوەندی: ناهیدەی شێخ سەلام، هاشم عەقراوی، ئیسماعیل عارف. هەرسێکیان هەڵبژێردران. لەمەش دیسان مەبەستی سوکایەتی بو بە حیزب و کۆمیتەی ناوەندی.

*

رۆژنامەی «الثورە» بەغدادی کە سەر بە قاسم بو وتارێکی نوسی داوای تواندنەوەی کوردی کرد بو. رۆژنامەی «خەبات» ئەم باسەی زل کرد و نارەزاییەکی زۆری لە ناو کوردا خولقاند. مادەی دوەمی «دەستوری کاتی» عیراقی بە بەشی لە نەتەوەی عەرەب دائەنا، خەبات لە وتارێکی دا لەم ماددەیەی کولی بوەوە. نوسی بوی عەرەبی عیراق بەشێکە لە نەتەوەی عەرەب و، کوردی عیراق بەشێکە لە نەتەوەی کورد. لە سەر ئەمە ئیبراهیم ئەحمەد کە سەرنوسەری خەبات بو درا بە دادگا.

*

تێکچونی قاسم و مەلا مستەفا

مەلا مستەفا لە دوای گەڕانەوەیەوە هەوڵێکی زۆری ئەدا قاسم لە خۆی رازی بکات و، کارێکی وەها نەکات دلی برەنجی، لە خۆپیشاندانێکی گەورەدا کە لە بەردەمی سەرای سلێمانی بۆ پێشوازی لە هاتنی بارزانی کرا، لە شوێنی وتار دانەوە تورە بو لەو کەسەی وێنەی ئەوی بەرز کردبوەوە. بە تورە بونەوە داوای لە کابراکە کرد وێنەکەی دابگری و، وتی: «من سەربازی زەعیم عەبدولکەریمم». وەکو بەهادین نوری لە یادداشتەکانی دا ئەگێرێتەوە لە بونەیەکی تردا بە قاسمی وتوە: «من لەیتانی قوندەرەکانتم!». نێوانخۆشیی قاسم و مەلا

مستەفا درێژەی کێشا تا ئەحمەد ئاغای زیباری کوژرا.

عەبدولکەریم قاسم لە کاتی حەرەکاتی بارزان دا لە چلەکان دا سەرپەرشتیکەری چەکدارە بەکرێگیراوەکانی عەشیرەتە کوردەکانی سەر بە حکومەت بوو. کە مەلا مستەفا وەکو قارەمانی نەتەوەیی کورد گەڕایەوە بۆ عێراق سەردانی قاسمی کرد. قاسم لە ناو ئاموژگارییەکانی دا بۆ بارزانی داوای لێ کرد بۆ: «عفاالله عما سلف» واز لە دوژمنایەتی کون بهێنێ. بە دوای تولەدا نەگەڕێ. سەردانی مالی هەمو ئەو سەروک عەشیرەتانە بکا کە کاتی خوی شەریان لە گەڵ کردوە. هەموبان ئاشت بکاتەوە و دوستایەتییان لە گەڵ بکا.

شێخ ئەحمەد خودانی بارزان حەزی نەئەکرد مەلا مستەفا تێکەلاوی سیاسەت بێ، بەلام مەلا مستەفا «طموح» ی زل و زوری هەبو. مەلا مستەفا ئەیویست «طموح» ە سیاسیەکانی خوی (گەورەی کورد بێ) و «طموح» ە عەشیرەتیەکانی خوی (گەورەی بارزان بێ) پێکەوە بگونجێنێ. بۆ رازی کردنی شێخ ئەحمەد، مەلا مستەفا چەند بارزانیەکی نارد ئەحمەد ئاغای زیباری یان لە جادەیەکی موسل دا بە ئاشکرا کوشت. ئەمە پێچەوانەی ئاموژگارییەکانی قاسم بو بۆ مەلا مستەفا. ئەوەش یەکەمین درزی کردە پێوەندی مەلا مستەفا و قاسمەوە.

شەری تولەسەندنەوەی بارزانیەکان لە گەڵ عەشیرەتەکانی دراوسێیان دەستی پێ کرد. شەر لە گەڵ ریکانی، ئەیروەیی، برادوست، زیباری.. هەلگیرسا. رێکخراوەکانی پارتی پشتیوانیان لە بارزانیەکان ئەکرد. پروسکەی پشتیوانییان بە خەلک ئیمزا ئەکرد. رۆژنامەی خەبات بلاوی ئەکردەوە. شیوعیەکانیش پشتیوانییان لە بارزانیەکان کرد و، خستیانە چوارچێوەی شەری کۆنەپەرستی و دەرەبەگیەوە. هەندێ لەم عەشیرەتانە بە کومەل پەنایان بۆ تورکیا و ئێران برد. ئیتر هەلومەرجی کوردستان بەرەو گرژی و دەستپێکردنی شەر ئەرۆیشت.

*

مەلا مستەفا بۆ بەشداری لە ئاهەنگەکانی شۆرشی ئۆکتۆبەر لە ٦ ی تشرینی دوەمی ١٩٦٠ دا چو بۆ یەکێتی سۆڤیەت تا ١٣ ی کانونی دوەمی ١٩٦١ مایەوە. هەندێ ئەلێن بارزانی لەم سەفەرەدا بەلێنی پشتیوانی لە سۆڤیەت وەرگرتوە و، هەندێکیش ئەلێن سۆڤیەت هیچ جورە بەلێنیکیان پێ نەداوە، بەلکو داوایان لێ کردوە کیشەکانی لە گەڵ قاسم بە ئاشتی چارەسەر بکا.

مەلا مستەفا کە گەڕایەوە عێراق، دوای ماوەیەک بە ناوی سەردانی شێخ ئەحمەدەوە ئیتر بە یەکجاری بەغدادی بە جێ هێشت و گەڕایەوە بارزان دانیشت. بە رواڵەت «گۆشەگیری» هەلبژارد بو، بەلام لە راستی دا کەوت بوە پەیوەندییەکی فراوان لە گەڵ ئاغا و بەگزادەکانی کوردستان. هانی ئەدان خۆیان چەکدار بکەن و، بە چەکداری لە جادە گشتیەکان دا خۆیان پیشان بدەن.

*

وەفدی ئاغاکانی کوردستان

هەراو هوریای شورشی ١٤ ی تەموز نیشت بووەوە. شیوعیەکان دەسەلاتیان کەم بوبوەوە. لە هەندێ جێ کەوت بونە بەر هێرشی قاسم. ئاغا و بەگزادەکانی کوردستان خەریک بو خۆیان ئەگرتەوە و، لە ناو خۆیان دا کەوت بونە هاتوچۆ و یەکتر بینین.

وەفدێکی گەورەیان پێکەوە نا بۆ سەردانی بەغداد و بینینی مەسئولەکانی حکومەت. مەبەستی سەرەکی ئەم وەفدە دەسکاری قانونی ئیسلاحی زەراعی بو، بەلام ئەو خواستەیان لە ژێر هەندی خواستی سیاسی وەکو مافی نەتەوایەتی دا داپۆشی بو.

وەفدەکە چوە بەغداد. سەرانی پارتی و رۆژنامەی «خەبات» ئەم وەفدە و چالاکییەکانی پشت گوێ خست. رۆژنامەی «اتحاد الشعب» ی حشع هێرشی کردە سەریان. ئەمانەیان بە کۆنەپەرست دائەنا. بەلام رۆژنامەی عەرەبی - کوردی «صوت الاکراد - دەنگی کورد» رۆژانە ناوی ئەندامانی وەفدەکە و چالاکییەکانی بلاو ئەکردەوە. رۆژنامەی «دەنگی کورد» عومەر جەلال حەویزی دەری ئەکرد کە پارێزەرێکی کۆیی بو.

وەفدەکە شتێکی بە شت نەکرد و، قاسم ئامادە نەبو بە کۆمەل بیانبینی و، گوێ ی لە خواستەکانیشیان نەگرت، چۆن هات بون بەو جۆرە گەرانەوە بۆ کوردستان. لە ناو ئەوانەدا تەنیا صدیق بەگی میران توانی بە تەنیا دیدەنی قاسم بکا.

*

هەلگیرسانی شۆرشی ئەیلول

پیوەندی نێوان مەلا مستەفا و قاسم ساردی و گرژی تێکەوت بو. مەلا مستەفا ئەیویست قاسم ناچار بکا پیوەندی لە گەل چاک بکا. سالی ١٩٦٠ لە کۆبونەوەیەکی فراوانی کۆمیتەی ناوەندی و ئیحتیاتەکانی و لجنەی تفتیش و موراقەبەدا.. کە مەلا مستەفایش بەشدار بو. لەم کۆبونەوەیەدا مەلا مستەفا هێرشی کردە سەر قاسم و، داوای لە حیزب کرد خۆیان بۆ بەرەنگاری ئامادە بکەن و، هەندی کار بکەن، وەکو: بڕینی خەتی تەلەفۆن و کارەبا، تێکدانی ڕێگا و پرد.. بۆ ئەوەی قاسم ناچار بکا خواستەکانیان جێبەجێ بکا. هەندی لە ئەندامانی م س وت بویان کاری وەها ئەبێتە هوی هەلگیرسانی شەڕ بێ ئەوەی ئیمە خومان بو شورش و بەرەنگاری ئامادە کرد بێ.

*

مەلا مستەفا هەندی لە کاوانییەکانی ڕاسپارد بوسەیەکیان بۆ صدیق میران دانا، لە نێوان کۆیی - شەقلاوەدا کوشتیان. دوای کوشتنی ئەحمەد ئاغای زیباری، ئەمە دوەمین سەرۆکی عەشیرەت بو، بە فەرمانی مەلا مستەفا بکوژرێ. صدیق بەگی میران گەورەی ئاغاکانی خۆشناو و، لە سەردەمی پاشایەتی دا نائیب و، ماوەیەک بو خۆی لە گەل قاسم ڕێک خست بوەوە و، دیدەنی کرد بو. لە سەر کوشتنی ئەو فەرمانی گرتنی سکرتێری پارتی ئیبراهیم ئەحمەد دەرچو، بە سەری دا رۆژنامەی عەرەبی «خەبات» و هەفتەنامەی کوردی «کوردستان» داخران، چونکە سەرنوسەری یەکەم و، خاوەن ئیمتیازی دوەم بو.

مەلا مستەفا لە پشتی سەرکردایەتی پارتیەوە کەوتە هاندانی سەروکی خێلەکان بۆ خۆپیشاندانی چەکدار. ئەمانە خۆیان بە هوی «قانونی ئیسلاحی زەراعی» و، هەلتەکاندنی ڕژیمی دەرەبەگی لە قاسم و شورشی ١٤ تەموز بە داخ بون. لە زور جێ عەشائیر بە چەکداری کوبونەوە. وەکو ئەلێن: بارزانی لە «دول» یک و مەکتەبی سیاسی، لەو کاتەدا، لە «دول» یکی تر بو. ئەوان کوبونەوەی چەکداری خێلەکانی کورد و، هەمو جورە پێکادانێکی چەکداریان پێ کارێکی زیانبەخش بو، نەیشیان ئەزانی ئەم خوسازدان و خۆپیشاندانە مەلا مستەفای لە پشتەوەیە، ئەوانیش وەکو شیوعییەکان وایان ئەزانی ئەمە پیلانی ئیمپریالیزم و نۆکەرەکانیتی، پیلانی ئێرانە بۆ نانەوەی ئاژاوە.

م س مامجەلالی نارد بۆ هەلسەنگاندنی هەلومەرجی کوردستان و، خاوکردنەوەی گرژی. کە گەیشتە کوردستان و کۆبونەوەی چەکداری هۆزە کوردیەکانی دی و، چاوی بە نامەی مەلا مستەفا کەوت، کە بۆ عەباسی مامەند ئاغای ئاکۆی نوسی بو، دەربارەی سازدانی خیلەکانی ناوچەکە، ئەویش ئیتر بیروڕای خۆی گوری و، پشتیوانی لە داواکەی مەلا مستەفا کرد و، هاتە سەر باوەری ئەوەی ئیتر کاتی دەستپیکردنی شورش هاتوە.
ماوەیەک تی پەری مامجەلال هەوالی نەبو. بە دوای مامجەلال دا، م س عومەر مستەفای نارد، کە تازە لە کاتی گویزانەوەی دا، لە گیراوی هەلات بو. ئەویش کە هەلومەرجی شورشگیرانەی کوردستانی بینی مایەوە و، شوین هەلاکە کەوت.
چەکدار لە هەمو شوینە گرنگەکانی کوردستان کوبوبونەوە، پارتی دەستی لە کوکردنەوە و هاندان و ریکخستنیان دا نەبو. ناریکوپیک و بی سەروبەر بون. مەلا مستەفا هانی دابون. وای ئەزانی ئەمە قاسم ئەترسینی و، سەرەنجام ناچاری ئەکا، بو خاو کردنەوەی هەلومەرجی ئالوزاوی کوردستان داوای یارمەتی لی بکا، ئەوسا ئەویش مەرجەکانی خوی بە سەردا ئەسەپینی.

*

حکومەتی قاسم لە ٩ - ١١ ئەیلولی ٦١ دا فەرمانی دا بە کەرتەکانی جەیش لە جادەکانی دەربەندیخان و دەربەندی بازیانەوە بەرەو سلیمانی بکشین. فروکەی جەنگی پش کەوتە فرین بە سەر خوپیشاندانی چەکداری عەشائیردا. پاش تەقوتوقیکی کەم هیزی عەشائیر کەوتە چولکردنی سەنگەرەکانی و هەلاتنیکی ناریکوپیک. جەیش پیشرەوی کرد و، شوینەکانی گرت. کادر و ئەندامەکانی پارتی پش کە تەجرویەی شەریان نەبو، بە شیوەیەکی عسکەری ریک ئەخرا بون، ئەوانیش هیوایان بە هیزی عەشائیر بو. کە عەشائیر شکا ئەوانیش شکان و پەرەوازە بون. ئەندامانی مەکتەبی سیاسی و کومیتەی ناوەندی پارتی وەکو ئاردی ناو درکیان لی هات بو، هەر یەکەیان کەوت بوە شوینیکەوە: ئیبراهیم ئەحمەد و نوری شاوەیس لە بەغداد، مامجەلال لە چەمی ریزان، عومەر مستەفا لە دەوروبەری بیتواتە، مەلا عەولا لە سەفین و، محەممەدی حاجی تایەر لە لە نزیک ماوەت، حیلمی عەلی شەریف لە دەربەند بیلولە، عەلی حەمدی، عەلی عەسکەری، ئەحمەد عەبدوللا لە بادینان بون. هەندی تاقمی بچوکی تریش بە سەرانسەری کوردستان دا بلاو بوبونەوە.
پارتی شیرازەی لە یەر یەک هەلوەشا. بارەگاکانی داخران و ژمارەیەکی زور لە ئەندام و لایەنگرەکانی گیران و، لە سلیمانی بارەگای حیزبەکەیان کردن بە زیندانی ئەندامەکانی.

*

کوری روژنامەوانی قاسم

لە ٢٣ ئەیلولی ١٩٦١ دا قاسم لەو کونفرەنسە روژنامەوانیەدا کە بە بونەی هەلگیرسانی شورشی کوردەوە بەستی، وتی: «.. لە زەمانی منەوە بە رولەکانی گەل رابگەیەنن، ئەم بزوتنەوەیە جیابونەوە خوازە، ئینگلیز لە پشتیانەوەیە و ئەمریکاش دوایان کەوتوە. بەلگەی بریندەرومان هەیە ئەوە رون ئەکاتەوە کی لە پشتی ئەم جولانەوەیەوەیە... جولانەوەکە لە ناوبرا، هەندی تاقم و دەستەی راکردو ماون، سەرەکانی ئەوانیش لەناو ئەبەین.. سابیت بو حکومەتی بەریتانی و لایەنی تر لە پشتی ئەم جولانەوەیەوەن..

سەفارەتی بەریتانی دابکانەیە و ئەمریکاش هاوبەشیتی...»

قاسم لەو کاتەدا دو کیشەی گەورەی لە گەل ولاتانی رۆژئاوا هەبو: کیشە لە گەل کومپانیاکانی نەوت و، کیشە لە گەل کویت. دوای کشانەوەی هیزەکانی بەریتانیا قاسم کویتی کردبوە قەزایەکی بەصرە و شیخی کویتیشی بە قائیمقام دانابو، هیزیشی ئامادە کرد بو بۆ گرتنی. ئەمەش ناکوکیەکی تری لەنیوان قاسم و بەریتانیاو هەمو دەولەتانی عەرەبی و دەولەتانی ناوچەکە لەوانە ئیران و تورکیا دروست کردبو... قاسم ئەیویست وای دەربخا بزوتنەوەی کورد بە هاندانی ئینگلیز و ئەمریکا لە تولەی ١٤ تەمموزو دەرچون لە پەیمانی بەغدا و ناکوکی لەگەل کومپانیاکانی نەوت و داواکردنەوەی کویت ... دا دەستی پی کردوە.

لەو سەردەمەدا وا باو بو، بەردیک لە ئاسمان بکەوتایەتە خواری، ئیمپریالیزمی جیهانیمان پی تاوانبار ئەکرد. لە بەر ئەوە هەقی بو گومانیان لی بکا. بەلام ئەمریکا ئازالجیکی لە دۆستایەتی کوردا نەبو، بگرە دۆستایەتی کورد دلی دو دۆستی گرنگ: ئیران و تورکیای، لی ئەرەنجاند، کە هەردوکیان ئەندامی سنتو و، یەکیکیان بە بالیکی گرنگی ناتۆ دائەنرا.

ئەمریکا و ئینگلیز زۆر زو قاسمیان بە درۆ خستەوە.

*

هەلویستی سۆڤیتی لە شورشی کورد

کە شورشی ئەیلول دەستی پی کرد. یەکیتی سۆڤیت لیی بی دەنگ بو، نە هەلویستی دوژمنانەی بەرامبەر بزوتنەوەی کورد دەربری، وە نە پشتیوانی لی کرد. لەم مەسەلەیەدا نە پشتیوانی لە قاسم کرد و نەدژی راوەستا، بەلکو گویی خوی لی خەواند، پەلاماری توندوتیژی کاربەدەستانی عیراق بو دامرکاندنەوەی شورشی کورد و، بو سەرکوتکردنی چالاکیەکانی حشع دەستی پی کرد بو، لەگەل ئەوەش دا پسپورەکانی سۆڤیت لە عیراق دا خەریکی کاری خویان بون، پەیوەندی ئاسایی سۆڤیتی - عیراقی بەردەوام بو، یەکیتی سۆڤیت بە ناوی بەجیهینانی گفتەکانی خویەوە هەمو چەک و تفاقی جەنگی پیویستی شەری ئەرزی و ئاسمانی دژی کورد بو جەیشی عیراقی دابین ئەکرد، قاسم بە چەکی سۆڤیتی دریژەی بە جەنگی کوردستان ئەدا.

*

شیخ ئەحمەد و شۆرش

گەورەترین ئاواتی شیخ ئەحمەد ئەوە بو لی ی بگەرین بچیتەوە ناو عەشیرەتەکەی خوی و سەرپەرشتیان بکا، ئەوەیشی بۆ لوا بو. حکومەت موچەی مانگانەی بو خوی و هەمو دەست و پیوەندەکانی بری بوەوە، لە بارزان خانوی بو کرد بونەوە، بەریزەوە سەیری ئەکردن. ئەگەرچی مەلا مستەفا سەروکی پ د ک بو، بەلام شیخ ئەحمەد نەیئەهیشت نە پ د ک و نە هیچ پارتیەکی تر لە ناو «میللەت» ی بارزان دا چالاکی سیاسی بنوینن و لە هیچ بارزانیەکی قبول نەئەکرد بچیتە هیچ حیزبیکەوە. لەبەرچاوی خەلک نارەزایی خوی لە مەلا مستەفا نەئەشاردەوە، کە ئەیەوی سەر لە نوی بارزانی و کورد لە بەلاوە بگلینی، شیخ ئەحمەد هەمیشە دلسوزی و گویرایەلی خوی بو کاربەدەستانی عیراق دەرئەبری.

کە شورشی ئەیلول دەستی پی کرد (١٩٦١) شیخ ئەحمەد لە بارزان دانیشتبو،

بەشداری هیچ خۆ ئامادەکردنێکی نەکردبوو، بەڵام هێزی ئاسمانی عێراق بارزانی بۆردومان کرد. لەگەڵ ئەوەش دا شێخ ئەحمەد بروسکەیەکی بۆ عەبدولکەریم قاسم نارد، دڵسۆزی خۆی و عەشیرەتی بارزانی بۆ ئەوو حکومەتی عێراقی و، نارەزایی توندی بەرامبەر مەلا مستەفاو دەستپێکردنی شۆڕش دەبڕی. هەروەها بە دەنگی خۆی لە ئیستگەی رادیۆی بەغدادەوە داوای لەگەلی کورد کرد: «ئالوز پالوز» نەکەن، دوای مەلا مستەفا نەکەون و بگەڕێنەوە ناو «عەیل و عەیالی خۆ» یان. هەولی دا ئەهلی زۆرایەتی بارزانییەکان لە جوولانەوەکەدا بەشدار بن و، ناوچەی بارزانی لە ڕووی چالاکی و هاتوچۆی پێشمەرگەدا داخست بۆ ئەوەی کاربەدەستانی عێراق ڕازی بکا. کاتێک عێراق کەوتە دروستکردنی «وحدات غیر نظامیە» لە عەشیرەتە کوردەکان دژی شۆڕشی ئەیلول، شێخ ئەحمەدیش موافەقەتی کرد بارزانییەکان «وەحدە» یەک پێک بهێنن بە سەرۆکایەتی شێخ محەممەد خالیدی کوڕی. ئەم «وەحدە» یە لە هەندێ شەڕی گرنگ دا بەشداربوون لەوانە گرتنی گەلی عەلی بەگ و چیای کۆرەک.

شێخ ئەحمەد جوامێرێکی ڕاستگۆ و سەرڕاست بوو. دڵسۆزی باوەڕەکانی خۆی بوو. گوێ ی نەئەدایە ماڵی دنیا، تەنانەت پارەی کاغەزی لە یەکتری جیا نەئەکردەوە، بۆ «میللەت» ی بارزان بێ ئەندازە دڵسۆز و، لە ڕەفتار و بڕیارەکانی دادپەروەر بوو، لەناو بارزانییەکان دا پایەیەکی پیرۆزی هەبوو، سەرەڕای ئەوەی گەلێک کارەساتی بەسەر هاتبوو، تووشی گەران و سورانێکی زۆر ببوو، بەڵام پیاوێکی سادەو ساویلکە بوو، ڕۆشنبیریی گشتی نەبوو، دەستی وەرنەئەدایە کاروباری سیاسەتی گشتییەوە. دوا ساڵەکانی تەمەنی خۆی بە گۆشەگیری لە ناو بارزانییەکان دا بەسەر برد و، لە سەرەتای ساڵی ١٩٦٩ دا نەخۆشی تینی بۆ هێنا. حکومەت بە هالیکۆپتەر گوێزایەوە بۆ نەخۆشخانەی ئیبن سینا لە بەغداد. ڕۆژی ١١ ی کانونی دووەمی ٦٩ لە نەخۆشخانە کۆچی دوایی کرد و حکومەت تەرمەکەی بە هالیکۆپتەر هێنایەوە بۆ بارزان و لەوێ ناشتیان.

بانگەوازەکەی شێخ ئەحمەد کارێکی گەورەی لە بارزانییەکان کرد. زۆریان وازیان لە مەلا مستەفا هێنا. مەلا مستەفا ناوچەی بارزانی بە جێ هێشت. ڕووی کردە چیاکانی بادینان. لەو کاتەدا عەلی حەمدی و ئەحمەد عەبدوللا و عەلی عەسکەری (کە هەرسێکیان ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوون) لە بادینان بوون. لە گەڵ مەلا مستەفا یەکیان گرتەوە. مەلا مستەفا عەلی حەمدی و عەلی عەسکەری نارد بۆ تورکیا «مافی پەنابەریی» بۆ وەربگرن. تورکیا ئامادە نەبوو بە پەنابەر وەریان بگرێ. عەلی حەمدی ئەم ڕازەی مەلا مستەفای درکاند، لە بەر ئەوە ڕقی لێ هەڵگرت، لە یەکەمین هەل دا کوشتی.

شێخ ئەحمەد قبوولی نەئەکرد مەلا مستەفا لە ناوچەی بارزان بێ، مەلا مستەفا لە ژێر گوشاری شێخ ئەحمەدی برای و جەیشی عێراق دا بە ناچاری ڕووی کردە ناوچەی باڵەکایەتی. دەوری مەخفەری ڕایات گیرا. پاش ئابلوقەدانێکی درێژ گیرا. ئەمە ناوچەیەکی فراوانی ئازاد کرد.

*

خامۆشی باڵی بە سەر ناوچەکانی سلێمانی و کەرکوک و هەولێردا کێشا بوو. هیچ چالاکییەکی پێشمەرگەیی، سیاسی، ڕێکخراوەیی گرنگی تێ دا نەما بوو. مەلا مستەفا ئەم خامۆشییەی بە «موئامەرە» یەک، دائەنا کە سەرانی پارتی ڕێکیان خستوە بۆ ئەوەی جەیش

دەستی بەتاڵ بێ بۆ تێکشکاندنی ئەو. ئەحمەد تۆفیق، ڕێبەری حیزبی دیموکراتی کوردستان و هاوڕێکانی، دنەی مەلا مستەفایان ئەدا دژی حیزب. کەوتنە دەرکردنی بڵاوکراوەیەک بە ناوی «دیسان بارزانی» ئەم بڵاوکراوەیە تەرخان کرا بوو بۆ ستایشی سەرکردایەتی بارزانی و، شکاندنی سەرکردایەتی پارتی و، قوڵکردنەوەی ناکۆکییەکانیان. هەواڵی چالاکی پێشمەرگەکانی بادینانی قەپە ئەکرد و، توانج و پلاری لە پارتی ئەگرت. ڕاستییەکەی هۆی ئەم خامۆشییە تێکشکاتی ڕێکخراوەکانی پارتی بوو، نەک مۆنامەرەی سەرکردەکانی.

*

کۆبونەوەی کۆمیتەی ناوەندی

لە مانگی کانونی یەکەمی ۱۹٦۱ دا زۆرایەتی ئەندامانی کومیتەی ناوەندی پاش چەند مانگ لە یەک دابڕان لە گوندی عەودالان لە نزیک چەمی ڕەزان کۆ بونەوە. لەم کۆبونەوەیەدا بڕیاریان دا:

- جولانەوەکە لە باوەش بگرن، ڕێکی بخەنەوە و سەرکردایەتی بکەن.
- دروشمی دیموکراسی بۆ عیراق و ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان بەرز بکەنەوە.
- بارەگای م س دابنێن و، ڕێگەوشوێنی دەرکردنەوەی خەبات و بڵاوکراوەکانی پارتی دابنێن.

لەم کۆبونەوەیەدا بڕیاریان دا دەستەیەکی نوێنەرایەتی بە سەرۆکایەتی عەلی عەبدوڵلا بنێرن بۆ لای مەلا مستەفا بۆ نەهێشتنی گلەییەکانی و، پتەو کردنەوەی پەیوەندی نێوان سەرۆک و سەرکردایەتی.

مەلا مستەفا بۆ پارێزگاری عەلی عەبدوڵلا لە گەڕانەوەیدا تاقمی بارزانی لە گەڵ ئەنێری. دەمەو بەیانییەک لە ناوچەی برادوست توشی چەند جاشێکی سۆفییەکان ئەبن. ئەبێ بە تەقوتۆق. عەلی عەبدوڵلایان لێ دائەبڕی دوای دو ڕۆژ ئینجا ئەی دۆزنەوە. مەلا مستەفا لە سەر ئەم ڕوداوە وت بوی: «ئاوا داوا ئەکەن حیزب قیادەی شۆڕش بکا؟ کە توشی شەڕ بون لە باتی ئەوەی قیادەی شەڕەکە بکا، خۆی پیس کردوە!»

*

پارتی دوای ئەو کۆبونەوەیەی کۆمیتەی ناوەندی کەوتە خۆڕێکخستنەوە و خۆ سازدانی پێشمەرگەیی و ڕێکخراوەیی و ڕاگەیاندن و، لق و ناوچەکانی ڕێک خستەوە. ڕێکخراوی شارەکانیشی بە نهێنی زیندو کردەوە و، لە هەندێ شار پێشمەرگەی ناوشاری دامەزراند.

پارتی لە ناو پۆلیسەکانی هەولێر و سلێمانی دا ڕێکخستنی زۆری دامەزراند بو. لە دەوروبەری نەورۆزی ۱۹٦۲ دا بە یارمەتی ئەوان دەیان مەخفەری لە قەزاکانی چوارتا، پێنجوێن، قەرەداغ ئازاد کرد. سەدان پارچە چەکی دەس کەوت و، دەیان عەریف و سەدان پۆلیس و، چەندین ئەفسەر هاتنە ڕیزی جولانەوەکەوە. ناوچەیەکی فراوان لە هێزەکانی حکومەت ئازاد کرا. ئەمە ئەگەڕێتەوە بۆ ئازایەتی و دڵسۆزیی پۆلیسەکان، ئەگینا کەمالی شێخ غەریب لە پێنجوێن و عەبدولوەهاب ئەترۆشی لە چوارتا، کە دوایی بون بە دەسەڵاتداری ناوچەکە، ئامادە نەبون بە خۆشی مەخفەرەکان تەسلیمی پێشمەرگە بکەن، بەڵکو لە ژێر گوشاری پۆلیسەکان دا تەسلیم بون.

جولانەوەکە تا ئەهات بەهێزتر ئەبو. پارتی لە سەر شێوەی جەیش لە دستە (١٠) پێشمەرگە، پەل (٣٠) پێشمەرگە، لق (١٢٠) پێشمەرگە، ڕێکی خستن و، چەند هێزێکی پێک هێنا: هێزی رزگاری بە سەرکردایەتی مامجەلال لە چەمی ڕێزان، هێزی کاوە بە سەرکردایەتی عومەر مستەفا لە بێتواتە، هێزی خەبات بە سەرکردایەتی عەلی عەسکەری لە چوارتا، کەرتی ٣ و ٤ ی قەرەداخ بە سەرکردایەتی کەمال موفتی، کەوتنە کاری پێشمەرگانە.

مەلا مستەفا لەو کاتەدا بە ناوچەکانی بالەکایەتی، خۆشناوەتی، ئاکۆیەتی.. دا، ئەگەرا. ئەیئەویشت ئەو جۆرە ڕێکخستنە پێشمەرگەییە بخرێتە ناوچەکانی ژێر دەسەلاتی ئەوەوە. خۆی بە هەمو هێزەکەی ئەوت لەشکر و، هەر لەشکرێکی کرد بو بە چەند قولێکەوە، سەرقولی بو دانا بون.

*

نارەزایی مەلا مستەفا لە م س

مەلا مستەفا لە هەمو جێگایەک و لە هەمو کۆڕ و کۆمەڵێک دا بە ئاشکرا دژی مەکتەبی سیاسی، بە تایبەتی دژی ئیبراهیم ئەحمەد، قسەی ئەکرد. ئەمەی لای ڕۆژنامەوانەکانیش باس ئەکرد. زۆر باسی لەم بابەتە لە کتێبی: «گەڕانی بە ناو پیاوە ئازاکان دا» ی ڕۆژنامەوانی ئەمەریکی دانا ئادەم شمیت و، کتێبی: «شەڕی کوردەکان» ی ڕۆژنامەوانی بەریتانی دەیڤید ئادەمسەن دا هەیە. جنێوی ناشیرینی پێ ئەدان و تۆمەتی ناڕەوای ئەخلاقیی بە پاڵ ئەدان.

لە ناو جولانەوەکەدا بە کردەوە دو سەرکردایەتی و، دو شێوەی جیاواز لە ڕێکخستن و بەڕێوەبردنی جولانەوەکەدا هەبو:

یەکێکیان، سەرکردایەتی مەلا مستەفا بو، کە شوێنێکی دیاریکراوی نەبو، لە ناوچەکانی بالەکایەتی، خۆشناوەتی، ئاکۆیەتی ئەگەرا و، لەوێوە سەرکردایەتی هەمو هێزەکانی بادینانی ئەکرد.

ئەوی تریان، مەکتەبی سیاسی بو، کە پێک هات بو لە ئیبراهیم ئەحمەد، نوری شاوەیس، عەلی عەبدوللا.. کە بارەگاکەی لە ئەشکەوتی مالومە بو، لەوێوە سەرکردایەتی هەمو ڕێکخستنەکانی پ د ک و پێشمەرگەکانی سلێمانی و کەرکوک و هەولێری ئەکرد. کەوت بوە دەرکردنی «خەبات» و بەیان و بڵاو کراوە.

مەلا مستەفا، بەم گەڕانە، جگە لە ناوچەکانی بادینان، چۆمان، ڕەواندز، شەقڵاوە و تارادەیەک قەڵادزە و ڕانیەی هێنا بوە ژێر دەسەلاتی خۆی، لە شوێنێک دانئەمەزرا گەڕوک بو. لە مەش دو مەبەستی هەبو: یەکەمیان، خۆپاراستن لە هێرشی ئاسمانیی عێراق. دوەمیان، ئەیویست بە شێنەیی و هەنگاو بە هەنگاو تەنگ بە م س هەڵبچنی و، ناوچەکانی ژێر دەسەلاتی ئەوانیش بهێنێتە ژێر دەسەلاتی خۆیەوە.

بۆچونی مەلا مستەفا بۆ حیزب، وەکو بۆچونی بو بۆ عەشیرەت. چۆن ئەندامانی عەشیرەت ئەبی بێ چەن و چون گوێڕایەڵی فەرمان و ئامۆژگاری و قسەکانی سەرۆکی عەشیرەت بن، ئەبی ئەندامانی حیزبیش بە هەمان دڵسۆزی گوێڕایەڵی فەرمان و ئامۆژگاری و قسەکانی سەرۆکی حیزب بن، لەوەتی گەڕابوەوە بۆ عێراق، لە چەند کۆڕ و کۆبونەوەدا ئەیوت: «من شای بەریتانیا نیم ڕەمزێکی بێ دەسەلات بم، یا سەرۆکی حیزب نابم یا ئەگەر

سەرۆکی حیزب بوم ئەبی سەرۆکیکی راستەقینە بما» لە مەیش مەبەستی ئەوە بو هەمو دەسەلاتەکان لە دەس خوی دا بی و، هیچ کاری بی ئاگاداری و رەزامەندی ئەو نەکری. لە ولاتیکی دواکەوتوی وەک کوردستان دا، هیچ سنوریک نیە بۆ دەسەلاتەکانی «سەرۆکی راستەقینە».

*

م س لەو ماوەیەدا ئەشکەوتی مالومەی کرد بو بە بارەگای خۆی. سەرکردایەتیەکی ناوەندیی سیاسی، پیشمەرگەیی، ریکخراوەیی، راگەیاندنی دامەزراند بو. بە دەزگای بیتەل لە گەل هەمو هیزەکانی پیشمەرگە و لقەکانی پارتی پەیوەندی رۆژانەی هەبو. ئیبراهیم ئەحمەد، بە پیچەوانەی مەلا مستەفا، لە شوینی خۆی نەئەجولا، بە دریژایی ئەو ماوەیە سەردانی هیچ ناوچە و هیز و لقیکی نەکرد.

*

رۆژنامەی «الثورە» ی بەغدادی کە سەر بە قاسم بو، ئەمریکا و ئەلمانیای رۆژئاوای تاوانبار کردبو بەوەی ئەیانەوی مەسەلەی شورشی کورد لە کوری گشتی نەتەوە یەکگرتوەکان دا باس بکەن. رۆژنامەکە سەفیری ئەمریکی کەلە بەغداد دەرکرابو، ئیتیهام ئەکرد بەوەی لە کونفرەنسی دیپلوماتەکانی ئەمریکا لە ئەثینا خەریکی پەیوەندیە بو ئەم بەسەلەیە. سەفیری ئەمەریکی لە حوزەیرانی ٦٢ دا هەوالەکەی بە توندی بە درۆ خستەوە، وتی: «ولاتە یەکگرتوەکان بایەخ بە شورشەکەی مەلا مستەفای بارزانی نادا و هیچ نیازیکی نیە ئەم مەسەلەیە بخاتە بەردەمی نەتەوە یەکگرتوەکان»

*

پیوەندی لە گەل ئیران

صالح یوسفی لە بەغداد لە گەل سەفارەتی ئیران پەیوەندی دامەزراند. بە دوای ئەمەدا شەمسەدین موفتی لە خانەقینەوە بە نهینی چوە قەسری شیرین و گەرایەوە بەغداد. زەمینەی دروستکردنی پەیوەندی لە گەل ئیران ساز بو. سالی ١٩٦٢ عومەر مستەفا و عەلی عەسکەری نامەی مەلا مستەفایان برد بۆ ئیران. ئیران بە نهینی پیوەندی لە گەل م س دامەزراند و، ئەفسەریکیان بۆ پیوەندی نارده لایان. ئەمانیش ئەورەحمان روتەیان کرد بە بەرپرسی پیوەندیەکانیان. پیوەندییەکانیان زۆر بە نهینی و لە گەل ساواک بو. ئیران چاوپۆشی لی ئەکردن ئازوقە و داوودەرمان و کەرستەی چاپ لە بازاری ئیران بکرن و، لە سنوریکی تسک و نەزانراودا هاتوچۆی دەرەوە بکەن. بۆ یەکەمین جار کەمال فوئاد لەم ریگایەوە سەردانی کوردستانی کرد.

مەلا مستەفا ئەمەی پی خۆش نەبو، ئەیویست پەیوەندی لە ریگەی خۆیەوە بی.

*

پەیوەندی بەعس و شورش

بەرەی حیزبە قەومیەکانی عەرەب لە عیراق دا لە ژیر دروشمی: «یا أعداء الشیوعیة اتحدوا» ریک کەوت بون عەبدولکەریم قاسم بروخینن. ئەگەرچی بە ئاشکرا لە بەیان و بلاوکراوەکانی خۆیان دا هیرشیان ئەکردە سەر شورشی کورد و، بە باخیبونیکی کۆنەپەرست و شعوبی دەستکردی قاسمیان دائەنا بۆ دورخستنەوە و لیدانی ئەفسەرە نەتەوەپەرستەکانی عەرەب، بەلام لە هەمان کات دا بە نهینی پەیوەندییان لە گەل دامەزراند

بو. تاهیر یەحیا بە ڕێگەی کەریم قەرەنی لە گەڵ م س پیوەندی کرد بو، پیک هات بون لە سەر ئەوەی: کە بزوتنەوەی نەتەوەپەرستەکانی عەرەب هەر کاریکیان کرد بۆ روخاندنی قاسم، جولانەوەی کورد لە دژیان ڕانەوەستی و، ئەوانیش لە یەکەمین بەیان دا دان بە مافی نەتەوەیی کوردا بنین لە سەر بنچینەی ئوتونومی.

*

مانگرتنی خویندکارانی زانستگای بەغداد

لە دوا حەفتەکانی ١٩٦٢ دا هەندی گیروگرفت لە یەکی لە قوتابخانەکانی بەغدادا روی دا بو، بەعسیەکان، کە لەو کاتەدا خەریکی دانانی ریوشوینی روخاندنی قاسم بون، ئەمەیان قۆستەوە بۆ ریکخستنی مانگرتنیکی گەورەتری خویندکارانی زانستگای بەغداد. سەرکردایەتی پارتی لە چوارچیوەی ئەو پەیوەندییەدا کە لە گەڵ بەرەی نەتەوەیی، بە تایبەتی بەعس دایان مەزراند بو، داوایان لە «یەکیتی قوتابیانی کوردستان» کرد: لەو مانگرتنەدا دژی قاسم بە چالاکی هاوکاری لە گەڵ «الاتحاد الوطني لطلبة العراق» بکا. بەرەی نەتەوەیی عەرەب ئەم یەکیتیەیان بۆ کۆکردنەوەی خویندکارەکانی خۆیان لە ریکخراویکی تایبەتی دا، دژی «اتحاد طلبة العراق» کە لە دەس شیوعیەکان دا بو، دامەزراند بو. حشع دژی ئەم مانگرتنە راوەستا و، خویندکارەکانی لایەنگری، لەو شوینانەی ئەیانتوانی، دریژەیان بە دەوام ئەدا. ئەو کاتە من خویندکاری پۆلی یەکەمی بەشی زانستی سیاسی بوم لە زانستگای بەغداد و، ئەندامی ریکخراوی قوتابیانی پارتی و لیژنەی بەغدای یەکیتی قوتابیان بوم.

مانگرتنەکە تا روخانی قاسم بە ئینقیلابی شوبات دریژەی کیشا.

*

ئینقیلابی شوبات

لە ٨ ی شوباتی ٦٣ دا قەومییەکانی عەرەب بە ئینقیلابیکی خوێناوی هاتنە سەر کار، عەبدولسەلام عارف بو بە سەرکۆمار و ئەحمەد حەسەن بەکر بە سەرۆکوەزیر. بەیانی یەکەمیان خویندەوە، بەلام باسی ئوتونومی تی دا نەبو، لە گەڵ ئەوەیش دا صالح یوسفی لیپرسراوی پارتی لە بەغدا و، ئەندامی م س، بە ناوی پارتیەوە بروسکەیەکی پشتیوانی بۆ سەرانی ئینقیلابەکە لیدا سەرەتاکەی بە: «تلاحمت ضربات ثورتنا بضربات ثورتكم...» دەس پی کرد بو. لەو کاتەدا سەرانی ئینقیلاب خەریکی پاکتاوکردنی شیوعیەکان بون و، هیشتا چارەنوسی ئینقیلابەکەیان بە لادا نەکەوت بو.

*

روخانی قاسم و هاتنە سەرکاری بەعس لەلایەن هەمو ناحەزانی رژیمی قاسمەوە بە خۆشیەکی زۆرەوە پیشوازی کرا، لەوانە ئەمەریکا. کاربەدەستانی بەعس لە رۆژی یەکەمی جولانەوەکەیانەوە بانگەوازی کوشتاری شیوعیەکانیان دەرکرد، پەیوەندی نیوان عیراق و یەکیتی سۆڤیەت بە توندی گرژ بو، یەکیتی سۆڤیەت و پارتیە کومونیستەکانی دنیا هیرشیکی پروپاگەندەی فراوانیان دژی کاربەدەستانی ئینقیلابی شوبات دەس پی کرد. سەرکردەکانی ئینقیلاب بەر لە جولانەوەکەیان لەگەڵ سەرکردایەتی بزوتنەوەی کورد ریک کەوتبون لەسەر ئەوەی لە بەیانەکانی یەکەمین جولانەوەدا مافی نەتەوەیی گەلی کورد لەسەر بنچینەی ئوتونومی بسەلمینن بەرامبەر بە پشتیوانی جولانەوەی کورد لە کودەتاکەی ئەوان.

شەر لە نیوان کوردو عیراق دا راوەستا گفتوگوی سیاسی بو دوزینەوەی چارسەری هیمنانە دەستی پی کرد.
ئەمریکا بە لایەوە گرنگ بو دەسەلاتی بەعس بمینی، چونکە سنوری دانا بو نفوزی سوڤیەتی لە سیاسەتی دەرەوەی دا لەبەر ئەوەی بزوتنەوەی کورد، یەکیک بو لە هو گرنگەکانی روخانی عەبدولکەریم قاسم و ئەگەر دریژە بکیشی یەکیک ئەبی لە هو گرنگەکانی روخان یا هیچ نەبی لاوازکردنی هەر رژیمیکی لە عیراق دا دەسەلاتدار بی، لەبەر ئەوە وەزیری کاروباری دەرەوەی ئەمریکا دین رسک نامەیەکی ئاراستەی حکومەتی بەعس کرد کە هەول بدەن بگەنە لایەلاکردنی هیمنانە، هەروەها راسپاردەیەکی دەمیشی بو بارزانی نارد کە شەر دەس پی نەکاتەوە، هەول بدا ناکوکیەکانی خوی لەگەل دەسەلاتدارانی بەغدا بە ریگەی دانوستان یەلادا بخات.

*

گفتوگوی کورد - بەعس دەستی پی کرد.

بە نوینەرایەتی مەلا مستەفا و سەرکردایەتی پارتی مامجەلال چو بو بەغداد. سەرانی ئینقیلابەکەی بینی و، بو بە دەسهینانی پشتیوانی عەرەب چو بو قاهیرە بو بینینی سەروک عەبدولناصر و، بو جەزائیر بو بینینی سەروک ئەحمەد بن بیللا.. مەلا مستەفا ئەم سەفەرەی پی خوش نەبو.
رۆژی ٥ ی مارت وەفدی حکومەت کە پیک هات بو لە: طاهیر یەحیا (سەروکی ئەرکانی جەیش) و فوئاد عارف (وەزیری دەولەت) و عەلی حەیدەر سلیمان (سەفیری عیراق لە واشینتون) چون بو نزیک رانیە بو دیتنی مەلا مستەفا و سەرانی شورش. خواستەکانیان دانی. گەرانەوە بەغداد.
حکومەت ئەمجارە «وەفدی شەعبی» نارد. رۆژانی ٧ و ٨ ی مارت وەفدە شەعبییەکەی حکومەت لە چوارقورنە لە گەل مەلا مستەفا و سەرانی شورش چەند جاری کوبونەوە. لە سەر هەندی شتی سەرەتایی ریک کەوتن.
بەعس ئەو بەلینەی بە کوردیان دابو سەبارەت بە مافی ئوتونومی بە بیانوی نالەباریی هەلومەرجی سیاسی و، نارازی بونی ناصر و ناصرییەکان نەهینایە دی. ئەمەش یەکەمین پەیمانشکینی بو. جمال الاتاسی لەو پیشەکییەدا کە بو کتیبەکەی منذر موصلی: «عرب و اکراد» نوسیویتی لە زمانی سەرانی بەعسیەوە، بە تایبەتی عەلی صالح سەعدیەوە، دان بەم پەیمانشکینیەدا ئەنی.
بەعسیەکان، لە ماوەیەکی کورت دا: شیوعیەکانیان پاکتاو کرد و، قەومیەکانی هاوخەباتی خویان لە کار دور خستەوە. ئەیانویست تا بە تەواوی جیگیر ئەبن و هیزەکانی خویان ریک ئەخەنەوە کیشەی کورد بیلایەن بکەن، بە تایبەتی بە هیوای ئەوە بون لە سوریاش بەعس کاروبار بگریتە دەس.
لە ١٠ ی مارت دا «المجلس الوطنی لقیادە الثورە» بەیانیکی دەرکرد بو لیبوردنی ئەوانەی «.. قاموا بالحرکە المسلحە الکردیە فی المنطقە الشمالیە..» و، رۆژی ١١ ی مارت بەیانیکی دەربارەی کیشەی کورد بلاو کردەوە، مافی نەتەوەیی کوردی لە سەر بنچینەی «لامەرکەزی» سەلماند «.. یقر الحقوق القومیە للشعب الکردی علی اساس اللامرکزیە، وسوف یدخل هذا المبدا فی الدستور الموقت والدائم عند تشریعهما..».

*

حشع جەزرەبەیەکی کوشندەی بەرکەوت. سکرتێرەکەی و ژمارەیەکی زۆر لە ئەندامانی سەرکردایەتی و کادرە ناسراوەکانی گیران و کوژران. تەنیا جێگای کە ئەیانتوانی خۆیانی تێ دا بگرنەوە کوردستان بو. زۆریان رویان کردە کوردستان. لە کوردستان بە دو جۆر پێشوازییان کردن:

– مەلا مستەفا بە خۆشییەوە بەرەو پیریان چو، دالدەی دان و، ماوەی خۆرێکخستنەوەی دان و، پێویستیەکانی دابین کردن.

مەلا لە مەش چەند مەبەستێکی هەبو: یەکەمیان، لە ناکۆکی دا لە گەڵ م س حشع بە لای خۆی دا رایکێشی. دوەمیان، لەو رێگایەوە پشتیوانی یەکێتی سۆڤیت و حیزبە شیوعیەکان بە دەس بهێنی.

– م س کەوتە تەنگ پێ هەڵچنین و چەک کردن و گرتنیان و، لە چەند جێگایەک کە بە چەکداری لی ی کۆ بوبونەوە چوە سەریان.

*

کونگرە لە کۆیە

مەلا مستەفا ئەیویست دەسەڵاتی م س لاواز بکا. بۆ ئەم مەبەستە ژمارەیەک لە سەرانی خێڵ و کەسایەتی کوردی بانگ کرد بۆ کۆبونەوەیەک لە رۆژانی ۱۷ تا ۱۹ ی مارت لە کۆیە. هەندێ لە سەرکردەکانی پارتی یش بەشدار بون. لەم کۆبونەوەیش دا مەلا مستەفا نارەزایی خۆی لە سەرانی پارتی دەربڕی. ناکۆکیەکە کە تا ئەوسا شاردراوە بو ئیتر ئاشکرا بو.

لەم کۆبونەوەیەدا خواستەکانی کورد باس کرا و، وەفدێک لە چەند کەسایەتییەکی ناسراوی کورد بە سەرۆکایەتی مامجەلال پێک هێنرا بۆ گفتوگۆ لە گەڵ بەغداد. ئەم وەفدە چونەوە بۆ بەغداد. یادداشتێکان ئامادە کرد و، مافەکانی کوردیان لە روانگەی کوردەوە رون کردەوە.

چەند جارێ لە گەڵ وەفدی حکومەت دانیشتن. باری سەرنجیان جیاواز بو. بەعس پرۆژەی لامەرکەزی ئیداری ئامادە کرد بو، ئەمانیش پرۆژەیەکیان ئامادە کرد بو بە ناوی حوکمی زاتیەوە کە لە راستی دا حوکمی فیدرالی بو. دیار بو ئەم دو لایەنە ناگەنە یەک، بە تایبەتی دوای ئەوەی بەعس لە سوریاش کاروباری گرتە دەست.

بەعس خۆی ئامادە ئەکرد بۆ هێرشێکی فراوان بۆ سەر کوردستان. هەواڵەکانی ئەم خۆئامادەکردنە ئەگەیشتەوە سەرکردایەتی شۆرشی کورد. مامجەلال بۆ ئەم مەبەستە سەردانی ئەحمەد حسەن بەکر و طاهیر یەحیا و سەرانی بەعسی کرد بو. لای بەکر پەژارەی خۆی دەربڕی بو. بەکر ئینکاری کرد بو، بۆ ئەوەی دلنیای بکا بە مامجەلالی وت بو: «اخون عرضي وما اخونكم!»

بەعس خۆی بە حیزبێکی وەحدەوی دائەنا. هەر بەو بیانوشەوە کەوتە دژایەتی قاسم و پیلانگێران و هەوڵی کوشتنی. دوای ئەوەی کاروباری گرتە دەست باسی وەحدەی عیراق و میصر و سوریا گەرم بو. بۆ ئەو مەبەستە چەند کۆبونەوەیەکی ۳ قۆلی لە قاهیرە کرا. لەو کاتەدا مامجەلالیش لە قاهیرە بو کە گەرایەوە لە گەڵ چەند خوێندکارێکی هاورێم لە بەغدا

چوین بۆ سەردانی مامجەلال. ئەمانویست بزانین رەوتی وەحدەی عەرەبی بە چی گەیشتوە و چارەنوسی کورد لەو وەحدەیەدا چی ئەبی؟ لە مامجەلالمان پرسی. مامجەلال وتی: «نە ئیستا و نە پاشەرۆژی نزیک وەحدەی عەرەبی نابی!» وتمان: «ئەگەر بو؟» ئەو بە دلنیاییەوە سور بو لە سەر ئەوەی نابی.

مامجەلال ئیزنی لە بەعسیەکان وەرگرت بچی بۆ سەردانی عەبدولناصر. ریگەیان دا. مامجەلال ناصری بینی و چوە بیروت کۆنگرەیەکی رۆژنامەوانی گرت. خەبەرێکی گەراتەوە بو بۆ بەغداد. جەنەرال تەیموری بەختیار، سەرۆکی پیشوی ساواک، کە تازە لە شا جیا بوبوەوە لە بیروت ئەبی. مامجەلال هوشیار ئەکاتەوە و، ئاگاداری ئەکا کە نەگەریتەوە بەغداد چونکە بەعس نیازی گرتنی هەیە. دوای ئەم هەواڵە بە چەند رۆژێکی کەم بەعس لە ناکاو پەلاماری کوردستانی دا و هەمو ئەندامەکانی دەستەی نوینەرایەتی کوردی گرت..

ئەم کارەی بەعس لە کاری دەولەت نەئەچو، بەلکو لە کاری باندی مافیا ئەچو. ئەمە بی باوەرییەکی قولی لە لای سیاسیەکانی کورد دروست کرد. وای کرد سەرانی کورد باوەر بە بەلینەکانی بەعس و گفتی سەرکردەکانی نەکەن و، گومان لە هەمو هەنگاو و بریار و ریککەوتنیکیان بکەن.

*

هەلگیرسانەوەی شەر

بەیانیی ۹ ی حوزەیرانی ۱۹٦۳ بە بەیانیکی دریژ «المجلس الوطنی لقیادە الثورە» ی بەعس شەری لە گەل کورد راگەیاند. من لەو کاتەدا هیشتا لە بەغداد بوم، لە ترسی گرتن لە گەل هەندی لە هاوریکانم چوم بۆ هەولیر و، لەویوە بۆ بنکەی پیشمەرگە لە پەلکانەی دەشتی هەولیر بەرەو مالومە. هاوریکانم کە لە بەغدا مابونەوە زۆریان گیران، یەکیکیان: محەمەد صدیق عەبدولرەحمان، کە پیکەوە خویندکار و، لە کاروباری ریکخراوەیی پارتی و قوتابیان دا هاوکار بوین، دوای گیرانی بە ئەشکەنجە کوشتیان.

*

کاربەدەستانی بەعس لە بەیانی رۆژی ۹ ی حوزەیران دا لە ناکاو، هیرشی زەمینی و ئاسمانی گەورەیان بو سەر کوردستان دەس پیکرد، لەو کاتەدا هیشتا نوینەرایەتی کورد لە بەغدا بو دانوستان مابونەوە، بەعس نوینەرەکانی گرت، لە باتی گفتوگو بو دوزینەوەی چارسەری هیمنانە لەژیر ئەشکەنجە و ئازاردا نامەی پەشیمانی لە بزوتنەوەی کوردو نارەزایی دژی بارزانی بە صالح یوسفی و عەبدولحسەین فەیلی نوسی و، هەندیکیانی بۆ قسە کردن هینایە سەر تەلەفزیون. لە کوردستان پەیرەوی سیاسەتی ئەرزی سوتاوی کرد، بە هەزاران کەسی گرت و بە سەدانی کوشت، چەند گەرەکی کوردنشینی لە ناو شاری کەرکوک تەخت کرد، کویرانە بوردومانی سەدان گوندی کرد، بە کورتی شەریکی هەلگیرساندەوە، کەدەزگاکانی راگەیاندنی سۆڤیەتی بە شەری «جینوساید» یان دا ئەنا. کەچی ئەمریکا نەک گوشاری بو سەر بەعس نەهینا بو راگرتنی شەرو لایەلاکردنی ناکوکیەکانی لەگەل بزوتنەوەی کورد بە ئاشتی، بەلکو پشتیوانی لە حکومەتی بەعس کرد. تورکیا ریگەی دا بە فروکەی عیراقی بچیتە ناو خاکی ئەوانەوە بو راونانی پیشمەرگە.

*

هەلگیرسانەوەی شەر و، توندوتیژیی هێرشەکانی بەعس ناکوکیەکانی ناوخۆی کرد بە ژێرەوە. مەلا مستەفا لەو هەلومەرجەدا، کە ناوچەی بارزان کەوت بوە بەر هێرشێکی سەخت، هەر ئەیتوانی بەرگری بکا، نەیئەتوانی شەری بەعس و، لە هەمان کات دا شەری م س بکا.

*

بەعس و سۆڤیت

دەسەلاتی بەعس لە ناوەوە کەوتە قەتلوعامی شیوعیەکان، تەگەرەدان لە کاری پسپور و شارەزاکانی سۆڤیەتی و، راگرتنی ریکەوتننە ئابوری، بازرگانی، تەکنیکی، روشنبیریەکانی سۆڤیتی - عیراقی سالانی ١٩٥٩ - ١٩٦٠. و، هەولدانی کرینی چەک و تفاقی جەنگی لە بەریتانیا و، کردنەوەی دەرگای کار بو کومپانیاکانی بەریتانی، ئەمریکی، ئەلمانی و ژاپونی.

لەدەرەوەش، هێرشێکی فراوانی پروپاگەندەی دژی «ئیستیعماری شیوعی» سوڤیتی و ولاتانی ئەوروپای روژهەلات دەس پی کرد، هەولی دا پەیوەندیەکانی لەگەل ئیران و تورکیا و دەولەتانی ئەوروپایی روژئاوا باش بکات، دانی بە کویت دا نا و، پەیوەنی لەگەل میصر تیکچو.

یەکیتی سۆڤیت خەریک بو هەمو ئەو جیگە پیبانەی لە ١٩٥٨ - ١٩٦٣ لە عیراق دا دایمەزراند بو لەدەس بدا، عیراق لە روی هەلویستەوە بەرامبەر سوڤیت بچیتەوە دوخیانی سەردەمی نوری سەعید.

موسکویش کەوتە:

- دەسپیکردنی فراوانترین هێرشی پروپاگەندە دژی رژیمی بەعس.

- کە بەعس جەنگی کوردستانی دەست پی کردەوە، هانی مەنگولیای دا داوا لە ریکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکان بکا، بو لیدوانی جینوسایدی کورد لە ژیر سایەی رژیمی بەعسی عیراق دا، لە خولی ١٨ کوبونەوەی گشتی دا، بەلام پاش چەن روژی داواکەی خوی کیشایەوە، چونکە میصر بو ئەوەی مسەلەی کورد دورایەکی ناودەولەتی پەیدا نەکا، داوای لە سۆڤیت کرد بو ئەم داوایە بکیشیتەوە.

- کاتیک سوریا «لیوای یەرموک» ی نارد بو یارمەتیدانی جەیشی عیراق لە دژی کورد، یەکیتی سۆڤیت نوتیکی دا بە سوریا و ئیران و تورکیا دەربارەی گەلەکومەکیی چوار قولی دژی گەلی کورد لە عیراق دا.

- هەروەها مامجەلالی، سەروکی نوینەرایەتی کورد بو دانوسەندن لەگەل رژیمی بەغداد، کە لەو کاتەدا لە ئەوروپا بو بانگ کرد بو گفتوگو بو موسکو. نوینەرایەتی سۆڤیتی لە گفتوگودا لەگەل مامجەلال، پشتیوانی خویان لە خەباتی رەوای کورد لە پیناوی بەدیهینانی عیراقیکی دیموکراتی و کوردستانی ئوتونوم دا دەربری، داوایان لی کرد کورد دریژە بە خەباتی شورشگیرانە بدا، ئەوانیش یارمەتی مادی و مەعنەوی ئەدەن. هەروەها دەستەیەکی نوینەرایەتی پ د ک یان بە سەروکایەتی سکرتیری پارتی ئیبراهیم ئەحمەد بانگ کرد بو سەردانی یەکیتی سۆڤیت، ئاموژگاری بزوتنەوەی کوردیان کرد، کە پەیوەندیەکانی خوی لەگەل دنیا فراوانتر بکا، بەلام پەیوەندی لەگەل ئیسرائیل دروست نەکا، هەروەها داوایان لی کرد یارمەتی حشع بدەن بو ئەوەی لەو کارەساتەی تی ی کەوتوە

دەربیت و سەرلەنوی خوی ریک بخاتەوە.

وەزیری کاروباری دەرەوەی سۆڤیەتی گرومیکو، لەو نوتەدا لە ۹ تەمموزی ۱۹۶۳ کە دابوی بە سەفیرەکانی دەولەتانی ئیران و تورکیا و سوریا نوسیبوی: «یەکیەتی سۆڤیەت ناتوانی دەستەوسان رابوەستی بەرامبەر بەو روداوانەی لە لای خواروی سنوریەوە ئەقەومین..»

دەزگاکانی راگەیاندنی سۆڤیەتی و دەولەتانی سوسیالیست و حیزبە کومونیستەکانی دنیا لەسەر ئەم ئاوازە هەوالەکانی جەنگی کوردستانیان بلاو ئەکردەوە، حیزبی بەعسیان بە جینوساید دژی گەلی کورد تاوانبار ئەکرد، و ئەیانوت جینوساید و پیشیلکردنی مافەکانی مروڤ بەرامبەر گەلی کورد لە عیراق دا ناشی بە مەسەلەی ناوخو دابنری، چونکە کاربەدەستانی عیراق پەیمانە جیهانیەکانی نەتەوە یەکگرتوەکان و راگەیاندنی جیهانی ی مافی مروڤ و.. شکاندوە.

هاوزەمان لەگەل تیکچونی پەیوەندی عیراقی - سوڤیەتی، پەیوەندی ئیرانی دوای چەندین سال گرژی هەلبرونگانیکی گرنگی تیکەوت، خاوبونەوەی جەنگی ساردی سۆڤیەتی- ئەمریکی لەسەرەتای شەستەکان دا بە تایبەتی دوای «تەنگوچەلەمەی ساروخی کوبا» کە ئەمریکاش ساروخەکانی خوی بەپی رەزامەندی تورکیا لە تورکیا کیشایەوە - بەرامبەر ساروخەکانی سۆڤیەتی لە کوبا، هاوپەیمانە روژهەلاتیەکانی ئەمریکا بە سیاسەتی خویان دا چونەوە، شا بە ناوی «سیاسەتی مستقلی ملی» یەوە هەولی دا جوریک لە هاوسەنگی لە نیوان پەیوەندیەکانی لەگەل ئەمریکاو لەگەل یەکیەتی سۆڤیەت دروست بکا، وە کەوتە هەولدانی دروستکردنی پەیوەندی ئابوری، بازرگانی، تەکنیکی، لەگەل یەکیەتی سۆڤیەت . لە ۲۷ ژونیەی ۱۹۶۳ دا یەکەمین ریکەوتنی ئابوری ئیرانی- سوڤیەتی ئیمزا کرا بو دروستکردنی بەنداو و، دو ئیستگەی کارەبا و، پروژەیەکی ئاودیری.

*

مامجەلال کە چوبو بو دیتنی ناصر، دوای سەردانی لوبنان و ئەوروپا و یەکیەتی سۆڤیەت، بە ریگای ئیران دا گەرایەوە کوردستان.

ژمارەیەک سیناتور و کونگریسمان لە ئەمریکا داوایان لە کامەران بەدرخان کرد بو کە مەلا مستەفا سەردانیکی ئەمریکا بکا، ئەگەر ئەو نەتوانی کاربەدەستیکی شورشەکە بچی. ئیبراهیم ئەحمەد و سەید عەزیزی شەمزینی بە ریگای تهران دا چونە ئەوروپا. ئیبراهیم ئەحمەد بە نیازی گەشتیکی سیاسی بو لە ئەوروپا و ئەمریکا.

ئیبراهیم ئەحمەد لەم گەشتەدا، بو یەکەمین جار لە گەل کاربەدەستانی ئیرانی، بە تایبەتی ساواک، دانیشت. سەردانی مۆسکوی کرد و، نوینەریکی ئیسرائیلی بینی و، هەولیکی سەرنەکەوتوی سەردانی ئەمریکای دا.

ئیبراهیم ئەحمەد و سەید عەزیزی شەمزینی، کە ئەوسا ئەندامی م س بو، چون بو یەکیتی سۆڤیت. نوینەرانی سوڤیەتی داوایان لی کرد بون، لە گەل شیوعییەکان نەرم بن و هاوکاریان بکەن. بەلام ئیبراهیم ئەحمەد بە توندی رەخنەی گرت بو لە هەلویستی حشع بەرامبەر مەسەلەی کورد و، لە پشتیوانی حشع لە قاسم. یەکیتی سۆڤیت بەلینی هەندی یارمەتیان دا بە تایبەتی چەردەیەکی کەم پارە و، ئیستگەیەکی رادیو، بەلام سەردانەکە یەکگشتی سەرکەوتنیکی زوری بەدەست نەهینا، بە تایبەتی چونکە زوری پی نەچو

هەلومەرجی ناوخۆی عیراق سەرلەنوێ بە قازانجی یەکیتی سۆڤیت گۆڕابەوە.

*

ئینقیلابی عارف

لە ١٨ ی تشرینی یەکەمی ١٩٦٣ دا بەعس ڕوخا. موشیر عەبدولسەلام عارف و تاقمی لە جەنەرالەکانی جەیش دەستیان بە سەر کاروباری عیراق دا گرت. حکومەتی نوێ ی موشیر عارف هەمو لاوازیی و گیروگرفتەکانی حکومەتی پیشوی بەعسی بە میرات بۆ بە جی مابو، بگرە لاوازتر بو بو. ئینقیلابی یەک لە دوای یەک ڕیزەکانی جەیشی کلۆر کرد بو، جەنگی کوردستان بوبوە باریکی گران بە سەر ئابوری عیراقەوە. لە هەمان کات دا هەلومەرجی کوردستانیش بە هۆی سیاسەتی ئەرزی سوتینراوی بەعسەوە خراپ بو، ئابلوقەی ئابوری و ڕەشبگیر و ڕەشەکوژی و ویرانکردنی ژمارەیەکی زۆر دیهات و سوتاندنی هەمو خەلە و خەرمانی کوردستان، خەلکی پەریشان کرد بو.

جەیشی عیراق ئەگەرچی شەری ڕانەگرت بو لە گەل بزوتنەوەی کورد، بەلام بە هۆی ئالوگۆری سەرکردەکانی و گیروگرفتەکانی ناوخۆیەوە جاری لە هەلومەرجیک دا نەبو بە توندوتیژی جاران دریژە بە شەر بدا. پەیوەندی لە نیوان محافظی سلیمانی و مەلا مستەفادا بۆ ڕاگرتنی شەر دەستی پی کرد. ناصر ئامۆژگاری موشیر عارفی کرد بو کیشەی کورد بە ئاشتی چارەسەر بکا و، یەکیتی سۆڤیت و ئەمەریکاش، هەر یەکەیان لە لای خۆیەوە، لە هەردولایان ڕاسپارد بو، کیشەکانی نیوانیان بە ئاشتی بە لادا بخەن. لەم کاتەدا ئیبراهیم ئەحمەد و سەید عەزیزی شەمزینی لە گەشتی سیاسی بون لە ئەوروپا. دوای ئەم ڕوداوە ئەوانیش گەڕانەوە کوردستان. تەنیا دەولەت، کە ئاشتی پی ناخۆش بو، ئیران بو.

*

پیکهاتنی موشیر - بارزانی

لە ١٠ ی شوباتی ١٩٦٤ دا ڕادیوی بەغداد بەیانیکی موشیر عارفی خویندەوە و، بەیانیکی پشتیوانی مەلا مستەفایشی بە دودا خوینرایەوە.

بەیانەکەی مشیر عارف ٩ خال بو ئەمە کورتیەکەیەتی:

١. اقرار الحقوق القومیە لاخواننا الاکراد ضمن الشعب العراقی فی وحدە وطنیە واحدە متاخیە وتثبیت ذلک فی الدستور.

٢. بەردانی گیراوەکان و دەرکردنی لیبوردنی گشتی.

٣. گیرانەوەی بەریوەبەرایەتی بۆ ناوچەکانی ژورو.

٤. گیرانەوەی فەرمانبەرەکان.

٥. لابردنی کۆتوپەیوەند لە سەر گویزانەوەی خواردەمەنی.

٦. دەسکردن بە ئاوەدانکردنەوەی ناوچەی ژورو.

٧. بژاردنی زەرەر و زیانی ئەوانەی زەویەکانیان بوە بە ژیر ئاوی دوکان و دەربەندیخانەوە.

٨. دانانی ڕیگەو شوینی گیرانەوەی ئاسایش و ئارامی بۆ ناوچەی ژورو.

٩. وەزارەتە پەیوەندیدارەکان ناوەرۆکی بەیانەکە جیبەجی بکەن.

مەلا مستەفایش لە بەیانەکەی دا نوسی بوی:

«.. بۆ بە جێبەجێنانی ئارەزووی سەرکۆمار... سەبارەت بە پاراستنی یەکێتی ریزی نیشتمانی و، ریگرتن لە رژانی خوێنی بێ تاوان و، بۆ کۆتایی بە شەڕی براکوژی و، بە هۆی سابیت بونی پاکی نیازی دەسەلاتی حوکمڕان، بڕیارمان دا دەس پێشکەری بکەین بۆ راگرتنی شەڕ و، داوا لە براکانم بکەم بگەڕێنەوە سەر جێگاوڕێگای خۆیان و بکەونەوە سەر کاری ئازاد و سەربەرزانەی پێشویان، بە مەبەش بواری دەسەلاتی نیشتمانی ئەدری دەس پێشکەری بکا بۆ .. گێرانەوەی ژیانی ئاسایی و ئاسایش و ئارام بۆ ناوچەکە و، هەڵخستنی هەلی دانانی بە مافە نەتەوەییەکانی هاووڵاتییانی کوردا لە ناو گەلی عێراق دا لە یەک یەکگرتنی نیشتمانی دا..»

لەو کاتەدا کە ئەم بەیانانە خوێندرانەوە من لە گەڵ نزیکەی ١٠٠ قوتابی لە چوخماخ لە کۆنگرەی «یەکێتی قوتابیانی کوردستان» بووم. عەلی حەمدی، لێپرسراوی ئەوسای لقی ٤ ی سلێمانی، لە کردنەوەی کۆنگرەکە و هەندێ لە کارەکانی دا بەشدار بوو. کە پرسیارمان لێ کرد دەربارەی راگرتنی شەڕ و گفتوگۆی کورد و حکومەت، بێ ئاگایی خۆی پیشان دا.

مەلا مستەفا بێ ئاگاداری و پرسی م س شەڕی راگرت بوو، لەم گفتوگۆیەش چەند مەبەستێکی هەبوو:

١. ئەیویست دەستی بەتاڵ بێ بۆ بە لاداخستنی ناکۆکی لە گەڵ م س و، یەکلایی کردنەوەی ململانێ ی دەسەلات لە ناو بزوتنەوەی کوردا بە قازانجی خۆی.

٢. کوردستان لە چەند مانگی هێرشی بەعسی دا کەوت بوە ژێر گوشاری سەختی ئابلوقەی ئابوریەوە. خواردەمەنی و سوتەمەنی زۆر گران و بە زەحمەت دەس ئەکەوتن. بەعس خەلە و خەرمان و پوش و پاوانی کوردستانی سوتاند بوو، زۆر شوێنی وێران کرد بوو. خەلک بە گشتی لە ژیانێکی سەخت و دژواردا بون. ئەیویست خەلک پشوەیەکی پیا بێتەوە. هەلومەرجی ژیان لە بارزان زۆر سەخت بوو، لەم روەوە گوشاری شێخ ئەحمەدی لە سەر بوو.

مەبەستی سەرەکی مەلا مستەفا لە گفتوگۆ یەکلاییکردنەوەی ململانێ ی دەسەلات بوو لە گەڵ سکرتێر و سەرکردایەتی حیزب. مەلا مستەفا وای لە کاربەدەستانی عێراق گەیاند بوو، کە ئەو: هیچی ناوێ، ئەیەوێ ئاسایش بگەڕێتەوە ولات و، ئەویش بگەڕێتەوە بەرزان خەریکی شوانی بێ، بەڵام ئیبراهیم ئەحمەد و ئەوان بە هیچ رازی نابن، ئەگەر ئەم کۆسپە لابەری کێروگرفتەکە چارەسەر ئەکرێ.

*

مەلا مستەفا بە هەمو شێوەیەک ئەیویست، لە ململانێ دا لە گەڵ م س حکومەت بە لای خۆی دا رابکێشێ و، باوەڕی موشیر عارف بە دەس بهێنێ. مەلا مستەفا بۆ بە جێبەجێنانی مەبەستەکانی خۆی لە هیچ قسەیەک نەشسلەمیبوەوە و، لە هیچ بەڵێنێک نەشەبونگابوەوە. زۆر جار ئەم قسە و بەڵێنانە لای چاودێرێکی بێلایەن بە شتی ئابەجێ دائەنران، بەڵام هەمیشە هاوکارەکانی بۆیان بە فەلسەفە و حیکمەت و، تاکتیکی زیرەکانە ژماردوە. مەلا مستەفا خۆی تەفسیرێکی تری هەبو بۆ ئەم مەسەلەیە، ئەیپرسی: «قسە چیە؟» خۆی وەڵامی ئەدایەوە، ئەیوت: «قسە بایە! ئەویان لە قون و ئەمیان لە دەم دەرئەچێ!» بەم تێگەیشتنە هیچ دریغی نەئەکرد لە ستایش کردنی موشیر عارف و رازی کردنی دا.

- عارف دژی ژیانی حیزبایەتی بو، بە چاو لیکەری ناصر «الاتحاد الاشتراکی العربی» دامەزراند بو. ئەمیش دژایەتی خۆی بۆ حیزبایەتی راگەیاند.
- عارف ئەیویست داوودەزگای بەریوەبەرایەتی و پۆلیس بگەریتەوە ناوچە ئازاد کراوەکان، ئەویش فەرمانی بۆ فەرماندەکانی پیشمەرگە دەرئەکرد کارئاسانی گەرانەوەیان بکەن.
- عارف ئەیویست پیشمەرگە بلاوەی لی بکەن و بگەرینەوە سەر کارەکانی خۆیان، ئەمیش داوای هەمان شتی لی ئەکردن.
- نوینەرەکانی حکومەت جاریک باسی نەوروزیان کرد بو کە بیکەن بە جەژنی رەسمی، مەلا مستەفا هەلی داپویە کە پیویست بە نەوروز ناکا چونکە وەکو بە عەرەبی وت بوی: «ولنا عیدان، عید رمضان و عید قوربان»
- بۆ بەربەرچدانەوەی پروپاگاندەی نەیارەکانی کە: «بارزانی کوردی بە پرتەقال فرۆشتوە» بەیانیکی بە کوردی دەرکرد بو لە چاپخانەی کامەرانی چاپی کرد بو تیی دا نوسیویتی:
«لە کۆبونەوەی یەکەمی بەینی ئیمە و نوینەرانی میری دا کە نوینەرانمان بریتی بون لە نوینەری پارتی و عەشایەر و سەربەخۆکان، حکومەتی عیراق دانی ناوە بە هەقی میللەتی کوردا و لە بەیانی سەرەک کومار سیادەتی مشیر الرکن عبدالسلام محمد عارف دا بلاو کراوەتەوە و بریاری تەواوی حکومەتیش ئەوەیە کە هەقی مەشروعی گەلی کورد وەکو شەعبیک بە تەواوی بدات لە ناو چوارچیوەی کۆماری خۆشەویستی عیراق دا، وە ئیمەش گفتی سیادەتی سەروک کۆمار بە راست ئەزانین و لامان وایە کە هەرگیز لە گفتی خۆی کە داویتی پەشیمان نابیتەوە چونکە هەرگیز پیاویکی پیاو و موسلمانیکی پاک و جی ی بروایە و (المؤمن و مؤتمن) وەک لە حەدیثی شەریف دا فەرمویانە.
.. ئیمەش ئیستا چاوەروانی ئەنجامی ئەم داوایەی خۆمانین و لیشمان رونە کە حکومەتمان نیەتی پاشە و دەست دریژ ناکاتە سەر حقوقی مشروعی میللەتی کورد..
لە ئەنجاما بە پیویستی ئەزانم کە پیتان بلیم.. کە کاروبارتان کە سودی گەلی کورد وا بە دەستیکی پاکی ئەمینەوە هەتا هەتایە هەقی میللەتمان نەفروشراوە و نەشفرۆشری وە لە ری ی ئەو هەقەدا بارزانی لە پیش هەمو کەسیکەوە گیانی لە سەر دەست بوە و هەمیشە خۆی فیدا ئەکات بۆ گەلی کوردی قارەمان.»
بەم قسانە ئەیویست حکومەت لەو ململانییەدا بە لای خۆی دا رابکیشی.
مەلا مستەفا لە نەخشەکەی دا سەرکەوتو بو: حکومەتی بە لای خۆی دا راکیشاند و، خۆی وەکو ئاشتیخواز و، ئیبراهیم ئەحمەد و هاوریکانی وەکو شەرخواز ئەهاتنە بەرچاو.

*

لیوا عشرین

لە دوای دەس پیکردنی شورشەوە لیوای عشرین بە سەرکردایەتی زەعیم صدیق مستەفا هینرا بوە سلیمانی. ئەم لیوایە لە درندەترین کەرتەکانی جەیشی عیراق بو. زۆر کەسی بە بی تاوان کوشت و زۆر کەسی بەبی تاوان گرت و، چەندین گوند و ئاوایی ویران کرد. لە هەر شەریک دا کە ئەشکا ئەگەرایەوە تۆلەی لە دانیشتوانی سلیمانی ئەکردەوە. ناو بە ناو لە ناو شاردا بلاو ئەبونەوە و کویرانە ئەکەوتنە گرتن و لیدانی خەلک. کە ئەم هیزە

بڵاو ئەبووەوە خەڵک بۆ ئەوەی لە گیچەڵ و شەڕی پارێزراو بێ دوکانیان دا ئەخست و ڕێبوار دەستی ئەکرد بە ڕاکردن. خەڵک ڕاهات بون کە ئەمە ئەبو هەرکەس بیپرسیایە چییە؟ ئەیانوت: «ئەرز ئەلیشاوەتەوە». ئەویش دەستی ئەکرد بە ڕاکردن و خۆشاردنەوە لە ناو کۆڵانەکان دا.

بەیانی ٩ حوزەیران ئەم لیوایە «منع التجول» ی ڕاگەیاند. زۆر کەس نەیانزانی بو وەکو ڕۆژانی تر چوبونە بازار، یا لە دێهاتەکانی دەوری سلێمانییەوە هات بون بۆ ناوشار، زۆری ئەمانە کوژران. هەلومەرجی ئەو ڕۆژانە ئەوەندە سەخت بو کەس نەیئەتوانی کوژراو و مردو ببا بۆ گۆڕستان بە ناچاری لە ناو حەوشی ماڵەکانی خۆیان دا ئەیان شاردەوە.

لە ئەنجامی ئەم مەنعە تەجەولەدا هەرکەسێکیان بەر دەس کەوت گرتیان. چەند هەزار کەسی گیران. زیاتر لە سەد کەسیان کوشتن و هەندێکیشیان زیندە بە چاڵ کردن و، ئەوانی تریشیان لە ناو تەویلەکانی «تاولەی سواری» دا گرت و ٥٢ سەعات نان و ئاویان نەدانێ.

ساڵی ٦٤ ئەم لیوایە گوێزرایەوە بۆ شوێنێکی دور لە سلێمانی. زەعیم صدیقی فەرماندەی لیواکە بیست بوی لە نزیک عەربەت کەمینیان بۆ داناوە. مەلا مستەفا شەفیقی ئەحمەد ئاغا و چەند پێشمەرگەیەکی لە گەڵ ناردن بۆ ئەوەی بە سەلامەتی ڕەتیان بکەن.

*

ئیبراهیم ئەحمەد و سەید عەزیز گەڕانەوە کوردستان، لە گەڵ ئەندامانی تری م س: نوری شاوەیس، عەلی عەبدوللا، عومەر مستەفا، جەلال تالەبانی، چونە ڕانیە بۆ دیدەنی مەلا مستەفا و گفتوگۆ لە سەر جۆری ڕێککەوتنی لە گەڵ حکومەتی عیراق.

م س لە مەلا مستەفایان پرسی کە ئاخۆ جگە لەو دو بەیانە هیچ ڕێککەوتنێکی نهێنی دەربارەی سەلماندنی مافی نەتەوەیی کورد لە بەین دا هەیە؟ مەلا مستەفا پێ ی دائەگرت کە جگە لەو دو بەیانە ئاشکرایە، شتێکی تر لە بەین دا نییە.

م س لای وابو کە ئەو بەیانەی عارف خواستەکانی کورد ناهێنێتە دی، حکومەتی عارف لە هەلومەرجێکی ناوەکی و دەرەکی لاواز دایە، کورد ئەگەرچی بە هۆی شەڕی ٥ مانگەی بەعسییەوە وەزعی خراپە، بەڵام هێشتا هەلومەرجی ئەم باشترە ئەتوانی گوشار بۆ سەر عیراق بهێنی ئۆتۆنۆمی بسەلمێنی. بارزانی یش سور بو لە سەر ئەوەی کە وەزعی خەڵک خراپە و ماندون، ناتوانن درێژە بە شەڕ بدەن، هەروەها ئەمەریکا و ڕوس ئەیانەوی ئەو حکومەتە ئەروخی و لە گەڵی ڕێک بکەون.

م س ئەیویست مەلا مستەفا قانیع بکا: یادداشتێک دەربارەی مافی نەتەوەیی کورد ئامادە بکەن و، وەفدێکی خاوەن دەسەلات دروست بکرێ بۆ گفتوگۆ لە گەڵ حکومەت. مەلا مستەفا نەچوە ژێر باری ئەم داوایانەوە.

لەو هاتوچۆیانەدا کە نوێنەرانی حکومەت ئەیان کرد، ئەندامانی م س محافظی سلێمانی عبدالرزاق محمودیان بینی. بەڵام گفتوگۆکەیان بێ ئەنجام بو، چونکە بیروڕای مەلا مستەفا لە گەڵ ئەوان بە تەواوی جیاواز بو. ناچار خۆیان لە ٢٠ی مارتی ٦٤ دا یادداشتێکی درێژیان دەربارەی خواستەکانی کورد دا بە حکومەت. مەلا مستەفا ئامادە نەبو ئیمزای بکا، بە وەفدی حکومەتیشی وت کە ئەو لە سەر ئەو یادداشتە موافیق نییە.

*

گفتوگۆکانی بەرزانی - عارف ناڕێکوپێک و بێ سەروبەر بو. هەردولایان

پێویستیان بە کات و، بە ڕاگرتنی شەر و، هەر لایەکیشیان مەبەستی تایبەتی خۆی هەبو.
م س لە هەڵسەنگاندنی بنکەی سیاسی و پێشمەرگەیی و ڕێکخراوەیی خۆی دا بە هەڵەدا چوبو. تا چەند حەفتەیەک لەوەو پێش هەمو بەیان و بڵاوکراوەکانیان بەم دێرە کۆتایی پێ ئەهێنا: «ئیتر بۆ پێشەوە لە ژێر ئالای پارتی مان دا بە سەرۆکایەتی بارزانی» و، لە هەمو شەرەکانی ٦٣ دا بە شانازییەکی زۆرەوە باسی قارەمانیەتی «کاوەی سەدەی بیستەم» یان نوسی بو. لایان وابو چونکە «خۆیان لە سەر هەق» ن و، ئەوە ئیتر بەسە بۆ ڕوتکردنەوەی بارزانی لە دەسەلاتەکانی و، سازدانی خەلک لە دژی.

*

بۆ چارەسەرکردنی ناکۆکییەکانی نێوان سەرۆک و سکرتێر، چەند کەسی لە کادرەکانی پارتی کەوت بونە ناوبژی لەوانە: د. مەحمود عەلی عوسمان، حەبیب محەممەد کەریم، د. فوئاد جەلال، جەمال شالی. مەرجی سەرەکی مەلا مستەفا بۆ پێکهاتن لە گەڵ م س ئەوە بو: ئیبراهیم ئەحمەد لە سکرتێری حیزب لا ببرێ و، مامجەلال لە جێگای دابنرێ. لەوانە بو قوبولکردنی ئەم داوایەی مەلا مستەفا، ناکۆکییەکانی کەمێ خاو بکردایەتەوە و، ڕوداوەکان بەو ئاقارە خوێناوییە دا نەڕۆیشتنایە کە ڕۆیشتن. بەلام ئیبراهیم ئەحمەد و، ئەندامانی تری م س بە لاسارییەکی زۆرەوە ئەم پێشنیارەیان بە بیانوی «شەرعییەتی حیزبی» یەوە ڕەت کردەوە، لە کاتێک دا زۆر لە مێژ بو خۆیان ڕێگایان دا بو بە مەلا مستەفا، کاتێک هەمزە و هاوڕێکانی لە سەرکردایەتی حیزب دەرکرد، ئەم شەرعییەتە بە تفەنگ بشکێنێ.

کونفرەنسی ماوەت

م س لە ٤ - ٩ ی نیسانی ٦٤ دا لە ماوەت کۆنفرەنسێکی بەست. نزیکەی ٧٠ کەس لە نوێنەرانی لق و ناوچەکانی پارتی و نوێنەرانی ڕێکخراوەکانی قوتابیان و مامۆستایان ئامادە بون. فوئادی مەلا مەحمود و من بە نوێنەرایەتی یەکێتی قوتابیانی کوردستان بەشدار بوین.

لە فەرماندەکانی پێشمەرگە: مامجەلال، عومەر مستەفا، حیلمی عەلی شەریف، بەشدار نەبون، لە ناو هێزەکانیان دا مابونەوە، چونکە مەترسی هەلگەڕانەوە و یاخی بونیان لی ئەکردن. سالح یوسفی و، حسێن فەیلی، کە تازە لە زیندان دەر چو بون، ئەوانیش نەهات بون.

ئیبراهیم ئەحمەد، نوری شاوەیس، مەلا عەبدوڵلا ئیسماعیل، لە «هەلۆ» کانی ناو کونفرەنس بون. نوری شاوەیس لە وەلامی یەکێک دا کە ئەگەر مەلا مستەفا هێرشی بۆ هێنان چی ئەکەن؟ وتی: «لە سەر پردەکەی قەشان ڕەشاشی دائەبەستم شەڕیان لە گەڵ ئەکەم مەگەر بە سەر لاشەکەم دا تی بپەڕن.»

هەندێ کەس پێشنیاریان کرد وەکو دوا تەقەللا بۆ بەلاداخستنی سیاسی ناکۆکییەکان وەفدێکی کۆنفرەنس بچی بۆ لای مەلا مستەفا، «هەلۆ» کان بە ناپەدلی و لە ژێر گوشاری زۆرایەتی ئەندامانی کونفرەنس دا قوبولیان کرد. وەفدەکە کە پێک هات بو لە: ئەسعەد خەیلانی، عەبدوڵلا زیباری، عەلی سنجاری.. چو و گەڕایەوە. هیچ ئەنجامێکی نەبو. مەلا مستەفا لە ناو ئەوانەدا ئیبراهیم ئەحمەدی بە عەقلی تەگبیرکەر دائەنا، ئەیویست لە پێشەوە لەو بدا و، مامجەلال لە جێگای دابنی. هەر بۆ ئەو مەبەستە نامەیەکی بۆ

مامجەلال نوسی بو، داوای لی کرد بو بچی بۆ لای ئەو، واتە بۆ لای «حەق» و لە گەل «باطل» نەبی و ئایەتیکی قورئانی بونوسی بو کە نوح لە کاتی تۆفانەکەدا بە کورەکەی ئەلی: «یا بنی ارکب معنا ولا تکن مع القوم الکافرین».

کونفرەنس بریاری دا مەلا مستەفا لە دەسەلاتەکانی روت بکاتەوە: دەسەلاتی گفتوگۆ و ریککەوتن لە گەل حکومەتی عیراق، دەسەلاتی لابردنی فەرماندەکانی پیشمەرگە، دەسەلاتی گرتنی کۆنگرەی پارتی.. بەلام ئەویش بە بروسکەیەک کە تیی دا نوسی بوی: «بەو سیفەتەی رەئیسی حیزب و قائیدی عامی پیشمەرگە و وەکیلی میللەتە» بریاری دا: «عومەر مستەفا لە هیزی کاوە و، علی عسکری لە هیزی خەبات و، کەمال موفتی لە هیزی قەرەداخ و مامجەلال لە هیزی رزگاری لابیات و، لە جیگای ئەوان کافی ئەیەوی، نوری مەعروف، رەشید سندی، نوری مەلا حەکیم.. دائەنی.»

وەکو دوایی ئەیان گیرایەوە: ئەوانەی لە ناو پیشمەرگەدا بون، بە تایبەتی مامجەلال و حیلمی و عومەر مستەفا، ئەیانزانی نفوزی مەلا لە ناو پیشمەرگەدا بە هیزە، لە بەر ئەوە ئەیان ئەویست پیوەندی پارتی لە گەل مەلا مستەفا تیک بچی، بەلکو لە گەل ئەوە بون هەرچونی بی لە گەلی بسازین.

بریارەکەی کونفرەنس بری نەکرد و، فەرمانەکەی مەلا مستەفا جیبەجی بو.

*

بە دوای کونفرەنسی ماوەت دا م س لە رۆژی ۱۹ ی نیسان دا، بەیانیکی دورودریژی دەرکرد بە ناونیشانی: «اتفاقیە المشیر - بارزانی: اصلح ام استسلام؟»

لەم بەیانەدا بە دریژی ناوەرۆکی بەیانەکانی مارشال عارف و مەلا مستەفا شی کرا بوەوە و، هەندی نمونەیان لە بروسکەکانی بۆ فەرماندەکانی پیشمەرگە هینا بوەوە و، هۆکانی ناکۆکییەکانی خۆیان لە گەل ئەو بە دریژی رون کرد بوەوە و، هەندیکیشیان لە بریارەکانی کونفرەنس دەربارەی روتکردنەوەی مەلا مستەفا لە دەسەلاتەکانی نوسی بوەوە. هەمو کارەکەیان بە «خۆبەدەستەوە دان» دانا بو نەک بە «ریککەوتن»

سەرناوی بەشیکی بەیانەکە ئەم پرسیارە بو: «لماذا لا نتراجع امام البارزانی هذه المرة؟» بیانوەکەیشیان بۆ نەکشانەوەی ئەمجارەیان ئەوە بو: مەلا مستەفا ئەیەوی کۆتایی بە شۆرش بهینی، بەلام ئەوان ئەیانەوی دریژە بە شۆرش بدەن. هەمو ئەو جارانەی نەئەبو لە بەردەمی مەلا مستەفادا بکشینەوە کشابونەوە، ئەمجارەیان کە ئەبو بکشینەوە نەکشانەوە. ئەمەش هەلەیەکی کوشندە بو کوردیان زەرەری گەورەی دا لە جولانەوەی کورد و لە پاشەرۆژی خۆیان.

دوای ئەمەیش بەیانیکی تریان دەرکرد دەربارەی دەستوری تازەی عیراق.

*

عارف لە ٤ ی نیسانی ۱۹٦٤ دا دەستوری کاتیی ۲۷ ی تەموزی ۱۹٥۸ ی هەلوەشاندەوە و دەستوریکی کاتیی تازەی بلاو کردەوە. لە سەردەمی جمهوری دا ئەمە دوەمین جار بو حکومەتی ئینقیلاب دەستوری کاتی دائەنا و، بی پرسی خەلک و هەلبژاردنی نوینەرانی گەل، پاشە رۆژی عیراق و مافی کوردی دیاری ئەکرد. دەستورەکەی عارف لە چاو ئەوەی قاسم دا، ئەگەرچی دریژتر بو، بەلام بۆ دواوە چونیکی گەورە بو، بە تایبەتی لە بواری مافە نەتەوەییەکانی کوردا.

دەربارەی عەرەبایەتی عیراق دەستورەکەی عارف لە ماددەی یەکەمی دا ئەلی: «.. والشعب العراقي جزء من الامة العربية هدفه الوحدة العربية الشاملة وتلتزم الحكومة بالعمل على تحقيقها في اقرب وقت ممكن مبتدئة بالوحدة مع الجمهورية العربية المتحدة» لە کاتیک دا ماددەی دوەمی دەستوری قاسم وت بوی: «والعراق جزء من الامة العربية»

دەربارەی مافەکانی کورد ماددەی نۆزدەهەمی دەستورەکەی عارف ئەلی: «والعراقيون لدى القانون سواء، وهم متساوون في الحقوق والواجبات العامة لا تمييز في ذلك بسبب الجنس او الاصل او اللغة او الدين ويتعاون المواطنون كافة في الحفاظ على كيان هذا الوطن بما فيهم العرب والاكراد ويقر هذا الدستور حقوقهم ضمن الوحدة العراقية» لە کاتیک دا ماددەی سیهەمی دەستورەکەی قاسم نوسی بوی: «يقوم الكيان العراقي على اساس من التعاون بين المواطنين كافة باحترام حقوقهم وصيانة حرياتهم ويعتبر العرب والاكراد شركاء في هذا الوطن ويقر هذا الدستور حقوقهم القومية ضمن الوحدة العراقية»

*

هەندی لە هەڵەکانی م س

م س لە ماوەی چەند ساڵی ڕابوردودا هەندی هەڵەی تاکتیکی کرد بو، بۆ چەکدار کردنی هیزەکانی چەکی لە خەڵک سەند و، هەر کەس چەکی هەبوایە لی ی وەر ئەگرت، ئەمەش تورەبونیکی زۆری خولقاند بو، لە هەمو دیهاتەکان دا زەکاتی لە جوتیاران ئەسەند و، ئابونە و پارەتی لە سەر دانا بون. لە هەمو گوندەکان دا داوای لە خەڵک کرد بو «هیزی نۆبەدار» پیک بهینن کە ئەبو ئەرکی پیشمەرگایەتی بە دی بهینن.

م س لە گەڵ هیزەکانی خۆیشی ڕەفتاری باش نەبو، بە پیچەوانەی مەلا مستەفاوە کە هەمیشە لە گەران دا بو بە ناو خەڵک و پیشمەرگەدا، ئەوان لە ئەشکەوتی مالومە و دوایی‌تر لە عەبباسای دایان کوتا بو، فەرمانیان بۆ پیشمەرگە دەرئەکرد، بی ئەوەی تیکەڵاویان بن و لە گیروگرفت و سکالا و گلەییەکانیان تی بگەن و هەوڵی چارسەریان بدەن. وەکو پیویست ریزی فەرماندەکانیان نەئەگرت، بە تایبەتی هەندی لەو ئەفسەرانەی لە ژیانی پیشمەرگایەتی دا لیهاتویی زۆریان نەنواند بو، لە پارەتیدانی پیشمەرگەدا کەمکوری زۆر هەبو، بە چەند مانگ جاریک پارەتییەکی کەم ئەدران.

*

نەیارەکانی م س

مەلا مستەفا زیرەکانە توانی نارەزایی خەڵک و پیشمەرگە و هەندی لە ئەندامانی پارتی و، نارەزایی حشع و کاژیک و حیزبی دیموکراتی کوردستان و سەرۆکی عەشیرەتەکان و، ماندو بونی خەڵک لە شەر و ئابلوقەی ئابوری.. بقۆزیتەوە.

سەرکردایەتی ئیبراهیم ئەحمەد جگە لە مەلا مستەفا، لە ناو کوردستانی عیراق دا، چەند دوژمنی تری هەبو:

- نارازییەکانی ناو پیشمەرگە، بە تایبەتی هەندی لە ئەفسەرەکان کە پیکەوە بە نهینی «تكتل» یکیان دروست کرد بو.

- حشع. ناکۆکی پارتی و حشع کۆن بو. حشع پارتی بە حیزبیکی بورجوازی نەتەوەیی دائەنا، پارتی پش چەند جاری داوای هەڵوەشاندنەوەی لقی کوردستانی حشعی کرد بو. لە دەسپیکردنی شۆرش دا حشع هەڵویستی سلبی بو. لایەنگرەکانیان لە هەندی

شوێنی کوردستان چەکیان بۆ حکومەت لە دژی شۆڕش هەڵگرت. کە ئینقیلابی شوبات فەرمانی قەڵاچۆ کردنی بۆ دەرکردن، ویستیان لە کوردستان بنکە دابنێن و هێزی چەکدار پێکەوە بنێن. هەڵوێستی مەلا مستەفا و مەکتەبی سیاسی لەم مەسەلەیەدا جیاواز بو: مەلا مستەفا داڵدەی دان و، کارئاسانی بۆ کردن، بەڵام ئیبراهیم ئەحمەد ڕێگەی نەدان، بنکەکانیان داخستن و چەکدارەکانیان چەک کردن. لە هەندێ شوێن شەڕ و پێکدادان ڕوی داو، لە هەردو لا کوژران.

- کاژیک، لەوەتی دامەزرا بو پارتی بە حیزبێکی نانەتەوەیی فەریکە مارکسی و، پارتی یش ئەوانی بە «کوردکوژە» دائەنا. لایان وابو هەڵێکی لە بار هاتۆتە پێشەوە بۆ زاڵ بونی باڵی نەتەوەیی و تێکشکاندنی باڵی مارکسی لە جولانەوەی کوردا.

- حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران. ئەحمەد توفیق و کادر و پێشمەرگەکانیان زۆر بە گەرمی پشتیوانییان لە مەلا مستەفا کرد. هەندێ لە نامە و بەیانەکانی مەلا مستەفا ئەمان ئەیاننوسی. لە سەنگەسەر ئەمان بون بە ئیشکگری گیراوە سیاسیەکانی سەر بە ئیبراهیم ئەحمەد.

*

لە عیراقیش دا حکومەت لەو ململانێیەدا پشتیوانی لە باڵی نەرمی مەلا مستەفا ئەکرد دژی باڵی توندڕەوی ئیبراهیم ئەحمەد و، لە ئاستی عەرەبی دا عەبدولناصر و، لە ئاستی جیهانیی دا یەکێتی سۆڤیەت و ئەمریکاش پشتیوانییان لە چارەسەری ئاشتی ئەکرد و، هەنگاوەکانی بارزانییان پێ باش بو.

*

هەڵوێستی سۆڤیێتی لە ئینقیلابی عارف

دەسەڵاتی بەعس تەنیا ٩ مانگ ژیا. لە ١٨ ی تشرینی دوەمی ١٩٦٣ دا مارشال عبدالسلام عارف کە سەرکۆماری عیراق بو لە سەردەمی دەسەڵاتی بەعس دا، خۆی ئینقیلابێکی ساز کرد، حیزبی بەعسی دور خستەوە، ڕژێمی نوێ دەستی لە دوژمنایەتی سۆڤیێت هەڵگرت، پەیوەندیەکانی عیراقی لەگەڵ میصر باش کردەوە، هەروەها پەیوەندی عیراقی - سۆڤیەتی بردەوە ئاستی سالانی ١٩٥٩-١٩٦٣.

ئەو گروکفەی سۆڤیێت بو پشتیوانی بزوتنەوەی کورد لە عیراق دا دەستی پێ کرد بو بە تەواوی نیشتەوە و، ئەو پشتیوانیە ئاشکرایەی لە حشع ی ئەکرد ئەویش سنورێکی بو دانرا. سۆڤیێت ئەیویست ڕژێمی نوێ بمێنێ و جێگیر بێ، یەکێک لە گرنگترین گیروگرفتەکانی حوکمی عیراق مەسەلەی کورد بو. سۆڤیێت لە بارزانی ڕاسپارد کێشەی خۆی لەگەڵ عیراق بە خۆشی لایەلا بکات و، شەڕ لەگەڵ عیراق ڕابگری، هەروەها لە ڕێگەی ناصرەوە لە موشیر عارفیان ڕاسپارد کە کێشەی کورد بە ئاشتی چارەسەر بکات و شەڕ لەگەڵ کورد ڕابگری. تەنانەت ئامۆژگاری حشع یشیان کرد ڕێکخستنەکانی خۆی هەڵوەشێنێتەوە، بچێتە ناو «الاتحاد الاشتراکی العربی» بەوە کە موشیر عارف لە سەر شێوەی میصر خەریکی دروستکردنی بو. کەوتەوە چەکدارکردنی جەیشی عیراقی و، کەوتەوە جێبەجێ کردنی ئەو پڕۆژانەی تەواو نەبوبون. جگە لە سۆڤیێت، ئەمریکاش لە بارزانی ڕاسپارد بو شەڕ لەگەڵ عیراق بوەستێنێ و کێشەی کورد بە ئاشتی چارەسەر بکا.

خروشوف بروسکەیەکی کورتی بو موشیر عارف لێدا سەبارەت بە ڕاگرتنی شەڕ

لەگەڵ کورد. بۆ ئەوەی تای تەرازوی ململانێ ی ناوخۆی ئەم دو باڵەی ناو یەک جوڵانەوە بە قازانجی بەرژەوەندیەکانی خۆی، واتە جێگیر بونی ئارام و ئاسایشی رژێم لە عێراق دا، بەلادا بخات، لەباتی ئەوەی هەوڵی ڕێکخستنەوەی هەردو باڵ بدا، بە ئاشکرا لە دەزگاکانی راگەیاندنی سۆڤیەتیەوە پشتیوانی لە کارەکانی بارزانی کردو دژی باڵەکەی تر دوا کە بە قسەی ئەوان: «ئاویان ئەکردە ئاشی ئیمپریالیزمەوە».

پشتیوانی سۆڤیەتی لە بارزانی دیارە هەر قسە بو، ئەویش بۆ ئەوە بو پاڵی پێوە بنێن بەرەو ڕێکەوتن لەگەڵ عارف، ئەم پشتیوانیەی بارزانی بە درێژایی ۲۰ ساڵ تەجرەبەی کرد بو هیچی لێ سەوز نەبو بو، لە هەمان ساڵ دا بارزانی لە بەرامبەر «پارە» و «چەک» دا بە ئێران و ئیسرائیلی فرۆشت. بارزانی لە سنورێکی دیاریکراودا ڕێگەی دابو بە بونی سیاسی و چەکداری حشع لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی خۆی دا، لەوەش چەن مەبەستێکی هەبو، یەکێکیان بۆ ئەوەی بیانکاتە دەسکەڵای هەڕەشە لە ئێران و ئەمریکا، یەکێکی تریان بۆ ئەوەی حشع دەنگوباسی پەیوەندیەکانی دەرەوەی بارزانی لەگەڵ وڵاتانی ناحەزی سۆڤیەت بگەیەنێتەوە بە یەکێتی سۆڤیەت. بەهێزبونی پەیوەندی بارزانی لەگەڵ ئێران (۱۹٦٤) و لەگەڵ ئیسرائیل (۱۹٦٥) وە هەوڵدانی ئاشکرای بۆ دروستکردنی پەیوەندی لەگەڵ ئەمریکا، سۆڤیەتی وا لێکرد کە ئیتر بارزانی وەکو ساڵانی ۱۹٦۱- ۱۹٦٤ فەرامۆش نەکا. بەڵکو کەسانێک تەرخان بکا پەیوەندی بەردەوامی لەگەڵ هەبی، جاروبار ڕاسپاردە، نامە، پارە ... بهێنن و بەرن.

*

کۆنگرەی شەشەم

مەلا مستەفا بۆ ئەوەی «شەرعییەت» ی حیزبی بە بڕیارەکانی خۆی بدا پێویستی بە پشتیوانی سەرکردایەتیەکی تازە بو، بۆ ئەو سەرکردایەتیەیش پێویستی بە گرتنی کۆنگرەی حیزب بو. پەیڕەوی ناوخۆی پارتی هەمان پەیڕەوی کۆنگرەی ئاشکرای پێنجەم بو لە بەغدا، کە تا ئەوسایش کاری پێ ئەکرا. لەو پەیڕەوەدا دەسەڵاتەکانی سەرۆک، سکرتێر، کۆمیتەی ناوەندی، کۆنفرەنس، کۆنگرە، دیاری کرا بو. بەستنی کۆنگرە پێویستی بە هەندێ دیسیپلین و ڕەوشوێنی نیزامیی بو، بەڵام مەلا مستەفا ئەیوت: «ئەگەر بڵەی ئەمەرش بتوانی پەیڕەوی ناوخۆ دابنێ، من کە سەرۆکی حیزبم بۆچی ناتوانم بیگۆڕم؟»

مەلا مستەفا بێ ئەوەی گوێ بداتە مەرجە دیاریکراوەکانی ناو «پەیڕەوی ناوخۆ» بۆ بەستنی کۆنگرەی شەشەمی پارتی، لە ۷ ی تەمموزی ۱۹٦٤ دا قەرەباڵغییەکی تێکەڵ و پێکەڵی ٤٠٠ کەسی لە قەڵادزە کۆ کردەوە. هەندێکیان ئەندامی پارتی بون، بەڵام زۆربەیان ئەندام نەبون، یا مەرجەکانی بەشداربونی کۆنگرەیان تێ دا نەبو. لە ناو ئەوانەدا ئەندامی کاژیک و حشع هەبو.

لەم کۆنگرەیەدا لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی پێشو تەنیا: هاشم عەقراوی، صالح یوسفی، عەبدولحسین فەیلی، نوعمان عیسا بارزانی، ئیسماعیل عارف، بەشدار بون. سالح و عەبدولحسین تازە لە زیندان دەرچو بون، مەعلوم نەبو مافی ئەندامەتییان ماوە یا نە. ١٤ کەس لە سەرکردایەتی پێشوی حیزب بە تاوانی خیانەت دەرکران، لەوانە: ئیبراهیم ئەحمەد، نوری شاوەیس، عەلی عەبدوللا، عومەر مستەفا، جەلال تاڵەبانی، حیلمی عەلی شەریف، مەلا عەبدوللا. سەید عەزیزی شەمزینی و عەلی عەبدوللا کە لەو ناوچەیەدا بون

هەردوکیان دەس بە سەر دانران. سەرکردایەتیەکی تازەی بۆ حیزبەکە دانا لە: حەبیب کەریم، د. مەحمود عەلی عوسمان، صالح یوسفی، ئیسماعیل عارف، عەبدولی سوران، صدیق ئەمین، عومەر شەریف، شیخ محەممەدی هەرسین، عەزیز عەقراوی، هاشم عەقراوی، د. فوئاد جەلال، عەلی سنجاری، یەدوللای فەیلی..

هەروەها بڕیاریان دا بچنە سەر «ئیمپراتوریەتی ماوەت» وەکو مەلا مستەفا پێی ئەوت.

حەبیب محەممەد کەریم، لە نامەیەک دا کە لە ١١ / ٥ / ١٩٦٤ دا بۆ شەمسەدین موفتی دەربارەی هەلومەرجی ئەو رۆژانە نوسیویتی: «فان البارزانی ومن یتبعه من البسطاء والمتاخرین عقلیا والانتهازیین فی واد والحزب والعناصر المدرکة الواعیة فی واد اخر، وهو بعقلیته الفردیة العشائریة الاقطاعیة متفق علی مجموعة من الاجراءات الملتویة مع الحکومة، وان قواته تهاجم مقرات الحزب وفروعه وتعتقل الاعضاء البارزین وتجرد الکوادر من اسلحتهم ویشکل فی بعض المناطق لجانا محلیة - داود صائغیة - وفق خطة تهدف الی تکوین حزب مطیع له طاعة عمیاء یکون اداة فی یدیه یستعملها کما یشاء ویرید...»

حەبیب خۆی بو بە سکرتیری ئەم حیزبە!

دوای ئەم کۆنگرەیە دەسەلاتەکان بە تەواوی کەوتە دەس مەلا مستەفا و، دەزگا سەرکردەییەکانی پارتی، ئەگەر لەوەو پێش وەکو دا ـدەزگا (مؤسسات) کەمی دەسەلات و نرخیان هەبوبی، ئەوا بون بە قەوارەی بۆش و کارتۆنی، مەلا مستەفا بە ئارەزوی خۆی ئەیگۆڕین و، هەلی ئەسوڕاندن و، بۆ گفتوگۆزیش ئەوانەی ئەنیردران وەکو نوینەری مەلا مستەفا ئەدوان، نەک وەکو نوینەری حیزب یان گەلی کورد.

*

مەلا مستەفا بە درێژایی سالانی ٦٤ - ٦٦ لە گەران دا بو. ناوچەکانی رانیە، قەلادزە، دوکان، چوارتا، پێنجوین گەرا. بە رۆژ ئەنوست و، بە شەو دائەنیشت بۆ ئەنجامدانی کارەکانی.

خۆی وا پیشان ئەدا پیاوێکی خاوەن باوەری ئیسلامە. ریزی زۆری لە مەلا ئەگرت و، لایەنگری ئەوە بو شەر و کیشە و ناکۆکی لە سەر بنچینەی «شەرع» چارسەر بکری. لە هەمان کات دا بە دزی خەلکەوە «مشروبات» یشی ئەخواردەوە.

ناوی هیچکام لە کورەکانی، جگە لە دلشاد، کوردی نیە. هاوسەرەکەی ئیدریس دو کوری پیکەوە ئەبی، ئەیانەوی مەلا مستەفا ناویان لێ بنی. مەلا مستەفا داوا ئەکا ناویان بنین «ذوالکفل» و «ئیسرافیل». ئیدریس ئەترسی منالەکانی لە پاشەرۆژدا ببن بە گالتەچی منالان. لە تاوا پەنا بۆ یەکی لە هاوکارە نزیکەکانی مەلا مستەفا ئەبا کە بەلکو تکای لی بکا ناوێکی تریان بۆ بدۆزیتەوە. دوای رجا و تکا ناوەکانیان ئەگۆرن.

ئەو کاتە هیشتا زۆر کەس نەشارەزای مەلا مستەفا بون، لە کاتی گفتوگودا کە پیانوتایە: «مامۆستا». مەلا مستەفا توروبر جنیوی قورسی بە کابرا ئەدا و، ئینجا ئەیوت: «من مامۆستا نیم، عەلی مەردان مامۆستایە، ئیبراهیم ئەحمەد مامۆستایە!» زۆر کەس جنیوی پیسیان خوارد تا فیر بون لە باتی وشەی مامۆستا «ئەزبەنی» یان «ئەز خولام» بە کار بهینان.

لە دانیشتنەکانی دا هەمیشە چەقۆ و هەسان و داری لە لا بو. بە دەم قسە کردنەوە

خەریکی تاشینی دارەکە ئەبو. دارجگەرەی لێ دروست ئەکرد و، ناو بە ناو ئەم دارجگەرانەی بۆ یادگار بە دیاری ئەدا بەم و بەو.

زۆر شارەزا بو ا، ژیانی لادێ و، دڵ و دەرونی دانیشتوانی دێهات و کاروباری عەشیرەتەکان دا. ئەیزانی چیمان لە گەڵ باس ئەکا و چۆنیان ئەدوێنێ. خۆیشی زۆر سەرگروشتە و چیرۆک و قسەی پێشینانی ئەزانی. حەزی لە سواری و، لە راگرتنی ئەسپی رەسەن و مەرداری بو. رەوەی ئەسپ و رانەمەری گەورەی هەبو. خۆشترین رابواردنی راوی بەراز و راوی خەمەگرو بو. خەمە گرو گیانداریکی خشۆکە وەکو قۆزی و بزمژە. لای هەمو بارزانیەکان کوشتنی وەکو ئەرکێکی ئاینی وا بو.

کە پێویستایە ئاغایەک یان پیاوێکی دەسرۆیشتوی ناوچەکە ناپوت بکا، هێزێکی گەورەی لە گەڵ خۆی ئەبرد و، بە ناوی دۆستایەتیەوە ئەبو بە میوانی. چەند رۆژی خۆی و هێزەکەی نانی کابرایان ئەخوارد تا ناپوتی ئەکرد.

حەزی ئەکرد هاوکارەکانی بشکێنی و هەمویان کەموکوریان هەبی و، چاو بەرەو ژێری ئەو بن. کە شکاتیان لە لای ئەو لە یەکی بکردایە لە سەر دزی، لە باتی ئەوەی بیگورێ، یان بانگی بکا بو لێپرسینەوە. ئەیوت: «باشە ئەمەیان بەشی خۆی دزیوە، کەمی تیر بوە ئیتر کەمتر دزی ئەکا. ئەگەر یەکێکی تازە دابنێم ئەو لە سەرەتاوە دەس پێ ئەکا و زۆرتر ئەدزێ.» زۆر جار ئەوانەی تاوانبار بون بە دزی بانگی ئەکردن بۆ لای خۆی، لە باتی ئەوەی حسابیان لە گەڵ بکا، ئەیوت: «تۆ قسەیەکی وایان بە پاڵ داوی، دیارە موحتاجی!» هەندێ پارەی بە خەلات ئەدایە. ئەوەی پارەی لێ وەرنەگرتایە بەر غەزەبی لە برانەوە نەهاتوی ئەکەوت.

گومانی لە هەر کەس هەبوایە کە جاسوسی روس، ئینگلیز یا ئەمەریکایە رێزی زیادی ئەکرد و نزیکی ئەخستەوە لە خۆی، بە تەمای ئەوەی راپورتی باشی لە سەر بنوسێ.

لە هەمو کۆڕ و کۆمەڵێک دا بە ئاشکرا ئەیوت: «کورد پیاوی تێ دا نیە!». زۆر جار هێرشی ئەکردە سەر قازی محەمەد. بۆ ئەوەی دەسەڵاتی خۆی بنوێنێ، زورجار باسی ئازایەتی خۆی و شارەزایی و بلیمەتی لە دانانی پلانی جەنگی دا، بە جۆرێکی پڕ «موبالغە» ی لە باوەڕ نەهاتو، ئەگێرایەوە. تەنیا مەبەستیشی لەم موبالغەیە ئەوە بو کە: بە دانیشتوەکانی بسەلمێنی لە روی خۆی دا کەس ناوێری بڵێ وانیە. لە دانیشتنێکی قەرەبالغ دا ئەلێ: «تۆپێکمان لە حکومەت گرت بو داوام لە عیزەت کرد مەعسکەرەکەی پێ تۆپباران بکات. تۆپێکی تێ گرت سەری کرد. تۆپێکی تری تێ گرت کورتی کرد. گوللەی تۆپەکان کەم بون. بە عیزەتم وت تۆ لاچۆ خۆم تۆپەکەم دامەزران و گوللەیەکم گرتە مەعسکەرەکە لە ناوەڕاستی مەعسکەرەکەو دا». نوری ئەحمەد طەها لە کۆرەکە دا نەبی. مەلا مستەفا روی تێ ئەکا ئەلێ: «نوری وانەبو؟» کاک نوری ئەلێ: «بەلێ ئەزبەنی لەو کاتەدا کە تو تۆپەکەت پێوە نان قزعەیان دابەش ئەکرد هەر مەنجەل و قاپ و قاچاخ بو ئەچو بە ئاسمان دا». عیزەت عەزیز یەکێ لە ئەفسەرە هەڵکەوتوەکانی جەیشی عیراق بوە و، دەورەی لە بەریتانیا دی بو.

هەندێ جار بە مەعناوە هاوکارەکانی خۆی ئەشکاند. جارێکیان لە دانیشتنێکی گەورەدا رو ئەکاتە کۆرەکە و ئەلێ: «من و ئەم پیاوە هەردوکمان ناومان مستەفایە و، بە هەردوکمان بە قەدەر چۆلەکەیەک مێشکمان هەیە!»

گرنگترین پیوانه لای مەلا مستەفا بۆ هەلسەنگاندنی خەلک، رادەی دلسوزیی ئەو کەسە بو بەرامبەر بە خۆی. ئەوەی دلسوزیی خوی بۆ بسەلماندایە ئیتر گوی ی نەندایە رەفتار و، هەلسوکەوتی. هەرچیەکی بکردایە لی ی نەئەپرسیەوە.

*

داهینانی نەریتی دزیو

سالی ١٩٦٤ لە میژووی بزوتنەوەی سیاسی کوردستانی عیراق دا نوقتەی وەرچەرخانیکی شومە، شوینەوارەکانی وەکو رەگی گولی لە جولانەوەی کوردا جیگیر بو. ناکۆکی نیوان سەرۆکی حیزب و سکرتیری حیزب شۆر بوەوە ناو ناخی ریکخراوە سیاسی و پیشمەرگەییەکانی پارتی و، لە ئەنجام دا ناو خەلک و جولانەوەی کورد و، بو بە سەرەتای شەریکی ناوخۆی لە برانەوە نەهاتو.

مەلا مستەفا چەند نەریتیکی دزیوی لە جولانەوەی کوردا داهینا، وەکو: پەنا بردن بۆ چەک بۆ بە لاداخستنی ناکۆکی سیاسی، پەنا بردن بۆ دوژمن بۆ بە بەلاداخستنی ململانی ی دەسەلات لە گەل نەیارەکانی، کوشتنی نەیاری سیاسی، لە باتی گفتوگۆی سیاسی شەرە جنیوی ناشیرین..

١. شەری ناوخۆی لە برانەوە نەهاتو.

مەلا مستەفا هیزیکی گەورەی کۆ کردەوە لە بارزانی و، عەشائیری ناوچەکە و، پیشمەرگەکانی پارتی و، لە مانگی تەمموزی ١٩٦٤ دا چوە سەر بارەگای م س لە ماوەت. لوقمانی کوری سەرپەرشتی راستەوخۆی لەشکرکیشییەکەی ئەکرد. دوای تەقوتۆقیکی کەم هیزەکەی م س شکا. کشایەوە ئیران. ئیران چەکی کردن و پیشمەرگەکانی برد لە هەمەدان لە ئوردوگایەکی کردن و، چەند کەسی لە کاربەدەستەکانیش: ئیبراهیم ئەحمەد، عومەر مستەفا، حیلمی عەلی شەریف، جەلال تالەبانی، نوری ئەحمەد طەهای برد بۆ تاران. نوری شاوەیس کە لە سەر پردی قشان رەشاشی دائەبەست، لەو کاتەدا لە سلیمانی بو. لە ریگای بەغدادەوە بۆ تەداوی چو بۆ ئەوروپا.

٢. پەنا بردن بۆ دوژمن بۆ بەلاداخستنی ململانی ی ناوخۆ.

لەو هیرشەدا کە سەرۆکی پارتی ریکی خست، هیزەکانی بە ئازوقەی حکومەت تیر و، بە تەقەمەنی حکومەت پۆشتە کردو، بە ئاگاداری و بە ناو حکومەت دا گواستەوە بۆ سەر ماوەت.

سکرتیری پارتی و هاوریکانیشی کە بەرگەی هیرشەکەیان نەگرت پەنایان بردە بەر ئیران.

پەنابردن بۆ عیراق و پەنا بردن بۆ ئیران، لە نیوان ئەم دو لایەدا دژی یەکتری بو بە نەریتیکی حەلال لە لای هەردوکیان.

٣. تیکچونی بەها بەرز و پیرۆزەکانی کوردایەتی.

چەند بانەی، بە ناوی «لیژنەی پیشمەرگەی ناوشار» لە کانی ماسی دروست کرا، «کانی ماسی» کاریزیکە کەوتوتە خواروی سلیمانی نزیک گوندی قەرەتۆغان. ناوشاری سلیمانی بە ناو لە ژیر دەسەلاتی حکومەتی عارف دا بو، بەلام کانی ماسی شوینیکی ئازاد و لە ژیر دەسەلاتی شۆرش دا بو.

بەرپرسەکانی ئەم لیژنەیە بریتی بون لە: حەمەرەشی ئەحمە شانە، مەحمودی شا

محەممەد، وەستا گوورونی کەبابچی.. ئەمانیش چەند باندێکیان لە سەرسەرییە هەرە بەدناوەکانی سلێمانی دروست کرد، لەوانە: عوسمەی تامە، سالە سپک، حەمە عەلی فەرەج، حەسەنی فارس، ئەمەینی فارس، سەلاحی فاتە قەمور، ئەحمە سی سەر، بەکری خانم، عومەری مارف.. ئامۆژگاری و فەرمانی راستەوخۆیان لە بارەگای بارزانی، یا راستتر لە مەلا مستەفا وەرئەگرت، دەسەڵاتێکی بێ سنووریان دابوونێ. ئەرکی سەرەکییان بڵاوکردنەوەی ترس و تۆقاندن و سەرکوتکردنی نەیارە سیاسییەکانی بارزانی بو.

چالاکییەکانی ئەم باندانە بریتی بو لە:

- پەلاماردان و پشکنینی سەدان ماڵ، لەوانەی ئەندامی پارتی بون و، گرتن و فراندن و راونانی سەدان ئەندامی پارتی لە لایەنگرانی م س و، کوشتنی هەندێکیان.

- سەرانە سەندن و راووروت و برینی شەوانەی بە ئاشکرای ماڵی کەسانی بێ دەسەڵات.

- پەلاماردانی ئەندامە ناسراوەکانی حشع و گرتن و فراندنی هەندێ لە کادر و ئەندامەکانیان و، کوشتنی هەندێکیان بەوپەڕی درندایەتییەوە لەوانە: ئەوڕەحمانی سالحی خلە پنجو، کە بە زیندوویەتی سوتاند بویان.

- لە مانیش سەیرتر تاشینی برۆی هەندێ لەو کەنجانەی قژیان درێژ کرد بو، یا پانتۆڵی جوانیان لە بەر کرد بو، رەنگ کردنی قاچ و ئەژنۆی ئەو کچانەی کراسی کورتیان لە بەر کرد بو.

کارەکانی باندی کانی ماسی لە هەمو لایەک دەنگی دابوەوە. زۆر کەس هاواریان بۆ مەلا مستەفا برد و شکاتیان لە لا کرد. مەلا مستەفا بۆ پاککردنەوەی خۆی لەم تاوانانە بەیانێکی دەرکرد بێ ئاگایی خۆی دەربڕی و، بە ناو چەند کەسێکی کەمی لە هەرە بەدناوەکانیان دەرکرد. بەیانەکەیان بە شوێنە گشتییەکان دا هەڵواسی. بەڵام بەیانەکە بۆ خاوکردنەوەی توڕەبون و نارەزایی خەڵک بو، ئەگینا هیچ کەس لەمانە نە بە راستی لە پێشمەرگایەتی دەرکران و، نە لێکۆڵینەوەیان لە گەڵ کرا. خۆیشیان بە شانازییەوە ئەیانوت ئەوان جگە لە سەرۆک بارزانی کەسی کە ناناسن و، کاغەزی کەس ناخوێننەوە.

٤. داهێنانی «اغتیال» ی سیاسی

مەلا مستەفا ئەحمەد ئاغای زیباری و صدیق میرانی خۆشناوی بە هۆی ناکۆکی عەشایرییەوە کوشت. لە سالانی شۆرش دا بە هۆی ناکۆکی سیاسییەوە تاقمێکی لە کادرەکانی پارتی کوشت. عەلی حەمدی، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و لێپرسراوی لقی سلێمانی و مەحمودی حاجی توفیق، ئەندامی لقی سلێمانی؛ دوایی‌تر عوسمان عوزێری و مجید شوانی لە زیندان دا کوشت و، سالەکانی دوایش بە فەرمانی ئەو ئەحمەد عەبدوڵلا، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و، ئەحمەد رەشوانی ئەندامی لیژنەی ناوچە لە ناو شاری هەولێر و، خالیدی حاجی فەرەجی کۆکۆیی لە ناو هەڵەبجە دا کوژران..

«ئیغتیال» ڕیشەیێکی قوڵی کردە ناو کۆمەڵی کوردەوە. سەرەرای ئەوەی دوژمنایەتی لە ناو حیزبەکان دا قوڵتر ئەکرد، دوژمنایەتی خوێناوی لە نێوان هەندێ عەشیرەت و بنەماڵەدا دروست کرد. لێرەدا دو نمونەیان باس ئەکەم:

- مەلا مستەفا، عوسمان عوزێری کوشت. عوسمان کادری راگەیاندن بو. ئەندامی پارتی بو. لە رادیۆی بەغداد کاری کرد بو. شاعیر و نوسەر و روناکبیر بو. چو بوە ریزی

پێشمەرگەوە لە رادیۆی کوردستان بە دلسۆزی کاری ئەکرد. لە سەر ئەوەی برازای حاجی برایمی چەرمەگا بو گرتیان و لە زیندان دا کوشتیان. ساڵ وەرگەرا باسکی م س دەستیان بە سەر چەند ناوچەیەک دا گرت و، چەند کەسێکیان لە کادرەکانی باسکی مەلا مستەفا گرت، لەوانە: سیامەند و ملکۆ کە بارزانی و، عومەر شەریف کەرکوکی بو. ئەمانە لە کرژە لە زیندان دا بون. خزمەکانی عوسمان چونە سەر زیندانەکە و بە زۆر دەریان هێنان و لە تۆڵەی خوێنی عوسمان دا هەرسێکیان کوشتن. مەلا مستەفا ئەم داخەی لە دل گرت. دوای ١١ ی ئازار هەمو خێلی چەرمەگای بۆ میوانی بانگ کرد بۆ بارەگاکەی خۆی لە ناوپردان. لە سلێمانیەوە بە ڕێ کەوتن بچن بۆ لای. لە ڕێگای خەلەکان بۆسەیەکی بۆ دانان. هەمویان لە ئۆتۆمۆبیل دابەزاند و، لە هەمان شوێن دا هەمویان کوشتن.

- جەزای عەلی کاتب لە هەڵەبجە خالیدی حاجی قەرەجی کوشت. لە تۆڵەی ئەمدا کۆکۆییەکان لە سلێمانی ئازادی برای جەزایان کوشتەوە.

٥. داهێنانی موهاتەرات لە گفتوگۆی سیاسی و حیزبایەتی دا

مەلا مستەفا پیاوێکی جنێوفرۆش و دەم پیس بو، وشەی «قوندەر» ی لە قسەکانی دا بە زۆری بە کـــار ئەهێنا، لای وا بوە لە ناو کــوردا تۆهمـــەی دزی و داوێن پیـــسی کاریگەرترە لە تۆهمەی سیاسی، بۆ شکاندنی دوژمنەکانی ئەم ڕێگایەی بە کار ئەهێنا.

کە باسی ناکۆکییەکانی خۆی ئەکرد لە گەڵ ئیبراهیم ئەحمەد و هاوڕێکانی لە ناو خەلک دا تاوانباری ئەکردن بەوەی: «سواری ژنی خەلک ئەبن، سواری پێشمەرگە ئەبن و، سواری یەکتری ئەبن ..» یان «لە کاتێک دا پێشمەرگە و خێزانەکانیان نان نیە بیخۆن، ئەوان دزیان لە ماڵی میللەت و شۆرش کردوە ..»

ئەم قسانە شیاوی سەرکردەی جولانەوەیەک نەبون، هەندێ کەسی نزیکی کە پێ ی ئەلێن ئەم قسانە نەکا، مەلا مستەفا ئەڵێ: «کورد لەوە تێ ناگات کە بڵێم من ناکۆکی سیاسیم لە گەڵ ئیبراهیم ئەحمەد هەیە، بەلام لەوە تێ ئەگا کە بڵێم دزیان کردوە و، خەڵکیان گاوە و گانیان داوە.. من دوژمنەکانی خۆم بەم ڕێگایە ئەشکێنم.»

هەردولا کەوتنە داهێنانی ناوو ناتۆرە لە یەکتری. لە نوسینەکانیان دا یەکتریان بە خیانەت و جاشایەتی تاوانبار ئەکرد. زاراوی «جەلالی» و «مەلایی» و «تاقمەکەی جلە - پلە» و دوایی «جاشەکانی شەستوشەش» و «مەلا چۆمبی» بون بە وتەی سەرزار. هەژاری موکریانی، شێخ محەممەدی هەرسین، سەعید ناکام لە داهێنان و خۆشکردنی ئاگری ئەم شەرە جنێوەدا دەوری سەرەکیان هەبو. سەیر ئەوەیە ئەمانە هەرسێکیان بە ڕەچەلەک ئێرانین. لە کوردستانی عیراق دا جگە لە خێزانەکانی خۆیان کەسوکاری تر و خزمیان نەبوو دڵیان بۆ کوژراویان بسوتی. ئەم نەریتە ناشیرینە بو بە بەشێ لە چالاکی حیزبەکان.

هەردولا کە یەکتریان بە جاشایەتی تاوانبار ئەکرد، هەردوکیان دو حیزبی خاوەن بەرنامە و ڕێبازی سیاسی و ڕێکخستن و بنکەی جەماوەری بون. هەر یەکەیان هەزاران ڕۆشنبیر و جوتیار و کرێکاری لی کۆ بوبوەوە. هەریەکەیان بەهانە و بیانوی خۆی هەبو. شەری ناوخۆی نێوان ئەم دو باڵەی پارتی وەکو شەری ناوخۆی نێوان دو عەشیرەتی بارزانی و زیباری، یا تەنانەت هەمو جولانەوەکە و عەشیرەتە کوردەکانی سەر بە حکومەت نەبو. ئەگەرچی بارزانی و لایەنگرەکانی هەوڵێکی زۆریان داوە بۆ سوک کردنی مەسەلەکە بیخەنە قالبی ناکۆکی شۆرش و جاشی ٦٦ وە و، جاشی ٦٦ یش وەکو هەمو جاشەکانی تری

کوردستانی عیراق لە قەڵەم بدەن. بەڵام ئەمە شوێهاندنێکی نامەعقول بو، هەر لە لای لایەنگرە کەللە رەقەکانی خۆیان ئەیخوارد.

*

مەلا مستەفا دوای ئەوەی م س ی دەرکرد بۆ ئێران رێگای بۆ تەخت بو. خۆی بە تەنیا بو بە دەسەڵاتداری یەکەم لە بڕیاردانی شەر و ئاشتی دا، لە دامەزراندن و برینی پەیوەندی سیاسی دا، لە دانان و لابردنی کاربەدەستانی شۆرش دا. هەندی داوودەزگای بە ناوی: مەجلیسی قیادەی ثورە، مەکتەبی سیاسی، مەکتەبی تەنفیزی، مەکتەبی عەسکەری، دروست کرد. مەکتەبەکان شتی کارتونی و روالەت بون. دەسەڵاتەکان هەمو لە دەس خۆی دا کۆ بوەوە.

حکومەتی عیراق هەندی هەنگاوی هاویشت: گیراوەکانی بەردا، موچەخۆرەکانی گیرایەوە سەر کارەکانیان، خوێندکارەکانی گیرایەوە زانستگا، زەرەر و زیانی هەندی لە زەرەر لی کەوتوەکانی دوکان و دەربەندیخانی بژارد، مەسعود محەممەدی دانا بە وەزیری کاروباری سەرو.. بەڵام هیچ هەنگاوێکی لە مەیدانی سەلماندنی مافە نەتەوەییەکانی کوردا نەنا. ئەمەش لە ناو خەڵک و سەرکردایەتی تازەدا مقۆمقۆی دروست کرد بو. چەند نامەیەک لە نێوان مەلا مستەفا و حکومەت دا ئاڵوگۆر کرا. بۆ بە درۆ خستنەوەی رەخنە سیاسیەکانی م س یادداشتێکی دەربارەی مافەکانی کورد دا بە حکومەتی عارف، هیچی کەمتر نەبو لەو یادداشتەی پێشتر م س ئامادەیان کردبو. ئەم یادداشتە صالح یوسفی و شەوکەت عەقراوی و عەگید صدیق بردیان بۆ بەغدا. بەڵام مەلا مستەفا بە عەگیدی وت بو: «لە لاوە بە کاربەدەستانی عیراق بڵی، مەلا مستەفا باوەری بەو یادداشتە نیە، بەڵکو لە ژێر گوشاری دەوروپشتەکەی دا ئیمزای کردوە، بۆ ئەوەی نەڵێن کوردی فرۆشتوە.»

عەبدولسەلام عەرەبێکی سوننەی نەتەوەپەرستی بەرچاوتەنگ بو، رقی لە کورد و شیعە بو. بە تەمای سەلماندنی هیچ مافێکی کورد نەبو، بەڵکو هەروەکو صوبحی عەبدولحەمید، یەکی لە وەزیرە نزیکەکانی لە بیرەوەرییەکانی خۆی دا نوسیویتی: عارف بە هیچ جۆری باوەری بە مافی کورد نەبوە.

*

رێکخراوە سیاسیەکانی پارتی بە زوری لە گەڵ م س بون. دوای کشانەوەی ئەوان بۆ ئێران، چەند کەسێکی کۆمیتەی ناوەندی کە لە کوردستانی عیراق ما بون، لەوانە: عەلی عەبدوللا، نوری شاوەیس، زەبیحی لە بەغدا مەکتەبی سیاسیان پێک هێنایەوە و، گۆڤارێکیان بە ناوی «پێشڕەو» بە کوردی و، لقی بەغدایش بە عەرەبی «باهۆز» ی دەرئەکرد. ئەحمەد عەبدوللا لە بادینان و، محەممەدی حاجی تاهیر لە سلێمانی و، مەلا عەبدوللا ئیسماعیل لە هەولێر.. درێژەیان بە کاری رێکخراوەیی دا. لە کوردستانی عیراق دا دو رێکخراو بە ناوی پارتیەوە کاریان ئەکرد و، هەردوکیان خۆیان بە «شەرعی» ئەزانی.

*

دوای شکاندنی م س، مەلا مستەفا دەستی کرایەوە بۆ دامەزراندنی پەیوەندی لە گەڵ دنیای دەرەوەدا.

*

له گەڵ ئەمریکا

مەلا مستەفا لای وابو دنیا بە پەنجەی ئەمریکا و روسیا ئەگەری و، بۆ دابینکردنی سەرکەوتن، ئەبی پشتیوانی یەکی لەم دو زلهیزانە بە دەس بهێنری. لەو کاتەوە کە لە سۆڤیت گەڕابوەوە هیچ هیوایەکی بە پشتیوانی سۆڤیتی نەما بو. هەولی ئەدا پشتیوانی ئەمەریکی بە دەس بهێنی. ئەمەی نەئەشاردەوە و، هەر لە سەرەتای دەس پێ کردنی جولانەوەکەوە هەولی بۆ دابو. لە سەرەتادا ئەحمەد تۆفیقی راسپارد ئەم کارە بە ئەنجام بگەیەنێ. ئەحمەد تۆفیق دوجار، بۆ ئەم مەبەستە، هەولی دا. جاریک چو بۆ بەیروت و جاریک بۆ تاران. هەر ئەمیش بو رۆژنامەوانی ئەمەریکی دانا ئادەم شمیتی هان دا سەردانی کوردستان بکا و، لە گەڵ خۆی هێنای.

مەلا مستەفا لە گفتوگۆکانی دا لە گەڵ شمیت (١٩٦٢) چەند جار داوای یارمەتی ئەمەریکی کرد. شمیت لە گەڕانەوەی دا بە زنجیرە چەند وتاریکی لە رۆژنامەی «نیویورک تایمس» ی ئەمەریکی دا بلاو کردەوە. نوسی یوی مەلا مستەفا داوای یارمەتی لە ئەمەریکا ئەکا. عیراق ئەمەی کرد بە کەرەسەی پروپاگاندە دژی جولانەوەی کورد و، رۆژنامەکانی بەغدا هێرشیان کردە سەری. مەکتەبی سیاسی لە «خەبات» دا ئەمەیان بە درۆ خستەوە و، گفتوگۆیەکی کورتیان بلاو کردەوە کە گوایە بارزانی لەوە زیاتر هیچی تری نەوتوە و، ئەوی تری هەلبەستراوی رۆژنامەوانەکە خۆیەتی. مەلا مستەفا ئەم بە درۆ خستنەوەیەی پی ناخۆش بو، چونکە خۆی ئەم داوایەی پی شەرم نەبو، حاشایشی لی نەئەکرد.

تا سالانیکی زۆر ئەمریکا هیچ بایەخیکی بە جولانەوەی کورد و بە مەلا مستەفا نەئەدا و، ئامادە نەبو هیچ جۆرە پەیوەندییەکی لە گەڵ دابمەزرینێ. بەلام هەر کۆلی نەدا و، لە ریگای شای ئیران، کاربەدەستانی ئیسرائیل و، شای ئوردونەوە هەولی ئەدا دەرگای ئەمریکای لی بکریتەوە.

*

له گەڵ ئیران

ئیران لە ١٩٦٤ بە دواوە پەیوەندی راستەوخۆیان لە گەڵ مەلا مستەفا، وەکو دەسەلاتی ئەمری واقیع، دامەزراند. دوای ئەمە پەیوەندیەیان تا ئەهات بە هێزتر ئەبو. شەمسەدین موفتی لە تاران بو بە نوینەری مەلا مستەفا. بۆ یەکەمین جار سالی ١٩٦٥ سەرەرای ئەوەی چەند هەزار دانە تفەنگی برنەویان دایە، هەندی چەکی قورسیشیان دایە لە شەرەکانی دا بە کاریان بهێنی. ئەمە عیراقی ترساند و، تەنگوچەلەمەیەکی دیپلوماسی لە نیوان هەردو دەولەت دا دروست کرد.

ئیران هەمیشە بۆ جولانەوەی کورد لە عیراق دا گرنگییەکی تایبەتی هەبوە. لەو کاتەدا کە مەلا مستەفا نەیئەتوانی کەلک لە سنورەکانی تورکیا و سوریا وەربگری، ئیران بۆ ئەو وەکو تەنیا دەروازەی دنیا بو. حیزبی دیموکراتی کوردستان کە لە ناکوکی سەرۆک و سکرتیردا پشتیوانی بی چەن و چونیان لە سەرۆک کرد بو، کەوتنە بەر گوشار و تەنگ پی هەلچنین. مەلا مستەفا نەیئەتوانی هاوسەنگی لە نیوان شا و دیموکرات دا رابگری. ئەبو لایەکیان هەلبژیری. دیموکرات بۆ ئەو کەلکیکیان نەما بو، شا و ساواکی هەلبژارد.

*

لە گەڵ ئیسرائیل

ئیسرائیل لە گەڵ حکومەتەکانی عەرەب لە شەڕدا بو، کوردیش لە عیراق دا لە گەڵ حکومەتێکی عەرەبی دا لە شەڕدا بو. ئیسرائیل ئەیویست ئەو «دوژمنی دوژمنە» بکا بە دۆستی خۆی. یەکەم جار لە گەڵ ئیبراهیم ئەحمەد لە ئەوروپا قسەیان کرد بو، بەڵام ئەمانی دەسەڵاتی ئەو لە سەر ئەرزی کوردستان، پەیوەندی لە گەڵ ئەو بێ سود کرد بو. ساڵی ١٩٦٥ ئیسرائیل چەند نوێنەرێکی نارد بۆ کوردستان بۆ دیدەنی مەلا مستەفا. ئیتر پەیوەندیەکی هەمیشەییان دامەزراند. مەلا مستەفا لای وابو: جولەکە نفوزێکی گەورەیان هەیە لە هەمو دنیادا، بە تایبەتی لە ئەمەریکا، بە هیوا بو ئیسرائیل دەرگای دۆستایەتی لە گەڵ ئەمەریکا بۆ بکاتەوە.

*

هەڵگیرسانەوەی شەڕ

ئەو گروەی م س کرد بوی لە سەر ئەوەی مەلا مستەفا تاقەتی درێژە پێ دانی شۆڕشی نەماوە و، لە گەڵ عارف رێک کەوتوە بۆ ئەوەی کۆتایی بە شۆڕش بهێنێ راست دەرنەچو. بگرە مەلا مستەفا کە خۆی لە «دێ» لە دایک و، لە «دێ» گەورە و، لە ناو شاخ و عەشیرەتدا پێ گەیشت بو، هەرگیز لەو ژیانە وەڕس نەئەبو کە لە گەڵ سروشت و تێگەیشتن و ئارەزوی ئەو ئەگونجا. ئەگەر هەر باسی وەڕس بون بکرایە «سیاسیەکانی ئەشکەوت» کە رۆژنامەوانی بەریتانی دەیڤید ئادەمسن ناوی لێ نا بون، کە هەمو شاری و خوێندەواری ناخۆشی ئەدیو بون، لەو ژیانە بێزار بوبون.

وردە پێکادان لەم لاو ئەولا دەستی پێ کردەوە و، شەڕی کورد - حکومەتی عیراق لە ١ ی نیسانی ١٩٦٥ دا هەڵگیرسایەوە.

بە هەوڵ و تەقەلای ناوخۆ و، ناوچۆی ئێران، مەلا مستەفا لە حوزەیرانی ٦٥ دا رێگەی دا بە لایەنگرانی م س - جگە لە ئیبراهیم ئەحمەد و سەید عەزیزی شەمزینی - هەمویان بگەڕێنەوە کوردستانی عیراق. پێشمەرگەکانیان نارد بو مەیدانەکانی شەڕی رەواندز و، سەرکردەکانیان: عومەر مستەفا، حیلمی عەلی شەریف، مامجەلال، عەلی عەسکەری دەس بە سەر نارد بۆ دولە رەقە و، پاش ماوەیەک نوری شاوەیس، عەلی عەبدوللا، نوری ئەحمەد طەهایش، چونە لایان.

*

مەلا مستەفا ئامادە نەبو هیچ نەرمی و لێبوردنێکی راستەقینە بەرامبەر باسکی م س بنوێنێ:

- نەی ئەهێشت بە ناوی پارتیەوە کار بکەن.
- نەی ئەهێشت پارتیەکی تازە دابمەزرێنن و درێژە بە کاری سیاسی بدەن.
- لە ناو حیزبەکەی خۆی و دامودەزگاکانیشی دا جێگەی نەئەکردنەوە.

ئەمانەی لە دولە رەقە دەس بەسەر بێ ئیشوکار دانا بو. رێگەی نەئەدان بێ ئیجازە بەم لاو ئەولادا برون. لە باتی ئەوەی سەر لە نوێ لە دامودەزگاکانی شۆڕش دا کار و فەرمانیان پێ بسپێرێ هەوڵی ئەدا سوک و ریسوایان بکا. شێخ محەمەدی هەرسین لە وتارەکانی دا بە «گەجەر و گوجەر» ناوی ئەبردن. هەڵوێستی مەلا مستەفا لەم دەس بەسەرانە بەم گفتوگۆیەدا دەرئەکەوێ:

جەژن دێتە پێشەوە. ئەورەحمان روتە، کە دۆستی ئەمان و نزیکی مەلا مستەفا ئەبێ، ئەنێرن بۆ لای مەلا مستەفا ئیجازەیان بۆ وەربگرێ، بە بۆنەی جەژنەوە بچن بۆ بینینی ژنەکانیان. ئەورەحمان ئەچێ بۆ لای و بە نائومێدی ئەگەرێتەوە بۆ لایان. هەر لە دوورەوە کە روتە دەرئەکەوێ، عەلی عەبدوللا لێ ی ئەپرسێ: «ها روتە! شیرێت یان رێوی؟» روتە لوت ئەدا بە یەکا و قسە ناکا. سەری ئەکەنە سەر ئەلێن: «چی وت؟»

روتە ئەلێ: «وتی ئیجازەیان نادەم.»

ئەلێن: «نەیوت بۆچی ئیجازەمان نادا؟»

روتە ئەلێ: «قسەیەکی ناشیرینی کرد بۆ گێرانەوە ناشێ!»

زۆری لێ ئەکەن روتە ناچار ئەبێ بۆیان بگێرێتەوە، ئەلێ: «وتی ئیجازەیان نادەم بۆ ئەوەی ژنەکانیان حیز بن!»

عەلی عەبدوللا لەو کاتەدا پیاسە ئەکا لە بەر خۆیەوە ئەلێ: «یەکو کە پیاوێکی بێ ئەدەبە!»

نوری شاوەیس یەکسەر هەلی دایە وت بوی: «گەوادە خۆی تەجروبەی هەیە. پانزە ساڵ لە سۆڤیەت بوە!»

ئەو کاتە نوری شاوەیس، عەلی عەبدوللا، عەلی عەسکەری، نوری ئەحمەد طەها ژنیان هەبو، ئەوانی کەیان هێشتا ژنیان نەهێنا بو.

بۆ ئەوەی نوری شاوەیس بشکێنێ ناردی لە ناوشاری سلێمانی تەقەیان لە ناهیدەی شێخ سەلام کرد. ناهیدە لە گەل دەزگا ئەمنیەکانی حکومەت تێکەلاوی پەیدا کرد بو. ناهیدە برینداربو نەمرد. بەلام مەلا مستەفا لە کۆرە گشتیەکانی خۆی دا ئەیوت: «من ناردومە تەقە لە.. بکەن کەچی بەر قولی کەوتوە».

*

سالی ١٩٦٥ منیش وەکو خوێندکارەکانی تری زانکۆی بەغداد گەرامەوە بەغداد بۆ ئەوەی درێژە بە خوێندن بدەم. هەمو ئەو خوێندکارانەی چوبونە ریزی شورشەوە لە زانکۆ دەرکرا بون. منیش یەکێ بوم لە دەرکراوەکان. مەلا مستەفا لیستەیەکی دابو بە حکومەت، ناوی زیاتر لە ٦٠ خوێندکاری تێ دا بو. هەندێکیان هیچ پەیوەندیەکیان بە پێشمەرگایەتیەوە نەبو، خۆیان لە بەر تەمەلی یا هۆی تر لە خوێندن بە جێ مابون، کەچی ناوی من و چەند خوێندکارێکی تری، کە لە شورش دا بوین بەلام لە گەل مەلا مستەفا نەبوین، تێ نەخرا بو. ئەو کاتە د. عەبدولعەزیز دوری سەرۆکی زانکۆ بو. هەولێکی زۆرمان دا تا وەرگیراینەوە.

لە ١٦ ی ئەیلولی ١٩٦٥ دا جەنەرال عارف عەبدولرەزاق هەولی ئینقیلابی دا بەلام سەرکەوتو نەبو، بە سواری فرۆکە هەلات بۆ میصر. لەو کاتەدا من لە «ئەمنی عام» لە بەغداد گیرا بوم. رەشید موحسین، کە ئەوسا هاوکاری عارف عەبدولرەزاق و، دوایی بو بە یەکێ لە دامەزرێنەرەکانی توع (التجمع الوطني العراقي) بەرێوەبەری گشتی «ئەمن» بو. دوای ئەم روداوە موشیر عارف، ئەورەحمان بەزازی راسپارد وەزارەت پێک بهێنێ. لە دوای ١٤ ی تەموزەوە ئەوە یەکەمین جار بو کەسێکی «مەدەنی» ببێ بە سەرۆکی وەزیران. بەزاز مامۆستای قانون و، باوەری بە رژێمی پارلەمانی هەبو. لای وابو کاتی ئەوە هاتوە دەسەلاتی سوپایی کۆتایی پێ بهێنرێ.

«ئەمن» مەسەلەکەی حەوالەی «محکمە امن الدولە» کرد بو. لەوانە بو حوکمێکی گرانم بە سەردا بدەن. هاتنی بەزاز بۆ من خەبەری پیرۆ بو، چونکە بە بۆنەی جەژنی ١٨ ی تشرینەوە چەند وەجبەیەک گیراوی سیاسی بەردا، یەکێکیان من بوم کە بە کەفالەتێکی زۆر قورس بەربوم.

*

بەربونەوەی موشیر عارف

ڕۆژی ١٣ای نیسانی ٦٦ موشیر عارف لە هالیکۆپتەردا سوتا. جەنەراڵەکانی جەیش کۆبونەوە بۆ دانانی یەکێکی تر لە جێگای ئەو. ئەورەحمانی برایان هەلبژارد بە سەر کۆمار و، ئەویش ئەورەحمان بەزازی دانایەوە بە سەرۆکی وەزیران.

جولانەوەی کورد سەرەرای گیروگرفتەکانی ناوخۆی بوبو بە فاکتەرێکی گرنگ لە سیاسەتی ناوەکی و دەرەکی عیراق دا. پشتیوانی ئیران لە مەلا مستەفا زیادی کرد بو بە شێوەیەکی ئەوتۆ کە عیراقی ئەترساند و، پروتێستی رەسمیی دابویە. بەزاز لای وابو کە گیروگرفتی کورد بە شەر چارەسەر ناکری و، لە کۆنفرەنسێکی رۆژنامەوانی دا وتی: ئەگەر چل پەنجا کورد بە شاخەوە بمێنن گیروگرفتەکە هەر ئەمێنی، چەند جار باسی ڕێگەی گفتوگۆی کرد بۆ چارەسەری کێشەی کورد. لە هەمان کات دا پەیوەندی و ئالوگۆری بیروڕا لە نیوان سەرکردایەتی بارزانی و حکومەتی بەزاز و، لە نیوان مەکتەبی سیاسی و حکومەتی بەزازدا کرا.

*

لە ئاستی لاساری و رقی مەلا مستەفادا ئێمە تاقمەکەی م س نەرمی بنوێنن و، بۆ ئەوەی مەلا مستەفا لە خۆیان ئەوروژێنن و، ناچاری ئەکەن لە سەر حسابی مافەکانی کورد (تنازل) بۆ دوژمن بکا، قازانجی خۆیان و جولانەوەکە و کورد لەوەدا بو: چالاکی سیاسی حیزبەکەیان رابگرن. بەلام ئەمانیش ئامادە نەبون مەیدان بۆ مەلا مستەفا چۆڵ بکەن.

ڕێکخراوەکانی ئەمان لە شارەکان و لە ناو پێشمەرگەدا درێژەی ئەدا بە کار کردن. مەلا مستەفا گومانی لێ ئەکردن و، بە مەترسی دائەنان، خەمی بو لە گەل حکومەت هاوکاری بکەن و دژی ئەم رابوەستن. لە ناو لقەکانی ئەم حیزبەدا ئیستیفتایەک کرا بو کە ئەوانە بەو جۆرە بێ ئازادی و بێ کار بمێننەوە، یان هەلبێن بۆ لای حیزبەکەی خۆیان. زۆرایەتی دەنگی دابو ئەگەر مەترسیان هاتە سەر هەلبێن.

*

مەلا مستەفا رۆژێک مەفرەزەیەکی بارزانی نارد بو بۆ دولەرەقە بە دوای: مامجەلال، حیلمی، عومەر مستەفا، عەلی عەسکەری دا بۆ ئەوەی بیانگوێزنەوە بۆ لای ئیدریسی کوری. بارزانیەکان لە پێش دا سەردانی عەباس ئاغا ئەکەن و ئاگاداری ئەکەن کە بۆ مەبەستێکی وەها هاتون. عەباس ئاغا تی ئەگا ئەیانەوێ بۆ کوشتن. مامجەلال و هاورێکانی لە مەبەستی هاتنەکەیان ئاگادار ئەکا. ئەوانیش لە ناو خۆیان دا قسە ئەکەن و، وا رێک ئەکەون جاری ئەوانەی مەترسیان لە سەرە هەلبێن و، ئەوانی تریش لە نزیکترین هەل دا خۆیان دەرباز بکەن. مامجەلال، عومەر، عەلی، حیلمی بە ٤ قولی لە ٢٨ی کانونی دوەمی ٦٦ دا هەلاتن و، لە پێشەوە لە ناو سلیمانی دا، لە چەند جێگایەک کە بۆ خۆحەشاردانیان ئامادە کرا بو، خۆیان شاردەوە. پاش ماوەیەک حیلمی بۆ بەغداد و عەلی

بۆ کەرکوک چون.

ئەوانەی لە دۆڵە ڕەقـە مـابونەوە: نوری شـاوەیس، نوری ئەحـمـەد طەها، عـەلی عـەبدوللا، لە ژێر مـەترسی ژیان دا نامـەیەکـیـان بۆ مـەلا مـسـتـەفا نوسی، نارەزاییـان لە راکردنی هاوڕێکانیان دەربڕی و، ئامادەیی خۆیانیان دەربڕی بۆ هاوکاری لە گەڵیان. نامەکە زۆرتر لە پاکانە ئەچو، لە گەڵ لێدوانێکی درێژدا لە خەبات دا بڵاو کرایەوە.

دوای ئەمە مەلا مستەفا کەوتە راونان و گرتنی هەمو ئەوانەی گومانی لێ ئەکردن. هەندێ لە پێشـمەرگەکان و فـەرماندەکـانیـان کە سـەر بە مـامـجەلال بون و مـەلا مـسـتـەفـا فـەرمانی گرتنی بۆ دەرئەکردن، خۆیان نەئەدا بە دەستەوە. یاخی بون لە ناو پێشـمەرگەدا دەستی پێ کرد.

راکردوەکانیش کەوتنە چالاکی: سەرکردایەتی هەمو ڕێکخراوە نهێنیەکانیان گرتە دەست. دەسـتـیـان کـرد بە دەرکـردنی «خەبات» بە عـەرەبی و، «خەباتی کـوردسـتـان» کـە ئۆرگانی حیزب و «رزگاری» کە گۆڤاری پێشمەرگە و «پێشڕەو» کە گۆڤاری تیوری بو بە کـوردی. لە گـەڵ حـیـزبە عـەرەبیـە قـەومیـەکـانی عـیـراق و، لە گـەڵ ئەورەحـمـان بەزازی سەرۆوەزیرانی عیراق پەیوەندییان دامەزراند. دوای چەند مانگی ئیبراهیم ئەحمەد، کە لەو کاتەدا لە تاران بو، گەڕایەوە بەغداد.

لە ١٩٦٤ ەوە ئامـانجی یەکـەمی مـەلا مـسـتـەفـا لە هەمـو گـفـتـوگـۆکـانی لە گـەڵ حکومـەتی عـیراق لە ناوبردنی نەیارەکانی بو. ئەمـە بە جۆرێ بە سـەر بیرکـردنەوەی دا زاڵ بوبو، بەدیهێنانی مافە نەتەوەییەکانی لە لا بوبو بە مەسەلەی دوەم.

چەند جار و لە چەند کۆڕ و کۆمەڵ دا کە ئامۆژگاری فەرماندەکانی ئەکرد ئەیوت: ئەگـەر کـەوتیـتـە بەر پەلامـاری دوژمن، دە سـەربازی عـیراقی لە لایەکەوە و، یەک جاشی جەلال لە لایەکی ترەوە هێرشیان بۆ هێنایت، تۆیش تەنیا یەک گوللەت پێ بو، ئەگەر بەو گـوللەیە بە مـەسـۆگـەری بتـوانی هەر دە سـەربازەکـە بکوژی، بەلام بە مـەسـۆگـەری نەتوانی جاشەکەی جەلال بکوژی، ئەوا ئەبێ بینێ ی بە جاشەکەی جەلالەوە.

*

بەیانی ٢٩ ی حوزەیران

جەیشی عیراق لە ٢ ی مایسی ٦٦ دا پەلاماری چیای هەندرێنی دا و گرتی. بەلام لە ١٤ ی هەمـان مـانگ دا هێـزێکی تێکەلاو لە پێشـمـەرگـەی پارتی و حـشع، هێـرشی پێچەوانەیان بۆ کرد و گرتیانەوە. شیوعیەکان لەم شەڕەدا، بۆ یەکەمین جار و دوایین جار، دەوری سەرەکییان هەبو.

لەم کـاتەدا لە ناو هێـزەکـانی قـەرەداخ، رزگـاری، کـاوەدا هەندێ لە فـەرمـاندەکـانی: کەمـال موفـتی، نەوشـیـروانی فوئاد مـەستی، ئەحـمـەدی حـەمـەدەمین دزەیی و، هەندێ لەو پێشمەرگانەی سەر بە م س بون لە مەلا مستەفا هەلگەڕانەوە. مەلا مستەفا ترسێکی زۆری لێ نیشت و، ئەمەی بە پیلان دانا.

لە ١٣ ی حـوزەیران دا حـەبیب مـحـەمـەد کـەریم، عـەلی عـەبدوللا، سـالح یوسـفی، نافـیـذ جەلال حـەویزی بۆ گـفـتـوگـۆ لە گـەڵ حکومـەتی بەزاز نارد بۆ بەغـداد. لە ٢٩ ی حوزەیرانی ٦٦ دا دو بەیان خوێندرایەوە: یەکێکیان ئەورەحمان بەزاز، سەرۆوەزیرانی عیراق، بە ناوی حکومـەتەوە و، ئەوی تریان حـەبیب مـحـەمـەد کـەریم، سکرتێـری تازەی پارتی، بۆ

پشتیوانی له بەیانەکەی بەزاز بە ناوی مەلا مستەفاوە.

بەیانەکەی بەزاز پێک هات بو لە ١٢ ماددە. ئەگەرچی بەیانەکە دان بە مافی نەتەوەیی کوردا ئەنێ، بەلام هیچ چوارچیوەیەکی بۆ دیاری نەکرد بو. لەم بەیانە دا باسی چەندین کیشەی گرنگ کرا بو لەوانە: کردنی زمانی کوردی بە زمانی رەسمیی خویندن و دائیرەکان و، بەشدار کردنی کورد لە پایە بەرزەکانی حکومەت دا. وەرگرتنی قوتابیی کورد بۆ خویندن لە دەرەوە. فەرمانبەران لە ناوچەکەدا کورد بن. هەلبژاردنی گشتی و ریگە دان بە حیزب و رۆژنامەی سیاسی. لیبوردنی گشتی. گەرانەوەی کریکار و فەرمانبەری دەرکراو بۆ سەر کارەکانیان. تەرخانکردنی پارە بۆ ئاوەدانکردنەوەی کوردستان. گەرانەوەی جوتیارەکان بۆ شوینەکانی خۆیان.

باسەکانی بە شیوەیەکی وەها لاستیکی داریژرا بون، هەر لایە ئەیتوانی بەو جورە لیکی بداتەوە کە خۆی ئەیویست.

*

هەندی کەس ئەلین، حکومەتی عیراق لە ئەنجامی ئەو شکانەدا ئەم بەیانەی خویندەوە کە لە هەندرین توشی هات. رەنگە ئەمە جۆری لە خۆ هەلکیشانی هەندی تاقم بی، بە تایبەتی شیوعیەکان، کە هەندیکیان لەم شەرەدا بەشدار بون. ئەگینا نە شەری هەندرین و نە هیچ شەریکی تر لە میژوی شورشی ئەیلول دا ئەوەندە کاریگەر نەبوە کار لە بریاری سیاسی حکومەت بکا، بە تایبەتی شەر لە شاخیکی سەخت و دور و داپراوی وەکو هەندرین کە لە هەمو شاریکی گەورەی کوردستان دورە. لە دوای ١٤ ی تەموزی ١٩٥٨ وە، بەزاز یەکەمین سەرۆوەزیرانی مەدەنی بو، تا ئەو کاتە هەر لە جەنەرالەکانی جەیش هەلئەبژیردران. بەزاز روبەروی ٣ ئەرکی قورس بوەوە: دورخستنەوەی جەیش لە ژیانی سیاسی و، گیرانەوەی ولات بۆ ژیانی پارلەمانی و، چارەسەرکردنی تەنگوچەلەمەی ئابوری. ئەمانەیش هەمو بەسترا بون بە چارەسەرکردنی کیشەی کوردەوە. بەزاز لای وابو کیشەی کورد ئەبی بە گفتوگو چارەسەر بکری و، ئەگەر چەند چەکداری بە شاخەوە بمینن کیشەکە هەر ئەمینی، شکانی جەیش لە هەندرین پشتیوانی بو لە باری سەرنجی ئەو.

*

بەزاز لە ژیر گوشاری جەنەرالەکانی جەیش دا لە ئابی ٦٦ دا وازی هینا. وەزارەتیکی نوی بە سەرۆکایەتی جەنەرال ناجی طالب دامەزرا. حکومەتی تازە خۆی بە بەیانی حوزەیرانەوە نەبەستەوە، بەزازیش وتی ئەوە بەرنامەی حکومەتەکەی ئەو بوە، حکومەتی دوای ئەو ئەتوانی جیبەجی ی بکا و ئەتوانی دەستی لی هەل بگری.

*

عیراق ریگەی دا بە پارتی لە بەغداد رۆژنامەیەکی عەرەبی بە ناوی: «التاخی» دەربکات. ئەمە دوەمین جار بو لە سەردەمی جمهوری دا ریگا بە پارتی بدری لە بەغداد رۆژنامە بلاو بکاتەوە بۆ رونکردنەوەی بیروبۆچونەکانی خۆی بۆ رای گشتی عیراق.

«التاخی» لە چاو هەمو رۆژنامە ئاشکراکانی تردا، زۆرتر داوای ژیانی دیموکراتی و، دابین کردنی ئازادی حیزبایەتی، رۆژنامەوانی، دەس پی کردنی ژیانی پارلەمانی ئەکرد. هەروەها بایەخی بە میژو و ئەدەب و فەرهەنگی کوردی ئەدا. دوای ماوەیەک پاشکۆیەکی هەفتانەیشی بە کوردی بلاو کردەوە.

*

وەزارەتەکان چەند جارێ گۆڕان. ئەمەیش نیشانەی ناکۆکی ناو جەنەراڵەکانی جەیش بو لە سەر باسە سیاسیەکانی عیراق. ئەوڕەحمان عارف، بە پێچەوانەی کاکیەوە کابرایەکی در و توندوتیژ نەبو، زۆری حیزبە سیاسیەکان لە سەردەمی ئەم دا بوژابونەوە و خۆیان ڕێک خست بوەوە. بۆ زۆر کۆبونەوەی گرنگ کەسایەتیە جەنگیەکانی ئەو زەمانە، وەکو: ئەحمەد حەسەن بەکر، عەبدولعەزیز عوقەیلی، طاهیر یەحیا، ناجی طالیب.. ی بانگ ئەکرد و، پرسی پێ ئەکردن و، ڕەئی وەرئەگرتن. هەندێ لە مانە، بە تایبەتی بەعس، بە تەمای ئینقیلاب بون، لە بەر ئەوە حەزیان ئەکرد کێشە و گیروگرفتەکانی جەنەراڵ عارف، لەوانە کێشەی کورد، ئاڵۆزتر و زۆرتر بێ.

لە ۲۹ ی حوزەیرانی ٦٦ ەوە، مەلا مستەفا شەڕی لە گەڵ عیراق ڕاگرت بو، بەڵام شەڕی لە گەڵ پاسکی م س ڕاگەیاند بو. لە هەر جێگایەکی بۆی بلوایە هێرشی ئەکردە سەر بنکە و بارەگا و هێزەکانیان. حکومەتی عیراق زۆرتر تەماشای ئەم شەڕەی ئەکرد بێ ئەوەی ڕێگەی پێ بگرێ. حاڵەتی «نە شەڕ و نە ئاشتی» باڵی بە سەر هەلومەرجی کوردستان دا کێشا بو. مەلا مستەفا لە ڕوی پێشمەرگەییەوە خەریکی خۆ بەهێز کردن و، لە مەیدانی پەیوەندی دەرەکی دا خەریکی دامەزراندنی پەیوەندی تازە بو.

دوای ئەوەی ئیدریس سەردانی بەغدای کرد و، سەرکۆمار و هەندێ لە کەسایەتیەکانی کورد و عەرەبی بەغدادی بینی، سەرکۆماری عیراق، جەنەراڵ عارف لە ۲٦ ی تشرینی یەکەمی ۱۹٦٦ دا هاتە کوردستان و، چو بۆ سەردانی مەلا مستەفا. لەم کۆبونەوەیش دا چەککردنی جاشەکانی ٦٦ (۱) یەکەم داوای بو.

*

شەڕ و ئاشتی و، کلیلی چارەسەرکردنی کێشەی ناوخۆی جوڵانەوەی کورد لە دەس مەلا مستەفا دا بو، ئەویش بە هیچ شتێ ڕازی نەئەبو بە تەسلیم بونی بێ قەید و شەرتی ئەمان نەبێ، ئەمانیش ئامادە نەبون تەسلیمی بن.

پاسکی م س لە ۸/۲۸ - ٦٦/۹/۲ دا کۆنفرەنسێکی بەست. ڕاکردوەکان بیانوەکانی خۆیان و ناکۆکیەکانیان لە گەڵ مەلا مستەفا ڕون کردەوە. کۆنفرەنس پشتیوانی لە بەیانی ۲۹ ی حوزەیران دەربڕی و، ستایشی حکومەتی کرد. بەڵام لە باتی ئەوەی هەوڵی دۆزینەوەی ڕێگەی بە لاداخستنی هێمنانەی ناکۆکیەکان بدا، ناکۆکیەکانی قوڵتر کرد و، بیانوی سیاسی و ئایدیولوجی بۆ تاشی و، سەرکردایەتی بارزانی بە خیانەت و جاشایەتی ئیران تاوانبار کرد.

لە بەرامبەر ئەمەدا کۆنگرەی حەوتەم لە ۱۵ - ٦٦/۱۱/۲۰ دا بەسترا. ئەم کۆنگرەیەیش لە باتی ئەوەی هەوڵی دۆزینەوەی ڕێگەی بە لاداخستنی هێمنانەی ناکۆکیەکان بدا، ناکۆکیەکانی قوڵتر کرد و، بیانوی سیاسی و ئایدیولوجی بۆ تاشی و، لایەنەکەی تری بە خیانەت و جاشایەتی عیراق تاوانبار کرد. هەندێ لە دەرکراوەکانی کۆنگرەی شەشەم، لەوانە: نوری شاوەیس و عەلی عەبدوللا هەڵبژێردرانەوە بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و، کرانەوە بە ئەندامی مەکتەبی سیاسی.

*

کۆنگرەی شەش

باسکی جەلالی خۆی بە حیزبێکی تازە دائەنەنا، بەڵکو خۆی بە خاوەنی مێژویی و شەرعی پارتی دائەنا. لە کۆتایی مارتی ١٩٦٧ دا کۆنگرەی لە کەلار بەست. وەکو نیشانەی درێژەدان بە کۆنگرەکانی پێشوی ناوی نا کۆنگرەی شەشەم. ئیبراهیم ئەحمەد کە لە کۆنگرەی پێنجەمەوە سکرتێری حیزبەکە بو، هەر بە سکرتێریش مابوەوە، کۆنگرەکەی کردەوە.

ئەم کۆنگرەیە بریارەکانی کونفرەنسی ماوەت، کە ئەو هەمو کێشە و گیروگرفتانەی لە ناو جولانەوەی کوردا خولقاند بو، بە باش نرخاند و، پشتیوانی لە هەلوێستی سەرکردایەتی ئیبراهیم ئەحمەد و، هەمو هەنگاوەکانی کرد. مەلا مستەفای لە حیزبەکە دەرکرد. بۆ خۆ جیا کردنەوە لە حیزبەکەی مەلا مستەفا پروگرامێکی تازەی دانا، دامەزراندنی سوشیالیزمی لە عیراق دا کرد بە ئامانجی ستراتیجی خۆی.

بە کردەوە دو حیزبی دوژمن بە یەک بە ناوی پارتی دیموکراتی کوردستانەوە کە ئورگانی هەردوکیان «خەبات» بو، لە ناو کوردستانی عیراق دا کاری ریکخراوەیی، سیاسی، پێشمەرگەیی، راگەیاندنیان ئەکرد و، هەر یەکەیان خۆی بە خاوەن و میراتگری مێژویی حیزبەکە دائەنا.

*

کورد و جو

لە روژانی جەنگی شەش روژەی عەرەب - ئیسرائیل (حوزەیرانی ١٩٦٧) دا مەلا مستەفا، بە ئاشکرا، بەیانی دەرکرد بۆ پشتیوانی لە عەرەب و، ئامادەیی دەربری بۆ ناردنی چەند هەزاری پێشمەرگە بۆ بەشداری لەو شەرەدا دژی ئیسرائیل.

دوای شکانی عەرەب بە چەند روژی لە رێگای تارانەوە، بە نهێنی، چو بۆ ئیسرائیل بۆ پیرۆزبایی لە سەرکەوتنەکەیان. گولدا مائیر و موشی دایان و، چەند کەسی تر لە کاربەدەستە گەورەکانی ئیسرائیل بە گەرمی پێشوازییان کرد. لەو سەردانەدا وت بوی: «کورد و جو ئامۆزان، هەردوکیان نەوەی حەزرەتی ئیبراهیمن، لە بەر ئەوە ئەبی هاوکاری یەکتر بکەن». شوێنی شەرەکانیان لە سینا پیشان دا و، هەندی لەو چەکە روسییانەی لەو شەرانەدا لە جەیشەکانی عەرەبیان گرت بو بە دیاری پێشکەش کرد.

*

حالەتی «نە ئاشتی و نە شەر» باڵی بە سەر پەیوەندی کورد - حکومەت دا کێشا. بەلام شەری کورد و حکومەتی عیراق ئیتر بو بە شەری کورد - کورد، بە تایبەتی دوای جەنگی شەش روژەی عەرەب - ئیسرائیل، کە عیراق ٤٠ هەزار سەربازی نارد بۆ ئوردون.

*

یەکیتی سۆڤیەت بایەخی بە جولانەوەی کورد نەئەدا لە هیچ بەشێکی دا جگە لە عیراق، بەلکو خەریکی دامەزراندن و قولکردنەوەی پەیوەندی ئابوری - بازرگانی بو لەگەل ئیران و تورکیا و خەریکی قولکردنەوەی پەیوەندی ئابوری- سیاسی بو لەگەل عیراق و سوریا.

لە عیراق جگە لە پەیوەندی ئابوری، بازرگانی، روشنبیری .. نزیکەی هەمو چەک و تفاقی جەنگی هێزە چەکدارەکانی عیراق لە یەکیتی سۆڤیەت تەئمین ئەکرا، کە هەر بو

جەنگی کوردستان بەکاری ئەهینا. نەوتی عیراق کە گرنگیەکی جیهانیی هەیە، لە کانونی
یەکەمی ١٩٦٧دا عیراق و سوڤیت ریکەوتنیکی سەرەتاییان ئیمزا کرد بو پارمەتیدانی
«کومپانیای نەوتی عیراق» بو دەرهینانی نەوتی پەترولجاری رومەیلە. جەنگی شەش روژەی
عەرەب - ئیسرائیل ١٩٦٧ بو بە هوی برینی پەیوەندی عیراقی - ئەمریکی و عیراق
ناچار بو بو خو پرچەک کردن زیاتر پشت بە یەکیتی سۆڤیت ببەستی.
لە ئیران، جگە لە ریکەوتنی ئابوری ١٩٦٣، سالی ١٩٦٦ ئیران و سوڤیت لەسەر
دروستکردنی دامەزراوی تواندنەوەی ئاسنی ئەصفەهان و، راکیشانی لولەی گویزانەوەی گازی
سروشتی ئیرانی بو یەکیتی سۆڤیت ریکەوتن، پاش ٤ سال ئیران کەوتە ناردنی گاز.
لە تورکیاش، ئاکوکی یونانی- تورکی لەسەر قوبرس پەیوەندی ئەمریکی -
تورکی گرژ کردبو. تورکیا بەرەو چاکردنی پەیوەندی خوی لەگەل یەکیتی سۆڤیت ئەچو.

*

سەردانی جەنەرال عارف لە ئیران

پشتیوانی ئیران لە مەلا مستەفا دژی عیراق گەیشت بوە رادەیەکی خەتەرناک.
کاربەدەستانی عیراق گەیشت بونە ئەو باوەرەی «کولەکەی روح» ی جولانەوەی کورد لە
ئیرانە. سەروکی عیراقی، ئەبورەحمان عارف، سەردانی رەسمیی لە ئیران کرد و، شای بینی.
عارف، پیشتر سەردانی بارزانی کرد بو، بارزانی پی رازی نەکرا بو، لەم سەردانەدا ویستی
ئیران رازی بکا و، ئەو کولەکەیە بشکینی کە روحەکەی تیایە.
هیشتا ئەم سەردانە بە ئەنجام نەگەیشت بو، عارف روخا.

*

ئینقیلابی بەعس ٦٨

حیزبی بەعس بو جاری دوەم لە تەموزی ١٩٦٨ دا بە ئینقیلابیکی دو قوناغی
دەسەلاتی گرتەوە دەست. واتە واتیکی زوریان بە دواوە بو کە بە هاوکاری ئەمریکی -
بەریتانی هاتون، بەلام رژیمی بەعس کەلکی لە تەجروبەکانی ١٩٦٣ وەرگرتبو، لە یەبانی
یەکەمی ئینقیلاب دا بەلینی بەهیزکردنی پەیوەندی دابو لەگەل یەکیتی سۆڤیت.
راستیەکەشی دەسەلاتی بەعس لە سیاسەتی دەرەوەی دا هەولی بەهیزکردنی پەیوەندی
ئابوری، سیاسی، دیپلوماسی، جەنگی لەگەل یەکیتی سۆڤیت و ولاتانی سۆسیالیستی دا،
دانی بەئەلمانیای دیموکراتی دا ناو «سەرەتای هولشتاین» ی شکاند، دانی بە جمهوریەتی
مووەقەتی ڤیتنام دا نا، لە ناوەوەش هەولی سەوداکردنی دا لەگەل حشع و قەومیەکانی
عەرەب و هەولی چارەسەرکردنی گیروگرفتی کوردی دا.

*

بەعس ویستی هەردو باسکی جولانەوەی کورد: جەلالی و مەلایی، رازی بکا و بە
لای خوی دا رایانبکیشی. لە وەزارەتەکەیان دا دو وەزیریان بو مەلایی و، وەزیریکیان بو
جەلالی تەرخان کرد بو. وەزیرەکەی لە باتی جەلالی دانرا بو، طەها محیدین بو،
راستیەکەی طەها زیاتر لەوەی جەلالی بی، دلسوز و گویرایەلی بەعس بو.
ئەم کارەی بەعس مەلا مستەفای وروژاند. مەرجی پیشەکی مەلا مستەفا
چەککردنی جاشی ٦٦ (ا) بو. مەلا مستەفا لە هەر ریککەوتنیک دا لە گەل حکومەت،
ئەگەر کوژاندنەوەی کسایەتی و حیزبەکانی تری کورد و، ناسینی خوی وەکو پیشەوای

تاقانە داپێن نەکردایە، ئامادە نەبو قبوڵی بکا. لەو کاتەدا بەعس ئامادە نەبو بچێتە ژێر باری ئەم مەرجانەوە، بە تایبەتی خۆیان لاواز بون و، لە ناو خۆیان دا ململانێ ی دەسەڵات لە نێوان باڵەکانی بەعس دا، هێشتا بە لادا نەکەوت بو. بارزانی وەزیرەکانی خۆی کێشایەوە و، پێوەندی لە گەڵ بەعس گرژی تێ کەوت و، سەرەنجام گەیشتەوە شەر.

*

بەعس هێشتا بەشێکی گەورەی هێزەکانی لە ئوردون بو، هێشتا خۆی جێگیر نەکرد بو، نەیئەتوانی، یا نەیئەویست هێزەکانی خۆی بە شەری کوردستانەوە خەریک بکا، خۆی تەماشای ئەکرد و، یارمەتی جەلالیی ئەدا بۆ شەری بارزانی. شەری کورد و کورد گەیشت بوە ئەوپەری توندوتیژی.

هێزەکانی مەلا مستەفا لە زۆر جێگا شکان و راونران. یارمەتی ئێران بۆ بارزانی لەم قۆناغەدا زۆر زیادی کرد، تەنانەت گەیشتە ئەوەی هێزەکانی خۆی بە جلی پێشمەرگەوە ئەنارد بو مەیدانەکانی شەر. لە گەڵ ئەوەیش دا هەر لە کشانەوەدا بو، هەندێ لە هاوکارە نزیکەکانی بارزانی پێشنیاریان کرد بو ماڵ و پارەگاکەی بگوێزێتەوە دیوی ئێران، مەلا مستەفا قبوڵی نەکرد بو. تەنیا یەک شت مەلا مستەفای لەم چورچە رزگار ئەکرد ئەویش راگرتنی شەر و گفتوگۆ و رێککەوتن بو لە گەڵ بەعس.

*

پاسکی م س چارەنوسی خۆی بە بەعسەوە بەست بو، خۆی بە هاوپەیمانی ژیان و مردنی بەعس دائەنا. بەعس لە ململانێی ئەم دو هێزەدا، بە چەک و پارە و هێز، یارمەتی م س ی ئەدا. هەندێ پایەی بەڕێوەبەرایەتی بە ئەندامەکانی ئەمان سپارد بو. رێگەی دابون لە بەغداد رۆژنامەی «النور» بە عەرەبی دەربکەن. لە شارەکانی کوردستان دا بنکە و پارەگایان دامەزراند بو، لە هەندێ شوێن ئەمانیش لە پاڵ دەزگاکانی حکومەت دا حوکمڕانییان ئەکرد. جۆرێ لە ازدواجیەتی سلطە دروست بوبو. لە بواری مافەکانی کوردا هەندێ هەنگاوی نا بو، وەکو: دروستکردنی محافظەی دهوک لە قەزاکانی دهوک، زاخو، ئامێدی، شێخان. دامەزراندنی زانکۆی سلێمانی و کۆڕی زانیاری کورد و، یەکێتی نوسەرانی کورد. کردنی نەورۆز بە جەژنی رەسمیی. دەرکردنی مانگنامەی بەیان و، هەفتەنامەی هاوکاری.. بەڵام ئەم بڕیارانە، کە زۆرتر لایەنی بەڕێوەبەرایەتی و روشنبیرییان هەبو، بەس نەبون بۆ رازی کردنی گەلی کورد و چارەسەرکردنی کێشەکەی، کە پێویستی بە چارەسەری سیاسی بو. سەرەرای ئەو هەمو دلسوزییەی پاسکی م س بۆ رژێمی تازە لە خۆیان نیشان دابو، بەعس هیچ دەسکەوتێکی سیاسی وای نەدانێ، لە بەردەمی گەلی کوردا سەربەرز و قسەیان سوار بێ.

*

گۆڤاری رزگاری

«مجلس قیادە الثورە» موافقەتی کرد لە سەر دەرکردنی هەفتەنامەی «رزگاری». ناوەکەی مامجەلال هەڵی بژارد بو. من خاوەنی ئیمتیاز و شازاد صائیب سەرنوسەری بو.

ئەوسا عەبدوللا سەللوم سامەرائی وەزیری ئیعلام و حەسەن عەلەوی مدیر الصحافە بو.

لەو کاتەدا هیچ گۆڤار یا رۆژنامەیەک لە عێراق دا بە کوردی دەرنەئەچو.

ئەوسا ئەوانەی «رزگاری» مان دەرئەکرد و، لە رزگاری کۆ ئەبوینەوە، مەبەستێکی دیاریکراومان هەبو. ئەمان ویست «تیار» یکی تازە لە جولانەوەی نەتەوەیی کوردستانی

عیراق دا دابهینین جیاواز بی له ریبازی هەردو بالی: جەلالی و مەلایی پارتی و، هەردو بالی قیادەی مەرکەزی و لوجنەی مەرکەزی حیزبی شیوعی. له کارەکەمان دا سەرکەوتو بوین: بیری دامەزراندنی «کۆمەڵە» مان گەلاڵە کرد و زەمینەمان بۆ خۆش کرد.

هیچ کەس لە ئیمە کادری پیشەیی و موچەخۆری مەکتەبی سیاسی نەبو. مەکتەبی سیاسی نە بۆ ژیانی خۆمان و نە بۆ چاپ و بلاوکردنەوەی رزگاری هیچ یارمەتیەکی ماددییان نەداین. بۆ ژیانی خۆمان و ژیانی گۆڤارەکە پشتمان بە خۆمان بەست بو.

چاپخانەی «ژین» ی یادگاری پیرەمیردمان بە هەمو دەزگا و کەرستە کۆنەکانیەوە کڕیبوو، تەنانەت ژمارەی تەلەفۆنەکەیشی کە ژمارە ۱ ی سلیمانی بو. لە بەغدادیش دەزگایەکی ئینتەرتایپ مان کری، ئەوسا تازەترین دەزگای دارشتنی رستەی نوسین بو. پارەی کرینی هەمو ئەمانە خۆمان پەیدامان کرد. م س فلسیکی نەدا، بەلام چونکە لە ئیمە دلنیا نەبون مولکیەتی رەسمیی چاپخانەکەیان خستە سەر ناوی کاک عومەر مستەفا.

ژمارەیەکی زۆر نوسەری گەنجی لی کۆ بوبوەوە، ژمارەیەکیش لە نوسەرە ناسراوەکان وتاریان بۆ ئەنوسی، لەوانە: ئیبراهیم ئەحمەد، بە زنجیرە «ژانی گەل» و، زەبیحی، هەندی وتار لەوانە: «سوسیالیزم بە زمانی سادە» و، شاکیر فەتاح، بە زنجیرە چەند بەشیکی لە کتیبی یەزیدیەکان بلاو کردەوە. محەممەد مستەفا کوردی، بە زنجیرە شیعریکی سالمی لیک دایەوە. ئەحمەد خواجە، هەندی وردە بابەتی بۆ نوسین. محەممەد سالح دیلان، وتاریکی لە سەر نیزامی گەنجەوی و، چەند شیعریک و، جەمال شارباژێری، چەند شیعریکی بۆ ناردین.

جگە لەوان ئیمەیش خۆمان بنەماڵەی گۆڤارەکە چەندین وتارمان بۆ ئەنوسی.

من بە ناوی خۆمەوە و، بە ناوی خوازراوەوە زورم باس و بابەت ئەنوسی. یەکی لەو وتارانە: «هەژاری موکریانی شاعیری دەرباری بارزانی» بو، کە لیکۆلینەوەیەک بو لە سەر چاپی یەکەمی دیوانی: «بۆ کوردستان» ی هەژار. هەژار بەم وتارە زۆر نارەحەت بو، وای زانی بو ئیبراهیم ئەحمەد نوسیویتی. لە سەر ئەوە چەند شیعریکی «هەجو» ی بۆ داناوە، لە سەر پیشەی خۆی شیعرەکانی هەموی جنیوی سوک و قسەی ناشیرینە.

ئیمە لەوانە بوین لە سیاسەتی سەرکردایەتی پارتی رازی نەبوین، بە تایبەتی شەر لە گەل بارزانی و هاوکاریەیان لە گەل بەعس، حیزبەکە فەسادی تی کەوت بو، زۆری سەرکردەکانمان بە دل نەبو، خۆمان لە ناو خۆمان دا جۆری لە (تکتل) مان دروست کرد بو. ئەمانویست بە ریگای ئوسولی ریکخراوەیی ریبازی حیزبەکە راست بکەینەوە و، سەرکردایەتیەکەی بگۆرین. لەو هەلبژاردنەدا کە لە کۆنفرانسە ناوچەییەکان دا کرا، بۆ هەلبژاردنی ئەندامانی لیژنەی ناوچە و، نوینەرانی کۆنگرەی حیزب، ژمارەیەکی زۆریان لەوانە بون، کە لە تکتل یا تیارەکەی ئیمە بون. م س گومانی لی ئەکردین بەلام هیچ بەلگەیەکیان بە دەستەوە نەبو. ئەنجامی هەلبژاردنەکانیان بە دل نەبو. بە بیانوی جۆراوجۆرەوە کۆنگرەیان دواخست و نەیان هیشت بیستری تا ریککەوتنی ئازاری بە سەردا هات.

*

سەرکردایەتی بەعس لە ناو خۆیان دا لە ملمڵانی ی دەسەلات دا بون. لە سەر جۆری رەفتار کردن لە گەل جولانەوەی کورد ناکۆک بون. صەددام حسین، تازە خەریک بو لە ناو بەعس دا جیگە بە هاوریکانی لیژ بکا و دەسەلات بگریتە دەس. ئەیویست کارتی

کورد بۆ بە هێزکردنی شوێنی خۆی بەکار بهێنێ.

بەعس مـوئتـەمـەری بەست. یەکێ لە باسـەکـانی مـوئتـەمـەر کـورد و، جـۆری چارەسەرکردنی کێشەکەی بوو. داوایان لە باسکی م س کرد بۆ پرۆژەیەکیان بە نوسراوی بۆ ئامادە بکا لە سەر بۆچوونی خۆیان دەربارەی چارەسەری کێشەی کورد.

لەم پرۆژەیەدا نوسی بوویان چاری بنەرەتی کـێشـەی کورد بەوە ئەکری دان بە مـافی نەتەوەیی کوردا بنێن لە سـەر بنچینەی ئازادی بڕیاردانی چارەنوس، کە لە قۆناغی ئێسـتادا کورد بە شێوەی ئۆتۆنۆمی بەکاری ئەهێنێ.

یەکێ لە بەعسـیـەکـان کـە پرۆژەکەی دی بوو، وت بووی: «ئەمـانـە بە چەک و پارە و ئازوقـەی ئێـمـە شـەر ئەکـەن داوای مـافی چارەنوس ئەکـەن، ئەگـەر سـەرچاوەیەکی تری یارمەتیدانیان هەبوایە، ئەبو داوای چییان بکردایە!»

لەو ماوەیەدا:

- باسکی جەلالی نەیتوانی بە شەر کێشەکە لە گەڵ سەرکردایەتی بارزانی یەکلایی بکاتەوە، هێزەکانی بارزانی لە مەیدان دا مانەوە و، بەرەنگاری سەختیان کرد.

- ئێران بە ئاشکرا هاتە ناو شەرەکەوە بۆ یارمەتی دانی بارزانی و، سنورەکانی بۆ کردەوە و هێزی دایە و، عێراق توانای ڕووبەڕووبونەوەی ڕاستەوخۆی ئێرانی نەبو.

- سـەددام ئەیویست کـارتی کـوردی لە دەس ئێـران دەربهێـنێ و، لە ملـمـلانێی دەسەلاتی ناو باڵە جیاوازەکانی خۆیان و، نێوان بەعس و نەیارەکانی دا بە کاری بهێنێ.

مۆتەمەری بەعس بڕیاری گفتوگۆی دا لە گەڵ سەرکردایەتی بارزانی و، دوای ئەوە بە ماوەیەکی کورت کەوتنە پیوەندی و ئالوگۆڕی نوێنەر و نێردراو.

*

بەعس بۆ ئەوەی زەمـیـنەی ڕێککەوتن لە گـەڵ مـەلا مـسـتـەفـا خـۆش بکات، لە حـەوتەمـین مـوئتـەمـەری قوطری دا بڕیاری لێ دا و، لە گـۆڤـاری «الثـوره العربیـه» ی دا وتاریکیان نوسی بو، هێزە کوردیەکانیان هەڵسەنگاند بو، باسی جەلالییان کرد بو کە لە گەڵ هەمو حکومەتەکان دا هاوکارییان کردوە، باسی بارزانیشیان کرد بو کە هێزی سەرەکیە لە بزوتنەوەی کوردا و، بیانویان بۆ پەیوەندییەکانی لە گەڵ ئێران و ئیسرائیل دۆزی بووەوە. لە ڕۆژنامەی «الثوره» ی ئۆرگانی بەعس دا سـەروتاریکیان بە ناونیشانی: «کیف السبیل الی حل المشکله الکردیه» دا بڵاو کـردەوە. ژێر بە ژێریش لە گـەڵ مـەلا مـسـتـەفـا کـەوتنە پیوەندی و هاتوچۆ.

*

یەکێتی سۆڤیەت ئەیویست دەسەلاتی بەعس و بزوتنەوەی کورد و حشع بگەیەنێتە یەک، قورسایی خوی خستەوە سەر بارزانی. لە کـۆتایی ١٩٦٩ و سـەرەتای ١٩٧٠ دا دانوسەندن لە بەینی سەرکردایەتی بەعس و سەرکردایەتی بارزانی دا لە ناوپردانەوە دەستی پێ کـرد و، گفتـوگۆ برایە بەغـداد. دوای هەمو کۆبونەوەیەکی گرنگ سەفیری سۆڤیەتی ئەندامانی هەردو نوێنەرایەتی ئەدی، هەوڵی ئەدا بیرو بۆچونەکانیان لە یەک نزیک بخاتەوە، چارە بۆ ناکۆکیەکان بدۆزێتەوە، تەنانەت کـاتێ کە نوێنەرایەتی کورد پێی داگرت لەسەر بەشداربونی نوێنەری حشع لە گـفتـوگـۆدا وە نوێنەرایەتی بەعـسی ئەمـەی ڕەت کـردەوە بە بیانوی ئەوەی حشع حیزبێکی کوردی نیە و حیزبێکی عێراقیە، کاربەدەسـتانی سۆڤیەتی

داوایان له نوینەرایەتی کورد کرد دەس لەو خواستە هەلبگرن بو ئەوەی نەبیتە کوسپی بو پیشەوە چونی رەوتی دانوستندن.

*

بارزانی پیویستی بە پشودانی بو بو ئەوەی نەیارەکانی، کە بوبون بە هیزیکی سیاسی و چەکداری گەورە، پاکتاو بکا. ئەمجارەیش لە گفتوگوزدا لە گەل حکومەت چەک کردنی جاشەکانی ٦٦ (!) کەوت بوە پیش سەلماندنی مافەکانی کوردەوە.

دەستەی نوینەرایەتی بەعس و سەرکردایەتی بارزانی لە بەغداد چەندین کوبونەوەیان کرد، بو دیاریکردنی مافەکانی کورد لە سەر بنچینەی حوکمی زاتی و، کە رەوتی دانوستان تەگەرەی تی کەوت، صەددام خوی چو بو سەردانی مەلا مستەفا و، بەوجوزرەی ئەو داوای کرد، داواکانی قوبول و، ئیمزایان کرد.

بەعس هەمو ئەمەی لە پشتی باسکی م س دوە ئەکرد، بگرە بو تەفرەدان و چاوبەستەکی ئەمان، هەمیشە بویان دوبارە ئەکردنەوە کە ئەوان هەرگیز دەس لە دۆستەکانیان هەلناگرن و ئەیانوت: «واحنه ما نفرط باصدقائنا وحلفائنا». لە کاتیک دا خەریک بون ئەگەیشتنە یەک تەعلیماتیکان نوسی بو بو جەیش کە گفتوگوز لە گەل بارزانی سەرنەکەوتوە، خویان بو شەر کوز بکەنەوە. لە هەمان کات دا لە تەلەفزیونی بەغدادەوە کاریکاتیری مەلا مستەفایان بە «رداء العمالة» وە بلاو ئەکردەوە. لە پر دەزگاکانی راگەیاندنی عیراق هەوالی ریککەوتنی بەعس - بارزانییان بلاو کردەوە و، بەیانی ئازاریان خویندەوە. مەلا مستەفایان وەکو پیشەوای جولانەوەی کورد و، حیزبەکەیان وەکو هاوپەیمانی خویان ناسی و، مافی نەتەوەیی کوردیان لە سەر بنچینەی ئوتونومی سەلماند. لەو کونگرە روژنامەوانییەدا کە بەکر بەستی، لە وەلامی پرسیاریک دا سەبارەت بە چارەنوسی جەماعەتی م س، بەکر وتی: «هەمو هیزە غەیرە نیزامیەکان هەلئەوشینرینەوە».

ئەمە سەرکەوتنیکی گەورە بو بو مەلا مستەفا، بەلام خیانەتیکی ئاشکرا و غەدریکی گەورە بو لە مامجەلال و حیزبەکەی. ئەمە دوەم جار بو لە پشتەوە خەنجەری غەدری لی بدەن جاری یەکەم: سالی ١٩٦٣ و جاری دوەم: سالی ١٩٧٠. ئەمە کاریکی لە مامجەلال کرد تا هەتایە باوەری بە صەددام حسین و حیزبی بەعس نەمینی و، هەرگیز لییان ئەمین نەبی.

*

کاربەدەستانی عیراق لە بەیانی ئازاری ٧٠ دا مافی نەتەوەیی کوردیان لەسەر بنچینەی ئوتونومی سەلماند. پ د ک لە عیراق گرنگیەکی گەورەی پەیدا کرد و، بە ئاشکرا کەوتە چالاکی، روژنامەی «النور» داخراو لە باتی ئەو «التاخی» کەوتەوە دەرچون، ٥ کورد خرانە وەزارەتەوە و چەن کوردی تر کرانە وەکیلی وەزارەت، چەندین فەرمانبەری گەورە لە ئەندامانی پارتی دانرا لەوانە ٣ محافظی سلیمانی، هەولیر، دهوک، هەروەها ٦ فەوجی «حەرەس حدود» لە پیشمەرگە پیک هینرا. چەندین قوتابی کورد لە کولیەکانی عسکەری و شورطە وەرگیران. چەند کەسیک بە سەفیر دانران.

یەکیتی سوڤیەت و هەمو حیزبە کومونیستیەکانی دنیا ئەم هەوالەیان بە خوشیەوە وەرگرت و، هەندیکیان بروسکە یا نامەی پیروزبایان بو ناردن. سەروکی دەستەی

سەروکایەتی ئەنجومەنی بەرزی سۆڤیەت نیکولای پودگورنی و سەروکی ئەنجومەنی وەزیرانی یەکیەتی سۆڤیەتی ئەلیکسی کوسیجین لە بروسکەیەک دا کە روژی ١٧ ی ئازاری ١٩٧٠ بو سەرکوماری عیراق یەکریان نارد بو نوسی بویان: «نحن واثقون من ان تنفیذ هذه الاتفاقیه الهامه سیساعد علی تعزیز الوحده الوطنیه والصداقه بین شعبی الجمهوریه العراقیه الشقیقین - العرب والأکراد، علی نجاح تحقیق التحولات الاقتصادیه - الاجتماعیه فی البلاد لصالح الشعب العراقی بأسره ورفع مستوی حیاته ورفاههم»

بەیانی ئازاری ١٩٧٠ تین و تەوژمێکی زوری دا بە بزوتنەوەی کورد لە سەرانسەری کوردستان دا. پاش ئینقیلابی تورکیا(١٩٧١) ژمارەیەکی زور تیکوشەری کوردی تورکیا پەرەوازە بون، یەکیەتی سۆڤیەت دالدەی نەدان لەبەر ئەوە لە ولاتانی ئەوروپای خورئاوا بونە پەنابەر. یەکیەتی سۆڤیەت پەیوەندی لەگەڵ پارتی بەهیز کردبو، بەردەوام نوینەرایەتی پ د ک و بارزانییان ئەدی و بانگیان ئەکردن بو کونگرەی پارتیە کومونیستەکان، «زمالە» یان ئەدا بە خویندکارەکانیان، سەردانی بارەگای بارزانییان ئەکرد، دەزگاکانی راگەیاندنی سۆڤیەتی لە سەر تەجروبەی نوی ی عیراق ئەیانئوسی.

پەیوەندی ئابوری و بازرگانی و روشنبیری لە نیوان عیراق و ولاتانی سوسیالیستی دا لە ژیر سایەی دەسەلاتی بەعس دا لە جاران زیاتر گەشەی کرد. ریکەوتنیک بو هاوکاری راوە ماسی (کانونی دوەمی ١٩٦٩)، ریکەوتنیک بو هاوکاری ئابوری و تەکنیکی (تەموزی ١٩٦٩) بو یارمەتیدانی کومپانیای نیشتیمانی نەوت بو دەرهینانی نەوت و گازی رومەیلە و راکیشانی لولەیەک لە شوینی دەرهیناتیەوە بو سەر میناى فاو، وە چاکردنی میناى فاو بو پیشوازی نەوتکیشی گەورە، پروتوکولیک بو هاوکاری لە بەکارهینانی ئەتوم بو مەبەستی ئاشتیخوازانە، ریکەوتنیک بو هاوکاری لە رادیو و تەلەفزیون (١٩٦٩)، لە نیسانی ١٩٧٠ دا ریکەوتنیکی عیراقی - سوڤیەتی نوی ئیمزا کرا بو بو هاوکاری ئابوری و تەکنیکی. ئەو قەرزانەی یەکیەتی سۆڤیەت داوی بە عیراق تا نیسانی ١٩٧١ گەیشتە ٤٢٤٫٣ ملیون روبل. هەروەها پەیوەندی بازرگانی عیراق لە گەڵ ئەلمانیای دیموکراتی، پولونیا و ولاتانی تری ئەوروپای روژهەلات پەرەی سەند.

*

بەیانی ئازار دانی بە مافی نەتەوەیی کوردا نا بو، بەلام چەند کەموکوریی بنەرەتی تی دا بو:

زور لە میژ بو پارتی ئوتونومی بو کوردستان و دیموکراسی بو عیراقی کرد بو بە دروشمی سەرەکی خوی. لەم گفتوگویانەدا وەفدی کوردی لە هەردو مەسەلەدا: ئوتونومی و دیموکراسی دا بازی بە سەر چەند سەرەتایەکی بنەرەتی دا دابو.

لە باسی دیموکراسی دا بەعسیەکان بە راشکاوی وت بویان: «ئیمە حیزبیکی شورشگیرین بە شورش هاتوینەتە حوکم. باوەرمان بە دیموکراسی روژئاوایی و دیموکراسی لیبرالی نیە. هەلبژاردنی گشتی واتە تەسلیم کردنی حوکم بە کونەپەرستەکان» وەفدی کوردی بو ئەوەی گفتوگوکەیان لە سەر ئەوە نەپچری وازی لە باسی دیموکراسی و هەلبژاردنی گشتی و ژیانی پارلمانی هینا بو. بو پاساودانی ئەمەش وت بویان ئیمەش حیزبیکی شورشگیرین باوەرمان بە دیموکراسی لیبرالی نیە.

لە باسی ئوتونومی دا بەعس دانی نابو بە مافی کوردا لە سەر بنچینەی ئوتونومی

بەلام مەسەلە گرنگەکانی هەلگیرا بون بۆ سالانی دوایی، لەو گفتوگۆیەدا باسی قانونی ئۆتۆنۆمی و ناوچەی ئۆتۆنۆمی نەکرا بو. دەسەلاتەکانی حکومەتی ئۆتۆنۆم لە کوردستان دا چیە و دەسەلاتەکانی حکومەتی ناوەندی لە ناوچەی ئۆتۆنۆم دا کامانەن؟ کوردستانی عیراق کوێ یە و لە کوێ دا تەواو ئەبێ. دیاریکردنی ناوچەی ئۆتۆنۆم دانرا بو یەکەویتە دوای سەرژمێری گشتی تا بەو پێ بە زۆرایەتی هەر جێگایەک کورد بو بخرێتە ناوی. دیاری کردنی چارەنوسی ناوچەکانی کەرکوک، خانەقین، سنجار و زۆر شوێنی تر هەلگیرا بون بۆ دوای دەرکەوتنی ئەنجامی سەرژمێرەکە. کێشەی فەیلیەکان (کە بەعس بە ئێرانی دائەنان) و کێشەی یەزیدیەکان (کە بەعس بە عەرەبی دائەنان) بە چارەسەرنەکراوی هیلرا بوەوە.

مەلا مستەفا لەو کاتەدا تەنگاو بو. پێویستی بە پشودان هەبو. دیموکراسی و ئۆتۆنۆمی و شتی لەو بابەتانە لەو کاتەدا ئەوەیان نەئەهێنا شەڕیان لە سەر بکات، بە تایبەتی چونکە ریککەوتنەکە دوژمنەکانی ئەوی تەواو ئەکرد و، دەسکەوتی زۆری بۆ دابین ئەکرد.

*

کۆنگرەی هەشتەم

کۆنگرەی هەشتەمی پارتی لە تەموزی ۱۹۷۰ دا بەسترا.

ئەم کۆنگرەیەش وەکو کۆنگرەکانی تر قەرەبالغ و، جۆری لە خۆپیشاندانی سیاسی بو بۆ تازە کردنەوەی گوێرایەلی کوێرانە بۆ سەرۆک. هەلومەرجی سیاسی ئەم کۆنگرەیە لە چاو هەمو کونگرەکانی کەدا جیاواز بو. سەرکردایەتی بارزانی و سەرانی پارتی بە هوی بەیانی ئازار و، پشتیوانی فراوانی ناوەوە و دەرەوە، هەستیان بە سەرکەوتنیکی گەورە ئەکرد و، لە خۆیان بایی بوبون.

نوینەری زۆر لە حیزبە نەیارەکانی بەعس، لەوانە حشع، بانگ کرا بون، ئەوانە کۆنگرەکەیان کرد بە دوانگە دژی بەعس.

پارتی بۆ ئەوەی پیشانی بەعسی بدا کە هیشتا پشتیوانی ئیرانی ماوە، کامەران بەدرخان کە لە بەغداد پیشوازی رەسمیی لی کرابو و، وەکو میوانیکی بەریز رەوانەی لای مەلا مستەفا کرا بو، بی ئەوەی سەری بەغداد بداتەوە لە ریگای تارانەوە گەرایەوە ئەوروپا.

ئەم کۆنگرەیە بی باوەری لە نیوان بەعس - بارزانی دا قولتر کرد.

بۆ کۆمیتەی ناوەندی هەندی ئەندامی تازە دانران. کورانی مەلا مستەفا: ئیدریس و مەسعود، بون بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و، دارا تۆفیق کە هەتا چەند رۆژی پیش کۆنگرە ئەندامی پارتی نەبو، لە سەر داوای مەلا مستەفا ئەویش کرا بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، چونکە بە جاسوسی سۆڤیەتی ئەزانی. سەرەرای چەند کەسی لە فەرماندەکانی پیشمەرگە کە هەندیکیان نەخویندەوار بون.

*

بەعس داوایان لە مەلا مستەفا کرد یەکی لە کورەکانی بنیری بۆ بەغداد ببی بە جیگری سەرکۆمار. بۆ ئەم مەبەستە عەزیز شەریفیان ناردە لای. مەلا مستەفا بۆ ئەوەی رەتی بکاتەوە وت بوی: «ئەم شەو خودانی بارزان هاتە خەوم وتی نابی هیچ بارزانیەک کاروباری حکومەت وەربگری!» پاش بی داگرتنیکی زۆری حکومەت، پیشنیاری حەبیب محەمەدی کرد. بەعس رەفزی کرد چونکە حەبیب بە رەچەلەک ئیرانی بو. مەلا مستەفا

ئەمەی ئەزانی، بە ئەنقەست ئەوی پێشنیار کرد بو، بۆ ئەوەی رەفزی بکەن.
بەعس جارێکی تر فوئاد عارفی نارد بۆ لای بۆ ئەوەی یەکێکی کە داینی. فوئاد عارف زۆری بۆ وت بو کە دانانی جێگری سەرکۆمار چەند گرنگە. مەلا مستەفا پی ی وت بو: «کەواتە خۆت بیکە! لە تۆ باشترمان دەس ناکەوی».
هەمو ڕێککەوتنێکی راستەقینە لە گەڵ هەر حکومەتێکی عیراق بوایە، لە ئەنجام دا ئەبو مەلا مستەفا پەیوەندی لە گەڵ دەوڵەتانی دەرەوە ببری و، لەشکرەکەی بڵاوە پی بکا یا بیخاتە بەر فەرمانی دەزگایەکی حکومەتەوە و، پارە لە هیچ لایەک وەرنەگری و، زیندانی نەبی و هیچ کەس نەگری و نەکوژێ و، خۆیشی وەکو هەمو هاوولاتیەک لە جێگایەک دا دابنیشی.. ئەمانەش لە گەڵ تێگەیشتن و بیرکردنەوە و قازانجی مەلا مستەفا نەئەگونجان. مەلا مستەفا خۆی بە بەرزتر دائەنا لە دەولەت و داوودەزگا قانونیەکانی. لە بەر ئەوە لە گەڵ هیچ حکومەتیک، بە راستیی، ڕێک نەئەکەوت و، هەولی ئەدا بارودۆخی ناتاسایی بەو جۆرەی خۆی ئەیویست بهێنێتەوە.

*

ئیستیعاب یان تێکەڵاوبونەوە؟

ڕێککەوتنی ئازاری بەعس - بارزانی سەرکەوتنێکی گەورە بو بۆ بارزانی و بۆ کورد، بەلام تێشکانێکی سیاسی کوشندە بو بۆ جەلالی. وزەی هێزەکانی داپەزی و لە بەر یەک هەلوەشا، ڕێکخراوە سیاسیەکانی مابو ئەویش کەوت بوە ژێر گوشاری مەلایی و خەلک.
مەلا مستەفا لە بەعس ئەمین نەبو، هەر لە سەرەتاوە بۆ مەبەستی تاکتیکی لە گەلی پێک هات بو، یەکی لە مەبەستەکانی لە ناوبردنی جەلالی بو، کە ئەترسا لە هەر ڕوبەروبونەوەیەکی تازەدا لە گەل بەعس، دیسان ئەمان بینەوە لایەن. فاخیر میرگسوری لە سلیمانی پەیوەندی لە گەل چەند کەسێکی جەلالی کرد بو، ئارەزوی پێشان دابو بۆ ئاشتبونەوە و یەکگرتنەوە. ئەم پەیوەندیە گەشەی کرد و، گەیشتە ئەوەی مام جەلال خۆی سەردانی مەلا مستەفای کرد.
ئەمان ئەیانویست قەوارەی حیزبەکەیان بپارێزن، ناوەکەی بگۆڕن و لە گەل پارتی دۆست و هاوکار بن و، سەرکردایەتی حیزبەکەیان لای مەلا جێگیر بی و، سەرۆکایەتی بارزانی قەبول بکەن. بەلام بارزانی قەبولی نەئەکرد ئەمان وەکو حیزبێکی جیاواز و سەربەخۆ بمێنن، چونکە گومانی ئەکرد جارێکی تریش لی ی هەلبگەرێنەوە. لە بەر ئەوە تەنیا یەک ڕێگەی بو دانان ئەویش تێکەلاو بونەوە بو بە پارتی.

*

ئەم بیروڕایانە لە ناو ڕیزەکانی جەلالی دا باس ئەکرا. دو رەتی هەبو: یەکێکیان، لای وابو کە هەولی ئاشتبونەوە بدری لە گەل بارزانی، بەلام پارێزگاری سەربەخۆیی حیزبەکە بکری. ئەوی تریان، لای وابو کە هەردو حیزب لە روی بیروباوەر و پێکهاتنی چینایەتی و ڕێبازی سیاسیەوە لە گەل یەک جیاواز نین و، مانەوەی حیزبەکە لە داروژدا ئەبێتەوە بە هۆی شەری ناوخۆ و، پالدانەوە بە حکومەتەوە، لە بەر ئەوە هەلوەشاندنەوەی حیزبەکە و تێکەلاو بونەوەی بە چاک ئەزانی.
ئەوانەی رەتی دوەمیان هەبو، بە زۆری لەوانە بون کە بە تەمای دامەزراندنی کۆمەلە

بون، جگە لەوەیش ئەوانە لایان وابو تا ئەم حیزبە بۆشاییەکی سیاسی بە جێ نەهێڵێ، بواری گەشە کردنی ڕێکخراوێکی تازە نابێ.

*

ئەو کۆنگرەیەی کە پێش ١١ ی ئازاری ٧٠ بە ساڵێک ئەبو ببەسترێ و، نەبەسترا بو، ئەمجارە ئەبو کۆ ببێتەوە بۆ لێدوانی چارەنوسی حیزبەکە، چونکە ئیتر گۆڕینی سەرکردایەتی و ڕاستکردنەوەی ڕێبازی سیاسی، هیچ بایەخێکی نەمابو.

کۆنگرە بەسترا. ئەندامەکانی ئەوانە بون کە لە کۆنفرەنسە ناوچەییەکان دا پێش ١١ ئازار هەڵبژێردرا بون. زۆریان لە نارازییەکانی ناو حیزب و، لایەنگرانی (تیار) ەکەی ئێمە بون. ئێمەیش پێشتر هەمو قسەمان کرد بو بە یەک، کە لە نرخی ئاشتبونەوەدا لە گەڵ مەلا مستەفا ئەم حیزبە هەڵبوەشێنینەوە و تێکەڵاوی حیزبەکەی ئەوی بکەینەوە. کۆنگرە بە زۆرایەتییەکی دیار بڕیاری: گۆڕینی ناوی حیزبەکە و، هەڵوەشاندنەوەی و یەکگرتنەوەی دا لە گەڵ حیزبەکەی بارزانی.

سەرکردایەتی بارزانی بەڵێنی دابو بە سەرکردایەتی جەلالی کە سێیەکی ئەندامانی لق و ناوچەکان لە کادرەکانی ئەمان دابنرێ و، لە هەلێکی نزیک دا کۆنگرەی نۆهەمی پارتی ببەسترێ و، ئەندامانی سەرکردایەتی کاریان پێ بسپێردرێ. بەڵام نە کۆنگرەی نۆهەم بەسترا و، نە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی کاریان پێ سپێردرا. بەڵکو بۆ بێ نرخکردنی ئەو هەنگاوە گرنگە، سەرکردایەتی بارزانی ناوی لەم تێکەڵاو بونەوەیە نا: «ئیستیعاب». لە زۆر جێگاش لە لیژنەی ناوچە و لقەکان دا جێگەیان نەکردنەوە.

*

یەکێ لە مەرجەکانی مەلا مستەفا ئەوە بو، کە ئیبراهیم ئەحمەد و هەندێکی تر لە سەرکردەکانیان لای ئەو جێگیر بن. مانگی شوباتی ١٩٧١ ئیبراهیم ئەحمەد، مامجەلال، عومەر مستەفا، عەلی عەسکەری، بە ڕێ کەوتن بۆ بارەگای بارزانی. ئەمانە چەند کەسێکی کەیشیان، لەوانەی تاوانبار بون لای سەرکردایەتی بارزانی، لە گەڵ خۆیان برد بۆ ئەوێ، لەوانە حامید قادر، حەمەی فەرەج، مام طەها خۆشناو، قادر کۆکۆیی، کەمال مەولود.. منیش کە فەرمانی گرتن و حوکمی «محکمە الثورە» ی عێراقم بە دواوە بو لە گەڵ ئەوان ڕۆیشتم. ماڵ و خێزانەکەی مەلا مستەفا لە دیلمان و، شوێنی کارکردنی ڕۆژانەی ئیدریس و مەسعود لە قەسر و ماکۆسان بو. ئێمەشیان لە خانویەک دا لە قەسر و ماکۆسان دانا. تا چەند مانگێ من لە گەڵ ئیبراهیم ئەحمەد لە ژورێک دا بوم.

بۆ یەکەم جار کە لە گەڵ عەلی عەسکەری چوم بۆ سەردانی ئیدریس. کاک عەلی منی پێ ناساند، ئیدریس بە پێکەنینەوە وتی: «ئای چەند هەوڵمان دا ئیعدام بکرێ ی بەردەس نەکەوتی!» وتم: «وا بە پێ ی خۆم هاتومەتە بەردەمتان»

لە ڕۆژانی ١١ ی ئازاردا شوکری حەدیثی موحافیظی سلێمانی بو. شوکری بەعسی بو، لە سەردەمی حکومەتی عارف دا گیرا بو، بەرگەی ئەشکەنجەی نەگرت بو، هاوڕێکانی خۆی بە گرت دابو، لە بەر ئەوە لە ناو بەعسییەکان دا بە چاوی سوک سەیریان ئەکرد و خۆیشی ئەوەی لێ ببو بە «عقدە». یەکەم گەڕای بەعسی لە سلێمانی دا ئەو دای نا و، هەندێ کەسی کرد بە بەعسی. ئێمە بە توندی دژی ئەم هەنگاوەی ڕاوەستاین. من ڕێزم نەئەگرت و نەبوانم لە گەڵی ئەبو و، ئەویش حەزی لە چارەی من نەئەکرد و، قینی لە

من بو.

ئەو رۆژەی بەیانی ١١ ی ئازار خوێندرایەوە من بۆ ئیشوکاری گۆڤارەکەمان لە بەغداد بوم. پاش ئەوە بە چەند رۆژێ گەرامەوە سلێمانی. لەو ماوەیەدا نارنجۆکێک خرا بوە حەوشی سانەوی کچانی سلیمانیەوە.

لە سەر ئەوە حکومەت کوریکی گرت بو بە ناوی: جەمال ئەحمەد و، فەرمانی گرتنی چەند کەسیکیان دەرکرد بو، یەکێکیان من بوم. جەمال و ئەوانەی فەرمانی گرتنیان بۆ دەرچو بو حەرەسی بارەگای گۆڤاری «رزگاری» بون.

روداوەکە بەم جۆرە بوبو: مالی جەمال بە تەنیشت سانەوی کچانەوە بو. جەمال لەو ئالوگۆرانەی بە هۆی ئازارەوە بوبو، زۆر نارەحەت ئەبی، لە گەل چەند هاوریێەکی دا بۆ سەر گەرم کردن لە داخ و خەفەت دا ئەچن بۆ خواردنەوە. بە سەرخۆشی ئەرواتەوە بۆ مالی خۆیان. لە ریگا توشی تاقمی پولیس ئەبی کە لە بەردەمی سانەوی کچان دا بۆ میبازی راوەستا بون. پولیسەکان مفوض یکیان لە گەل ئەبی بە ناوی جەمال چاوشین برازای بەکری حاجی فەرەج بو، بەکر لیپرسراوی پیشمەرگەکانی پارتی بو لە سلیمانی. کابرایەکی هەلپەرست و خۆ بەرەپیشەوەی سەر بە پارتی بو. جەمال چاوشین و پۆلیسەکان، جەمال ئەحمەد ئەناسن، بۆ ئەوەی سوکایەتی پی بکەن، بانگی ئەکەن بیتە پیشەوە. جەمال ئەحمەد ئەترسی ئازاری بدەن و دەستدریژی بۆ بکەن. بۆ دیفاع لە خۆی نارنجۆکیکیان لی رائەکیشی. پولیسەکان تی ی ئەوروکین و نارنجۆکەکەی لە دەس دەرئەهینن، بۆ ئەوەی بە خۆیان دا نەتەقیتەوە هەلی ئەدەنە ئەو دیو دیوارەکە، کە حەوشی سانەوی کچان بو. کەسی نەکوشت و کەسی بریندار نەکرد بو.

*

هەمان تاقم پۆلیس پیش ئەم بەزمە چوبونە سەر «چاپخانەی ژین» کە گۆڤاری رزگای لی چاپ ئەکرا، هەندی دەزگایان شکاند بو و، هەرچی وردە و پردەیەکیان بەردەس کەوت بو برد بویان لە ناو ئەوانەدا: «کلیشە» ی ئەو رۆژنامانەی لە سەردەمی «پیشکەوتن» موە لەم چاپخانەیەدا چاپ کرا بون، کلیشەکان لە داری گویز هەلکەنرا بون و، تا ئەوسا وەکو یادگاری چاپخانەکە هەلگیرا بون. هەروەها چوبونە بارەگای گۆڤارەکەش کتیبخانەکە و فایلەکانیان تالان کرد بو. سەدان کتیبی بە نرخ و وتاری دەسخەتی نوسەرانەکانیان برد بو.

*

پۆلیسەکان ئەم روداوەیان بە سەر جەمال ئەحمەدا هینا. شوکری حەدیثی روداوەکەی قۆستەوە و زلتری کرد. بەعس ئەیویست ئەمە بکا بە موناسەبەتیک بۆ چاوشکاندنی جەلالی و، پارتی ئەیویست بیکا بە موناسەبەتیک بو تۆلە کردنەوە. هەردولایان ئەیانویست روداوەکە بە سەر من دا بهینن. شوکری حەدیثی تۆلەی لیدانی بەعسیەکانی سلیمانی و پارتی تۆلەی وتارەکانی رزگاری لە من بکەنەوە.

ئەو زەمانە تیگەیشتم نرخی قسەکردن چەند گرانە. ئەم روداوە رەوتی ژیانی لە بنەرەتەوە تیک دام و، بو بە سەرەتای دەربەدەری هەتا هەتایم. لەو ساوە ئیتر نەمتوانی لە پرسەی هیچ خزمیکم و لە شایی هیچ یەکی لە کەسوکارم دا بەشدار بم و، نەمتوانی لە هیچ جەژن و خۆشیەک و، لە هیچ لیقەومان و ناخۆشیەک دا لە گەلیان بم.

جەمال گیرا و، فەرمانی گرتن بۆ ئەوانەیش دەرچو کە ئەو رۆژە لە گەل جەمال

خواردبویانەوە، فەرمانی گرتن بۆ منیش، بە تۆمەی دروستکردنی «شبکاتی تخریب» دەرچو. هەمو دراین بە «محکمه الثوره» لە بەغداد.

جەمال حوکمی ئیعدام درا و، هێنایانەوە لە بەر دەرکی سەرای سلێمانی لە سێدارەیان دا و، هاورێکانی ئەو و منیشیان بە «غیابی» بە ١٠ ساڵ زیندانی حوکم دا. من خۆم نەدا بە دەستەوە، لە بەغداد خۆم شاردەوە.

من لە ژیانی سیاسی و پێشمەرگەیی خۆم دا سەدان کار و کردەوەم دژی حکومەتی عیراق و داوودەزگا سەرکوتکەرەکانی و سەرکردایەتی بارزانی کردوە، لای هەندی بە کاری شۆڕشگێرانە و، لای هەندی بە جاشایەتی و، لای حکومەت بە خیانەتی نیشتمانی دائەنرێ. لە بەر ئەوە پێویستم بە پاکانە نیە، بەڵام لە دور و لە نزیکەوە دەستی من لەم مەسەلەیەدا نەبو.

*

ناکۆکی ناو بنەماڵەی بارزانی

ئەو ماوەیەی ئێمە لە قەسری بوین ناکۆکییەکانی ناو بنەماڵەی بارزانی تەقییەوە چەند روداویان لێ کەوتەوە:

- مەلا مستەفا ماوەیەک بو لە ناو کورەکانی دا ئیدریس و مەسعودی پێش خستبو، هەردوکیانی کرد بو بە ئەندامی م س و کاروباری بارەگای بارزانییان رائەپەڕاند. سەرەڕای ئەوەش مەسعودی دانا بو بە لێپرسراوی دەزگای پاراستن و ئیدریس بە هێ مەکتەبی عەسکەری. عوبەید و لوقمان کە بە تەمەن گەورەتر و، لە سەردەمی پاشایەتی دا «حەپس و تیبعلدان» و لە سەردەمی شۆڕشی ئەیلول دا شەر و ناخۆشییان دی بو، فەرامۆش کرا بون. عوبەید دەس بە سەر بو لە گوندی وەلژێ لە هەمان ناوچەی باڵەک. لەو ماوەیەدا عوبەید هەڵات و چوە ناو حکومەت.

ئەمەش رەنگدانەوەی ناکۆکی ناو ژنەکانی بو. مەلا مستەفا ٣ ژنی هەبو. دوانیان بارزانی و یەکێکیان زێباری بو. لە ژنی یەکەمی: عوبەید و لوقمان و صابیر و، لە ژنی دوەمی: ئیدریس و، لە ژنی سێیەمی، کە کچی مەحمود ئاغای زێباری بو: مەسعود، دلشاد، نیهاد، سیداد، وەجیهی هەبو. ئەم ژنەیان لە لای مەلا مستەفا لە هەموان لە پێشتر بو. ناکۆکی ناو ژنەکانی کاری لە پاشەڕۆژی کورەکانی کرد. لە بەر ئەوەی لە گەڵ ژنی یەکەمی ناڕێک بو، عوبەید و لوقمان و صابیری پشت گوێ خست و، لە بەر ئەوەی لە گەڵ ژنە زێبارییەکەی ڕێک بو، مەسعودی پێش خست.

- شێخ محەممەد خالید و شێخ عوسمان، کە هەردوکیان کوری شێخ ئەحمەد بون، لە ناو خۆیان دا لە سەر ئەوەی کامیان جێگای «خودان» بگرێتەوە تێک چو بون. مەلا مستەفا پشتیوانی لە محەممەد خالید ئەکرد و دژی عوسمان بو. حکومەت ویستی دەس بخاتە ناو ئەم ناکۆکییەوە. کەوتنە لەشکرکێشی لە یەکتری. سەرەنجام محەممەد خالید زاڵ بو بە سەر عوسمان دا. عوسمان لێخرا بەڵام خۆی و کورەکانی دایانە پاڵ حکومەت.

- هەر لەو ماوەیەدا بارەگای بارزانی یەکێ لە براکانی فاخیر میرگەسوری کوشت. ئەوانیش یەکێکیان لە سەر کوشتەوە. فاخیر گیرا و هەندێ لە براکانی هەڵاتن بۆ ناو حکومەت. دوای ماوەیەک فاخیر بەر درا. لە گەڵ مام جەلال چوین بۆ سەردانی پشیمانییەکی زۆری دەربڕی لەو ناوژێیەی کرد بوی بۆ ئاشتکردنەوەی باسکی م س و مەلا

مستەفا. فاخیر ئەم ناکۆکییەی بە ناکۆکی بارزانی و زێباری لێک ئەدایەوە. لە قسەکانی دا
وتی: «من چەند هەلەیەکم کردوە یەکێکیان ئەوە بو مەسعود داوای لی کردم لە گەلی بچم
بۆ پێشوازی زوبێر ئاغای خالی و جاشە زێبارییەکان کە ئەیانویست بچن بو سەردانی مەلا
مستەفا. من ئەچوم و لۆمەی مەسعودیشم کرد، کە ئەوانە دوژمنی ئێمەن نابی بچی بە
پێشوازییانەوە» وەکو خۆی ئەیوت لە سەر ئەمە مەلا مستەفا غەزەبی لی گرت و
ناکۆکییەکانیان لەوەوە دەستی پی کرد بو.
زۆری نەخایاند ناکۆکی نێوان فاخیر و بارەگای بارزانی هەلی دایەوە. کۆتاییەکەی
پێوە هات هەموویان گرتن و لە ئاشبەتال دا هەموویان کوشتن. فاخیر خالۆزای مەلا مستەفا
بو.

*

صەددام لەو (تنازل) ە گەورەیەی بۆ مەلا مستەفای کرد بو بە تەما بو:
١. کارتی کوردی لە دەس شای ئێران و دوژمنەکانی دەرئەهێنی و، بە قازانجی خۆی
لە دژی ئێران و، دوژمنانی ناوەوە و دەرەوەی بە کاری ئەهێنی. لەو کاتەدا ناکۆکی ئێران و
عێراق لە جاران توندوتیژتر ببو.
٢. ئەو بزوتنەوە چەکدارەی نزیکەی ١٠ سال بو، شاخ و لادێکانی کوردستانی کرد
بو بە مەلبەندی خۆی و، ببو بە کێشەی سیاسی، ئابوری، سپایی گەورە، چەک دانێی و،
بگەڕێتەوە سەر ژیانی ئاسایی ناوشار.
صەددام زۆر زو تێ گەیشت لە هەردو تەماکەی دا بە هەلە دا چوە. مەلا مستەفا
هەر لە سەرەتاوە بۆ جێبەجێ کردنی هەندێ مەبەستی تایبەتی خۆی لە گەل بەعس پێک
هات بو، نەک بۆ ڕێککەوتنی تەواو و راستەقینە. مەلا مستەفا دەولەتێکی لە ناو دەولەت
دا دروست کرد بو، ئامادە نەبو دەستی لی هەلبگری لە بەر ئەوە:
١. مەلا مستەفا نەک هەر پەیوەندی لە گەل ئێران نەبڕی، بەلکو بەیانی ئازاری
وەکو دەسکەوتێکی گرنگ فرۆشتەوە بە ئێران، بۆ بەهێزکردنی پەیوەندییەکانی لە گەل
ئێران، ئیسرائیل و ئەمەریکا و، هەمو دوژمنەکانی بەعس.
٢. مەلا مستەفا نەک نیازی بلاوە پی کردنی هێزەکانی و، گەڕانەوە بو ژیانی
ئاسایی شاری نەبو، بەلکو هێزەکانی بە ژمارە زۆرتر و بە چەک پۆشتەتر کرد. «دەزگای
پاراستن» ی زیاتر بەهێز کرد.
صەددام بە ئاشکرا درێژەی بە سیاسەتی دۆستایەتی بارزانی دا، بەلام بە نهێنی
کەوتە چنینی پیلانی لە ناو بردنی. تاقمی مەلا کە بۆ ناوبژی چو بون بو سەردانی،
یەکێکیان ڕیکۆردەرێکی مەلغوم لە سکی قایم کرا بو، لە کاتی دانیشتنەکەدا بە ڕیمۆت
کۆنترۆل تەقێنرابوە. چەند کەسی کوژران بەلام مەلا مستەفا بە ڕێکەوت بەر نەکەوت.
مەلاکان، پێش ئەوەی لێکۆلینەوەیان لە گەل بکری، هەموویان لە هەمان شوێن دا کوژرانەوە.

*

دەرکردنی فەیلییەکان

بەعس، بی ئەوەی گوی بداتە نارەزایی سەرکردایەتی بارزانی، ١٨٥ هەزار کوردی
فەیلی دەرکرد بۆ ئێران و، مال و دارایی زەوت کردن بە بەهانەی ئەوەی ئەوانە ئێرانین.
ڕۆژنامەی «التاخی» لە سەری نوسین، بەلام پارتی هیچ هەنگاوێکی جیددی نەنا بۆ

ریگرتن لەم تاوانە و، ریگرتن لە دوبارە بونەوەی.

*

پرکردنەوەی بۆشایی خەلیج

عیراق و ئیران لەسەر پرکردنەوەی ئەو بۆشاییەی کشانەوەی هیزەکانی بەریتانی لە رۆژهەلاتی سویس، بە تایبەتی لە خەلیج دا دروستی ئەکرد، لە ململانی دا بون. ئەمەریکا ئیرانی راسپارد بو ئەرکی پاراستنی ئاسایشی خەلیج بگریتە ئەستو، شا بە پەلە ئیرانی پر چەک ئەکرد و، پەیوەندیەکانی خوی لەگەل دەولەتانی عەرەبی و شیخ نشینەکانی خەلیج باش ئەکرد، هەولی ئەدا لە ریگەی زیاد کردنی قەوارەی دەسکەوتی ئابوری و بازرگانی سۆڤیتیەوە لە ئیران دا، پشتیوانی یا هیچ نەبی بی لایەنی ئەویش بە دەس بهینی. عیراقیش ئەیویست دەوری سەرەکی هەبی لە خەلیج دا، بە تایبەتی کە دەولەت و شیخ نشینەکانی خەلیج جگە لە ئیران هەمویان عەرەبن، عیراق ترسی لە خو چەکدار کردنی بە پەلە و قەبەی ئیران هەبو، بو ئەوەی تەرازوی خوی لەگەل ئیرانی پشت ئەستور بە ئەمەریکا راست بکاتەوە، روی کرد بوە یەکیتی سۆڤیت.

*

لە ۹ ی نیسانی ۱۹۷۲ دا عیراق و یەکیتی سۆڤیت «پەیمانی دوستایەتی و هاوکاری» یان بو ماوەی ۱۵ سال ئیمزا کرد. کوسیگین بو ئیمزا کردنی هاتە بەغداد. تا ئەو کاتە یەکیتی سۆڤیت پەیمانیکی لەو بابەتەی لە ناو ولاتانی عەرەبی دا تەنیا لەگەل میصر بو ماوەی ۱۵ سال (۱۹۷۱)، وە لە دنیادا تەنیا لەگەل هیند بو ماوەی ۲۰ سال (۱۹۷۱) ئیمزا کرد بو.

یەکیتی سۆڤیت بەرژەوەندی ئابوری، بازرگانی، ستراتیجی گرنگی لە عیراق دا پەیدا کرد بو، دەستی لە پەترولی عیراق گیر کرد بو، کەلکی گەورەی لی وەر ئەگرت، هەروەها نزیکەی هەمو چەک و تفاقی جەنگی عیراق لەو ئەکردرا، ژمارەیەکی زور پروژەی ئابوری لە عیراق دا دەس کەوت بو، پاپورە جەنگیەکانی سۆڤیتی دەرگای خەلیجیان بو کرابوەوە، ئەیانتوانی سەردانی مینای ام القصر بکەن، لەبەر ئەوە پشیوی لە ناو عیراق دا بە قازانجی نەبو، گرژی نیوانی کورد - بەعس بەرژەوەندیەکانی ئەوانیشی ئەخستە مەترسیەوە. حشع و بەعس بەرەو پیکهاتن ئەچون. بەعس ریگەی کاری قانونی ئەدان و بەشداری ئەکردن لە وەزارەت و لەو «جبهە» یەدا کە خەریکی پیکهینانی بو. بەعس ئەیویست پ د ک یش بەشداری جبهە بی. باری سەرنجی هەردولا لەسەر مافەکانی گەلی کوردو جوری بەریوەبردنی ولات و جوری پیکهینانی جبهە جیاواز بو، لەبەر ئەوە دور بو پ د ک بەشداری پیکهینانی جبهە بی.

*

چەند جاری لە نیوان رۆژنامەی «التاخی» و رۆژنامەکانی بەعس دا: «الشورە» و «الجمهوریە» مشتومری توندوتیژ دروست ئەبو. پارتی و بەعس لە دو نامەی ئالوگۆر کراودا هەندی لە گازاندەکانی خۆیان لە یەکتری و هەندی لە ناکۆکییەکانیان رون کردۆتەوە، ئەو دەم لە کتیبیکی تایبەتی دا بلاو کرایەوە.

بەر لە ئیمزا کردنی پەیمانی ۱۹۷۲ نیوانی بەعس - بارزانی گرژ ببو. هەردولا گومانیان لە یەکتری پەیدا کردبو. یەکیتی سۆڤیت بو ئەوەی بارزانی قانع بکا: نیوانی

خوی لەگەل عیراق باش بکاتەوە، ناکوکیەکانی چارەسەر بکا، بەشداری جەبهەی خواستراو بی، لەپیش ئیمزا کردنی پەیمانی دوستایەتی و هاوکاری دا نوینەرایەتیەکی بەسەروکایەتی نیچکن، لیپرسراوی کاروباری روژهەلاتی ناوەراست لە وەزارەتی دەرەوەی سوڤیتی، لەگەل هەندی کاربەدەستی سەفارەت لە بەغدا ناردە لای بارزانی.

نوینەرایەتی سوڤیتی بو بارزانیان رون کردەوە کە ئەوان نالین بەعس باشە بەلام ریگەی لە یەک گەیشتن لە گەل بەعس باشترە لە ریگەی هاوکاری لەگەل تیران. هەروەها پی یان راگەیاندن کە ئەوان پەیوەندی بە ئاسایی دائەنین چونکە سنوری هاوبەشیان لەگەل کوردستانی عیراق هەیە، بەلام زور رویشتن لە پەیوەندی دا باش نیە، هەروەها پەیوەندی لەگەل ئیسرائیل و ئەمریکاش بە باش نازانن... نوینەرایەتی سوڤیتی ئەیویست وا لە بارزانی بکا، کیشەکانی خوی لەگەل عیراق بە ئاخافتن چارەسەر بکا و، بەشداری جەبهە بی شان بە شانی حشع.

نوینەرایەتی سوڤیتی گوشاری بو کورد ئەهینا لەگەل بەعس ریک بکەوی، بەلام گوشاری بو بەعس نەئەبرد خواستەکانی کورد بسەلمینی، ئەمەش ئەوەی ئەگەیاند کە ئەبی کورد بە مەرجەکانی بەعس رازی بی، بی ئەوەی بەعس مەرجەکانی کورد بەجی بهینی. بارزانی خوی بە پشت ئەستور ئەزانی بە بەلینەکانی شای ئیران، لەبەر ئەوە گوی ی نەدایە قسەکانی نیچکن.

لە کاتی ئیمزا کردنی پەیمانەکەدا لە بەغداد کاربەدەستانی سەفارەتی سوڤیتی کە نوینەرانی پارتیبان دی بو، هەروەها کوسیجین و گریشکو کە وەزیرە کوردەکانیان دی بو، داوایان لی کردبون: پارتی یش بەشداری جەبهە بی و پشتیوانی خوی لە پەیمانەکە دەربری.

*

دوا بە دوای ئیمزا کردنی پەیمانەکەش سەر لە نوی هەندی لە فەرمانبەرانی سەفارەتی سوڤیتی، لەگەل عەزیز شەریف سەردانی بارزانیان کرد لە بارەگاکەی خوی و داوایان لیکرد بروسکەی پشتیوانی بو کاربەدەستانی عیراقی لی بدا. بەلام بارزانی نەک ئامادە نەبو پیروزباییان لی بکا، بەلکو نارەزایی قولی خوی دەربری، چونکە لای وابو سەرەنجام ئەو پەیمانە دژی گەلی کورد بەکار ئەهینی، لە سوڤیت چەکی پی وەرئەگری و کوردی پی لەناو ئەبات و بوشی دوبارە کردەوە کە پارتی لە جەبهەدا بەشدار نابی. بارزانی بەلینی لە شا وەرگرت بو، کە پشتیوانی تەواوی بکاو هەولی بەدەسهینانی پشتیوانی ئەمریکاش بدا، بارزانیش ئیمزاکردنی پەیمانەکەی کردە بەهانە بو دوبارە کردنەوەی داوای یارمەتی لە ئەمریکاو بەهیز کردنی شوینی خوی لە لای ئیران و ئەمریکا.

وەکو راپورتی پایک ئەیگیریتەوە: نیکسون و کیسنگەر لەو سەردانەدا کە لە مایسی ١٩٧٢ دا بو تارانیان کرد بەلینیان دا بە شا، لەگەرانەوەدا بە ئیجابی لە مەسەلەی یارمەتیدانی بارزانی بکولنەوە. لە راستی یش دا کە گەرانەوە بو ئەمریکا لە ئاستیکی بەرزدا بە نهینی لە ١٦ ی حوزەیرانی ٧٢ بریاری یارمەتیدانی بارزانیان دا بە تایبەتی دوای ئەوەی عیراق لە ١ ی حوزەیران دا بریاری «تأمیم» ی نەوتی دا بو. یارمەتیەکەش بریتی بو لە تەرخانکردنی ١٦ ملیون دولار بو کرینی چەک بو بارزانی. جون کونالی یان نارد بو ئەوەی ئەم بریارە بە شا رابگەینی. دیارە شایش بە بارزانی راگەیاندوە. لەبەر ئەوە

بارزانی هەستی بە پشتێکی ئەستور ئەکرد لە زورانبازی دا لەگەل بەعس، لە هەلویستەکانی دا نەرمی نەئەنواند.

شـا هیچ جـور، دەسکەوتێکی لە ڕێکەوتنی کـورد - بەعس دا نەبو، بەلکو پێویستی بە کورد بو لە ململانێ دا لەگەل عیراق بو ئەوەی خواستە ئەرزی و سیاسیەکانی خوی بەسەردا بسەپێنی. لەبەر ئەوە هەولی ئەدا هانی بارزانی و بزوتنەوەی کورد بدا بەگژ بەعـسی دا بچن و، بو ئەوەی زاتی بەرەنگاری یان بخـاتە بەر دریغی نەئەکـرد لە گـفتی زوری پارمـەتیـدانی «چەک» و «پارە» کـە بە لای بارزانیـەوە لە ڕیزی پێـشـەوەی پێویستیەکانی دا ئەهاتن.

پەیوەندی کـورد و بەعس تا ئەهات تیـژتر ئەبو، پەیوەندی پارتی و حـشع یش تا ئەهات خـراپتـر ئەبو تا گـەیشـتـە رادەی پێکادانی چەکـدار و، پیلەبازیی کـراوەی نێـوان ڕوژنامەکانی «التاخی» و «طریق الشعب».

سالی ۱۹۷۳ نوێنەرایەتیەکی سوڤیەتی بە سەروکـایەتی ڕومان سیف سەردانێکی تایبەتی مەلا مسـتـەفایان کرد لە بارەگاکەی خوی، سکرتێری حشع عەزیز مـحـەممەد و وەزیری دەولـەت عـەزیز شـەریف یشی لەگـەل چو بون. ڕومـان سـیف لەم سـەردانەدا بە ڕاشکاوی ئاگـاداری بارزانی کرد، کە ئەگـەر لەگەل بەعس شەر بکاتەوە، یەکیتی سوڤیەتی ناتوانی پشتـیوانی لەو بکا چونکە لە گـەل عـیراق «پەیمـانی هاوکـاری و دوسـتـایەتی» ان هەیە، بەلکو ئەبی پشتـیـوانی لە عـیراق بکا، لەبەر ئەوە چاکتـر وایە لەگـەل عـیراق شـەر نەکاتەوە، بەشداری جەبهـە بی، نێوانی خوی لەگەل حشع چاک بکا، ناکـوکیـەکـانی خوی لەگەل بەعس بە گفتوگوی هێمنانە چارسەر بکا. بارزانی ئەگەر جارەکانی پێشو بە تەنیا بە گفتی شای ئێران پشت ئەستـور بو، ئەمـجارە بە بەلێنی ئەمریکاش زیاتر مـەغـرور بوبو، لەبەر ئەوە قسـەکانی ڕومان سیف ی بە هەند نەگرت.

*

مەلا مستەفا لای نوێنەری دەولەتانی جیاواز قسـەی جیاوازی ئەکرد. بە ئەمەریکای ئەوت: «ئەگـەر پارمـەتیم بدەن کوردسـتـان ئەکـەم بە ولایەتی پەنجـاو دوی ئەمـەریکا» و، بە سوڤیەتی ئەوت: «ئەگـەر پارمـەتیم بدەن کوردستـان ئەکـەم بە قەلای کومونیزم». بە ئێرانی ئەوت: «ئێـمـە هەمـەرمـان لە ڕەگـەزی ئاریین» و، بە عـیـراقی ئەوت: «من عـەبباسـیم». بە عـەرەبی ئەوت: «من موسولمانم ئامادەم پێشـمەرگە بنێرم بو شـەری جو» و، بـە جولەکەیشی ئەوت: «کورد و جو نەتەوەی حەزرەتی ئیبراهیمن ئەبی پێکەوە هاوکاری بکەن».

گوایە بەم قسانە تەفرەیان ئەدا. سەرەنجام هیچ لایەکیشیانی پی تەفرە نەدرا.

بۆ بەهێزکردنی پەیوەندیەکانی خوی لە گەل ئێران و ئیـسرائیل و ئەمـەریکا، خوی سـەفەری کرد بۆ تاران بۆ بینینی شا و، بۆ تەلئەبیب بۆ بینینی کاربەدەسـتـانی ئیـسرائیلی. ئیدریس و د. مەحمودیشی نارد بۆ واشینتون. نوێنەرەکانی بارزانی لە گەل ریشارد هیلمز، سەروکی سـیا دانیشتن. لەم دانیشـتنەدا هیلمز بە ڕاشکاوی پی ی وت بون کـە ئەو لە بەر خاتری شای ئێران لە گەلیان کو ئەبێتەوە، ئەگینا ئەمـەریکا نایەوی پەیوەندی ڕاستـەوخو و ئاشکرایان لە گەل دابمەزرێنی.

مەلیک حسـین کە ئەچی بو ئێران، مەلا مستەفاش ئەچی بو ئەوەی بیبینی. داوا لە شا ئەکا کە دیدارێکی لە گەل مەلیک حسین بۆ ڕێک بخا. شا ئەلی: «ج ئیشێکت بە شا

حسین هه‌یه سوال له سوالکەر ناکری!»
مه‌به‌ستی ئه‌وه بوه حسین خۆی هاتوه داوای یارمه‌تی له ئیران ئه‌کا، تۆ ئه‌چی داوای یارمه‌تی لی ئه‌که‌ی، هیچی نیه پێت‌داتی. مه‌لا مسته‌فا ویست بوی حسین بیبنی بۆ ئه‌وه‌ی داوای لی بکا لای ئه‌مه‌ریکا قسه‌ی بۆ بکا یارمه‌تی بده‌ن.

*

یه‌کیتی سۆڤیت له ململانی ی کوردی - عیراقی دا ئیتر قورسایی خسته پال حکومه‌تی عیراق و، له ئازاری ۱۹۷٤ دا کاتیک جه‌نگی کوردستان هه‌لگیرسایه‌وه، پشتیوانی سیاسی و جه‌نگی ئاشکرای له حکومه‌تی عیراق کرد دژی بزوتنه‌وه‌ی کورد. هه‌ولی دا ناکوکی عیراقی - ئیرانی به ئاشتی چاره‌سه‌ر بکری، به‌تایبه‌تی سۆڤیت له‌گه‌ل هه‌ردو ده‌وله‌ت په‌یوه‌ندی باشی هه‌بو، قسه‌ی له لای هه‌ردو لا ئه‌رویشت، دیاره ریککه‌وتنی عیراق - ئیران له‌و کاته‌دا که بزوتنه‌وه‌ی کورد گره‌ویکی چاره‌نوسیی له‌سه‌ر ناکوکیه‌که‌یان کرد بو، جه‌زره‌به‌یه‌کی کوشنده‌ی لی ئه‌دا.
له‌گه‌رمه‌ی شه‌ره‌کانی ۱۹۷٤ ی نیوان جه‌یشی عیراقی و شورشی کورد له‌و سه‌ردانه‌دا که شای ئیران له مانگی تشرینی دوه‌م دا بو موسکوی کرد، یه‌کیک له بابه‌ته‌کانی گفتوگوی سۆڤیتی - ئیرانی دا مه‌سه‌له‌ی ناکوکی عیراقی - ئیرانی بو، که لایه‌نی سۆڤیتی هینایه پیشه‌وه. پودگورنی داوای له شا کرد به ئاشتی کیشه‌کانی له گه‌ل عیراق چاره‌سه‌ر بکا.

*

له گه‌رمه‌ی جه‌نگی کوردستان دا، حشع که په‌یره‌وی بی چه‌ن و چونی له سیاسه‌تی سۆڤیتی ئه‌کرد هه‌م به چه‌ک و هه‌م به ریگه‌ی سیاسی و پروپاگه‌نده به توندی دژی بزوتنه‌وه‌ی کورد راوه‌ستا. یه‌کیتی سۆڤیت پش سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی سه‌رچاوه‌ی چه‌کی دریژه پیدانی جه‌نگی بو حکومه‌تی عیراق دابین کرد، له ده‌زگاکانی راگه‌یاندنی خویه‌وه دژی بزوتنه‌وه‌ی کورد دوا و پشتیوانی له حکومه‌تی عیراق کرد. به‌دوی ئه‌ویش دا هه‌مو ده‌وله‌تانی ئه‌وروپای روژهه‌لات و پارتیه کومونیسته‌کانی دنیا دژی راوه‌ستان. که ریکه‌وتنی ٦ ئازاری جه‌زائیریش له نیوان صه‌ددام - شادا بو، ئه‌گه‌رچی ئه‌م ریکه‌وتنه له ژیر ناوی لابه‌لاکردنی کیشه‌کانی سنوردا بو، به‌لام له راستی دا سه‌ودایه‌ک بو بو له‌ناوبردنی بزوتنه‌وه‌ی کوردو مه‌ینه‌تیه‌کی نه‌ته‌وه‌یی گه‌وره‌ی به‌سه‌رهینا، له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش دا. یه‌کیتی سۆڤیت به خوشیه‌وه وه‌ری گرت و، حشع به‌گه‌رمی پیشوازی لی کردو له روژنامه‌ی «طریق الشعب» دا چه‌ن وتاری بو لیکدانه‌وه‌ی لایه‌نه باشه‌کانی ئه‌م ریکه‌وتنه ته‌رخان کرد.

*

فه‌سادی مالی و ئیداری له ناو ده‌زگاکانی حیزب و پیشمه‌رگه دا په‌ره‌ی سه‌ند. واسیطه و خزمایه‌تی، نه‌ک توانا و لیوه‌شاوه‌یی، گرنگترین پیوانه‌ی دامه‌زراندن بون له دائیره‌کان دا. بازرگانی قاچاخ له گه‌ل ئیران بو به سه‌رچاوه‌یه‌کی گرنگی ده‌وله‌مه‌ن بونی کاربه‌ده‌سته‌کانی پیشمه‌رگه. «قونته‌رات» ه‌کانی وه‌زاره‌تی کاروباری سه‌رو و، قونته‌راته‌کانی تر کاربه‌ده‌سته‌کانی پارتی و پیشمه‌رگه ئه‌یان گرت، پاره‌کانیان وه‌رئه‌گرت پروژه‌کان، که بو ئاوا کردنه‌وه‌ی کوردستان بو، یا هه‌ر نه‌ئه‌کران، یا ئه‌گه‌ر بکرانایه زور خراپ و پر که‌موکوری بون. زور جار خه‌لک ئه‌م گله‌ییانه‌یان ئه‌گه‌یانده مه‌لا مسته‌فا. ئه‌ویش ئه‌یوت:

«ئەوانە ماندو بون با کەمێ ئیستیفادە بکەن!»

*

مانگی ئازاری ٧٤ گفتوگۆی نێوان بەعس - بارزانی چوە کولانێکی داخراوەوە. بیروبۆچونی هەردولا سەبارەت بە ناوەرۆک و سنوری ناوچەی ئۆتونۆمی جیاواز بو. هەر لایەکیان پرۆژەیەکی ئامادە کرد بو. هیچ لایەکیان بە پرۆژەی لایەکەی تر رازی نەبو. ئیدریس و دارا تۆفیق چون بۆ بەغداد بۆ ئەوەی قسە لە گەل صەددام بکەن و، بلاوکردنەوەی پرۆژەکە دوا بخا. صەددام سور بو لە سەر ئەوەی لە کاتی دیاریکراودا، وەکو لە بەیانی ئازاری ١٩٧٠ دا نوسرا بو، پرۆژەکە بلاو بکریتەوە. هەرەشەی لی کردن کە ئەگەر شەر بکەنەوە بە شەر دەرەقەتیان نەیەت لە گەل شا ئەسازێ.

مانگی ئازار دەیان هەزار کەس چونە ریزی شۆرشەکەوە. دەزگای پاراستن هانی خەلکیان ئەدا شارەکان بە جی بهێلن. بەعس ریگای لی نەئەگرتن. لای وابو لیشاوی خەلک ئەبی بە باریکی قورس بە سەر جولانەوەکەوە. ئەویش هەندێکی دەرکرد.

شەر هەلگیرسایەوە. لیرەدا بە ژمارە لە سەر داوودەزگاکانی شۆرش و تواناکانی، کە لە کاتی خۆی دا بە یارمەتی دەیان کەسی ئاگادار کۆکراوەتەوە و، لە پێنجەمین ژمارەی کۆمەلەدا بلاو کراوەتەوە، ئەنوسمەوە:

١. داوودەزگاکانی شۆرش

- بارەگای بارزانی

پێک هات بو لە مەلا مستەفا خۆی و، ئیدریس و مەسعود. سەرکردایەتی و سەرپەرشتی هەمو کاروبارەکانی شۆرشی ئەکرد: کاروباری پێشمەرگەیی، سیاسی، راگەیاندن، پارەو پول، پەیوەندییەکانی دەرەوە، کۆکردنەوەی زانیاری و دەنگوباس..

- پدک

مەلا مستەفا سەرۆک و حەبیب محەمەد کەریم سکرتێر و، سەرکردایەتی پارتی پێکهات بو لە ٢١ ئەندامی کومیتەی ناوەندی، لەوانە حەوتیان مەکتەبی سیاسی بون: د. مەحمود، نوری شاوەیس، عەلی عەبدوللا، سامی سنجاری، صالح یوسفی و، ئیدریس و مەسعود.

لیژنەکانی لقی ١ ی موصل، لقی ٢ ی هەولیر، لقی ٣ ی کەرکوک، لقی ٤ ی سلیمانی، لقی ٥ ی بەغدا، لقی ٦ ی ئەوروپا، لقی ٧ ی ریکخستنی ناو پێشمەرگە.

هەر قەزایەک ١ لیژنەی ناوچە و، هەر هیزیک ١ لیژنەی ناوچە و، هەر ناحیەیەک ١ ریکخراوی تی دا بو.

ریکخستنی لق و ناوچە و ریکخراو بە پی ی دابەشبونی ئیداری محافظەکانی عیراق ریکخرا بو.

٧ کارگیری لیژنەی لق و، ٤٠ کارگیری لیژنەی ناوچە و، سەدان کارگیری لیژنەی ریکخراو، کە بە دەفتەر ٤٥ هەزار ئەندامی ریکخراو و ٧٠ هەزار پالیوراو و لایەنگری ریکخراوی هەبو.

- سوپای شۆرشگیری کوردستان (س ش ک)

مەکتەبی عەسکەری (٧ ئەندام) راستەوخۆ بەسترا بو بە بارەگای بارزانییەوە.

س ش ک پێک هات بو لە ١٨ هیز. لەوانە: هیزەکانی بالەک (هەندرین و

زوزک)، شیخان، زاخو، ئاکری، سەفین، دەشتی هەولیر، کەرکوک، خەبات، زمناکو، کاوە، بیتواتە، حەمرین، ئەزمر، هەلگورد، رزگاری.
هەر هیزیک پیک، هات بو لە چەند بەتالیونیک و، هەر بەتالیونیک لە ٣ - ٤ لق، هەر لقیک لە ٣ - ٤ پەل و، هەر پەلیک لە ٣ - ٤ دەستە و، هەر دەستەیەک لە ٩ - ١٢ پیشمەرگە.
جگە لەو ٤ بەتالیونەی بە ناوی زوزک کە لە سەر شیوەی جەیشی عیراقی لە سەرباز و ئەفسەر پیک هینرا بو و، جگە لەو چەند قوەتەی کە بە ناوی تەلەعفەر و سنجار و کوسرەت پیکهینرا بو وە لە لق زورتر و لە بەتالیون کەمتر بو، لە سەرانسەری کوردستانی عیراق دا ٦٥ بەتالیون هەبو.
سەرەرای پیشمەرگەی دائیمی کە وەکو جەیشیکی نیزامی ریکخرا بو، بو پشتیوانی لەم سوپایە «هیزی بەرگری میللی» دامەزرینرا بو.
ژمارەیەکی زوری فەرماندەی هیزەکان و بەتالیونەکان بەرزانی بون. ژمارەیەکی زور لەو فەرماندانە نەخویندەوار یا عەریفی شورطە و جەیش بون.
- دەزگای پاراستن
پاراستن دەزگایەکی جاسوسی بو. کادرەکانی لە لایەن ساواک، موساد، سیاوە مەشق دا درا بون. ئەرکەکانی ئەمیش وەکو ئەرکەکانی هەر دەزگایەکی موخابەرات بو. بەشی جیاجیای هەبو بو کوکردنەوەی دەنگوباس و هەوالی جوراوجور و، کوشتن و تیکدان. لیپرسراوی یەکەمی ئەم دەزگایە مەسعود بو.
پاراستن جگە لە خەت و تورە نهینیەکانی، نوینەریکی ئاشکرای بە رەسمی لە بارەگای هەمو هیز، بەتالیون، لق، لیژنەی لق، لیژنەی ناوچە، ئەمانەتیک دا هەبو، کە ئەبو چاودیری روداوەکانی دەوروپشتی خویان و جموجولی خەلک و پیشمەرگە و لیپرسراوەکان بکەن و، راپورتیان لە سەر بنوسن.
پاراستن دەزگایەکی نهینی بو ژمارەی راستەقینەی نازانری.
- ئەمانەتەکان
بەرامبەر بەو مەجلیسە تەنفیزیەی بەعس دروستی کرد بو سەرکردایەتی شورش چەند ئەمانەتیکی دانا بو، وەکو: ئەمانەتی مالیە، کشتوکال، ناوخو، اشغال و اسکان، تەندروستی، عەدلیە، اعلام، تربیە.
هەر یەکی لەم ئەمانەتانە سەدان فەرمانبەری هەبو.

٢. تواناکانی شورش

- توانای مرویی

٦٠ هەزار پیشمەرگەی دائیمی
٤٣ هەزار هیزی بەگری میللی
٤٧٠ ئەفسەری جەیش و شورطە بە پلەی جیاواز
٩٨ پزیشک
٧ پزیشکی دان
٧ دەرمانگەر
٢٢٠ مهندس

٦. ماموستای زانکو
٢١٢. ماموستای سەرەتایی و سانەوی
٧.. خوێندکاری زانکۆ و مەعهەد
٤٥.. قوتابی ناوەندی و دواناوەندی
هەزاران عەریف و بەرپێچ و کارمەندی حکومەتی

- دارایی
سەرچاوەکانی دارایی شۆرشەکە بریتی بو لە:
١. یارمەتی ئیرانی و ئەمەریکی و ئیسرائیلی و هەندی دەولەتی تر.
٢. تابونەی ئەندامان. ئەو پارەیەی لە سەرانسەری کوردستان دا بە ناوی مانگانەوە لە هەمو کەس وەرئەگیرا.

٣. داهاتی فرۆشگاکانی شورش.
چەک و تفاقی شەر و داوودەرمان لە دەرەوە ئەهات و بە پارە نەئەکردرا.
بودجەی شورش لە ١٩٧. - ١٩٧٥ نزیکەی ٤٨ ملیون دیناری عیراقی بو. لە کاتی تاشبەتال دا ٢٥ ملیون دینار لە خەزینەی بارەگای بارزانی دا مابو.

- راگەیاندن
دەزگایەکی ٨ کیلوواتی رادیو لە مەمی خەلان بو، دو دەزگای یەهیزکردنی لە خانەقین و سەرسەنگ دانرا بو. بەرنامەکانی بە کوردی، عەرەبی، تورکمانی، ئینگلیزی و فەرەنسی و جارو بار بە هەندی زمانی تریش بلاو ئەکردەوە.
بارەگای هەمو لق و بەتالیون و هیزەکانی پیشمەرگە دەزگایەکی بیتەلی هەبو بۆ پەیوەندی راستەوخۆ لە گەل دەزگاکانی سەرو خۆی.
دەزگای چاپی ئینتەر تایپ و هایدلبەرگ و، دەزگای چنینی تیپ و، سەدان تایپ و رۆنیو. سەدان نوسەر و رۆژنامەوان لە دەزگای راگەیاندن دا کاریان ئەکرد و، دەیان رۆژنامە و گۆڤار و چاپکراو دەرئەچو.

- چەک
جگە لەو تفەنگانەی بە دەس پیشمەرگە و بەرگری میللیەوە بو دەیان هەزار برنەو و کلاشینکوف و ١٥ ملیون فیشەک و ٥ هەزار گوللە تۆپی ئیحتیات لە دەبو دا بو.
بە سەدان هاوەنی گسری ٢، ٨٢ ملم، ١٢. ملم و، تۆپی ٢٥ رەتل، ١٢٢ ملم، ١٣٢ ملم، ١٧٥ ملم.
بە سەدان ١٤٥ ملم، ٣. ملم، ٣٣ ملم، ٥٧ ملم ی دژی فرۆکە.
بە سەدان رەشاشی دۆشکا، برنەو، گرینوف و دیکتاریوف.
بە سەدان ساروخی ستریللای دژی فرۆکە و ساگەری دژی تانک.
بە هەزاران ئاربی جی ٢ و ٧ و لوغمی جۆراوجور.

*
لە دوانزە مانگی شەردا (ئازاری ١٩٧٤ - ئازاری ١٩٧٥) مەلا مستەفا ئەم داوودەزگا و هیز و توانایەی لە بەر دەس دا بو. ریککەوتنی شا - صەددام لە جەزائیر کۆتایی بە شەرەکە هینا. مەلا مستەفا ئەیتوانی یەکی لەم ریگایانە هەلبژیری:
- دریژە بە شورش بدا.

- واز له سەرکردایەتی شۆرش بهێنێ بۆ یەکێ له کوڕەکانی یا بۆ کەسێکی تر له سەرکردایەتی پارتی. خۆی بچێتە ئەورووپا یا ئەمەریکا دابنیشێ.

جێگەی داخە مەلا مستەفا هیچ کام لەم دو رێگایەی نەگرت، رێگەیەکی تری هەلبژارد کە خەلک ناویان لێ نا ئاشبەتال. رێگەی بە هیچ کەسێکیش نەدا درێژە بە شۆرش بدا و، هەرەشەی لێدانی لێ کردن. ئاشبەتال مەینەتییەکی نەتەوەیی بە سەر کورد هێنا. سەرەتا نزیکەی ۱۷۰ هەزار کەس چونە ئێران. مەلا مستەفا حەزی ئەکرد هەمو کوردی عێراق لە گەلی بچن بۆ ئێران، چونکە وای ئەزانی ئێران و ئەمەریکا ناچار ئەبن شتێکی وەکو بانگلادێش لە کوردستان دوبارە بکەنەوە. ئەوە جاری چوارەم بو مەلا مستەفا کوردستانی عێراق بە جێ بهێلێ.

ئێران بنەمالەی بارزانی و هەندێ له هاوکارە نزیکەکانی مەلا مستەفای لە عەظیمیەی کەرەج لە نزیک تاران نیشتەجێ کرد. ئەوانی تری بە ناو ئێران دا بلاوکردەوە. هەندێکیشیان چونە ولاتانی ئەورووپی و ئەمەریکی بونە پەنابەری سیاسی. بەشێکیشیان گەرانەوە عێراق و بە ناوچەکانی جنوب دا بلاو کرانەوە.

مەلا مستەفا لای ئەمیری طاهیری سەرنوسەری کەیهانی تارانی و، لای محەممەد حەسەنەین هەیکەل وتی: ئیتر دەوری ئەو لە ناو جولانەوەی کوردا تەواو بوە و بە تەمای سەرکردایەتی جولانەوەی کورد نەماوە. بەلام ئەم قسەیەی نەبردە سەر. گوایە ئەمەی بۆ تەفرەدانی شا بو. دوای دامەزراندنی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، ئەویش کەوتەوە جولان. بە موافەقەتی ساواک ئیدریس و مەسعود قیادە موقەتەیان پێک هێنایەوە. مەلا مستەفا بە سەرۆکی مایەوە. سامی چوە ئەورووپا کەوتە گەران بە ولاتانی ئەورووپی دا بۆ دامەزراندنەوەی رێکخراوەکانی پارتی و، ئیدریس لە ئێران کەوتەوە چالاکی و ناردنی کادرەکانیان بۆ تورکیا، مەلا مستەفا و مەسعودیش چونە ئەمەریکا. مەلا مستەفا نەخۆشی سەرەتانی گرت بو لە واشینتون جێگیر بو.

ق م لە پێش دا وایان ئیدیعا ئەکرد کە مەلا مستەفا ئیتر دەوری لە سەرۆکایەتی پارتی دا نەماوە، سەرکردایەتی بە کۆمەلێ حیزبەکە بەرێوە ئەبات و، ئەو ئیتر رەمزێکی نەتەوەیی کورد ئەبێ. بەلام زۆری نەخایاند بە ناوی سەرۆکی پارتیەوە لە ئەمەریکا دەستی کردەوە بە چالاکی و، بە توندی کەوتە دوژمنایەتی یەکێتی، بە تایبەتی مامجەلال. راپۆرتی پایک و نامەکانی مەلا مستەفا بۆ سەرۆک کارتەر و سیناتۆرەکان، نهێنی زۆر گرنگیان لە پەیوەندی ژێر بە ژێری کورد و ئەمەریکادا ئاشکرا کرد، کە تا ئەوسا کەس نەیئەزانی.

مەلا مستەفا وای ئەزانی یەکێتی جێگە بەو و بە بنەمالەکەی لێژ ئەکا و بۆ دوژمنایەتی ئەو دامەزراوە. لە بەر ئەوە تا خۆی زیندو بو نەیهێشت هیچ جۆرە رێککەوتنێکی سیاسی یا مەیدانی لە گەل یەکێتی سەر بگرێ. ئەو رێککەوتنە مەیدانییەی لە شام لە نێوان مامجەلال و مەسعودا بە شایەتی سورییەکان ئیمزا کرا بۆ هەلوەشاندەوە و، لە رۆژانی کارەساتی هەکاری دا فەرمانی دا بە سەرانی قیادە موەقەتە، عەلی عەسکەری و خالید سەعید و شیخ حسێن، بە گەورەترین چەک بکوژێن. جەنگی لە ناوبردنی یەکێتی بە میرات بۆ کوڕەکانی بە جێ هێشت.

*

ئێستا کە بە ڕابوردودا ئەچمەوە پێم وایە، ئەو ئەوسا ئێمە: سەرکردایەتی یەکێتی، هەڵوێستێکی ترمان هەبوایە. سەرەرای هەمو دوژمنایەتییەکی لە گەل یەکێتی و، سەرەرای هەمو کارە خراپەکانی، مەلا مستەفا بە گەورەترین سەرکردەی کورد دائەنرا. ئەو ئێمەش لەو ڕۆژەدا لە باتی ئەوەی هێرشی بکەینە سەر، پەیامی پرسە و سەرەخۆشی مان بۆ بنەماڵەی بارزانی و ئەندام و لایەنگرەکانی پارتی بناردایە و، ئەگەرچی بە دەنگمانەوە نەئەهاتن، بەلام ئێمە ئەوەمان بکردایە بە بۆنەیەک داوایان لێ بکەین لاپەرەیەکی تازە بۆ پەیوەندی یەکێتی و پارتی بکەنەوە و، بانگیان بکەین بۆ «ئاشتبونەوەی نەتەوەیی». بەلام ئێمە ئەمەمان نەکرد چونکە هێشتا لە ژێر تەئسیری ڕوداوەکانی هەکاری دا کاس و تاسا بوین، بیرمان لە هیچ نەئەکردەوە «تۆڵە» نەبێ. لە ناو ئێمەدا هەبون ئەم مردنەیان لەو کاتەدا بە «انتقامی الهی» دائەنا.

*

نیوەی دوەمی ۱۹۷۹

خۆدزینەوە

کێشی کۆمەلایەتی پەیوەندییەکانی ناو خۆمانم بە دل نەبو. ململانێ لە گەل حسک، پارەکانی دوینی مان و نەیارەکانی تازەمان. سەرەرای ئەوەش، ململانێ ی ناو ریزەکانی کۆمەلە و، لە خۆیایی بونی هەندێ لە سەرکردەکانی، تا ئەهات توندتر ئەبو. بە تەواوی وەرس بوبوم. هەستم ئەکرد خەریکە ئەپوکیم، بە تایبەتی ۳ سال زیاتر بو بە بی وچان و پشودان بە شاخەوە بوم و، هەمو کات و ژیانم بۆ مەسەلەکە تەرخان کرد بو. ویستم ماوەیەک لەو کێشە ناسازە سیاسیە دور بکەومەوە. بریارم دا سەفەریکی دریژی دەرەوە بکەم. ئیزنم لە مامجەلال و هاوریکانم خواست.

تاران

لە گەل ئازاد حەمە غەریب بەری کەوتین بەرەو تاران. ناو ئیران هیشتا شلەژا بو، ململانێ ی دەسەلات لە نیوان ناوەندەکانی هیز دا لە نیوان بالی مەزهەبی و بالی مەدەنیی و، لە ناو دامەزراوی دینیی دا هیشتا بە لادا نەکەوت بو. سەدان ریکخراوی سیاسی گەورە و پچوکی جوراوجور دامەزرا بو، بە سەدان روژنامە و حەفتەنامە دەر ئەچو. ئەو روژەی ئیمە گەیشتینە تاران سەرەتای مانگی ئایار بو، تازە «موطهەری» کوژرا بو. موطهەری یەکی لە نزیکەکانی ئیمام خومەینی و، بیرکەرەوە و نوسەریکی بە توانای بیری شیعە بو. تاران بۆنی خوینی لی ئەهات، سەدان هەزار ئاینپەرستی تفنگەتیلکە رژا بونە سەر جادەکان، هوتافیان دژی ئەمەریکا، ئیسرائیل، شورەوی، کومونیزم.. ئەکیشا.

هیشتا یەکیتی لە تاران «نوینەر» و «دەفتەر» ی نەبو. مامجەلال هەندێ نامەی نوسی بو بو فەلەستینیەکان و سوریەکان. دوای سەرکەوتنی شورشی ئیران، سەفارەتی ئیسرائیل لە تاران کرا بو بە سەفارەتی ریکخراوی رزگاری فەلەستین. هانی الحسن نوینەری فەلەستین بو. من سەری سەفارەتی سوری و سەفارەتی فەلەستینم دا. هەلومەرجی کوردستان و عیراقم بۆ باس کردن و، هەلویستی یەکیتی م بۆ رون کردنەوە لە روداوەکانی ئیران. ناسیاوەکانی «سازمان انقلابی» م بینی، پشتیوانیەکی بی ئەندازەیان لە رژیمی تازە، بە تایبەتی لە ریبازی خومەینی، ئەکرد، بەلام هیزیکی پچوک و نەناسراو و بی دەسەلات بون.

*

کوچەی عەرەب

کوردە فەیلیەکانی عیراق لە بنچینەدا لە پشتکۆ وە هاتون. خانەقین و مەندەلی و بەدرە و جەسسان کەوتونەتە دامینی چیاکانی پشتکۆ و، لە کۆنەوە ئەم ناوچانە لە روی جوگرافیای بەشەری و تەبیعیەوە بە یەکەوە بەستراون، بەلام ریککەوتنی زەهاو ناوچەکەی دابەش کردوە و، کردویەتی بە سنوری عوسمانی و ئیرانی.

لەو کاتەوە کە بەغداد ئاوەدان کراوەتەوە و، بوتە پایتەخت، دانیشتوانی لورستان،

بە تایبەتی کوردە فەیلیەکان، بۆ زیارەتی پیروزگاکانی شیعە، بۆ بازرگانی و، کریکاری.. هاتوچویان کردوە و، لی ی جیگیر بون. تەنانەت جاریکیان دەستیان بە سەر بەغدادا گرتوە.

بەعس کوردە فەیلیەکانی بە دوژمن دائەنا و، خست بونیە خانەی «تهدیدات الامن الداخلی» ەوە، لە بەر ئەوەی:

- لە روی دینیەوە، مەزەبی دەسەلاتی سیاسی لە عیراق دا سوننە بو، ئەوان شیعە بون.

- لە روی سیاسیەوە، گومانیان لی ئەکردن، کە دلسوزیان بۆ ئیران بەهیزتر بی وەک لە دلسوزیان بۆ عیراق، بە تایبەتی چونکە هەندیکیان بۆ ئەوەی نەچن بۆ سەربازی، جنسیەی ئیرانیان مابو.

- لە روی ئابوریەوە، دەستیان گرت بو بە سەر «شوریجە» دا کە گرنگترین بازاری بەغداد بو. بەعسیەکان ئەیانویست ئەم بازارە پر قازانجە بدەن بە پیاوەکانی خۆیان.

بەعس بە چەند وەجبە فەیلی لە عیراق دەر کرد. وەجبەی یەکەمیان لە کانونی دوەمی ۱۹۷۱ دا دوای ریککەوتنی ئازار دەرکرا بون. ئەم دەرکردنە دریژەی هەبو تا سالانی دوایی بە تایبەتی دوای هەلگیرسانی جەنگی عیراق - ئیران. لە تاران و ئیلام و کرماشان.. نیشتەجی بوبون. ژمارەیان لە ۳۰۰.. هەزار کەس تی ئەپەری.

بەعس بۆ راستکردنەوەی هاوسەنگی «تەرازوی مەزەبی شیعە - سوننە» فەیلیەکانی بە بیانوی «ئیرانی بون» ەوە دەرکرد، بەلام زورایەتی فەیلیەکان هیچ پەیوەندیەکیان بە ئیرانەوە نەبو، خۆیان و چەند پشتیان لە عیراق لە دایک بوبون.

فەیلیەکان بە راستی لیقەوماو بون. حکومەتی عیراق هەمو مال و دارایی و کەلوپەلی زەوت و، بە سەلتی و روتوقوتی دەری کرد بون بۆ سەر سنوری ئیران. ئیرانیش وەکو هاوولاتی خۆی تەماشای نەئەکردن، ناوی نا بون «موعاوەدین» وەکو عیراقی رەفتاری لە گەل ئەکردن. لە تاران لە گەرەکیک کوبوبونەوە ناویان نا بو: «کوچەی عەرەب».

لە ناو دەستەی دامەزرینەری یەکیتی دا دو فەیلی تی دا بو: عەبدولرەزاق میرزا، عادل موراد. عادل زیز بو رویشتە تاران. شەری سەری سالی ۷٤ ئوتومبیلیکی «ئەمن» لە باوکی داباو کوشت بوی. کەسوکاری لە بەغداد دەرکرا بون، دایکی لە تاران ئەژیا.

بۆ ئاشتکردنەوەی لە تاران چوم بۆ مالەکەیان. عادل، وەکو خۆی ئەیوت دلی لە مامجەلال و د. فوئاد رەنجا بو، ژیانیشی لە ناوزەنگ پی خۆش نەبو. چەندی لە گەلی خەریک بوم سودی نەبو. چوە بیروت ماوەیەک تەرجومەی عەرەبی - فارسی بۆ رۆژنامەی «السفیر» ی بیروتی ئەکرد. لە مایسی ۷۹ دا لە یەکەمین کونگرەی حسک دا هەلبژیردرا بە ئەندامی کومیتەی ناوەندی و، بو بە نوینەریان لە لوبنان و سوریا.

*

تەقویمی ئیرانی

ئیرانیەکان تەقویمیکیان داهیناوە، ئەگەرچی خۆیان بە هیجری دائەنین، بەلام نە لە میلادی باو ئەچی، نە لە هیجری باو.

- تەقویمی میلادی بە گویرەی خولانەوەی ئەرز بە دەوری خۆردا دانراوە و، تەقویمی هیجری بە گویرەی خولانەوەی مانگ بە دەوری ئەرزدا دانراوە.

- تەقویمی میلادی لە دایکبونی مەسیح و، تەقویمی هیجری کۆچی محەممەدی لە مەککەوە بۆ مەدینە کردوە بە سەرەتای دەس پێ کردنی.

ئێرانییەکان هەردوکیان تێکەلاو کردوە. خولانەوەی ئەرزیان بە دەوری خۆر دا کردوە بە بنچینەی تەقویمەکەیان، بەلام بۆ تەقویمەکەیان لە باتی سالی لە دایکبونی مەسیح، سالی کۆچی محەممەدیان کردوە بە سەرەتای دەس پێ کردنی و، لە باتی رۆژی کۆچی محەممەد رۆژی نەورۆزیان کردوە بە سەرەتای نوێ بونەوەی سال. ٦ مانگی یەکەم هەموی ٣١ رۆژ و، ٦ مانگی دوەم هەموی ٣٠ رۆژە، لە بەر ئەوە بە تەقویمەکەی خۆیان ئەلێن: «هیجری شەمسی یا هیجری خورشیدی» و بەوی کە «هیجری قەمەری».

محەممەد رەزا شا تەقویمی میلادی و هیجری هەلوەشانەوە و، تەقویمێکی کەی دانا، جلوسی کۆرشی گەورەی کرد بو بە سالی دەس پێ کردن. لە کاتی «قیام» دا دیسان کردیەوە بە «هیجری خورشیدی».

ئەم تەقویمە جیاوازانە، بۆ یەکێ کە شارەزا نەبێ، ئەبێتە هۆی سەر لێ تێکچون.

*

سەفارەتی سوری «پاسپورت» یکی نوێ یان دامێ بۆ ئەوەی سەفەری پێ بکەم، بەلام لە بەر ئەوەی نەمتوانی «دخولیە» ی ئێرانی بخەمە سەر نەمتوانی بە کاری بهێنم و سەفەری پێ بکەم. گەرامەوە بۆ سنە لەوێ چاوەری بکەم تا چارێ بۆ کێشەکەم ئەدوزمەوە، لەوێ نامەی یەکێ لە هاوڕێکانم پێ گەیشت داوای لێ کرد بوم بگەرێمەوە بۆ کوردستان، چونکە نێوانی مامجەلال لە گەل سەرکردایەتی کومەلە تێکچوە و، پەیوەندییەکان خەریکە لە یەک ئەترازێن. بێگومان ئەمە هەوالێکی ناخۆش بو. زۆر نەبو بزوتنەوە لە یەکێتی جیا بوبوەوە، ئەمەشی بە سەرا بێ، یەکێتی ئەکەوێتە مەترسیەکی گەورەوە.

گەرامەوە بۆ بارەگاکانی سەرکردایەتی لە تۆژەلە. هاوڕێکانی خۆم و، مامجەلال و سەرانی بزوتنەوە - ئەوانەی لە گەل یەکێتی ما بون - بینی. کێشەکە لە سەر جۆری دروستکردنەوەی مەکتەبی سیاسی بو. ئەوانەی پێشنیار کرا بون بۆ ئەندامەتی م س لە کۆمەلە: سالار و فاضیل، لە هێلی گشتی: د. فوئاد مەعصوم و د. کەمال خۆشناو، لە بزوتنەوش: جەمال ئاغا و عەلی حەویز.. نوێنەرەکانی کومەلە وت بویان: «ئێمە عەلی حەویز ناناسین. تازە هاتۆتە دەرەوە. لە بەر ئەوە قەبول ناکەین دابنرێ بە ئەندامی م س». مامجەلالیش بۆی باس کرد بون کە ئەوە تێکۆشەرێکی دێرینە و، لێپرسراوی رێکخراوەکانی بزوتنەوە بوە لە کۆیە و.. هەولێکی زۆری دابو بۆ ئەوەی بە خۆشی قانعیان بکا کە عەلی قەبول بکەن. نوێنەرەکانی کۆمەلە سور بون لە سەر هەلوێستی خۆیان. کۆتاییەکەی بەوە هات بو کۆبونەوەکە تێک چو بو، مامجەلال سوێندی خوارد بو کە ئەگەر عەلی نەکرێ بە ئەندامی م س، ئەو لە ناو یەکێتی دا نامێنێ و، کوردستان بە جێ ئەهێلێ و، بەیانێکیان لە سەر دەرئەکا. کۆبونەوەکە تێک ئەچێ و بلاوەی لێ ئەکەن. مامجەلال بە هەمان ناوەروک و، بە توڕەبونەوە، نامەیەکی بو سەرکردایەتی کۆمەلە نوسی بو.

هەولێکی زۆرم دا گرژییەکە خاو بکەمەوە. لە گەل سەرکردایەتی کۆمەلە کۆبومەوە. لە سەر کێشەکە زۆر دواین. هەولمان دا چارەیەکی ناوئجی بدۆزینەوە. مامجەلال بە هیچ جۆرێ ئامادە نەبو لە بڕیارەکەی خۆی بکشێتەوە. لە ئەنجام دا کەوتینە هەلسەنگاندنی ئەوەی مامجەلال بۆ یەکێتی پێویستە و مەرجە ناڕەواکەی لە پێناوی پاراستنی ڕیزەکانی یەکێتی

دا قبوڵ بکەین، یان مەرجەکەی قبوڵ نەکەین و پەیوەندی خۆمانی لە گەڵ تێک بدەین؟
مامجەلال گروەکەی بردەوە: مەرجەکەی قبوڵ کرا.

*

بۆردومان

ئێمە لە ناوزەنگەوە گواستمانەوە بۆ تەختاییەکی ڕوت لە نزیک توژەڵە. چادرێکمان هەڵ دا بو لە ژێری دا دانیشت بوین و، هەندێ لە پێشمەرگەکان خەریکی دارهێنان و چێشت لێنان بون، دو فڕۆکەی عیراقی بە بەرزی بە ئاسمانی ناوچەکەدا چەند جاری هاتن. دیار بو فڕۆکەی تۆڕین (استطلاع) بون.

بۆ ڕۆژی دوەم ٤ ی حوزەیرانی ٧٩ ئێمە بە ڕێگاوە بوین بە لای کانی زەردا ئەچوین بۆ مالیموس لە دەمەو نیوەڕۆدا پۆلی فڕۆکە پەیدا بون، لە بەرزاییەکەوە چاومان لی بو چەند بۆمبایەکی بەردایەوە و دوکەڵ بەرز بوەوە.

ئەنجامی بۆردومانەکە چەند ماڵێکی لە گوندی گۆزرەشێر وێران کرد بو. چەند کەسێکی کوشت بو. هەندێ داری گەورەیشی لە کانی زەرد شکاندبو.

کاتی خۆی هەندێ نوسین و کاغەز و بەڵگەی گرنگم دابو بە ئەبو شەهاب لە جێگایەکی ئەمین دا بۆم هەڵبگرێ، ئەبو شەهاب ئەوکاتە لێپرسراوی لقی یەکێتی بو، بنکەکەی لە زەڵی بو. ئەبو شەهاب کاغەزەکانی لە گۆزرەشێر هەڵگرت بو. لە گەڵ بۆردومانەکەدا ئەو ماڵەش بە تەواوی وێران بوبو. شتەکانی منیش تی دا چو. یەکێکیان باسێکی درێژ بو لە سەر عەشیرەتەکانی کورد لە سوریاوە دەستم کرد بو بە نوسینی. زانیاری زۆری مەیدانیم کۆ کرد بوەوە لە سەر عەشیرەتە کوردەکانی سوریا و، لە سەر عەشیرەتەکانی کوردستانی عیراق بە تایبەتی: برادۆست، هەرکی، سورچی، گەردی، بالەک، ئاکۆ، مەنگور، مامش.. لە زمانی پیاوەکانی ئەم عەشیرەتانەوە.

مەبەستی عیراق لەم بۆردومانە ترساندنی ئاواییەکانی ئێران بو، کە ئێیان بگەیەنی هەرکوییەک دالدەی پێشمەرگەی کوردستانی عیراق بدا بەر هێرش ئەکەوی.

*

ڕێگای حەشیشە

ئەو ماوەیە نەجۆ (نەجمەدین بیوک قەیا) گەیشتە ناوزەنگ. وەجبەیەک چەکی بە ناو تورکیادا هێنا بو بۆ گوندێکی سەر سنور لە ورمێ. لەوێشەوە گەیاندیانە کوردستانی عیراق.

نەجۆ ئەگەڕایەوە تورکیا، پێکەوە بەری کەوتین بەرەو ورمێ و لەوێوە بۆ شاپور و چوینە ناوچەی شکاک. نەجۆ لە گەڵ هەندێکیان ئاشنایی پەیدا کرد بو. سەری گوندەکەی سەناری مامەدی مان دا، خۆی لە ماڵ نەبو، کوڕەکەی لەوێ بو، گوندەکە قەرەباڵغییەکی زۆری لی بو، بە ڕێکەوت تووشی «بیجان جندی» بوم. ویستم خۆمی لی هەڵە بکەم، بەڵام بیجان منی ناسیبوەوە، بە گەرمی چاک و چۆنی مان کرد. پێم وت: «لێرە کەس من ناناسی، ناشمەوی کەس بمناسی، تۆش باسی مەکە!». وتی: «باشە». تا ناوچەکەمان بە جی هێشت کەس نەیزانی. لێم پرسی: «چی ئەکەی لێرە؟». وتی: «من خەڵکی ئێرەم، وەختی خۆی بۆ کوردایەتی شوێن بارزانی کەوتم بۆ سۆڤیەت و، لە گەڵ ئەوێش گەڕامەوە بۆ عیراق، ئێستا هاتومەتەوە ناو کەسوکاری خۆم».

چوینە گوندێکی نزیک سنووری تورکیا، لە ماڵی کابرایەک بووین بە میوان ناوی حاجی زنار بوو. دەوڵەمەن و دەسەڵاتدار بوو. وەبەیەکی مەلا مستەفاشی هەڵواسی بوو. ئەوان ئەجزیان بە سیاسی نەئەناسی، بە قاچاخچی چەکیان ئەزانی. ئەحمەد پێشتر جارێکی تریش میوانی حاجی زنار بووبوو. حاجی کابرایەکی چاوو دڵ فراوان بوو. بەرخێکی بۆ سەربڕین. تا ڕێگاکەیان تاقی کردەوە ٣ ڕۆژی پێ چوو. هەر ٣ ڕۆژ میوانی ئەو بووین خزمەتی زۆریان کردین.

حاجی زنار ئێمەی بە باندێکی گرنگی قاچاخچێتی، تێکەڵاو لە عێراقی و تورکی و ئێرانی، ئەزانی. زۆرمان هەوڵ دا قانیعی بکەین هاوکاریمان بکا بۆ گوێزانەوەی چەک لە دیوی تورکیاوە بۆ گوندەکەی خۆیان. شوێنەکەیان زۆر لە بار بوو. حاجی زنار ملی نەدا، بە پێچەوانەوە ئەو ئەیویست ئێمە قانیع بکا بازرگانی حەشیشەی لە گەڵ بکەین. زۆرمان لە گەڵ وت و تەماعی زۆرمان خستە بەردەمی. کەڵکی نەبوو، وتی: «ئێوە ئەچن لە لوبنانەوە بە قاچاخ تفەنگ ئەهێنن بۆ سوریا و، بە قاچاخ بە ناو سوریادا ئەیهێنن بۆ ناو تورکیا و، لە تورکیاوە بە قاچاخ بۆ ئێرەو، لێرەشەوە بۆ عێراق، چەندی لێ قازانج ئەکەن؟ ئەو پارەیە ئەم هەموو زەحمەت و ترسە ئەهێنێ؟ ئێوە ١٠٠ تفەنگ ئەهێنن. ئەبێ بۆ هەر ١٠ تفەنگ ولاخێک تەرخان بکەن. کاروانەکەتان ئەبێ بە ١٠ ولاخ و ئەبێ ١٠ کەسیش بیپارێزێ. ئەگەر کارەکە بە سەلامەتی بڕوا، لە کوتایی دا لە هەر تفەنگێ چەند سەد تمەنی قازانج ئەکەن، ئەگەر بشگیرێن، ئەڵێن چەکیان بۆ شۆڕش ئەبرد و ئێعدامتان ئەکەن! لە باتی ئەوە بۆ نایەن لە گەڵ من هاوکاری بکەن هەموو جار باری یەک ولاخ دەرباز ئەکەین و، هەریەکەی چەند ملیۆنێکمان پێ ئەبڕێ، ئەگەر بشگیرێین، چەند ساڵێکمان حوکم ئەدەن!»

ئەو ناوچەیە یەکێ لە شا ڕێگاکانی تێپەڕاندنی حەشیشە بوو بۆ ئەوروپا. لە ئەفغانستان و پاکستان و ئێرانەوە، حەشیشەیان لەم ناوچەیەوە ئەگوێزایەوە بۆ تورکیا و، لەوێشەوە بۆ ئەوروپا و سەرانسەری دنیا. لەم ناوچەیەش دا حەشیشەیان ئەڕواند. ڕۆژێکیان بردینی بۆ سەیری یەکێ لە کێڵگا گەورەکانی خۆیان. تازە گوڵی کرد بوو، دیمەنێکی یەکجار جوانی هەبوو.

گوندەکەمان بە ڕۆژ بە جێ هێشت و شارەزا پێشمان کەوت لە سنوور پەڕینەوە بۆ ناو تورکیا. چوینە گوندێک ئۆتۆمبێلێکمان بە کرێ گرت بۆ باشقەڵا. شەو لە ئوتێلێک دابەزین. بۆ ڕۆژی دوایی ڕۆیشتین بۆ دیاربەکر و لەوێوە بۆ «سیوەرەک». ماڵی باوکی ئەحمەد لە سیوەرەک بوو. دۆستێکمان لە «جیلانپنار» هەبوو ناوی ڕەمەزان گاوان بوو. لە نێوان سوریا و تورکیادا قاچاخچێتی ئەکرد و شارەزای ڕێگاکانیان بوو. چومە لای ئەو. بە شەو تێپەڕینی سنووری بە پارە بۆ تەگبیر کردم. پاسەوانەکانی سنوور خۆیان منیان پەڕاندەوە. لە دیوی سوریا چومە شاری سەری کانی «راس العین». هەمان شەو بە ڕێ کەوتم بەرەو حەلەب بۆ دیمەشق. ئەو کاتە لە سوریا شەماڵ کاروباری یەکێتی ئەکرد.

هەندێ لە سەرکردەکانی حشع لە دیمەشق بوون. چەند جاری کەریم ئەحمەدم بینی. حازم ئەندامی قیادەی قەومی حیزبی بەعس و سکرتێری قطری عێراق بوو. توعمە پارەکاکەی مابوو.

الحرکە العربیە الاشتراکیە لە سەر پارە لە ناو خۆیان دا تێک چووبوون. ئەبو شەوقی و ئەبو عومەر بە دوو قۆڵی، عەبدوڵڵا نەصراوییان دەرکرد بوو. هەر بە هاندانی ئەمان

سوریەکان ویست بویان بیگرن، هەلات بو بۆ لوبنان. عومەر مستەفا فلاتەکەی لی بە کری گرت بو، سودی لە کری کەی وەرنەگرت و، بویشی نەپاراست.

*

سەفەری مامجەلال بۆ تاران

مامجەلال بە دەعوەتی ئیران سەفەری تارانی کرد. سەفەرەکەی ٢٢ رۆژ، لە ٧/٢٣ - ٧٩/٨/١٦ ی خایاند. لەم سەفەرەدا ئیمام خومەینی، حەسەنعەلی مونتەظیری و، کاربەدەستانی حکومەت: مستەفا چەمران، ئەبولحەسەنی بەنی صەدر، صادقی قوطبزادە، داریوشی فروهەر، موحسینی رەفیقدوست.. ی بینی.

مامجەلال لە گفتوگوکانی دا داوای ئەم شتانەی لی کرد بون: پشتیوانی لە خەباتی گەلی کورد و، یارمەتی دانی یەکیتی بە: چەک و، پارە و تازوقە. ریگە دانی بۆ هینانی چەک و تفاقی جەنگ لە سوریا و لیبیاوە. ریگە دانی لە بازارەکانی ئیران پیویستیەکانی خۆی بکری. کارئاسانی بۆ ئەندام و دۆستەکانی بکری لە ناو ئیرانەوە هاتوچۆ بکەن. بریندارەکانی لە نەخۆشخانەکانی ئیران دا تیمار بکرین.

لە نیوان یەکیتی و ئیرانی ئیسلامی دا چەند جیاوازی بنەوەتی هەبو: ئیران دەولەتیکی دینیی بو، لە سەر بنچینەی ئیسلامی سیاسی: شیعەی جەعفەری، دامەزرا بو. فرە حیزبایەتی و، فرە رۆژنامەیی و فرە نەتەوایەتی لە ژیانی دیموکراسی دا، بە دژی ئیسلام و، بە مایەی فیتنە و ئاشوب دائەنا. کورتیەکەی: ئەوان دینیی و یەکیتی نەدینیی، ئەوان شیعە و یەکیتیی سوننی، ئەوان عەجەم و یەکیتی کورد.. کاریکی ئاسان نەبو لە یەک بگەن. گیروگرفتی کوردەکانی ئیرانیش بوبو بە سەرباری.

کیشەی کورد خەریک بو ئەبو بە کیشەیەکی ئالۆزاوی ئیران، دەنگوباسی هاوکاری پیشمەرگەکانی یەکیتی لە گەل حدکا و سازکایان پی ئەگەیشتەوە. نوینەرانی حیزبەکانی تر، بۆ ئەوەی دلی کاربەدەستانی ئیران لە یەکیتی رەش بکەن، ئەم هەوالانەیان بە قەبە کراوی پی ئەگەیاندن. یەکی لە باسەکانی ئەو کۆبونەوانە ئەم گلەییانە بو.

لەو کاتەدا بۆ پشتیوانی لە جولانەوەی کوردی عیراق، دو مەسەلە گرنگی ژیانییان هەبو، ئەیانتوانی کار لە روداوەکانی ناو عیراق بکەن: یەکەمیان یەکخستنی جولانەوەی کورد، بە ئاشتکردنەوەیان یان بە زال کردنی لایەکیان دا بە سەر لاکانی تردا. دوەمیان تیر کردنی لە چەک و تفاقی جەنگ و پیویستیەکانی تری.

سەفەرەکەی مامجەلال هەندی ئەنجامی روالەتی بە دەستەوە دا، وەکو مانەوەی نوینەریکی یەکیتی بۆ پەیوەندی لە تاران و، ریگەدان بە هاتوچۆ کردن لە سنوریکی دیاریکراودا، بەلام هیچ پشتیوانیەکی کاریگەریان لی نەکرد و، هیچ یارمەتیەکی راستەقینەیان نەدا. نە خۆیان چەک و تفاقی جەنگیان دایە و، نە هیشتیان لە سوریا و لیبیاوە هیچ بگاتە کوردستان. بەلکو ناراستەوخۆ هانی پارچە پارچە بونی بزوتنەوەکەیان ئەدا: جیگەی هەمو ریکخراوە کوردیەکانی عیراقیان وەکو یەک کردەوە و، کارئاسانییان بۆ ئەکردن و، لە سنوریکی دیاریکراودا بە چەک و تازوقە یارمەتییان ئەدان. خۆیشیان کەوتنە هەولی دروستکردن و داتاشینی ریکخراوی تازە بۆ کوردەکانی عیراق.

*

هاتنی صەددام

١٦ ی تەمموزی ٧٩ ئەحمەد حەسەن بەکر وازی هێنا، صەددام حسێن لە جێگەی ئەو بو بە سەرکۆمار، فەرماندەی گشتی هێزە چەکدارەکانی عیراق، سەرۆکی م ق ث و، ئەمین سری قیادەی قطری عیراق..

لەو کاتەدا من لە شام بوم. حازم هەواڵەکەی بۆ باس کردم.

١٧ ی تەمموزی ٧٩ بۆ یەکەمین جار صەددام لە رادیو و تەلەفزیونی عیراقەوە بە ناوی سەرکۆمار وتاری دا.

صەددام سەرەتای حوکمی بە رشتنی خوێنی تاقمی لە هاوڕێکانی دەس پێ کرد. رۆژی ٢٢ ی تەمموز لە هولی خولد لە بەغداد لە کۆبونەوەیەکی فراوانی سەرکردایەتی بەعس و کادرەکانی دا صەددام پەنجەی تاوانبار کردنی بۆ محی حسین مەشهەدی و چەند کەسێکی تر لە هاوڕێکانی درێژ کرد. تاوانباری کردن بە پیلانگێران و، لیژنەیەکی لێکۆلینەوەیان بۆ پێک هێنان. دران بە دادگایەک کە لە سەرانی بەعس پێک هات بو.

لە ٧ ی ئاب دا حوکمی ئیعدامی محی مەشهەدی و، غانم عەبدولجەلیل، عەدنان حەمدانی، محەمەد عایش و، پۆلێک کادری پێشکەوتوی بەعس لە رادیوی بەغداوە خوێندرایەوە. لە سەر شێوەی کۆنی عەرەب، بۆ ئەوەی هەمویان بەشدار بن لە خوێنی کوژراوەکان دا، صەددام نوێنەرانی هەمو شوعبە و فیرقەکانی حیزبی بەعسی بانگ کرد و، پێکەوە تەقەیان لە حوکمدراوەکان کرد. وەلید مەحمود سیرەت کە قائیدی فەیلەقی یەک بو، ئەویشیان لە گەڵ ئیعدام کرا.

وەکو ئەیانوت ئەم پیلانەی دژی صەددام چنرا بو بەمجورە ئاشکرا بوە:

بەعسییەکانی عیراق، هەندی لە بەعسییەکانی ولاتانی عەرەبی تریان لە عیراق کۆ کرد بوەوە و، کاری گرنگیشیان بە هەندێکیان سپارد بو لەوانە: عەبدالکریم کراسنە کە خەلکی ئوردون و ئەندامی قیادەی قەومیی حیزبی بەعس بو.

عەبدالکریم کراسنە، حکومەتی عیراق کرد بوی بە سەفیری خوی لە مەغریب، ئاگاداری هەولی ئەم بەعسییانەی عیراق ئەبی بۆ گۆڕینی صەددام. کابرای سەفیر، ئەگەرچی بەعسی و موچەخوری عیراق ئەبی، بەلام پەیوەندی لە گەڵ مەلیک حسێن ئەبی. هەواڵەکە ئەگەیێنی بە مەلیک. مەلیک، صەددام دەعوەت ئەکا بۆ ئوردون. صەددام بە فرۆکە ئەچی بۆ عەممان. مەلیک حسێن باسەکەی بۆ ئەگێڕێتەوە. صەددام ئیتر لە باتی فرۆکە بە ئۆتۆمۆبیل ئەگەرێتەوە بۆ بەغداد. کۆبونەوەیەک ساز ئەکاو، پیلانگێرەکانی بەو دەردە برد.

بەلام هەندی سەرچاوەی تر ئەیانوت: هیچ پیلانێک لە گۆڕێ نەبوە. ئەم شانۆگەرییە صەددام خۆی رێکی خست بو بۆ ئەوەی هاوڕێ نارازییەکانی پاکتاو بکا، چونکە ئەوانە لە لاچونی بەکر و هاتنی صەددام رازی نەبون. صەددام ئەیویست هەمو دەنگێکی نارەزایی لە ناو حیزبەکەی دا بێدەنگ بکا.

*

«وەحدە» ی سوریا و عیراق

چەند مانگی بو گفتوگۆیەکی ژێر بە ژێر لە نێوان نوێنەرانی سوریا و عیراق دا، بۆ یەکخستنی حیزب و جەیش و دەولەت، دەستی پێ کرد بو. نوێنەرانی هەردولا چەندین جار لە دیمەشق و بەغدا دانیشتن و، بەکر و صەددام و ئەسەد و خەددامیش لە بەشێکی ئەم

کۆبونەواندا بەشدار بون. وەکو سەرەتا پێک هاتن لە سەر ئەوەی: حیزبی بەعس و، داوودەزگاکانی جەیش و دەولەت، یەک بخەن. بەڵام لە سەر هەندێ مەسەلە ڕێک نەکەوتن، یەکێکیان: جۆری پێکهێنانی دەستەی سەرۆکایەتی دەولەتی یەکگرتو بو. سورییەکان ڕەئیان وابو دو کەس بێ، پێک بێ لە سەرکۆماری عێراق و سەرکۆماری سوریا. لایەنی عێراقی ڕەئی وا بو، کە ئەبێ لە ٣ کەس پێک بێ، دوانی عێراق و یەکێکی سوری. لە مەبەش دیارە مەبەست ئەوە بو: جگە لە بەکر، صەددام حسێن بەشی تێ دا بێ. سورییەکان ئەمەیان قوبوڵ نەکرد، لە بەر ئەوە عێراق تەگەرەیەکی تری تێ خست. سورییەکان ڕەئیان وابو، کە دەرامەتی هەردولا تێکەڵاو بکرێ و، بودجەیەکی هاوبەش دابنرێ. لایەنی عێراقی لە بەرامبەر قوبوڵ نەکردنی سەرۆکایەتی ٣ قۆڵی دا ئەمەی قوبوڵ نەکرد، داوای کرد دەولەتی یەکگرتو بودجەیەکی هاوبەشی هەبێ، بەڵام هەر دەولەتێش بودجەی جیاوازی خۆی هەبێ. لەو کاتەدا موعارەضەی عێراقی لە سوریا و موعارەضەی سوری لە عێراق بون، کەچی ئەم گفتوگۆیانە لە پشتی سەری ئەوانەوە ئەکرا.

هەردو دەولەت خۆیان لێ ی بێدەنگ بون، بەڵام هەفتەنامەی «الوطن العربی» سەر بە عێراق کە لە پاریس دەرئەچو، کورتەیەکی ئەم گفتوگۆیانەی ئاشکرا کرد و، هەندێ ڕۆژنامەی عەرەبی باسیان کرد. نوسەری ئەمەریکی، بە ڕەچەڵەک عێراقی، مەجید خەددوری گفتوگۆکان و، بیروبۆچونەکانی هەردولای بە درێژی لە کتێبە ئینگلیزییەکەی دا دەربارەی ناکۆکی ئێران - عێراق، نوسیوە.

گفتوگۆکان بەردەوام بو، تا بەکر کشایەوە و صەددام جێگەی گرتەوە، ئەوسا صەددام گفتوگۆکانی بڕی بە بیانوی ئەوەی سوریا بەشدار بوە لەو پیلانەدا کە بۆ لابردنی ئەم کراوە. هەوڵەکانی وەحدە تێک چو، زەمینەی ئاشتبونەوە گۆڕا بە دوژمنایەتییەکی لە جاران توندوتیژتر. لە وەڵامی پرسیارێک دا کە بۆچی ئەم گفتوگۆیانە سەری نەگرت؟ طاریق عەزیز بو پاساودانی وتی: «تەمەنی جیابونەوەی ئەم دو حیزبە درێژترە لە تەمەنی یەک بونیان»

*

کەڵکی باریکی

دوای ڕوخانی شا و، نەمانی پاسگا و پادگانەکانی ئێران لە ناوچەی شنۆ هەندێ لە چەکدارەکان ق م لە تورکیاوە گواستیویانەوە ناو دێهاتەکانی کوردستانی ئێران. گیراوەکانی ئێمەیش: ئازاد هەورامی، مەحمود عەبدولڕەحمان (شێخ عەلی)، عەلی ئەحمەد (عەلی شەمە)، حامیدی حاجی غالی، کە لە ڕۆژانی کارەساتی هەکارییەوە بە گیراوی لە لایان مابونەوە و، تا ئەوسا لە ناو دێهاتەکانی تورکیا شارد بویانەوە، هێنا بویانن بۆ ناوچەی شنۆ، لە ژورێک دا لە دێیەک حەپسیان کرد بون. ژورەکە دەلاقەیەکی تێ دا ئەبێ دوانیانی پێ دا ئەچێ و، دوانیانی پێ دا ناچێ. لە بەر ئەوەی ناتوانن هەر چواریان هەڵێن، وا ڕێک ئەکەون ئەوانەی بە دەلاقەکەدا ئەچن خۆیان دەرباز بکەن. ئازاد و مەحمود باریکتر بون لە حامید و عەلی، هەڵدێن و، ئەچن بۆ ماڵی سەید عەزیزی شەمزینی لە گوندی شێخان. سەید عەزیز کەسایەتییەکی دەسەڵاتدار و ناسراوی ناوچەکە و، دۆستی مامجەلال بو. هەردوکیانی بە سەلامەتی ناردەوە بو ناوزەنگ.

پاش ماوەیەک خەڵکی سەردەشت تاقمی چەکداری ق م یان گرت و، بە گیراوی

تەسلیمی ئیمەیان کردن. لە دزلی پش چەند کەسیکیان لی گیرا. ق م رازی بو بە گورینەوەیان لە گەل حامید و عەلی و، گیراوەکان گۆردرانەوە. حامید و عەلی پاش پانزە مانگ ئینجا ئازاد کران.

شەری ٣ مانگە لە کوردستانی ئیران

لە ناو کاربەدەستانی تازەی تیران دا زۆر کەسی تی دا بو، باوەریان بە کیشەی نەتەوایەتی نەبو. هەمو جۆرە خواستیکی نەتەوەییان بە فیتی ئیمپریالیزم و دوژمنانی ئیسلام دائەنا. ئەمانە هەندیکیان لە روانگەی دینیی و هەندیکیان لە روانگەی نەتەوەییەوە دژی خواستەکانی گەلانی ئیران ئەوەستان و، ئەیانویست بە لولەی تفەنگ بیدەنگیان بکەن. دەسەلاتی ناوەندیی دەولەت لە زۆر شوینی کوردستان ترازا بو. سەرانی ئینقیلاب ئەیانویست ئەم دەسەلاتە بە چەکداری سپای پاسداران دابمەزریننەوە. چەکدارەکانیشیان لە شوینە دورەکانی ئیرانەوە ئەهینا. کەسیان ئاشنای زمانی کوردی و، خو و رەوشتی دانیشتوانی ناوچەکە نەبون. سەرەرای ئەوەش هەمویان شیعەی توندرەو بون. بە ناوی ئیسلامەتیەوە بە زۆر ئەیانویست خەلک بهیننە ژیر رکیفی خۆیانەوە. دانیشتوانی کوردستان چەکیان کەوت بوە دەس. لە زۆر جیگا بەرەنگاریان ئەکرد و، شەر و پیکادان لە نیوان ریکخراوە سیاسیەکانی کورد و، سپای پاسداران دا ئەقەوما. تا ماوەیەک ئەرتەش خۆی لەم روداوانە دورەپەریز گرت بو.

روداویکی لەم بابەتە لە پاوە قەوما. مستەفا چەمران، وەزیری دیفاعی ئەوسای ئیران خۆی چو بۆ پاوە. لەوی دەوری گیرا. توندرەوەکانی دەوروبەری ئیمام خومەینی ئەمەیان بە هەل زانی، بۆ ئەوەی ئەویش تیکەلاوی ئەم کیشەیە بکەن و، هەمو داوودەزگا دینی و دەولەتیەکانی ئیران بکەن بە گژ کوردا. ئیمام خومەینی ئەم فەرمانەی دەرکرد:

*

بسم الله الرحمن الرحیم

از اطراف ایران گروههای مختلف ارتش و پاسداران و مردان غیرتمند تقاضا کردەاند که من دستور دهم بسوی پاوه رفته و غائلەرا ختم کنند، من از آنان تشکر میکنم و به دولت، ارتش و ژاندارمری اخطار میکنم اگر با توپها و قوای مجهز تا ٢٤ ساعت دیگر حرکت بسوی پاوه نشود من همەرا مسول میدانم. من بعنوان ریاست کل قوا به رئیس ستاد ارتش و ژاندارمری دستور میدهم که فورا با تجهیز کامل عازم منطقه شوند و بتمام پادگانهای ارتش و ژاندارمری دستور میدهم که بی انتظار دستور دیگر و بدون فوت وقت با تمام تجهیزات بسوی پاوه حرکت کنند و به دولت دستور میدهم وسائل حرکت پاسداران را فورا فراهم کند تا دستور ثانوی من مسول این کشتار وحشیانەرا قوای انتظامی میدانم و در صورتی که تخلف از این دستور نمایند با آنان عمل انقلابی میکنم مکررا از منطقه اطلاع میدهند که دولت و ارتش کاری انجام ندادەاست من اگر تا ٢٤ ساعت دیگر عمل مثبت انجام نگیرد سران ارتش و ژاندارمری را مسول میدانم. والسلام

*

خومەینی فەرمانی دا بە هەمو هیزە چەکدارەکانی ئیران بەرەو کوردستان بچمن. شەر لە سەرانسەری کوردستانی ئیران دا گەرم بو. ١٨ ی ئابی ٧٩ هیزەکانی ئیران شاری

پاوەیان گرت. مستەفا چەمران لە ئاپلوقە ڕزگاری بو. قاسملو داوای یارمەتی لە هەمو حیزبەکانی کوردستانی عیراق کرد یارمەتی حدکا بدەن لەو شەڕەدا. چەند جاری لە بنوخەلیف لە گەڵ مامجەلال و نوێنەرانی حشع و حسک دانیشت. قاسملو داوای لە پارتی یش کرد کە یارمەتییان بدەن و، بۆ ئەو مەبەستە خۆی چو بۆ سەردانیان. لەو کاتەدا مەسعود لە تاران ئەبی، سامی سنجاری و جەوهەر نامیق ئەبینی، بە قاسملو ئەڵێن کە ناتوانن هیچ یارمەتییەکی بدەن و ناتوانن لە هیچ کۆبونەوەیەکی چەند قولی دا بەشدار بن، بارودوخی ئەوان، بە هۆی ئەوەی ژمارەیەکی زور خیزانیان لە کەرەج و شارەکانی تری ئیرانە، زور ناسکە. لە ناکوکی نیوان حکومەتی ئیران و کوردا ئەوان بیلایەن ئەوەستن.

لەم شەڕانەدا هیزی حشع، حسک، یەکیتی چون بۆ پشتیوانی حدکا و، پیکەوە لە ٤ ی ئەیلولی ٧٩ دا ڕاگەیاندنیکی هاوبەشیان دەرکرد و، بە ئاشکرا لایەنگیرییان لە حدکا و، دژایەتییان لە هیرشەکانی ئیران کرد. هیزەکانی قم، وەکو سامی بەلینی دابو، بیلایەن ڕانەوەستان بەلکو هاوبەشی هیزەکانی ئیران بون لە پەلاماردانی شارەکانی کوردستان و هیزەکانی حدکا دا، بە تایبەتی لە پاوە، مەریوان، شنو..

هیزەکانی ئیران هەمو شارەکانی کوردستانی ئیرانیان گرتەوە و، هیزەکانی حدکا و ریکخراوەکانی تر کە تەجرووبەی جەنگییان کەم و، بی دیسیپلین و ناریکوپیک بون بەرگەی هیرشەکەیان نەگرت. چونی پیشمەرگەکانی عیراقیش شتیکی ئەوتوی لە ڕەوتی شەر نەگوری. هەندی لەم هیزانە بۆ شەرەفروری و حەوانەوە چوبون، نەک بۆ شەر. هیزەکانی حدکا و سازکا شکان و، سەرکردەکانیان کشانەوە بەرەو ناوچەکانی نزیک بارەگاکانی سەرکردایەتی یەکیتی لە توژەلە - شینی.

مەلا شیخ عیززەدین دەفتەری لە شینی و، حدکا دەفتەری سیاسی لە پیش دا لە توژەلە و، دواتر لە ئاشی پشکاوی لە نیوان شینی و گوزەشیردا دانا.

*

دادگاکانی خالخالی

صادقی خالخالی یەکی بو لە ئاخوندە شیعەکانی نزیک ئیمام خومەینی. سەروکایەتی هەندی لە «دادگاکانی ئینقیلاب» ی ئەکرد. زوری ئەوانەی ئەبرانە دادگاکەی ئەم حوکمی ئیعدام ئەدران و هەمان ڕوژ یان هەمان شەو گوللەباران ئەکران. لە کاتی شەڕی ۳ مانگەدا بۆ چاوترساندنی خەلک ئەمیان نارده کوردستان. خالخالی لە چەند جیگایەک دادگای دانا و ژمارەیەک لە دانیشتوانی کوردستانی ئیعدام کرد. وەکو ئەیان گیرایەوە جاریکیان لە مەهاباد یەکیکی حوکمی ئیعدام دابو. کابرای حوکمدراو وت بوی: «تۆ منت بە ئیعدام مەحکوم کردوە، بەلام بە ڕاستی من بی تاوانم». قازی خالخالی لە وەلام دا وت بوی: «ئەگەر تاوانبار بی ئەوا سزای خۆتت وەرگرتوە، خۆ ئەگەر بی تاوانیش بی، چ باشتر، ئەوە ئەچیتە بەهەشت!»

ئەو کاتە کاربەدەستانی ئیران ئەیان هیشت ڕوژنامەوانەکان وینەی دیمەنی جیبەجی کردنی حوکمی ئیعدام بگرن. ئەمەیان بۆ چاوترساندنی خەلک بو، یان هیشتا فیری شاردنەوەی تاوانەکانی پیشیل کردنی مافی مروڤ نەبوبون، ئەوە باسیکی ترە. وینەی دو دیمەنی «ئیعدامی بە کۆمەل» بلاو بوەوە، لە دنیادا دەنگیان دایەوە. یەکیکیان ئیعدامی کۆمەلی گەنج لە سنە و، ئەوی تریان هی کۆمەلیکی تر لە پاوە. دیمەنی حوکمدراوەکان بە

راوەستاوی و چاو و دەس بەستراوی و، ئینجا گوللەباران و، دواییتر بە کەوتوویی، لە دڵ و دەروون دا هەستیکی قولی مەزلومیی ئەبزواند.

*

حکومەتی بەعس هەر لە سەرەتاوە کەوتە دوژمنایەتی رژیمی تازەی ئیران. ئەم رژیمەی بە مەترسی دائەنا بۆ سەر خۆی و ناوچەکە. ئەترسا شەپۆلی ئیسلامی سیاسی عیراق لە گەڵ خۆی رابماڵی و، شیعە کاروباری بەغدادیش بگریتە دەس. کاربەدەستانی عیراق باوەشیان کردەوە بۆ هەڵاتووەکانی ئیران و کەوتنە یارمەتی دانی دوژمنانی رژیمی نوێ. لە ناو دوژمنەکانی رژیمی نوێ دا، کوردستان یەکێ بو لە مەڵبەندە هەرە گرنگەکانی. کاربەدەستانی عیراق، لەو کاتەدا دەوڵەمەن بون. «دولاری پەترول» ی مشە و، چەک و جبەخانەی زۆری هەبو. جگە لە حدکا یارمەتی: پارە، چەک، کارئاسانی.. پیشکەش بەم تاقم و کەسانەش کرد:

- دەفتەری مەلا شیخ عیزەدین، کە بویو بە هیزیکی سیاسی و، لە چەند جیگا بارەگای هەبو.
- بنەماڵەی شیخ عوسمانی نەقشبەندی، لە ناوچەکانی هەورامان و مەریوان، «سوپای رزگاری» ان پیک هینا.
- بنەماڵەی داود بەگی جاف، کە برایەکیان لە تاران ئیعدام کرا بو، ئەمانیش هیزیکی چەکداریان لە ناوچەکانی جوانرو و رەوانسەر دامەزران.
- مەلا شیخ جەلال، لە ناوچەی بانە، کە دواتر «سازمانی خەبات» ی پیک هینا.
- سمکو عەلیار، لە ناوچەی بۆکان.
- عەلی قازی، کوری قازی محەممەد، لە ناوچەی سەردەشت - مەهاباد.

عیراق هەزاران پارچە چەکی جوراوجور و، پارەی زوری پی دان، هاتوچوکردنی ئاسان کردن.

سازکا هیشتا هیچ پەیوەندییەکی لە گەڵ حکومەتی عیراق دانەمەزراند بو.

*

ناوبژی مامجەلال

مامجەلال دلیری سەید مەجید و موشیر حەمە غەریبی نارد بۆ تاران. چەند نامەیەکی نوسی بو بۆ چەند کەسی لە پیشەواکانی ئیران، لەوانە: ئیمام خومەینی و حسینی نەوەی، ئایەتوللای حسین عەلی مونتەظیری و محەممەدی کوری، داریوشی فروهەر، داوای لی کرد بون کە شەر لە کوردستان دا رابگرن و، بە ریگای گفتوگۆ کیشەکان چارەسەر بکەن. ئامادەیی خۆی دەربری بو بۆ ناوبژی.

مامجەلال لە روژانی ٦ - ٧ ی تشرینی یەکەمی ٧٩ لە نیشکولان دەستەیەکی ئیرانی بە سەروکایەتی فروهەر دی بو. پیش ئەوەی ئەمان ببینی، د. قاسملو و هەندی لە سەرانی حدکا و، مەلا شیخ عیززەدین و، سەرانی کومەڵەی دی بو.

لەم کۆبونەوەیەدا دو مەسەلە باس کرا بو: جوری چارەسەری کیشەی کورد لە ئیران دا و، جوری یارمەتیدانی کوردی عیراق لە خەبات دا دژی رژیمی بەعس.

فروهەر حدکای تاوانبار کرد بو بە نانەوەی ئاژاوە و شەر لە کوردستان دا، وەرگرتنی چەک و پارە لە عیراق و، ناردنی خیزانەکانیان بۆ عیراق. بۆ ئەوەی حکومەتی ئیران شەر

رابگری داوای کرد بو مەلا شیخ عیززەدین بەیانیک دەربکا داوای راگرتنی شەر بکا لە پیشمەرگەکانی کوردستان و، بە هیچ جوری هیرش بو سەر ئیمام خومەینی نەکەن، وای دەرخست بو کە ئیران ئامادەیە کیشەی کورد بە گفتوگو (موزاکەرات) چارسەر بکا، لە سەر بنچینەی سەلماندنی مافەکانیان، بەلام بە ناویکی جیاواز لە ناوی خودموختاری.

دەربارەی یەکیتی یش ئامادەیی ئیرانی دەربری بو بو یارمەتی دانی.

مامجەلال دیفاعی لە حدکا کرد بو، هوی ئالوزانی هەلومەرجی کوردستانی دابوە پال رەفتاری پاسداران و، کوشتنی بە کومەلی خەلک وەکو رووداوەکەی قارنە و، دادگاکانی خالخالی و، بوردومانی دیهات و.. بوی روون کرد بوەوە کە: حدکا، هیزی سەرەکیە و ئەتوانی شەر رابگری، نەک شیخ عیززەدین و، چارسەرکردنی کیشەی کورد لە ئیران دا ئەبیتە هوی بەهیز کردنی خەباتی کوردی عیراق و، خواستەکانی حدکا بریتیە لە:

- ریگەدانی قانونیی چالاکی سیاسی حیزب.
- بەردانی گیراو و دیلەکانی هەردولا.
- کیشانەوەی پاسدار و، گیرانەوەی هیمنی بو کوردستان.

دەربارەی یارمەتیدانی یەکیتی یش، داوای لی کرد بو ریگەی بدەن:

- لە تاران «مەکتەب» بکاتەوە.
- ئازوقەو پیویستیەکانی لە بازارەکانی ئیران بکری.
- نەخوش و بریندارەکانی لە نەخوشخانەکانی ئیران دا تەداوی بکرین.
- سەفارەتەکانیان ڤیزای هاتوچوی ئیران بە ئەندام و دۆستەکانی یەکیتی بدەن.
- ریگەی یەکیتی بدەن لە سوریاو لیبیاوە بە ناو ئیران دا چەک بگویزیتەوە بو کوردستان.
- هەندی لەو چەکانەی لە کاتی ئاشبەتال دا لە کوردی عیراقیان سەندوە بیدەنەوە بە یەکیتی.

لە کاتی هەلگیرسانی شەری ٣ مانگەدا من لە شام خەریکی گەرانەوە بوم بو کوردستان. کە گەیشتمە تاران دلیری سەید مەجید، کە نامەکانی مامجەلالی هینا بو بو کاربەدەستانی ئیرانی، هیشتا لە تاران بو. لە تاران گیر نەبوم لە گەل حەمە سەعید چوینە مەهاباد، لەوی جیبیکمان بە کری گرت بو سەردەشت. نەمانزانی لە سەردەشت شەرە. ملمان پیوە نا رویشتین. پیش ئەوەی بگەینە ناو شار لە پادگانەکەوە بە تەقە دایان گرتینەوە. چەند گوللەیەک لە جیبەکەمانی دا. کەسمان بەر نەکەوتین. بە پەلە دابەزین و خومان لە چالی کەنار جادەکەدا قایم کرد. هالیکوپتەریش بە ئاسمانەوە ئەفری. شوفیرەکەمان ئیزن دا و، خومان بە لاری دا کەوتینە ری بو ئیواری گەیشتینە گوندی زیوە. زیوە گوندیکی خوش و بە سیوە لاسورە بە ناوبانگ بو. لامان دایە مالیک جیگایان کردینەوە تا بەیانی. بەیانی بەری کەوتین بو ناوزەنگ.

*

پوستەری شەهیدان.

دوای روخانی شا ئیتر ئیران بو ئیمە کرابوە. هیشتا حکومەت دەسەلاتی پەیدا نەکرد بوەوە. هەندی لە کادرەکانی ئیمە چونە شارەکانی ئیران. چاپخانەکان هیچ سانسوریکیان لە سەر نەبو. هەمو شتیکیان چاپ ئەکرد. حەمە سەعید چو بو ئیران.

جێگاو ڕێگای پەیدا کرد و، بڵاوکراوەکانی یەکێتی لەوێ چاپ نەکرد. هاوڕێ و کەسوکاری شەهیدەکان بە هەڵیان زانی بوو، هەر کەسە وێنەیەکی دەس کەوت بوو پۆستەرێکیان بۆ کرد بوو. پۆستەری سەدان شەهید چاپ کرا بوو. زۆر لەم پۆستەرانە ئەبرانەوە بۆ دێهاتەکانی کوردستانی عیراق هەڵئەواسران.

من کە لە سەفەر گەڕامەوە سەیرم کرد دیواری ژوورەکانی بارەگاکەمان بە سەدان پۆستەری پێوەیە. زۆریشیان هی ئەو شەهیدانە بوون کە لە گەڵ خۆمان پێشمەرگە بوون یا ناسیاو بوون. دیمەنێکی سامناکی هەبوو. بە پێشمەرگەکانم وت: «ڕاستە ئەمە بۆ ڕێز لێنان لە شەهیدەکان پێویستە، بەڵام هەرچی بێتە ئەم ژوورەوە، وێنەی ئەم هەمو کوژراوە ببینێ، یەکسەر ورەی ئەڕوخێ».

*

من تازە گەیشت بومەوە ناوزەنگ، بەفرێکی ئەستور باری بوو، ڕۆژی ۱۸ ی تشرینی یەکەمی ۷۹ جارێکی تر دەستەی نوێنەرایەتی ئێران هاتنەوە بۆ کوردستان. نامەیەکی پەلەی مامجەلالم پێ گەیشت، داوای لی کرد بوم دەسبەجێ بچم بۆ بنوخەلەف، بۆ ئەوەی لە گەڵ دەستەی نوێنەرایەتی ئێران بگەڕێمەوە بۆ تاران، بۆ سەرپەرشتی گوێزانەوەی چەک لە دیمەشقەوە بۆ تاران. لە ناو هاوڕێکانی ئەوێ دا هاتوچۆکردن بۆ من ئاسانتر بو چونکە پاسپورتم هەبو و، بە قانونی هات بومە ئێرانەوە. مژدەی دابومی کە ئێران موافەقەتی کردوە چەکەکان بە فروکە بگوێزینەوە.

دەسبەجێ بەرەو بنو خەلەف بە ڕێ کەوتم. هێشتا نوێنەرانی هەردولا لە گەرمەی گفتوگۆدا بون.

نوێنەرانی ئێران: داریوشی فروهەر، وەزیری کار. سەرتیپ دانشوەر، فەرماندەی ژاندارمەری. سەرتیپ ئازەری فەروغ، فەرماندەی نێروی زەمینی. کورێکیش بە ناوی کەریمخانی سکرتێری فروهەر بو.

نوێنەرانی کورد: مەلا شێخ عیزەدینی حوسەینی. فاتیحی شێخولئیسلامی. صەلاحەدینی موهتەدی. ئیبراهیمی عەلی زادە، نوێنەری سازکا و، کورێک بە ناوی حەممین نوێنەری چریک بو. لە حدکا کەس نەهات بو.

منیش چومە ژورەکە لە نزیک شێخ عیزەدین دانیشتم. دەمەقالێیەکی زور گەرم بو لە نێوان صەلاحەدینی موهتەدی و داریوشی فروهەر دا، هەرلایەکیان ئەوی تری تاوانبار ئەکرد. گفتوگوکەیان هی شەر بو نەک هی ئاشتبونەوە. مەلا شێخ عیزەدین لی ی پرسیم: «هیچ فارسی ئەزانی؟»

وتم: «بەلی!»

وتی: «ئەمە بخوێنەرەوە بزانم ئەزەرت چیە؟»

کاغەزێکی دایە دەستم یادداشتێک بو بە ناوی مەلا شێخ عیززەدینەوە بۆ ئیمام خومەینی و کاربەدەستانی ئێرانی نوسرا بو. خواستەکانی کوردیان تی دا نوسی بو. دوای ئەوەی خوێندمەوە شێخ عیزەدین پرسی: «ئەزەرت چیە؟»

وتم: «ماموستا ئەم یادداشتە هی شەرە، کە لایەنێکی سەرکەوتو نوسیبێتی، ئەمە ڕێ خوش ناکا بۆ ئاشتی. زور توندە. تۆ مەلای و سەرانی شورشی ئێران مەلان، پێویستە بە بیسمیلە دەس پێ بکا و، داواکان بە هەندێ ئایەتی قورئانی پتەو بکەی و، زمانی

یادداشتەکەیش خاو بکریتەوە!»
هەندی قسەی تریشم کرد. ئەویش یادداشتەکەی بە دل نەبو، بەلام تا ئەو کاتە نەیویست بو قسە بکا، بو ئەوەی نوینەرەکانی سازکا و چریک بە «سازشکار» ی دانەنین. ئیتر ئەویش کەوتە رونکردنەوەی باری سەرنجی خوی. کوبونەوەکە بە ئەنجامیکی باش نەگەیشت.
دەستەی نوینەرایەتی ئیران گەرانەوە. فەوزی راوی و، حەمە سەعید و منیش لە گەلیان رویشتین. پیش ئەوەی بگەینە سەردەشت لە ریگا تاقمی پاسدار هەندی تەقەیان لی کردین. پی ئەچو ئەوان گفتوگوی ئاشتیان پی باش نەبی. لە سەردەشت چوینە پادگان. لەویوە بە هالیکوپتەر رویشتینە سنە و لە سنە فروکەیەکی پچکولەیان ئامادە کرد بو بەوە چوینە تاران.
ململانی ی دەسەلات لە ناو سەرانی شورش و سەرانی حکومەت دا بە لادا نەکەوت بو. بالی دینیی ئەیویست کاروبار بگریتە دەست و بالی نەدینیی ئەیویست شوینەکانی خوی لە دەس نەدات. نزیکیی لە بالیکیان، بالەکەی تری ئەکرد بە دوژمنی. سەبارەت بە گفتوگو لە گەل سەرانی کورد و، جوری چارەسەری کیشەی کورد ناکوک بون. هەندی لە سەرانی بالی دینیی ئەیانویست کیشەی کورد بە سەرکوتکردن چارەسەر بکەن و، هەندیک لەوانەی بالی نەدینیی ئەیانویست بە گفتوگو چارەیەکی بو بدوزنەوە. بەلام هیچ لایەکیان پروژە یا بوچونیکی دیاریکراویان نەبو بو رەفتار لە گەل مەسەلەی کورد.
فروهەر لە سەفەرەکەی دا سەرکەوتنی بە دەس نەهینا بو، کەوتە بەر هیرشی رەخنەی نەیار و ناحەزەکانی. هەندی لە روژنامەکانی ئەو روژانە ناکوکییەکانی بە ئاشکرا باس ئەکرد. منیش لە ئوتیلی پارس کەوت بوم، بارەگای حیزبەکەی فروهەر: «حیزبی میللەتی ئیران» بە تەنیشت ئوتیلەکەوە بو. چاروبار ئەچوم بو بارەگاکەیان. چەند جاری فرهەرم بینی و بیرم ئەخستەوە کە من بوچی هاتوم. روژیکیان وتی سەریکی دانشوەر بدە. دانشوەر فەرماندەی ژاندارمەری بو، ئەو زەمانە دەستی زور ئەرویشت. چەک و ئازوقە و پارەی لە بەر دەس دا بو. پارتی لە گەل ئەم پیوەندیان دامەزراند بو، ئەم یارمەتی ئەدان.
سەری سەرتیپ دانشوەرم دا. فەوزی دانیشوەری ناو نا بو: «الاعضب» چونکە یەکدەستی هەبو، بالیکی لە شەری عەشائیردا قرتا بو. بیروراکانی خوی بو رون ئەکردەوە. خوی بە «پان ئیرانیست» و، کوردی بە ئیرانیی رەسەن و خوینپاک دائەنا. قینی خوی لە عەرەب نەئەشاردەوە. ئەیوت: «وەسیەتم کردوە کە مردم ئیسک و پروسکم لە کەناری فورات دا بنیژن چونکە فورات سنوری سروشتیی ئیرانە!»
وتم: «تیمسار من لە گەل ئیوە هاتم بو ئەوەی کارئاسانیم بو بکەن ئەو چەکانەی لە سوریا هەمانە لە ریگای ئیرانەوە بیگویزمەوە بو کوردستان، ئەوە چەند روژیکە من لیرە دانیشتوم کەسی لە من ناپرسیتەوە و، وەلامیکم نادەنەوە، تکام وایە ریگایەکم پیشان بدە، بگەریمەوە بو لای خومان یان بمینمەوە؟ ئەگەر بمینمەوە چی بکەم؟»
دانشوەر وتی: «ئیوە لە ناوچەکانی سنوردان. حەدکا و دوژمنەکانی ئیمە لەو سنورەوە چەکیان لە عیراقەوە بو دی. تا ئیوە سنورەکان لە روی دوژمنەکانی ئیمەدا دانەخەن ئیمە یارمەتیتان نادەین. ئەگەر بەلین بدەن کە سنورەکان دابخەن و، وەکو گروهی بارزانی ئیوەش شەریان بکەن، من لەو چەکانە زور زیاترتان ئەدەمی کە ئیوە بە تەمان لە سوریاوە

بیهێنا»
وتم: «تیمسار من بە پێ ی بەڵێنی خوتان کە بە ئاغای تالەبانیتان دابو هاتوم بۆ گوێزانەوەی چەک نەک بۆ گفتوگوی سیاسی. ئیران چوارسەد هەزار سەربازی هەیە سنورەکانی خوی پێ لەو تاقمانە ناگیری، ئیمە هیزێکی پارتیزانیی پچوک چون ئەو کارەمان پێ ئەنجام ئەدری؟»
تێگەیشتم مانەوەم بێ کەلکە، بەڵێنەکەیان هیچی لێ سەوز نابێ، منیش گەڕامەوە، وەکو مامە شیخ رەزا ئەڵێ: «ئەمما بە عاجزی».
ئەگەرچی د. قاسملو بە گەرمی لایەنگری گفتوگو بو، بەلام لە سەرەتاوە حەزی نەئەکرد، مامجەلال ناوبژیکەر بێ. ئەو دانیشتنانەی مامجەلال رێکی خست بۆ گفتوگوی ئیرانی - کوردی، نە خوی بەشداری کرد و، نە نوێنەرێکی دەسەلاتداری نارد، بەڵکو ژێر بە ژێر هەوڵی ئەدا ئەوی لێ دەربهێنێ و، خوی و حیزبەکەی بێن بە هیزی سەرەکی گوی لێ گیراو. حدکا لە بیروت داوای لە یاسر عەرەفات کرد بو، کە داوا لە ئیمام خومەینی بکا، شەری کوردستان رابگرێ و، کێشەی کورد بە ئاشتی چارەسەر بکا. هەروەها کاربەدەستێکی ئیرانیشیان لە مەهاباد فەراند بو، دوای ماوەیەک بەریان دابو بە ویش دا هەوالیان بۆ کاربەدەستانی ئیران نارد بو کە حدکا ئامادەیە بۆ موزاکەرات.

*

«هەیئەتی نومایندەگی خەلکی کورد»
روژی ٢٩ ی تشرینی یەکەمی ٧٩ رادیوی تاران راگرتنی شەری کوردستانی راگەیاند. هەمو رێکخراوەکان ئەمیان بە هەل زانی کادر و پێشمەرگە و ئەندامەکانی خویان ناردەوە شارەکان. بارەگای دەفتەری سیاسی حدکا تا ئەو کاتەیش هەر لە ئاشی پشکاوی بو لە نیوان گوندی شینێ ی عیراق و گوندی گورشێری ئیران دا.
روژی ١ ی تشرینی دوەم کوبونەوەیەکی ٣ قولی: یەکیتی، حشع، حدکا لە زەلی کرا. مامجەلال و د. قاسملو لەم کوبونەوەیەدا بەشدار بون. مامجەلال هەولیکی زوری لە گەل نوێنەرانی حدکا دابو بۆ ئەوەی بە دەستەیەکی یەکگرتو و، خواستی یەکگرتوەوە بچنە موزاکەراتەوە لە گەل نوێنەرانی حکومەتی ئیران.
روژی ١٧ ی تشرینی دوەم، ئیمام خومەینی ئەم پەیامەی بو کورد نارد.

*

بسم الله الرحمن الرحيم
سلام بر خواهران و برادران کرد که با وفاداری خود به اسلام و جمهوری اسلامی از توطئه خائنین به کشور جلوگیری کردید. گزارشات هیأت ویژه همانطور بود که متوقع از برادران و خواهران کرد بود، که هرگز خودرا از اسلام و ایران جدا نمی دانند و آنچه بدخواهان به آنان نسبت می دهند چیزی جز افساد و توطئه‌گری نیست. اکنون من باید به شما برادران و خواهران کرد و سایر برادران مطالبی را تذکر دهم:
١. در این موقع حساس که ملت ما با چپاولگران که در رأس آنها آمریکا مواجه هست و برای احقاق حق خود و به دست آوردن ذخائر هنگفتی که محمد رضا پهلوی به غارت برده و به محاکمه کشیدن این جانی قیام نموده و همه قشرهای ملت با هم در این امر حیاتی متحد و همصدا شده اند و برادران و خواهران کرد ما هرجا هستند باید به طور

اولویت در این امر شرکت کنند و با سایر خواهران و برادران هماهنگ شوند و لازم است از اختلافاتیکه بدخواهان ایجاد می کنند به طور قاطع جلوگیری کنند.

برادران منا امروز هر اختلافی به نفع آمریکا و دیگر أجانب است. آنان هستن که از اختلافات ما بهره گیری می کنند و مارا می خواهند به أسارت بکشند. بپاخیزید و توطئه‌گران را نصیحت کنید و در صورت عدم قبول از خود برانید و از مناطق خود بیرون کنید یا آنانرا گرفته تسلیم مقامات دولتی کنید.

۲. اینجانب و همه ملت از ستمهائیکه به شما برادران کرد در طول حکومت استبدادی شده‌است و از تبعیض هائی که بر خلاف اسلام بر شما روا داشته‌اند، مطلع هستیم. لیکن باید بدانید که این شما برادان نبودید که مورد ستم و ظلم واقع شدید. سایر برادران ترک و لر و عرب و بلوچ و فارس و ترکمن هم با شما شریک بوده‌اند و همه محروم بودند از آنچه محروم بودید. شما اگر به زاغه‌نشینان و گودنشینان تهران توجه نمائید خواهید دید آنان از همه محروم ترند. اینجانب می دانم که در حکومت موقت هم آنطور که خواست شما و ملت است، رسیدگی نشده، لیکن باید بدانید باز در این امر همه برادران شما شریک می باشند و دولت موقت با کمال جدیت اشتغال به کار سامان دادن بود، لیکن آشفتگیها به قدری زیاد است، که اصلاح محتاج به زمان است. -

و من امیدوارم که برای همه‌ی ملت و برای شما برادران کرد وسائل رفاه حاصل شود. شما برادران می دانید که نوسازی و عمران در محیطی که آشفته است و مردم در امان نیستند، مشکل یا غیر ممکن است. شما برادران غرب کوشش کنید و آرامش خودرا حفظ کنید و بدانید که با ارامش کارها اصلاح می شود و به صلاح شما و به صلاح اسلام و مسلمین است.

۳. از هیأت ویژه می خواهم که به مذاکرات خود با کمال حسن نیت ادامه دهند، و با شخصیتهای مذهبی و سیاسی و ملی و سایر قشرها تماس بگیرند، تا تامین خواسته‌های آنان که خواست ما نیز هست، به طور دلخواه بشود و آرامش و امن که از بزرگترین نعمتهای الهی است در منطقه برقرار گردد، و شما برادران کرد در کنار سایر برادران به طور رفاه و آسایش زندگی نموده و طمع اجانب برای همیشه از کشورمان قطع شود.

٤. اسلام بزرگ تمام تبعیض هارا محکوم نموده و برای هیچ گروهی ویژگی خاصی قرار نداده و تقوا و تعهد اسلام تنها کرامت انسانها است، و در پناه اسلام و جمهوری اسلامی حق اداره‌ی امور داخلی و محلی و رفع هرگونه تبعیض فرهنگی و اقتصادی و سیاسی متعلق به تمام قشرهای ملت است منجمله برادران کرد، که دولت جمهوری اسلامی موظف و متعهد به تامین آن در اسرع وقت می باشد و مقررات و قوانین مربوط به آن به زودی انشاءالله تعالی تدوین می شود.

۵. اخیرا باز نظر شریف علماء اعلام و مشایخ عظام و روشنفکران و سایر برادران عزیز در سراسر ایران را به موضع حساس امروز ایران و جبهه‌گیریهای دشمنان میهن و اسلام و در مقابل ملت عزیز و تشبثات همه جانبه‌ی آنان برای سرکوبی نهضت اسلامی و ملت معظم و برای اعاده‌ی همه جانبه بر کشور اسلامی ما جلب می کنیم، آیا در این موقع تقاضای متواضعانه‌ی این خدمتگزار که روزهای آخر عمرش را می گذراند، به جا

نیست؟

۶. خواهران و برادران هم میهن در سراسر کشور، من دست خودرا به پیش شما دراز می کنم، و از شما به خاطر خدا و اسلام و کشور عاجزانه می خواهم که تمام توان خودرا برای نجات کشورتان به کار برید، و اسلحه‌های سرد و گرم یعنی قلم و بیان و مسلسل را از نشانه‌گیری به روی یکدیگر منحرف و به سوی دشمنهای انسانیت که در راس آن امریکا است نشانه روید. باری الهی من ماموریت خودرا که نصیحت به ملت است به قدر توان ضعیف خود انجام دادم، و تو ای خدای بزرگ با قدرت لایزال خود قلوب ملت مارا پیوند برادرانه عطا نمود، انک قریب مجیب. سلام گرم من به ملت عزیز و برادران کرد و رحمت خداوند بر همه. روح الله الموسوی الخمینی

۲۶ آبان ۵۸ - ۲۶ ذیحجه ۹۹

*

قسەکانی ئیمام خومەینی وەکو قسەی هیچ یەکی لە کاربەدەستانی ئیران نەبو. قسەکانی ئەم بە حوکمی شەرعی دائەنرا، کەس نەیئەتوانی بە ئاشکرا دژی رابوەستێ. ئەم پەیامەی پیشەوای ئینقیلاب زۆر گرنگ و، مەسەلەی زۆر گرنگی تی دا بو، لەوانە:

۱. سەلماندنی زۆرلێکراوی و چەوساوەیی کورد.

۲. سەلماندنی مافی کورد بۆ بەڕیوەبردنی خۆی لە ناوچەکانی خۆی دا.

۱. راگرتنی شەڕی راگەیاندن و شەڕی تفەنگ.

۲. گفتوگۆی سیاسی لە گەڵ کەسایەتی دینی و نەتەوەیی و سیاسی کورد بۆ چارەسەرکردنی کێشەکەی.

*

چەند رۆژی دوای ئەوە، د. قاسملو لە ئاشی پشکاوی وە چوەوە مەهاباد، لە خۆپیشاندانێکی گەورەدا پشتیوانی لە پەیامەکەی ئیمام کرد و، لە قسەکانی دا وتی: «ما به پیام امام لبیک میگوئیم..» و، ئیتر خۆیان ئامادە کرد بۆ گفتوگو.

*

حدکا، لە گەڵ شیخ عیززەدین و سازکا و چریک ریک کەوتن و دەستەیەکی هاوبەشی نوینەرایەتی بە ناوی: «هەیئەتی نومایندەگی خەلقی کورد» پیک بهینن. لە سەرەتاوە دیاربو گفتوگۆی کورد و تیران بە ئەنجام ناگات. هیچ لایەکیان باوەری بەوی تر نەبو. چریک، شاخەی کوردستانی دامەزراند بو، چارەسەرکردنی کیشەی کوردی بە لاوە گرنگ نەبو، بەلکو ئەیویست کەلک لە کوردستان وەربگری وەکو بنکەیەک بۆ چالاکییەکانی خۆی و، کەلک لە کیشەی کورد وەربگری وەکو گوشاریک بۆ سەر داوودەزگای ناوەندی لە تاران. سازکاش، باوەریان بەوە نەبو، بە گفتوگۆ لە گەڵ داوودەزگای دینیی تیران بگەنە هیچ جورە چارەسەریکی ئاشتی کیشەی کورد، بەلکو خۆیان ئەیانوت، لەم گفتوگۆیانەدا بەشداری ئەکەن بۆ «ئیفشاگەری»، واتە بۆ ریسواکردنی رژیم! حدکا توشی چەند هیزیکی توندرەو بوبو، هەمو نەرمییەکی ئەمیان بە «سازشکاری» لە قەلەم ئەدا و، ئەیانکرد بە کەرەستەی پروپاگاندە دژی.

سەرەنجام هەیئەتی نومایندەگی خەلکی کورد لە: ٤ ئەندامی حدکا، ۲ ئەندامی سازکا، ۲ ئەندامی چریک، بە سەرۆکایەتی مەلا شیخ عیززەدین پیک هات. ئەندامیکی

حدكا، قسەکەری رەسمیی «سخنگو» بو.
ئەم هەیئەتە پروژەیەکی ٢٦ ماددەییان ئامادە کرد کە بیی بە بنچینەی گفتوگو لە گەل نوینەرانی دەولەت.

*

خواستەکانی کورد

خواستەکانی بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد لە ئیران دا، لە بابەتی ئەو خواستانە بو کە چەند سال بو کورد لە عیراق دا داوای ئەکرد. بە کورتی ئەمانە بو:

١. سەلماندنی مافی نەتەوەیی کورد لە سەر بنچینەی ئوتونومی (خودموختاری).

٢. دیاریکردنی سنوری کوردستانی ئیران لە سەر بنچینەی زورایەتی دانیشتوانی ناوچەکە.

٣. هەلبژاردنی «شورا» ی ئوتونومی کوردستان بە دەنگدانی نهینی و راستەوخو، ئەویش بو راپەراندنی کاروباری بەریوەبەرایەتی، ئابوری، روشنبیری، کومەلایەتی، ئاسایشی ناوخو.. «هەیئەتی ئیجرائی» دابمەزرینی.

٤. کوردی ببیتە زمانی رەسمیی خویندن و بەریوەبەرایەتی.

ئەمە ناوەروکی خواستە نەتەوەییەکانیان بو، جا هەندی جار بە پروژەی ٨ ماددەیی و هەندی جار بە ٦ ماددەیی و، هەندی جاری تر بە پروژەی ٢٦ ماددەیی دەربان ئەبری.

*

«هەیئەتی حوسنی نییەت» کە نوینەری دەولەت بو بو گفتوگو لە گەل سەرانی کورد لە دواحەفتەی مانگی کانونی یەکەمی ١٩٧٩ دا «طرح خودگردانی» لە روژنامەکانی تاران دا بلاو کردەوە. کوردەکانی ئیران هەرزو ناویان لی نا «طرح سرگردانی». ئەم پروژەیە خواستەکانی کوردی بە دی نەئەهینا، بەلام لە چاو تیگەیشتنی سیاسی حوکمرانەکانی ئیران دا هەنگاویک بو بو پیشەوە، ئەوە جاری یەکەم بو «دەسەلاتی ناوەندی» لە تاران ئامادە بی هەندی لە دەسەلاتەکانی خوی بە ئوستانەکان ببەخشی و، جوری، با کەم و کورتیش بی، لە «نەناوەندیتی» بسەلمینی.

گەورەترین کەموکوری ئەم پروژەیە لەوەدا بو دابەشبونی بەریوەبەرایەتی ناوچە کوردنشینەکانی وەکو خوی هیشت بوەوە، هەمویانی یەک نەخست بو لە یەک ناوچەی بەریوەبەرایەتی دا. بەلام بە گویرەی ئەم پروژەیە ئەکرا زمانی کوردی لە پال زمانی فارسی دا بو کاروباری حکومەتی بەکار بهینری و، روژنامە و بەرنامەی رادیو و تەلەفزیونی پی ئامادە بکری و، ئاسایشی ناوخو بە دەزگای ناوچەیی سپیردرا بو.

لە گەل دەستپیکردنەوەی شەردا لە کوردستان ئەم پروژەیەیش مرد.

*

ئیران ولاتیکی فرە نەتەوەیە، کاربەدەستەکانی لە کونەوە ترسیکی زوریان لە پارچە پارچە بونی هەیە و، ئەم ترسەیان کردوە بە بیانوی سەرکوتکردنی بزوتنەوەی نەتەوەکانی ئیران و، خواستە نەتەوەییەکانیان سەبارەت بە بە کارهینانی زمانی نەتەوەیی. لە ئیران دا چەندین نەتەوە و رەگەزی جیاواز هەیە: فارس، ئازەری، کورد، بلوچی، تورکومان، عەرەب.. سەرەرای ئەمانیش هەندی قەوم هەن خویان بە هیچ کام لەم نەتەوانە نازانن وەکو لور، گیلەکی.. لە ناو ئەم نەتەوانەدا ئازەری بە ژمارە لە هەمویان زورترن، ئەگەرچی لە

دوای دوهمین جەنگی جیهانی جمهوریەتی ئازەربایجانیان دروست کرد و، دوای سەرکەوتنی شورشی ئیران، هەم حیزبی توده فیرقەی دیموکراتی ئازەربایجانی دروست کردەوە و، هەم حەدکا و نەتەوەپەرستەکانی حیزبێکی تایبەتییان بە ئازەربایجان دروست کرد، بەلام بزوتنەوەی نەتەوەیی ئازەری، وا بە هێز و تەوژم نەبو وەکو بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد، ئەمەش ئەگەڕێتەوە بۆ چەند هۆیەک:

١. ئەگەرچی ئیران بە ناو بە دەولەتی فارس ناسراوە، بەلام لە کۆنەوە زنجیرەی ئازەرییەکان حوکمی ئیرانیان کردوە: صەفەوی، ئەفشار، قاجار.. کە چەند سەدە حوکمرانی ئیران بون هەمویان ئازەری بون، لە ناو ئەواندا دوجار حوکمرانی لە دەس زنجیرەی ئازەری دەرهاتوە: جارێکیان سەردەمی زنجیرەی زەند، کە بە ڕیچەلەک کورد بون، جارێکی تر سەردەمی پەهلەوی، کە بە ڕیچەلەک خەلکی شیمالی ئیران بون.

فارس زورتر لەوەی نەتەوەی حوکمران بێ، زمانەکەی زمانی ئەدەب و فەرهەنگ و حوکم بوە.

٢. ئازەرییەکان، هەمیشە و بە درێژایی زەمان، لە دەزگای حوکمرانی دا دەسەلاتدار و زال بون، ژمارەیەکی زوری وەزیر، ئوستاندار، ئەفسەرانی ئەرتەش، ژاندارمەری، ساواک ئازەری بون. بەشێکی گرنگی بازار و بازرگانی و پیشەسازی سەرانسەری ئیران بە دەس ئەوانەوە بوە. لە دامەزراوی شیعەدا ئازەرییەکان هەمیشە دەسەلاتدار و خاوەن نفوز بون.

ئەم هۆیانە وایان کردوە، ئازەری هەست بە چەوسانەوەی نەتەوەیی بەرامبەر بە دەولەتی ئیران و، بە چەوسانەوەی مەزهەبی بەرامبەر دامەزراوی دینیی شیعە نەکەن.

لە بەرامبەر ئەمەدا نەتەوە پچوکەکانی تر: کورد، بلوچ، تورکومان، عەرەب.. لە ئیران دا، بە مەزهەب سونێی بون و، لە داوودەزگای حوکمرانی دا بێ بەش بون و، لە بازار و بازرگانی دا دەورێکیان نەبوە.

دوای سەرکەوتنی شورش، هەروەکو کورد داوای مافی نەتەوەیی ئەکرد، بزوتنەوەی نەتەوەیی لە بلوچستان، گومبەدسەحرا، گومبەدکاوس، خوزستان تەقییەوە و، هاودەنگ لە گەل کورد ئەوانیش داوای مافەکانی خویان ئەکرد. بەلام جولانەوەکانی ئەوان زوتر لە هی کورد دامرکێنرایەوە، چونکە:

١. ئەو پێشینە مێژوییە درێژەی جولانەوەی کورد هەیبو، ئەوان نەیان بو.

٢. بە ژمارە لە کورد کەمتر بون.

٣. هەلکەوتی جوگرافی شوێنەکانیان، لە چاو هی کوردستانی ئیران دا، خراپتر بو.

پێکهێنانی حسک

دوای جیابونەوەیان: «بزوتنەوە» و «کومیتەی ئامادە کردن» تا مانگی ئاب، بە کردەوە یەکیان نەگرت بو، کومیتەیەکی هاوبەشیان دروست کرد بو سەرپەرشتی کاروبارەکانی ئەکرد. لە روژانی ٣ - ٦ ی ئابی ٧٩ کوبونەوەیەکی فراوانیان بە کادرەکانی بزوتنەوە و کومیتەی ئامادە کردن کرد و پاسوکیشیان بانگ کرد. لەم کۆبونەوەیەدا ناوی ڕێکخراوەکەیان نا: «حیزبی سوسیالیستی یەکگرتوی کوردستان: حسک» و، سەرکردایەتی حیزبەکەیان دیاری کرد.

ئەمانە لە ناو خویان دا ئاتەبا بون، کاغەزی یەکتریان نەئەخوێندەوە، کەسیان خوی

لەوی تریان بە کەمتر نەئەزانی، زۆرجار لە پاشملە گاڵتەیان بە یەکتری ئەکرد. هەر لە بەر ئەوە کە نامەیان بۆ حیزبێکی تر ئەنووسی ٣ کەس ئیمزای ئەکرد و، کە ئەچوون بۆ کۆبوونەوەیەکی هاوبەش لە گەڵ حیزبێکی کەدا زۆریان ئەچوون. د. مەحموود و رەسوول مامەند هەر کەسەیان خۆی بە شایستەی ئەوە ئەزانی کەسی یەکەمی حیزب بێ. بەڵام هێزی راستەقینە هی رەسوول بوو. د. مەحموود هێزێکی ئەوتۆی نەخست بووە سەر هێزەکەی رەسوول.

*

جیابوونەوەی چەکدارەکانی بزووتنەوە، لەشکرێکی تری لە کوردستان زیاد کرد و، بیری یەکخستنی چەکداری هەموو حیزبەکان، لە «یەک لەشکری یەکگرتوو» دا، کە لە سەرەتای دامەزراندنی یەکێتییەوە باس ئەکرا و، ئەمانویست هەموو لایەنەکان بەم بیرە قانیع بکەین، بە یەکجاری داڕوخا. لەوە بە دواوە کوردستان بەرەو «فرە - لەشکری» ڕۆیشت. جگە لە پدک کە هەر لە سەرەتاوە لەشکری خۆی هەبوو، حیزبەکانی تریش: حسک، پاسۆک، حشع و، دوایی تریش هێزەکانی سەر بە ئێران و، گەل.. هەر یەکەیان میلیشیای تایبەتی خۆی دروست کرد. فرە - لەشکری، هۆی سەرەکی شەڕی ناوخۆ بوو. ڕاستە ناکۆکییەکان هەمیشە لە سەرچاوەی سیاسییەوە هەڵئەقوڵێن، بەڵام ئەگەر ئەم حیزبانە لەشکری تایبەتی خۆیانیان نەبوایە، نەیانئەتوانی پەنا بەرنە بەر شەڕی چەکدار بۆ بەلاداخستنی ناکۆکییەکانیان، کە زۆرجار سیاسی نەبوون.

*

- لەشکرەکەی حسک، کە دوای لەشکرەکەی یەکێتی، لە چاو هەموو لەشکرەکانی ترا بە ژمارە زۆرتر بوو، تەنیا بۆ ئەوەی زۆر بن و بالادەستی پەیدا بکەن، جێگەی هەموو جۆرە کەسێکیان لە ڕیزەکانی خۆیان دا ئەکردەوە، بێ ئەوەی گوێ بدەنە ڕابوردووی و، مەبەستی ڕاستەقینەی لە هاتنی بۆ پێشمەرگایەتی.
- لەشکرەکەی حسک بوو بە پەناگای دالدەدانی هەموو ئەوانەی لە دەس لێپرسینەوەی حیزبی، لە ناو حیزبەکانی ترەوە، ڕایان ئەکرد.
- سەرکردایەتی حیزبەکە توانای دارایی ژیاندنی لەشکرەکەی نەبوو، چاوپۆشی لێ ئەکردن بۆ دابینکردنی ژیانی خۆیان و پێویستییەکانیان، بە ناوی جیا جیاوە، بە زۆر پارە لە خەڵک بسێنن و، ڕاووڕووت بکەن.
- فەرماندە و پێشمەرگەکانی لەشکرەکە گوێیان لە فەرمان و ئامۆژگاری سەرکردایەتییەکەیان نەئەگرت، ناوی حسکیان وەکو چەترێکی سیاسی بە کار ئەهێنا بۆ ئەوەی بە ئازادی و بێ ترسی لێپرسینەوە، چییان ئەوێ بیکەن. سەرکردایەتی حیزبەکەیش دەستی بە سەر لەشکرەکەی دا نەئەڕۆیشت و، بۆ ئەوەی لە ژێر چەترەکەی دا بمیننەوە چاوپۆشی لە خراپەکانیان ئەکرد.

*

حسک لەو شوێنانەی جۆرێ لە بالادەستی هەبوو هێزەکانی یەکێتی دەرئەکرد. سەید کاکە لەم ڕووەوە لە هەموویان زیاتر توندوتیژ بوو. لە چەند جێگای وەکو بیدەلان لە ناوچەی سەرکردایەتی، خۆشناوەتی، دەشتی هەولێر، بناری کۆسرەت.. هێزەکانی یەکێتی دەرکرد و، لە چەند جێگایەک چەکی ئەکردن و، لێ ی ئەکوشتن. هێزە ڕاونراوەکان، هەندێکیان بە چەک کراوی، ئەهاتنەوە بۆ ناوزەنگ.

*

لە پەراوێزی ئەو کۆبونەوانەدا کە لە سەر داوای حدکا ئەکراو، یەک و حشع و حسک بەشداریان تی دا ئەکرد، نوێنەرانی یەک: عەلی هەژیز و فاضیل کەریم و، نوێنەری حسک: حاجی حاجی برایم رۆژی ٤ ی ئەیلولی ٧٩ لە بنوخەلەف کۆبونەوە. هەردولایان ڕێککەوت بون لە سەر ئەوەی لەمەولا زو زو یەکتری ببینن، هەوڵ بدەن باوەرکردن بە یەکتری بینا بکەنەوە، هاوکاری یەکتری بکەن، ناکۆکیەکان بە گفتوگۆی برایانە چارەسەر بکەن و، هەڵوێستیان بەرامبەر ڕژێم یەک بخەن. بریاریان دابو هەردولا بلاوکراوەی ناوخۆ بۆ ڕێکخستن و پێشمەرگەکانیان بلاو بکەنەوە بۆ ئەوەی بەم گیانە کار بکەن.

*

شەفیق زاهیر و سەرباز ئەحمەد هەردوکیان کۆیی و هەردوکیان ئەندامی بزوتنەوە بون. لە سەر کیشەیەکی خیزانی لە ناو خۆیان دا ناکۆک بون بە دوای یەکتری دا ئەگەران بۆ کوشتن. لە جیابونەوەی بزوتنەوەدا ئەوانیش لە یەکیتی جیا بوبونەوە. هەردوکیان فەرماندەی کەرت بون. پاش ماوەیەک شەفیق گەرایەوە ناو یەکیتی. شەفیق و سەرباز لە گوندی شوشکە لە بناری کۆسرەت توشی یەک ئەبن و ئەبی بە شەریان. چەند کەسێکیان لە یەکتری کوشت و بریندار کرد. ئەم ڕوداوە هیچ پەیوەندیەکی بە کیشەی سیاسی یەکیتی و حسکەوە نەبو. سەید کاکە کردی بە بیانو و لەشکری کۆ کردەوە چو بۆ دۆڵی جافەتی. لە باخسەمەر ڕۆژی ١١ ی ئابی ٧٩ هەلی کوتایە سەر هیزێکی یەکیتی پێشمەرگەیەکی کوشت و چەند کەسێکی تریشی بریندار کرد. یەکیتی لەو ناوچەیەدا بەهیز بو بە سەید کاکە چار نەئەکران. لە بەر ئەوە هەر زو لەو ناوچەیە کشایەوە بۆ بەری کۆسرەت و خۆشناوەتی.

دوای جیابونەوەی بزوتنەوە، یەکیتی لە دەشتی هەولیر و خۆشناوەتی لاواز بوبو. سەرانی حسک ئەیانویست هەولیر بۆ خۆیان پاوان بکەن و، کادر و پێشمەرگەکانی یەکیتی لی دەربکەن. شەریان بە مەفرەزەکانی یەکیتی ئەفرۆشت. چەکیان ئەکردن و لە ناوچەکە دەریان ئەکردن. چەند جاری ئەم ڕوداوانە دوبارە ئەبونەوە. بۆ ئەوەی یەکیتی لەو ناوچەیەدا هەڵبستێتەوە و، حسک زات نەکا پەلاماریان بدا. کادر و پێشمەرگەکانی هەولیر کۆ کرانەوە و سەید مەجید کرا بە لیپرسراویان. سەلاح چاوشین و هیزێکیشیان بۆ پشتیوانی لە گەل ناردن. ئەم هیزە تیکەڵاو و بی سەروبەر بو. فەرماندەکانیان کەسیان بە قسەی ئەوی تریانی نەئەکرد بو. هەندێکیان تازە هات بونە شاخ تەجروبەی پێشمەرگایەتیان نەبو. بە کۆمەڵ لە نازەنین پالیان لی دابوەوە. سەید کاکە هەمو هیزەکانی خۆیانی لە سەر کۆ کردنەوە و، شەوی ٥ ی ئەیلولی ٧٩ لە ناکاو لە نازەنین چوە سەریان. هیزەکەی یەکیتی پەرموازە کرد. هەندێکیان گیران و هەندێکیان دەرباز بون. دو ڕۆژ دوای ئەوە مەفرەزەیەکی یەکیتی لە ئاوەگرد خۆی قایم کرد بو چوە سەر ئەوانیش. هەندێکی لی کوشتن و هەندێکی لی بریندار کردن. ئەمە جەزرەبەیەکی کاریگەر بو حسک لە یەکیتی سرەواند. ئەیویست دەس بە سەر ناوچەکەدا بگری.

*

حەمەی حاجی مەحمود، ئەوسا فەرماندەی هەریمی ١ ی شارەزور و هەورامانی

یەکیتی بو، هەلی دەستدریژییەکانی سەید کاکەی بە دەرفەت زانی، ئەویش لە ۲۳ ی ئەیلول دا هەلی کوتایە سەر بارەگای عوسمانی قالە منووەر لە بلەکی لە ناوچەی بانە. بارەگاکەی گرت و، چەکدارەکانی هەمو چەک کرد. تەنیا عوسمان و یەک پیشمەرگە دەرباز بون. حەمە ئەم کارەی لە خۆیەوە کرد بو، سەرکردایەتی یەکیتی ئاگادار نەبون. گوایە ئەمەی لە تولەی کارەکانی سەید کاکەدا کرد بو، رەنگە بیانوەکەی راست بوبی، بەلام راستیەکەی ئەوە بو: تەماعی کرد بوە چەکەکانی هیزەکەی عوسمان.

*

هەر لەو ماوەیەدا پەیوەندیشیان لە گەل حکومەت دامەزراند بۆ دەستپیکردنی گفتوگۆ. رۆژی ۳۰ ی ئەیلولی ۷۹ وەفدیان بە ری کەوت بۆ بەغداد.

بە کردەوە ئەو ریکەوتنەی لە گەل حاجی لە بنوخەلەف کرا بو، هیچ نرخیکی نەما.

*

گفتوگۆی حسک - بەعس

سەرەتای مانگی تشرینی یەکەمی ۷۹ دەستەی نوینەرایەتی حسک کە پیک هات بو لە د. مەحمود و عەدنان موفتی لە قەلادزەوە بران بۆ کەرکوک و، لەویشەوە بۆ بەغداد. لەم چونەدا سەعدون شاکیر، وەزیری کاروباری ناوەوە و، د. فاضیل بەرراک، بەریوەبەری گشتی ئاسایش و، دوای ئەوانیش صەددام حسینیان بینی بو. چەند مانگی بو صەددام بوبو بە سەروکی کومار.

پی ناچی هیچ لایەکیان پرۆژەیەکی دیاریکراوی هەبوبی بۆ چارەسەری کیشەی کورد، چونکە هیچ لایەکیان شتیکی نوسراوی بلاو نەکردەوە، تەنیا قسە و باسی گشتییان کرد بو. صەددام داوای لی کرد بون دەس هەلبگرن لە خەباتی چەکدار و بگەرینەوە ژیر بالی حکومەت. بەلام بەلینی هیچ دەسکەوتیکی سیاسی پی نەدا بون.

یەکیتی و حشع لەم کارەی حسک پەشۆکان. بە جوتە یادداشتیکیان لە ۱ ی تشرینی دوەمی ۷۹ دا دا بە حسک، یادداشتەکە توند و، بە زمانیکی رەق نوسرا بو، پەشۆکان و تورەیی هەردو حیزب لە ناوەروکی یادداشتەکەدا ئەخوینریتەوە. داوایان لە حسک کرد بو دەس لە گفتوگۆی یەکلایەنی هەلبگری و، ناکوکییەکانی لە گەل یەکیتی بە ریگای گفتوگۆ چارەسەر بکا و، شان بە شانی ئەوان خەبات بکا بۆ روخاندنی رژیمی دیکتاتوری عیراق.

د. مەحمود لە دوای گەرانەوەی مامجەلالی لە شینێ دی. د. مەحمود ویست بوی مامجەلال ئیقناع بکا، یەکیتی یش لە گفتوگۆکەدا بەشدار بی، مامجەلالیش ویست بوی د. مەحمود ئیقناع بکا واز لە گفتوگۆ بهینی. جەلالی حاجی حسین، نوینەری پاسۆک، لەم دانیشتنەدا بەشدار بوبو.

د. مەحمود هەوالەکانی ئەم سەفەرەی بۆ فەوزی راوی، نوینەری بەعسی سەر بە سوریا و، بۆ نوینەرانی حشع، بە جیا گیرابوەوە، لای هەریەکیکیان جۆری لە بەهانەی هینا بوەوە بۆ گفتوگۆی بە تەنیای خۆیان لە گەل بەعس و، بەلام ترسی خۆیانی لە یەکیتی کرد بو بە بیانوی سەرەکی.

دوای ئەم سەفەرە، ئیتر د. مەحمود نەچوەوە بۆ بەغداد بەلام پەیوەندییان هەر نەبری

بو. له بەعس ئائومێد نەبوبون و، پروپاگاندەیان بۆ کەلکی ڕێککەوتن ئەکرد. هەندێ لە پێشمەرگەکانیان، بەم هیوایە، پشتیان لێ کرد بوەوە بێ ترس لە هێرشی بەعس ئەگەڕان. ڕۆژی ٢٠ ی کانونی یەکەمی ٧٩ جەیش لە دولی سماقولی پەلاماری دان. سەید سەلیم، فەرماندەی هەرێمەکە و، شێبەی بولی، یەکێ لە فەرماندەی کەرتەکانیان و، چەند پێشمەرگەیەکی کە کوژران. ئیتر ئەمە هیچ هیوایەکی بە گفتوگۆ نەهێشتن.

دواتر حسک بە بەیانێکی درێژ سەرنەگرتنی گفتوگۆکەیانی ڕاگەیاند. ئەو هیوایەی هەیان بو بە چارەسەری سیاسی نەهاتە دی و، ئەو واهیمەیەی کە لە سەرەتاوە هەیان بو، دەربارەی ئامادەیی بەعس بۆ چارەسەری سیاسی هێمنانەی کێشەی کورد و، نائامادەیی یەکێتی بۆ بە دەنگەوەچونی، لە تاقیکردنەوەی خۆیان دا ناڕاست دەرچو. هەرچەندە ئەوان ئەیانوت: «لەم گفتوگۆیەدا ئەگەر هەمومان، بە تایبەتی حسک و یەکێتی، پێکەوە بوینایە، بەعس ئەهاتە پێشەوە». بەلام ئەمە بەهانە بو بۆ پاساودانی سەرنەگرتنی گفتوگۆکە.

سەرنەگرتنی ئەم گفتوگۆیە هەر لە سەرەتاوە چاوەڕوان ئەکرا. لەو کاتەدا عیراق بە هێز و جولانەوەی کورد لاواز بو. تەرازوی هێزی سیاسی و چەکدار نابەرامبەرێکی گەورەی تێ دا بو. جولانەوەی کورد لە ناو خۆی دا ناکوک و ناتەبا بو. پشتیوان و یاریدەدەری نەبو. حسک یش هێزێکی سیاسی چەکداری پچوک بو، نەیئەتوانی نوێنەرایەتی هەمو جولانەوەی کورد بکا. بەعسیش ئامادە نەبو، هیچ دەسکەوتێکی سیاسی ڕاستەقینە بە کورد بدا.

*

شەفیق و قورە بەرازە

ڕۆژی ١١ ی ئابی ١٩٧٩ هێزێکی گەورەی حکومەت هێرشێکی گەورەی ئەرزی و ئاسمانییان کرد بۆ سەر تاقمێ لە پێشمەرگەکانی یەکێتی لە گوندی قورە بەرازە لە دەشتی کۆیە. لەم شەڕەدا ١٤ پێشمەرگە کوژران و ٥ یان بە دیل گیران. لە ناو کوژراوەکان دا: شەفیق زاهیر، مەولود شینە، مارف، محەممەد قادر، ئاودێر عومەر، ئازاد ڕەفیق نانەوا، حەویز ئیبراهیم، ئەنوەر نازەنینی، فوئاد فەتحوللا، جەعفەر سەعید عەباس، سەعید تەقتەقی، عومەر ڕەفیق و، دو پێشمەرگەی سلێمانی ناویان ئەحمەد و شاکیر بو.

ئەمە جەزرەبەیەکی کاریگەر بو لە یەکێتی لە ناوچەی کۆیە، بە تایبەتی لەو کاتەدا کە بە هۆی جیابونەوەی حسکەوە، هەرێمەکانی پێشمەرگە پەشێوانی تێ کەوت بو. لە ناو ئەم پۆلە تێکۆشەرەدا تاقمێ کادری پێشمەرگەیی و ڕێکخراوەییان تێ دا بو. شەفیق فەرماندەی پێشمەرگەکانی کۆیە و، ئاودێر کادری ڕێکخراوەیی کۆمەڵە و حەویز کادری ڕێکخراوەیی بزوتنەوە بو.

شەفیق چوارەمین کەسی خێزانەکەیان بو لەم ڕێ یەدا سەر دانێ. زاهیری باوکی و، تۆفیقی برای لە شەڕدا کوژرا بون و، ڕەفیقی برای بەعس لە سێدارەی دا بو.

شەڕەکە بە ڕێکەوت ڕۆژێ پێش دەرچونی «عەفوی عام» بو. کاربەدەستانی ئیستیخبارات ئاگادار بون «عەفو» بە ڕێگاوەیە. بۆ ئەوەی دیلەکان بەر عەفو نەکەون، لە ناو سەربازگەکەی کۆیەدا هەر پێنجیان گوللە باران کرد بون.

*

کیتلەی سیجن

سەددام بە بۆنەی ئەوەوە کە تازە بوبو بە سەرکۆماری عێراق لە ئابی ۱۹۷۹ دا چەند «عەفو» یەکی دەرکرد. یەکێکیان «عەفوی عام» بو لە گیراوەکان. هاوڕێکانی ئێمە کە لە زیندانی ئەبو غرێب بون لە بەغداد و، هەندێ لەو کەسانەی لە «ڕەدەی ئیعدام» ی زیندانی موسڵ دا بون، بە تایبەتی دیلەکانی پێشمەرگە، ئازاد کران. بۆ ئێمە ئەمە هەواڵێکی زۆر خۆش بو. کۆمەڵێ کادری ژیر و تێکەیشتوی تێکۆشەر لە زیندان بەربون، تین و تاوێکی تازەیان ئەدا بە ڕێکخراوەکە و جوڵانەوەکە.

ڕۆژێکیان لە بن دیواری بە وشکە کەڵەک هەڵچنراوی بارەگاکەمان دا لە بەر بەروژکە خۆم هەڵخست بو، لە پڕ یەکێ سەلامی کرد، هیچ شتێکی تایبەتی نەبو سەرنجی من ڕابکێشێ، بە جۆرێکی ئاسایی وەڵامم دایەوە. ئەو چاوەڕوانی پێشوازیەکی گەرمتر بو، وتی: «کوری باش ئەلی ی نامانناسیتەوە؟» سەرم هەڵبڕی و باش لێ ی ورد بومەوە، سەیرم کرد عومەری سەید عەلی بو. هەستام باوەشم پیا کرد و ئەملاو ئەولای یەکتریمان ماچ کرد. سەید عومەر باسی کرد کە هاوڕێیانی تریش بە ڕێگاوەن و، بۆ ئەوەی هەمویان بە سەلامەتی بگەن هەر یەکەیان بە ڕێگایەک دا هاتوە.

هاوڕێیانی زیندان، کە دوایەتر پێیان ئەوتن: «کیتلەی سیجن» یەک یەک و دو دو ئەگەیشتن. فەرەیدون عەبدولقادر و پاکیزەی هاوسەری و، دارای شێخ نوری و نەرمینی هاوسەری و روناکی دەزگیرانی مەلا بەختیار و، ئاوات عەبدولغەفور و پرشنگی هاوسەری و، ئەرسەلان و پەخشانی دەزگیرانی، ئەوانەش کە سەلت بون وەکو: عەلی بچکۆل، جەبار فەرمان، ئەنوەر حەسەن بە تەنیا، گەیشتن. ئەوانە خێزانەکانیان، لە ترسی گرتن، لە گەڵ خۆیان هێنا بو. ئەمەیش یەکەمجار بو ئافرەت بێتە ناوچەی سەرکردایەتی. تا ئەو کاتە ناوزەنگ کۆمەڵێکی داخراو بو بۆ پیاوان، ئیتر ئافرەتیشی تێکەوت.

بڵاوکراوەکانی کۆمەڵە تا ژمارەی چوارەمی و، لە بڵاوکراوەکانی یەکێتی بش «هەواڵنامە» تا ژمارەی چوارەمی من سەرپەرشتیم کرد بو. تا خۆم لەوێ بوم ئەمنەهیشت لە روی ناوەروکەوە وتاری بێ پێز و، لە روی نوسینەوە وتاری خوارووخێچی تی دا بڵاو بکرێتەوە. هەندێ لە هاوڕێیانی کۆمەڵە ئەمەیان زۆر پێ ناخۆش بو، ئەیانویست کۆمەڵە و هەواڵنامە وەکو «نشرەی جیدار» ی قوتابخانەکان بکەین بە مەیدانی خۆ فێرکردنی ئەوان.

ئەو ماوەیەی من سەفەرم کرد بۆ دەرەوە فرسەتیان هێنا بو، بە ئارەزوی خۆیان لە هەردوکیان دا ئەوەی بە بیر و بە قەڵەمەکانیان دا هات بو نوسی بویان.

مەلا بەختیار بە ناوی «باوکی ئاوارە» وە، وتارێکی درێژی لە ژێر سەرناوی: «چەند تیشکێ، بە سەر هەندێ، لایەنی خەباتی کۆمەڵەدا» لە ژمارەی شەشەمی «کومەلە» دا نوسی بو، باسی بیرەوەرییەکانی خۆی گێرا بوەوە سەبارەت بە ڕێکخستنەوەی کۆمەڵە و، دەس پێ کردنەوەی خەباتی چەکدار. هێرشێکی ناوەختی کرد بوە سەر سەرکردایەتی پێشوی کۆمەڵە، کە دوانیان لە سێدارە درا بون و، ئەوانی تریشیان تازە بە تازە لە زیندان ئازاد کرا بون.

هاوڕێیانی تازە - ئازاد کە هاتنە شاخ و، وتارەکەی مەلا بەختیاریان خوێندەوە، زۆر دڵگیر بون و، بە کۆمەڵ و تاک هاتنە لام بۆ گلەیی. ئەرسەلانیش لە گەڵ گەیشتنی دا، سالار چو بو بە گژی دا. ئەمانە چاوەڕوانی پێشوازییەکی گەرمتر بون، ڕاستییەکەی

هەندێ لەو برادەرانە وەکو حەزیان لە چارەی یەرپەوەکان نەبو، حەزیشیان نەئەکرد لە ناو کۆمەڵە و پێشمەرگەدا بیانبینن، لایان وابو جێگەیان پێ لێژ ئەکەن. بۆ چارەکردنی ئەمە، لەو روەوە گلەییم لە سالار کرد و، لە ژمارەی حەوتەمی «کۆمەڵە» یش دا رونکردنەوەیەکمان نوسی: کە ئەو وتارەی مەلا بەختیار بیروڕای تایبەتی خۆیەتی و هی سەرکردایەتی کومەڵە نیە.

لە کۆبونەوە فراوانەکانی پێشودا بڕیارمان دا بو: ئەو ئەندامانەی سەرکردایەتی کە لە زیندان دان، لە بەر ئەوەی بە هۆی خەباتی سیاسیەوە گیراون، هەرکاتێ ئازاد کران بێنەوە ناو سەرکردایەتی. کۆبونەوەی سەرکردایەتی کومەڵەمان کرد هەمو ئەم برادەرانەمان بانگ کرد، کە لە کاتی خۆی دا ئەندامی سەرکردایەتی کومەڵە بوبون: فەرەیدون، عومەر، عەلی، ئاوات و، هەر یەکەیان کارێکی پێ سپێردرا. تا ئەو کاتە من خۆم سەرپەرشتی رێکخراوە نهێنیەکانم ئەکرد، هەمویم بەرەو روی سەید عومەر کردەوە. سەید عومەر ئەم کارە گرنگەی پێ کارێکی پچوک بو، بە ناپەدلی قوبولی کرد.

ئەوانەی کومیتەی هەرێمەکانیان پێک هێنا بو، حەزیان لە چارەی هاوڕییانی زیندان نەئەکرد، دوای گیرانیشیان بڵاوکراوەیەکی ناوخۆیان لە سەر دەر کرد بون. ئێستاش کە هات بونە ناو شۆڕشەوە بە لالوتەوە بە خێرهاتنیان کرد بون.

ئەوانەی لە زیندانیش ئازاد کرا بون، حەزیان لە چارەی ئەندامانی کومیتەی هەرێمەکان نەئەکرد، لایان وابو، لە کاتێک دا ئەمان ملیان لە ژێر چەقۆی بەعس دا بوە، ئەوان کاریان بۆ شکاندنی ئەمان کردوە.

بە کردەوە ئەم دو تاقمە بون بە دو دەستە:

ئەوانەی لە کومیتەی هەرێمەکان بون، خۆیان بە «خەتی شەهید ئارام» دائەنا و، وایان ئیدیعا ئەکرد درێژە بە خەتی ئەو ئەدەن.

ئەوانەیش لە سەرکردایەتی پێشوی کومەڵە بون، خۆیان بە «خەتی شەهید شەهاب» دائەنا و، وایان ئیدیعا ئەکرد درێژە بە خەتی ئەو ئەدەن.

راستیەکەیشی ئەوە بو هیچکامیان خەتێکی وای دا نەرشت بو ئەمانە شەڕی لە سەر بکەن، ئەو دو شەهیدە کە دو کەسایەتی بەڕێز و خۆشەویستی ناو کۆمەڵە بون، ئەمان ناوەکانیان بۆ مەبەستی خۆیان لە ململانێ ی ناوخۆدا بە کار ئەهێنان.

من کە نە لە کومیتەی هەرێمەکان و نە لە کێتلەی سیجن بوم و، لە ناکۆکیەکانی ئەوان دا بەشدار نەبوم، هەوڵێکی زۆرم دا بۆ ئەوەی ئەم لە یەک نەگەیشتنەیان چاک بکەم، کەڵکی نەبو، تا ئەهات ناکۆکیەکانیان، کە زورتر شەخسی بو نەک ئایدیولوجی یا سیاسی، قوڵتر ئەبو. بە کردەوە بوبون بە دو دەستەی جیاواز.

*

بۆ کۆبونەوەکانی سەرکردایەتی کۆمەڵە هەمو ئەوانەمان بانگ ئەکرد کە پێش گیرانیان ئەندامی سەرکردایەتی کۆمەڵە بون. دوای ماوەیەک هەمویان کاروباریان پێ سپێردرا. کەسیان بەو کارە رازی نەبو کە پێ ی سپێردرا بو، هەندێکیان بە تەمای ئەندامەتی م س و، هەندێکیان م ع و، هەندێکیان بە تەمای ئەندامەتی سەرکردایەتی یەکێتی بون، بەشەکەی ئێمە لە سەرکردایەتی یەکێتی دا بە هەموی ٧ جێگا بو، جێگای ئەو هەموەی تێ دا نەئەبوەوە.

کۆنگرەی نۆهەمی پارتی *

دوای ئاشبەتاڵ سامی سنجاری بە موافەقەتی مەلا مستەفا، پارتی لە ژێر ناوی قیادە موەقەتە دا ڕێک خستەوە. بۆ ئەو مەبەستە سەفەری ئەورووپای کرد. پاشان گوێزایەوە تورکیا. ئەگەرچی هەموویان لە ژێر سێبەری مەلا مستەفادا کۆبوونەوە بەڵام بە گوێرەی زروف و زەمانی ئەوسا باسی ڕێکخستنەوەی پارتییان ئەکرد لە سەر بنچینەی مارکسی و، سەرەتا ڕێکخراوەییەکانی: ناوەندێتی دیموکراتی، سەرکردایەتی بە کۆمەڵ و، ڕەخنە و ڕەخنە لە خۆ گرتن.

تا ئەو کاتە بە هۆی هەلومەرجی سیاسی ئێران و، دووریی خۆیانەوە لە کوردستان، بنەماڵەی بارزانی نەیان توانی بۆ ڕاستەوخۆ سەرپەرشتی کاروباری حیزبەکە و، دانان و لابردنی کادرەکانی بکەن. زۆری ئەندامانی سەرکردایەتی لایەنگری مەسعود و، هەندی لە کادرە ناوچەییەکان لایەنگری ئیدریس بوون. دوای ڕوخانی شا کە ئیتر بە ئاشکرا و بە کۆمەڵ هاتنەوە ناو مەیدانی کاری سیاسییەوە، پێویستیان بەوە هەبوو، هەندی گۆڕین بە سەر حیزبەکەیان دا بهێنن، لە گەڵ قوناغی تازەدا بگونجێ، سەر لە نوێ دەسەلاتی بنەماڵەی بارزانی لە ناو حیزبەکەدا قایم بکاتەوە. بۆ ئەمەش پێویستیان بەوە بوو کۆنگرە ببەستن.

لە ڕۆژانی ٤ -١١ تشرینی دوەمی ٧٩ لە ئوردوگای زیوەی سەر بە ئوستانی ئازەربایجانی غەربی لە ئێران، بە ئامادە بوونی ٣٢٥ کەس، کۆنگرەی نوهەمی گرت. لە دوای ئازاری ١٩٧٠ وە ئەوە یەکەمین کۆنگرەی بوو.

لەم کۆنگرەیەدا مەسعود «ڕاپۆرتی سیاسی و عەسکەری و تەنزیمی» خوێندەوە. باسی ڕوداوەکانی دوای ئازاری کرد، بە تایبەتی ئاشبەتاڵ، بەڵام باوکی و بنەماڵەکەی خۆیانی لە هەمو ئوبالێک پەراندەوە و، ئوبالی ئاشبەتاڵ و ئەو کارەساتەی بە سەر کورد هات بوو، خستە ئەستوی دەسوپێوەندەکانی مەلا مستەفا و، شا و ئەمەریکا. لە ڕاپۆرتەکەدا ئەڵی:

«پاش ١٩٧٠ یەعنی پاش ڕێککەوتنەکەی ١١ ی ئازار.. هەمومان توشی غرور بوین و ڕۆژ بە ڕۆژ ڕوحی شۆڕشگێڕایەتیمان لە دەست دا. لە جیاتی ئەوەی سود لەو سەرکەوتنە وەربگرین و ڕێکخستنی پارتی بچەسپێنین لە ناو جەماوەر، دەرگای بەرەڵلایی و فەوزا کرایەوە، وە شتی ئەساسی کە بۆ هەر شۆڕشێک پێویستە لە بیر چو بو. لە سەر نیطاقی پەیوەندی دەرەوە دیسان زۆر ئیشتیباهات کرا چ لە ژێر ضەغطی ڕوداو وە چ لە نەزانین، بە تایبەتی لە ساڵی ١٩٧٣ - ١٩٧٤..

«پاش نەکسەی ١٩٧٥ زۆر کەس رایان کرد لە مەیدان. پێش ئەو کاتە بە هەمو شت ڕازی بون. بەشدار بون لە هەمو بڕیارەکان باش یا خراپ وە دەوری بالایان هەبو.. بەڵام پاش نەکسە.. بە هەمو جۆرێک هەوڵیان دا مەسئولیەت بخەنە سەر شانی ئەو و بەس.. ئێبی بۆ تاریخ بلێین کە بارزانی پاش ساڵی ١٩٧٠ مەسئول نەبوە لە زۆر ئەخطائی کە کراو زۆر شتیش ئێمەومانان کە لە دەوری ئەو بوین لی ی مەسئولین.. بەڵکو هەمو قیادە مەسئول بوە و ئەمە واقیع و حەقیقەتە..»

«ئەسبابی نەکسە نە تەنها پیلانی جەزائیر بو. هەرچەندە ئەم پیلانە هۆیەکی سەرەکی بو، بەڵام ئەسبابی ناوخۆ دیسان دەورێکی زۆری هەبو کە پیلانی جزائیر

سەربکەویت. بێگومان مەبەستی ئیمپریالیستی ئەمریکا و نۆکەرانی لە ناوچە، وە بە تایبەتی رژێمی دیکتاتوری شاهی روخاو و رژێمی فاشیستی بەغدا ئەوە بو کە ناوی کورد بە رابەرایەتی بارزانی و پارتی سەر هەلنەداتەوە.

«هەر یەکێک لە ئێوە مسئولە لە پاراستنی تراثی بارزانی.. ئیمەش وەک یەکێک لە ئێوە مسئولین لە تراثی ئەو، وە رویشتن لە سەر ریگەی بۆی داناوین. ئەو ریگەیەی کە لە هیچ زەمانێک دا مساوەمەی نەکرد لە سەر مافی کورد..»

چەند مانگی بو واتەواتی لابردنی سامی هەبو. بنەمالەی بارزانی لی ی ناقایل بون. لە کاتی هەلبژاردنی کۆمیتەی ناوەندی دا، بنەمالەی بارزانی لیستەیەکیان ریک خست بو، بە ناوی ئەوانەی خۆیان ئەیانویست. زۆری ئەوانەی قیادە موقەتەی تی دا نەبو. سامی نەیویست، بۆ ئەوەی جیگەی لە ناو کومیتەی ناوەندی دا بە تەواوی لیژ نەبی، ئەو دوانزە کەسەی لە سەردەمی قیادەی موقەتەدا لە گەلی بون، لە کومیتەی ناوەندی تازەدا هەلبژیردرینەوە. بنەمالەی بارزانی ئەم مەرجەیان لی قوبول نەکرد و، ئەوەیان کرد بە بیانو بو لادانی ئەو و هەمو ئەوانەی گومانیان لە دلسوزیان ئەکرد. کۆمیتەیەکی ناوەندی هەلبژیردرایەوە جیگەی رەزامەندی خۆیان بو. هوشیار زیباری، کە خال و جیگای متمانەی مسعود بو، یەکیکیان بو.

لەم کۆنگرەیەدا:

- کومیتەیەکی ناوەندی هەلبژیردرا دلسوزی بی چەن و چونی بنەمالەی بارزانی و، گویرایەلی تەواوی فەرمانەکانی بو.

- هەلبژاردنی مسعود و ئیدریس و، ئەو لیستەیەی ئەمان دیاریان کرد بو بۆ سەرکردایەتی حیزب و، هەلبژاردنی مسعود بە سەرۆکی حیزب لە جیگای باوکی، ئەو نەریتەی بە تەواوی چەسپاند کە ئەم حیزبە هی بنەمالەی بارزانیە.

- سەرکردایەتی حیزب «تراثی بارزانی» کرد بە چرای ریبازەکەی. بە پی ی ئەو «تراثە»ش هەمو کاری حەلال بو بۆ خۆبەهیز کردن و دەسگرتن بە سەر مەیدانی کوردایەتی دا. بۆ ئەوەش لە باتی ئەوەی چارەی سیاسی بۆ ئەو دوکیشەیە بدۆزیتەوە کە تووشی ببو: کیشەی حدکا و، کیشەی یەکیتی. لە کوردستانی ئیران شەری حدکای کرد تا پشتیوانی ئیران بە دەس بهینی، لە دوژمنایەتی یەکیتی دا یارمەتی بدا. شەری یەکیتی کرد بۆ ئەوەی ئەو ملۆزمە لە کوردستانی عیراق نەهیلی.

پارتی بە یارمەتی ئیران، سەرلەنوی هەمو لق و ناوچە و ریکخراو و، هیز و بەتالیونەکانی، لە ناو شارەکانی ئیران و لە ناوچە سنورییەکان دا دروست کردەوە. بارەگای مەکتەبی سیاسی و، دەزگا سەرکردەییەکانی و، ئیستگای رادیوکەی، لە گوندی رازان لە نزیک ورمی دانا. بە ئاشکرا هاوکاری لە گەل ئیران ئەکرد دژی کوردەکان.

ئەندامانی پیشوی قیادە موقەتە هەمو چون بۆ ئەوروپا و، سامی پش ماوەیەک لە ئیران گیرا، دوای بەربونی ئەویش چو بۆ بەریتانیا. خۆی لە ناو کۆرە تایبەتیەکانی دا، وای پیشان ئەدا لە بەر ئەوەی لە سیاسەتی بنەمالەی بارزانی، بە تایبەتی بەرامبەر بە کوردەکانی ئیران، رازی نەبوە بۆیە وازی لی هیناون. راستیەکەی ئەوە بو: ئەوسا بنەمالەی بارزانی، چارەی سامی نەئەویست.

*

دەیڤید هیرست لە ناوزەنگ

رۆژنامەوانی بەریتانی دەیڤید هیرست پەیامنیری رۆژنامەی «گاردیان» لەندەنی لە رۆژهەلاتی ناوەراست، کە لە بیروت دائەنیشت، سەردانێکی کوردستانی کرد و، بە سەر هەمو لایەنە کوردیەکان دا گەرا بو. دەیڤید پێشتریش هات بو بۆ کوردستان و، زمانی عـەرەبی ئەزانی. چو بو بۆ ورمێ بۆ بینینی سـەرانی پارتی سـامی دی بو، لەو کـاتەدا خەریکی کۆنگرەی نۆیەم بون. دوای ئەوی چو بو بۆ دولە تو بۆ بینینی سەرانی حسک د. مەحمودی دی بو.

دەیڤید هات بۆ ناوزەنگ بۆ بینینی سەرانی یەکێتی. بە رێکەوت مامجەلال لەوێ نەبو، چو بو بۆ بینینی قاسملو، لە بەر ئەوە من بینیم. عەبدولرەزاق فەیلی یش لەوێ بو. سەردانی بارەگای حشع یشی کرد. لەو ناوە توشی دو پێشـمەرگەی یەکێتی بوبو. هەندێ پرسیاری لێ کرد بون دەربارەی چالاکی پێشـمەرگە لە ناو شارەکان دا، هەردوکیان باسی ئەوەیان بۆ کرد بو، کە تازە خۆیان لە چالاکیەکی ناوشاری سلێمانی گەراونەتەوە. راستی ئەم هەواڵەی لە د. مەحمـود پرسی بو، یەکسـەر بە درۆی خست بونەوە. شەو لە لای ئێمە مایەوە. زۆری پرسیـار کرد و، منیش پرسـیاری زۆرم لێ کـرد. ئەوی سـەرنجی دەیڤیدی راکێشـا بو، ئەوە بو: هەمـو ئەم حیزبانە دژی یەکتری دوا بون. سامی دژی یەکێتی و حسـک، د. مـەحمـود دژی یەکێتی و پارتی، منیش دژی پارتی و حسـک. پرسـیاری سەرەکیی دەربارەی هۆکانی ناکۆکیی ناو حیزبە کوردیەکان بو. چەندێ هەولم دا بۆی رون بکەمەوە عەقلی نەیبری.

دەیڤید زنجیرەیەک وتاری لە گـاردیان دا لە سـەر جولانەوەی کـورد و، لە سـەر گەرانەکەی، بلاو کردەوە.

*

کاری بەرەیی

هەولی یەکخستنی موعارەضەی عیراقی کۆنە. سەرەتای حەفتاکان توع (التجمع الوطني العراقي) دامـەزرا بو. بەلام ئەمـیش وەکـو هێزێکی دەرەوەی ولات لە سـەر ئەرز دەورێکی نەبو. کـە یەکێتی بو بە ئەندامی توع، توع تین و تاوێکی تێ گـەرایەوە و، بە تمـا بون شـورشـەکـەی کـوردسـتـان، لە روی سـەرکـردایەتی و پێکهـاتنی هێـز و مـەیدانی کارەوە، بیکەن بە شورشێکی عیـراقی. رادیۆکـەی یەکێتی ناوی نرا بو: «دەنگی شـورشی عیـراق» و، چالاکیـەکـانی پێشـمەرگـەکانی یەکێتی وەکـو چالاکی توع بلاو ئەکـرایەوە. سەرکردایەتی توع، سەرکردایەتیەکی مەیدانی بۆ جولانەوەکە دانا، ئەگەرچی ئەبو شەوقی (جواد الدوش) و، ئەبو عومەر (عونی قلمچی) لە «الحركة العربية الاشتراكية» و، حازم (عبدالجبار الكبيسي)، صـفـاء (فـەوزی راوی) و، ئەبو صـەلاح (مـهدی علیـوی) و، هەندێکی تر لە سـەرانی بەعس ماوەیەک لە ناوزەنگ بارەگایان دانا، بەلام راستیـەکەی ئەمە شـتی روکـەش و روالەت بو، هیچ کـات شـورشـەکـە بە کـردەوە لـە هیچ رویەکـەوە نەبو بە شورشی گەلی عیراق.

دوای لێـدانی حـشع، زۆر لە سـەرکـردەکـانی رویان کـردە ئەوروپای رۆژهەلات و، سـوریا و لوبنان. پاش ئەوەی نائومـێـد بون لە پێکهـاتنەوە لە گـەل بەعس و گـەرانـەوە بۆ

بەغداد، لە کۆبونەوەیەکی کومیتەی ناوەندی دا دروشمی روخاندنی رژێمیان هەلگرت و، کەوتنە داوای پێکهێنانی «بەرەی فراوانی هێزە عیراقیەکان». حشع خۆی بە تەنیا لاواز بو، لە بەر ئەوە پروپاگاندەیەکی زوری بو ئەم بیرە ئەکرد و، لە هەمو کۆبونەوە و دانیشتنێک دا ئەیان وتەوە. کاربەدەستانی سوریا و یەمەن و سەرانی فەلەستینیەکانیشیان تی گەیاند بو. هەندێ لە هێزە نەتەوەپەرستەکانی عیراق، بە تایبەتی بەعسیەکانی عیراقی سەر بە سوریا لەوانە حازم (عبدالجبار الکبیسی)، حەزیان لە چارەی شیوعیەکان نەئەکرد. ئەمانە لە بنچینەدا بە بیروباوەری «دژایەتی کومونیستی» پەروەردە کرا بون، هاوکاری ئەوان و کاربەدەستانی عیراقیشی هات بوە پان.

*

کومیتەی ٤ قولی

هەولەکانی حشع لە سوریا سەری نەگرت بو. سەرانی حشع لە کوردستانیش بەردەوام بون لە سەر هەمان هەول و تەقەلا. لە هەمو کۆبونەوە دوقولیەکانیان دا لە گەڵ یەکێتی ئەم باسەیان دوبارە ئەکردەوە. سەرەنجام لە ناوەراستی مانگی کانونی یەکەمی ١٩٧٩ یەکەمین کۆبونەوەی چوار قولی: یەکێتی، حشع، الحرکە الاشتراکیە العربیە (حاع)، حزب البعث العربی الاشتراکی - قیادە قطر العراق (سەر بە سوریا) کرا و، راگەیاندنێکی هاوبەشیان دەرکرد. بریاریان دا لە دیمەشق کۆبونەوەیەکی تر بکرێ. بە نوێنەرایەتی یەکێتی من دانرام کە بچم بو بەشداری لە کۆبونەوەکەی شام دا.

بە کومەل بە رێ کەوتین بو تاران بو ئەوەی لەوێوە بچین بو سوریا. لە حشع: مەلا ئەحمەدی بانیخیلانی. لە بەعس: ئەبو صەلاح. لە حاع: ئەبو شەوقی و ئەبو عومەر. لە یەکێتی: من.

لە شام بیروڕای حازم جیا بو لە گەڵ بیروڕای هاوڕێکانی لە کوردستان. کۆبونەوەکە نەکرا و، کومیتەکە کو نەبوەوە و، کارەکە سەری نەگرت. لە شام چەند جارێ کەریم ئەحمەدم بینی. هەروەها حازم.

سەری لوبنانم دا. بیروت لەو کاتەدا بە کردەوە لە ژێر دەسەلاتی فەلەستینیەکان دا بو. نایف حەواتمە، سەرکردەی «الجبهە الشعبیە» و، جورج حەبەش سەرکردەی «الجبهە الدیمقراطیە» م بینی. بیروراکانی یەکێتی م بو باسکردن دەربارەی هەلومەرجی ناو عیراق و، هەلویستی یەکێتی لە روداوەکانی ئیران. مامجەلال نامەی بو هەردوکیان نوسی بو، من نامەکانم بو برد بون، کەچی هەردوکیان زور بە ئاشکرا وایان دەرخست کە باوەریان بە مامجەلال نیە. قسە کۆنەکەم بیر کەوتەوە کە ئەلێ: «بو بوزەپیاو خوت بە کوشت بدەی، ئەلێ: بە دەردی خوا مردا». پێم سەیر بو مامجەلال ئەو هەمو چاکەیەی لە گەڵ کرد بون کەچی ئەوان بەو جورە سەیریان ئەکرد و چاکەیان ئەدایەوە، جیاوازیەکی ئەوتویان لە نێوان یەکێتی و پارتی دا نەئەدی.

*

هەر لەم سەفەرەدا جارێکی تر سەردانی نەمسام کردەوە. لە کونگرەیەک دا بەشدار بوم کە خوێندکارانی کورد لە نەمسا ئەیانگرت.

*

بەغداد، لە کۆبونەوەیەکی کومیتەی ناوەندی دا دروشمی روخاندنی رژێمیان هەلگرت و، کەوتنە داوای پێکهێنانی «بەرەی فراوانی هێزە عیراقیەکان». حشع خۆی بە تەنیا لاواز بو، لە بەر ئەوە پروپاگاندەیەکی زوری بو ئەم بیرە ئەکرد و، لە هەمو کۆبونەوە و دانیشتنێک دا ئەیان وتەوە. کاربەدەستانی سوریا و یەمەن و سەرانی فەلەستینیەکانیشیان تی گەیاند بو. هەندی لە هێزە نەتەوەپەرستەکانی عیراق، بە تایبەتی بەعسیەکانی عیراقی سەر بە سوریا لەوانە حازم (عبدالجبار الکبیسی)، حەزیان لە چارەی شیوعیەکان نەئەکرد. ئەمانە لە بنچینەدا بە بیروباوەری «ئەنتی کومونیستی» پەروەردە کرا بون، هاوکاری ئەوان و کاربەدەستانی عیراقیشی هات بوە بان.

*

کومیتەی ٤ قولی

هەولەکانی حشع لە سوریا سەری نەگرت بو. سەرانی حشع لە کوردستانیش بەردەوام بون لە سەر هەمان هەول و تەقەلا. لە هەمو کۆبونەوە دوقولیەکانیان دا لە گەل یەکیتی ئەم باسەیان دوبارە ئەکردەوە. سەرەنجام لە ناوەراستی مانگی کانونی یەکەمی ۱۹۷۹ یەکەمین کۆبونەوەی چوار قولی: یەکیتی، حشع، الحرکە الاشتراکیە العربیە (حاع)، حزب البعث العربی الاشتراکی - قیادە قطر العراق (سەر بە سوریا) کرا و، راگەیاندنێکی هاوبەشیان دەرکرد. بریاریان دا لە دیمەشق کۆبونەوەیەکی تر بکری. بە نوێنەرایەتی یەکیتی من دانرام کە بچم بو بەشداری لە کۆبونەوەکەی شام دا.

بە کومەل بە ری کەوتین بۆ تاران بۆ ئەوەی لەوێوە بچین بۆ سوریا. لە حشع: مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی. لە بەعس: ئەبو صەلاح. لە حاع: ئەبو شەوقی و ئەبو عومەر. لە یەکیتی: من.

لە شام بیروڕای حازم جیا بو لە گەل بیروڕای هاوریکانی لە کوردستان. کۆبونەوەکە نەکرا و، کومیتەکە کو نەبوەوە و، کارەکە سەری نەگرت. لە شام چەند جاری کەریم ئەحمەدم بینی. هەروەها حازم.

سەری لوبنانم دا. بیروت لەو کاتەدا بە کردەوە لە ژیر دەسەلاتی فەلەستینیەکان دا بو. نایف حەواتمە، سەرکردەی «الجبهە الشعبیە» و، جورج حەبەش سەرکردەی «الجبهە الدیمقراطیە» م بینی. بیروراکانی یەکیتی م بۆ باسکردن دەربارەی هەلومەرجی ناو عیراق و، هەلویستی یەکیتی لە رووداوەکانی ئیران. مامجەلال نامەی بۆ هەردوکیان نوسی بو، من نامەکانم بۆ برد بون، کەچی هەردوکیان زور بە ئاشکرا وایان دەرخست کە باوەریان بە مامجەلال نیە. قسە کۆنەکەم بیر کەوتەوە کە ئەلی: «بۆ بۆرەپیاو خۆت بە کوشت بدەی، ئەلی: بە دەردی خوا مردا». پیم سەیر بو مامجەلال ئەو هەمو چاکەیەی لە گەل کرد بون کەچی ئەوان بەو جورە سەیریان ئەکرد و چاکەیان نەدایەوە، جیاوازیەکی ئەوتویان لە نیوان یەکیتی و پارتی دا نەئەدی.

*

هەر لەم سەفەرەدا جاریکی تر سەردانی نەمسام کردەوە. لە کۆنگرەیەک دا بەشدار بوم کە خوێندکارانی کورد لە نەمسا ئەیانگرت.

*

سالی ۱۹۸۰

له تیرمینالی فرۆکەوە بۆ چاپری ستور

ڕۆژی ۱۳ ی شوباتی ۱۹۸۰ لە گەڵ عومەری حاجی عەبدوللا، شازاد گەیشتینە فرۆکەخانەی میهرآباد لە تاران. عومەر شیخموس و هاوسەرەکەیشی هاوزەمان گەیشتن. ئەمان کیشەیان نەبو تی پەڕین و، ئیمەش کەلوپەلەکانی خۆمان بەوان دا نارد. ئیمە چونکە ڤیزای ئیرانمان نەبو ڕیگەیان نەداین بڕۆین. گلیان داینەوە خەریک بو سواری فرۆکەیەکی ترمان بکەن و ڕەوانەی سوریامان بکەنەوە. د. فوئاد مەعصوم ئەو کاتە نوینەری یەکیتی بو لای حکومەتی ئیران. بەلینیان داویە ڤیزاکەمان لای کاربەدەستانی فرۆکەخانە بۆ دابنین، بەلینەکەیان بە جی نەهینا بو. گیچەڵی زۆریان پی کردین. بۆ ئەوەی خۆمان گیر بکەین تا کارەکەمان بۆ جیبەجی ئەبو ناچار بوین سەرو بلیتی تازە بکرین. پاش چەند سەعاتی چاوەڕوانی ڕیگەیان داین بچینە ناو تارانەوە.

*

له ڕیگای مەهابادەوە چوینە گوندی بیوران. ئەو کاتە لە نیوان بیوران و سنوری عیراق دا هینان و بردنی کەلوپەل لە برەودا بو. لە بیوران و ناوزەنگ دو تیرمینالی گەورەی ولاخی لی بو، هەر یەکەیان بە سەدان ئیستری تی دا ڕاگیرا بو.

ئەوی لیرەدا من بە «تیرمینالی ولاخ» ناوم بردوە، لە کوردی کۆن دا پییان وتوە: «چاپری ستور». نالی لە شیعرنامە بە ناوبانگەکەی دا ئەپرسی:

سەیریکی خۆش لە چیمەنی ناو خانەقا بکە!

ئایا ڕەبیعی تازەوە، یا «چاپری ستور»؟

ئەم دو وشەیە ئیستا لە ناو ولاخدار و کاروانچیەکان دا بە کار ناهینرین. چاپر: تەویلە، بەهاربەند، کە ولاخی تی دا ڕاگیراوە. ستور: چوارپی، ئیستا هەر لە وشەی «سەگ و ستور» دا بە کار ئەهینری کە بۆ سوکایەتی پی کردن ئەوتری.

*

ولاخی بارهەر: ئەسپ، ئیستر، کەر، گا.. لە کوردەواری دا لە زۆر کۆنەوە گرنگییەکی ژیانیی هەبوە. بۆ ئیمەیش کە هەمو کات لە ناوچە شاخاویە سەختەکان دا ئەژیاین و هاتوچۆمان ئەکرد، بو بو بە بەشیکی زەروری لە پیویستیەکانی ژیانی ڕۆژانە و ڕاپەڕاندنی کارەکانمان. لە بەر ئەوە منیش لە گەڵ ولاخ بو بوم بە ئاشنا و، شارەزای هەلسوکەوت و، ڕاگرتن و، پیویستیەکانی بوبوم.

«ولاخ» لە «ئولاغ» ی مەغولی وەرگیراوە. بەم بۆنەیەوە هەندی وشەی مەغولی هاتۆتە ناو زمانی کوردییەوە، لەوانە: یاسا، قۆناغ، چۆک و بە چۆک دا هاتن، تامغە، تەغار، تمن، نۆکەر، قەیتول، ئوردو، ئیل، .. ئەمە هیچ عەیبیکی تیا نیە. هەمو زمانە زیندوەکانی دنیا وشەی بیگانەیان وەرگرتوە و، لە زمانەکەیان دا تواندویانەتەوە. وەرگرتنی وشە: یان یەکیکی ناسراو لە نوسینەکانی دا وەری ئەگری، یان خەلک لە ئەنجامی زۆر بە

کار هینان دا لایان ئەبی بە باو. لە هەردو حالەت دا ئەچیتە فەرهەنگی زمانەوە و، ئەبی بە مولکی ئەو زمانە.

*

ئەسپ

ئەسپ نیر و ماین می، هەمیشە نرخیکی تایبەتی و ریزیکی تایبەتی هەبوە و، هەبونی نیشانەی پایەی کومەلایەتی خاوەنەکەی بوە. بە زوری بو سوار بون بە کار هینراوە. کە کراوە بە هی باربردن ئیتر پییان وتوە: «بارگیر»، یان «بارگین» و، کە خەساندویانە پییان وتوە: «یەختە» یا «یەرمغە».

ئەسپی رەسەن، کە دایک و باوکی ناسراو بی، لە ئەسپی تر کە دایک و باوکی نەناسراو بی پەسندترە. رەگەزی عەرەبی لە هەمویان پەسندترە. بە گویرەی رەنگەکانی بە شێ، کوێت، کەحیلە، موحەننەک ناو ئەبرین.

ماین «جوانو» ی ئەبی و، کە بو بە دو سال پی ی ئەلین «نوما». تا ٣ سال هەر بە خیو ئەکری، لە بەر ئەوەی ئیسقانی برېرەی پشتی بەرگەی هەلگرتنی قورسایی ناگری، نە باری لی ئەنین و نە سواری ئەبن. لە سالی چوارەم دا ئەلین: «پشتی گرتوە»، ئیتر خەریکی راهینانی ئەبن بو سواری. راهینانی زانین و شارەزایی و حەوسەلەی دریژی ئەوی.

ئەسپ «رەوت» و «نەرمە غار» و «غار» و «لوقە» ئەکا.

ئەسپ ولاخیکی «یەک سم» ە، ئەبی سمی «نال» بکری، ئەگینا ژیر سمی بریندار ئەبی.

ئەسپ «زین» ی لی ئەکری. زین لە چەرم و تەختە و لباد دروست ئەکری. کاتی خوی بە خشلی زیر و زیو رازاندویانەتەوە. بو زەوت کردنی لە سوار بون دا «لغاو» ئەکریتە دەمی.

ئەسپ لە «تەویلە» دا ئەبەستریتەوە و، لە «ئاخور» دا «ئالیک» ئەدری. پیشینان وتویانە: «لە ئەسپی نەبو، ئاخور هەلئەبەستی!» لە بەهاران دا کە بە کومەل لە لەوەرگادا بەرەللا ئەکرین، پی ی ئەلین: «رەوە» و، ئەوی خزمەتیان ئەکا «مەیتەر».

لە ئەفسانەی کوردی دا، ئەسپەکەی روستەم ناوی «رەخش» و، هی خەسرەوی پەرویز «شەودیز» و، هی ئیمامی عەلی «دولدول» بوە، لە چاو ئەسپی ئاسایی دا هەریەکەیان هونەریکی هەبوە.

پیشینان وتویانە: «سواری ئەسپی خەلک بی هەر پیادەی».
سالم لە باسی خوی و ئەسپەکەی دا ئەلی:
خانە خویم میوان نەوازە، وەرنە سەیری پیاوەتی
دوشەکی خوم خاک و خول و، سەر راخەری ئەسپم سەما
شیشی سور بینن وەرن خالیکمان داخ کەن بە جوت
چونکە ژانمان کرد: من و ئەسپم، لە بەر سەردی هەوا
ئەمن و بارگیری کویت هەردو بنوین بەشکم بە خەو
من ببینم روی خوراک و، ئەو ببینی روی کا

*

کەر

نێرەکەر و ماکەر، یان وەکو پێ یشی ئەلێن: گوێدرێژ، ئەمیش بۆ باربردن و سواری بەکار هێنراوە، بەلام نەسیپ لە ئێستر و، ئێستر لە کەر بەرێزتر بوە. پێشینان وتویانە: «لە ئێستر دابەزی سواری کەر بو». عەرەب پێیان وتوە: «مرکب الصالحین» چونکە بۆ سوار بون و دابەزین ئاسانە و هیچ هونەریکی ناوێ.

کەر ولاخیکی «یەک سم»ە، سمی «نال» ئەکرێ. پەندیکی پێشینان ئەلێ: «سم سمی کەرە و، چنگ چنگی مەهاسیێ، یاران لەم کارە سەرم ئەماسێ!»

بە بەچکەی کەر و ئێستر ئەلێن: «جاش». راستیەکەی زولمیکی گەورەیان لێ کردوە چونکە ئەم ناوەیان لە خانەدانی جولاتەوەی کورد ناوە، لە کاتیک دا جاشی کەر و جاشی ئێستر بە درێژایی مێژو خزمەتی کوردیان کردوە و، کەچی ئەوان زەرەریان لێ داوە.

کەری لای ئێمە چەند رەسەنیکی هەبوە بە ناوبانگترینیان: حەساوی، بەغدایی، قوبروسی، لە گەورەیی قەلافەتیان دا جیاوازن.

کەر بە ئالیکی کەم دائەکەوێ و، بەرگەی ماندوبەتی و برسیەتی ئەگرێ.

کەر «جل» و، ئەگەر خۆشەویست بێ «کورتان» ی لێ ئەکرێ. پێشینان وتویانە: «کەرەکە مەمرە بەهارە، کورتانت بۆ دێ لە شارە!» جل لە کۆنە لباد و بەرە و، کورتان لە بەرە و پوش، دروست ئەکرێ.

کەر لە گەل مانگا و ئێستر ئەکرێتە «گەوڕ» ەوە.

لە گەل ئەوەی کەر، لە لای کورد، بە نمونەی دەبەنگی دائەنرێ، کەچی لە پەندی پێشینان دا جێگەیەکی تایبەتی هەیە. بۆ گەوجیەتی ئەلێن: «کەریکە بە چوار پێ ئەروا» و، بۆ هەلپەرستی و بێ باری ئەلێن: «کەری ناو جۆگایە، قەپال لە هەردو بەر ئەدا». بۆ بەلگەی پشت گوێ خران ئەلێن: «کەس لێ ی ناپرسێ: کەرت بە چەند؟»

پێشینان وتویانە: «کەریکم دا بە کەرێ، سندان لە بنا گوێ ی دەرێ»، هەروەها: «کەر لە کوێ کەوتوە و، کوندە لە کوێ دراوە؟»، هەروەها: «کەر بارەکەی تفەنگ بێ گورگ هەر ئەیخوا!»، هەروەها: «کەر بە کاروان قەلەو نابێ»، هەروەها: «کەرێ بە پارەی بەفر بکردرێ، لە ئاوا ئەخنکێ»، هەروەها: «بە کەر ناوێرێ بە کورتان شێرە» هەروەها: «کەر نۆ بەرێ دەش ئەبا»، هەروەها: «بە بۆنی کەبابەوە چو، کەریان داخ ئەکرد»، هەروەها: «کەری خزمە و گوێ ی نالێ ئەکەم».

نالی لە باسی کەرەکەی دا ئەلێ:

هەی کەرێکم بو، چ پەیکەر؟ تەیکەری هەوراز و لێژ
سینە پان و، موچە کورت و، شانە بەرز و، گوێ درێژ

لە دوا بەیتی دا ئەلێ:

چەندە پێم خۆش بو زوبانی حالی دەیوت «نالیا»
هەردو حەیوانین، ئەتۆ گوێ کورت و ئەمنیش گوێ درێژ

*

ئێستر

ئێستر، یاوەکو پێ یشی ئەلێن: «قاتر»، نەزۆکە زاووزێ ناکا. لە ئەنجامی «چاکردن» ی مایین دا لە نێرەکەر، پەیدا ئەبێ، بۆیە پێشینان وتویانە: «لە ئێستریان

پرسی: پاوکت کێ بە؟ وتی: خالم ئەسپە». مەراسیمی ئەم چاکردنە بەزمێکی خۆشە شتێکی لە شایی کەمترە.

جاشی ئێستر ئەبێ ٣ ساڵ لە سەری بوەستێ تا «پشت ئەگرێ»، ئەوسا لە گەڵی خەریک ئەبن بۆ ئەوەی فێری بار هەڵگرتن بێ. ئێستر لە ئەسپ و لە کەر بەهێزترە و، بۆ ناوچەی شاخاوی ئازا و بە کارە و، زیاتر بەرگەی بار و هەوراز و ماندوێتی ئەگرێ.

ئێستر ولاخێکی «یەک سم» ە، ئەبێ سمی «نال» بکرێ.

هەندێ ئێستر دوای ڕاهێنانیش لە کاتی بارکردن و سوار بون دا بە ئاسانی مل نادا و هەڵەتیزێنێ، «لەقە» و «جوتە» و «لوشکە» ئەهاوێژێ، بەمانە ئەوترێ: «چەمووش» و، لە هەندێ ناوچە «شەموس». ئێستری پەسند ئەوەیە: هێمن بێ، کورتە لوتەکانی فش و سنگی پان و، قاچەکانی لە یەک دور بێ بۆ ئەوەی لە ڕویشتن دا لە یەک نەدەن. ئەو ئێسترانەی قاچیان لە یەک ئەدەن پێیان ئەڵێن: «پەیژەن» و پەسند نین.

بۆ زانینی جوانی و پیری ئێستر سەیری دەمودانی ئەکەن، ئەگەر دانی کەوت بێ، یان سەر «خڕێ» کانی لوس بوبن، نیشانەی پیر بونە، ئەڵێن: «شیلە» ی پێ نەماوە، ئەگەر دانەکانی تیژ و زبر بێ و گرێچیەکانی سەر دانی مابن، نیشانەی جوانییە ئەڵێن: «شیلە» ی پێ ماوە. هەر لە بەر ئەمەیە پێشینان وتویانە: «ئەسپی خەلاتی تەماشای دەم و دانی ناکرێ».

بەرگی ئێستر «کورتان» ە. کورتان بەرەیەکە لە پوش ئەتاخنرێ، بۆ سواری و بۆ بار لێ ی ئەنێن. کورتان بە «بەرۆک» لە پێشەوەی لە سنگ و، بە «پاڵو» لە پشتەوەی لە بن کلکی و، بە «سەر پاڵو» لە خوارووی مورەغەی پشتی و، بە «تەنگە» لە بن ورگی قایم ئەکرێ. «قەیاسە» یش کورتانەکەی پێ توند ئەکرێ. بەرۆک، پاڵو، سەرپاڵو، تەنگە و قەیاسە، لە چەرمی نەرمی پانی وەکو پشتێن یان «کەژو» دروست ئەکرێ.

بۆ زەوتکردن و بەستنەوە و ڕاکێشانی «ڕەشمە» یا «هەوسار» ئەکەنە ملی.

ئەگێڕنەوە: یەکێ لە شێخەکانی بەرزنجە باندێکی جەردەی هەبوە دەرویشەکانی خۆی پێ ڕوت کردۆتەوە. دەرویشەکان، نەیانوێراوە بە ئاشکرا بە شێخ بڵێن، لە حەلقەی زیکردا، بەم بۆنەیەوە، وتویانە: «ماینەکەت بردم، ڕەشمەکەم بەرۆ! دەرویشی خۆتم ڕوتم مەکەرۆ!»

تورەکەیەک ئەکەن بە کورتانەکەی دا کا و جۆی تێ ئەکەن، لە کاتی برسیتی دا ئەیکەنە ملی سەری تێ ئەخا و ئەلەوەڕێ، پێ ی ئەڵێن: «جورک».

بۆ جوانی «سەرکەللە» ی بۆ ئەکەن کە بە «کوژەکە» و «مورو» و «گوڵنکە» ئەیڕازێننەوە. «زەنگوڵە» ئەکەنە ملی. زەنگوڵە سەرەڕای ئەوەی دەنگێکی خۆش بۆ ولاخەکە دابین ئەکا، لە کاتی ون بونی دا لە دەشتودەر یارمەتی خاوەنەکەی ئەدا بۆ دۆزینەوەی.

بە «سندم» «پیوەند» ی ئەکەن و، بە «میخ زنجیر» ئەیبەستنەوە.

زۆرجار لە ئەنجامی بار هەڵگرتنی زۆر دا، یان لە ئەنجامی گوێ پێ نەدانی خاوەنەکەی دا، سەر بڕبڕاگەی پشتی ئێستر برینداز ئەبێ و، برینەکەی قوڵ ئەبێ، ئەڵێن «ناوکەرێژ» بوە. ڕەگێکی ئەستور لە ناو لوتی دا پەیدا ئەبێ ئەڵێن: «کەرسەمە» ی دەرکردوە. ناتوانێ باش هەناسە بدا. بە چەقۆیەکی تیژ ئەیبڕن و چاک ئەبێتەوە.

سج، گەنە، کەوەڵە و کرنو، جروجانەوەری تر بە پێستی ئێستر دا ئەنوسێ و، تەپوتۆزی زۆری لێ ئەنیشێ، بە «ڕنەک» کە جۆرێکە لە شانەی لە ئاسن دروستکراو

ئەیکوژن و، ئەیخۆن، جانەوەرەکانی لێ ئەکەنەوە.
پێشینان وتویانە: «کەر چو بۆ بەغدا بو بە ئێستر»
شێخ رەزا لە باسی ئێسترەکەی دا ئەڵێ:
مەر بە سەد مننەت هەناردی ئێسترێکی روت و قوت
دەست و پا سست و سەقەت، ئەندامی هەروەک عەنکەبوت
لە بەیتێکی تری دا ئەڵێ:
شێخ فەتاحی مەیتەرم رۆژێک بە حوججەت لێ ی نەوی
کلکی دەرهێنا لە بن ئینجا بە ئاستەم گوێ ی بزوت

*

گا

گا بۆ نێر و مانگا، یا چێڵ بۆ مێ. یەکێ لە وڵاخە بە نرخەکانی ژیانی مرۆڤ بوە. بۆ جوت و گێرە و باربردن، بە کاریان هێناوە. کە پیریش بوە کوشتویانەتەوە گۆشتەکەیان خواردوە. ئەو سەردەمەی جاف رەوەند بوە، بە زۆری گای لە باتی کەر و ئێستر بۆ بار هەڵگرتن بە کار هێناوە.
گا وەکو مەر و بزن «دو سم» ە، «کاوێژ» ئەکا.
کوێرەکە، یا گۆلک، پاش لە شیر برانەوەی نێرەکەی ئەبێ بە «نۆوەن» و مێیەکەی بە «نۆین» و، ئەوەن لە ساڵی سێیەم دا ئەبێ بە «پارین» و، ئینجا «جوانەگا». گۆلک تا پێ ئەگات چاودێریی و ماندوبونێکی زۆری ئەوێ. پێشینان وتویانە: «تا کوێرەکە بە گا ئەکەی، خوێنی خۆت بە ئاو ئەکەی». گا رۆژانە بە کۆمەڵ ئەبری بۆ لەوەر، پێ ی ئەڵێن: گاگەل، یا گاران. پێشینان وتویانە: «گا لە گاگەل بە جێ بمێنێ، شاخی خۆی ئەشکێنێ»، هەروەها: «گای لە گاگەل دا نیە و، پێ ی بەفر بردویەتی»، هەروەها: «دو گا لە دوڵێکا ئەگەر رەنگی یەک نەگرن، خوی یەکتری ئەگرن». ئەوی چاودێری گاران ئەکا پێ ی ئەڵێن: «گاوان».
بۆ بێ ئاگایی ئەڵێن: «لە گوێ ی گادا نوستوە» و، بۆ نەزانی و نەشارەزایی ئەڵێن: «گا بە گونا ئەناسی» و، بۆ تێکچونی کاروباری وڵات بە هۆی خراپیی گەورەی وڵاتەوە ئەڵێن: «خەتای گای بنەیە!»

*

حەیوان لە ساڵێک دا ماوەیەکی دیاریکراو ئارەزوی «جوت گرتن» ی هەیە، لەو ماوەیەدا:
ماین و ماکەر بە «تەڵەب و فاڵ» و، مانگا بە «کەڵ» و، دێڵە سەگ بە «با» و، پشیلە بە «رشەمە» و، مەر بە «بەران» و، بزن بە «تەگە» ئەبێ.
بۆ ئەو گیانداارە «ئاوس» انەی یەک یا دو بەچکەیان ئەبێ «زاین» و، بۆ ئەو گیاندارانەی لە دو بەچکە زیاتریان ئەبێ «ترەکین»، بە کار ئەهێنرێ. بۆ نمونە:
ماین، مانگا، مەر، بزن.. ئەزێ. پێشینان وتویانە: «مانگا بە دزی کەڵ ئەگرێ و بە ئاشکرا ئەزێ».
سەگ، بەراز، پشیلە.. ئەترەکێ.
بۆ مرۆڤ «مردن» و، بۆ ئەو گیاندارانەی گۆشتیان ئەخورێ «مردار» و، بۆ ئەوانەی

گۆشتیان ناخوری «تۆپین» بە کار ئەهێنری.
پیاو ئەمری. پێشینان وتویانە: «مردن مردنە، لنگە فرتێ چیە؟»
مانگا، مەر، بزن، مریشک.. مردار ئەبێتەوە. پێشینان وتویانە: «بۆ جگەری مەڕێ مردار ئەکاتەوە».
کەر، سەگ.. ئەتۆپێ. پێشینان وتویانە: «کەری دێز تۆپینی خۆی و زەرەری ساحیبی ئەوی»، هەروەها: «لە کەری تۆپیو ئەگەڕێ نالی بکێشێتەوە»، هەروەها: «سەگ لە قسابخانە ئەتۆپێ عومری بە زایع ئەچێ».
ئەسپ ئەحیلێنێ، کەر ئەزەڕێنێ، ئێستر ئەپرمێنێ، گا ئەبۆڕێنێ.

*کۆنگرەی چوارەمی حدکا

بە هۆی هەلومەرجی نالەباری ئێرانەوە حدکا لە دامەزراندنیەوە تا سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران ۳ جار کۆنگرەی گرت بو:
کۆنگرەی یەکەم لە ۱۹٤٥ دا.
کۆنگرەی دوەم لە ۱۹٦٥ دا لە گوندی سونێ لە پشدەر (کوردستانی عیراق) کە ئەوسا لە ژێر دەسەلاتی بارزانی دا بو. ئەم کۆنگرەیە لە باتی ئەوەی ڕیزەکانی حیزب یەک بخا و، ببێتە دەزگایەکی یەکگرتوی خەبات لە کوردستانی ئێران دا، ناکۆکیەکانی ناو ڕیزەکانی تەقاندنەوە و، پارچە پارچەی کردن.
کۆنگرەی سێهەم لە ۱۹۷٤ دا لە شاری بەغداد. سەرەڕای ناکۆکی شەخسی و سیاسی و ڕێکخراوەیی، ئەم کۆنگرەیە ڕیزەکانی دیموکراتی تا ڕادەیەک یەکخستەوە، کومیتەیەکی ناوەندی یەکگرتوی هەلبژارد و، ئۆرگانی ناوەندی حیزبی بلاو کردەوە و، پەیوەندی لە گەل ڕژێمی بەعس دا ڕێکخست...
کۆنگرەی چوارەم لە ۱۹ی شوباتی ۱۹۸٠ دا لە مەهاباد گیرا.
هەلومەرجی بەستنی کۆنگرەی چوارەم لە گەل هی هەمو کۆنگرەکانی تر جیاواز بو.
- شۆڕشی ئیسلامی ڕژێمی شاهەتی ڕوخاند بو، بەلام هێشتا بە تەواوی دەسەلاتی خۆی نەچەسپاند بو، بۆ یەکەمین جار ئێران ئازادیەکی بێ وێنەی بە خۆیەوە دی بو.
- کادرەکانی حدکا، دوای دەیان ساڵ دور ولاتی و دەربەدەری، گەڕابونەوە کوردستانی ئێران و، بو بون بە هێزێکی دەسەلاتداری گەورەی سیاسی، ڕێکخراوەیی، چەکدار لە کوردستان دا.
۳۱٠ ئەندام بەشداری کۆنگرە بون، کە نوێنەرایەتی ۳٠ هەزار ئەندامی حیزبی ئەکرد. بەر لە شۆڕش، هەمو کادر و ئەندامەکانی حیزب لە عیراق ئەشەگەیشتنە ۱٠٠ کەس و، لە ئەوروپا بە پەنجەی دەست ئەژمێردران و، لە ناو ئێران دا لەوەش زۆر کەمتر بون. ژمارەی ئەندامانی حیزب لە ئەنجامی ڕوخانی ڕژێمی شا و، دروستبونی بۆشایی دەسەلات لە کوردستانی ئێران دا، کتوپڕ و لە چەند مانگێکی کەم دا، وا زیادی کرد بو.
حیزب بۆ ئەوەی لە ململانێ ی دەسەلات دا لە گەل کۆمەلە و ڕێکخراوەکانی تر، ببێتە هێزی هەرە گەورە و زاڵی کوردستان، هەمو جۆرە کەسێکی، بێ گوێ دانە ڕابوردوی سیاسی لە ڕەپەری چەپەوە بۆ ئەو پەری ڕاست، لە ڕیزەکانی خۆی دا کۆ کرد بوەوە.
کۆنگرە بە ڕاپۆرتێکی درێژی سکرتێری گشتی حیزب، د. ئەورەحمانی قاسملو،

دەستی پێ کرد. چەند ڕۆژی درێژەی کێشا. هەلومەرجی ئاڵۆزاوی کوردستان و ئێران و کێشەکانی، لە ناو بیروڕای دانیشتوانی کوردستان و ئەندامانی حدکایش دا ڕەنگی دابوەوە. ناکۆکی لە ڕیزەکانی دا لە سەر کێشەی تایبەتی و، جیاوازی بیروڕا لە شۆڕشی ئیسلامی و، حیزبی تودە و، جۆری بەڕێوەبردنی حیزب و، جوڵانەوەی کورد.. لە ناو ئەندامەکانی دا ئاشکرا بو. هیچ ڕێکخراوێکی کوردستانی عێراق، بۆ ئەم کونگرەیە، بانگ نەکرا بو، بەڵکو لە ڕاپۆرتەکەدا تاوانبار کرا بون بە دەستوەردانە کاروباری ناوخۆی کوردستانی ئێران. کومیتەی ناوەندی هەڵبژێردرایەوە، کە تێکەڵاو بو لە کەسانی جۆراوجۆری خاوەن بیروباوەڕ و هەڵوێستی جیاواز.

*

لە ڕۆژانی شەڕی کورد و پاسدار دا، یەکێ لە تاقمە چەپەکان جارێکیان ویستبویان پردێکی ڕێگای مەهاباد - سەردەشت خراپ بکەن، وەکو بەشێ لە هەوڵی دواخستنی لەشکرکێشی هێزەکانی تاران. پێشمەرگەکانی حدکا ڕێگەیان نەدا بون و، دەریان کرد بون. ئەوانیش وت بویان: «ئێوە خۆتان داوای دیموکراسی ناکەن، ئەم کارەی ئێوە دژی دیموکراسیە». ئەوانیش وت بویان: «ئێمە دیموکراسی مان بۆ ئێران داوا کردوە، بۆ ئێرە خودموختاری!».

د. قاسملو زۆر جار ئەم نوکتەیەی بە پێکەنینەوە ئەگێڕایەوە. ئەگەرچی خۆی بە هەڵگری بیروباوەڕی دیموکراسی دائەنا و، زۆری باس ئەکرد، زۆرجار ئەیوت: «خراپترین دیموکراسی لە باشترین دیکتاتۆری باشترە!»، بەڵام زۆر لە هاوڕێکانی لە ناو دەفتەری سیاسی و کومیتەی ناوەندی دا تاوانی ناکۆکی و سەپاندنی بیروڕاکانی خۆیان بە پاڵ ئەدا و، تۆباڵی هەندێ لەم جیابونەوە و وازهێنانانەیان ئەخستە گەردنی ئەو.

*

کۆبونەوەی سەرکردایەتی یەکێتی

لە ڕۆژانی ٢ - ١٨ ی مارتی ١٩٨٠ کۆبونەوەی کۆمیتەی سەرکردایەتی و، کادرە پێشکەوتوەکانی یەکێتی کرا. ئەم کۆبونەوانە چەند خەلەلێکی گرنگیان لە یەکێتی دا ئاشکرا کرد کە لایەنی ڕێکخراوەیی و سیاسی و ئایدیولوجییان هەبو:

- کەسی یەکەم و، جۆری بەڕێوە بردنی یەکێتی و دەزگا سەرکردەییەکانی.
- جۆری ڕاگرتنی تەبایی سیاسی و ئایدیولوجی لە ناو باڵەکانی دا.
- جۆری ڕاگرتنی هاوسەنگی لە نێوان باڵەکانی دا.

یەکێتی لە سەرەتای دامەزراندنی دا «دەستەی دامەزرێنەر» ی هەبو کە پێک هات بو لە ٧ کەس لە دەرەوەی وڵات. ئەم ٧ کەسە نوێنەرایەتی هیچ ڕێکخراوێکیان نەئەکرد، بەڵکو لە سەر بنچینەی لێوەشاوەیی خۆیان دەس پێشکەریان کرد بو بۆ دامەزراندنی یەکێتی و، لە ناوەوەی وڵاتیش داوا لە چەند کەسێک کرا بو دەستەی دامەزرێنەری یەکێتی پێک بهێنن. ئەوانیش تا لە شار بون نەیانتوانی بو کۆ ببنەوە، دەستەی دامەزرێنەری وڵات دابمەزرێنن و، ڕێوشوێنێکی سیاسی، ڕێکخراوەیی، پێشمەرگەیی یەکگرتو بۆ کارکردن لە چوارچێوەی یەکێتی دا دابنێن. وەکو دو ڕێکخراوی جیاواز و دابڕاو لە یەکتری کاریان کرد بو تا هات بونە شاخ. لە شاخیش نەیانتوانی بو ڕێوشوێنێکی یەکگرتو دابنێن، هەر لایەکیان بۆ خۆی کاری کرد بو، بۆ ئەوەی ناکۆکییەکان دوابخەن سەرکردایەتییەکی

دواتەیان بۆ کاروباری سیاسی و پێشمەرگەیی دامەزراند بو، بە تەمای گەڕانەوەی مامجەلال و، بە لاداخستنی ئەو گیروگرفتانە.

تا کۆبونەوەی پرادوست یەکێتی و شۆڕشەکە سەرکردایەتییەکی یەکگرتوی نەبو. لە پیرەوی ناوخۆیش دا باسی جۆری دروستکردنی و دەسەلاتەکانی نەکرا بو، بە جێ هێلرا بو بۆ گەشەکردنی یەکێتی و روداوەکانی کوردستان. لە کۆبونەوەی پرادۆست دا، کە بە ئامادەبونی نوێنەرانی بزوتنەوە و کومەلە و مامجەلال کرا، بریار درا سەرکردایەتی یەکێتی یەک بخری و، سکرتێر هەلبژێردری و مەکتەبی سیاسی لە ۲ نوێنەری بزوتنەوە و ۲ نوێنەری کومەلە، پێک بهێنری. لەم کۆبونەوەیش دا دەسەلاتەکانی ئەو دەزگایانە دیاری نەکرا و، پیرەوی ناوخو وەکو جاران بی دەسکاری مایەوە. بە دوای ئەوەدا زنجیرەیەک روداو قەومان، سەرکردایەتی یەکێتی لە بەر ئەوەی هەمو رەنج و تەقەلای خۆی بۆ هەلساندنەوەی یەکێتی و شۆڕشەکە تەرخان کرد بو، نەیتوانی بو لایەنە (فنی) یەکی جۆری پیوەندییەکانی نیوان بالەکانی یەکێتی و، دەزگا سەرکردەییەکانی: سکرتێر، مەکتەبی سیاسی، کۆمیتەی سەرکردایەتی، لقەکان، بە جۆرێکی گونجاو لە گەل پیویستییەکانی شۆڕش و بۆچونی سەرکردایەتی بالەکانی یەکێتی رێک بخاتەوە.

ئەم کۆبونەوانە ئەو کێشەو گیروگرفتانەیان تەقاندەوە.

کۆبونەوەکان بی سەر و بەر بون. رۆژانە درێژەیان پی ئەدرا بی ئەوەی ئەنجامی باشی هەبی. مامجەلال راپورتێکی درێژی نوسی بو، زوری کاتی کۆبونەوەکە بە خوێندنەوە و لیدوانی ئەم راپۆرتەوە گوزرا. زور لە ئەندامانی سەرکردایەتی وەرس بوبون، لە کۆبونەوەدا خەویان ئەهات.

*

عومەرەکان

بە رێکەوت چەند کەسی لەوانەی لە دەزگا سەرکردەییەکانی یەکێتی دا کاریان ئەکرد، ناویان عومەر بو: عومەر مستەفا و عومەر عەزیز لە بزوتنەوە، عومەر عەبدوللا و عومەری سەید عەلی لە کومەلە و، عومەر شیخموس لە خەتی گشتی. بۆ ئەوەی ئەم ناوانە لە یەکتری جیا بکرێنەوە، عومەرمستەفا بە کاکی کاکان و کاک عومەر و، عومەر عەزیز بە حاکم عومەر و، عومەری حاجی عەبدوللا بە ملازم عومەر و، عومەری سەید عەلی بە سەید عومەر و، عومەرشیخموس بە هۆمەر ناو ئەبران.

ئەم ناوە لە یەکچوانە هەندی جار «ئیشکال» و نوکتەی دروست ئەکرد. وەکو ئەمانگیرایە:

جارێکیان، ۳ عومەر پێکەوە چوبون بۆ لیبیا، یەکی لە لیبیەکان کە بە ریز ناوی چەند عومەری بە دوای یەکا دی بو، وت بوی: بە ۳ عومەر ۱ عەلییان دەس نەکەوتوە لە گەل خۆیانی بهێنن.

جارێکی تر، ۳ عومەر پێکەوە سەردانی سەفارەتی ئیرانییان کرد بو لە شام. ئەو کاتە نیوانی ئیران و یەکێتی ناخوش بو، ئەمان چو بون خۆشی بکەنەوە. یەکی لە ئیرانییەکان کە ناوەکانی دی بون ۳ عومەر بە دوای یەکا ریز بون، وت بوی: ئەمانەیان ناردوە بۆ باشکردنی پەیوەندی یان بۆ هێرشکردن؟

*

نوینەرانی کومەلە لە مەکتەبی سیاسی دا، وەکو خۆی، سالار و جەعفەر مانەوە. عومەرشیخموس و کەمال خۆشناو لە باتی خەتی گشتی، جەمال حەکیم و عەلی حەویز لە باتی بزوتنەوە دانران. ئەندامانی مەکتەبی سیاسی لە ناو خۆیان دا نەگونجاو بون. مەکتەبی سیاسی زورتر شتیکی روالەت بو، هەمو کۆبونەوەیەکی مەکتەبی سیاسی هەمو ئەوەندامیکی سەرکردایەتی بەشداری تی دا ئەکرد کە لەوی بوایە.

نەمانتوانی ناکوکییەکان چارسەر بکەین. ناکۆکی لە گەل رەسول و بزوتنەوە قولتر بو، بە تایبەتی دەرگای کوردستانی ئیرانیان بۆ کرا بوەوە، ناکۆکییەکانی ناو کۆمەلەیش تا ئەهات ناخۆشتر ئەبو.

*

روخانی شا بۆ ئیمە مژگێنیەکی یەکجار خۆش بو: لەو تابلوقەیە دەرچوین کە تی ی کەوت بوین و، قولاییەکی ستراتیجی مان بۆ دروست بو کە ئەمان توانی هاتوچوی پی دا بکەین و، پیویستیەکانی جولانەوەکەی لی دابین بکەین.

*

یەکیتی ریکخراویکی فیدرالی بو لە کاروباری سیاسی و پیشمەرگەیی و دارایی و راگەیاندن دا یەکگرتو بو، بەلام لە کاروباری ریکخراوەیی دا، هەر ۳ ریکخستن سەرکردایەتی و ریکخستنی تایبەتی و داخراوی خۆی هەبو، هەر ریکخستنە سەربەخۆ بو.

تا ئەم کۆبونەوانە تەنیا کۆمەلە و بزوتنەوە ریکخراویان لە ناو ولات دا هەبو، لە دەرەوەیش هەر یەکیتی ریکخراوی هەبو، ریکخستنی کۆمەلە و بزوتنەوە لە دەرەوە کەم و پچوک و تازە لە سەرەتای دامەزراندن دا بون. لەم کۆبونەوانەدا مامجەلال هەولی دا سەرانسەری دەزگا و ریکخراوەکانی یەکیتی بکاتە دەزگای ۳ قلیچقانە: خەتی گشتی، بزوتنەوە، کومەلە و، لە هەمو دەزگاکان دا ئەم ۳ سەریە خۆی بنوینی:

مەکتەبی سیاسی پیک بی لە ٦ ئەندام: ۲ خەتی گشتی، ۲ بزوتنەوە، ۲ کۆمەلە.

کومیتەی سەرکردایەتی پیک بی لە ۲۱ ئەندام: ۷ خەتی گشتی، ۷ بزوتنەوە، ۷ کۆمەلە.

لقەکان پیک بی لە ۳ ئەندام: ۱ خەتی گشتی، ۱ بزوتنەوە، ۱ کۆمەلە.

لە پیکهینانی دەزگاکانی راگەیاندن، پیشمەرگەیی، ریکخستن، دارایی دا و، لە پیکهینانی هەریمەکانی پیشمەرگەیش دا هەمان شیوە پیرەوی بکری.

بیگومان نواندنەوەی ۳ ریکخراوەیی لە مەکتەبی سیاسی و کومیتەی سەرکردایەتی دا شتیکی پیویست بو، بەلام لە خوار ئەویەوە: دەزگا، لق، هەریم، تەنانەت ناوچە و کەرتەکان، گیروگرفت و کیشەی زوری دروست ئەکرد و، لە مەیدانی کار پی کردن دا ئەنجامی خراپی ئەبو:

۱. لە پی سپاردنی کاردا سەرەتای لیوەشایی فەراموش ئەکراو، سەرەتای دلسوزیی حیزبایەتی، یان راستتر تاقمگەری، ئەبو بە پیوانە.

۲. لە بەر ئەوەی ئەم ۳ ریکخراوە لە هەمو ناوچەکان دا وەکو یەک کادریان نەبو، بواری بۆ کەسانی هەلپەرست هەلئەخست، خۆی بە یەکی لەم ریکخراوانەدا هەلبواسی و، ریکخراوەکەیش بۆ قەبەکردنی خۆی بیگریتە خۆی و، بە هەق و بە ناهەق لە سەری هەل بداتی.

٣. مونافسەیەکی ناراستی لە نێوان باڵەکان دا دروست ئەکرد بۆ ڕاکێشانی ئەندام و دوست و، بۆ زەمان دان لە یەکتری لای سکرتێری گشتی.

٤. یەکێتی ویست و کاری لە دەزگاکان دا نەئەهێشت و تەگەرەی لە خێرایی ڕاپەراندنی کارەکان ئەدا.

ڕێکخستنی جۆری پێوەندی سکرتێر لە گەڵ مەکتەبی سیاسی و دەزگا سەرکردەییەکان و، هەر ٣ ڕێکخراوە جیاوازەکە، یەکێ لە کێشە قوڵە چارەسەر نەکراوەکان بو. بێگومان یەکێتی پێویستی بەوە هەبو، کەسی یەکەمی هەبێ، کەسی یەکەم بێ هیچ مونافسەیەک مامجەلال بو، هەمو لایەنەکان هەڵیان بژارد بو، ڕازی بون ئەو بێ.

لێرەدا چەند مەسئەلەیەک ئەهاتە پێشەوە لەوانە:

ئەگەر مامجەلال بە تەنیا خۆی بە خاوەنی ڕێکخراوی خەتی گشتی ئەزانی، ئەوا ئەویش وەکو سکرتێرەکانی بزوتنەوە و کومەڵەی لێ دێ، خۆ ئەگەر سکرتێری گشتی یەکێتیە، نابێ ئیتر خۆی بە خاوەنی خەتی گشتی بزانێ.

مامجەلال سکرتێری گشتی بێ، دەسەڵاتەکانی چیە و، چۆن پەیوەندییەکانی خۆی لە گەڵ باڵەکانی یەکێتی ڕێک ئەخا؟

مرۆڤی ڕۆژهەڵاتیی لە دەرونی خۆی دا حەزی لە تاکڕەوی و ئیستیبدادە، ئیمەی کوردی ئەو زەمانەیش ئەو نمونانەی شارەزای بون، هەمویان لەم بابەتە بون:

- نمونەی کوردی: مەلا مستەفای بارزانی.
- نمونەی عەرەبی: جەمال عەبدولناصر، عەبدولکەریم قاسم، حافظ ئەسەد، ئەحمەد حەسەن بەکر، صەددام حسین.
- نمونەی جیهانی: ستالین، ماوتسیتونگ، تیتۆ، کاسترۆ...

مام جەلال چاوی لە مان، بە زوری چاوی لە نمونە کوردییەکە ئەکرد. ئەوانەی لە ناو یەکێتی دا کۆبوبونەوە بە هیوای دامەزراندنی شێوەیەکی نوێ بون لە دارشتنی پێوەندییەکانی ناوخۆ دا، بە تایبەتی ئەو جورە پێوەندییەی مەلا مستەفا لە گەڵ سەرانی پارتی دایمەزراند بو، بە لای ئەمانەوە، یەکێ بو لە هۆ سەرەکییەکانی لاواز کردنی پارتی و دەسەڵاتەکانی و، لە ئەنجام دا ئاشبەتالی پارتی و شورش. ئەم دو جۆرە تێشکردنە جیاوازە زوری کاتی ناو سەرکردایەتی بە شتی بێهودەوە ئەکوشت. ئەمانویست شێوەیەکی گونجاو بدوزینەوە.

مەکتەبی سیاسی و، دەزگا سەرکردەییەکانی ڕێکخستن، پێشمەرگەیی، ڕاگەیاندن، دارایی، پەیوەندییەکان.. هەبون و بە ئەندامانی ٣ ڕێکخراوەکەی کومەڵە، بزوتنەوە، خەتی گشتی، پڕ کرا بونەوە.

من هەمیشە پەیوەندییم لە گەڵ مامجەلال باش بوە. هەمیشە ڕێزی زۆری بیر و بۆچونەکانی منی ئەگرت، بە درێژایی تەمەنی درێژی برایەتیمان لە هیچ بۆنە و کات و شوێنێک دا بە گژ من دا نەهات بو. زۆر جار بیر و بوچونەکانمان دژی بیر و بۆچونی یەکتری بوە بەڵام هەرگیز دەمان لە یەک نەگیراوە. لە یەکتری عاجز ئەبوین، زو پێک ئەهاتینەوە.

ئەندامانی سەرکردایەتی هەر هەمویان لە پاشملە گلەییان لە مامجەلال ئەکرد و، ڕەخنەیان لێ ئەگرت، بەڵام زوری گلەییەکانیان لە سەر شتی بچوک و تایبەتی خۆیان بو،

وەکو: ریزی نەگرتون، لە بەر چاوی خەلک لییان تورە بوە و شکاندونی، حورمەتی رەئی نەگرتون و چزتەوە بە ئژیان دا.. سەرانی کۆمەلە چەند جاری لە کۆبونەوەی تایبەتی خۆیان دا ئەم باسەیان ئەکردەوە و، داوایان لە من ئەکرد لە گەلی باس بکەم و، چارەیەکی بۆ بدۆزینەوە. زوریان ئەیانوت: «ئەرکی قورسی شۆرشەکە لە سەر شانی ئیمەیە، لە هەمو لایەنەکانی کە زیاتر قوربانی ئەدەین، بە ژمارەی کادر و پیشمەرگە لە هەمویان زورترین.. بۆچی ئەمە لە مامجەلال قوبول بکەین؟» کەچی هەمو جاری کە باسەکەم ئەکردەوە و لە گەلی ئەبو بە ناخۆشیمان، خاوەنی گلەیی و رەخنە لە باتی ئەوەی پشتیوانی لە من بکەن، ئەبون بە ناوبژیکەر لە بەینی من و مامجەلال دا.

من زورم بیر لی کرد بوەوە، لە گەل زور لە هاوریکانم گفتوگۆم کرد بو چارەیەک بۆ ئەم کیشەیە بدۆزینەوە، تەنانەت ئەوانەی خەتی گشتی بش، وەکو عومەر شیخموس و د. فوئاد مەعصوم، هەمان رەئیان هەبو. چەند جاری لە گەل مامجەلال قسەم کرد کە جوری سکرتاریەتەکەی بگۆرین بە یەکی لەم دو شیوە حوکمرانییەی لە دنیادا هەیە: شیوەی سەروکایەتی وەکو لە ئەمریکا هەیە، یان شیوەی پارلەمانی وەکو لە ئەوروپای رۆژئاوادا هەیە.

شیوەی سەرۆکایەتی، سەرۆک بارمەتیدەرەکانی خۆی بۆ کاروباری پیشمەرگە، راگەیاندن، دارایی، کاروباری پیوەندی دەرەوە... هەلئەبژیری. ئەمانە کۆبونەوەی دەوریان نیە بۆ بریاردان لە سەر کاروبار بەلکو سەرۆک هەلیانئەبژیری و سەروک ئەرکەکانیان دیاری ئەکا و، هەر لە بەردەمی ئەویش دا لیپرسراو ئەبن. لە باتی مەکتەبی سیاسی دەزگایەکی لەو بابەتە بۆ خۆی هەلبژیری و، لە هەمان کات دا، لە باتی کۆنگریس، کۆمیتەی سەرکردایەتی ئەبی، تیکەلاو لە هەر ۳ ریکخراو، کە ناو بەناو کۆبونەوە ئەکا بۆ دانانی سیاسەتی گشتی و لیپرسینەوەی کارەکانی سەرۆک.

شیوەی پارلەمانی، سەرۆکی وەزیران دوای پرس و را لە گەل هاوریکانی ئەندامانی ئەنجومەنی وەزیران هەلئەبژیری و، ئەیانخاتە بەردەمی پارلەمان بۆ وەرگرتنی باوەر. ئەنجومەنی وەزیران کۆبونەوەی بەردەوام ئەکەن، بریارەکان بە زورایەتی ئەدری. بە تاک و بە کۆمەل لە بەردەمی پارلەمان دا لیپرسراون. مامجەلال سەروەزیر و، مەکتەبی سیاسی ئەنجومەنی وەزیران و، کومیتەی سەرکردایەتی پارلەمان، بی.

مامجەلال پیشنیارەکانی پی ناخۆش بو، هیچیانی قوبول نەبو، ئەیویست وەکو خۆی بمینیتەوە. وەکو خۆیشی مابوەوە چونکە ئەندامانی م س و سەرکردایەتی نەیانئەویست توشی بەرەنگاری بین لە گەلی. عەبدولرەزاق فەیلی ئەیوت: «پارتی حیزبیکی عەشایرییە بەلام بە ئوسلوبی عەسری ئیش ئەکا. یەکیتی حیزبیکی عەسرییە بەلام بە ئوسلوبی عەشائیری ئیش ئەکا».

*

یەکیتی و حدکا

نیوانی مامجەلال و قاسملو و، یەکیتی و حدکا، لە سەرەتاوە بە روالەت باش و خۆش بو، بەلام راستییەکەی بی باوەری و گومان لەم پەیوەندییەدا هەبو. حدکا عیراقی بە پشتیوانیکی گرنگ دائەنا بۆ خۆی، نەیئەویست لە بەر خاتری یەکیتی یان هیچ ریکخراویکی تری عیراقی، دوستایەتی بەعس لە دەس بدا. هەر بەم هویەوە، هەمو ئەو

کۆبوونەوانەی لە ئەورووپا لە ساڵانی ڕابوردودا لە نێوان نوێنەرانی یەکێتی و حدکا و، ڕێکخراوە کوردیەکانی تورکیا و سوریا دا کرا بۆ دامەزراندنی «بەرەیەکی هاوبەشی کوردستانی» سەری نەگرت، زۆر جار نوێنەری حدکا تەگەرەی لەم کۆبوونەوانە ئەدا و، بە بیانوی جیاواز نەیئەهێشت بۆ پێشەوە بچێ.

دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران، حدکا یەکێتی یان تاوانبار ئەکرد بەوەی دەستی وەرداوەتە ناو کاروباری کوردستانی ئێرانەوە. لە شارەکان دا ڕێکخستنی دروست کردوە و، بە هاندان و یارمەتی یەکێتی بو دوژمنایەتی حدکا، سازکا دامەزراوە. بێگومان ئەمە ڕاست نەبو خۆیشیان ئەیانزانی ڕاست نیە بەلام کرد بویان بە بیانو و، بە بنیشتە خۆشەی ژێر دانیان، هەر ئەیانوت و ئەیانوتەوە. سازکا لە لایەن یەکێتیەوە دانەمەزرێنرا بو، گوێ ی لە ئامۆژگاری و قسەکانی یەکێتی یش نەئەگرت، بەلکو یەکێتییان بە ڕێکخراوێکی نەتەوەیی نامارکسی و، هەندێ جار بە «پۆپولیست» دائەنا. بەلام یەکێتی پەیوەندی باش و دوستانەی لە گەڵ سازکا و سەرکردەکانی و، مەلا شێخ عیزەدین و، هەمو ڕێکخراو و پیاوە ناسراوەکانی کوردستانی ئێران دامەزراند بو. هەروەها لە تارانیش پەیوەندی باشی لە گەڵ هەندێ لە سەرکردەکانی شۆڕش و پیاوە ناسراوەکانی ئێران دامەزراند بو.

ڕاستیەکەی یەکێتی هەوڵی زۆری دا پەیوەندی باش و دوستانە لە گەڵ حدکا دابمەزرێنێ، ئەمەش بێگومان ئەبو بە هۆی دوراندنی دوستایەتی حکومەتی ئێران و، تا ڕادەیەکیش سوریا، کە پێویستیەکی ژیانیی بۆ یەکێتی هەبو. یەکێتی لە ناو بازنەی ئابلوقەیەکی بە هێزدا بو. سنوری تورکیای لێ گیرا بو، لە سنوری عێراقەوە نەیئەتوانی هاتوچۆ بکا، ڕوخانی شا یەکێتی لەم گەمارۆیە دەرهێنا و، دەرگای جیهانی بۆ کردەوە. دوستایەتی لە گەڵ حدکا ئەبو بە هۆی داخستنەوەی ئەم دەرگایە، بەلام لە ڕوانگەی قازانجی نەتەوەییەوە لامان وابو، کە لەو سەردەمەدا کێشەی کورد لە ئێران دا، گرنگیەکی کاریگەری پەیدا کردوە، ئەبێ هەمو کورد یارمەتیان بدا بۆ ئەوەی ئەو هەلەیان لە دەس نەچێ و، مافەکانی خۆیان بە دەس بهێنن.

حدکا هەڵوێستیان بەرامبەر یەکێتی دوستانە نەبو، کادر و پێشمەرگەکانیان ڕاسپارد بو، کارئاسانی بۆ یەکێتی نەکەن:

- لە کۆڕ و کۆبوونەوەکانی خۆیان دا و، لە لای حیزب و ڕێکخراوەکانی کە، دژی یەکێتی ئەدوان.

- لە هەر جێگایەکی دەستیان بڕویشتایە تفەنگیان بە پێشمەرگەکانی یەکێتی هەڵئەچنی و، لە هاتوچودا ڕێگەیان پێ ئەگرتن و، چەند جاری بۆ سوکایەتی پێ کردن چەکیان کردن.

- لە هەندێ جێگا نوقتەی گومرگیان بەرامبەر نوقتەی گومرگەکانی یەکێتی دانا و، ئاگاداری نوقتەکانی یەکێتییان کرد کە نابێ لە خاکی ئێران دا بنکە دابنێن. لەو کاتەدا گومرگ تەنیا سەرچاوەی دەرامەت و ژیانی یەکێتی بو.

- کارئاسانییان بۆ قەم ئەکرد لە ئەرزی کوردستانی ئێران دا بنکەی چەکدار دابنێن و، چەکدار کۆ بکەنەوە و، بە ئازادی هاتوچۆ بکەن.

- ڕەسول مامەند و بزوتنەوە و، د. مەحمودیان هان دا بۆ جیابونەوە لە یەکێتی و، بە چەک و پارە و کارئاسانی یارمەتییان دان.

چەند جاری مامجەلال نامەی بۆ د. قاسملو نوسی و، نوێنەرانی یەکیتی سەردانیان کرد و، مامجەلال خۆیشی چو بۆ دیدەنیبیان، ئەمانە پیوەندی دوقولی باشتر نەکرد، هەتا جەنگی ۳ مانگە دەستی پی کرد و، هیزەکانی ئیران، هیزەکانی حدکا و ریکخراوەکانی تریان لە زوری ناوچەکانی کوردستان راونا بەرەو سنوری عیراق، بۆ نزیک بارەگاکانی یەکیتی.

*

بۆ چاککردنی پیوەندی دوقولی یەکیتی دەستەیەکی نوینەرایەتی پیک هینا لە: عومەر شیخموس، عومەری حاجی عەبدوللا، جەمال حەکیم، شازاد صائیب و من. لە مانگی نیسانی ۱۹۸۰ دا بە کومەڵ بە ری کەوتین بۆ سەردەشت. هەر لە سەردەشتەوە ئیتر خۆمان کرد بە میوانی حدکا. دوای ئەوەی شەویک لە سەردەشت ماینەوە بۆ روژی دوایی بەری کەوتین بۆ مەهاباد. لە مەهاباد کۆشکیکی شاهانە لە نزیک بەنداوی مەهاباد هەبو لەوی دایان بەزاندین.

گفتوگوکانمان دەستی پی کرد. لە لایەن حدکاوە: د. قاسملو، مەلا عەبدوللای حەیاکی، مستەفا شەلماشی و چەند کەسیکی کە بەشداری کۆبونەوەکان ئەبون.

ئیمە لە قسەکانمان دا ویستمان چەند مەسەلەیەکیان بۆ رون بکەینەوە:

«ئیمە هیچ هۆیەکی راستەقینە نابینین بۆ ئەو ساردییەی لە پیوەندی دوقولی یەکیتی و حدکا دا هەیە و، هاتوین بۆ ئەوەی هۆکانی بنبر بکەین و، قوناغیکی تازەی دوستایەتی و هاوکاری دەس پی بکەین و، لە لای ئیمەوە سنوریک بۆ ئەو دۆستایەتیە نیە بە جی ی ئەهیلین ئیوە دیاری بکەن»

وتمان: «ئیستا کورد لە ئیران دا هەلیکی میژویی بۆ هەلکەوتوە، ناوبانگی حکومەتی ئیران بە تایبەتی دوای داگیر کردنی سەفارەتی ئەمەریکی لە دنیادا زور خراپ بوە. حکومەتی ئیران داپراوە لە دنیا. زوری ناوچەکانی کوردستانی ئیران و شارە گرنگەکانی ئازادن و، دەسەلاتی حکومەتی تارانیان تی دا نەماوە، عیراق زور بە توندی دژی رژیمی تازەی ئیرانە، ئەتوانری کەلکی لی وەربگیری، کورد ئەگەر حکومەتیکی کاتیی تایبەت بە خوی دابمەزرینی و، هەلبژاردنیکی گشتی بکا بۆ پیکهینانی ئەنجومەنی کوردستان و، داودەزگای راگەیاندن (دەزگای رادیو، تەلەفزیون، روژنامە) و جەنگی (لەشکری نیزامی) دابمەزرینی، ئیمە ئامادەین شورش لە کوردستانی عیراق رابگرین و، هەمو توانای خۆمان هی پیشمەرگەیی و سیاسی و ریکخراوەیی و راگەیاندن، ئەوی لە شاخ و ئەوی لە شار هەمانە، تەرخان بکەین بۆ خزمەتی ئەو هەنگاوە، بی ئەوەی چاوەروانی هیچ پاداش و دەسکەوتیک بین.»

د. قاسملو زور جار باوەری جیددی خۆی لە قالبی گالتەدا دەرئەبری، بە پیکەنینەوە وتی: «دیارە ئەتانەوی کیشە و گیروگرفتەکانی خوتان لە کوردستانی عیراقەوە بهیننە ناو کوردستانی ئیرانەوە!»

ئەم پیشنیارەیان پەسند نەکرد. گیانی «ئیرانی بون» لە بیری سەرانی حدکا دا بەهیزتر بو لە گیانی «کورد بون». حدکا خویان بە تاکە پیشرەوی بزوتنەوەی کورد دائەنا لە کوردستانی ئیران دا، ئەمانویست ئیمەش ئەوەیان بۆ بسەلمینین.

چوینە سەر باسەکانی تر. هەولیکی زورمان دا بەدگومانیەکانیان دەربارەی

پارمەتیدانی سازکا دژی ئەوان و دەس وەردانە کاروباری کوردستانی ئێران بەرەوبینەوە. بۆ هاوکاری دوقولی چەند سەرەتایەکمان دانا کە ئیتر سالانی دوایی لە سەری رویشتین.

*

سەفەری مامجەلال بۆ دەرەوە.

مامجەلال لە مایسی ۱۹۸۰ دا چو بۆ تاران. زیاتر لە مانگی مایەوە. لەو ماوەیەدا گەورە کاربەدەستانی ئێرانی بینی. هەر لە تارانەوە ئاگاداری کردین کە هەندی کاری پێویست هاتونەتە پێشەوە، ئەبی بچی بۆ شام بەلام زۆری پی ناچی ئەگەریتەوە. لەو ماوەیەدا کاربەدەستانی سپای پاسداران بیروڕایان بەرامبەر مامجەلال خراپ بو. مامجەلال سیانزە مانگ لە شام گیری خوارد نەیتوانی بگەریتەوە.

*

ناوبڕی

هەریمی ۷ ی یالەک یەکی لە هەریمە چالاکەکانی یەکیتی بو. ناوچەکەیان بە تەواوی راگویزرا بو، هیچ ئاوەدانییەکی تی دا نەبو. زۆر لە پێشمەرگەکان بو حەسانەوە یا تەداوی یا کاروباری پێویستی خۆیان ئەچون بۆ کوردستانی ئێران.

ئەحمەد سوزراو، فەرماندەی کەرتی گەلالەی هەریمی ۷ چو بو بۆ ئێران. چەکدارەکانی پارتی کە لە ناوچەی خانە بارەگایان هەبو، لە گەل کورەکەی دا، گرت بویان. ئەحمەد هیچ خراپەیەکی بەرامبەر پارتی نەکردبو، هیچ تاوانیکیشی نەبو، جگە لەوەی پێشمەرگەی یەکیتی بو. لە ریگای ئەمونەوە هەولیان دابو، بەری بدەن، سودی نەبو. پێشمەرگەکانی هەریمەکە بە موافقەتی ئیمە چونە سەر هیزیکی پارتی لە نزیک سرێشمە لە ناوچەی گەلالە ۲٤ کەسیان لی گرتن. هەرلەوی هەندیکیان بەردا بون و، ۱۵ کەسیان لی گل دابونەوە و، بە گیراوی رەوانەی لای ئیمەیان کردن لە ناوزەنگ. پارتی بارەیان لی هەستا و، گلەییان گەیاند بوە لای حشع. هەر لەو ماوەیەدا لە دزلی یش لە لای مەریوان شەریک لە نیوان حدکا و پارتی دا بو، چەند پارتیەک گیرا بون. ئەم دو رووداوە هیچ پەیوەندییەکیان لە گەل یەک نەبو. لە دو ناوچەی دور لە یەکتری و، لە گەل دو هیزی جیاواز بو.

حشع کەوتە بەینەوە. لەو لاوە لە گەل حدکا و، لەم لاوە لە گەل ئیمە.

پاش گفتوگۆیەکی زۆر لە سەر ئەوە ریک کەوتین: ئیمە گیراوەکانی پارتی بەر بدەین. پارتی یش گیراوەکانی یەکیتی بەر بدەن. گیراوەکانی پارتی ۱۵ کەس بون، گیراوەکانی یەکیتی ۳ کەس بون. ئەحمەد سوزراو و کورەکەی و، عەبدولواحید باجەلان کە ئەویش هەر لە ناو ئێران دا گیرا بو.

روژی ۲۹ ی حوزەیرانی ۱۹۸۰ ئیمە هەمو گیراوەکانمان نارد بو لای حشع، تا ئەوان رەوانەی لای سەرکردایەتی پارتییان بکەن و، گیراوەکانی ئیمەش وەربگرنەوە و رەوانەی لای ئیمەی بکەن.

گیراوەکانی پارتی گەیشتنەوە لای سەرکردایەتی خۆیان، بەلام گیراوەکانی ئیمە هەرگیز نەگەیشتنەوە لای یەکیتی. ئەحمەد و کورەکەیان پاش چەند حەفتە بینەوبەرە بەر دابو، بەو مەرجەی تەسلیمی عیراق بیتەوە، ئەوی تریشیان بەر نەدا بە تۆمەیەکی درۆ کە

گوایە ویستویەتی سەرۆکی پارتی بکوژێ. حشع، ئەم پەیمانشکێنییەی پارتی بە «روحی ریاضی» وەرگرت، بە سوکایەتی دانەنا بۆ هەولەکەی و، هیچ نارەزاییەکی لە سەر دەرنەبری.
ئەمە نمونەیەک بو لەو ناوێژییانەی حشع لە نیوان یەکێتی و پارتی دا ئەنجامی ئەدا.

*

«علاقاتی امی»

یەکێ لە رەخنەکانی عومەری سەید عەلی و، هاوڕێکانی تری کە تازە لە زیندان ئازاد بوبون، لە هەمو کۆبونەوەیەک دا دوبارەیان ئەکردەوە، ئەوە بو کەوا: ئێمە علاقاتی امی مان فەراموش کردوە و، هیچ هەولێکمان نەداوە بۆ دروست کردنی پەیوەندی لە گەل حیزبە شیوعیەکانی دنیا، بە تایبەتی حیزبی شیوعی سۆڤیەتی و، چینی کرێکارانی ولاتانی سەرمایەداری و، خەباتی رزگاریخوازی گەلانی دنیای سێیەم. لەم بارەیەوە زۆر ئەدوان. باسی هەولە سەرنەکەوتوەکانی خۆمان و، گۆڕانی دنیامان ئەکرد.
سەید عومەر ئەو ماوەیەی لە زیندان بو، دەنگوباسی جولانەوەکانی ئەفەریقای بە وردی چاودێری کرد بو. ناوی زۆر لە سەرکردە و رێکخراوەکانی لە بەر بو. زۆرجار بەخیلیم پی ئەبرد و، هەندێ جار لە قسەکانی من تورە ئەبو، بە تایبەتی کە بە گالتەوە باسی «۳ جۆگاکە» م لی ئەپرسی. لە سەر دامەزراندنی «علاقاتی امی» زۆریان پی داگرت. بۆ ئەو مەبەستە خۆیان هەندێ لە سەرانی حشع یان بینی و، منیش بۆ ئەو مەبەستە سەردانم کردن و، دواتر لە حوزەیرانی ۸۰ دا نامەیەکی رەسمییمان بو پارتی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی نوسی و، بە رێگای حشع دا بۆمان ناردن. بەلام نە لە حیزبی شیوعی سۆڤیەتی و نە لە هی عیراقی هەرگیز وەلامان وەرنەگرتەوە.
هەندێ لە برادەرانی دەرەوە جیگایەکیان دۆزی بوەوە «زەمالەی سۆڤیەتی» یان بە پارە لی ئەکری. سەید عومەر و هاوڕێکانی هیوایەکی ئەوتۆیان بە «علاقاتی امی» نەما.

**

کتیبەکەی سەید عەزیز

سەید عەزیزی شەمزینی نەوەی شیخ عوبەیدوللای نەهری یەکێ بو لەوانەی لە یەکێتی سۆڤیەت خوێند بوی. ئەگەرچی لە (کلیەی عسکری) عیراق دەرچو بو، بەلام بنەمالەکەیان لە ئیران دائەنیشتن. لە ناکۆکییەکانی ۱۹٦٤ دا سەید عەزیز ئەندامی م س بو. مەلا مستەفا ماوەیەک دەسبەسەر داینا و، دوایی تەسلیمی ئیرانی کرد. ئیران وازیان لی هینا لە گوندی شیخان لە نزیک شنۆ دائەنیشت. سەید عەزیز دۆستی مامجەلال بو. زۆر جار نامەی بۆ ئەنارد. یەکەمین جەنەرەیتەری کارەبا کە رادیۆکەمانی پی خرایە کار ئەم بۆی کڕین و بە دیاری بۆی ناردین.
سەید عەزیز لە یەکێتی سۆڤیت دکتورای تەواو کرد بو، نامەی دکتوراکەی لە سەر جولانەوەی رزگاریخوازانەی گەلی کورد نوسی بو. کتیبەکەی کردە عەرەبی و بەشی زۆری لە سەرەتای شەستەکان دا بە زنجیرە لە خەبات دا بلاو کردەوە. کتیبەکەی بە پی ی پروگرامی مارکسی نوسرا بو. پڕ بو لە زانیاری تازە دەربارەی رێکخراوە کوردییەکان و شۆرشەکانی کورد و لیکولینەوەی باش و بەنرخی تی دا بو دەربارەی میژوی نوی ی کورد.
لە یەکێ لەو سەفەرانەدا کە بۆ لەندەنی کرد بو تەسلی روسی کتیبەکە و مسودەکانی بە

عەرەبی هێنا بۆ دابوی، شازاد لە بەیروت یا لە هەر جێگایەکی تر چاپی بکا. کتێبەکە لە بەیروت مایەوە و چاپ نەکرا. لە یەکێ لەو سەفەرانەدا کە بۆ بەیروتم کرد، کۆپییەکی کتێبەکەم لە گەڵ خۆم هێنایەوە کوردستان. دەزگای ڕاگەیاندن بە عەرەبی چاپی کرد و، فەرید ئەسەسەرد کردی بە کوردی و، بە کوردیش چاپ کرا.

بۆ شارەزایی مێژووی کورد ئەندامانی کۆمەڵە ئەبێ ئەم کتێبەی د. عەزیز شەمزینی و «کورد و کوردستان»ەکەی د. ئەبدوڕەحمانی قاسملو و، هەندێ لە کتێبەکانی د. کەمال مەزهەر بە تایبەتی «کوردستان لە سالانی شەڕی یەکەم» دا بخوێننەوە.

*

دامەزراندنی ڕادیۆ

دەزگایەکی ڕادیۆمان هەبوو لە برادۆستەوە لە گەڵ خۆمان بۆ نۆکان و لەوێوە بۆ قەندیل و لە قەندیلەوە هێنا بۆمانەوە ناوزەنگ. باری ئێستریک بوو. لە گەڵ خۆمان ئەمان گێڕا بێ ئەوەی بتوانین بە گەڕی بخەین. بە کار خستنی پێویستی: بە جێگایەکی ئەمین هەبوو، دەزگاکە و ئاریێڵ و ماتۆڕ و ستودیۆی تۆمارکردنی قسەی لێ دابنرێ. هەروەها پێویستی بە تەکنیکار هەبوو بۆ کار پێ کردنی.

طەلعەت گڵی، ئەندازیارێکی کەرکوکی و، ئەندامی یەکێتی لە کوێت کاری ئەکرد. کاتی خۆی ئەو دەزگای ڕادیۆکەی هەڵبژارد بوو. لە کوێتەوە بە نهێنی هاتە ناوزەنگ. دوای گەڕان بە ناوچەکەدا شوێنێکی هەڵبژارد پێیان ئەوت «گردی کەوپان» بۆ دانانی داوودەزگای ڕادیۆ. دارستان گردەکەی داپۆشی بوو، کانیەکیشی لێ بوو.

شێرکۆ حسێن کرا بە فەرماندەی کەرتی پاراستنی ڕادیۆ و، لە شوێنی دیاریکراو خانوی دروست کرد. هێمن سەراوی و مام عەلی یارمەتیان ئەدا. یارەگایەکی ڕێکوپێکیان دامەزراند. چەند ڕۆژێ بۆ تاقیکردنەوە کاری پێ کرا و، دەرکەوت باش کار ئەکا.

وەکو نیشانەی بایەخدان بە ئیستگای ڕادیۆ بەڕێوەبەر و کادری نوسین و تەکنیکیی، بە جیا لە دەزگای ڕاگەیاندن، بۆ تەرخان کرا. فەرەیدون عەبدولقادر کرا بە لێپرسراوی و، ئەرسەلان بایز بە یاریدەدەری. وتاری کردنەوەی ڕادیۆ بە عەرەبی فەرەیدون نوسی و، خۆی خوێندیەوە. دوای ئەمە بە چەند ڕۆژێ فەرەیدون سەفەری کرد بۆ شام. ئیستگەکە درایە دەس ئەرسەلان سەرپەرشتی بکا.

تاقمی ڕادیۆ تا ئەهات قەرەباڵغ ئەبوو. زۆری ئەوانەی خۆیان بە نوسەر و شاعیر و ئەدیب ئەزانی، کە ئەهاتنە ڕیزی پێشمەرگایەتی، لە دەزگای ڕادیۆ کۆ ئەبونەوە.

لەو کاتەدا فاضیل ئەندامی م س یەکێتی و، لێپرسراوی دەزگای ڕاگەیاندن بوو. ئەمەی بە کەمکردنەوەی دەسەڵاتی خۆی دائەنا. بەڵام پێشتر جارێک ڕادیۆکە لە سەرەتای نیسانی ٧٩ دا خرا بوە کار، دوای چەند هەفتەیەک لە بەڕێوەبردنی دا سەرکەوتو نەبو بو لە بەر ئەوە دای خست بو. جگە لەوەش فەرەیدون و ئەرسەلان کەسیان ئامادە نەبون لە بەردەستی فاضیل دا کار بکەن، خۆیان لەو بەزلتر و شایستەتر دائەنا.

*

نەخۆشخانە

تەنیا پزیشکی لە ناو هێزەکەمان دا بوو، د.خدر مەعصوم بوو. ئەویش چوبو بۆ خۆشناوەتی خەریکی کاروباری سیاسی بوو. هاوینی ٧٨ د. جەعفەری شەفیعی هات بۆ

قەندیل. خیوەتێکی کرد بە نەخۆشخانە. لە پاییزدا د. خدریش هاتەوە لای ئێمە و، کە چوینە ناوزەنگ چاوگە خانویەکیان تەرخان کرد بۆ نەخۆشخانە. بەڵام د. خدر زۆرتر کاری ڕێکخراوەیی ئەکرد وەک لە پزیشکی چونکە لێپرسراوی لقی یەکێتی بو. بەر لە ڕوخانی شا د. جەعفەر بۆ کاری سیاسی گەڕایەوە بۆ ئێران. هەر لەو ماوەیەدا د. بەختیار خالید هاتە ڕیزی پێشمەرگایەتیەوە. لە بەری قەرەداخ بو بە پێشمەرگە. بەختیار گەنجێکی تازە پێگەیشتو بو لە موسل دەرچو بو، ئەندامی کۆمەڵە و، لە دەستەی بەڕیوەبەری یەکێتی خوێندکارانی کوردستان بو. زورتر لەوەی پزیشکی بکا ئەویش خەریکی پێشمەرگایەتی بو لە چونەوەیەک دا بۆ سلێمانی لە بەیانیی ۷۹/۱/۳۱ دا کەوتە بۆسەوە کوژرا.

ڕوخانی شا بۆ ئێمە بو بە خێر. نەخۆش و بریندارەکانمان ئەنارد بۆ ئێران. هەندێکیان لە لای پزیشکە کوردەکانی ئێران تەداوی ئەکران و، هەندێکیان ئەچونە «بیمارستان» ە حکومەتیەکانی تەوریز و تاران.

چالاکی پێشمەرگە و، شەڕ لە گەڵ هێزەکانی حکومەت دا زۆر بویو. لە ئەنجامی ئەوەش دا بریندارمان زۆر بو ئەبو جێگایەکیان بۆ تەرخان بکری. د. شادمان مستی لە یوگۆسلاڤیاوە هاتەوە. شادمان هەمو کاتی خۆی بۆ نەخۆشخانە تەرخان کرد. هاوینی ۸۰. لە توژەڵە نەخۆشخانەیەکی هاوینەی لە خیوەتێکی گەورەدا دامەزراند. هەروەها ڕێوشوێنی دروستکردنی نەخۆشخانەیەکی گەورەمان لە تەختایەکی قوڵی نێوان شێنێ و زەڵی لە سەر کانیەکی خۆش و لە ناو ڕەز و باخ دا دانا. شوێنەکە ناوی «قوڵە هەرمێ» و نەخۆشخانەکە ناو نرا «نەخۆشخانەی شەهید د. بەختیار». زۆری پزیشک و زۆری کەوتنی نەخۆش و، دەرمانگا و، ژوری ئەشیعە و ژوری نەشتەرگاریمان تێ دا دروست کرد. شادمان نەخۆشخانەکەی بەڕیوە ئەبرد. لە گەڵ هەڵگیرسانی شەڕدا لە گەڵ ئێران هەندێ پزیشکی کە هاتنە دەرەوە. هەندێکیان ماوەیەکی کورت ئەمانەوە، ئەڕویشتن بۆ ئێران و، لەویوە ئەچون بۆ ئەوروپا.

نەخۆشخانەکە دوای ئەوەی ڕێگەی ئێرانمان لێ بەسترا بو بە ناوەندێکی گرنگی تەداوی زاماری پێشمەرگە بەردەوام ۱۰ برینداری تێ دا بو.

*

ناوچەکە زۆر قەرەباڵغ بویو. بە سەدان کادر و پێشمەرگە و خوێندەوار لە توژەڵە و ناوزەنگ و نۆکان .. کۆبوبونەوە. د. شادمان هەندێ جار قسەی خۆشی ئەکرد. وتی: «هەمو ئەو تەنگوچەڵەمانەی لە پایتەختی وڵاتە پێشەسازییە پێشکەوتوەکان دا هەیە لێرەش هەیە. لەوێ تەنگوچەڵەمەی بێکاری هەیە، لێرەش هەیە. لەوێ تەنگوچەڵەمەی خانو هەیە، لێرەش هەیە. لەوێ تەنگوچەڵەمەی گرانی و ئاوسانی دراو هەیە، لێرەش هەیە...»

ڕاستی ئەکرد هەموی هەبو، بەڵام هی ئێمە لە جۆرێکی تر بون.

*

بوردومان

پێش نیوەڕوی ۹ ی تەموزی ۸۰. لە توژەڵە لە ژێر سێبەری دارگوێزێکی گەورەدا لە گەڵ عومەر شێخموس، جەمال ئاغا، سالار، عومەر دانیشت بوین کاروباری ڕۆژانەمان ئەنجام ئەدا لە پڕ پۆلێ فڕۆکەی عێراقی پەیدا بون چەند بۆمبایەکی گەورەیان بەردایەوە. ناوچەکە

پڕ بو لە دوکـەلی رەش و تەپوتوز و بۆگەنی باروت. بە دوای ئەوەیش دا چەند فڕوکـەیەک کەوتنە پەلامار تەقەیان لە خیوەت و بن بەرد و نوای بن شاخەکە ئەکرد.

لە دامێنی ناوزەنگ دا بازاڕیکی گەورەی لی بو کەلوپەلی عیراق و ئیرانی تی دا ئەفروشرا بە زوری لە کەپردا بون، ئاگر درا بو سوتا. بە سەدان مافور و رادیو و تەلەفزیون سوتا. بایی چەندین ملیون دینار زەرەر لە دوکانداره‌کان کەوت.

دەزگای راگەیاندنی یەکیتی لە دامێنی توژەلە دا بو بە تەواوی خاپور بو، هەمو دەزگاکانیان شکا و سوتا و، یەکی لە کادرەکانیان: بورهانی شیخ مستـەفای قەرەداخی، کوژرا و، چەند کەسیکیان بریندار بو.

لە سـەرچاوەی توژەلەیش کـە بنکەکـانی ئیـمـەی لی بو، کـادریکی سکرتاریەتی مـامجـەلال: مـحەممد ئەبوبەکر، کوژرا و چەند کـەسی بریندار بون، لەوانە: سـەید مـەجیـد ئەندامی م ع و، میران فوئاد مستی ئەندامی دەزگای دارایی و، پیشرەو سەید ئیبراهیم لە سکرتاریەت، حەمە سەعید و هاوری جەبار لە بنکەکەی من.

پیشـمەرگەکانی دەزگای راگەیاندن هاواریان لی هەستا بو داوای بارمەتییان ئەکرد. هەر کە هیرشـەکە کەمی خاو بوەوە چوین بو بارەگای راگەیاندن. ساغـەکان چوبونە شاخ و، کـوژراو و هەندی لە بریندارەکـان لەو ناوەدا بون. تیکرا ۹ کـەس بریندار بو بو تەداوی هەمومان رەوانەی سەردەشت کردن.

چەند مـەفـرەزەیەک بنکەیان لە توژەلە بو بو پاراسـتنی مـامـجـەلال سـەر بە سکرتاریەت بون، فـەرماندەکانیان: بەکر پیرۆزت، مەلا وسوی خەندەکە، شیخەکول، بو. بو ئیوارە تەرمی هەردو پیشمەرگەی یەکیتی: بورهان و محەممدمان لە سەرچاوەی توژەلە بە خاک سپارد، مەلا وسوم بانگ کرد تەلقینیان دا بدا. مەلا وسو وتی: «تەلقین نازانم». وتم: «تو چون مـەلایەکی تەلقیـن نازانی!» وتی: «بە منالی وەهایان ناو ناوم ئەگینا من مـەلا نیم». حشع بارەگـاکـانیـان لە توژەلە بو، بەلام بە ریکەوت زەرەر لەوان نەکـەوت بو. ئەوانیش لە شاردنەوەیان دا بەشدار بون.

ئەو رۆژەی ئەم رووداوەی تی دا قـەومـا ریپـورتەریکی تەلەفـزیونی فـەرەنسی لە ناوچەکە بو. بەر لە بوردومانەکە وینەی بازار و بنکەکان و ئاوایییەکانی زەلی، شینی، سونی و، کاتی بوردومـانەکـەش وینەی فرۆکـەکان و، دوای بوردومـانەکـەش وینەی بازاری سوتاو و ئاوایی ویرانی گرت بو. بەرنامـەیەکی ریکوپیکی لی دروست کـرد بو بو تەلەفـزیون و، لە پاریس پیشـانیـان دابو. کەندال، کە دوایی بو بە سـەرۆکی ئینستیـتوتی کورد لە پاریس، لەو کـاتەدا بە پی ی راسـپـاردەی د. قـاسـملو، نوینەرایەتی حدکای لە فـەرەنسـا ئەکـرد. نامـەیەکی دریژی بو تەلەفـزیونی فـەرەنسی نوسی بو، راپورتـەکـەی کـابرای بە درۆ خـست بوەوە و، نوسی بوی کـە ئەو رووداوە هەموی لە کوردستـانی ئیران دا بوەوە و، پەیامنیرەکەی ئەوان بە درۆ باسی کوردستانی عیراق ئەکا.

سـەیرەکـە لەوەدا بو: کەندال خوی کوردی تورکـیا بو، نوینەرایەتی کوردی ئیـرانی ئەکرد و، دژی کوردی عیراق کاری ئەکرد!

*

پاش چەند رۆژی کـەسـوکـاری مـحـەممد لە کـۆیەوە و، کـەسـوکـاری بورهان لە سلیـمـانیـەوە هاتن بو گـویزانەوەی تەرمەکـان. فـەهمی شیخ ئەنوەری قەرەداخی هات بو بو

پردنەوەی بورهان. فـەهمی ئاسـیـاوی گـەرەک و سـەردەمی خـوێندنم بو، ئەویش وەکـو من زانستی سیاسی لە زانکۆی بەغداد خوێند بو. ئەندامی کۆمەڵە و تێکۆشەرێکی ناوشار بو. زۆر لە مێژ بو نەمبینی بو. دوای ئەم سـەفـەرەی بە ماوەیەک بەعس گرتی و، تا ئێـسـتـاش بێ سەر و شوێنە.

*

زیندان

سـەردەمـێـک جـێـگەیەکی ئەمـێـنمـان نەبو گـیـراوی تێ دا گل بدەینەوە، لە بەر ئەوە ئەوانەی ئەگیران، ئەوەی تاوانی جاسوسیی لە سەر ساغ بوایەتەوە ئەکوژرا و، دیلەکان، وەکو دوایی لە بلاوکراوەکان دا بو بو بە باو دوای ئەوەی «رێبازی شۆرشیان بۆ رون ئەکرایەوە!» بەر ئەدران.

لە گەڵ زیاد بونی چالاکـیـیـەکانی پـێـشـمـەرگەدا، تا ئەهات ژمـارەی گیـراوەکان زۆر ئەبون. ئەبو شـوێنێکیان بو تەرخان بکری و، تاقـمـێکیان لێ بکری بە مـەسئول. ئەمـانویست زیندان بکەین بە دەزگایەکی شارستانی و، جوری رەفتاری ئێمە لە گەڵ هی بەعس جیـاواز بێ. ئەو مـافـانەی راگەیاندنی جـیـهـانیی مافی مرۆڤ و، یاسـا ناودەولەتیـیـەکان بۆ گیـراویان سەلماندوە، ئێمەش جێبەجێیان بکەین.

عـەلی شامـار، کادری کـۆمەڵە، کە لە پـێـشـمـەرگـەکانی مـەفـرەزەکـانی سـەرەتا بو، هەڵبـژێردرا بە لێـپـرسـراوی زیندان و، کـەرتـێـکی پـێـشـمـەرگـەی بۆ تـەرخـان کـرا. عـەلی لە دامێنی دۆڵەکەدا خانویەکی بۆ بارەگای پێشمەرگەکانی و، خانویەکیشی بۆ زیندان دروست کرد.

گیراوەکان دو جۆر بون: جۆرێکیان دیل وەکو، سەرباز، جەیشی شەعبی، بەعسی، جاش، ئەمن و ئیـسـتـیـخـبـارات.. کـە لە شەرو بۆسـەدا ئەگیـران. ئەوانی تر لە سـەر تاوانی ناسیاسی وەکو کوشتن، دزی.. گیرا بون.

لێدان و سوکایەتی پێ کردن بە توندی قەدەغە بو، هەر پێـشـمـەرگـەیەک کارێکی لەو بابەتەی بکردایە بە توندی سزا ئەدرا.

خواردنیان وەکو خواردنی هەمو بارەگاکانی پێشمەرگە بو.

لە نەخۆشی و ناسـاخی دا، وەکـو پـێـشـمـەرگە، لە نەخۆشـخـانەی شـۆرش دا تیـمـار ئەکران.

کـەسـوکـاریان بۆیان هەبو هـەر کـاتێکی بیـانویـسـتـایە بە ئازادی سـەردانیـان بکەن، خواردن و کەلوپەلیان بۆ بهێنن یا بۆ بنێرن.

بۆیان هەبو داوا و سکالا و شکات بۆ دەزگا سەرکردەییەکانی یەکێتی بنوسن.

کسانی شارەزا و قانونی لێکولینەوەیان لە گەڵ ئەکردن و، دادگایەک کە پێک هات بو لە ۳ کەس: دو ئەندامی م س و، یەکێکی حقوقی، حوکمی ئەدان و، مەکتەبی سیاسی لە کۆبونەوەی خۆی دا دوا بڕیاری لە سەر حوکمەکە ئەدا.

حکومەتی بەعس، هیچ کاتێ ئامادە نەبو، گیـراو هەر پلەو پایەیەکی لـە بەعس یا لە جەیش یا لە دائیرەکانی دەولەت دا هەبوایە، بگۆڕێتەوە. لە بەر ئەوە زۆر لە گیراوەکان بە تایبەتی سەرباز، مانەوەیان کەلکێکی ئەوتۆی نەبو، زو بەر ئەدران. هەزاران کەسی عەرەب، سەر بە داوودەزگای جیا جیا، گیراون و بە بێ هیچ بەرامبەرێک ئازاد کراون.

*

دروستکردنی خانوی تازه

هاوڕیـانی زیندان، کـه زوریان هاوسـەرەکـانیـان لـه گـەل خۆیان هینا بو، هەروەها کاری سیاسی، ڕیکخراوەیی، ڕاگەیاندنیان پی سپیردرا بو، ئەبو ئەوانیش جیگه بۆ خۆیان خۆش بکەن. له شینی، قـوله هەرمی، زەلی، ناوزەنـگ، توژەله.. چەندین خـانوی نوی یان بۆ دەزگـاکـانی پیشـمـەرگە، ڕاگـەیاندن، دارایی، ناوەندی کـۆمـەله، ڕیکخـسـتنی بزوتنەوه دروست کرد. ناوچەکه ئاوەدان بوەوه، نزیکەی ..۱.۷ کەسی لی ئەژیا.

ناوەندی کومەله ڕیزه خانویەکی خۆشی دروست کرد. دەزگای ڕیکخستن و دەزگای ڕاگەیاندنی تی دا بو، شوینیک بۆ کتیبخـانه تەرخان کرا بو، هۆلیکیش به ناوی «هۆلی شەهید شەهاب» دروست کرا جیگەی کۆبونەوەی ..۳ کەسی تی دا ئەبوەوه.

بۆ هاوینـەکـەی، منیش له سـەرو هەمـان خـانوی کـه زسـتـانی ڕابوردو لی ی بوم، به چەند مەتریک لـه پال تاشـه بەردیکی گـەورەدا خـانویەکی ٤ ژوریم دروست کـرد. ئەگـەرچی بەنایەکی خەلکی داوداوامـان هینا بو دیوارەکانی بۆ دائەنابین، بەلام کریکاریـیـەکـەی خۆمـان ئەمان کرد. خانوەکەی من خۆشتر بو له زوری خانوەکان، حەمام و شوینی چیشت لی نانی تی دا بو. دواییتر بەردەمەکەیم تەخت کرد و، حەوزیکی گەورەی جوانم تی دا دروستکرد و، چوار دەورەکەیم کرد به گول و ڕەز و باخ.

بەختیاری بڕام و حەمه جەزایش چەند خانویەکیان له نزیک خانوەکەی من بۆ ژیانی خۆیان دروست کرد.

جگه له بارەگـای داوودەزگـاکـانی یەکیتی، حشع، پاسۆک، مـەفرەزەیەکی بەعسی سەر به سوریا، هەندی ڕیکخراوی عەرەبی – عیراقی و، ئیرانی لەو ناوەدا خانویان کرد.

لەم کـارانەدا ئەوەی سـەرنجی ڕائەکیـشـا دۆزینەوەی هەندی کـەرسـتـەی کۆن بو، کـه دەریان ئەخست ئەم ناوچەیه له کۆنەوه ئاوەدان بوه له ناو دۆزراوەکان دا:

– له زینی سـور له کـاتی هەلکەندنی بناغـەی خـانوەکـان دا چەند گـۆڕیکیـان دۆزیـیـەوه. گـۆڕەکـان هی مـوسـولمان نەبون، چونکه ڕوەو قـیـبله نەنیـژرا بون و، ملوانکه و متومورو یان له گەل خرا بوه چال. ئیسکەکانیان تیکەلاوی گل ببو پوا بو.

– له ناوزەنگ له شـوینی هۆلی شـەهاب، دا دو گـۆزەی گـەوره و سـاغ و، له توژەلەیش لەو شوینەی کـه ناوی: «گـردی کوپان» بو ئیسـتـگەی ڕادیوی لی بو، له نیـوان توژەله و ناوزەنگ دا، چەندین گـۆزه و، چەند دراویکی سـەردەمی ئەسکەندەری گـەوره دۆزرایەوه.

گۆزه بۆ چەند مەبەست به کار هاتوه: یەکـیکیان وەکو تابوت بۆ هەلگرتنی ئیسک و پروسکی مردو. ئەوی تریان بۆ هەلگرتن و شاردنەوەی دانەویله و خواردەمەنی و، گەنجینه له چاوی دوژمن.

زەردەشـتـیـەکان کـه یەکیکیان لی مردوه، تەرمـەکەیان بردوته شوینیکی بەرز دایان ناوه، تا قـەل و دال گـۆشـتـەکـەی خـواردوه و، تیـشکی خۆر ئیـسـکەکانی خـاوین کـردۆتەوه، ئەوسـا ئیـسـقـانەکـانیـان کـۆ کـردۆتەوه و خـسـتـویـانـەته گۆزەیەکـەوه، گـۆزەکەیان له ئەرزدا ناشتوه.

ئەبی کـوردسـتان چەندی لەم شوینەواره دیرینه به نرخانه تی دا بویی، کـه ڕابوردوی

ناوچەکە و کوردیان ڕوون ئەکردەوە، بەڵام بەمجۆرە فەوتا بێ.

*

گرتنی بیگانە

شــورشی ئەیلول هەر لە ســەرەتاوە لە دنیــادا دەنگی دایەوە و، ڕۆژنامــەوانی بە ناوبانگی دنیا سەردانیان کــرد و، وتار و لیدوان و کــتـێـبـیــان لە سەر نوسی. شــورشی حوزەیران، لە بەر چەند هۆیەک، لەم ئیمتیازە گرنگە بی بەش بو:

١. عیراق «تعتیم اعلامی» خست بوە سەر چالاکیەکانی شورش. بە هیچ جۆری لە دەزگــاکــانی ڕاگــەیاندنی خــوی دا: ڕۆژنامــە، ڕادیو، تەلەفــزیون.. باسی نەئەکــرد و، نەیئەهیشت دەنگی بۆ دنیا دەرچێ.

٢. پیوەندی عیراق لە گەڵ دەولەتانی دەرەوە باش و، داهاتی نەوت گەشانەوەیەکی زۆری دابو بە پیوەندی ئابوری و بازرگــانی عــیراق و دەولــەتانی تر و، زۆر لەم دەولەتانە لە ناو خۆیان دا پیشبڕکییان بو کامیان باشترین سەودای بازرگانی لە گەڵ عیراق بە دەس بهێنی. لە بەر ئەوە گــیروگرفتی ناوخۆی عیراقــیان پشت گوی ئەخست، بە تایبەتی کە عیراق لە گەڵ ئیران کەوتە شەڕەوە.

٣. شیوەی چەوتی ڕاگەیاندنی یەکیتی.

یەکی لەو تاکتیکە تازانەی لەم شورشەدا داهینرا، بۆ ئەوەی لە ئابلوقەی ئیعلامی دەربچی و دەنگی بە دنیا بگات، گــرتنی کــارکــەرانی بیگانە بو. گــرتنی ئەمــانە لە لایەن دەزگاکانی ڕاگەیاندنی ئەو ولاتانەوە باس ئەکرا و، لە دنیادا دەنگی ئەدایەوە و، بەم ڕیگایە ســەرنجیــان ڕائەکــیشــرا بۆ هەبونی جــولانەوەیەکی ســیــاسی - چەکــدار دژی بەعس لە کوردستانی عیراق دا.

سەرەتا چەند کارکەریکی فەرەنسی گیرا لە قەندیل کاریان ئەکرد. بە دوای ئەوان دا پۆلۆنی و، ئەلمانی و، یۆگوسلاڤی و ڕوس..

ئەم کــارە لە لایەن دەولەتانی ئەوروپیــەوە بە کــاری تیــرۆریســتی دائەنرا و، ئەنجامەکەی:

- عیراق گوی ی نەئەدایە و، خۆی نە ئەکرد بە خاوەنی. بە هیچ جۆری ئامادە نەبو گفتوگۆی لە سەر بکا بۆ گۆڕینەوەیان بە گیراو و دیلەکانی ئیمە و، بە هیچ جۆری ئامادە نەبو پارە بدا بۆ بەردانیان.

- دەولەتەکــانی خــۆیشــیــان دو جۆر بون: ئەوانەی ئەوروپای ڕۆژهەلات، یەکــیــتی سۆڤیت، پولونیا، یۆگــۆسلاڤیــا.. هاوولاتیەکانی خۆیان فەرامۆش ئەکرد و، لە ســەریان هەلنەئەدانی و بە تەنگیــانەوە نەئەهاتن. دوەمیــان، ولاتانی ئەوروپای ڕۆژئاوا، ئەمــەیان بە کاریکی تیرۆریستی دائەنا، بەڵام ئەکەوتنە گفتوگۆی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ بۆ پاراستنی ژیان و بەردانیان.

ئەم کارە بۆ ئیمە لە چەند سەرەوە سودی هەبو:

١. ڕۆژنامــەکــانی ئەو ولاتانە باسی گــیــراوەکــانیــان ئەکــرد و، هەوالی هەبونی جولانەوەی کوردیان ڕائەگەیاند.

٢. لە هەندی ولات ئەبو بە هۆی دامەزراندنی پیوەندی ڕاستەوخۆ لە گەڵ نوینەرانی

یەکێتی. د. کەمال فوئاد چەند ساڵ لە ئەڵمانیا نەیتوانی بو پەیوەندییان لە گەڵ دابمەزرێنی، بەم هۆیەوە پەیوەندییان لە گەڵ دامەزراند.

٣. لە هەندێ وڵات ئەبو بە هۆی هەندێ دەسکەوتی ماددی: ناردنی دەرمان، تەداوی بریندار، دانی پارە..

ئەم کارە هەندێ لە هەڤاڵانی ئەورووپای سەغڵەت کرد بو، وایان ئەزانی جێگەیان پێ لێژ ئەکا. لە باتی ئەوەی هەوڵ بدەن بە چاکترین شێوە کەڵکی لێ وەربگرن، گوشاریان بۆ سەرکردایەتی یەکێتی ئەهێنا واز لەم تاکتیکە بهێنێ، تەنانەت گەیشتە رادەی هەڕەشەی وازهێنان لە یەکێتی. بەڵام ئەم تاکتیکە بو بو بە باو. هێزەکانی تریش پەنایان ئەبردە بەری لەوانە: حسک و پارتی. ئەگەر ئیمەش وازمان لێ بهێنایە ئەوان درێژەیان پێ ئەدا.

*

هاوینی ٩٨٠ لە بەری قەرەداخ ٩ کەسی سۆڤیەتی لە کاتی راوەماسی دا گیران. هەرێمی ٥ ی قەرەداخ ویستیان بە پەلە بیانپەڕێننەوە بەری شارباژێر بۆ ئەوەی بیانگەیەننە بارەگاکانی سەرکردایەتی. جەیشی عیراق یەکێ لە گەورەترین لەشکرکێشییەکانی کرد بۆ سەریان و، هەمو ئەو رێگایانەی ئەوان گومانیان لێ ئەکرد بە هالیکۆپتەر لێ ی دابەزین و، گرتیان. لە شوێنێک دا پێشمەرگەکانیان دۆزییەوە. بو بە شەڕێکی قورس. ٦ کەس لە پێشمەرگەکان کوژران لەوانە: گۆران، کە یەکێ لە باشترین فەرماندەی کەرتەکانی هەرێمی ٥ بو و، ١٧ پێشمەرگە و دوان لە سۆڤیەتیەکانیش بریندار بون.

مستەفا چاوڕەش، فەرماندەی هەرێمەکە، بۆ ئەوەی هێرشەکەیان لە کۆڵ بێتەوە سۆڤیەتیەکانی بەردا بو.

یەکێ لە بریندارەکان شاهۆ (حەمەی تەڵە) بو. شاهۆ شاخەوانێکی کەم هاوتا و، شمشاڵژەنێکی شارەزا بو. لەم شەڕەدا گوللەیەک لە سەری و گوللەیەک لە دەستی دابو. برینەکەی سەری لە زمان و، گوللەکەی دەستیشی پەنجەکانی لە کار خست بو، تا ماوەیەکی زۆر قسەی بۆ نەئەکرا و، تا کوژراش زمانی بە تەواوی بەر نەبو، چەند پەنجەیەکی دەستیشی سەقەت بوبو. لە گەرمەی شەڕ و هێرشی هالیکۆپتەردا بە برینداری لە بن دەوەنێک دا ئەبێ، خوێنی لەشی چۆڕاوگەی بەست بو. لەو کاتەدا مارێک لە نزیکی پەیدا ئەبێ، دەس ئەکا بە لستنەوەی خوێنەکەی. شاهۆ هۆشی لە لای خۆی ئەبێ بەڵام نە زمانی ئەبێ هاوار لە هاورێکانی بکا و، نە دەستی بەرد ئەگری لە مارەکەی بگرێ. مارەکە تا تێر بوبو چۆڕاوگەی خوێنەکەی لست بوەوە و، دوای ئەوە بێ ئەوەی پێوەی بدا ڕۆیشت بو. بێگومان هەڵوێستێکی دژوار بوە دیمەنەکەی هەرگیز لە بیر شاهۆ نەئەچوەوە.

*

«گروهی حەوت نەفەر»

چوار مانگ دوای گرتنی چوارەمین کونگرەی حدکا، ٧ ئەندامی کومیتەی ناوەندی بەیانێکی درێژیان بڵاوکردەوە، جیابونەوەی خۆیان لە حیزب راگەیاند، بە بیانوی جیاوازی هەڵوێستیان لە حکومەتی ئیسلامی ئێران و، هاوکاری سەرکردایەتی حدکا لە گەڵ رژێمی بەعس. ناویان لە خۆیان نا بو: «پێڕەوانی کونگرەی چوارەم».

لە ناو پێڕەوانی کونگرەی چوارەم دا چەند کەسێکیان تێ دابو تازە هات بونە ریزی حدکاوە، بەڵام ٣ کەسیان لە ناودارە کونەکان بون: غەنی بلوریان، کە زیاتر لە ٢٠ ساڵ لە

سەر حدکا لە زیندانی شادا بو. رەحیمی قازی، کە لە سەردەمی جمهوریەتی مەهابادەوە چو بو بۆ سۆڤیت و تا رزخانی شا لەوێ مابوەوە. هیمن، کە ١٠ ساڵ زیاتر بو لە عیراق بو، دوای روخانی شا ئەویش گەرابوەوە.

حیزبی تودە لە ئیران دا لاواز بو، لە کوردستان دا سەرەرای لاوازی بەدناویش بو. بەلام نفوزی حیزبی تودە لە ناو حدکا دا کزن بو، ئەگەرایەوە بۆ ئەو جورە پەیوەندییەی لە پەنجاکان دا لە نیوان هەردو حیزب دا دروست کرا بو. دوای سەرکەوتنی شورش، ئەگەرچی ریکخراوی تایبەتی خوی دامەزراند بو، پاشکوی حەفتەنامەی «مەردوم» ی لە تاران بە کوردی بلاو ئەکردەوە، بەلام هەندی لە تودەییەکان خویان خزاند بوە ناو ریزەکانی حدکاوە.

لەو کاتەوە د. قاسملو بو بو بە سکرتیری حدکا، حدکای بەرەو سەربەخویی لە تودە هینا بو، لە بەر ئەوە لە گەلی کزک نەبون، دوای سەرکەوتنی شورش، کە حدکا نەچوە ژیر باری سیاسەتی حیزبی تودەوە، ناکوکییەکەیان قولتر بو، بە تایبەتی تودە پشتیوانی بی چەندوچونی رژیمی ئیسلامی ئەکرد، بە بیانوی ئەوەی دژی ئیمپریالیزمی ئەمەریکایە و، حدکا لە کیشە و شەردا بو لە گەل ئەم رژیمە چونکە مافەکانی کوردی نەئەسەلماند.

پیرەوانی کونگرەی چوارەم، بەم جیابونەوەیە لایان وا بو:

- زورایەتی ئەندامانی حیزب و دانیشتوانی کوردستان، کە لە شەر بیزارن و، ریزی تایبەتی دائەنین بۆ رابوردوی سیاسی ئەم تیکوشەرانە، لە دەوری ئەمان کۆ ئەبنەوە و، ئەمان ئەبن بە «حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران».

- یەکیتی سۆڤیتی و، ولاتانی ئەوروپای روژهەلات و، حیزبە کومونیستیەکانی جیهان پشتیوانی لەوان ئەکەن.

- رژیمی ئیران لە گەل ئەوان پیک دی، ئەگەر خودموختاریشیان نەداتی، بە ئاشتی کیشەی کورد چارەسەر ئەکا.

سەرکردایەتی حدکا زور زو چوەوە بە گژ ئەم تاقمەدا و، بە جاش و خائین ناوی بردن. لە بوچونەکانیان دا و، لە ژور - هەلسەنگاندنی خویان دا بە هەلە چوبون. جەماوەری حدکا بە زوری لە دەوری سەرکردایەتی قاسملو مانەوە. ئومیدەکانی هەیشیان بو بە سۆڤیت و رژیمی ئیران نەهاتە دی. هاوکاریان لە گەل حیزبی تودە و، کاربەدەستانی ئیران هیچ دەسکەوتیکی سیاسی یا سەربەرزییەکی بۆ خویان دابین نەکرد. بە لاوازی مانەوە و، سەرەنجام پەرەوازە بون: هەندیکیان لە شەری حدکا دا کوژران (رەحمانی کەریمی). هەندیکیان چونە ئەوروپا (رەحیمی قازی و غەنی بلوریان)، هەندیکیشیان لە شارەکان دا جیگیر بون (هیمن و ئەوانی کە).

هیمن، شاعیر و ئەدیب بو زیاتر لەوەی سیاسی بی، خاوەنی سرودی نەتەوەیی: «گەرچی توشی رەنجەرویی و حەسرەت و دەردم ئەمن..» و، خاوەنی: تاریک و رون، توحفەی موظفەریە، نالەی جودایی و پاشەروک بو. مەحابن بو خزی لە کاروباری حیزبایەتیەوە بگلینی.

*

جەنگی عیراق - ئیران

ناکزکی عیراق لە گەل ئیران پیشینەیەکی میژویی هەیە بە تایبەتی لە سەر دیاری کردنی سنور و، پیروزگاکانی شیعە. ئەگەریتەوە بۆ سەردەمی عوسمانی و صەفەوی. ئەو

ناکۆکییانە بە میرات بۆ دەوڵەتی عێراق مابونەوە. لە سەردەمی پاشایەتی دا هەردو دەوڵەت جۆری لە پەیوەندی دۆستانەیان دامەزراند بو، هەردوکیان ئەندام بون لە پەیمانی بەغدادا. رژێمی جمهوری ناکۆکیە کۆنەکانی هەمو زیندو کردەوە. ئەورەحمان عارف هەوڵی دا نێوانی عێراق لە گەڵ ئێران باش بکا، بەڵام ئینقیلابی بەعس لە ١٩٦٨ دا، نەیهێشت ئەم هەوڵە سەربگری.

ئێران ڕێککەوتنی ساڵی ١٩٣٧ ی دەربارەی شەطولعەرەب یەکلایەنە هەڵوەشاندەوە. ئەحمەد حەسەن بەکر بەم بۆنەیەوە لە ساحە التحریر لە بەغدا وتارێکی ئاگرینی دا، وتی: «وسوف لن أكون عربيا ولا مسلما اذا نسيت هذا الموقف الذلل...» عێراقی بەعسی لەو کاتەدا توانای ڕووبەڕووبونەوەی چەکداریی ئێرانی نەبو. ئێران یارمەتی شۆڕشی کورد و دوژمنەکانی بەعسی ئەدا و، بەعسیش یاوەشیان بۆ موعارەضەی ئێرانی کرد بوەوە تا ڕێککەوتنەکەی صەددام - شا لە جەزائیر. ئەو کاتەی ڕێککەوتنی جەزائیر ئیمزا کرا، هەمان ئەو بەکرەی سوێندەکەی خوارد بو سەرکۆماری عێراق بو.

صەددام لە ڕێککەوتنی جەزائیردا (تنازل) یکی زۆر گەورەی کرد بۆ شا، نیوەی شەطولعەرەب و، چەند جێگای تری سنوری وشکایی لە کوردستان دایە، بەرامبەر دەسهەڵگرتنی شا لە کورد. ئەم (تنازل) ەی صەددام بۆ شا لە ناو کۆڕە نەتەوەپەرستەکانی عەرەب دا بە خراپ دەنگی دایەوە. صەددام ئەگەرچی بە سەرکەوتنێکی مێژویی گەورەی دائەنا و، بیانوی بۆ دائەتاشی، بەڵام لێ ی بویو بە گرێ یەکی ڕەوانی.

دوای ڕوخانی شا و سەرکەوتنی ئینقیلابی ئیسلامی، ترسی صەددام لە ئێران زۆر زیادی کرد. ئەترسا شەپۆلی ئیسلام دەسەڵاتی ئەویش ڕاماڵی. وەکو لە کۆڕە تایبەتیەکانی خۆی دا وت بوی: «پیش ئەوەی شەر بکەویتە ناو ماڵی خۆتەوە، شەڕەکە بخەرە ناو ماڵی دوژمنەکەتەوە.» ئیتر خۆی بۆ پەلاماردانی ئێران ئامادە کرد. بە تایبەتی لەو کاتەدا رژێمی ئیسلامی هێشتا جێگیر نەبویو. ئەرتەشی ئێران بە هۆی پاککردنەوەی ڕیزەکانی لە ئەفسەرانی سەلتەنەت تەلەب دارزا بو. سپای پاسداران هێزێکی پچوک و، بۆ ئاسایشی ناوخۆ تەرخان کرا بو. کێشەی نەتەوایەتی لە کوردستان، عەرەبستان، ئازەربایجان، بلوچستان، تورکمان سەحرا تەقی بوەوە. باری ئابوری بە هۆی پشێوی ناوخۆیەوە باش نەبو. ئێرانی تازە وەکو دەوڵەتێکی توندڕەو لە دنیا دابڕا بو.

صەددام ئەمەی بە هەل زانی بۆ ئەوەی تۆڵە لە ئێران بکاتەوە و، ڕژێمەکەی بروخێنی و وڵاتەکەیان پارچە بکا.

ڕۆژی ١٧ ئەیلولی ٨٠. «ئەنجومەنی نیشتمانی» بانگ کرد بۆ کۆبونەوەیەکی نائاسایی. صەددام لە بەردەمی ئەم کۆبونەوەیەدا وتارێکی دا لەوتارەکەی دا وتی:

«لقد كانت اتفاقية اذار ١٩٧٥ في حينها قرارا شجاعا، وحكيما، قرارا وطنيا، وقوميا.

«لقد كانت اتفاقية اذار بنت ظروفها، وقد فهمها شعبنا، واعتبرها في اطار تلك الظروف انتصارا عظيما، واستقبلها بفرح عظيم..

«ولما كان حكام ايران قد أخلوا بهذه الاتفاقية منذ بداية عهدهم بتدخلهم السافر والمقصود في شوون العراق الداخلية، واسنادهم، كما فعل الشاه من قبل، وامدادهم لرووس التمرد المدعوم من امريكا والصهيونية، ولامتناعهم عن اعادة الاراضي العراقية التي اضطرننا

الى تحريرها بالقوة، فانني اعلن امامكم، اننا نعتبر اتفاقية ٦ اذار لعام ١٩٧٥ ملغاة، وقد اتخذ مجلس قيادة الثورة قراره بذلك..»
صەددام نە لە ئیمزاکردنی ریککەوتنی جەزائیر و بەخشینی شەطولعەرەب دا پرسی بە گەلی عیراق کرد بو، نە لە هەلوەشاندنەوەی دا.
رۆژی ۲۲ ئەیلول ۱۹۲ فرۆکەی جەنگی کەوتنە فرین بۆ بوردومانی ئیران.
رۆژی ۲۳ ی ئەیلول هیزی زەمینی عیراق لە ۳ لاوە پەلاماری ئیرانی دا:
لای سەرو بۆ راگرتنی هیزەکانی ئیران لە شوینەکانی خۆیان دا.
لای ناوەراست بۆ گرتنی هەندی شار و شوینی ئیران تا نەتوانن لەو قولەوە هیرش بۆ بەعقوبە - بەغداد بکەن.
لای خوارو بۆ داگیرکردنی کانگاکانی نەوتی ئیران. ئەمەیان هیرشی سەرەکی بو.
صەددام ئەم جەنگەی ناو نا: «قادسیەی صەددام». لە مەش مەبەستی ژیاندنەوەی دوژمنایەتی کۆنی نیوان عەرەب و ئیران بو. لە قادسیەی یەکەم دا لەشکری عەرەب، لەشکری ئیرانی شکاند و، دەولەتی ساسانیی روخاند و، گەلانی ئیران موسولمان بون. ئەم شەرەی بەو شەرە ئەشوبهاند.
لە سەرەتادا جەیشی عیراق هەندی پیشرەوی کرد و، هەندی جیگای گرت. بەلام نەیتوانی ئامانجەکانی بەدی بهینی. صەددام بە هیوا بو تاگربەیکی وەکو تاگربەرەکەی جەنگی شەش رۆژەی عەرەب - ئیسرائیلی ۱۹٦۷ دوبارە ببیتەوە. کە ئەنجومەنی ئاسایشی ریکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکان بریاری راگرتنی شەری دا، صەددام چونکە خۆی بە سەرکەوتو ئەزانی یەکسەر قوبولی کرد، بەلام ئیران بریارەکەی قوبول نەکرد و دریژەی دا بە جەنگ.
خەیالەکانی صەددام هەموی بەتال دەرچو: رژیمی ئیرانی نەروخا و ئیران پارچە پارچە نەبو. شەرەکەش بە چەند هیرشیکی ئاسمانی و، بە چەند هیرشیکی زەمینیی و، بە شەش رۆژ کۆتایی نەهات.
لە کاتی گفتوگۆکانی ۱۹۹۱ دا کە بردینیان بۆ دیدەنی صەددام، گوناحی دریژەکیشانی شەرەکەی خستە ملی ئیمە. لە قسەکانی دا وتی: «کە شەر هەلگیرسا لە گەل ئیران ۳ فەیلەقمان هەبو. زیاتر لە یەک فەیلەق بە ئیوەوە خەریک بو. لە بەر ئەوە نەمتوانی هەمو جەیشی عیراق بخەمە شەرەوە دژی ئیران. ئەگەر ئیوەم لە گەل بوایە لە باتی ۸ سال بە ۸ رۆژ شەرەکەم بە لادا ئەخست..»
دوا بە دوای هەلگیرسانی جەنگی عیراق - ئیران لە زنجیرەیەک کۆبونەوەدا بەرنامەی کاری داهاتومان بەمجۆرە دیاری کرد:
١. هەولدان بۆ خۆ بواردن لە شەری لابەلا و خۆلادان لە هەر ناکۆکیەکی لاوەکی سیاسی یا چەکدار، وە هەولدان بۆ خاوکردنەوەی گری ئالۆزەکانی باری ناوخۆی کوردستان لە کۆری بە گژاچونی رژیم دا.
٢. بەرزکردنەوەی رادەی چالاکی پیشمەرگە و دەس وەشاندنی، وە بە کار هینانی هەندی شیوەی نوی لە شەرکردن دا، بە تایبەتی تەرکیزکردنە سەر نوقتە و شوینەکانی دوژمن لە شار و ئوردوگاکان دا، وە هەولدان بۆ ئازادکردنی هەندی ناوچە.
٣. پەرەپیدانی چالاکی سیاسی بۆ راپەراندنی جەماوەر و بەگەر خستنی کۆمەلانی

خەلک دژی ڕژێم، بە مانگرتن و خۆپیشاندان و شێوەکانی تری خەباتی جەماوەری..
هەرێمەکانی پێشمەرگە و ڕێکخراوەکانی یەکێتی لە پارێزگاکانی هەولێر، کەرکوک، سلێمانی بە پێ ی ئەم پلانە و بە گیانی تەرخان کردنی هەمو هەول و تەقەلایەک دژی هێزە داگیرکەرەکانی ڕژێم و نۆکەرەکانیان کەوتنە چالاکی و جموجول. لە سەرەتای جێبەجێ کردنی ئەم پلانەدا بوین. لە پڕ هێزێکی گەورەی پارتی شاخەکانی بەرامبەریان لێ گرتین.

*

بەیانییەکی زو لە خەو هەلیانساندم وتیان: «کابرایەک هاتوە نامەی پەلەی پێیە. ئەیەوی وەلامی بدەیتەوە و بگەڕێتەوە.» کابراکە شێخ عەبدولعەزیزی دارەبرولە و نامەکە هی شێخ محەممەدی شێخ عەبدولکەریم بو.
شێخ محەممەد، لە دوای باوکی بوبو بە شێخی تەریقەتی قادری، لە گەل داوودەزگاکانی حکومەت تێکەلاو بو. تەکیەکەیان لە کرپچنە بو لە بەری قەرەداخ و، لە بەغدادیش تەکیٚ ی هەبو.
شێخ محەممەد لە نامەکەی دا نوسی بوی کە: «دوای ئەوەی شەر لە نێوان عێراق و ئێران هەلگیرساوە و، زوری ڕێکخراوە ئێرانییەکان، تەنانەت ئەوانەیش کە دژی ڕژێمی ئێران بون، پشتیوانی لە ئێران ئەکەن دژی عێراق. ئەرکی نیشتمانی ڕێکخراوە عێراقیەکانیش ئەوەیە لەم شەرەدا پشتیوانی لە عێراق بکەن دژی ئێران.» لە نامەکەی دا پرسی بوی کە ئاخو یەکێتی ئامادەیە لە گەل حکومەت گفتوگۆ بکا بۆ بەلاداخستنی کێشەی کورد؟
مامجەلال سەفەری دەرەوەی کرد بو، شێخ محەممەدیش ئەیزانی، بەلام نامەکەی بۆ ئەو نوسی بو. بە شێخ عەزیزم وت: «شێخ نامەکەی بۆ مامجەلال نوسیوە. منیش ئەینێرم بۆ ئەو کەی وەلامەکەی نوسیبێوە بۆتان ئەنێرم.» شێخ عەزیز وتی: «پێ ی وتوم ئەگەر مامجەلال لەوێ نەبو بیدەم بە تۆ و جوابەکەی لە تۆ وەربگرم.»
وتم: «باشە، تا تۆ پشویەک ئەدەی منیش وەلامەکەی ئەنوسمەوە.»
لە نامەکەم دا بۆ شێخ محەممەدم نوسی: «ئەم دو حکومەتە: عێراق و ئێران، ئەوەندەیان زولم لە کورد کرد و، کورد خۆیشی نەیتوانی هەقی خۆیان لێ بسێنی وا خوا هەقیان لێ ئەسێنی و، بەم شەرە بەر غەزەبی خوا کەوتون. ئێمە پشتیوانی لە هیچکامیان ناکەین، بەلکو داوا لە خوا ئەکەین وەکو سەگەکانی ڕەزا بەگیان لێ بێ. لە گەل ئەوەیش دا ئێمە هەرگیز دەرگای گفتوگۆمان دانەخستوە. ئەگەر عێراق بە ڕاستی بێتە پێشەوە، بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد، ئێمەش ئامادەین بۆ گفتوگۆ».
ڕەزا بەگ پیاوێکی قسە خۆشی سلێمانی بوە، خەیالێکی بە پیتی هەبوە بۆ دروستکردنی حیکایەتی خەیالیی. وتویەتی: «دو سەگی گەورەم هەبو ڕۆژێکیان بو بە شەڕیان، ئەمیان قەپالێکی لەو گرت دەستێکی خوارد، ئەویان قەپالێکی لەم گرت دەستێکی ئەمی خوارد، وەختێ ئاورم دایەوە هەردوکیان یەکتریان خوارد بو، تەنیا کلکەکانیان مابوەوە ئەجولا!»
وەلامی نامەکەم دایەوە بە شێخ عەبدولعەزیز. شێخ محەممەد نامەکەی پێشانی کاربەدەستان دابو. زور زیاتر لە جاران ڕقیان لێ هەلگرتم. ئێستا کە بیری لێ ئەکەمەوە ئەبو بە زمانێکی ئەدەبیتر نامەکەم بنوسیایە. ئاشێ هەموجار پیاو ڕازی دلی خۆی بلێ. وەکو دوایی بیستمانەوە نوری حەدیثی خاوەنی پێشنیارەکە بو، بەلام وت بوی:

«بەمتزیکانە یەکێتی ئەکەوێتە نێوان کەماشەی پارتی و حکومەتەوە زۆر لاواز ئەبێ، ئیتر بۆچی لە گەڵی ڕێک ئەکەوین؟» پێ ئەچو بەعس زانیاری پێ گەیشت بێ لە سەر نیازی پارتی بۆ لەشکرکێشی بۆ سەر بارەگاکانی یەکێتی لە ناوزەنگ.

*

شەڕی ڕاگەیاندن

پارتی ڕۆژانە لە ڕادیۆکەی دا هێرشی ئەهێنایە سەر یەکێتی. لە وتار و لێدوان و هەواڵەکانی دا، بە دەگمەن لێکۆڵینەوە و ڕەشی تێ دا بو، بە زۆری موهاتەرات و جنێو بو. وکو دوایی دەرکەوت زەمینەی لەشکرکێشییان خۆش ئەکرد. بۆ ئەوەی گوێگر توشی بێزاری نەبێ لە دوبارەکردنەوەی ئەو بابەتە بێ پێزانە. ئێمە زۆر جار ماوەیەک بێدەنگ ئەبوین و بەرنامەکانی ڕادیۆمان تەرخان ئەکرد بۆ باس و بابەتی تر، بەلام نەئەکرا قسەکانی پارتی بێ وەلام بهێلرێتەوە. ئێمە پەیرەوی فەردەکەی شێخ ڕەزامان ئەکرد، کە ئەڵێ:

.... بە فەردێ

نەت بەستوە ضەربولمەسەلە: صەد قەل و بەردێ!

لە چەند ڕۆژێک و لە چەند وتارێک دا بابی هەمو ئەو ماوەیەی ڕابوردو لە سەریان ئەدواین. بۆ وەلامدانەوەی پارتی زنجیرەیەک وتارم بۆ ڕادیۆ نوسی دوایین ئەلقەیان باسی «تراث» ی بارزانی بو، کە سەرانی پارتی و نوسەرانی ڕادیۆکەیان خۆیان زۆری پێوە ئەنازین. دەزگای ڕاگەیاندن ئەم وتارانەی لە کتێبێک دا چاپ کرد بە ناوی: «قیادەی موەقەتە لە چ بەرەیەکدا وەستاوە؟»

*

هاتنی لەشکری پارتی بو دولەتو

دوای کونگرەی نوهەم، پارتی زورتر هاوکاری لە گەڵ حکومەتی ئێران ئەکرد و، حکومەتی ئێرانیش یارمەتی ئەدان هێزەکانیان ڕێک بخەنەوە. لە سەر شێوەی جاران لق و ناوچەکانیان پێک هێنایەوە، بەلام بارەگاکانیان هەموی لە ئێران بو. حەدکا، بۆ کزکردنی دەسەلاتی یەکێتی، لە هەمو ناوچەکان دا کارئاسانییان بۆ ئەکردن.

جەنگی عێراق - ئێران گەرم ببو، ئێران زوری بۆ هێنا بون لە ناو عێراق دا چالاکی چەکدار دژی جەیشی عێراق بکەن، بۆ ئەو مەبەستە لە ئەرتەش بەشێکیان دروست کرد بو بە ناوی «ستاد جنگهای نامنظم» پارتی هەمیشە بونی هێزەکانی یەکێتی ئەکرد بە بیانوی ڕاوەستانی چالاکییەکانی، گوایە یەکێتی ڕێگا لە وان ئەگری خەبات بکەن، ڕاستییەکەی ئەوە بو سەرکردایەتی پارتی، بە تایبەتی بنەماڵەی بارزانی، لای وابو بە شەڕی کورد حکومەتی عێراق ناروخێ، لە بەر ئەوە نەیئەویست کادر و ئەندامەکانی لەو شەڕەدا بە کوشت بدا. نەیشی ئەویست هیچ جۆرە ڕێککەوتنێکی سیاسی لە گەڵ یەکێتی ئیمزا بکا.

سەرەتای مانگی تشرینی یەکەمی ١٩٨٠ بیستمان پارتی کەوتوتە سازدانی هێزەکانی. لە پڕ پەلاماری قەلاتوکانیان دا. قەلاتوکان وەکو ئیستگایەکی سەرە ڕێگا بۆ ناوچەکانی: قەلادزێ، چۆمان، ڕەواندز، شەقلاوە، هەولێر گرنگییەکی تایبەتی هەبو. هێزەکانی پارتی پەلامارێکی کتوپڕیان دابو گرت بویان و، هاوزەمان لە گەڵ ئەم هێرشەدا، هێزێکی گەورەیان لە دەوری گوێزێ، دولە کوگە، دەروای دولەتو و چیاکانی پشتی دولە تو سەریان دەرهێنا. زوری لێپرسراوە ناسراوەکانیان وەکو: عەلی عەبدوللا، ڕوژی نوری

شاوەیس، ئازاد بەرواری، عەبدوللا بەرواری، حەمە سالح جومعە.. لە گەڵ هات بو، دواتر مەسعود خۆیشی هات و، ئیدریسیش بە تەمای هاتن بو.

پیوەندی حسک - یەکیتی ساردی تی کەوت بو، بە پیچەوانەوە پیوەندی حسک - پارتی خوش ببو، ئەم هاتنەیان، کە هەرەشەی بۆ سەر یەکیتی دروست ئەکرد، پی خۆش بو، بەلکو بە دەسکیشیی ئەوان بو. حدکاپش کارئاسانییان کرد بو بۆ هینانیان و، لە کاتی گویزانەوەیان دا ئەوان پاسەوانی خۆیان لە گەڵ ئوتومۆبیلەکانیان نارد بو.

ئیمە کە بەسەمان زانی یەکسەر هیزیکمان پەراندەوە بۆ شاخەکانی بەرامبەر ناوزەنگ - شینی و، داوامان لە هەریمەکان کرد هیزەکانیان بنیرن بۆ سەرکردایەتی و، داوامان لە حشع کرد، ئەویش هەلویستی خۆی لەم دەستدریژییەی پارتی دیاری بکا.

ئەگەر شەر بکەوتایەتە ناوچەکەوە، ئەوان بیانویستایە یا نەیانویستایە، ئەگەر لە شەرەکەیشەوە نەگلانایە، ئەوا جیگەیان پی لیژ ئەبو. لە بەر ئەوە کەوتنە خو بۆ ناوبژی و، هاتوچو کردن لە نیوان هەردولای ناکوکییەکەدا.

سەرانی پارتی ئەیانوت هاتون شەر لە گەڵ رژیمی بەعس بکەن و، هیزەکانی بەعس لە پشدەر دەربکەن. ئەم بیانوە بۆ ئیمە جیگەی گالتە پی کردن بو، لە شنو هەتا قەسری شیرین، ئەیانتوانی لە سیدەکان هەتا خانەقین شەر لە گەڵ رژیم بکەن، هیچ جیگایەکیان نەدوزیوەتەوە بیکەن بە مەیدانی شەر، دەورو پشتی بارەگاکانی ئیمە نەبی؟

نوینەرانی حشع: مەلا ئەحمەدی بانیخیلانی، بەهادین نوری، فاتیح رەسول.. چەند جاری هاتن بۆ لای ئیمە و چون بۆ لای سەرانی پارتی لە دەراوی دولەتو. ئیمە سور بوین لە سەر ئەوەی قەلاتوکان بە جی بهیلن و بگەرینەوە ناوچەکانی خۆیان و، ئەوان سور بون لە سەر تیپەرین بە ناوچەکانی ئیمەدا بۆ پشدەر.

ئەوان لەم هاتوچۆیەدا بون، بەیانی روژی ۱۹/۱۰/۸۰ هیزیکی عیراق پەلاماری مامەندەی دا. ئەو جاشانەی لەم هیرشەدا بەشدار بون، لەوانە بون سەر بە پارتی بون. بەزمەکە لە پیلانیکی ریکخراو ئەچو. لەم لاوە پارتی هەرەشەی لی ئەکردین و لەو لاوە حکومەت هیرشی بۆ ئەهینایین.

هیزیکی دائیمی هەمیشە لە مامەندە بو بۆ بەرپەرچدانەوەی هیرشی ناکاوی دوژمن، لە کاتی پیویست دا هیزی پشتیوانیمان بۆ ئەنارد. شەر لە مامەندە گەرم بو، هیزەکانی پارتی بە چیاکانی ئەوبەرەوە چاویان لە شەرەکە بو. بە بیانوی یارمەتیدانەوە ویستیان لە چەمی نوکان بپەرنەوە بو بەری بارەگاکانی ئیمە. یەکیکیان بە هوکی ترکی قسەی ئەکرد، وتی: «ئەمانەوی بیین لەو شەرەدا یارمەتیتان بدەین!» پیم وت: «پیویستیمان بە یارمەتی ئیوە نیە، بەشی هەردولاتان ئەکەین» بە هیزەکانی خومانم وت: «ریگایان نەدەن بپەرنەوە و، حیزفرسەتی بکەن!»

عومەری حاجی عەبدوللا هیزیکی لە گەڵ خوی برد. سەرکەوت بۆ مامەندە. سەرکردایەتی شەرەکەی گرتە ئەستو. هیرشیکی ئازایانەیان کرد. هیزەکانی حکومەت شکان و، گەرانەوە دواوە. بەلام ۳ پیشمەرگە کوژرا و ۷ یش بریندار بون.

*

مەلا ئەحمەدی بانیخیلانی قسەیەکی بە جیٰ ی کرد. وتی: «ئەم برادەرانە لە ئیران دائەنیشن ئیوە جنیویان پی ئەدەن ئەلین ناگەرینەوە کوردستان خەبات بکەن، ئەوا هاتون

ئەیانەوی بگەڕێنەوە بۆ کوردستان، ئێوە ئەڵێن ئەبێ بگەڕێنەوە شوێنەکانی خۆیان. ئێستا ئەمانە بڕۆنەوە بۆ تیهران یا بڕۆنەوە بۆ کوردستان؟»

قسەکەی مەلا ئەحمەد بە جێ بو.

لە ناو خۆمان دا باسی ئەوەمان کرد کە هەڵوێستی ئێمە لە پارتی چی بێ. لە نێوان ئێمە و ئەوان دا ڕابوردوێەکی خویناوی هەبو، هیچ ئاشتبونەوە و ڕێککەوتنێکی بە دوادا نەهات بو. بێ ڕێککەوتنێکی سیاسی هێزەکانی ئێمە و ئەوان چۆن پێکەوە هەڵ ئەکەن، بە تایبەتی ئەوان لە هەر جێیەک دا دەسەلاتیان هەبوبێ، یەکێتییان لە ڕەگوڕیشە دەرهێناوە. ئێستایش ئاوا بە «کەلەگایی» ئەیانەوی سواری ملمان بن و ناوچەکە داگیر بکەن. پڕۆژەیەکمان لە لا گەڵاڵە بو:

١. جەنگی ڕاگەیاندن ڕابگرین.

٢. ماوەی ٣ مانگ شەڕیان لە گەڵ ڕابگرین.

٣. لای ڕۆژئاوای جادەی هامیلتۆنیان بۆ چۆڵ بکرێ، هێزەکانیان لەوێ دابمەزرێنن، ئەوانیش بەری ڕۆژهەلاتی جادەکە بە جێ بهێڵن.

٤. پارتی قەلاتۆکان چۆڵ بکا.

٥. هەر کێشەیەک ڕوی دا بە ناوبژی حشع بە خۆشی چارەسەر بکرێ.

ئەگەر ئەمانەیان قوبوڵ کرد پاش ٣ مانگ سەر لە نوێ چاو بە مەسەلەکەدا ئەخشێنینەوە بۆ هەنگاوی داهاتو.

هێزەکانی پارتی بە شاخەوە بون، توانایەکیان نەبو لە باران و سەرما بیانپارێزێ. شەو هەتا بەیانی هەڵئەلەرزین و، خەریکی ئاگر کردنەوە بون. نەخشەیەکمان دانا ئەگەر بە خۆشبی لە ناوچەکە نەکشانەوە، لە گەڵ دەس پێ کردنی بارانی «پەلە» دا لە چەند لایەکەوە پەلاماریان بدەین و دەریان بکەین.

*

حشع پێشنیارەکانی بە لاوە باش بو، چەند گۆڕینێکی کەمیان داوا کرد: لەوانە هەمو حیزبەکان - جگە لە پارتی - بویان هەبێ لە قەلاتۆکان بارەگایان هەبێ، چونکە سەرە ڕێگای هەمویانە. هێزەکانی پارتی هەتا دەرگەلە بین. یەکەمان پێ باش و دوەمان پەسند نەکرد.

حشع پێشنیارەکانیان برد بۆ پارتی. سەرانی پارتی لە سەر زۆری ڕازی بون. ئێمەش جەمال ئاغامان نارد بو ئەوەی ئاگاداری پێشمەرگەکانی یەکێتی بکا لە ناوچەکانی گرتک، ڕوست، گەڵاڵە، هەودیان.. واتا بەری ڕۆژئاوای جادەی حاجی ئومەران بکشێنەوە بۆ بەری ڕۆژهەلاتی جادەکە.

سەرەتای مانگی تشرینی دوەمی ١٩٨٠ هێزەکانی پارتی دەستیان کرد بە کشانەوە بەرەو شوێنەکانی خۆیان لە ئیران. ئەم کێچەڵەی مانگێک زیاتری خایاند بە بێ شەڕ لە کۆڵمان بوەوە. پارتی هەندێ لە هێزەکانی خۆی بۆ ناوچەی حاجی ئومەران نارد، بە نیازی ڕزگارکردنی حاجی ئومەران، بەلام سەرکەوتو نەبون و، لەو شەڕەدا چەند کەسێکی ناسراویان لێ کوژرا، لەوانە: فەتاح ئاغا، سەعید تۆماری..

فەتاح ئاغا ئەگەرچی خۆی بە هەڵگری بیری نەتەوەیی دائەنا و، تا هەڵوەشاندنەوەی کاژیک، ژێر بە ژێر لە گەڵیان بو، بەلام تا کوژرا خۆی بە دڵسۆزی بنەماڵەی بارزانی

دائەنا. فەتاح ئاغا لە شەڕەکانی ٧٤ دا سەرلەشکری هێزەکانی سلێمانی و کەرکوک بو. لە ڕۆژانی ئاشبەتال دا لە چەند جێگایەک بۆ لێکۆڵینەوەی هەلومەرجی سیاسی کوردستان کۆبونەوە بە لێپرسراوەکانی شۆڕش کرا. یەکی لەو کۆبونەوانە لە پێنجوێن کرا هەمو فەرماندەی هێز و بەتالیون و، ئەندامەکانی لقەکانی پارتی.. بەشدار بون. لە پێش دا ڕێوشوێنی ئەوە دائەنێن چۆن درێژە بە شۆڕش و بەرەنگاری بدرێ، لەو کاتەدا بروسکەی بارەگای بارزانییان بۆ دێ دەربارەی ئاشبەتاڵ. یەکی لە فەرماندەکانی پێشمەرگە کە بانگ کرا بو بۆ ئەو کۆبونەوەیە داوا لە فەتاح ئاغا ئەکا گوێ نەدەنە ئەو بروسکەیە و بێیننەوە و درێژە بە شۆڕش بدەن و، داوا لەویش ئەکا بێنێتەوە بۆ سەرکردایەتییان. فەتاح ئاغا ئەڵێ: «قاچی بارزانی لە کوێ بێ سەری من لەوێ ئەبێ».

فەتاح ئاغا قسەکەی خۆی بردە سەر. لە ٧٥ دا ئامادە نەبو لە کوردستان بێنێتەوە سەرکردایەتی هەزاران پێشمەرگە بکا. بە پەنابەری چو بۆ کەرەج. کەچی ٥ ساڵ دوای ئەوە، بۆ ڕازی کردنی دڵی بنەماڵەی بارزانی ئامادە بو لە کەرەجەوە بگەڕێتەوە بۆ کوردستان و، خۆی لە شەڕێکی پچوک دا بە کوشت بدا.

*

جوقد و جود

مامجەلال لە نیسانی ١٩٨٠ دا چو بۆ تاران و لەوێوە چو بۆ دیمەشق. تاران - دیمەشق ئەگەرچی لە سەر زۆر مەسەلە ناکۆک بون، بەلام میحوەرێکیان پێک هێنا بو، یەکی لە ئامانجەکانیان ڕوخاندنی ڕژێمی صەددام حسێن بو. بەبڕوای ئەم دو لایە لە سەر پاشەڕۆژی عیراق جیاواز بو. هەرچی ئێران بو تازە لە گەرمەی سەرکەوتنی دا بو، ئەیویست شۆڕشی ئیسلامی هەمو دنیا، لە پێشەوە عیراق، بگرێتە بەر. هەرچی سوریایش بو ئەیویست سەرکردایەتی بەعس، بە تایبەتی صەددام و هاوڕێکانی بروخێ، ئیستر داوودەزگاکانی حیزبی بەعس و حکومەتەکەی لە عیراق دا بە هی خۆی ئەزانی.

هەڵگیرسانی جەنگی عیراق - ئێران و، گرتنەوەی لولەی نەوتی عیراق - سوریا و، بێ بەش کردنی لەو دەرامەتە گرنگە، ئومێدێکی زۆری دابو بە نەیارەکانی صەددام. گفتوگۆی خۆ بە خۆ لە ناو سەرانی معارضەی عیراقی و، لە نێوان لایەنەکانی موعارضەی عیراقی لە لایەک و، کاربەدەستانی سوری و لیبی و فەلەستینی لە لایەکی ترەوە، سەرەنجام بە ڕێککەوتنێک کۆتایی هات «الجبهە الوطنیە القومیە الدیمقراطیە» یان لە نێوان ئەم لایەنانەدا پێک هێنا:

لایەنە عەرەبییەکان: حزب البعث العربی الاشتراکی - قیادە قطر العراق، الحرکە العربیە الاشتراکیە، الحزب الشیوعی العراقی، الحزب الاشتراکی العراقی، منظمە الجیش الشعبی لتحریر العراق، هەندێ کەسایەتی سەربەخۆ.

لایەنە کوردییەکان: یەکێتی نیشتمانی کوردستان، حیزبی سوشیالیستی یەکگرتوی کوردستان.

شەوی ١٢ ی تشرینی دوەمی ١٩٨٠ ڕادیۆی دیمەشق هەواڵی دامەزراندنی جوقدی ڕاگەیاند و، حازم لە باتی بەعس و، مامجەلال لە باتی یەکێتی و، عەبدولرەزاق صافی لە باتی حشع وتاریان خوێندەوە. دامەزراندنی جوقد لە عیراق دا بە چاکی دەنگی دایەوە و، ناحەزانی صەددام ئومێدێکی زۆریان لە سەر هەڵچنی بو. من خۆم هیوایەکی زۆرم پێ ی

نەبو. جۆری پێکهاتنی لایەنەکانی و، توانای سیاسی و ڕێکخراوەیی و جەماوەرییان لە سەر ئەرز و، جیاوازی بیروبۆچونیان لە سەر پاشەرۆژی عیراق.. وای لی کرد بوم من هیوایەکی ئەوتۆم بەم بەرەیە نەبی و، لام وابو شتی لە ئەرکی قورسی سەرشانی ئیمە کەم ناکاتەوە. د. خەسرەو خال، کە ئەوسا سەرپەرشتی خەتێکی گەورەی ڕێکخستنەکانی ناوشاری ئەکرد، لە نامەیەک دا بە هیوایەکی زۆرەوە باسی جوقدی کرد بو، داوای کرد بو «تفصیلات» ی ئەم بەرەیەی بو بنوسم. منیش لە وەلام دا بۆم نوسی حیکایەتی یەکیتی و جوقد وەکو ئەو پەندەی پیشینانە: «بە حوشتریان وت: مژدە بی کورت بوا وتی: کورم بی یا کچ کۆلی خۆم بە پشتی خۆمەوەیە».

جوقد دەستەی نوینەرایەتی پیک هینا و، لە هەندی جیگا مەکتەبی کردەوە. زیاتر لەوەی دەزگای خەبات بی بۆ ڕوخاندنی ڕژیمی بەعس، بو بە دوکانی پارە پەیدا کردن و، هەندی لەم لایەنانە بە ناوی پیکهینانی لەشکر و، ڕێکخستنی خەباتی نهینیەوە پارەی زۆریان لە لیبیا وەرگرت. کورد وتەنی: کی ئەیکا و کی ئەیخوا؟

*

لە جوقد دا پارتی ئافەرۆز کرا بو. ڕاستەکەیشی ئەوە بو، یەکیتی ئەیویست پارتی وەتەق بخات و، لە مەیش دا هەم بەعس و هەم حرکە هاوکاریی یەکیتیان ئەکرد. حشع و حسک دو لایەنی جوقد بون. د. مەحمود پەیمانی جوقدی لە باتی حسبک ئیمزا کرد بو. بەلام سەرکردایەتی حسیک لە کوردستان بی ئاگایی خۆی لەو ڕیککەوتنە پیشان ئەدا و، خۆی پیوە نەئەبەستەوە، ڕاستیەکەیشی ئەوەبو: ڕەسول ئەیویست بیسەلمێنی کە پیاوی دەسەلاتدار و بڕیار بە دەستی ناو حسبک خۆیەتی نەک د. مەحمود.

دوای ڕاگەیاندنی جوقد بە چەند ڕوژی سەرانی حشع لە کوردستان: مەلا ئەحمەدی بانیخیلانی، فاتیح ڕەسول، کەوتنە هەولی پیکهینانی بەرەیەکی تر لە گەل پارتی و حسک. بەرنامە و بەلگەکانیان ئامادە کرد بو. بیگومان کاریکی وەها گەورە، کە لەوانە بو بی بە هۆی تیکچونی پیوەندی حشع لە گەل زۆری لایەنەکانی جوقد، لە دەسەلاتی دو کەسی بی دەسەلاتی وەکو مەلا ئەحمەد و فاتیح دا نەبو، بەلکو لە سەروترەوە ڕایان سپارد بون. لە مەیش ئەیانویست بە تیریک دو نیشان بشکینن: یەکەمیان، یەکیتی، کە لە ڕوی پیشمەرگەیی و ڕێکخراوەیی و جەماوەرییەوە، لە چاو هەمو هیزەکانی کوردستان دا بەهیزتر بو، بە هاوپەیمانیتیەکی ٣ قۆلی گەمارۆ بدەن و، بالادەستی یا هاوسەنگیەکی پیشمەرگەیی و سیاسی لە گەل دروست بکەن. دوەمیان، مستی لە دەمی حازم و هاوڕیکانی بدەن.

لە گفتوگۆی دوقولی ئیمە و حشع دا چەند جاری زۆر بە وردی مەترسیەکانی ئەم کارەمان بۆ ڕون کردنەوە و، تیمان گەیاندن کە دامەزراندنی بەرەی دوەم نرخی بەرەی یەکەم ناهیلی. خۆ ئەگەر هەر سورن لە سەر ڕازی کردنی پارتی، لە باتی ئەوەی بەرەیەکی تازە دروست بکەن و، ناوی «بەرە» سوک بکەن، پەیمانیکی «هاوکاری دوقولی» یان لە گەل ئیمزا بکەن و، لە گەل لایەنەکانی جوقد خەریک بن پارتی یش بە ئەندام قبول بکەن.

گوییان لە قسەکانی ئیمە نەگرت. ڕۆژی ٢٨ ی تشرینی دوەمی ٨٠ لە ڕاژان پەیمانی «الجبهه الوطنیه الدیمقراطیه» لە گەل پارتی و حسک ئیمزا کرد.

*

فەرهەنگی سیاسی حیزبە شیوعیبەکانی عەرەب لە کاروباری حیزبایەتی دا لاسایی کردنەوەی سۆڤیەت و ولاتانی ئەوروپای رۆژهەلات بو، زور جار زاراوەکانی ئەوانیشیان بە کار هیناوە. یەکی لەو شتانە «بەرەی یەکگرتو» بوە. کە هەندی لە پارتیە کومونیستیەکان لە سەردەمی دوەمین جەنگی جیهانی دا دایان هینا بو کوکردنەوەی حیزب و ریکخراوەکان دژی فاشیزم. لە هەمو ئەو بەرانەدا خویان بە «پیشرەو» و، حیزبەکانی تریان بە بورجوازی و وردەبورجوازی دائەنا. ناوی بەرەکانیشیان بە وشەی بریقەدار ئەرازاندەوە. حشع لەم بوارەدا پیشینەی میژویی هەبو.

- لە سەردەمی پاشایەتی دا «جبهه الاتحاد الوطنی» لە گەل حیزبە نەتەوەییەکانی عەرەب لە عیراق دا پیک هینا بو.

- سالی ۱۹۷۳ لە گەل بەعس و هەندی لە حیزبە کارتونیەکانی کورد «الجبهه الوطنیه والقومیه التقدمیه» پیک هینا بو.

- ئیستاش لە شام لە گەل هەندی لە حیزبە عیراقی و کوردیەکان «جوقد: الجبهه الوطنیه والقومیه والدیموقراطیه» و، لە راژان لە گەل دو حیزبی کوردی تر «جود: الجبهه الوطنیه الدیموقراطیه» یان ریک خستوە.

بیگومان ئەمانە زورتر قەوارەی بی ناوەروک و هیچ لە بارا- نەبو بون، نەک داوودەزگای خەبات و روخاندنی رژیمی دیکتاتوری و دامەزراندنی رژیمی دیموکراسی، وەکو ئەلین: «ناوی زل و دی ی ویران» بون.

*

جەمیل رەنجبەر و پیرانە رەش

هەندی لەوانەی تازە ئازاد بوبون بە کاری ریکخراوەیی و سیاسی قایل نەئەبون، حەزیان ئەکرد کاری پیشمەرگەیی بکەن. عومەری سەید عەلی کرا بو بە بەرپرسی دەزگای ریکخستنی کومەلە، کارەکەی بو خوی بە پچوک ئەزانی و، چەند جاری لە کوبونەوەکان دا داوای ئەکرد کاریکی تری پی بسپیرن. چوە مەکتەبی عەسکەری و، ماوەیەک کاروباری دارایی م ع ی ئەکرد.

دوای ئەوەی گیچەلی پارتی مان لە کول بوەوە، ئەو هیزانەی لە سەرکردایەتی کو کرابونەوە، ئیتر پیویستی مانەوەیان نەما بو، کوبونەوەمان لە گەل کردن بو ئەوەی باسی گەرانەوە بو ناوچەکانی خویان و، وەشاندنی دەس لە هیزەکانی بەعسیان لە گەل بکەین. سەید کەریم کە ئەندامی م ع بو، ئەویش ئەچو بو نزیک هەولیر. ژمارەیەک لە پیشمەرگە و کادرەکانی هەولیر و سلیمانی لە گەل چو.

روژی ۱۸ ی تشرینی دوەمی ۸۰ لە کاتیک دا ئەم هیزە لە گوندی جەلکەوە ئەچون بەرەو پیرانە رەش لە ناوچەی پشدەرە رەقە چەند هالیکوپتەریک ئەگاتە سەریان، بە شەستیر و نارنجوک هیزەکە دائەگرنەوە ۹ یان لی کوشتن و ۱۲ یان لی بریندار کردن. لە ناو کوژراوەکان دا جەمیل رەنجبەر و، دلشاد محەمەد، لیپرسراوی ناوچەی کویە و، لە ناو بریندارەکان دا عومەری سەید عەلی و صابیر رەسولی تی دا بو.

جەمیل سالی ۱۹٤۷ لە دایک بوبو. ماموستای سەرەتایی بو. حاجی صالحی باوکیشی پیاویکی کوردپەروەر بو. لە سەرەتای شەستەکانەوە تیکەلاوی کاروباری سیاسی بو. لە سەرەتای دامەزراندنی کومەلەدا هات بوە ناو کومەلە. لە ۱۹۷٤ دا چوە ریزی

شورشەوە. سالی ٧٦ چەند مانگی گیرا و بەربو، بەلام سالی ١٩٧٧ لە گیرانی بە کۆمەلی بەشی لە ریکخستنەکانی کۆمەلە گیرایەوە و ٦ سالیان حوکم دا. لە ئابی ٧٩ دا بەر عەفوی عام کەوت و بەر بو. دوای ماوەیەک هاتە ریزی پیشمەرگایەتیەوە. جەمیل تیکۆشەریکی کۆلنەدەر و رۆشنبیریکی تیگەیشتو و، کادریکی بە نرخ بو. ماوەیەک لە دەزگای راگەیاندن کاری کرد و ئینجا دانرا بە ئەندامی لقی یەکیتیی نیشتمانی لە هەولیر. لەم پەلامارە ئاسمانیەدا کوژرا.

لەو سەردەمەدا لە ناو ئەدیب و شاعیرەکانی هەولیردا وا باو بو ناوی وەکو: بی خەو، پەریشان، زامدار، پەشیو، خەمبار.. یان هەلئەبژارد بۆ خۆیان. لە زمانی هیمنەوە ئەیانگیرایەوە جاریک پی ی وت بون: ئەمە نەخۆشخانەیە یا لقی نوسەرانە؟ جەمیل، وەکو نیشانەی بیری پیشکەوتوانەی ناوی «رەنجبەر» ی کرد بو بە نازناوی ئەدەبیی خۆی. ئەندامی یەکیتیی نوسەرانی کورد بو. سالی ٦٩ یەکەمین دیوانی شیعری لە ژیر ناوی: «راز و سکالا» دا بلاو کرد بوەوە. دەزگای راگەیاندن هەندی لە شیعرەکانیان کۆ کردەوە و چاپیان کردەوە.

*

سەید عومەریان لە ناو دارە مەیت دا هینایەوە ناوزەنگ، پشتی وەکو بیژنگی لی هات بو، چەند پارچەیەک لە بربرەی پشتی دابو. هەردو قاچی لە کار کەوت بو. لە نەخۆشخانەکەی خۆمان تەداوییەکی سەرەتایی کرا و، دەستبەجی رەوانەی ئیرانمان کرد. پاشماوەیەک لە تەهرانەوە چوە سوید. ماوەیەکی دریژ لە نەخۆشخانەدا مایەوە. هەرچەندە قاچەکانی کەوتنەوە کار بەلام هەرگیز وەکو جارانی لی نەهاتەوە.

ئەو ماوەیە لە چەند جیگا، بە تایبەتی لە دەشتی کۆیە و لە جەباری، پیشمەرگەی یەکیتی توشی زەرەری قورسی گیانیی بون، هۆیەکەیشی بیباکی و بی پەروایی، یان وەکو پی ی ئەلین: لە ئەنجامی «بە کەم گرتنی دوژمن» دا بو. هیزەکانی جەیش لە هەندی شوینی کوردستان کیشرا بونەوە بۆ مەیدانەکانی جەنگ لە گەل ئیران، پیشمەرگە لایان وابو بە هۆی شەری ئیرانەوە، عیراق نایپەرژیتە سەر ئەوان.

*

ستاری سەعید خەلەف

ستار دوای تەسلیم بونەوەی زۆر زو پەشیمان بوبوەوە. هەوالی بۆ ناردین کە ئەیەوی پەیوەندی لە گەل یەکیتی دابمەزرینی و لە ناو شار پلانی هەندی کاری پیشمەرگانە دابنی. ئیمە هەوالەکەمان زۆر پی خۆش بو. ستار پیاویکی ئازا و چاونەترس بو، کاری گەورەی لە دەس ئەهات. بەلام پەیوەندی لە گەل زۆر لەوانە کرد بو کە تەسلیم بوبونەوە و، هەندیکیانی ریک خست بو، لەوانە: عومەری ئاوەکەلە.. جاریکیان بە کەریمی دادە مەنە دا نامە و ژمارەیەکی زۆر کتیب و نامیلکەی زانستەکانی جەنگ، بە تایبەتی زۆری کتیبەکانی (کلیەی عسکری) عیراقی بە دیاری بۆ نارد بوین. کەریم لە لای ئیمە نەمایەوە چو بۆ لای حسک.

ستارمان ئاگادار کرد کە زۆر وریا بی لە پەیوەندییەکانی و، لە هەلبژاردنی ئەوانەدا کە قسەیان لە گەل ئەکا. ئەو باوەری زۆر بە خۆی هەبو، باوەری بەوانەش هەبو کە هەلی بژارد بون. داوای چەند دەمانچەیەکی بیدەنگی کرد بو بۆمان نارد. بە تەما بو چەند

کاریکی گەورە ئەنجام بدا: لەوانە کوشتنی بەرپرسی نەمنی سلیمانی، ئینجا بیتەوە دەرەوە.

لە سەرەتای تشرینی دوەم دا هەواڵمان پی گەیشت. ستار لە ناو ئوتومبیلەکەی خۆی دا بە دەمانچەیەکی بیدەنگ کوژراوە. ئەم رووداوە بۆ ئیمە زۆر ناخۆش بو. تازە دۆستایەتی لە گەڵ ئیمە تازە کرد بوەوە. چاوەروانی کاری گەورە بوین لی ی. کەوتینە دوای رووداوەکە.

لیکۆڵینەوە دەری خست عومەری ئاوەکەڵە لە سەرەتاوە «ئەمن» ی ئاگادار کرد بو. «ئەمن» عومەریان راسپارد بو لە گەڵ ستار بروا و، بە وردی چاودیری پلانەکانی بکات. وەختی کاتی جیبەجی کردنی کارەکە نزیک بوبوەوە، «بەرپرسی ئەمن» بە ناوی میواندارییەوە نارد بوی بە دوای دا. بە دەمانچە بیدەنگەکەی خۆی و، بە عومەری ئاوەکەڵەی کوشت بو، لە ناو ئوتومبیلەکەی خۆی دا فرییان دابو.

*

بەربونەوە لە چلەمین فرین دا

رۆژی ۲۰ی کانونی یەکەمی ۹۸۰ فرۆکەیەکی ئیرانی لە ناوچەی رانیە کەوتە خوارەوە. فرۆکەوانەکەی ناوی سەرگورد عەبدوڵلای شەریفی بە پەرەشوت خۆی هاویشت بو. هەندی ئازاری پی گەیشت بو، بەڵام بە زیندویەتی کەوتە دەس دانیشتوانی ناوچەکە. ئەوانیش تەسلیمی پیشمەرگەکانی هەریمی ١٤ ی ئاکۆیان کرد.

حکومەتی عیراق هەوڵیکی زۆری لە گەڵ سوار ئاغا دا و، تەماعیکی زۆری خستە بەری بۆ ئەوەی تەسلیمی ئەوانی بکا. ناردمان فرۆکەوانەکەیان هینا بۆ ناوزەنگ و رەوانەی ئیرانمان کردەوە. شەریفی خۆی ئەم رووداوەی کرد بە کتیبی لە ژیر ناوی: «سقوط در چلهمین پرواز» دا بڵاوی کردەوە. هەر لەو ماوەیەدا کتیبەکەیان کرد بە فلیمی سینەمایی.

نیوانی ئیران و یەکیتی ساردی تیکەوت بو، ئەم چاکەیەش نەیتوانی گەرمی بکاتەوە. لە فلیمەکەدا بە هیچ جۆری باسی دەوری یەکیتییان نەکرد بو لە رووداوەکەدا، بەڵکو خستبویانە قالبی ئازایەتی فرۆکەوانەکە و، پیاوچاکی دانیشتوانی ناوچەکە، کە لە بەر خۆشەویستی ئیرانی ئیسلامی ئەم کارەیان کردوە.

سالی ١٩٨١

بۆچی چووم و، توشی چی بووم

ناوچەی هەورامان و شارەزوور لە سەرەتای دەسپێکردنەوەی شۆڕشەوە، یەکێ بو لە ناوچەکانی نفوزی کومەلە. یەکەمین مەفرەزەی ئەوێ: شێخ عەلی، عەلی ئەحمەد شیعە، حامیدی حاجی غالی، حەمەی حاجی مەحمود، دکتور رەزا، حەمەی حاجی سابیر.. لە سەرەتادا هەموویان ئەندامی کومەلە بون، بەلام لە بەر هۆی جوراوجور هەندێکیان لە کومەلە تەکی بونەوە.

حەمەی حاجی مەحمود زۆر زو وازی لە کومەلە هینا بو، دیسلیپنەکانی پی قوبول نەئەکرا و، فیری ئەوە ببو لە سنوری کارەکانی خوی دا بە ئازادی و بی لیپرسینەوەی کەسێکی سەرووی خوی کار بکا. لە پێشمەرگایەتی دا ئازا و زیرەک و، توانایەکی باشی رویشتن و بەرگە گرتنی ناخوشیی هەبو. بە پێشمەرگایەتی دەستی پی کرد بو، ببو بە فەرماندەی مەفرەزە، ئینجا فەرماندەی کەرت تا گەیشت بوە فەرماندەی هەریمی ١ ی شارەزوور و هەورامان. لە زوری شەرەکانی یەکیتی دا دژی قم بەشداری کرد بو. ئەم و جەمالی عەلی باپیر و ٦ کەسی تر لە کارەساتی هەکاری دەرباز بون. لە گەل پێشمەرگەکانی دا نەرم بو، پارەی ئەدانی و چاوپوشی لە کەموکوریبەکانیان ئەکرد. لە بەر ئەوە پێشمەرگەی لی کۆ ئەبوەوە.

مامجەلال کە چو بو بۆ نیشکولان بۆ بینینی نوینەرانی ئیران بۆ ناوبژی لە نیوان ئیران و کوردەکان دا. مامجەلال ئەمیشی لە گەل خوی برد بو، لەوێ لە گەل سالار ببو بە ناخۆشییان. حەمە خۆی لە زوری مەسئولەکان بە پچوکتر نەئەزانی و، بە مەسئولی خوی دانئەنان.

زوری کادر و فەرماندە و پێشمەرگەکانی هەریمەکەی کومەلە و، لە ناو کومەلەیش دا لە توندرەوەکان بون. ماوەیەک بو گەریان تی ئالاند بو ئەیانویست کزی بکەن و لە دەسەلاتی بخەن. چەند جاری لە گەلیان تیک ئەچو. ئیمە بۆ ئەوەی یەکیتی هەریمەکە بپاریزین ئاشتمان ئەکردنەوە. هاوینی سالی ٨٠ لە ناو خۆیان دا تیکچون. زوری کادر و فەرماندەی کەرتەکان لی ی هەلگەرا بونەوە. خەریک بو ببی بە شەریان. لە بەر ئەوە هەمومان داوا کردن بۆ ناوزەنگ.

هەردولایان شکاتیان لە یەکتری هەبو. حەمە ئەوانی تاوانبار ئەکرد بە توندرەوی و تیکدانی هەریمەکەی و، ئەوانیش حەمەیان تاوانبار ئەکرد بە راووروت و کوکردنەوەی پارە و خەرجی بی لیپرسینەوە. هەردولایشیان راستیان ئەکرد. حەمە پارەیەکی زوری کۆکرد بوەوە و خەرجی کرد بو بی پرسی سەرکردایەتی. ئەو پارانەی سەند بوی:

- لە هەمو دانیشتوانی ناوچە راگویزراوەکانی سنوری پینجوین و سورین و هەورامان، ئەوانەی «تعویض» یان وەرگرت بو، لە سەدا چل تا لە سەدا پەنجای لی سەند بون.

- پارەی زوری، بی هیچ بیانویەک، لە چەند کەسی تر سەند بو، هەندیکیان لای سەرکردایەتی یەکیتی شکاتیان لی کرد بو، سەرکردایەتی داوای لە حەمە کرد بو پارەکانیان بو بگیریتەوە، بەلام ئەو گوی ی نەدابویە. لەوانە: کامیاری مەجیدخان و حاجی ئەولەی هەلەبجەیی..

حەمە ئەیوت بەو پارەیە چەک و تەقەمەنی بو پیشمەرگەکانی هەریمەکەی کریوە، یارمەتی مانگانەی لی داوە، یارمەتی مالە شەهیدەکانی داوە، ئەپارەکانیشی ئەیانوت هەندی لەو شتانەی کردوە، بەلام زوری پارەکەی بو خوی هەلگرتوە، تازەیش ژنیکی تری بە سەر ژنە کونەکەی دا هینا بو، تفەنگیکی کرد بوە ملی، لە گەل خوی ئەیگیرا.

*

مەکتەبی سیاسی هەیئەتیکی، بە سەروکایەتی عومەر شیخموس، دروست کرد بو لیکولینەوەی شکاتەکانی هەردولا. ناکوکییەکانیان وا توند بوبو ئیتر نەیانئەتوانی پیکەوە کار بکەن، یان لە ناوچەیەک دا هەل بکەن. هەمومان لە ناوزەنگ گل دانەوە. بە تایبەتی لەو کاتەدا مەترسی هیرشی پارتی هەبو بو سەر بارەگاکانی سەرکردایەتی.

لە ناو مەکتەبی سیاسی و سەرکردایەتی دا، زوریان رەئیان وابو: حەمە بە ناوی یەکیتییەوە، بەرەللایی و راووروتی زوری کردوە و، پارەیەکی زوری کز کردوتەوە، پیویستە بی سزادان وازی لی نەهینین، بەلام لە بەر ئەوەی لە دەستی دی یاخی بی و بداتە پال ناحەزەکانی یەکیتی یا بچیتە پال رژیم، چاکتر وایە چەکی بکەین و بیگرین، ئەگەر دەستی کردەوە بیکوژین. من بە توندی چوم بەگژ ئەم رەئیەدا و، نەمهیشت هیچی لی بکەن چونکە لام وابو بو ناوبانگی یەکیتی باش نیە بەو جورە رەفتار لە گەل کاربەدەستیکی ناسراوی خوی بکا، ئەبی بە نەرمی و ئامۆژگاری لە گەلی بجولینەوە.

روداوەکان دەریان خست من بە هەلەدا چو بوم و، رەئی هاوریکانم راست بو.

شەویکی سەرەتای مانگی ئەیلول حەمە هەمو دەستە و دائیرەکەی خوی کز کرد بوەوە لی دا بو رویشت بو. گەرا بوەوە شارەزور. نامەی بو سەرکردایەتی حەسک نوسی بو، کە ئیتر وازی لە یەکیتی هیناوە و، ئەیەوی بچیتە ناو ئەوانەوە و، داوای لی کرد بون هیزیک بنیرن بو پشتیوانی. حەسک، وای زانی بو هەنگی لە داردا دوزیوەتەوە، بو بە پیرەوە چونی ئەم روداوە، هیزیکی بە سەرکردایەتی تایەری عەلی والی بو نارد بو. قادر جەباری و شیروان شیرەوەندی و شیخ مەنصوری حەفیدیشی لە گەل بو.

*

زور لە میژ بو هاوریکانم سەریان کرد بوە سەرم ژن بهینم. زوریان تا ئەو کاتە سەلت بون. ئەیانویست من رچە بشکینم و، ئەوانیش بە دوای من دا ژن بهینن. بە تایبەتی جولانەوەکە زوری خاباند بو، بەو نزیکانەش هیوای سەرکەوتنی لە ئاسوٓدا دیار نەبو، ناوچەکانی ژیانی ئیمەش، بە هوی شەری ئیرانەوە، وەکو جاران مەترسی دوژمنی لە سەر نەما بو. د. خەسرەو خال، بەرپرسی یەکی لە ریکخراوە گەورەکانی شار بو، ئەویش چەند جاری لە نامەکانی دا داوای لی کرد بوم ژن بهینم. تا ماوەیەکی زور دودل بوم. سەرەنجام د. خەسرەوم کرد بە وەکیلی خوم ئافرەتیکم بو بدوزیتەوە بە هەلومەرجی ژیانی سەخت و هەژارانەی من لە شاخ رازی بی. ئاگاداری کردم کە کچیکی باشی بو دوزیوەتەوە و، ناوەکەی و ناونیشانی بنەمالەکەیانی بو نوسی بوم، تا ئەگەر رازی بم قسەی لە گەل بکا.

وەهاب کە شارەزای ئەو ناوچانە بو بانگم کرد و، قسەم لە گەڵ کرد، کە سەفەرێکی پەلە و نهێنی ناوەهام بە دەستەوەیە، داوام لێ کرد: دوسێ پێشمەرگەی شارەزام بۆ ئامادە بکا.

من و کامەران و شەهاب بە ٣ قولی لە ناوزەنگەوە بە پێ بەڕێ کەوتین.

*

ئەو سەردەمەی کە هێشتا ئۆتۆمۆبیل دانەهات بو یان کەم بو، خەلک بە پێ یان بە سواری هاتوچۆیان کردوە. لە ڕێگا کە بە یەکتری ئەگەیشتن یەکتریان ناسیایە یا نە مەرحەبا و چاکوچونیان لە گەڵ یەکتری ئەکرد. ئەمەیش هەندێ ڕێوشوێنی دیاریکراوی هەبو ئەبو پیرەوی بکرایە.

سوار و پیادە کە بە یەک ئەگەیشتن ئەبو سوار سەلام لە پیادە بکا.

ڕێوارێک کە بە لای دانیشتویەک دا بڕویشتایە ئەبو کابرای ڕەفتەنی سەلام لە دانیشتوەکە بکا.

ڕێوارێک کە بگەیشتایە بە ڕێوارێکی تر ئەیوت: «ماندو نەبی!» ئەویش لە وەلام دا ئەیوت: «خۆت ماندو نەبی!»

ڕێوارێک کە بگەیشتایە بە یەکێ لە سەر کار بوایە، ئەیوت: «خوا قوەتت بدا!» ئەویش لە وەلام دا ئەیوت: «خوا دەوامت بدا!»

ڕێوارێک کە بگەیشتایە بە شوان یا بە گاوان ئەیوت: «بە دەولەت بی!» ئەویش لە وەلام دا ئەیوت: «خوا عافوت کا!» مەبەستیان لە دەولەت: «ئاژەل» بوە.

لە هەندێ ناوچە لە باتی وەلامەکانی: «خوا عافوت بکا» و «خوا دەوامت بدا» ئەیانوت: «بچیتە بەهەشتی!»

ڕێوارێک کە بگەیشتایە بە یەکێ کە خەریکی دروێنە بوایە، ئەیوت: «تیغت بوبڕا» ئەویش لە وەلام دا ئەیوت: «دوژمن پەنا!»

ڕێوارێک کە بگەیشتایە بە یەکێ کە لە سەر خەرمان بوایە، ئەیوت: «خەرمان بەرەکەت!» ئەویش لە وەلام دا ئەیوت: «خێر و بەرەکەت!»

مەکینە ئەم نەریتانەی کوێر کردۆتەوە.

*

ئەوکاتە حدکا لە شەردا بو لە گەڵ حکومەتی ئێران، بە درێژایی ناوچەکانی سنور بارەگای دانا بو. ئێوارەیەکی درەنگ لە گوندێکی سنور ناوی ئێروان بو لە ناوچەی بانە لامان دا، چوینە مزگەوتەکە. هاشمی کەریمی بەرپرسی کومیتەی شارستانی بانە بو، ئەو و، چەند کەسێکی تر لە ئەندامانی کومیتەکە و پێشمەرگەکانی لە هۆڵی مزگەوتەکە بون. کەسیان بە ڕو منیان نەئەناسی، منیش خۆمم لە لا ئاشکرا نەکردن. هەندێ قسە و باسی گشتی کرا، من هەولم دا خۆمی لێ لا بدەم. شەو لەوێ ماینەوە بەیانی زو بە ڕێ کەوتین لە ڕێگا توشی سەید ڕەسولی بابی گەورە بوین. لە گەڵ ئەو یەکتریمان ئەناسی. چاکوچونیمان کرد، سەیری پێ هات منی بەوجورە و لەوێ بینی، وتم: «کارێکی پەلەم هەیە لە دیوی خۆمان. بە پەلە ئەڕۆم و بە پەلە ئەگەڕێمەوە. ئەمەوی کەس نەزانی. شەوی ڕابوردو لای کاک هاشم بوین. بەلام منی نەناسی و، خۆیشم نەمویست خۆم ئاشکرا بکەم!»

من بەرەو شارەزور ئەچوم، بە سەید ڕەسول دا لالە سەرحەدم بیرکەوتەوە.

*

کچەکە و بنەماڵەکەیانم ئەناسی. بە لامەوە پەسند بون و داوام لی کرد قسەی لە گەڵ بکا. قسەی لە گەڵ کرد بو ئەویش رازی بو.

زور مـاندو بوم و، لە ناو ملمـلانێی ناوخـو بە تەواوی بێـزار بوبوم. ئەمـویست ماوەیەک دور بکەومەوە. لە چەند نامـەیەک دا داوام لە مامجەلال کرد بو هەولی گەرانەوە بدا. گەیشت بوە تێنم لە دوا نامەدا بوم نوسی، ئەگەرێتەوە یان نا ئارەزوی خوتە، من بەم نزیکانە سەفەر ئەکەم. نەمئەویست لە ناوزەنگ ژن بگویزمەوە، ئەمـویست لە ئەوروپا ئەم کارە ئەنجام بدەم. ئەو کاتە سەفەر لە عیراقەوە ئاسان بو. ئاگاداری د. خەسرەوم کرد بە کچەکە بلی ئەگەر ئەتوانی خوی ئامادە بکا بو سەفەر. لە ئەوروپا یەک ئەگرینەوە و، هەر لەوی مـەراسـیـمی مـارەکـردن و گـواسـتـنەوەش جـیـبەجی ئەکـەم. ولاتـیکی ئەوروپا و، مـاوەیەکـیـشم دیاری کـرد بو، کـە ئەگـەر پەسندی کـرد لەو مـاوە دیاریکراوەدا لەو ولاتە ئەوروپاییە بی، منیش لەوی ئەبم.

کچـەکە بە گـویرەی ئەگـبـیـرەکـەی من هەمـو هەنگاوەکـانی نا بو. منیش بە گـویرەی ئەگبیرەکەی خوم بەرنامەی کاری داهاتوی خوم ریک خست بو. بەلام وەکو ئیرانی ئەلی: «ئەگبیر» هەمو جاری لە گەڵ «تەقدیر» ریک ناکەوی!

*

بو چاوترسـاندنی خـەلک مـاوەیەک بو بەعس کـابرایەکی درندەی بە نـاوی مـولازم موحـسـین نارد بو بو سلیمانی، فـەرمـاندەی مـەفرەزەی هاوبەشی دەزگا سـەرکوتکەرەکـانی بەعس بو. زوری ئازاری خەلک ئەدا و، هەمو شەو ئەچوە سەر مالان و، خەلکی ئەکوشت. چەند جـاریک چو بوە سـەر بەختـیـاری برام و ئەحـمـەدی مـامـەرەزام. جـاریک ئەوەندەی لە ئەحمەد دا بو، گوی یەکی کەر کرد بو. هەرەشەی لە بەختیار کرد بو، کە ئەگەر لە سلیمانی چی تر پیاوی حکومەت بکوژری، ئەویش بەختیار ئەکوژی.

روژیک لە پر بەخـتـیـاری برام پەیدا بو. لە سـلیـمـانیـەوە رای کـرد بو. حـازمـەی هاوسـەری بەخـتـیـار و، دایکم و ئاڤگەی خـوشکیـشم رایان کـرد بو بو شارەزور لە مـالی حەمەمینی فەتاح لە شاتوان، خویان شارد بوەوە. هاتنی ئەمانەم زور پی ناخوش بو، چونکە من خوم بە تەمای سەفەری ئەوروپا بوم.

*

لە گەڵ بەختـیـار خەریک بوم بگەرێتەوە بو سلیـمـانی و، دایکم و ئەوانیش بیاتەوە سلیـمـانی. وەها ترسـانـد بویان، هەرچی لە گـەلم وت، گـەلکی نەگـرت. دایکـیـشم بە پیـشـمـەرگـەیەکی شارەزوردا نامـەیەکی بو نارد بوم کـە چاریکیـان لی بکەم. لە ناوزەنگ خانوبەرەیەکی باشم هەبو. شوینەکەیشـان ئەمین بو. بە سەلاحی حاجی رەفیق دا نامەیەکم بو دایکم نـارد کە بێن بو ناوزەنگ، بەختـیـاریش لە گەلی چو، بەلام لە ریگا بەختـیـار لە گەڵ سـەلاح بری ئەکرد بو، گەرا بوەوە. سـەلاح نـامـەکـەمی گەیاند. بەلام دایکم تورە ببو، وت بوی: «ئیمە لە سەر ئەو وامان لی هاتوە، پانزە سالیشە نەمبینیوە، کەچی هێشتا ئەو بە من ئەلی وەرە بو لام!» دایکم مەترسیەکانی ریگاوبانی نەئەزانی.

تازە عەزیز محەممەد گەیشت بوە کوردستان. چو بوین بو سەردانی و دەعوەتمان کرد بو سـەردان و فـراوین. بەلام من ئـیـتر بریارم دا بچم سـەردانیکی دایکم و خوشکم بکەم و، داوایان لی بکەم بێن بو ناوزەنگ. ویستم کەم کەس بزانی، هاوریکانی خوم ئاگادار کرد.

لالە سەرحەد یەکی بوە لە پیاوە ناسراوەکانی تیرەی رۆغزایی ئیلی جاف. زۆر قسەی خۆش و نستەق، و روداوی سەیری لی ئەگیرنەوە. یەکیکیان خەوە بە ناوبانگەکەیەتی کە پیرەمیرد لە «گالتەو گەپ» و عەلادین سجادی لە «رشتەی مرواری» دا گیراویانەتەوە.

پی ئەچی لالە سەرحەد خاوەنی خەیالیکی بە پیت بوبی. لەو سەردەمەدا جەردەیی و روتکردنەوەی کاروان باو بوە و، بە ئازایەتی و دەسەلاتداری دانراوە. ئەویش تا گەنج بوە لەمەدا دەستیکی بالای هەبوە. کە پیر ئەبی و لە مردن نزیک ئەکەویتەوە، کورەکانی کۆ ئەکاتەوە وەسیەتیان بۆ بکا. ئەلی: «تا گەنج بوم زۆرم بۆ کردون و زۆرتان پیوە ماندو بوم تا کردومن بە پیاو، ئەمەوی دوای مردنیشم خیریکتان بۆ بەجیمەوە. کە مردم مەیکەن بە هەرا بە بیدەنگی لبادیکم تیوە بپیچن و، بە شەو ببەن لە داری مەحموی سەروالە بورکم دەن. بەیانی کە رۆژ بوەوە بلین باوکمان دیار نەماوە. سوار بەو ناوەدا بلاو بکەنەوە. ناوچەکە کیو مال بکەن تا ئەمدۆزنەوە. ئەوسا بلین خەلکی ئەو ناوە باوکمانیان کوشتوە و هەمویان ساف لە ساف تالان بکەن. ئینجا پرسەیەکی گەورەم بۆ دابنین و بلین: هەی بە زیندویی هەر خەیر و بە مردویی هەر خەیرا»

گۆری مەلا مستەفا لە شنۆ بو. زیوانی بە دیارەوە بو. شەویک، تاقمیکی نەناسراو، تابوتەکەیان دەرهینا بو برد بویان لە شوینیکی نزیک گلکۆکەی فریان دابو. چەکدارەکانی پارتی لە کاتی قیام دا تەقەیان لە خۆپیشاندنی خەلکی شنۆ کرد بو، چەند کەسیکیان لی کوشت بون، لە بەر ئەوە خەلکی شنۆ دوژمنایەتییان ئەکردن.

- بنەمالەی بارزانی، ئەم تاوانەیان بە پال حدکا و لە ناو ئەوانیش دا بە پال سەید رەسولی بابی گەورە ئەدا.

- حدکایش بنەمالەی بارزانییان تاوانبار ئەکرد کە خۆیان ئەم کارەیان کردبی، بۆ ئەوەی بیکەن بە بیانو بۆ هاوکاری لە گەل هیزە چەکدارەکانی ئیران بۆ شەری ئەوان. هەرچەندە گومانم نەبو کە حدکا لەم تاوانە بەرییە، بەلام قسەکانیان لەو حیکایەتە ئەچو کە بە زمانی لالە سەرحەدەوە ئەیانگیرایەوە.

بیگومان سوکایەتی بە مردو و بە گۆر تاوانیکی گەورە و ناشیرینە. لە کوردەواری دا ئەمە بە کاریکی زۆر نزم دائەنری. هیچ لیکۆلینەوەیەکی جیددی و بیلایەن لە سەر ئەم تاوانە نەکرا تا دەستی تاوانباری راستەقینە ئاشکرا بی.

*

لە گەل سەید رەسول جیا بوینەوە لە یەکتری و شەو ئیمە چوینە گوندی «چەمپاراو» میوانی مالە شیخیکی قسە خۆش بوین. رۆژی دوایی بە سورکیودا ئاوای دیوی کوردستانی عیراق بوین.

گوندەکانی سوەرەبان، زی، چالە خەزینە.. لە سەر ریمان دا بو، لە هیچیان لامان نەدا تا گەیشتینە قەلاتی. ماوەیەک لەوەو پیش هالیکۆپتەری عیراقی لە کاروانیکی گەورەی کاروانچییەکانی دابو. ئیسک و پروسکی ولاخە کوژراوەکان بە دریژایی ریگاکە کەوت بو، دیمەنیکی ناشیرین و خەمناکی هەبو.

لە قەلاتی گیر نەبوین بە دەشتی خەرمان دا بە ری کەوتین بۆ دوستەدەرە. شەو چوینە مالیک لەوی پیرەمیردیکی نورانی کەرولالی لی بو. بە ئیشارەت قسەمان لە گەل ئەکرد. حەمەی حاجی سابیر لیپرسراوی ناوچەکە بو، هەوالم بۆ نارد بۆ رۆژی دوایی لە

گوندی ڕەزلە ببینیم و، مەبەستی هاتنەکەم بۆ باس کرد. هەواڵم بۆ مامە ڕەزام نارد کە ئەوسا لە سەید صادق دوکانی هەبو، وا ڕێک کەوتین ئەوان بێنە گوندی بەردەڕەش و منیش بچمە ئەوێ. نیوەڕوی ڕۆژی داهاتو مامم بە تراکتور هەمویانی هێنا بو، لە بەردەڕەش یەکمان گرتەوە، پاش پانزە ساڵ دایکم و تاڵگم بینییەوە و، بۆ یەکەم جاریش براژنم و منداڵەکانیم بینی. نانی نیوەڕومان لە ماڵی جوامێرێکی بەردەڕەشی خوارد. ماڵێکی باش و بە مەعریفەت بون و، بە ناو لە دورەوە منیان ئەناسی. قسەم لە گەڵ دایکم کرد و، لە گەڵیان ڕێ کەوتم هەمویان بین بۆ ناوزەنگ و، ئیتر لە یەکتری جیا بوینەوە: ئەوان گەڕانەوە بۆ شارەزور و من بەرەو ناوزەنگ.

لە گەڵ حەمەی حاجی سابیر و ٣ پێشمەرگە: کامەران، شەهاب، حەمەی ئامۆزای حەمەی حاجی سابیر بەری کەوتین بەرەو «چەمی گەلاڵ». چەمی گەلاڵ ناوچەیەکی شاخاوی سەختی پڕ لە دارویار بو. گوندەکانی: کانی سپیکەی پەرخ، بەردەڕەش، قەویلە، هەنارو، ماینەدوڵ، پەری هیرو، شیرەبەرە، قوڵچی، مزگەوتە، دوڵە چەوت، هۆزخواجا، سلیمانە، میرمام، پەرخ، بیوەک، زلزلە.. هەندێکیان گوندی گەورە بون، بەڵام بە خورایی ناوچەکەیان ناو نابو چەمی گەلاڵ، چونکە چەمەکەی وشک و، ناوچەکە بێ ئاو بو، بە هاوین چۆڵیان ئەکرد. دانیشتوانەکەی تێکەڵاون لە هۆزەکانی: چوچانی، بیسەری، قەویلەیی، زەردویی، کە پێیان ئەڵێن: «غەوارە». خێڵی زەردویی لە پەیمانی زەهاودا ناوی هاتوە و، بەر ئێران کەوتوە. دیارە لەو سەردەمەدا خێڵێکی گەورە بوە، پاشان کەم و کز بوە. خانوەکانیان تەنگ و تاریک و نزم و کشتوکاڵیان زۆر کەم بو، ئاژەڵدارییان ئەکرد. قەڵای سروچک و، قەڵای شوجاع لە شوێنە دێرینەکانی بو. ئەوسا هیچ جورە جادەیەکی قیرتاو یا خاکی بە ناودا نەئەڕویشت.

چەتە!

چەتەی بە ناوبانگی ناوچەی سلیمانی: «خولە پیزە» لە تیرەی «بیسەری» بوە. لە سەرەتای پەنجاکان دا چەند ساڵی ئاسایشی لە ناوچەی شارباژێردا نەهیشت بو، بە دەیان پۆلیس و کاربەدەستی حکومەتی کوشت، تا سەرەنجام موتەصەریفی ئەوسای سلیمانی عومەر عەلی، لە ناو خۆیان دا چەند کەسێکی چاند، لە کاتی خەوتن دا کوشتیان.

لە سەردەمی عوسمانی دا گەلانی باڵقان کە خەباتیان کردوە بۆ ئازادی، بە پارتیزانەکانیان وتوە: «چەتە» و بە شەڕی پارتیزانییان وتوە: «شەڕی چەتەگەری». شیخ مەحمودیش کە لە سلیمانی هەڵکەنرا و، ماوەیەک شەڕی پارتیزانی ئەکرد، بە پارتیزانەکانیان ئەوت: چەتەی شێخ مەحمود، یان چەتەی کورد. وشەی چەتە بەم مەعنایە لە ژمارەکانی «بانگی حەق» دا هاتوە، کە لە ئەشکەوتەکەی جاسەنە بە ناوی قەرارگای ئوردوی کوردستانەوە دەرچوە. بەڵام هەندێ لەو چەتانە لە ساڵانی دوایی دا ئەوەندەیان دزی و جەردەیی و ڕاووڕوت کرد، مەعنای ئەم وشەیە لە ناو خەڵک دا لە پارتیزانەوە گۆڕا بۆ جەردە یان وەکو ئەڵێن: «خارج عن القانون».

ئێمەیش زۆر جار ئەترساین وشەی پێشمەرگەش وەهای لێ بێ.

*

کەماڵ شاکیریش گەیشتە لامان. بو حەسانەوە و فراوین لامان دایە گوندی سلیمانە. سلیمانە کەوت بوە ناو گەروی شاخێکی بەردەلانەوە. حەمە و کەماڵ و من پێکەوە لە

ماڵێک و، کامەران و ئەوانی تریش لە ماڵێکی تر بوون. خەریکی نان و ماست خواردن بووین، خاوەن ماڵەکە هاتە ژوورەوە وتی: «شاخەکە چەکداری پێوەیە دەوریان گرتوون!» بە پەلە لە ماڵەکە دەرچووین و، پێشمەرگەکانی تریش هاتنە دەری. لە بەرزایی شاخەکەوە دایان گرتینەوە. بە راکردن لە دێ دەرچووین بەرەو شاخەکەی بەرامبەری. تا گەیشتینە ئەوی تەقەمان لە سەر بوو. ئێمەش گەیشتینە شاخەکە و، ئیتر شوێنەکەمان قایم و سەلامەت بوو. چووینە سەر کوێرە کانییەک، ئاوێکی کەمی هەبوو، بۆ پشوودان دانیشتین. لە دەسڕۆکەم دا گوللەیەک لە ئەژنۆی کامەرانی دابوو، بە بریندارى لە سلێمانە بە جێ مابوو، شەهابیشمان لێ دابڕا بوو. ما بووینەوە حەمە و حەمەی ئامۆزای و کەمال و من.

رۆژی رابوردوو، فەرەیدوون حەمە سالح، فەرماندەی یەکێ لە کەرتەکانی هەرێمی یەک، چەند پێشمەرگەیەکی حسکی لە مزگەوتەکەی بیرەک دا چەک کرد بوو، ئارپیجیەکی لێ سەند بوون. چەکدارەکانی حسک ئەم پەلامارەیان بۆ سەر ئێمە لە تۆڵەی رووداوەکەی دوێنێ دا کرد بوو. وامان بە چاک زانی دەمەو ئێوارە بچین بۆ قەوێلە و، لەوێوە من نامەیەک بۆ تاهیری عەلی والی بنووسم.

شەو چووینە گوندی قەوێلە، لە ماڵی حاجی عەلی، کە ناسیاوی حەمەی حاجی سابیر بوو، دابەزین. میوانێکی کەیشیان هەبوو، دەروێشێکی قسە خۆش بوو. نامەیەکم بۆ تاهیر نووسی و، لە نامەکەدا ئاگادارم کرد بوو کە بۆ کارێکی تایبەتی خۆم هاتوومەتە ناوچەکە و، ئامادەیی خۆمم دەربڕی بوو بۆ بیبینی و بۆ ئەوەی هەردووکمان هەوڵی خاوکردنەوەی گرژی نێوان پێشمەرگەکانی هەردولا بدەین و، سەرسوڕمانی خۆمم دەربڕی بوو لەوەی کە پاش چەند ساڵ ئەوە یەکەم جارە ئەو بێتە خواری بۆ «جەولە» و، جەولەکەیشی بە شەڕی یەکێتی دەس پێ بکا.» کەمال شاکیر نامەکەی برد و رۆیشت، شەو ئیتر نەهاتەوە بۆ لای ئێمە. بە ناسیاوێکی خۆی دا نارد بووی بۆ کاک تاهیر لە گوندی هۆزخواجا. تا ئەو کاتە کەسیان نەیانئەزانی کە من لەو ناوچەیەدام، تەنانەت کامەرانیش، کە بە بریندارى گیرا بوو، باسی هاتنی منی بۆ نەکرد بوون. دوای گەیشتنی نامەکەم ئینجا زانی بوویان من هاتوومەتە خواری و لە گوندی «قەوێلە» م.

ئەم نامە نووسینە، بێ خۆ ئامادەکردنی پێشمەرگەیی پێشەکی، هەڵەیەکی گەورە و کوشندە بوو کردم، لە باتی ئەوە ئەبوو دەستبەجێ هەموو هێزەکانی یەکێتی لە ناوچەکەدا کۆ بکەمەوە ئینجا نامەیان بۆ بنووسم، بەڵام من ئەوەندەم لە خۆم رائەدی و بە خۆما رائەبەرموو کە بێ چەکدار و هێز بچمە ناویان و قسەیان لە گەڵ بکەم، بە تایبەتی هەموی چەند حەفتەیەک لەوەو پێش چەند ئەندامی سەرکردایەتی حسکم بینی بوو.

دەمەو بەیانی کەمال وەڵامی نامەکەمی بۆ ناردمەوە کە مولازم تاهیر نووسی بووی. لە نامەکەی دا: پێخۆشحاڵی خۆی دەربڕی بوو لە بوونی من لە ناوچەکەدا و، گلەییەکانی خۆی لە یەکێتی نووسی بوو، ئامادەیی خۆیشی پیشان دا بوو بۆ یەکتر بینین.

رۆژی ٥ ی کانوونی دووەمی ٨١ ، تازە نانی بەیانی مان خوارد بوو، هەر لە ناو ماڵەکەدا دانیشت بووین، خاوەن ماڵەکە هات وتی: «ئاوایی پڕ بوو لە حسک!» هەرچەندە حسک هەمویان مەسئول بوون، ناردم بپرسن مەسئولەکەیان کێ یە. قادر چاوشین هات. دەمێک بوو قادرم ئەناسی. قادر لە پێشمەرگە کۆنەکانی یەکێتی و، خوشکەزای عەبدولقادر هەڵەدنی بوو، لە جیابوونەوەکەدا دابوویە پاڵ حسک. من پەلەی گەرانەوەم بوو. هەواڵی مولازم

تاهیر و هێزەکەیانم پرسی، وتی: «لە هۆزخواجان.» پێم وت: «با بچین بۆ لای!» بە کۆمەڵ بە ڕێ کەوتین.

لە هۆزخواجا مەلازم تاهیر و لێپرسراوەکانی تریان بە پیرمانەوە هاتن و ناردیان هەندێ مریشکیان بۆ نانی نیوەڕۆ کڕی. دانیشتین بۆ قسە کردن. باسی تێکچوونی هەلومەرجی ناوچەکەمان کرد. مەلازم تاهیر باسی ئەوەی کرد کە مەلا بەختیار هێزێکی گەورەی کۆ کردۆتەوە. چەند جار ڕێگای پێ گرتوون و، بۆسەی بۆ ناونەتەوە. مەفرەزەکانی یەکێتی چەند جار تفەنگیان بەوان هەڵچنیوە و، پێشمەرگەیان گرتوون و چەک کردوون. قسەو باسی لەم بابەتەمان زۆر کرد و، باسی ئەوەمان کرد کە چۆن باری ناوچەکە ئاسایی بکەینەوە و، گرژی نێوان چەکدارەکانی هەردولا خاو بکەینەوە. پێشنیازکاریمان پێوە دیار بوو بە یەکیاتن و ئەچوون. دوای نان خواردن ویستم ئیزنیان لێ بخوازم بڕۆم. مەلازم تاهیر وتی نەختێکی تر ڕاوەستە خۆی چووە دەرەوە. خولەی حەمە تاتە هاتە ژوورەوە تفەنگەکەی من، بە دیوارەکەدا هەڵپەسێردرا بوو، دەستی دایە و بردی، ئیتر تێگەیشتم. مەلازم تاهیر پیاوێکی بە ئەدەب بوو، شەرمی ئەکرد ڕاست و ڕەوان پێی تۆ گیراوی، هەندێ منجە منجی کرد، بە گیرم هێنا ئاخرییەکەی وتی: «برادەران حەز ئەکەن لە گەڵیان بمێنیتەوە، چونکە لە خۆیان ئەمین نین و ئەترسن برادەرانی ئێوە بێنە سەریان!»

وتم: «گلدانەوەی من لە لای خۆتان کارێکی خراپە، ڕەنگە ئەوە هێزەکانی یەکێتی بوروژێنێ و بێنە سەرتان، ڕێگەم بدەن بڕۆم بۆ ئەوەی وەکو خۆتان ئەڵێن گرژییەکە نەهێڵم!»

وتی: «تۆ میوانی لای ئێمە و زۆر موحتەرەمی و...» هەندێ ڕاوە ڕێوی هێنایەوە.

منیش وتم: «کاک تاهیر لەم موجامەلە ناڕاستانە گەڕێ، من نە میوانم و نە موحتەرەمم، بەڵکو گیراوم و، بەم کارە ئاوێکی خراپ ئەڕێژن و سابیقەیەکی خەتەر لە جوڵانەوەی کوردا دائەنێن، ئیتر هیچ لایەک باوەڕ بەوی تر ناکات»

وەکو دوایی بیستمەوە، ئەو ماوەیەی من لە ژوورەوە لە گەڵ مەلازم تاهیر و قادر جەباری خەریکی گفتوگۆ بووم، لە دەرەوە هەندێ لە وردە مەسئولەکانیان لە ناو خۆیان دا مشتومڕێکیان بووە لە سەر ئەوەی ئیزنم بدەن بڕۆم یان گلم بدەنەوە. ڕەوفی خەلیفە سەعیدی ئامۆزای حەمەی حاجی مەحمود، کە تازە چوو بووە ناو حسیک و بووبوو بە دوژمنی خوێنخۆری یەکێتی، کەریمی دادە مەنە و خولەی حەمە تاتە و، چەند کەسێکی تری لەم بابەتانە وتبوویان: «ئەمە فرسەتێکی باشە فلانمان کەوتوتە بەردەس لای خۆمان گلی بدەینەوە بۆ ئەوەی هێزەکانی یەکێتی ئیتر نەیەنە سەرمان و، مەرجەکانی خۆمانیان بە سەردا بسەپێنین» هەڕەشەی ئەوەیشیان کرد بوو کە ئەگەر ئیزنم بدەن، ئەوان تەقەم لێ بکەن بمکوژن و تەسلیمی حکومەت بێنەوە. مەلازم تاهیر و قادر و ئەوانی تر لە ژێر ئەم گوشارەدا بڕیاری گرتنیان دابوو.

من ئیتر نائومێد بووم لێیان و، زۆر ئەترسام ئەم گەوجێتییەی ئەمانە کرد بوویان، ببێ بە هۆی شەڕێکی خوێناوی سەرانسەری لە نێوان ئەوان و یەکێتی دا. سەدان کەسی تێ دا بکوژرێ و، هەمووشیان جنێو بە گۆڕەکەی من بدەن.

لە هۆز خواجاوە کەوتنە گەڕان بۆ دۆڵە چەوت، زەردوێی، کەولوس، قەوپلە.. دێ بە دێ منیشیان لە گەڵ خۆیان ئەسوڕاندەوە. لە قەوپلە بووین لە پڕ وتیان با بڕۆین بۆ

شاخەکە. هەندی چەکداری یەکیتیان لە نزیک قەلای سەروچک دی بو. کردیان بە هەللا وتیان: «فەرمو ئەوە مەعاعەتی ئیوە وازمان لی ناهینن!» بو بە شەر. گەماروی چەند پیشمەرگەیەکیان دا گرتیانن. دەرکەوت مەفرەزەیەک بون لە گەل مەحمود گەرمیانی لە شارەزور بون، ئاگایان لە بەزم و رەزمی گرتنی من نەبوبو، بۆ حەوانەوە و پشودان ئەچون بۆ شارباژیر و، بە ریکەوت بە سەر ئەم شەرەدا کەوت بون.

*

مامجەلال لە دەرەوە بو، عومەر شیخ موس، عومەر مستەفا، کەمال خۆشناو، جەمال حەکیم، جەعفەر، ملازم عومەر، فەرەیدون.. لە پارەگاکانی سەرکردایەتی بون.
مەکتەبی سیاسی بەیانیکی لە سەر گرتنی من دەرکرد بو بە رادیو خویند بویانەوە، هەرەشەی قورسیان لە حسک کرد بو و، لە هەمان کات دا داوایان لە حشع کرد بو، بە تایبەتی لەو کاتەدا عەزیز محەممەدیش لە کوردستان بو، هەولی بەردانم بدەن. جەمال تایەر، کە ئەوسا بەرپرسی ریکخستنە نهینییەکانی ناوشارەکان بو، نامەیەکی بۆ عەلی بەگی باوکی تایەر نوسی بو، هەرەشەی لی کرد بون کە ئەگەر من شتیکم لی بی، بنەمالەکەیان لە رەگوریشە دەرئەهینی. عەلی بەگ ماوەیەکی دریژ ئەفسەری شورطە بو. هەرەشەکەی بە جیددی وەرگرت بو. نامەکەی برد بو بۆ کاربەدەستانی «ئەمن» ی سلیمانی. مەلا بەختیار و سالاریش زوری هیزەکانی شارباژیر، هەورامان، شارەزور، گەرمیانیان کۆ کردبوەوە لە نامەو نامەنوسین دا بون لە گەل ملازم تایەر و، هەرەشە و گورەشەیان بۆ ئەناردن.

*

هیزەکەی حسک و لیپرسراوکانیان سەریان لی شیوا بو نەیانئەزانی چی بکەن و، چی لە من بکەن، لە تاو هیزەکانی یەکیتی پش جیبان بە خۆیان نەئەگرت. چونە دولە سور و بە ناو ئوردوگای شانەدەری دا چون بۆ کیوی سورین. لە شانەدەری لایان دابە مالی جەلالی حاجی کاکەلی. جەلال هاوری ی کومەلە بو، زوری پی ناخوش بو منی بەو حالە دی، هیچیشی پی نەئەکرا. چوینە ئەشکەوتی دەرە گولان لە شاخی سورین.
سورین دیویکی ئیران و دیویکی عیراق بو. بە پی ی پەیمانی زەهاوی ئیرانی – عوسمانی ئەم کیوە کرا بو بە سنوری هەردو دەولەت و، لە پەیمانەکەدا ناوی قەلای زەلم و گەردنەی چەقان هاتوە، وەکو ناوچەی سنور، هەردوکیان لەم سەر و ئەوسەری کیوی سورین دان.
چەند سەرچاوەیەکی ئاو لە بناری سورین دایە لەوانە: چەمی چەقان، کە لە یەککگرتنی چەمەکانی جومەرەسی، عەرەبسوار، کەولوس دروست ئەبی و، چەمی شەلم، چەمی ریشین، چەمی شیرەمەر. ئەم چەمانە ئەرژینە شارەزورەوە. قسەیەکی کۆن هەیە، بۆ ئەوەی منال دەمی تەتلە بکا پی ی دوبارە ئەکەنەوە، ئەلی: «چومە چەمی چەقان، چەقەل چەلتوکی ئەچەقان!» سەرچاوەی شەلم ئاوەکەی گەرمە وەکو ئەیانوت ماسیەکانی کویر بون.
سورین چەندین ئەشکەوت و کەورگی لی یە، لەوانە: دەرە گولان، هەزار ئەستون، قوچی سولتان، دەرە کۆزە. لە دولی خورنەوەزان و وشکەناویش چەند ئەشکەوتیکی تری لی یە. کانی و ئاو لە هیچیان نزیک نەبو. دەرە گولان بەرامبەر سەید صادق بو.
ئاواییەکانی سورین و بنارەکەی: چەوتان، کولیتان، زەنگیسەر، خرنوک، سیامیرە، کانی سیف، وەلسمت، بەرئەشکەوتان، توتەقاج، قەلبەزە، تازە دی، بەردەبەل، جومەرەسی،

بوریدەر، نەوی، بانی بنوک، چنارە، دەرەگولان، میری سور، ریشبن، عامورە، بانی شار، قاینجە.. هەمو راگویزرا بون. گوندی «دزلی» کە لە دیوی ئیران بە سورینەوە بو، بنکەی سەرەکی پارتی لی بو. نادر هەورامی بەرپرسی بنکەکە بو. هەندی لە پیشمەرگەکانی حسک هاتوچۆیان ئەکردن.

ئەو ماوەیە منیان بە مەحمودی حەمە تاتە سپارد بو ئیشکم لی بگری. غەفور (دەرسیم) یاریدەری مەحمود بو. مەحمود برایەکی خوی لە گەل بو، گالتەی بە حسک ئەکرد، هەمیشە شەرە دەنوکیان بو. بەفر سورینی گرت بو. هەوا زور سارد بو. رایەخ و پیخەفیان نەبو. لە بن تاشە بەردیک دا لە سەر ئەرز بە دیار ئاگری دوکەلاوییەوە هەلتروشکا بوین.

زورجار غەفور و کەریم ئەیاندایەوە بە چاوما کە ئەوان پەرەوازەی دەستی منن و، من وام لی کردون ناچارین تەسلیمی رژیم ببنەوە و، دوایی ببنەوە شاخ و لە داخی من بچن بە حسک و، لە ژیانی سیاسی و پیشمەرگایەتی دوا بکەون. هەردوکیان راستیان ئەکرد، بەلام من هیچ دوژمنایەتییەکی تایبەتیم لە گەل کەسیان نەبو، حەزم ئەکرد ئەمانیش پیش بکەون و، ببن بە کادری خوشناو و سەرکەوتو. لە بەر ئەوەی ئاموژگاری سودی نەبو لیم پرسی بونەوە و، بەلام ئەوان بەرگەی لیپرسینەوەیان نەگرت بو .

*

ئەو کاتەی لە شارباژیر بوم جاریک بە دو قسە لە گەل کەریم دانیشتم هەندی ئاموژگاری بکەم. پیم وت: «تو لە سایەی شورشەوە لە کەریمی دادەمەنەوە بوی بە دکتور چالاک، لە کاتیکا نە دکتوری و نە چالاکی. هیچ کلیە یا مەعهەدیکی طبیت نەخویندوە و، هەمو بەیانییەکیش بە زور لە خەو هەلت ئەسینن. هیچ نەبی شورش ئەو چاکەیەی بە سەر تو و غەفور لگاو و خولەی جگەرەوە هەیە کردونی بە د. چالاک و دەرسیم و نەبەز. لە بەر ئەوە حورمەتی شورشەکە بگرن، ئەگەر پاکی ناوبانگی کومەلە و یەکیتیتان نیە، پاکی ناوبانگی ناوەکانی خوتان هەبی!»

کەریم کوریکی وریا و لەبلەبان بو. هەرگیز بو قسە دانەنەما. دوای ئەوە بە ماوەیەک تەسلیم بووە. پاش ماوەیەک نامەی ستاری سەعید خەلەفی بو هینابن. لای ئیمە نەمایەوە چو بو لای حسک. ئیتر نەمبینییەوە تا لیرە یەکمان گرتەوە.

*

کەریم بە ناوی گەیاندنی بەریدی سیزیەوە لە سورینەوە بە ناو ئیران دا گەرایەوە بو دەرەوەی دولەتو. غەفور جارویار قسەی خوشی ئەکرد. لە ناو خویان دا باسی زەلامیکیان ئەکرد بە خراپە. یەکیکیان وتی: «حیزب دەری کردوە». غەفور هەلی دایە، وتی: «بوچی ئەم حیزبەی ئیمەش خەلک دەرئەکات؟»

*

عەلی بەگی باوکی تاهیر هات بو دەرە گولان. راسپاردەی د. فاضل بەرواک ی پی بو، کە ئەوسا بەرپوبەری «ئەمنی عام» بو. بە باوکی تاهیردا جوابی بو نارد بون کە منیان تەسلیم بکەن، یان ئەگەر ئەوە بە باش نازانن کاریکی وا بکەن بکەومە کەمینیکی ئەوانەوە و، بە زیندویەتی بمگرن، بەرامبەر بەوە بەلینیان دابونی چەردەیەکی باش پارەیان بدەنی. شتی وەها لە ملازم تاهیر نەئەوەشایەوە. قادر جەباری مەسەلەکەی بو باس کردم. کردم بە

گالتە لە گەڵی وتم: «تا چەند سالی تر خزمەتی یەکیتی بکەم بایی ئەو پارەیە خزمەتم پی ناکری. منیان تەسلیم بکەن و پارەکە وەربگرن و بیکەن بە دو بەشەوە، بەشیکی بۆ خۆتان و بەشیکی بۆ یەکیتی!»

شەولئاو ئاریبجیەکیان نا بو بە مالی عەلی بەگەوە لە سلیمانی. تایەر بە گلەییەوە روداوەکەی بۆ گیرامەوە. ئەو بە هاوریکانی منی ئەزانی. بەلام بە راستی ئەوان نەبون، «ئەمنی سلیمانی» بۆ خۆشکردنی ئاگری ئاکۆکییەکە، ئەمەیان کرد بو.

چەند جاری مەحمود باسی راکردنی لە گەل کردم. ئەیوت: «ئەگەر بەلینم بدەیتی شتی کۆنم لە گەل حساب نەکەن و ریزم بگرن و، بکەن بە فەرماندەی کەرت، لە گەلت دیم.» لەو کاتەدا کەولی من پارەی زوری ئەکرد باوەرم پی نەئەکرد لە گەلی بروم، گویم نەئەدایە قسەکانی. خەلیفەی عەبدوللا مارف، کە خۆی بە یەکیتیەکی تۆراو دائەنا، ئەویش چەند جاری ئەو باسەی لە گەل کردم، هەلیکی لە بارمان بۆ هەل نەئەکەوت. رۆژیکیان دابەزی بوین بۆ ناو کەلاوەکانی قاینجە. قادر جەباری مان لە گەل بو، دنیا تەمومژیکی چر بو چاو چاوی نەئەبینی بە خەلیفەم وت: «ئەمرو فرسەتە با بروین!» خەلیفە ملی نەدا وتی: «ئەترسم بگەینە سەر جادەکە و تەمومژ برەویتەوە و بگیریین. خەلک وا ئەزانی بە ئەنقەست تەسلیمم کردوی» هەلەکەمان لە دەس چو.

چەند ئیوارەیەک بۆ شەو دابان بەزاندم بۆ گیلەک، شیرەمەر.. دوای ئەوە ئیتر بردمیانە ئەشکەوتی «هەزار ئەستون». حشع لەم ئەشکەوتەدا بنکەیەکیان دانا بو. لە گەل ئەوان بون بە یەک مال.

*

دانیشتوانی ئەشکەوتەکە تیکەلاو بو لە: مەفرەزەیەکی حشع، کابرایەکی گیراو بە تاوانی جاسوسی، مەفرەزەیەکی حسک کە پاسەوانییان لە من و حەمەی حاجی سابیر و فەرەح ئەکرد، هەروەها یەکدو عەرەبی عیراقی کە لەو هەرایەدا لە گەل حسک بون. پاشماوەی هیزەکەی حسک لە ناو دولەکەدا بەرامبەر بە شارەزور دامەزرا بون. فەرەح، نامەی مەلا بەختیاری بۆ هینا بون، ریگەیان نەدا بو بگەریتەوە گرتبویان.

پاش چەند رۆژی حەمەیان بەر دا. من و فەرەح مابوین.

*

کاوەی شیخ لەتیف و ناصر حەفید «نالە» هاتن بۆ ئەشکەوتەکە. لە گەل بەرپرسەکانی حسک قسەیان کرد بو، قسەکانیان جیگەی نەگرت بو، ئیزنیان لی وەرگرت بون بین لە لای من بمیننەوە تا چارەنوسی من بە لایەک دا ئەکەوی. کاوە پیاویکی قسە خۆش و نوکتەباز بو. زوری حەز لە راگرتنی کەو و راو ئەکرد و، نیشانچییەکی دەسراست بو. بەلام نەخۆش بو، بە شرینقە خەوی لی ئەکەوت، زور کەم ئەنوست و، زور کەم خواردنی ئەخوارد. هەلومەرجی ژیان لە ئەشکەوتەکەدا ناخۆش بو. زوری لە گەل خەریک بوم بگەریتەوە، بە قسەی نەئەکردم و بۆ پاریزگاری من مابەوە. مەترسی هەبو یەکی لە پیشمەرگەکانی حسک، بۆ پارە، تفەنگیکم پیوە بنی و بروا تەسلیم بیتەوە.

چەند جاری هەلم بۆ هەلکەوت هەلیم لە بەر ئەو دوام خست پیم جوان نەبو توشی کیچەلی بکەم. لە گەل خۆی باسم کرد پیکەوە بروین ئەیوت لە گەلتان دەرناچم، راستیشی ئەکرد نەیئەتوانی بە پی بروا بە ولاخ هاتوچوی ئەکرد.

*

حشع، بە تایبەتی عەزیز محەممەد، لە سەر داوای سەرکردایەتی یەکێتی، هەوڵی زۆریان لە گەڵ سەرکردایەتی حسک دابو بۆ بەردانم. سەرکردایەتی حسک لە سەرەتادا هەندێ بروبیانوویان هێنا بووەوە و، هەندێ مەرجی سیاسییان دانا بو. سەرەنجام لە ڕۆژی ٨١/١/٢٣ دا بڕیاریان دا بو من بەر بدەن. بە نامە ئاگاداری حشعیان کرد بو، نامەیشیان بۆ هاوڕێکانی خۆیان نوسی بو داوایان لێ کرد بون: «بە بێ قەید و شەرت» بەرم بدەن و، تسلیمی نوێنەری حشعم بکەن. مەکتەبی سیاسی یەکێتی جەمال حەکیم و، حشع قادر ڕشید و عەلی کلاشینکۆف یان لە ناوزەنگەوە نارد بو بۆ ئەم مەبەستە.

ڕۆژێکیان لە ئەشکەوتەکە دایانبەزاندین بۆ دەشتاییەکەی بەردەمی. جەمال حەکیم، کە ئەوسا ئەندامی م س - یەکێتی و، دارای شێخ جەلالی حەفید، کە فەرماندەی هەرێم بو، لە گەڵ تاقمێ پێشمەرگە لەوانە: شێخ عومەری حاجی شێخ کەریم، هات بون. نامەی سەرکردایەتی حسکیان بۆ تاپەر و هاوڕێکانی هێنا بو من تسلیمی ئەوان بکەن.

لێپرسراوەکانی حسک ئامادە نەبون بڕیارەکەی مەکتەبی سیاسی حیزبەکەیان جێبەجێ بکەن. داوایان لە جەمال ئاغا کرد بو: بۆ ئەوەی من بەر بدەن ١٠٠ تفەنگیان بداتێ. چەندێ لە گەڵیان ئەڵێن، کەڵکی نابێ. جەمال ئاغا بە ناچاری داواکەی قبوڵ کرد بون، وت بوی: «ئێمە تفەنگی کەڵەکە کراومان نیە لە عەمبار دا، ئەبێ بچین لە ناو هێزەکان دا کۆی بکەینەوە»

ئەم داوایەی حسکم پێ سوکایەتیەکی زۆر گەورە بو، خۆمم لە بەر چاو کەوت بو، چونکە یەکێ بو لە نزمترین شێوەکانی «ئیبتیزاز». ئەم داوایەی ئەوان زیاتر لەوەی لە هی حیزبی سیاسی بچێ، لە هی باندی مافیا ئەچو.

*

نیوەڕۆیەکیان ملازم تاپەر هاتە لام. چەند سەعاتێ مایەوە قسە و باسی گشتی مان ئەکرد. پێش ئەوەی هەستێ بڕوا، وتی: «ئەو برادەرانەی ئێوە ئەوەندە هاتوچۆی ئەم ئاوانەیان کردوە هەموشتێکمان ئەزانن، هێزێکی گەورەیان لە چەمی گەڵاڵ کۆ کردوتەوە، ڕەنگە پەلامارمان بدەن لە بەر ئەوە بڕیارمان داوە بگوێزینەوە بۆ جێگایەکی تر، سبەینێ دێن بە دواتا». لە ناو هێزەکەی حسک دا چەند کەسێک هەبون بەردەوام هەواڵ و دەنگوباسیان بۆ ئەهێنام. یەکێکیان خەبەری بۆ هێنا بوم کە لەگەڵ ئالە هەورامی ڕێک کەوتون لە نزیک بانی شار بنکەیەکی هاوبەشی پارتی و حسک دابنێن و، منیش بیەن بۆ ئەوێ بۆ ئەوەی، هێزەکانی هەردو حیزب پێکەوە ئێشکم لێ بگرن. کاوەش ئەم هەواڵەی بیست بو.

کە تاپەر ڕۆیشت بە کاوەم وت: «گوێت لە قسەکانی کاک تاپەر بو؟»

وتی: «بەڵێ!»

وتم: «ئەڵێ ی چی؟»

وتی: «تۆ خۆت چی بە چاک ئەزانی بیکە!»

وتم: «ئەگەر بیەن بۆ لای پارتی، ئیتر هیچ هیوایەکم نامێنێ، لە بەر ئەوە پێم باشە ئەمشەو فرسەت بهێنین بڕۆین»

وتی: «تۆ بڕۆ، هەرچی چەکیشت ئەوێ بیبە! بەڵام من بڕ ناکەم و ناشمەوێ دوات بخەم»

وتم: «ئەترسم توشی کیشە بی لە گەل حسک»
وتی: «گوی مەدەری، لام وایە توشی کیشە نابم، ئەگەر توشیش بوم، تۆ لەو لای مشورم بخوا»

ئیتر دلنیا بوم شیخ کاوە لیم زیز نابی ئەتوانم بە ئازادی بجولیم.

پیشتر لە بەردەمی ئەشکەوتەکەدا زور جار راوەستا بوم، سەرنجی سەرەوەی و ریگاکانی ئەملا و ئەولایم دابو. زور جار بیرم لی کرد بوەوە ئەگەر بروم لە کویوە بروم. بریارم دا بە ریگا ئاساییەکان دا نەروم. شەوی بە تاریکی بە لای ئەشکەوتەکەدا راستە و راست بە شاخەکەدا هەلبگەریم و بە بناری سورین دا بەرەو شانەدەری بروم.

فەرەحم ئاگادار کرد خوی ئامادە بکا. کاوە وتی: «ئەوەکو توشی تەقە بین چەکی پیشمەرگەکانی من ببەن» من ئەمئەویست کاوە ئیحراج بکەم چەکم لی وەرنەگرتن، بەلام هەندی نارنجوکم لی وەرگرتن. کاوە بە زور دەمانچەکەی خوی دامی. لە گەل فەرەح وا ریک کەوتم کە من دەرچوم ئەویش بە دوای من دا بیت بو شوینی چاوەروانی. دەوروبەری سەعات ١٠ ی شەو لە کاتی گوڕینی ئیشکگرەکەدا بە ناوی میزکردنەوە لە دەرگای ئەشکەوتەکە دەرچوم. دنیا زور تاریک بو. چاو چاوی نەئەبینی. بەردە قوتەکانی بەردەمی ئەشکەوتەکە لە زەلام ئەچون. پاسەوانەکە لە بەر دەرگای ئەشکەوتەکەدا راوەستا بو. چومە پەنا بەردیک و بە بی راوەستـان روم کـردە لای سـەرەوی ئەشکەوتەکـە. چاوەروانی فـەرەح بوم دوای تاوی ئەویش هات و، دو چەکداری شیخ کاوەش بو پاریزگاری بە دوامان دا هاتن زور بە خیرایی بە شـاخـەکـەدا هـەلگەراین، لە مـاوەیەکی کـورت دا مـاوەیەکی باش دور کـەوتینەوە. ده دەقیقەیەکی پی چو کابرای پاسەوان کە زانی ئیمە دیار نەماوین و، گومانی کرد بو رامان کردبی، ریزیک تەقەی کرد بو هوشیار کردنەوەی هاوریکانی. گوی مان لە تەقەکان بو بەلام ئیمە ئەوەندە دور کەوتبوینەوە مەترسی ئەوانمان لە سەر نەما بو.

بە بناری سورین دا رویشتین بە سەروی ئوردوگای شانەدەری دا لە جادەمان دا و پەرینەوە بەری چەمی گـەلال. تاریکایی شـەو و مـاندویەتی سـەری لی تیکدا بوین شـور بوبونەوە بو لای کانی سپیکەی پەرخ، تاریک و رونی بەیانی ئاقاری راستمان دوزیەوە بە شاخەکەدا هەلگەراینەوە بە لای مایندول دا بو چەمی گەلال.

روژ بوبوەوە، بەلام ئیـمـە ئەوەندە خومان رەتاند بو هەردوکـمـان پرزەمـان لی برا بو، منیش ئەوەندە هەل ئەنگوت بوم و شەقم لە بەرد هەل دا بو، نینوکەکانی هەردو کەلەموستی پیم شکا بون، ئەبیشـمـانئەویرا بو پشـودان لا بدەین. بە نزیک هوزخـواجـادا دریژەمـان بە رویشتن دا. ماوەیەکی باشمان لە دولەکە بری بو. فەرەح چو بو دی یەکی ئەو نزیکانە ولاخ پەیدا بکا. منیش پالم دابو بە بەردیکەوە دانیشت بوم، لە دورەوە زەلامیکم بەدی کرد جلی پیشمەرگەی لە بەردا بو. چومە ئەدیو چاودیری بکەم، روانیم ئەبەرد کەلاری بو. هەستام و بانگم کرد. بو ئەبەرد شتیکی چاوەری ئەکراو بو من لەو بن بەردەدا بیبینی. لە خوشی دا پی ی ئەرزی نەئەگرت. دوای مـاچومـوچ بە راکـردن بەرەو پەرخ بە ری کـەوت مـژدە بدا بە پیشمەرگەکان. پیشمەرگەکان بە بیستنی هەوالەکە کردیان بە تەقەی خوشی و زوریان بەرەو پیرم هاتن. هەندی لە دانیـشـتـوانی ئاوایی نەیانزانی بو بوچی کتـوپر کردویانە بە تەقـە. ژنیک لە ژنی دراوسیکەیانی پرسی بو: «ئەوانە بوچی تەقە ئەکەن؟» لە وەلام دا وت بوی:

«بەژن مەنسولیکی زلیان پەلەسە بوە!».
دوای ۳۲ روژ دەلی گەیشتمەوە ناو هاوریکانم.

*

حەمەی حاجی سابیر مالەکەی لە پەرخ بو، چومە مالی ئەوان. جەمال ئاغا خەریکی کوکردنەوەی چەک بو بو حسیک، ئەم ئەرکە زەحمەتەی لە کول بوەوە. پاش دانیشتن و گفتوگو، زوری هیزەکەمان ریگە دا بگەرینەوە شوینەکانی خویان و، نامەیەکیشم بو کاک تایەر و هاوریکانی نارد، دلنیام کردن لەوەی یەکیتی نیازی شەری نیە و، ئەوان بە ئازادی و دلنیایی ئەتوانن لە هەر جیبەکی خویان ئەیانەوی جەولە بکەن. بەلام ئەو کارەی ئەمان کرد بویان ئەوەندە دزیو بو، تا چەندین سال زاتیان نەئەکرد بینە ناوچەکانی ژیر دەسەلاتی یەکیتیەوە.

ئەگەر ئەم روداوە نەبوایە لەوانە بو رەوتی ژیانی من بە جوریکی تر بروشتایە، چونکە دوای ئەمە ئیتر لە سەفەری ئەوروپا و لە ژنهینان پەشیمان بومەوە. ئەمە جاری دوهەم بو بە هوی کیشەی سیاسیەوە هەلی ژنهینانم لە کیس چو. جاری یەکەمیان هەر لە بەیانی ئازاری ۷۰ لە گەل کچیک، کە بە ئارەزوی دلی خوم هەلبژارد بو، ریک کەوت بوم بیخوازم، بە هوی روداوەکانی دوای ئازارەوە وازم لی هینا. ئەمجارەیش بە هوی ئەم روداوەوە.

پاش چەند روژی مانەوە لە شارباژیر گەرامەوە ناوزەنگ.

*

کاروباری کومەلە

رەوشتی هاوری ی کومەلە

لە خەباتی ژیر زەمینیی سیاسی - چەکداردا هەندی جار کەسانی وا پیش ئەکەون کە لە ژیانی گشتی دا خاوەنی پایەی بەرزی کومەلایەتی و دەسەلاتی حوکمرانی و سامان و دارایی نەبون، بەلام بە هوی خەباتەوە دەسەلات و چەکدار و پارەیان ئەکەویتە بەر دەست. بیگومان ئەمەیش «نەفسییەت» ئەگوری و، ئەگەر پیگەیاندنی راست و پەروەردەکردنی دروست و، ئاموژگاری و چاودیریی بەردەوامی لە گەل نەبی کابرا بەرەو کەندەلاتی «فەساد» ئەخلیسکینی. ریکخراوە تیکوشەرەکە ئەبی بە جوری لە باندی مافیا و، کابرای تیکوشەر بە سەروکی باند یان بە «میری شورش».

لە شورشی کوردا نمونەی ئەمانە زورە.

کومەلە ریکخراویکی «عقائدی» بو. بیروباوەر ئەندامەکانی بە یەکەوە بەست بون. من و زوری کە لە هاوریکانم لامان وابو کە تیکوشەری کومەلە ناتوانی لە هەمان کات دا دو ژیانی هەبی: ژیانیکی تایبەتی و ژیانیکی سیاسی. لامان وابو هەردوکی بە جوریک تیکەلاون کە لە یەک جیا ناکرینەوە.

یەکی لە ژیانی تایبەتی دا دز بی ناتوانی لە ژیانی گشتی دا پاک بی و، لە ژیانی تایبەتی دا دروزن بەلام لە ژیانی گشتی دا راستگو بی... بو پیگەیاندنی ئەندامەکانی کومەلە:

١. چاودیری و ئامـــۆژگـــاری بەردەوام هەبو. هەر یەکـــیکیـــان هەڵەیەک یان موخالەفەیەکی بکردایە بانگ ئەکرا بۆ لێپرسینەوە و سزادان.
٢. بەردەوام بڵاوکراوەی ناوخۆ بۆ ریزەکانی ریکخستن دەرئەچو.
٣. دەورەی پیگەیاندنی کادر ئەکرایەوە.
یەکی لەو بڵاوکراوانەی ئەبو بە وردی پیرەوی بکرایە ئەمە بو:

*

رەوشتی هاوری ی کۆمەڵە

هاوری ی تیکۆشەر!

هاوری ی کۆمەڵە بە چی لە خەڵکی جیا ئەکریتەوە؟ بە چی دا ئەناسریتەوە؟ ئەبی جیاوازیی چی بی لە گەڵ یەکیکی تر؟ ئاخۆ رەنگ و روی جیاوازە؟ جلوبەرگیکی تر لە بەر ئەکا؟ شاخ و باڵی هەیە؟ باڵای بەرزە؟ یا چی...؟

هاوری ی کۆمەڵە مرۆڤیکی نائاسایی نیە. هاوری ی کۆمەڵە ئادەمیزادیکی ئاسایییە وەکـو هەمـو خـەڵکی تر، بەڵام ئەبی بە کـردار و رەفـتـار و وتاری لە خـەڵکی کـە جـوی بکریتەوە.

هاوری ی کۆمـەڵە پیویـستـە لە کاری سیاسی و ریکخراوەیی و پیشـمـەرگەیی دا نمونەی ئیلتیـزام و گویرایەڵی بی بەرامبەر بە لیپـرسراو یا فـەرماندەکەی و، لە جیـبەجی کردنی بی قـەید و شەرتی فرمان و بریار و ئامۆژگاری دەزگا دەسەڵاتدارەکانی سەروی خۆی دا.

هاوری ی کۆمـەڵە ئەبی لە ژیانی رۆژانەی دا نمونەی مرۆڤیکی نمونەیی بی، لە قـسـە و گـفـتـوگـۆی دا، لە هەڵسـوکـەوت و کردەوەکـانی دا، بە گویرەی هەڵومـەرجی ئەو کـات و شوینە نوینەرەوەی بیروباوەری بەرزی کۆمەڵە و ریباز و سیاسەتەکەی بی.

هاوری ی کۆمەڵە ئەبی لە شەرا نمونەی ئازایەتی و لە خۆ بوردن و لە خۆ بران بی، لە حـەسـانەوە و پشـودان دا هاوریکانی لە بیر بی و، بە پیـشـیـان بخا، لە ناخـۆشی دا بە تەنگیانەوە بی و مشوریان بخوا، لە راپەراندنی ئیشوکاردا روح سـوک و لەش سـوک بی، لە گفتوگۆدا هیمن و لە سەر خۆ و بە ئەدەب بی.

هاوری ی کۆمەڵە لە کاتی دەزگیر بون دا ئەبی نمونەی خۆراگری و نتمی بی و، لە ژیر باری ئەشکـەنجـــە و ئازاردا نمونەی دان بە خـــۆدا گـــرتن بی و، زیان بە هاوریکانی نەگەیەنی.

هاوری ی کۆمـەڵە ئەبی فـەری ژیانی بە کۆمـەڵ و گوڵجان بی، ئەبی بزانی چۆن لە گەڵ خەڵکی ترا ئەژی، لە مـەفـرەزەیەک یا لە کەرتیک دا، لە ماڵیک دا یان لە بارەگایەک دا لە گەڵ پیشمەرگە و خەڵکی ترا ئیش ئەکا و هەڵ ئەکا و ئەگوڵجی و بناغەی دۆستایەتی و هاوخەباتی و هاوسەنگەرییان لە گەڵ دائەمەزرینی.

هاوری ی کـــۆمـــەڵە ئەبی لە شکان و تیکەوتن و تەنگانەدا ورە بەر نەدات، لە ماندوبون و برسیتی و تینویتی و بی دەرامەتی و بی پارەیی دا خۆگر بی، لە بی هیزی و بی دەسـەڵاتی دا بە زات بی. لە سـەرکـەوتن دا بایی نەبیت و لە کـاتی دەسـەڵاتداری دا لە خۆی نەگوریت و لە زاڵ بون دا زوڵم نەکات.

هاوری ی کـــۆمـــەڵە لە هەر ناوچەیەکـا بو ئەبی حـــورمـــەتی عـــورف و عـــادەتی

دانیشتوانی ناوچەکە، حورمەتی خو و رەوشت و نەریتی دیرینەیان بگری، حورمەتی ریش سپی و پیاوماقولانی ناوچەکە بگری، حورمەتی دین و کەسانی دیندار بگری، حورمەتی مزگەوت و گورستان و شوینە پیروزەکانیان بگری.

هاوری ی کومەلە ئەبی لە گەل خەلکا رەفتاری باش بی، بە چاوی سوک تەماشایان نەکات، گوی لە رەخنەکانیان بگری چەندە بی کەلک و سادەش بن، گوی شل بکا بو داوا و پیشنیارەکانیان، بە سنگیکی فراوانەوە ئاموژگاریان لی قبول بکات، بە دەنگ داوا و گیروگرفتەکانیانەوە بچی، بەوپەری زیری و هیمنی و پشودریژییەوە هەولی چارەسەرکردنیان بدا.

هاوری ی کومەلە ئەبی لە بەرامبەر دوژمنانی گەلەکەمان دا ئازا و نەترس بی، دل رەق و بی بەزەیی بی، چاوپوشییان لی نەکات، کومەلانی خەلکی خوش بویت و لە گەل مەینەتی و ئیش و ئازارەکانیان دا بژی.

هاوری ی کومەلە ئەبی دەس پاک بی، هیچ بە زور لە کەس نەسینی، چاو نەبریتە مالی خەلک، مالی گەل و شورش بە فیرو نەدات.

هاوری ی کومەلە ئەبی داوین پاک بی، چاو نەبریتە ناموسی کەس و شەرەفی خەلک بە هی خوی بزانی، وەکو شەرەفی خوی بیپاریزی.

هاوری ی کومەلە ئەبی دەم پاک بی، جنیو بە کەس نەدا، بوختان و قسەی ناراست نەداتە پال کەس، لە پاش ملە بە خراپی زەمی کەس نەکات.

هاوری ی کومەلە ئەبی فەرق و جیاوازی لە بەینی هاوریکانیا بە هوی خزمایەتی و ناسیاوی و برادەرایەتییەوە نەکات. مەگەر سەبارەت بە ئازایەتی زیاتر و گویرایەلی و دلسوزی و لە خوبرانی زیاترەوە.

هاوری ی کومەلە ئەبی راستگو و سەر راست بی، هیمن و ژیر بی، رەوشت بەرز و بە وەفا بی، سادە و روح سوک بی، ئەبی دژی خوپەرستی و خوهەلکیشان بی، دژی خوبادان و کەش و فش و خو بە زل زانین بی، دژی لە خوبایی بون و لوت بەرزی و بە خوە نازین بی، دژی درو و فشە و فیشال بی، دژی لە خورازی بون و کەس بە هیچ نەزانین بی.

هاوری ی کومەلە ئەبی هەمیشە ئەوەی لە بیر بی کە خەباتی کومەلە لە ناوەروک دا خەباتیکی سیاسی چینایەتی و نیشتمانیە، ئەبی بی وەرس بون و ماندو بون کاری سیاسی لە هیچ بوار و کاتیک دا پشت گوی نەخات، بە کردار و رەفتار و وتاری چاک نەک بە زور و بە ترساندن جی ی خوی لە ناو دەوروپشتەکەی دا بکاتەوە و حورمەتی خویان بە سەرا بسەپینی و هەولی دوزینەوەی ناسیاو و دوست و هاوری ی نوی بدات.

هاوری ی کومەلە ئەبی ئەخلاقی بەوجورە بی، پەیرەوی ئەم سەرەتایانە بکات، بەم گیانە خوی و هاوریکانی پەروەردە بکات، بەم شیوەیە بژی و کار بکات.

ئەوانەی وەها نین هاوری ی راستەقینەی کومەلە نین.

*

ئەم ئاموژگاریانە بو ئەوەی لە گیرفان دا جیگەی ببیتەوە لە قەوارەی پاکەتی جگەرەدا چاپ کرا بو. هەمو هاورییەکی کومەلە دانەیەکی ئەدرایە و، ئەبو جیبەجی ی بکا. ئەگەر جیبەجی ی نەکردایە یا لی ی دەرچوایە بە گویرەی سەرپیچییەکەی سزا ئەدرا.

سزادان: چەک کردن، لابردن لە سەر کار، گرتن و دەس بەسەر دانان و، لە هەندی حالەت دا ئیعدام.
ئەوانەی موخالەفەیان ئەکرد هەتا پلەیان بەرزتر بوایە سزاکەیان قورستر ئەبو. ئەو کاتە وشەی «ترۆ» بلاو بوەوە. ئەم وشەیەمان لە شیعرەکەی «مەحوی» وەرگرت بو کە ئەلی:
دنیا تیاترۆیە موستە تیا برۆ!
کێ مایەوە هەتا سەر نەبویێ تیا ترۆ؟
نمونەیەکی ئیعدام، ئیعدامی ریبوار چاوشین بو.
ریبوار، فەرماندەی مەفرەزە بو لە تیپی قەرەداغ. هاتوچۆی مالی کابرایەکی کرد بو. ئەو سەردەمە پیشمەرگە گەرۆک بون. بۆ خواردن و نوستن لە مالان دائەمەزران. ئەم کابرایە مالەکەی کرد بو بە بنکەی پیشمەرگە. بە دلسوزی و دلپاکی خزمەتی ئەکردن. ریبوار ژنەکەی لی هەلگیرا بوەوە و هەلی گرت بو بیبا بۆ ئیران. ژنەکە ٣ منالی بە جی هیشت بو. ئەم روداوە لەو کاتەدا زۆر بە خراپی دەنگی دایەوە. دوای گەرانیکی زۆر ژنەکە و پیشمەرگەکە لە دییەکی دۆلی جافەتی دۆزرانەوە. بۆ ئەوەی بەدگومانی لە نیوان پیشمەرگە و مالی جوتیاران دا دروست نەبی و، بۆ ئەوەی جاریکی کە هیچ پیشمەرگەیەک زات نەکا بەدرەوشتی وەها دوبارە بکاتەوە، م س بریاری ئیعدامی کورەکەی دا و، ئیعدام کرا.
یەکەمین کۆنفرەنس
ئەو ماوەیەی من گیرا بوم، کادرەکانی کۆمەلە لە بارەگاکانی سەرکردایەتی زنجیرەیەک سیمیناری فیکری و سیاسییان گرت بو. ناکۆکییەکانی ناو ریزەکانیان قولتر و ئاشکراتر بوبو. ئەمەیش زۆری کادرەکانی تورە کرد بو. بیری گرتنی کۆنفرەنسیان لە لا گەلالە بوو. کە گەیشتمەوە ناوزەنگ چەند کۆبونەوەیەکمان کرد و بریارمان دا کۆنفرەنس ببەستین. کەوتینە خۆ ئامادە کردن. لە مانگی مایس دا نوینەرەکان تاقم تاقم گەیشتن.

*

سرودی ئینتەرناسیونال
لە ناو ئیمەدا ئازاد هەورامی دەستی مۆسیقای هەبو. هەندی ئالەتی موسیقای ئەزانی و، سەری لە دانانی ئاواز دەرئەچو. لە هەمان کات دا لەوانە بو باوەریکی قولی بە مارکسیزم هەبو، روالەتە ئاشکراکانی لە بابەتی «چەکوش و داس» و «ئەستیرە» و «سرودی ئینتەرناسیونال» ی.. بە لاوە زۆر گرنگ بو. ئەیویست کۆنفرەنسەکە بەم سرودە دەس پی بکا و، لی برا بو تاقمیک فیر بکا بیلین. تاقمی لە پیشمەرگە کونەکانی هەلبژارد بو، هەندیکیان سەریان لی ی دەرنەئەچو، لە بەر خاتری ئازادیش دلیان نەهات بو داواکەی رەت بکەنەوە.
ئازاد سرودەکەی بۆ چاپ کرد بون و، یەکی دانەیەکی دابونی بۆ ئەوەی لە بەری بکەن. خۆیشی رۆژانە لە گەلیان دائەنیشت و لە گەلی ئەوتن. ئاخر رۆژ کە رۆستەم ئەبینی لی ی ئەپرسی: «سرودەکەت لە بەر کردوە؟» ئەلی: «بەلی!» ئەلی: «ئادەی بۆم بلی!» روستەم دەس ئەنیتە بنا گوی ی لە سەر ئاوازی یەکی لە گۆرانیەکانی سەید محەممەدی صەفایی ئەلی: ئەری ئینتەرناسیونال.. وەی وەی ئینتەرناسیونال...
ئازاد زۆری پی ناخۆش ئەبی و زۆر تورە ئەبی.

یەکەمین کۆنفرەنسی کۆمەڵە

لە ژێر دروشمی: لە پێناوی پتەوکردنی ڕیزەکانی کۆمەڵە و ڕاپەڕاندنی جەماوەری گەلەکەمان دا » لە مانگی ئاباری ساڵی ١٩٨١ دا لە مالیموس یەکەمین کونفرەنس بە ئامادەبونی ١٨٥ ئەندام، بەسترا. ئەندامانی کونفرەنس نوێنەرایەتی نزیکەی ٨ هەزار ئەندام و لایەنگری ڕێکخراویان ئەکرد، لە ناو پێشمەرگە و لە ناو شارەکان و لە دەرەوەی وڵات.

ئەندامانی کۆنفرەنس خەڵکی بەشی هەرەزۆری شار و شارۆچکە و ئوردوگا و ناوچە دێهاتیەکانی کوردستانیان تێ دا بو.

لە ڕوی تەمەنیانەوە: ٤٩ ئەندامی لە بەینی ٢٠ - ٢٤ و، ٧٤ ئەندامی لە بەینی ٢٥ - ٣٠ ساڵ و، ١١ ئەندامی لە بەینی ٣١ - ٣٥ ساڵ و، ٤١ ئەندامی لە بەینی ٣٦ - ٤٠ ساڵ و، ١٠ ئەندامیشی بەرەوژوری ٤٠ ساڵ بون.

لە ڕوی کار و پیشەوە: ٤٤ ئەندامی کرێکار و، ١٧ ئەندامی پیشەگەر و، ٦٥ ئەندامی موچەخۆری پچوک و فەرمانبەر و، ٩ ئەندامی پیشەگەری گەورە و، ٥٠ ئەندامی خوێندکاری زانکۆ و پێشمەرگە بون. لەوانە ٥ یان ئافرەت بون.

لە سەرەتادا من ڕاپۆرتێکی درێژم خوێندەوە باسی دامەزرانی کۆمەڵە و، قۆناغەکانی گۆڕان و گەشەکردنیم کرد لە سەرەتاوە تا ئەو کاتە. کۆمیتەی سەرکردایەتی ڕێکخستنی ناوخۆ و، کومیتەی ڕاپەڕین و، ڕێکخراوی شەهید جوامێر (بەغداد) و، ڕێکخراوی شەهید لەیلا (ئافرەتان) و، ڕێکخراوی یادێنان، ڕاپۆرتی درێژیان ئامادە کرد بو. خوێندرانەوە و گفتوگۆیان لە سەر کرا.

بەشێکی کاتی کۆنفرەنس بۆ پیاچونەوەی ڕابوردوی کۆمەڵە و، بەشێکی بۆ دانانی ڕێوشوێنی کاری قوناغی داهاتو تەرخان کرا بو. یەکێ لە کارە گرنگەکانی ئەم کۆنفرەنسە دانانی «پەیڕەوی ناوخۆ» بو. گفتوگۆ و باسەکان تێکرا ٨٠ سەعاتیان خایاند و، بە هەڵبژاردنی سەرکردایەتی تازەی کۆمەڵە کۆتایی هات.

*

ئەوانەی ناودێر کرا بون بۆ سەرکردایەتی کۆمەڵە لە ٢٠ کەس زیاتر بون. بۆ ئەوەی ئەندامانی کۆنفرەنس، پێش دەنگدان، بە چاکی بیانناسی: دو کەس ڕەخنەیان لێ ئەگرت و، یەک کەس پەسنی ئەدا. بۆ ئەوەی بێن بە ئەندامی سەرکردایەتی بڕیار درا ئەبی لە نیوەی دەنگەکانی ئەندامانی کۆنفرەنس زیاتر بهێنن. بۆ ئەوەی کاروباری کۆنفرەنس بە ڕێکوپێکی بڕوا، من خۆم دەنگم نەدا، ستایشی کەسم نەکرد و ڕەخنەیشم لە هیچ کەس نەگرت، هیچ لیستەیەکیشم ئامادە نەکرد بو.

ئەندامانی کۆمەڵە، لە هەندێ لەو هاورێیانە بە داخ بون، چونکە:

١. ململانێیەکی نالەباریان دەس پێ کرد بو لە سەر پلە و پایە بە تایبەتی لە گەل ئەوانەی لە زیندان بەر بوبون. ئاژاوەیەکی زۆر و پشێوییەکی قوڵیان خستبوە ناو ڕیزەکانی ڕێکخستنەوە، دەستەگەرییان تێ دا دروست ئەکردن.

٢. لە بیروباوەڕدا توندڕەو بون و، ئەیانویست کۆمەڵە بە لای توندوتیژی دا بەرن.

٣. ڕەفتاریان لە گەل پێشمەرگە و کادرەکان باش نەبو، هەندێکیان بە لوتبەرزی و غەرایبەوە لە گەڵیان ئەجوڵانەوە.

لە ئەنجامی دەنگدان دا ساڵار و جەعفەر دەرنەچون و، عومەر و مەلا بەختیار بە

دەنگیکی کەم دەرچون. دوای بلاوکردنەوەی ئەنجامی هەلبژاردن بە ریز، سالار، مەلا بەختیار، جەعفەر، مەلازم عومەر.. قسەیان کرد و، هیرشیان کردە سەر ئەندامانی کونفرنسەکە. لی گەراین قسەی خویان بکەن، چەند کەسی لیان راپەرین ویستیان بە توندی وەلامیان بدەنەوە، بەلام بو ئەوەی وەزعەکە نەشیوی، من ریگەم نەدان.

*

دوای کونفرنس ئەم هاوریيانە تورە بون و، هەرەشەیان کرد کە شورش و کومەلە بە جی ئەهیلن و، ئەچن بو دەرەوە. من چەند جاری سەردانم کردن و، زورم لە گەل وتن بو ئەوەی دلیان بهینمەوە جیگەی خوی و، بیننەوە کار بکەن. بەلینم بە سالار و جەعفەر دا کە هەر لە م س یەکیتی دا بیانهیلینەوە. قسەکانم سودی نەبو. سور بون لە سەر هەلویستی خویان. مەلا بەختیار لە هەمویان زیاتر خوی بە دلشکاو ئەزانی و، نارەزایی دەرئەبری. گەیشتە تینم بە مەلا بەختیارم وت: «کاتی خوی کە من بوم بە کومەلە و، دوایتر بە یەکیتی و، دەسمان کردەوە بە شورش، نەمبیست بو کابرایەک هەیە ناوی مەلا بەختیارە، ئیستایش ئەگەر نەمینیتەوە زور باشە، ئەیشروی خواحافیزت بی، بە بی تویش کومەلە و یەکیتی و شورش بەردەوام ئەبی!»

بە کومەل چون بو تاران. لەو روژانەدا مامجەلال گەرابوەوە تاران. قسەی لە گەل کرد بون بگەرینەوە کوردستان و قانیعی کرد بون. بەلام ئەمان لە هەولی ژەر بە ژیری خویان نەکەوتن و، ئەو داخەیان لە دل دەرنەچو. جەعفەر نامیلکەیەکی چاپ کرد بو بە ناوی «مانگ گیران» ەوە. دەرنەچونی خوی و هاوریکانی بە گیرانی مانگ شوبهاند بو.

*

حدک و پدک

نوینەرانی شورای شارەکان لە مەهاباد کوبونەوەیەکیان کرد بو گفتوگو لە گەل کاربەدستانی رژیمی نوی. داواکانیان لە ٨ ماددەدا کو کرد بوەوە. لە ماددەی یەکەمین دا داوای سەلماندنی مافی ئازادی بریاردانی چارەنوسی کوردیان کرد بو، لە ماددەی هەشتەمین دا داوای دەرکردنی سەرانی قیادە موقەتەیان کرد بو لە ئیران. لەم کوبونەوانەدا نوینەرانی زور لە ریکخراوە سیاسییەکانی کوردستانی ئیران بەشدار بون. هەمویان، جگە لە نوینەرانی دیموکرات، سور بون لە سەر ئەوەی حکومەتی ئیران قم دەریکا لە ئیران.

لەو نامیلکەیەدا کە سەبارەت بە قیادەی مووەقەتە دەریان کرد هەلویستی خویان بەم جورە ئەگیرنەوە:

«پاش زیاتر لە یەک سال راپەرین و قوربانی دانی گەلانی ئیران لە ٢٦ ی ریبەندانی ١٣٥٧ دا شورشی خەلکی ئیران یەکەم قوناغی سەرکەوتنی بری و یەکیک لە کونەپەرستترین و درندەترین ریژیمەکانی سەر بە ئیمپریالیزمی لە روژهەلاتی نیوەراست دا تیکەوە پیچا. ئەو سەرکەوتنە ئەگەر بو خەلکی ئیران مایەی جەژن و شادمانی بو، بو بەریوەبەرانی دەزگای یەکریکبراوی بنەمالەی بارزانی زەربەیەکی گورچو بر و دل تەزین بو. چونکە ئەوانە هیچ پیوەندیەکی دوستانەیان لە گەل گەلانی ئیران دا نەبو و، جاری نەشیان توانی بو لە گەل کاربەدستانی تازە بە سەرداکەوتوی حکومەتی خومەینی ریک کەون. شەپولی قین و تورەیی و نارەزایی بەرامبەر بە قیادەی مووەقەت سەرتاپای ئیرانی داگرت

بو، زۆربەی حیزب و ڕیکخراوەکانی کوردستان و سەرتاسەری ئیران داوایان دەکرد تەواوی ئەفرادی قیادەی مووەقەت لە ئیران دەربکرین. سەربەند و بی بەندی هەمو باس و خواسیکی سیاسی دەهاتە سەر قیادە و ئەو تاقمەیان لە زۆربەی جینایەتەکانی کۆن و تازەی کاربەدەستانی ئیران دەرهەق بە کۆمەلانی خەلک دا بە بەشدار دەزانی.

ئەگەرچی حیزبی دیموکراتی کوردستان زیاتر لە تەواوی ڕیکخراوە ئیرانیەکان شارەزای ئاکار و کردەوەی دژی گەلی سەروکایەتی ئەو تاقمە بو، هەرچەند حیزبی ئیمە پتر لە هەمویان کوتەکی خوفرۆشی و بەکریگیراوی ئەوانەی وی کەوت بو، بەلام لە بەر هەستی مسئولیەت بەرامبەر بە چارەنوسی گەلی کورد و هەزاران مالی لیقەوماوی کوردی عیراقی کە لە ئیران دا ئاوارە و سەرگەردان بون هیچ کاتیک فیکری تولە ئەستاندنەوەی نەبور هەمو کاتیک لەو باوەڕەدا بو کە پاداشی جینایەت و خەیانەتی ئەو تاقمە دەبی بە ڕەفتاری باش لە گەل کوردە عیراقیە دەربەدەرەکان بداتەوە. هەر بۆیەش لە هەمو جیگایەک دژی ئەو داوایە ڕاوەستا کە کوردە پەنابەرە عیراقیەکان لە ئیران دەربکرین.

بە دوای سەرکەوتنی شۆرش دا کاتیک نوینەرانی دەولەتی کاتیی موهەندیس بازرگان هاتنە مەهاباد تاقە نوینەری حیزبی ئیمە لەو کوبونەوەدا زور دژی بەندی هەشتی داخوازەکان بو کە داوای دەکرد ئەفرادی قیادەی مووەقەت لە ئیران دەربکرین، دوایەش کە ئەو بەندە بە زۆربەی دەنگ پەسند کرا حیزبی ئیمە چەندین جار بە ڕەسمی ئەو داخوازەی بە شتیکی غەیرە ئوسولی دانا و ڕەتی کردەوە. کۆمەلانی خەلکی کوردستانی ئیران شاهیدیکی زیندون کە حیزبی ئیمە لە سەر ئەو سیاسەتە چەندی قسە پی گوترا و چۆن لە لایەن زۆربەی ڕیکخراوە سیاسیەکانی ئیرانەوە پەلاماری توندی تەبلیغاتی کرایە سەر.

بەلام حیزبی ئیمە دیسان لە سەر ئەو سیاسەتە مەسئولانەیەی خوی رویشت و ئەوەندەی لە تواناشی دا هەبو خەلکی کوردستانی بۆ کۆمەگ بە پەنابەرانی کوردی عیراق هان دا. هەزاران مالی عیراقی کە لە ناوچەکانی دوورەدەستی ئیران سەرگەردان بون بە موافەقەتی حیزبی ئیمە گەرانەوە کوردستان و بە تەشویقی ئیمە لە کوردستان دا جیگا و ڕیگایان بۆ دابین کرا و حاوانەوە.

لە کونفرانسی گەلان لە تارانیش کە نوینەری زور لە حیزب و ڕیکخراوە سیاسیە ناوچەیی و سەرتاسەرییەکانی ئیرانی تی دا بو، تەنیا ڕیکخراویک کە دژی هیرش کردن بۆ سەر قیادەی مووەقەت ڕاوەستا حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران بو، لە بڕیارنامەی کونفرانس دا بە زۆربەی دەنگ بڕیاریک لە دژی قیادەی مووەقەت پەسند کرا، بەلام هەر لەوی دا بە سەراحەت گوتراوە کە حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران موخالیف بوە.

بە کورتی لە گەل ئەوەی زۆربەی هیزە سیاسیەکانی ئیران و بە تایبەتی کوردستان بە توندی لە دژی قیادەی مووەقەت کاریان دەکرد، حیزبی ئیمە هیچ وەخت هەلویستی دوژمنانەی بەرامبەریان نەگرت و هەر لەو باوەڕەدا بو کە ئەوانە وەک میوانیک دەبی چاویان لی بکری و بە پی ی توانا یارمەتی خیزانە لیقەوماوەکانیان بدری.»

سەرکردایەتی حدکا لەم ڕاپورتەدا دەوری خویان باس ئەکا لە چەند مەسەلەی گرنگ دا بەرامبەر قم:

- ڕازی نەبون بە تاوانبار کردنی سیاسی قم.
- ڕازی نەبون بە دەرکردنی سەرکردەکانیان.

– هینانەوەی هەزاران خەزانی ئەندامەکانی قم بۆ کوردستان، کە دوایەتر بون بە چەکهەڵگری لەشکری بارزانی بۆ شەری حدکا و، یەکیتی.
بێگومان ئەم هەلویستەی حدکا سەبارەت بە هەست کردن ئەبو بە مەسئولیەت، وەکو لەم راپورتەدا بۆ پاساودانی ئەم هەلویستەیان توسیویانە، بەلکو بۆ هێشتنەوەی قم بو وەکو ملوزمی گیانی یەکیتی. حدکا ئەیئەویست یەکیتی لە پەژارەی قم ئاسودە بی. بەلام قم بون بە هێزی پارمەتیدەری ئیران بۆ تیکشکاندنی حدکا و دەرکردنی لە زوری ناوچەکانی کوردستانی ئیران.
قم لە حدکا بون بە مارەکەی شیخ هۆمەر!

*

لە فۆلکلوری کوردی دا ئەگیرنەوە: شیخ هۆمەر بە لای شەخەلیکی چر و پردا رائەبوری. شەخەلەکە ئاگری گرت بو دوکەلی لی بەرز ئەبوەوە. شیخ هۆمەر ئەروانی ئاگر زوری بۆ ماریک هیناوە کە لە ناو توترکیک دا گیری خواردوە، خەریکە لە گەل پوش و پاوانی شەخەلەکەدا بسوتی. مار لە تاو گر و دوکەل ئەفیشکینی و، هەلئەبەزیتەوە، بەلام هیچ ریگایەکی نابی دەرباز بی. شیخ هۆمەر بەزەیی بە مارەکەدا دیتەوە. گالۆکیکی دریژی پی ئەبی بە سەر ئاگرەکەدا بۆی رایەل ئەکا. مارەکە خۆی لە گالوکەوە ئەپیچی و لە ئاگرەکە تی ئەپەری، بەلام هەرکە ئەگاتە شیخ هۆمەر خۆی لە ملی ئەئالینی و ئەیەوی پاداشتی چاکەی شیخ هۆمەر بە گستنی بداتەوە.

*

لاک

لە سەرەتای شوباتی ۱۹۸۱ دا لە تاران ریکخراویکی تازە بە ناوی: «لەشکری ئیسلامی کورد» کە بۆ گالتە پی کردن ناویان لی نا بو: «لاک» دامەزرا.
ئەم ریکخراوە تازەیە هیچ بەرنامەیەکی سیاسی نەبو. دامەزرینەرەکانی: مەلا حسین ماربونسی، شیخ قادری سۆتکە، عەبباس شاهین، کە لە تاران دائەنیشتن لە ناو خۆیان دا کۆک نەبون.
مەلا حسینی ماربونس و شیخ قادری سۆتکە لە دوای ئاشبەتالەوە لە ئیران دانیشت بون. مەلا حسین، خەلکی ناوچەی ئەلەعەفەر، کابرایەکی کۆنەپەرست و دواکەوتوی لە کوردستان دابراو و، شیخ قادریش، خەلکی گوندی سۆتکەی ناوچەی قەلاسیوکە، قولە دەرەبەگیکی زالم و نەخوینەوار بو. بەلام عەبباس شاهین، کابرایەکی زیرەک و لیزان بو، سەردەمیک لە گەل «حرکە اخوان المسلمین» لە موسل کاری کرد بو، لە ٧٤ دا بوبو بە پیشمەرگە و، لە سەرەتای دامەزراندنی یەکیتی دا هاتە قامیشلی لە گەل یەکیتی کاری ئەکرد. خۆی وا دەرئەخست ریکخراویکی لە ناو ئەفسەرانی جەیش دا هەیە. بەم ئیدیعایانە ماوەیەک دەستی مامجەلالی بری هەندی پارەی لی کیشایەوە و، سەردانی سعودیەی کرد و، دوایەتر کە وازی لە یەکیتی هینا هاوکاری لە گەل دەزگای موخابەراتی سوری و لیبی ئەکرد و، خۆی گەیاندە کاربەدەستانی ئیرانی.. ئەمانە هەر یەکەیان بۆ مەبەستی، بەلام هەمویان لە ژیر چەتری ئیران دا و، بە ئاموژگاری ئەوان یەک کەوت بون.

*

لەشکرەکەیان نمونەی لەشکری بەکریگیراو بو. ئیران چەک و پارە و پەناگای، وەک

بەشێک لە سپای پاسداران، بۆ دابین کرد بون. هەرکەس ئەو بە چەکهەڵگری ئەوان:
١. پارەی مانگانەیان بە ڕێکوپێکی ئەدایە.
٢. چەکی جوان و تازەیان ئەدایە.
٣. ئەیتوانی ماڵ و خێزانەکەی بهات بۆ ئێران و، خۆیشی بە ئازادی بە سەرانسەری ئێران دا بگەڕێ و بسوڕێتەوە.
٤. شەڕی ڕژێم نەکا.

*

ئەم «ئیمتیاز» انە لەو کاتەدا کە بە هەزاران کەس لە جەبهەی عێراق هەڵات بون، لە دێهاتەکان دا بێ دەرامەت و بێشوکار دانیشت بون، هەروەها بۆ هەندێ لە دانیشتوانی دێهات کە ئەیتوانی لە گوندەکەی خۆی دا بمێنێتەوە و، هەمو ئەو دەسکەوتانەیشی هەبێ و، بە ناو خزمەتی دین و نیشتمان ئەکا، وای کرد لە ماوەیەکی کورت دا پەرە بسێنن و، هێزێکی زۆر پێکەوە بنێن. هیچ بیروباوەڕێکی دینیی یا نەدینیی ئەو کە ئەمانە پێکەوە کۆ بکاتەوە، ئەوەی کۆی کرد بونەوە دەسکەوتی ماددی و، مەبەستی تایبەتی بو. لە ناو هێزەکەیان دا کەسانی جۆراجۆر کۆ ببوەوە. پارتی یش دەستی تێ خست بون و، هەندێ کەسی خۆی نارد بوە ناویانەوە. یەکێتی یش هەندێ لە کادرەکانی خۆی ناردە ناویانەوە.

گۆرانیبێژێکی سوری هەبو ناوی محەممەد شێخۆ بو. لە گەڵ ئاشبەتاڵ دا ئەویش چو بو بۆ ئێران. لەم بەزمەدا ئەویش چو بوە ناو لاکەوە. مەلا حسێن دژی گۆرانی و مۆسیقا بو. ئەویش بە چاولێکەری ئیمام خومەینی لای وابو حەرامە، نابێ کەس گۆرانی بڵێ یا گوێ ی لێ بگرێ. ڕۆژێکیان لە بارەگای لاک لە تاران لە سەر ئەم کێشەیە مەلا حسێن و محەممەد شێخۆ ئەبێ بە مشتومڕیان. محەممەد ئەڵێ: «تۆ قورئانی خۆت بخوێنە، منیش تەنبوری خۆم لێ ئەدەم، بزانە خەڵک لە کاممان کۆ ئەبێتەوە؟» مەلا حسێن ئەڵێ: «ئەڵێی ئەم زەمانە تایبەی فسق و فجورن، دیارە لە تۆ کۆ ئەبنەوە!»

*

سەرەتا کە ویستیان دەس بکەن بە کارکردن خۆیان چەند کەسێکیان نارد بۆ ناوزەنگ بۆ گفتوگۆ لە گەڵ مەکتەبی سیاسی و، لە سەر چەند مەسەلەیەک پێک هات بون. هەروەها ئێرانیش داوای لە یەکێتی کرد بو کارئاسانییان بۆ بکا، بەرامبەر بەوەی ئێران کارئاسانی بۆ یەکێتی بکا.

کە نێوانی ئێران و یەکێتی تێک چو، ئەمە کاری لە نێوانی لاک و یەکێتی یش کرد. لاک بەڵێنیان دابو:
١. دەس نەخەنە ناو کاروباری خەڵکەوە.
٢. دوژمنانی یەکێتی و کەسانی گومانلێکراو لە ڕیزەکانی خۆیان دا وەرنەگرن.
٣. یارمەتی یەکێتی بدەن بۆ گوێزانەوەی چەک.

*

گەل

هەر لەو ماوەیەدا سامی سنجاری یش حیزبێکی تازەی دامەزراند بە ناوی: «حزب الشعب الدیمقراطی الکردستانی».

زۆری ئەم حیزبانە هیچ زەمینەیەکی فیکریی یا کۆمەڵایەتییان نەبو. لە سایەی

جەنگی عیراق - ئێران و، ناکۆکیی یەکێتی - پارتی دا دروست ئەکران.

سامی لە بنەماڵەیەکی دەروێشتوی سنجارە. بە ڕەچەڵەک یەزیدی بون و موسوڵمان بون. لە سەردەمی پاشایەتی دا بە «بەعسە» نێردراوە بۆ بەریتانیا و، لەوێ هەندەسەی خوێندوە. هەر لەوێ تێکەڵاوی حشع بو. دوای ١٤ تەموزی ٥٨ یەکێ لە توندڕەوەکانی حشع بو. تاوانبار کرا بو بە هاوبەشی لە ڕوداوەکانی ١٩٥٩ ی موسڵ دا. کە ئینقیلابی ٨ ی شوباتی ٦٣ بو، وازی لە حشع هێنا و، هەڵات بۆ ماڵومە کە ئەوسا بارەگای مەکتەبی سیاسی پارتی لێ بو. لە ئیستگەکەی شۆڕش دا لە گردەڕەش کەوتە کار.

لە ناکۆکی نێوان بارزانی و مەکتەبی سیاسی دا، بە لای لای سەرکەوتودا دای شکاند و، لە هاوینی ٦٦ دا بو بە ئەندامی مەکتەبی تەنفیزی و، لە کۆنگرەی حەوتەم دا هەڵبژێردرا بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و مەکتەبی سیاسی. دوای خوێندنەوەی بەیانی ئازاری ٧٠ بو بە وەزیری ئیعماری شیماڵ.

سامی ئەو کاتەی وەزیر بو هەوڵی دابو دەستەیەک ڕوشنبیر و خوێندەوار بە تایبەتی ئەوانەی خۆیان بە چەپ دائەنا و، ئەوانەی لە ناو حیزبی شیوعیەوە هات بون، لە خۆی کۆ بکاتەوە. دوای هەڵگیرسانەوەی شەڕی کوردستانیش لە گەڵ ئەوانە پەیوەندی باش و نزیکی ڕاگرت بو.

دوای ئاشبەتاڵ سامی چو بۆ ئێران و، مانگی کانونی یەکەمی ١٩٧٥ بە ئاگاداری و یارمەتی ساواک ق م ی پێک هێنا و، خۆی بو بە سکرتێری و، بۆ ئەو مەبەستە سەفەری ئەوروپای کرد.

*

سامی لە ساڵانی ١٩٧٥ - ١٩٧٩ دا سکرتێری قیادە مووەقەتەی پارتی بو، لە کۆنگرەی نۆهەمی پارتی دا خۆی هەڵنەبژاردەوە. ماوەیەک خۆی وا پیشان دا کە دەستی لە کاری سیاسی هەڵگرتوە. دوای ماوەیەک ئێران گرتی. قسەی جیاواز لە سەر گرتنەکەی هەبو. هەندێک ئەیانوت: بنەماڵەی بارزانی بە گرتنی داوە و، هەندێکی تر ئەیانوت: بە تۆمەی جاسوسی گیراوە. دوای چەند مانگی بەربو ڕۆیشتە لەندەن. لەوێ کەوتەوە جموجوڵ. پەیوەندی لە گەڵ هەندێ لە هاوکارەکانی سەردەمی قیادە مووەقەتە، بە تایبەتی ئەوانەی لە ئەوروپا بون، تازە کردەوە و، سەردانی سوریای کرد.

لە تەموزی ٨١ دا سامی هاوڕێ و هاوکارەکانی خۆی کۆ کردەوە بۆ کۆنگرەی دامەزراندنی حیزبێکی تازە بە ناوی: «پارتی دیموکراتی گەلی کوردستان». سامی حیزبەکەی بە ژمارە کەم بو، بنکەی جەماوەریی و هێزی پێشمەرگەی نەبو. تاقمی ڕۆشنبیری لی کۆ بوبوەوە، لە گەڵ تاقمی سەربازی هەڵاتو. لەو زەمانەدا کە ژمارەیەکی زۆر گەنجی کورد لە سەربازی هەڵات بون، هەمو لایەک ئەیتوانی هەندێکیان بۆ لای خۆی ڕابکێشێ. بەڵام لە کاری خۆی دا بایەخی بە دو شت ئەدا: ڕاگەیاندن و، پەیوەندی دەرەوە.

لە شام جەریدەیەکی کوردی - عەرەبی لە ژێر ناوی: «گەل - الشعب» دا دەرئەکرد، لە چاو جەریدەی زۆر لە حیزبەکانی کەدا بە ڕواڵەت جوانتر و بە ناوەرۆک دەوڵەمەنتر بو. چەند نامیلکەیەکیشی بڵاو کردەوە.

سامی دۆستایەتی لە گەڵ سوریا، لیبیا، ئێران دامەزراند. حیزبەکەی وەکو دوکانێکی سیاسی لی کرد بو بۆ داوای یارمەتی لە دەوڵەتان، تەنانەت لە حیزبە

کوردیەکان. تەنیا یەک جار سامی یەک ملیۆن دۆلاری لە لیبیا بۆ یارمەتی حیزبەکەی وەرگرت. وەکو ئەیانوت لە ناو خۆیان دا لە سەر ئەم پارەیە تێکچوون و، هەندێکیان بە یەکجاری لێ ی دوور کەوتنەوە.

*

تێکچوونی یەکێتی و ئێران

ململانێ ی دەسەلات لە ئێران دا لە نێوان باڵی دینیی میزەربەسەر و باڵی دینیی پانتۆل لە پێ گەیشت بووە پۆپە. مامجەلال لە حوزەیرانی ٨١ دا گەیشتەوە تاران. بەنی صەدر، سەرۆک کۆماری ئێران، مستەفا چەمران، وەزیری دیفاع، فەلاحی سەرۆکی ستادی ئەرتەشی بینی.

وەجبەیەکی گەورەی چەکی قورس، ئارپیجی و، سووک بە فڕۆکە و بە پاپۆڕ گەیشت بووە ئێران بۆ یەکێتی. ئێران بەڵێنی پێشەکی بە سووریا و لیبیا دابوو ئەم چەکانە تەسلیم بە یەکێتی بکا. دەستی بە سەردا گرت و، تەنیا پارچەیەکیشی نەدا بە یەکێتی.

بەنی صەدر، بەڵێنی بە مامجەلال دابوو، کە پەیوەندی ئێران لە گەڵ یەکێتی چاک بکا و، چەکە گیراوەکان بداتەوە و، هەوڵی چارەسەرکردنی ئاشتییانەی کێشەی کوردەکانی ئێران بدا. فەلاحی یش هەمان بەڵێنی دا بوو. ٣٠٠ کلاشینکۆفیان دابوویە لە گەڵ خۆی بیهێنێتەوە. گەیشتنەوەی مامجەلال و ئەو بەڵێنە خۆشانەی پێیان دابوو، هەموومانی دڵخۆش کرد. لامان وابوو «دەرووی ڕەحمەت»مان لێ ئەکرێتەوە. بەڵام دوای ماوەیەکی کەم ئاکۆکیەکان تەقینەوە. بەنی صەدر بە سواری فڕۆکە هەڵات بۆ پاریس و، فەلاحی لە هالیکۆپتەردا تەقێنرایەوە و، ئەو باڵەی دەستی بە سەر کاروباردا گرت بە ئاشکرا کەوتە دوژمنایەتی یەکێتی.

*

باڵی دینیی کە بەرەو زاڵ بوون ئەچوو، هەڵوێستی بەرامبەر یەکێتی دوژمنانە بوو. دەستیان بە سەر چەکەکان دا گرت. چەند جاری لەم بارەیەوە قسەیان لە گەڵ کرا بێ سوود بوو. کابرایەکی سەرهەنگ کرا بوو بە فەرماندەی هێزەکانی «شیمال غەرب» ناوی صەبادی شیرازی بوو. داوای وەفدێکی «نیزامی» و، لێپرسراوی ناوچەی پێنجوێنی یەکێتی کرد. ئێمەش، ملازم عومەر، ئازاد هەورامی، بەکری حاجی صەفەرمان نارد.

دوای ئەوەی قسە و گفتوگۆیان کرد بوو، صەبادی شیرازی بە ڕاشکاوی پێ ی وت بوون: «ئازاد کردنی عیراق، لە پاککردنەوەی ئێرەوە دەس پێ ئەکات - کۆبوونەوەکە لە ورمێ بوو، مەبەستی پاککردنەوەی ناوچەی ورمێ بوو - ئەبێ ئێوەش هێزەکانتان وەکو ئەفرادی بارزانی بهێنن بۆ ئێرە، پێکەوە تا سەر سنووری عیراق لە هێزەکانی ضدی ئینقیلاب - مەبەستی هێزەکانی حدکا و سازکا بوو - پاک بکەینەوە، کە گەیشتینە سەر سنووری عیراق، لەو چەکانەی هێناوتانە زۆر زیاترتان ئەدەمێ! تا ئەوە نەکەن جارێکی کە باسی چەک مەکەن»

هەر بەم تێگەیشتنە یەکێ لە دروشمەکانی ئێران لەو زەمانەدا: «راه قدس از کربلا میگذرد» بوو. گوایە ئەگەر ڕژێمی عیراق بڕووخێنن و کەربەلا بگرن ڕێگەی ڕزگارکردنی

قودس له ئیسرائیل ئەکرێتەوە.

وەفدەکەی بەرێزەوە بە هالیکوپتەر ڕەوانە کرد بۆ بۆ مەهاباد. بە نائومێدی گەڕانەوە لامان. داواکانی سەرهەنگ صەیادی شیرازی ڕوون و ئاشکرا بو، بەلام بە ئیمە جێبەجێ نەئەکرا.

*

سوریا وەفدێکی گەورەی بە سەروکایەتی عەبدولحەلیم خەددام نارد بۆ گفتوگۆ لە گەڵ کاربەدەستانی ئێران. یەکێ لەو باسانەی ئەم وەفدە لە گەڵ ئێرانی کرد بۆ، چاککردنی پەیوەندی یەکیتی - ئیران و، ڕێگەدان بە ناردنی چەک بو. حازم (عەبدالجبار الکبیسی) یش لە گەڵ ئەم وەفدە هات بو. ئێرانیەکان وت بویان: «ئێوە چۆن چەک ئەدەن بە مانە ئەمانە هەم کوردن و هەم سوننەن بۆ هەردولامان خەتەرن!» نەیانزانی بو خەددام سوننەیە.

وەفدێکی ئێرانی لە گەڵ حازم هاتن بۆ ناوزەنگ بۆ هەڵسەنگاندنی هەلومەرجی ناوچەکە و، پەیوەندی یەکیتی و حدکا. ئەمانە لە سەردەشتەوە بە پێ هاتن بۆ ناوزەنگ، زۆریان جلی پاسدارییان لە بەر کرد بو، چەکیان پێ بو، بە درێژایی ڕێگا لە چەند جێگا بە بیانوی نوێژکردن و پشودانەوە بۆ چاو هەڵفستن خۆیان دوا خست بو، بۆ ئەوەی کیشەیەک لە گەڵ حدکا دروست بکەن. دوای گەڕانەوەی وەفدەکە ئێران بڕیاری ـدا پیوەندی لە گەڵ یەکیتی ببڕی.

*

ڕاگرتنی هاوسەنگی لە دوستایەتی دا لە گەڵ حدکا و بزوتنەوەی کورد لە لایەک و، دوستایەتی لە گەڵ حکومەتی ئێران لە لایەکی تر کارێکی لە کردن نەهاتوبو. مامجەلال ئەیویست ئەم هاوسەنگیە ڕابگری، بەلام زوری نەئەخایاند ئاشکرا ئەبو. هەردولا ئێران و حدکا نەئەکەوتنە تەنگ هەڵچنین بە یەکیتی. ڕاستیەکەی زور جار پێشمەرگەی کوردستانی عیراق لە شەڕەکان دا بەشدار ئەبون بێ ئەوەی پێیان وترا بێ، خۆیان لە بەر سەختی هەلومەرجی کوردستانی عیراق بۆ پشودان و گەڕان و سوڕان ئەچونە دیوی ئێران و، تێکەڵاوی ئەو شەڕانە ئەبون. لە لایەکەوە سەرکردایەتی حدکا و ڕێکخراوەکانی تر مەمنونیان نەبون، لە لایەکی ترەوە گیروگرفتی سیاسی گەورەیان بۆ یەکیتی لە لای حکومەتی ئێران دروست ئەکرد.

دوای هەلاتنی بەنی صەدر، ئێران لە پڕ پەلاماری هەمو ئەوانەی دا کە بە ئەندام و پێشمەرگەی یەکیتی ناسرا بون و گرتنی. موحسین عەلی ئەکبەر، عەبدوڕڕەزاق میرزا، عەلی حەویز، لاوکۆ و تاقمی پێشمەرگەی برینداد کە لە نەخۆشخانەکان دا بون و، هەندی پێشمەرگە کە بو کڕینی کەلوپەل لە بازاری شارەکانی ئێران بون. ئەمانەی گیرا بون هەمویان ئیجازەی ڕەسمیی دەولەتیان پی بو. موحسین نوێنەری یەکیتی بو لای ئێران و، عەبدوڕەزاق لە سەفارەتی سوری کاری ئەکرد. ئەم کارە لە کاری حکومەت نەئەچو. بەلام ئەوان سەفارەتی ئەمریکایان داگیر و، هەمو دیپلومات و فەرمانبەرەکانیان گرت بو. شتی وا چاوەڕوان نەکراو نەبو. چەند مانگی لە زیندان دا مانەوە، حکومەتی سوری لە سەری هەلدانی، ئینجا بەر دران. بەلام پەیوەندی نێوان یەکیتی و ئێران پچرا.

*

پەشێوانی هەلومەرجی کوردستان

هاوینی ساڵی ١٩٨١ هەلومەرجی کوردستان ئاڵوزا بو. جەبهەی عێراق زورتر خەریکی شەڕی ئێران بو. دەسەڵاتی بە سەر زوری دێهاتەکانی کوردستان دا نەما بو. لاواتی کورد بە کومەڵ لە دەس سەربازی هەڵئەهاتن و، رویان ئەکردە لادێکان. دەیان هەزار سەربازی هەڵاتو لە دێهاتەکان دا کو بوبونەوە و، هەر حیزبە هەوڵی ئەدا زورترین ژمارەیان بە لای خوی دا رابکیشی و، بیانهێنێتە ریزی پێشمەرگەکانیەوە. هەر حیزبە بەشی خوی گەنجی راکیشا بو، هێزی چەکداری لی دروست کرد بون. جود و جوقد، هیچکامیان کیشەی یەکخستنی میلیشیای حیزبەکانیان چارەسەر نەکرد بو، هەر حیزبە هەوڵی ئەدا خوی زورترین ژمارەی چەکداری هەبی و، لەو ریگایەشەوە دەس بگری بە سەر مەیدانی کار و چالاکی دا.

هاوینی ساڵی ١٩٨١ پێنج هێزی چەکدار کە سەر بە پێنج حیزبی جیاواز بون، بە ناوی پێشمەرگەوە لە دێهاتەکانی کوردستان دا، بە تایبەتی لە ناوچەکانی سلێمانی، هەولێر، گەرمیان.. دا تەراتێنیان ئەکرد. ئەگەرچی چوار لەم حیزبانە: پدک، حسک، حشع، پاسوک، لە چوارچێوەی سیاسی «جود» ا کوبوبونەوە، بەڵام هێزەکانیان سەربەخو و لە یەکتری جیاواز بون، هەریەکەیان سەرکردایەتی و، فەرماندەیەتی تایبەتی خویان هەبو، کەسیان گوی ی لە فەرمان و ئامۆژگاری ئەوی تریان نەئەگرت.

چەکداری حیزبەکان، بە ئارەزوی خویان و بی هیچ لێپرسینەوەیەک، خەلکیان ئەگرت و ئەکوشت و بەر ئەدا، پارەیان ئەسەند و، پارەتیان کۆ ئەکردەوە، سەرانەیان وەرئەگرت. بیگاریان بە دانیشتوانی دێهاتەکان ئەکرد و، زور جار لێیان ئەدان و سوکایەتیان پی ئەکردن. دانیشتوانی دێهات خەریک بو پێشمەرگەیان لە بەر چاو ئەکەوت و، لە شورش ئەبێزران. سەرکردایەتی هیچ لایەکیشیان مشوری چاکردنی ئەم بەرەڵلایی و بی سەروبەرییەی نەئەخوارد و، چاوپوشی لە خراپەکانی چەکدارەکانی ئەکرد.

ئیمە لە سەرکردایەتی یەکیتی دا زور جار باسی ئەم هەلومەرجە ناڵەبارەمان ئەکرد. یەکی لە ژمارەکانی «ژیانی ریکخراوەیی» کومەڵەمان بو جوری رەفتار لە گەڵ خەلک تەرخان کرد و، هەوڵمان ئەدا کادر و پێشمەرگەکانمان بە جوری پەروەردە بکەین، کە رەفتاریان جیاواز بی لە هی حیزبەکانی تر، بە تایبەتی چونکە تا ئەوسایش یەکیتی هێزی هەرە گەورە و دەسەڵاتدار بو. بریارمان دا لە ئاواییەکانی ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی شورش دا خەلک هان بدەین بە هەڵبژاردنی ئازاد چەند کەسی لە خویان بو «ئەنجومەنی ئاوایی» هەڵبژێرن. ئەنجومەنی ئاوایی، تا بوی بکری خوی کیشەکانی ناو ئاوایی چارەسەر بکا، ئەوان پێشوازی لە پێشمەرگە بکەن و، بو حەوانەوە و خواردن لە ماڵەکان دا دایانبەمەزرێنن و، ئەگەر کاریکیان هەبو بە خەلکی ئاوایی لە ریگای ئەوانەوە جیبەجی ی بکەن. لامان وابو ئیتر کاتی ئەوە هاتوە خەلک کەمی کەلک لە کز بونی دەسەڵاتی بەعس وەربگری بو حوکمرانی خوی و، لابەلا کردنی کیشە ناوخوییەکانیان و، ریبرین لە پێشمەرگە کە دەس وەربدەنە کاروباری ناوخو و ژیانی تایبەتیانەوە.

لە چەند جیگا دەسمان کرد بە جیبەجی کردنی ئەم تەجروبەیە و، ئەنجامی باش و سەرکەوتوی هەبو، خەلک بە گەرمی پێشوازیان کرد و، بە چاکی جیبەجیان کرد.

لایەنەکانی جود، هەریەکەیان، بە جوری هەڵویستی لەم تەجروبەیە گرت:

- حسک که له ناو لایەنەکانی جود‌ا له هەمویان زیاتر له سەر ئەرزی کوردستان چەکداری هەبو، هەر له سەرەتاوە کەوتە دوژمنایەتی ئەنجومەنی ئاوایی. ئەوان نەک هەر ریزی ئەندامانی ئەنجومەنەکەیان نەئەگرت، بەلکو ئەنجومەنەکانیان هەلئەوەشاندنەوە و، له ئەندامەکانیان ئەدان و، له چەند جیگا بۆ ئەوەی سوکیان بکەن له حەوزی مزگەوتەکانیان هەل ئەکیشان و، چەکیان ئەکردن و، جەزایان لی ئەسەندن.

حسک بۆ ئەوەی بۆ خەلکی دەربخا کە یەکیتی تەنیا هیزی دەسەلاتدار و دەسروشتوی کوردستان نیە، لە هەر جیبەکی بوی بکرایە بریارەکانی یەکیتی هەلئەوەشاندەوە، بۆ نمونە: کە یەکیتی راوی کەو و کیوی قەدەغە کرد، ئەو راوی ئازاد کرد و هانی خەلکی ئەدا گوی لە قسەی کادرەکانی یەکیتی نەگرن و، راو بکەن. کە یەکیتی داربرین و خەلوز کردنی قەدەغە کرد، ئەو هانی خەلکی ئەدا گوی لە قسەی کادرەکانی یەکیتی نەگرن، دار ببرن و خەلوز بکەن.

- حشع کە هیزی چەکداری لە حسک کەمتر و، لە ناو دیهاتەکان دا کەمتر گوییان لی ئەگیرا، لەو کوبونەوە دوقولیبانەی لە نیوان سەرکردایەتی یەکیتی و ئەوان دا ئەکرا، رایان دەرئەخست کە ئەوان وەکو سەرەتا دژی ئەم تەجروبەیە نین، بەلام یەکیتی بۆ بەهیزکردنی خوی بە تەنیا کردویەتی بی ئەوەی حساب بۆ لایەنەکانی تر بکا. وایان پیشنیار ئەکرد لە هەمو ئاوایەک دا ئەنجومەن پیک بی لە نوینەرانی حیزبەکان: یەکیتی و، لایەنەکانی جود. چەندی بومان رون ئەکردنەوە کە «ئەنجومەنی ئاوایی» شتیکی جیاوازە لە «حکومەتی ئیئتیلافی» و «بەرەی یەکگرتوی حیزبەکان» و، ئەمە بۆ کەمکردنەوەی دەستیوەردانی چەکدار و کادری حیزبەکانە، لەوانە هی یەکیتی، لە کاروباری ناوخوی دیهاتەکان، نەیانئەویست بیسەلمینن. سور بون لە سەر هەلویستی خویان، ئەیانویست لەو ریگایەوە جیگا پییەک لە ناو دانیشتوانی دیهاتەکان دا بۆ خویان بکەنەوە، لە کاتیک دا لە زورایەتی دیهاتی کوردستان دا ئەندام یا دوستی حشعی تی دا نەبو. ئەمەیان کرد بو بە بیانو ئەوانیش دانیان بە ئەنجومەنەکان دا نەئەنا و، ریزیان نەئەگرتن.

- پارتی لەو کاتەدا هیزیان لە ناو کوردستانی عیراق دا نەبو، بە تایبەتی لەو ناوچانەدا کە یەکیتی لی بو، هەندی مەفرەزەیان جاروبار ئەگەیشتنە شارەزور، هەورامان، روستی.. پاش ماوەیەک ئەگەرانەوە بۆ ئیران.

- پاسوک، هیزیکی چەکدار یا سیاسی ئەوتوی نەبو، بتوانی کار لە رەوتی روداوەکان بکا، بەلام ئەمیش وەکو حسیک هەلویستی دوژمنانە بو لە ئەنجومەنی ئاوایی.

*

یەکەمین شەری جود - یەکیتی

هاوزەمان لە گەل گرژبونی پەیوەندی ئیران - یەکیتی دا، تا ئەهات گرژی و ئالوزان لە پیوەندی نیوان چەکدارەکانی جود - یەکیتی دا لە سەرانسەری کوردستان دا زیادی ئەکرد. چوار براکەی جود لە ناو خویان دا ناکوک بون، بگرە لە سەر هیچ شتیٔ ریک نەبون یەک مسەلە نەبیٔ، ئەویش: بەرەنگاریی مەترسی یەکیتی، بو.

لەو ماوەیە دا زیاتر لە ۱۰ جار پیکادانی خویناوی بچوک و گەورە لە نیوان لایەنەکانی جود و، هیزەکانی یەکیتی دا روی دابو. زوریشی لە سەر چەک فراندن لە ناو یەکیتیبەوە بۆ لای ئەوان و بە پیچەوانەوە، پارە وەرگرتن، رەفتار لە گەل ئەنجومەنی

ئاوایی، خەڵک گرتن، بە واتەیەکی تر حوکمڕانی ناوچەکان. لە ناو ئەم ڕووداوانەدا هەندێکیان مەترسی دار بون.

*

پاسۆک و یەکێتی

پاش نیوەڕۆیەک، هەوا خۆش و، کۆمەڵێکی تێکەڵاو لە کوردی هەر چوار پارچەکە: محەممەدی موهتەدی لە ئێران، یوسف زۆزانی لە سوریا، خەجۆ و چەند کەسێکی تری کوردستانی تورکیا، لە سەربانی یەکێ لە خانوەکانی ناوزەنگ لە بەر هەتاو دانیشتبوین دەمەتەقێ مان ئەکرد. ئازاد مستەفا پەیدا بو، لای دایە لای ئێمە. بە خێرهاتنمان کرد و، لە گەڵ دانیشتوەکان بە یەکترم ناساندن. بە گاڵتەوەییمان وت: «هەر ئێوە کوردستانیی نین، ئێمەی کوردی چوار پارچە کۆبوینەتەوە!»

دانیشتوەکان شتێکی ئەوتۆیان لە سەر پاسۆک نەئەزانی. کەوتنە پرسیاری جۆراوجۆر لە ئازاد. یەکێ لەو پرسیارانەی محەممەدی موهتەدی کردی ئەوە بو: «لە ناو ڕێکخراوەکانی کوردستانی عیراق دا خۆتان لە کام ڕێکخراو لە هەمویان بە نزیکتر ئەزانن؟» ئازاد یەکسەر وتی: «کۆمەڵە!»

*

ڕۆژی ۲۲ ی حوزەیرانی ۸۱ چەند پێشمەرگەیەکی هەرێمی ۳ ی شارباژێر لە گوندی مامەخەلان لە گەڵ چەند پێشمەرگەیەکی پاسۆک دەمیان لە یەک ئەگیری و بە تفەنگ لە یەکتری ڕاسا بون. لە پاسوک دو کەس: فارس و بیستون و، لە یەکیتی عومەری حاجی عەبدوڵڵای گەنکی، کە فەرماندەی مەفرەزە بو لە کەرتی ۱ ی هەرێمی ۳ ئەکوژرێن.

بۆ ڕۆژی دوایی تاقمی پێشمەرگەی تێکەڵاوی یەکیتی، کە هەندێکیان تازە لە ناو شاری سلیمانی گەڕا بونەوە و، هەندێکیان چو بون بۆ بەری کردنەوەی کەسوکاریان بۆ سلیمانی، بە سواری ئوتومبیلێک لە سیتەکەوە ئەچن بۆ گەڕەدێ، بێ ئەوەی ئاگایان لە ڕووداوەکەی ڕۆژی ڕابوردو بوبێ. تومەز هەمو چەکدارەکانی پاسۆک لە گەڕەدێ کۆبونەتەوە. پێشمەرگەکانی یەکیتی ئەچنە ناو پێشمەرگەکانی پاسۆکەوە. ئەوانەی پاسۆک ئەیانەوێ چەکیان بکەن و، ئەیاندەنە بەر دەسڕێژ. هەندێکیان ئەکوژرێن و، هەندێکیان بریندار ئەبن. ئەچنە سەر بریندارەکان ئەوانیش تەواو ئەکەن.

لەم ڕووداوەدا شەش کەس کوژران لەوانە: جەمال عەزیز فەرماندەی کەرتی ۵ ی هەرێمی ۳ ی شارباژێر. وەستا فایەقی بەرگدرو. وەستا رەحیمی بەنا. هەرسێکیان ئەندامی کۆمەڵە و جەمال و فایەق ئەندامی یەکەم کونفرەنس بون. جەمال مامۆستا و باوکی چەند منالی بو، لە کارەساتی هەکاری دا لە سەر داوای ڕێکخستن هات بوە دەرەوە، بەشداری دەورەی کادران بو لە قەندیل. تا ئەو کاتە پاسۆک هێشتا شەش کەسی لە هێزەکانی عیراق نەکوشت بو، بە هەمو ڕێکخراوەکەیشیان لە شەڕی هێزەکانی عیراق دا هێشتا یەک کوژراوی نەبو.

بۆ ئێمە ئەم ڕووداوە جێگای سەرسوڕمان بو. چونکە هیچ کارێکی دوژمنانەمان بەرامبەر نەکرد بون، بەڵکو بە ڕێزێکی تایبەتیەوە ڕەفتارمان لە گەڵ کرد بون.

*

لە سەرەتادا پاسۆک لە شاخ مەفرەزەیەک و، جەلالی حاجی حسێن مەسئولیان بو. نێوانی لە گەڵ یەکێتی خۆش بو. پرۆگرام و پەیڕەوی ناوخۆی حیزبەکەیان و هەمو بڵاوکراوەکانیان ئێمە بۆ مان چاپ کرد بون و، بۆ ژیانی خۆیان و پێشمەرگەکانیان و چەک و تفاقی شەڕ وەکو پێشمەرگەکانی یەکێتی رەفتارمان لە گەڵ ئەکردن. لە کاتی رووداوەکانی هەکاری دا جەلال لە گەڵ ئێمە لە قەندیل بو، دوایی کرا بە فەرماندەی پێشمەرگەکانی پێنجوێن. ئەگەرچی ئەمە نارەزایی لە ناو زۆری پێشمەرگەکانی ناوچەکەدا دروست کرد، بە تایبەتی لای حەمەصدیق خانی مێشیاو کە تازە هات بوە شاخ و، لە سەر ئەمە وازی لە یەکێتی هێنا. لە گەڵ ئەوەش دا بۆ ئەوەی جەلال وەکو تەجروبەیەکی تازەی دانانی فەرماندەی پێشمەرگە لە حیزبێکی تر جێگیر بێ، گوێ نەدرایە گلەییەکانی حەمە صدیق خان. لە جیابونەوەی رەسول مامەند و د. مەحمودا جەلال ماوەیەک لە گەڵیان رۆیشت، بەڵام لە گەڵ ئەوان تێکەڵاو نەبو، زۆر زو خۆی لێ جیا کردنەوە.

دوای عەفوەکەی ١٩٧٨ ئازاد مستەفا لە زیندان دەرچو. ئەویش هاتە شاخ. ئەو کاتە لە شێنی بارەگایەکی بچوکیان هەبو. دوای ئەویش بە ماوەیەک، بە تایبەتی لە گەڵ دەس پێ کردنی شەڕی عیراق - ئێران دا، چەند ئەفسەرێکی گەنج هاتنە دەرێ. پاسۆک لە ناوخۆیان دا کێشەیان هەبو. حیزبەکەیان هێشتا کەسی یەکەمی نەبو هەمویان گوێ ی لێ بگرن. هەوڵێکی زۆریان لە گەڵ د. جمال نەبەز دابو، ببێتە سکرتێریان قوبوڵی نەکرد بو. هەروەها هەوڵێکی زۆریان لە گەڵ فەتاح ئاغا دابو، ئەویش بە دەنگیانەوە نەهات بو. جەلال لە گەڵ ئازاد و هەندێکی کەیان ناکۆک بو. هەڵوێستێکی یەکگرتویان نەبو لە ناکۆکی یەکێتی و پارتی. ناوچەی چالاکی و جموجوڵیان لە ژێر دەسەڵاتی یەکێتی دا بو، بەڵام هەندێکیان بە دڵ لە گەڵ بنەماڵەی بارزانی بون. ئێمە بەم کەین و بەینەمان نەئەزانی. تا جارێک جەلال هات بۆ خواحافیزی لێمان. لە پاسۆک توڕا بو. ئەو کاتە هۆکانی بۆ باس نەکردین. هەرئەوەندەی درکاند وتی: «من لە گەڵ ئەو برادەرانە ئیتر ناتوانم کار بکەم ئەرۆم بۆ دەرەوە دائەنیشم» چو بۆ شام و لەوێ دانیشت وازی لە پاسۆک هێنا.

*

چەند جارێک و لە چەند دانیشتنێک دا ئێمە پێشنیارمان بۆ کردن کە هەندێ لە ئەفسەرەکانیان لە باتی ئەوەی کاتی خۆیان بە مەفرەزەیەکی چەند کەسیەوە بە فیڕۆ بە سەر بەرن، بێن بێن بە فەرماندەی هەرێمەکانی یەکێتی، لە سەر بیروباوەری پاسۆک بیننەوە و لە ناو هەرێمەکەش دا چەند پێشمەرگەی تریان پێ راهێنەری بیکەن. لەو کاتەدا کۆمەڵە، بزوتنەوە، خەتی گشتی لە ناو پێشمەرگەکانی یەکێتی دا بە تێکەڵاوی کاریان ئەکرد، ئەیانتوانی ئەوانیش بێن بە لایەنی چوارەم. ئەمانویست لە دو لاوە کەڵکیان لێ وەربگرین: یەکێکیان، وەکو تەجروبەی پێکەوە کارکردنی بیروباوەری سیاسی جیاجیا لە ناو یەک هێزی چەکداری یەکگرتودا. دوەمیان، بۆ گەشە پێ دانی هێزەکانی پێشمەرگە. ئەمانە گەنجی کوردپەروەر و، دەرچوی کۆلیجی عەسکەری بون و، لە شەڕەکانی ٧٤ دا بەشدار بون. بەو پێیە شارەزای کاروباری عەسکەری و پێشمەرگایەتی بون. ئەوان گاڵتەیان بەم قسانە ئەهات.

*

دوای رووداوەکەی گەرەدی هێزەکەی پاسۆک کشایەوە ناوچەیەکی دوری سنوری

ئێران. لە کوردستانی عێراق دابڕان. ئازاد کەوتە نوسینی بەیان و وتار. لە بواری موهاتەراتی سیاسی دا، زۆری هەمو ئەوانەی پێش خۆی دا، هەژاری موکریانی بە تۆزی پێ یا نەئەگەیشت.

*

حسک و یەکێتی

مەلا بەختیار چو بو بۆ ناوچەکانی دۆڵی جافەتی بۆ گەڕان و بە سەر کردنەوەی پێشمەرگە. جەمال فەرماندەی هەرێمی ٤ ی یەکێتی و، شێرکۆی شێخ عەلیش فەرماندەی پێشمەرگەکانی حسک بو لە هەمان هەرێم. شێرکۆ لە شێخەکانی سەرگەڵو بو.

هەواڵمان بۆ هات کە ڕۆژی ٢٣ ی ئابی ٨١ لە بنکەی حسک لە کانیە ڕەشەی نزیک گوندی سێکانیان لە دۆڵی جافەتی شەڕێکی قورس ڕوی داوە. لە حسک ٦ کەس کوژراوە لەوانە: شێرکۆ و بیستونی برای و ٥ یش بریندار و، لە یەکێتی ٧ کوژراوە لەوانە: جەمالی عەلی باپیر و سمایل گەورەدێیی و ٧ یش بریندار بوە.

جەمال وەرزشکار بو. لە ڕاکردنی ١٠٠ مەتری دا یەکەمی سلێمانی بو لە سەرەتای شۆڕشی تەبلول دا چوە ریزی پێشمەرگایەتیەوە. ماوەیەکی درێژ لە گەڵ عەریف مەجید شوان پێشمەرگە بو. پاشان چو بۆ هەمەدان و لە گەڵ ئەوان گەڕایەوە. ساڵی ٦٩ لە دەورەیەکی تایبەتی دا بو بە (مفوض شرطە) و، بو بە یەکێ لە یاریکەرەکانی تیپی پولیس. لە ٧٤ دا چوەوە ریزی پێشمەرگایەتی و کرایە سەرلق. جەمال هاوڕێ ی کۆمەڵە بو. لە دەسپێکردنەوەی شۆڕشی حوزەیران دا چوە ناوچەی جافەتی و، یەکێ لە مەفرەزە سەرەتاییەکانی پێشمەرگەی پێک هێنا. دوایی کرایە فەرماندەی کەرت و ئینجا فەرماندەی هەرێم. هەتا پێی ی لە ڕۆیشتن دا گورجوگۆڵ و بە توانا بو. لە شەڕدا ئازا و وریا بو، یەکێ بو لەوانەی لە هەکاری گەڕایەوە.

بەم بۆنەیەوە حسک بەیانێکی دەرکرد هێرشێکی توندی کرد بوە سەر یەکێتی و، تاوانی هەڵگیرسانی شەڕی براکوژی و، غەدر و خیانەتی دابوە پاڵی، یەکێتی یش بەیانێکی دەرکرد هێرشێکی توندی کرد بوە سەر حسک.

شێرکۆ و بیستونی برای بە دەستی یەکێتی کوژران، ئاراسی برایشی، کە پێشمەرگەی یەکێتی بو، لە کارەساتی هەکاری دا بە دەستی پارتی کوژرا بو، جەمالیش بە دەستی شێرزادی برای شێرکۆ کوژرا. ئەمە قوڵایی پڕ لە ناسۆری شەڕی ناوخۆی دەرئەخست.

ڕوداوەکەیان بە دو جۆری جیاواز ئەگێڕایەوە:

- ئەوانەی حسک ئەیانوت: جەمال بە فێتی مەلا بەختیار بە ناوی میوانییەوە چوە بۆ سەردانی شێرکۆ بۆ ئەوەی لە پەنای دۆستایەتی دا بە فێڵ بیکوژێ.

- مەلا بەختیار ئەمەی ئینکار ئەکرد، ئەیوت: جەمال چوە بۆ سەردانی شێرکۆ بۆ ئەوەی هەندێ کێشەی نێوان حسک و یەکێتی بە لادا بخەن و، لەوێ بوە بە شەڕیان و ئەو کارەساتە قەوماوە.

جەمال پێشمەرگەیەکی وریا بو، ئەگەر لە کوشتنی شێرکۆ بوایە پێویستی بە فێڵ و میوانداری نەبو، ئەیتوانی بە جۆرێکی وەها شێرکۆ بکوژێ کە خۆی تێ دا نەکوژرێ. ئیتیهامەکەی حسک و ئینکارەکەی مەلا بەختیار هەر کامێکیان ڕاست بێ، ئەم ڕوداوە

ئالیاره بو به هۆی شەڕێکی خوێناوی ئیقلیمگیر لە نیوان حسک - یەکیتی دا و، دوایيتر لە نیوان هەمو لایەنەکانی جود - یەکیتی دا.
پیشمەرگەکانی هەریمەکە دوای ئەم ڕوداوە کە فەرماندەکەیان و، هەندی لە کادرەکانی هەریمەکەیانی تی دا کوژرا بو، وە شەڕێکی خوێناویپان لە گەڵ حسیک دا بۆ بە جی مابو، خەمبار و سەر لی شیواو بون، مەلا بەختیاریش بە جی ی هیشت بون، گەرابوەوە بارەگای سەرکردایەتی.

*

حشع و یەکیتی

ئامیر مفەوەزێکی جاش بە ناوی عەبدوللا ماویلی، هات بوە ڕیزی حشع. حشع وەری گرت و لە ناو هیزەکانی خۆی دا لە ناوچەی دەرگەلە کاری پی سپارد. ئەم کارە بو بە هوی تورە بونی پیشمەرگەکانی بالەکایەتی و، هەڕەشە لی کردنی، گلەیی گەیشتەوە سەرکردایەتی کە حشع عەولا ماویلی وەرگرتوە. عەولا ماویلی، پیشتر پیشمەرگە بوبو، لە کاتیک دا لە گەڵ تاقمی پیشمەرگەی یەکیتی پیکەوە ئەبن بۆ خۆپاراستن و حەوانە، پیشمەرگەکانی یەکیتی لە کاتی نوستن دا گرت بو. دوای چەککردن و پەلبەستن تەسلیمی عیراقی کرد بون. پاش ئازار و ئەشکەنجەیەکی زور حوکمی ئیعدام دران و لە موسل هەلیانواسین. ئەم پیشمەرگە گیراوانە لە «ڕەدهەی ئیعدام» ی زیندانی موسلەوە، پیش ئەوەی لە سیدارە بدرین، نامەیەکیان بۆ مامجەلال و سەرکردایەتی نوسی بو. نامەکەمان بە لیدوانیکی مامجەلالەوە لە ژمارەی چوارەمی مارتی ۱۹۷۹ ی «هەوالنامە» دا بەمجۆرە بلاو کرد بوەوە:

سێ ئەستیرەی تری ئاسمانی خەباتمان رادەکشین

وا لە خوارەوە نامەکەی هەڤالانی قارەمان: وەستا ڕەسولی خەیات و کاک حسەینی شیوەلوکی و کاک رەشیبی روستایی، کوتومت وەک خۆی بلاو دەکەینەوە کە نمونەیەکی گیانی فیداکاری و خۆبەخت کردن لە پیناوی کورد و کوردستان و ی ن ک دا خۆی تیدا دەنوینیت. منیش بەلین ئەدەم کە لە ژمارەی داهاتودا ئاواتەکەیان بهینمە دی و وتاریکی شایستەیان لە سەر بنوسم. هەروەک بە ناوی ی ن ک و هیزی پیشمەرگەی کوردستانەوە بەلین بۆ ئەو ۳ قارەمانە و سەدان قارەمانی شەهیدی نوی ئەکەینەوە کە تا سەرکەوتن یا مردن بۆ تولسەندنیان، بۆ هینانەدی ئامانج و داخوازی بەکانی کۆمەلانی خەلکەکەیان کە گیانی پاکیان لە پیناودا بەخت کردوە، دریژە بە خەباتی پیرۆز بدەین و ئالا شەکاوەکەی شۆرش و ی ن ک هەر لە سەر سەر ڕاگرین.   جەلال تالەبانی

*

بە ناوی خوای گەورە و میهرەبان
یەکیتی نیشتمانی کوردستان
بۆ هەڤالانی سەرکردایەتی
سلاویکی شورشگیرانەی گەرم

لەو کاتەی کە لە ژیر پەتی سیدارە راوەستاوین چاوەڕوانی مردن ئەکەین لە پیناوی مافی گەلی کوردمان، ئەو گەلەی کاروانی خەباتی سورە بە خوینی هەزاران شەهیدی قارەمان وە ئیمەش شانازی ئەکەین بەو ڕیگەیەی کە لە پیناوی شەهید بوین، بەلام ئیمە داوا

له ئیوه و هەمو پ م ئەکەین کەوا هەر کاتیک گەلی کورد گەیشتە ئاواتی خۆی لە بیرمان نەکەن وە منال و دایک و باوکی هیچ شەهیدیک لە بیر نەکەن وە خوینی ئیمە ئەکەویتە سەرشانی ئیوە بۆ تولە سەندن لەو دوژمنانەی وەک سمکۆی حاجی خورشید، محەمەد ئەمین رەشاشچی، عەبدوللا ماویلی، ئەنوەر شیخ ، مستەفا روستایی. پیویستە ئیوە تولەمان بسینن. تکایە دەستی یارمەتی بۆ کەسوکارمان دریژ کەن. تکا ئەکەم مام جەلال مەقالەیەکمان دەربارە بنوسی بۆ ئەوەی کەسوکارمان زیاتر شانازی بە خۆیانەوە بکەن.

ئیتر بۆ پیشەوە لە ژیر ئالای یەکیتیی نیشتمانیی کوردستان.

سەرکەوتن بۆ کورد و کوردستان. مردن و سەرشۆری بۆ دوژمنانی گەلەکەمان

شەهیدان:

رەسول عومەر خەیات حسین عومەر شیوەلوکی رەقیب عوسمان روستایی

رۆژی ۱۹۷۹/۲/۲.

*

ئەو کاتەی ئەم نامەیەمان بلاو کردەوە، عەولا ماویلی هیشتا ئامیر «مەفرەزە خاصە» ی جاش بو. عەولا ماویلی دوای ئەوەی بوبو بە جاش چەند پیشمەرگەی تریشی راو کرد بو، وەکو ئەیانوت: هەندی پیشمەرگەی گیراوی لە هالیکوپتەرەوە فری دابوە خواری.

هاتنی عەولا بۆ لای حشع و، سورانەوەی بە بەرچاوی پیشمەرگەکانی یالەکایەتی و، هاوری و ئاسیاوەکانی وەستا رەسول و حسین و رەقیب، تورە بونیکی زوری لە ناودا دروست کرد بون. ئەم گلەییە گەیشتە سەرکردایەتی و، هەرەشەیان کرد بو کە ئەگەر لەو ناوچەیە دوری نەخەنەوە بۆ ناوچەیەکی تر، لە تولەی خوینی هاوریکانیان دا، ئەیکوژن.

بۆ ئەوەی ئەم گرژییە برەویتەوە، مامجەلال داوای لە حشع کرد بو لەو ناوچەیە دوری بخەنەوە و بیگویزنەوە بۆ شوینیکی تر. حشع بانگیان کرد بۆ لای خویان بۆ ناوزەنگ، بەلام دوای چەند روژی ریگایان دا بو بروانەوە بۆ بارەگاکەی خویان لە وەرتی. رۆژی ٤ ی ئەیلول پیشمەرگەکانی یەکیتی لە دەرگەلە توشی ئەبن. کەوت بونە دوای، خوی لە مالیک دا قایم کرد بو، دەوری مالەکەیان دابو، داوایان لی کرد بو بیتە دەرەوە. ترسا بو بیکوژن خوی لە مالەکەدا عاسی کرد بو. بوبو بە تەقە. ئەم بەزمە ماوەیەکی خایاند بو سەرەنجام کوشت بویان.

لیپرسراوەکانی حشع لە ناوچەکەدا لەمە زور تورە ئەبن. یەکیتی کی یە و ئەوان کین، تا بتوانن دەستدریژییان بکەنە سەر و، هاوری ی حیزب بکوژن. ئەوانیش بیریان لە تولە کرد بوەوە، بەلام نەک لەوانەی کە ئەو کارەیان ئەنجام دابو، بەلکو وەکو خیلە دواکەوتوەکانی کورد، لە هەر یەکیتییەکی کە بەر دەستیان بکەوی.

روژیک دوای ئەم روداوە، فەرماندەی بەتالیونیکیان بە ناوی عەلی حەمە عەزیز، کە بە عەلی کلاشینکوف ناسرا بو، لە گوندی فەقییان ئەبی، چەند پیشمەرگەیەکی یەکیتی یش کە خەلکی ناوچەکە بون لە هەمان گوند ئەبن. بۆ گفتوگۆ ئەنیری بە دویان. ئەوانیش: وەسمان بەگی گەرموانی، فەرماندەی کەرت، لە گەل کادریک بە ناوی حەمە لاو و چوار پیشمەرگەی کە، بی سل کردنەوە ئەچن بۆ مزگەوتەکە کە عەلی لی ئەبی. عەلی لە ناو مزگەوتەکەدا دەسبەجی هەر شەشی کوشت بون.

وەسمان بەگ، جوتیارێکی هەژاری خەلکی گەرموان و، پیاوێکی بەرێزی ناوچەکە بو. لە شورشی ئەیلول دا پێشمەرگە بو. لەم شورشەیش دا هەر لە سەرەتاوە دەستی داپوەوە چەک و بوبو بە پێشمەرگە. کە یەکەم تاقمی حشع گەیشتنە ناوزەنگ، ئەوساکە ئەم بارەگایەکی پچوکی لە کەورگێک دا بە وشکە کەلەک لە ناوزەنگ دروست کرد بو، سەرکردایەتی یەکێتی ئەشکەوتەکەیان پێ چۆل کرد بۆ ئەوەی فاتیح رەسول و مەلا ئەحمەدی بانیخیلانی و شیوعیە تازە راکردوەکان وەکو نوایەکی زستانە بچنە ناوی.

لەو کاتەدا کە وەسمان بەگ کوژرا بە ئیجازە بۆ سەردانی منالەکانی چوبوەوە ناوچەکە.

ئەم دەستدرێژییە نارەوایە پێشمەرگەکانی یەکێتی لە بالەکایەتی وروژاند. ئەوانیش کۆبونەوە چونە سەر بارەگای بەتالیونەکەی حشع لە وەرتێ. شیوعیەکان دایانە چیای کاروخ و، دامەزران. لە شاخەکە گەمارویان دان. حشع ئاگاداری مامجەلالیان کرد، ئەویش فەرمانی دا کە دەسبەجێ دەوری شیوعیەکان بەر بدەن و، هەر کەسە بچێتەوە جێگای پێشوی خوی.

شەڕەکە کوژایەوە، بەلام گرژی ئەرموی بوەوە.

*

وەکو ئەمان بیستەوە لە ناو حشع دا لە سەرەتاوە دو بیروڕای جیاواز هەبو بەرامبەر ناکوکی پارتی - یەکێتی، دواییتریش لەو بەلگانەدا کە دەس یەکێتی کەوتن، هەندی لە مەحضەرەکانی کۆبونەوەکانیان ئەم هەوالەیان سەلماند:

١. هەندێکیان لایان وابو کە پارتی خەتەر نیە بۆ سەر حشع، چونکە حیزبێکی خێلەکی ناسراوە بە کۆنەپەرستی و نۆکەرایەتی ئێران و ئیمپریالیزم، بەلام یەکێتی خەتەرە چونکە بە ناوی مارکسیزم و پێشکەوتنخوازییەوە لاوانی کورد فریو ئەدا و، لە جەماوەری حشع ئەخوا. لە بەر ئەوە لەو ناکوکییەکەدا چاکتر وایە لایەنی پارتی بگرن.

٢. هەندێکی تریان لایان وابو ناکوکییەکانی نیوان لایەنەکانی جود - یەکێتی ناکوکی نیوان بالەکانی بزوتنەوەی نەتەوەیی بورجوازی کوردە، چەندی بە یەکەوە خەریک بن زورتر یەکتری لاواز ئەکەن و، هەلوێستی حشعی پێ بەهێز ئەبێ. لە بەر ئەوە چاکتر وایە کە حشع خۆی لەو ناکوکییانەوە نەگلێنی و لێ بگەرێ یەکتری بخۆن.

سەرەنجام بیروڕای ئەوانەی یەکەم سەری گرت کە بە لای پارتی دا دابشکێن، وەکو ئەیانوت: لە سەرەتاوە مەلا ئەحمەدی بانیخیلانی لەم باوەرەدا بو، دواتریش کەریم ئەحمەد چوە سەر باوەرەکەی ئەو.

*

کە پێشمەرگەکانی حشع بارەگای بەتالیونەکەیان چۆل کرد بو، پێشمەرگەکانی یەکێتی هەندی کاغەز و دەفتەریان لە ناو بارەگاکە دەرهێنابو دواییتر بۆ منیان هێنا. یەکێکیان دەفتەرێک بو بە عەرەبی ناوی پێشمەرگەکانی بەتالیونەکە و، سال و شوێنی لە دایکبون و پلەی پێشمەرگایەتییان و هەندی زانیاری لەو بابەتانەی تێ دا نوسرا بو. ئەوەی سەرنجی راکیشام ئەوە بو: لە تەنیشت ناوی زۆریانەوە لە خانەیەک دا نوسرا بو «متعهد». من وامزانی مەبەستیان لە «متعهد» قونتەراتچی و «مقاول» ە. سەرم سورما بو لەوەی ئەو هەمو قونتەراتچییە لە حشع کۆ بوبێتەوە. لە چەند کەسێکم پرسی. یەکێ لە هاورێکانم شارەزا بو وتی: «مەبەستیان لە - متعهد ئەوەیە کە پاکانەی بۆ بەعس نوسیوە و بەلێنی

پی داون ریزی حشع به جی بهیلی!»

*

لەشکرکیشیەکەی سەید کاکە

سەید کاکە زۆر جار لای سەرکردایەتی حیزبەکەی خۆی هەلکیشا بو کە ئەگەر ئەوان لی ی بگەرین یەکیتی لە کوردستان دا تەواو ئەکا. ئەوانیش باوەریان پی کرد بو. کە رووداوەکەی شیرکۆ بو، فەرمانیان دا بە سەید کاکە، بچیتە سەر هیزەکانی یەکیتی. سەید کاکە، کە خوی هەمیشە بە دوای بیانودا ئەگەرا بۆ پەلاماردانی یەکیتی، هەلی بۆ هەلکەوت. لەو کاتەدا لە دەوروبەری وەرتی و مەلەکان بو. کەوتە کوکردنەوەی پیشمەرگەکانی حسک. لە قسەکانی دا کە بۆ دانیشتوانی دیهاتەکانی کرد بو، وت بوی: «ئیمە چوار حیزبین و ئەوان تەنیا یەک حیزبن. بریارمان داوە جاشەکانی شەستوشەش بکەینەوە بە تەویلەکانی یەکرەجوزدا!»

سەید کاکە رۆژی ۲۳ ی ئابی ۸۱ لە خوشناوەتیەوە کەوتە کیومال بە دوای پیشمەرگە و کادرەکانی یەکیتی دا. هەر پیشمەرگەیەکی بەر دەس کەوت چەکی کرد و، هەر تاقمیکی بینی چوە سەریان. لە چیوە و دولی نازەنین و دۆلی سماقولی زیاتر لە ۵۰ کادر و پیشمەرگەی بە تاک و بە کۆمەل چەک کرد و هەندیکی کوشت و هەندیکی زامار کرد.

*

بۆلی و کۆمەلە

رۆژی ۲ ی ئەیلول سەید کاکە دەوری مەفرەزەیەکی یەکیتی گرت لە گوندی میوژەی بناری کوسرەت. پیشمەرگەیەکی کوشت و دوانی بریندار کرد. یەکیکیان فەقی بایزی لیپرسراوی مەفرەزەکە بو، ئەوانی تریشی گرت. یەکی لە گیراوەکان ئەنوەر بۆلی بو. سەید کاکە لی ی پرسی بو سەر بە چ ریکخستنیکە وت بوی: «کۆمەلە». سەید کاکە بە گوچان تی ی بەر بوبو. هەتا توانی بوی لی ی دابو. زۆریشی جنیو پی دا بو، وت بوی: «ئیوە هەمو شوانن، بۆلی و کۆمەلە کوچا مەرحەبا!». بۆلی تیرەیەکی پچوک بون لە بیتوین ئەژیان. خۆیان بە بەشی لە ئاکۆ دائەنا. ئاژەلدار و نیوە رەوەند بون. کاتی خۆی لە نیوان قەندیل و دەشتی کۆیەدا گەرمیان و کویستانیان کردوە.

هەرکەس ئەم قسەیەی بکردایە، نەئەبو سەید کاکە قسەی وەها بکا، چونکە ئەویش بە هەرزەکاری شوان بوە و، پلەی خویندەواری خوی و رادەی تیگەیشتنی لە هی ئەنوەر بەرزتر نەبو. لە کاتیک دا ئەم خۆی بە سەرکردەی حیزبیکی سوسیالیستی ئەزانی، ئەنوەر ئەندامیکی سادەی کۆمەلە بو. بۆ بەدبەختی کورد، بە هۆی هەلومەرجی ناتاسایی جولانەوەی کوردەوە زۆر جار لە ناو هەمو حیزبەکان دا کەسانی لە بابەتی سەید کاکە ئەگەیشتنە ناوەندی بریاردانی سیاسی.

*

فەخرەدین

لە مزگەوتەکەی گوندی ئاومالی دەشتی کۆیە دەوری چەند پیشمەرگەیەکی یەکیتی گرت. پیشمەرگەکان دەستیان کردوە. یەکیکیان کوژرا ناوی فەخرەدین و، دەرچوی کلیەی علومی زانکۆی موسل بو. کادری ریکخراوەیی کۆمەلە بو.

*

حاجی قادری مالومه

سەید کاکە لە دۆلی جافەتی چو بو، سەرگەلو، هەلەدن، یاخسەمەر، چۆخماخ مالومە.. لە چەند شوێنی تەق و تۆقلی لە گەل پێشمەرگەکانی یەکێتی دامەزراند بو. ئازاری دەستەکانی یەکێتی دابو. هێزەکانی یەکێتی لە وێ کە تازە فەرماندەکەیان و، چەند فەرماندەی کەرتێکیان کوژرا بو، خەمبار و سەرگەردان بون، کە بیست بویان هێزەکانی حسک هاتوتە سەریان، پاش تەقوتوقێکی کەم کشا بونەوە دۆلی سەفرە و زەروێن.

حاجی قادری مالومە کە بە ناوی: «دیگەل» ناوبانگی دەرکرد، یەکێ بو لە پیاوە ناسراوەکانی ناوچەکە. پیاوێکی کوردپەروەر و بەرێز و، تەمەنی سەرو ٦٠ ساڵ و، لە شۆڕشی ئەیلول دا ماوەیەکی درێژ پێشمەرگایەتی کرد بو. مامە عەزەی برایشی سەرەتای دەس پێکردنەوەی شۆڕشی نوێ پێشمەرگەی یەکێتی بو، لە هێرشی جەیش دا کوژرا بو. حاجی قادر بە خوێ دا راتەپەڕمو لە روی هەمو کەسێک دا قسە بکا. هەندێ مشتومڕی لە گەل سەید کاکە کرد بو. سەید کاکە بو شکاندنی حاجی قادر لە بەر چاوی خەلک، لە حەوزی مزگەوتەکەی مالومەی هەلکێشا بو.

*

دلشاد تۆفیق

لە گوندی شارستێنی دۆلی جافەتی، کە دوا قۆناغی لەشکرکێشیەکەی بو دلشاد تۆفیق کوژرا. دلشاد نەوەی شاعیری کوردپەروەر: حاجی باقی بەنگینە و، خوێندکاری زانکۆ بو دەستی لە خوێندن هەلگرتبو. ماوەیەک لە قەندیل و ماوەیەک لە ناوزەنگ لە گەل من پێشمەرگە بو. گەنجێکی ژیر و بێدەنگ و ئازا بو. کادری رێکخراوەیی کۆمەلە بو.

*

د. مەجید

هەر لە درێژەی ئەم لەشکرکێشیەدا رۆژی ٦ ی ئەیلول تاقمێکی تری هێزەکەی سەید کاکە جارێکی تر چونە سەر هێزێکی یەکێتی لە چیوەی سەرو پێشمەرگەیەکیان کوشت بە ناوی هاشم و دوانیشیان بریندار کرد یەکێکیان د. مەجید عەبدوللا بو. د. مەجید تازە خوێندنی پزیشکی تەواو کرد بو. هاوڕێ ی کۆمەلە و، گەنجێکی روح سوک و رۆشنبیر و روخۆش بو. بۆ خزمەتی پێشمەرگە و خەلک لە گەل پێشمەرگەکانی دەشتی هەولێر مابوەوە. گوللەیەک لە کەللەی سەری دابو توشی بێهۆشی و شەلەلی کرد. هاوڕێکانی بە برینداری دەربازیان کرد بو. ماوەیەک لە چیا و ماوەیەک لە گوندی وەری شارد بویانەوە. پاشان بۆ تەداوی نێردرا بۆ سوید. بەلام هەرگیز چاک نەبوەوە و ئیتر نەیتوانی پزیشکی بکا.

*

هێزەکەی سەید کاکە زورتر نەبو لە هێزەکانی یەکێتی، بەلام هێزەکانی یەکێتی وەکو جاران بە بێ ترسی دەستدرێژی حسک بە تاقمی پچوک و لە یەک دابراو بە ناوچەکانی چالاکی خۆیان دا ئەسورانەوە. سەرکردایەتی یەکێتی هیچ جورە بریارێکی نەبو بۆ شەری حسک، حشع و پاسوک. هەر لە بەر ئەوە ئاگاداری پێشمەرگەکانیش نەکرا بو

وریایی خۆیان بکەن و، کۆ ببنەوە بۆ بەرپەرچدانەوەی هێرشەکانی سەید کاکە. سەید کاکە نەیتوانی غافلگیریان بکا و، دەستی کتوپڕیان لێ بوەشێنێ و، بە جێیان بهێڵێ.

*

ئەم هەواڵانە کە گەیشتنەوە ئێمە زۆر نارەحەتی کردین. ئەم لەشکرکێشییە لە سنوری تۆژلە دەرچو بو، بوبو بە شەری دەرپەراندن. سەید کاکە لە نامەیەکیش دا کە بۆ مەکتەبی سیاسی خۆیانی نارد بو، داوای لێ کرد بون هێزێک بنێرنە سەر مامەندە بۆ ئەوەی ئێمەش لە شێنێ، زەلی، ناوزەنگ، تۆژلە.. دەربکەن. وتبان: «ئەگەر وا بڕوا ئەبێ کوردستانی بۆ بە جێ بهێڵین.» بۆ هەڵسەنگاندنی بار و دۆخەکە کۆبونەوەیەک کرا ئەندامانی م س و زۆری سەرکردایەتی بەشدار بون.

لە پێشەوە رەخنەی زۆرمان لە مەلا بەختیار گرت لە سەر کارەکانی ئەو دواییەی و، لە سەر بە جێ هێشتنی پێشمەرگەکان و ناوچەکە. داوامان لێ کرد سەر لەنوێ بچێتەوە بۆ سەرپەرشتی و رێکخستنەوەی هێزەکانی هەرێمی چوار. هەرچی لە گەڵی مان وت، کەڵکی نەبو، ئامادە نەبو بچێتەوە بۆ ناوچەکە. بڕیارمان دا:

١. مستەفا چاورەش بچێ بۆ کۆکردنەوە و رێکخستنەوەی هێزەکانی هەرێمەکانی ٣ و ٤ و، تێبن بو سەید کاکە و هێزەکانی حسک بهێنێ بەری مەرگە و دۆڵی جافەتی بە جێ بهێڵن بەرەو کوسرەت و، لەوێش گوشاریان بو بهێنن تا ئەیانکەنەوە بە خۆشناوەتی دا.

٢. من، هێزێک لە گەڵ خۆم ببەم بە ناوچەی مەنگوڕایەتی دا بەرەو دۆڵی خانەقا و، دەس بگرین بە سەر ناوچەکانی وەرتێ، دۆڵی مەلەکان و، دۆڵی بالیسان دا. لەوێ لە گەڵ هێزەکەی مستەفا یەک بگرینەوە، هێزەکانی حسک بخەینە «ناو کەماشە» وە.

٣. مەلازم عومەریش، ئەگەر پێویستی کرد، بە دوای من دا هێزێک بهێنێ لە قەلاتوکان دابمەزرێ بۆ پاراستنی رێگاکانی پشتەوەمان لە کۆمتان - دۆڵی خانەقا.

لەو کاتەدا بەشێکی هێزەکانی هەرێمی ٧ ی بالەک و هەرێمی ١٤ ی ئاکۆ لە سەرکردایەتی بون. هەموانم ئاگادار کرد خۆیان بۆ جوڵان کۆ بکەنەوە. سەید کەریم لە باتی م ع هات. چەند مەفرەزەیەکی گەرمیان لەوێ بون ئەوانیشمان ئاگادار کرد خۆیان ئامادە بکەن.

مستەفا لە سەردەشت بو ئاگادارمان کرد بە رێ بکەوێ بۆ جێبەجێ کردنی ئەرکەکانی.

*

روداوەکانی فەقێیان و کاروخ، لە نێوان حشع و یەکێتی دا تازە قەوما بو. هەردولا بڕیاریان دابو کە پەیوەندییەکانیان لە ناوچەکەدا ئاسایی بکەنەوە. یەکێتی ئەم کارەی بە من و، حشع بە مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی سپارد بو.

بەیانی رۆژی ٨ ی ئەیلولی ٨١ هێزەکەمان کەوتە رێ، مەلا ئەحمەدیش لە گەڵ ئێمە هات، بەلام لە رێگا سلی لێ ئەکردین. لە قەلاتوکان لامان دا. لە کاتی نان خواردن دا عەلی حەمەی شاسوار، کە ئەوسا گەنجێکی تازە پێگەیشتو بو، تفەنگەکەی لە سەر پێ نەبی، گوللەیەکی لە دەس دەرچو رانی پێشمەرگەیەکی مەفرەزەکەی خۆیانی پێکا. ناوی هیدایەت و خەڵکی ئاوایی بنەکەی گەرمیان بو. د. شالاو لە گەڵ هێزەکە بو. گەیشتە سەری. دەمارە گەورەکەی رانی توشی نەزیف ببو. چەندی خەریک بو نەزیفەکەی

بوەستێنی و، چەند کەسێکیش خوێنیان دابە، کەلکی نەبو، هەمان ڕۆژ مرد و، لەوێ ناشتمان. ئەمە ڕوداوێکی ناخۆش بو، هێشتا هیچمان نەکرد بو یەکێکمان بە خۆڕایی کوژرا.

گۆڕستانێکی زۆر گەورە لە قەلاتوکان بو. گەورەیی گۆڕستانەکە لە گەڵ کەمیی ژمارەی دانیشتوانی قەلاتوکان و ئاواییەکانی دەوروبەری دا نەدەگونجا. هەندێ لە گۆڕەکان هەڵبەسترا بون. نیگاری گوڵ و خەنجەر و مەلێکی لە بابەتی کەلەشێر لە سەر کێلەکانی هەڵکەنرا بو. نوسینیان لە سەر نەبو، یان من نەمبینی. نەمزانی هی چی سەردەمێکە.

ڕۆژی دوایی کەوتینە ڕێ گەیشتینە دۆڵی خانەقا. پێشمەرگەکانی دەشتی هەولێر و خۆشناوەتی کە لە ناوچەکەدا مابونەوە تا ئەو کاتە خۆیان حەشار دابو، بە هۆکی تۆزێ دۆزرانەوە و خۆیان دەرخست. د. مەجیدیش، کە چەند ڕۆژ بو بە برینداری حەشاریان دابو، لە دارمەیتێک دا گەیشتە دۆڵی خانەقا. سەرەرای سەختی برینەکەی و پەرێشانی حاڵی، وەرەی زۆر بەرز بو. لە گەڵ مەلا ئەحمەد چەند جاری دانیشتین و، نوێنەرانی هەردولامان دانا و، ئەو چەکانەی لە یەکتریان گرت بو وەرمانگرتەوە دامانەوە بە یەکتری. ئەبو نێوانی هێزەکانی هەردولا لە ناوچەکەدا بگەڕێتەوە دۆخی جارانی.

بەلام وەکو دوایی بۆمان دەرکەوت ئەمە بۆ خاوکردنەوەی ئێمە بو، چونکە سەرکردایەتی جود بڕیاری دابو: یەکێتی تەمێ بکا.

*

هێزەکەمان بە ڕێ کەوت بەرەو مەلەکان. بەیانی زو بو گەیشتین. پیاوەکانیان کە بە هاتنی ئێمەیان زانی بو هەمویان لە ترسان خۆیان لە چیا شارد بوەوە. ئەو ڕۆژە هەینی بو، لە بەر ئەوەی پیاوەکانی ئاواییەکەیان بە جێ هێشت بو، نوێژی هەینی تێ دا نەکرا. هێزەکەمان زۆر بو هەمووی لە مەلەکان جێیان نەئەبوەوە، لە بەر ئەوە دابەشمان کردن بە درێژایی دۆڵەکە لە گوندەکانی: کەندول، بلەی سەرو، بلەی خوارو، ئالانە.. دامەزرین.

کادرەکانی یەکێتی، هەواڵی ناڕاستیان لە سەر ژمارە و شوێنی هێزەکانی حسک هەبو. پێیان وت بوین کە دۆڵەکە چۆڵە و، هێزی حسکی تێ دا نەماوە. بەلام کە هێزەکانی ئێمە چون بۆ بلێ، لە چیاکانی پشتەوە: سەری جوانەگا، دارە هێشک، گەلی بیجان، کە بەشێکی زنجیرەی چیای کورەکە.. بویان دامەزرا بون، دایاننە بەر دەستڕێژی گوللە. یەکێکیان لێ کوشتین و چەند کەسێکیشمان بریندار بون.

هێزێکمان ناردە سەریان. شوێنەکانیان زۆر قایم بو. خەلکی ناوچەکەش بە نهێنی هاوکاریان ئەکردن. بەرەنگارییەکی سەختیان کرد. سەرەنجام هەڵکەندران و بڵاوەیان لێ کرد و خۆیان شاردەوە. بۆ ئەوەی نەتوانن بێنەوە ناو گوندەکان بە درێژایی دۆڵەکە لە ناو هەمو گوندەکان دا بنکەمان دانا و، لەو شوێنانەش کە ئەیانتوانی هاتوچوی لێوە بکەن بۆسە و ڕەبیەمان دانا.

زنجیرەیەک چیای زۆر سەخت کەوتوتە نێوان دۆڵی شاور و دۆڵی مەلەکان و دۆڵی بالیسانەوە، چەند کوێرە ڕێگایەکی هەیە بۆ هاتوچو بارێک و بەرز و ڕک و ڕژدن، خۆیان پێیان ئەلێن: «دەرە»، وەکو: دەرە هەرتەل، دەرە زیوە کە ڕێگایە بو دۆڵی شاور و، دەرە شێر کە ڕێگایە بو سەرچاوەی مەلەکان و، ڕێگای سەرپاری خەتێ. هەمو ئەم شوێنانەمان بە پێشمەرگە تەنی، چونکە چاوەڕوانی گەڕانەوەی سەید کاکەمان ئەکرد کە لە دۆڵی جافەتیەوە

راو نرا بو بەرەو کوسرەت و، ئەبو بە یەکێ لەم ڕێگایانە دا تێ پەڕی بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە بارەگای سەرکردایەتیيان لە ئەوبەری دوڵە تو.

ڕۆژانەیش مەفرەزەکانمان ئەچون بۆ گەڕانی گوندەکانی دوڵی بالیسان.

هەمان ڕۆژی گەیشتینە مەڵەکان، دوای ئەوەی تێگەیشتن نیازی هیچ دەستدرێژی و کارێکی خراپمان نیە بۆ ئێوارەکەی، هەمو ئەوانەی هەڵات بون هاتنەوە ناو ماڵەکانی خۆیان. دوا بە دوای یەک هەندێ لە پێشمەرگە و مەفرەزەکانی حسێک، کە خەڵکی ناوچەکە بون ئەوانیش لە مەکۆکانیان ئەهاتنە دەرێ و، ئەهاتنە ناو یەکیتیەوە. هەندێ لەوانە پێشمەرگەی باش و ڕێکوپێکیان لێ دەرچو، تا سەر لە گەڵ یەکێتی مانەوە.

*

دیموکرات

یەکێ لە پێشمەرگەکانی دەستەکەی خۆم ناوی جەمال بو. هاوڕێ ی کۆمەڵە بو. بەرپرسی کاروباری لوجستیکی مەفرەزەکەمان بو. سەرپەرشتی خواردن و دابەشکردنی ئەکرد. کابرایەکی مەڵەکی دارێکی هەرمێ و دو بن دار گوێزی بۆ خواردنی خۆمان بەرەو ڕو کرد بوینەوە. چارویار گوێز و هەرمێیان لێ ئەکردە و ئەیانخوارد. جەمال سەرپەرشتی چنین و ڕنین و دابەشکردنی ئەکرد. لە باتی ئەوەی بڵێ: وەکو یەک بە سەرتان دا دابەش ئەکەم، ئەوەندە وت بوی: بە دیموکراتی دابەشی ئەکەین. ناویان نا: «جەمال دیموکرات» دوای ئەوە ئیتر ئەم ناوەی بە سەردا دابڕا و، هەتا ئێستایش هەروای پێ ئەڵێن.

*

قەل

لەو سەردەمەدا دەزگای بێتەل مان نەبو، تەنیا هوی پەیوەندی مان چەند دانەیەک هوکی توکی بو. بۆ ئەوەی لە گەڵ یەک پەیوەندی بکەین ئەبو بچوینایەتە لوتکەی بەرزاییەکان. ئەو مەفرەزانەی لە بوسەی سەر ڕێگاکان دا دامنابون هەمویان هوکی توکیيان پێ بو، بۆ ئەوەی ئەگەر شتێ هاتە پێشەوە بە تایبەتی شوێنەکانیان ئەیروانی بە سەر دوڵی بالیسان دا ئاگادارم بکەن.

شاخەوان فەرماندەی ئەوانە بو کە لە سەر باری خەتێ و، فاروقی عەلی مەولودیش هی ئەوانەی لە سەر دەرە شێر بون. بۆ ئەوەی بە ئاسانی لە پەیوەندییەکانمان تێ نەگەن، هەندێ لە ناوەکانمان گوڕی بو، لەوانە: وشەی «قەل» مان بۆ حسک دانا بو.

لە پڕ شاخەوان بە هوکی توکی هاواری کرد: «ئەری وەڵلا ئەوە قەلەکانن! ئەوە قەلەکان لە ئوتومبیل دابەزین. ئەوە قەلەکان خەریکن بە سەر باری خەتێ دا هەڵئەگەڕێن. ئەوە قەلەکان بەرەو لای ئێمە دێن...» بەمجورە، بە بێ پسانەوە، درێژەی ئەدا بە قسەکانی ئەتوت مونەیدی پەدریە و لە سەر ڕوداوەکانی توپتوپێن ئەدوێ. فاروقی عەلی مەولودیش هەمان قسەی شاخەوانی بە هوکی توکییەکانی تر ئەگەیاند. چەندێ هەولم دا شاخەوان بە بێدەنگی چاودێری قەلەکان بکا، تا ئەگەنە ژێر ئاگری ئەوان، کەلکی نەبو.

تومەز قەلەکان سەید کاکە و هێزەکەی بون و، ئەیانویست لە ڕێگای سەرباری خەتێ بێنە دوڵی مەڵەکان و بگەڕێنەوە بەرەو سەرکردایەتی، لەم هات و هاوارەی شاخەوان هوشیار بونەوە. ئەوانیش بە هوکی توکی قسەکانیان گوێ لێ ببو، زانی بویان بوسەیان بۆ دانراوە. بە هەمان ئوتومبیلی پێ ی هات بون، سوار بون و گەڕانەوە بۆ دواوە بەرەو چیای هەوری،

واته بەرامبەر بەو چیایەی هێزەکانی ئیمە بوی دامەزرا بون.
ئیتر ئیمە لە کولی نەبوینەوە. هێزەکانمان نیشتنە سەریان. لە لای چیوە و لە لای سەردزلەوە بە هەوری دا بویان سەرکەوتن. سەید کاکە بە هوکی توکی قسەی لە گەڵ عەولا سور کرد بو داوای لی کرد بو دەربازی بکا. شوێنیکی بۆ دیاری کرد بو بچیتە ئەوی تا بە تراکتور بیگوێزیتەوە. سەید کاکە هەندی لەوانەی لە گەلی بون خەریکی کردن بە شەری هێزەکانی یەکیتیەوە، خویشی بە دزییەوە مەیدانی بە جی هیشت بو بەرەو ئەو شوێنەی عەولا سور بوی دیاری کرد بو.
هیچ کەسی لە فەرماندەکانی پیشمەرگە بە ئەندازەی سەید کاکە لە خو دەربازکردن دا زیرەک نەبو، شەرەکەی داتەمەزراند، گەرمی ئەکرد، تاقمی لە پیشمەرگەکانی تیوە ئەگلاند، خویشی بە بیدەنگی ئەکشایەوە بۆ شوێنیکی سەلامەت. لە چەندین شەردا ئەم تاکتیکەی بە کار هینا بو. لە «شەری دەشتیو» یش دا وەها دەرباز بوبو.

*

شیر و ریوی
ئەم شەرە زیاتر لەوەی شەرە تفەنگ بی، شەرە قسە بو.
کە باسی ئازایەتیەکانی خوی ئەکرد، سەید کاکە قولی هەلئەمالی و، گیرانەوەکانی تیکەلاو ئەکرد بە هاژوهوژ و فیشال و خو هەلکیشان، بەلام قسە و فشە و هەرەشەکانی خوش بون، زور جار لە ناخوشی دا پیاوی ئەهینایە پیکەنین.
سەید کاکە هەمو فەرماندە ناسراوەکانی یەکیتی ئەناسی و، لە گەل هەندیکیان دوست و ناسیاو بو. لەم شەرەدا بە هوکی توکی قسەی لە گەل هەندیکیان ئەکرد، لە سەرەتادا کە هیشتا مەترسی لە سەر نەبو جنیوی پی ئەدان و گەفی لی ئەکردن. قەنناسەیەکی پی بو، هەرەشەی لی ئەکردن بە قەنناسەکەی، میشکیان ئەپرژینی! سەید کەریم و قادر خەیات و عەزیزی داود پیاوی زور ئازا بون هەرەشەکانی سەید کاکەیان بە فشە وەرئەگرت و گالتەیان پی ئەکرد. خەریک بون ئەگەیشتنە سەری.
لە چەند لاوە بە هوکی توکی بانگیان ئەکرد: «سەید ریوی لە کوی ی؟»
سەید کاکە ئەیزانی ئیتر خەریکە مەترسی لی نزیک ئەبیتەوە وتی: «شیر کە پیر بو ئەبیتە مەسخەرەی سەگان!» یەکیکی کە پی ی وت: «سەید ریوی! تۆ قەت شیر نەبوی، هەر ریوی بویت و، هەمو جار خەلکی لە شەرەوە ئەگلینی و خویشت هەلدی ی!» قادر خەیات گورانیەکی خوشی بە ناوی: «هۆ ریوی – ریوی...» بۆ ریکخست بو، بە ئاوازیکی خوش لە هوکی توکیەکەدا بوی ئەوت.
ماوەیەک سەید کاکە دەنگی نەما. زوریان گالتە بە خوی و بە قەنناسەکەی ئەکرد. ئەیانویست شوێنەکەی بدوزنەوە بەلام ئەو دەنگی لە خوی بری بو. تومەز خەریکی خۆدەربازکردن بو. سەید کەریم چەند جاری بانگی کرد: «سەید ریوی قەنناسەکەت دەنگی نەما چی لی هات؟»
سەید کاکە گەیشتە تینی، وتی: «چو بە .... دایکتا!»
سەیرە کورد لە ناو گیانداران دا، جگە لە شیر و پلنگ، ئەوانی کەی بە لاوە سوکە. سەید کاکە بە ناوی ریوی زۆر تورە ئەبو. ئەیئەزانی رۆمیل سەرکردەی هێزەکانی ئەلمانیا لە سەروی ئەفەریقا، کە هێزەکانی بەریتانیای بە سەرکردایەتی مۆنتوگۆمری بە گیر هینا

بو، له بەر زیرەکی له بەربوەبردنی شەرەکەدا ناویان نا بو: ریوی بیابان.
ئیتر بە یەکجاری نا دەنگی قەنناسەکەی و نە دەنگی خوی لە هوکی تورکی دا نەما.
بو روژی دوایی بیستمان کە عەولا سور لە ریگای سەرکەپکانەوە تی ی پەراند بو.

*

لە هەوری یەکیٚ لە هیزەکەی سەید کاکە کوژرا، ناوی حەسەن وەرتی بو، تەرمەکەی
بە جی مابو. پیشمەرگەیەکیشیان بە بریندار گیرا ئازادمان کرد. بەلام سەید کاکە خوی
دەرباز بو و، ئەوانی تریشیان بە تاقمی پچوک بلاوەیان لی کرد.
جمو جولی ئاشکرای چەکدارەکانی حسک نەما و، ناوچەکە کەوتە ژیر دەسەلاتی
هیزەکانی یەکیتییەوە.

*

بو روژی دوایی، بو هەلسەنگاندنی هەلومەرجی ناوچەکە و، دانانی بەرنامەی کاری
داهاتو، لە بیراوا کوبوینەوە. پیویستی ئەوە نەمابو هیزەکان هەمویان لەو ناوچانەدا بە
کوکراوەیی بمیننەوە. هیزەکان ریگا دران هەریەکەیان بچیتەوە ناوچەی چالاکی خوی. لەویوە
نامەیەکم بە ریگای ناوشار نارد بو فەرماندەی پیشمەرگەکانی بنکەی قەلاتوکان. ئاگادارم
کرد کە سەید کاکە لەو ریگایەوە ئەگەریتەوە بوسەیەکی باشی بو بنینەوە.-محەمەدی حاجی
عەبدوللا فەرماندەی پیشمەرگەکان بو، بە چاکی بوزیان دامەزرا بون، بەلام کە سەید کاکە
گەیشت بوە نزیکی، بە هەندی قسەی لوس فریوی دابو، ریگەی پی دابون بە سەلامەتی
تی بپەرن.
کوسرەت بوشایی تی دا دروست بو. ناوچەیەکی گرنگیش بو بو پیکەوە بەستنی
ناوچەکانی هەردو بەری زیٚ. شەمال کە ئەو کاتە فەرماندەی پیشمەرگەکانی دەستەکەی خوم
بو، حەزی کرد بچی بو کوسرەت. تاقمیک لە پیشمەرگەکانی خومم بو جیا کردەوە و، لە
گەل هەندی پیشمەرگەی تر بە ری مان کرد و، فەرماندەیی هیزەکەی ئەوی مان پی سپارد.

*

گەلەکومەکیٚ ی چوار قزلی جود

پەیوەندی یەکیتی و لایەنەکانی جود چو بوە قوناغیکی ترسناکەوە. لە نیوان
یەکیتی و پارتی دا لە سەرەتاوە حالەتی شەر بەردەوام بو. دوای ئەو روداوانەش شەر لە
نیوان یەکیتی و حسک دا هەلگیرسا بو. بە هوی روداوەکانی دەرگەلە و قەقەبیان و
کاروخەوە پەیوەندی یەکیتی لە گەل حشع یش گرژ بو بو، لە گەل پاسوکیش لە روداوەکەی
مامەخەلان و گەرەدی تیکچو بو. بە واتەیەکی تر هەر چوار براکەی جود لە سەنگەردا بون
لە یەکیتی. سەرکردایەتی ئەم حیزبانە بە نهینی لە ناو خویان دا ریک کەوت بون
گەلەکومەکییەکی پیشمەرگەیی بکەن، یەکیتی لە مەیدان دەربپەرینن، یا هیچ نەبی تەمیٚ
ی بکەن.
ئیمە هیشتا پەیمان نەزانی بو. من بەرەو دوا گەرامەوە بو مەلەکان و، دوای چەند
روژی چومە دولی خانەقا بە نیازی ئەوەی بە یەکجاری بگەریمەوە بو ناوزەنگ لە بەر ئەوە
هیزەکەم کەم کرد بوەوە. هەر ٤٠ کەسیکم لە گەل بو. چەند روژی لە گوندەکانی دولەکەدا
مایەنەوە. روژانە شیوعییەکان تاقمیک و دوان و سیان بە ناوی کرینی ئازوقە و کەلوپەل و
پیویستی ترەوە بە لای ئیمەدا ئەهاتن، وەکو پیشمەرگەکان چاودیریان کرد بون، لەم سەر

بە کەمی ئەرویشتن، بەلام لەو سەر بە زوری ئەهاتنەوە. گومانیان وابو هیزیکی بیگانە، وردە وردە و بە شینەیی، ئەگویزنەوە بو شوینەکانی پشتی ئیمە.

*

چاوەش

مەکتەبی سیاسی چەند جاری بە رادیو پەیامی مەجغوریان بو ئەناردم، کەوا عەولا سور ریگای کومتانی بەستوە، هەرکەس لەویوە ئەروا، ریگای پی ئەگری و لیکولینەوەیان لە گەل ئەکا. چەند پیشمەرگەیەکیشی چەک کرد بو، داوایان لی ئەکردم هیزیک بنیرمە سەری لە ریگاکە دوری بخەمەوە.

جاریکیان تالمی هونەرمەندی هەولیری لەویوە تی پەری بون. سەید کاکەش لەوی ئەبی. یەکی لە هونەرمەندەکان کەمان، یا ئالەتیکی موسیقی تری، پی ئەبی. سەید کاکە لی ی ئەپرسی: «بو کوی ئەچی؟» ئەلی: «ئەچم بو ناوزەنگ» سەید کاکە ئەلی: «مامجەلال کەسی بە دەستەوە نەماوە خەریکە چاوەش کو بکاتەوە!»

*

سوار ئاغا، عەولا سوری بانگ کرد بو لە سەر دەرباز کردنی سەید کاکە سەرزەنشتی کرد بو. بوی باس کرد بو کە یەکیتی و حسک لە شەردان، یارمەتیدانی ئەوان واتە دوژمنایەتی یەکیتی. چەند جاری قسەی لە گەل کرد بو کە یان بگەریتەوە ناو یەکیتی یان ناوچەکە بە جی بهیلی و بچی بو سەرکردایەتی حسک. چەند روژی ئەم مشتومرەیان بەردەوام ئەبی. مەلا عوسمانی پلنگان، عەزیز صدیق، رەئوف سلیمان و مامەندی حاجی صدیق لە هەندی لەم دانیشتنانەدا بەشدار ئەبن. زور لە فەرماندەی کەرتەکانی هەریمەکەش کە خەلکی ناوچەکە و هەندیکیان خزمی خوی بون هەر لە گەلی خەریک ئەبن. ئەم هەولانە نەک هەر هیچی سودی نابی، بەلکو بەوپەری بی باکی و بی منەتیەوە سور ئەبی لە سەر هەلویستی خوی و، پییان ئەلی: «چیتان پی ئەکری بیکەن!» تومەز ئاگادار بو کە هیزیکی گەورەی جود بە ریگاوەیە.

*

کزلانی فاتە

«خانەقا» گوندیکی بچوک بو، دولەکەیش بە ناوی ئەم گوندەوە ناو نرا بو دولی خانەقا. جادەیەکی قیری بە ناودا تی ئەپەری سەنگسەری ئەبەست بە جادەی هامیلتونەوە. لەمبەر و ئەوبەری جادەکە گوندەکانی: بەرگردکە، سەرنەوس، بن نەوس، گوزجار، رەزیکەریان، چوم ریخن.. هەبو. ریگایەک لەم جادەیەوە ئەبورەوە ئەچو بو قەسری، یەکی لە پیچەکانی ناوی: «کزلانی فاتە» بو.

لە گەل پیشمەرگەکانی بالەکایەتی نیوانم زور خوش بو هەندی جار گالتەوگەپم لە گەل ئەکردن. عەزیزی داود پیاویکی قزشمە و قسە خوش بو، لە لاسایی کردنەوەدا زور وریا بو. ئەگەر لە ولاتیکی کە بوایە ئەیتوانی ببی بە ئاکتەریکی گەورە. روژیکیان وتم: «عەزە گیان ئەم فاتەیە چیتە؟» وتی: «فاتە خەلکی سلیمانی بوە. ئەو زەمانەی بارەگای بارزانی لیرە بو هاتوە لەو شوینەدا کەتتیکی کردوە. لەوساوە ئەم ناوەیان لەم شوینە ناوە!»

ئەوبەرمان چیای مامە روت و پشتمان چیای درە بی بو. کاتی خوی «شیخ نەبی ماریلیان» لەم خانەقایەدا ئیرشادی کردوە و، گورەکەیشی هەر لەو نزیکانە زیارەتگای ئەهلی

مراز بو. شیخ نەبی زۆری ژن هێناوە. حاجی قادری کۆیی هێرشی زۆری کردوتە سەری و، لە چەندین شیعری دا ناوی هێناوە و هەجوی کردوە.

*

شەوەکەی ئێمە لە بەرگردکە لە مالی شیخ ئەورەحمان بوین. خێزانێکی هەژار بەلام تەبیعەت دەولەمەن بون، کوردپەروەر و تێگەیشتو بون. زۆریکی خۆشیان لە نهۆمی دوەمی خانوەکەیان دا بۆ میوان تەرخان کرد بۆ ئێمە لەوێ دا بوین. پێش ئەوەی دنیا تاریک بێ، هەرچی ڕیبوار و کاروانچییەک ئەگەیشت، ئەیوت هێزێکی زۆری پارتی لە سەر جادەکە کۆبونەتەوە. تا ئەوسا ئێمە نەمانزانی بۆ هێزی پارتی دابەزی بێ. کەوتینە پەیجوری ڕاستی هەوالەکە. دەرکەوت هەوالەکە ڕاست بو.

شەوەکەی بو بە وەیشومەیەکی زۆر بەهێز. ڕەشەبایەکی وا هەلی کرد مالەکەی ئەهەژاند و، بارانێکی بە خوڕوڕەم دایکرد و، هەوا ساردی کرد بو. هەموومان چاوەری بوین ها ئێستا ها تاویکی تر خۆیان بکەن بە ناو گوندا و ببی بە شەری تەنبەتەن، چونکە باوەرمان نەئەکرد لەو چۆلەدا بەرگەی ئەو وەیشومەیە بگرن، بەلام دیارە مرۆڤ هەندی جار لە داروبەرد قایمترە.

*

بۆ ڕۆژی دوایی هەندی لە هێزەکانی هەریمی ٧ ی بالەکم کۆ کردەوە و، لە گوندی «کەلیت»ەوە بە بناری کاروخ دا بۆ سەرگەلی و ئینجا بۆ زارگەلی کیومالیکی وردمان کرد. نە لە دور و نە لە نزیک هیچ نیشانەیەکی هەبونی هێزی پارتی مان هەست پێ نەکرد. هێزەکانیان شەوی پێشو پاشەکشەیان کرد بو بۆ دەوروبەری پشت ئاشان.

لە چەند سەرچاوەی جیاوازەوە هەوالم بۆ هات بو، ئیتر گومانم نەمابو لەوەی بەو نزیکانە هێزەکانی جود پەلامارمان ئەدەن. لە بەر ئەوە ئیتر مانەوەم لە دولی خانەقا بە چاک نەزانی. پێشم باش نەبو بگەڕێمەوە بۆ ناوزەنگ. بە ناو وەرتی دا لە زێنی ئەستێروکانەوە چوم بۆ دولی شاور. لە وەرتی بە دەم ڕێگاوە لە ناکاو بۆ چاکوچونی چوم بۆ سەردانی بارەگای حیزبی شیوعی. زۆر گیر نەبوین ڕۆیشتین. پێشمەرگەکانی لە گەلم بون چاویان هەلئست بو. وتیان لە ژورەکانی کەدا خەلکی تری لێ بو کە نەیانئەویست ئێمە بیانبینین. دوایی دەرکەوت هەندی لە هێزەکانی پارتی بون بە دزییەوە هێنا بویانن پشتمان لێ بگرن. بەلام هێشتا ژمارەیان بایی ئەوە نەبو پەلامارمان بدەن.

*

شەو گەیشتینە پلنگان. چوینە مالی مەلا عوسمان. مەلا عوسمان پیاوێکی کوردپەروەر بو لە کۆنەوە بەشداری جولانەوەی کورد و، دۆستی یەکێتی بو. هێشتا نەحەسابوینەوە هەوالیان بۆ هێنام کە ئەمرو عەبدوللا سور سەری سوارئاغا و هەندی لە فەرماندەی کەرتەکانی هەریمەکەی دابو، پێ ی وت بون کە: «هێزێکی گەورەی جود لەو ڕۆژانەدا دێتە خواری بۆ دەرکردنی یەکێتی لە ناوچەکە، ئەم چونکە خۆی بە خزمیان ئەزانی لە پێشەوە هاتوە پێیان بلی: ئەگەر ئەمان هاوکاریان بکەن ئەوا باشە، ئەگینا ئەمانیش دەرئەکەنا» ترسی ئەوەم هەبو پێش وەخت و، پێش کۆبونەوەی هێزەکانی یەکێتی، دەستپێشخەری هێزەکانی جود بکا بۆ ناوچەکە. لەو کاتەدا هێزێکی ئەوتۆم لە بەر دەس دا نەبو بەری هێرشی جودی پێ بگرم. هێزەکانم نارده چوار دەوری.

*

بەیانی رۆژی ۸/ ی تشرینی یەکەمی ۸۱ هەواڵم بو نارد کە: «یان بیتەوە ریزی یەکیتی، یان بیلایەن لە ماڵی خۆی دابنیشی بەو مەرجەی هاوکاری جود نەکا ئیمەش دەستی لی نەدەین، یان دەسبەجی ناوچەکە چۆڵ بکا» بەڵام ئەویش هەر کە بە هاتنی ئیمەی زانی بو هەر شەوی چو بوە شاخی بیرمکە لە پشتی دولە رەقە، هیزەکانی خوی بە چەند ریزی دامەزراند بو.

*

قادر خەبات دۆستی عەولا سور بو بەیانی زو چو قسەی لە گەڵ بکا. قسەکانی منی پی بلی. تەقەیان لی کرد گوللەیەک لە رانی دا و، لە شوینیکی کراوەدا بە برینداری تا بە لاداخستنی شەرەکە کەوت بو خوینی لە بەر ئەروێشت نەیئەتوانی سەر دەربهینی.

دو لە خزمەکانی عەبدوللا سور، کە فەرماندەی کەرت بون لە هەریمەکەی: حاجی ئاغا حامید و خالصی حەقی ئاغا، هاتنە ناو یەکیتیەوە. هەمان پەیامەکەی بەیانیم بە مانیش دا بۆ نارد. بەڵام پیم وتن ئەم پەیامە تا ئەو کاتە بر ئەکا کە لیمان نەکوژراوە، ئەگەر لیمان بکوژی ئیتر لە کوڵی نابینەوە.

خوم لە گەڵ سوار ئاغا چومە بەرزاییەک بەرامبەر بیرمکە هەمو شاخەکەمان ئەبینی. شوانیک هاتە لای سوار ئاغا راسپاردەی عەولا سوری بۆ هینا بو. بە شوانەم وت: «ئەتوانی نامە یا راسپاردەی منی پی بگەیەنی؟» وتی: «بەلی» وتم: «نامەیەکی بۆ ئەنوسم بۆی بیە!» نامەیەکی کورتم بۆ نوسی هەواڵەکەی بەیانیم تی دا دوبارە کردەوە و بۆم نوسی: «تا شەر و پیکادان نەبوە لە یەک گەیشتن ئاسانە، ئەگەر بو بە شەر و لیمان کوژرا ئەوسا وازی لی ناهینین.» سوار ئاغاش نامەیەکی بۆ نوسی. شوانەکە نامەکانی برد و رویشت. نازانم پی ی گەیاند یا نە. زوری نەخایاند لە بەردەمی دولە رەقە دا بو بە تەقە.

*

محەممەدی برای عەولا سور پیشمەرگە نەبو. تا ئەو کاتەش تیکەڵاوی شەر نەبو. کە تەقە گەرم بو کوژراو و بریندار کەوتن. یەکی لە هێزکی تورکییەکان ئاگاداری کردم: «محەممەد تفەنگی پی بە و، خەریکە بە بیرمکەدا هەڵئەگەری تەقەی لی بکەین؟» وتم: «تەقەی لی مەکەن!» لام وابو براکەی لە تەنگانەدایە ئەچی بۆ یارمەتیدانی. ئەرکی برایەتی بە جی ئەهینی. بەڵام محەممەد ترسابو داخی عەولا سور بەو بریژین، دابویە شاخ خۆی دەرباز بکا نەک یارمەتی براکەی بدا. محەممەد بەشداری شەر نەبو. دوای ئەوە چوە لای حسک لە جیگەی براکەی بو بە فەرماندەی هەریم و، ماوەیەکیش لای هەباسی بایز بو بە جاش.

*

کابرایەکی مەردار لە دولە رەقە بو ناوی حاجی پلنگ بو. ئەوە یەکەم جار بو ناوی وەها ببیستم. ئاژەڵەکەی گل دابوەوە ئەی برد بو بۆ شاخ. لە گەرمەی شەرەکە دا ئەیویست بەرەڵلایان بکا بۆ ئەوەی لە گەڵ بەردانی ئەوان دا بۆ ئاو خواردنەوە، گەمارو دراوەکان خۆیان دەرباز بکەن. ئەمە تاکتیکیکی زیرەکانە بو.

*

دو کەس لە پیشمەرگەکانی ناوچەکە کوژرا بون: یەکیکیان، فەقی مستەفای حاجی

خدری دوڵە ڕەقە، برازای عومەری حاجی برایم بو. کادرێکی جوتیاری هەڵکەوتوی کومەڵە و، ئەندامی کونفرەنسی یەکەم بو، لە ناوچەکەدا زور خوشەویست بو، خوی و مامی و کەسوکارەکانیشی لە شەرە کەدا بون. ئەوی تریان ناوی باپیر بو برازای کوێخا مینەی ئوزرە بو. جگە لەم دوانە پێشمەرگەیەکی گەرمیانیش کوژرا بو، لە بەر خوشەویستی هەر بە ئاموزا بانگیان ئەکرد.

۳ پێشمەرگە کوژرا بون و قادر خەیاتیش بریندار بو. ئاگاداری ئەو هێزەم کرد کە لە دەوری ئەوان دام نا بو، پەلاماری سەرچاوەی ئەو تەقانە بدەن. هەڵمەتێکی کتوپڕیان بو بردن، زوری ئەخاپاند کپیان کرد. هەندێکیان کوژران، یەکێکیان مستەفا کەلیتەیی بو. ئەوانی تریان گیران. سامان کە بە بیرمکەدا هەڵگەرا، بە هوکی توکی ڕێگاکانمان بو دیاری ئەکرد، ئەویش پاشماوەی هێزەکەی دوزیبوەوە، عەولا سوریشیان لە گەڵ بو. ئەوانیش گیران.

کە چومە شوێنی شەرەکە، خزمەکانی فەقێ مستەفا بە ژن و پیاو و منالەوە وروژا بون، چەکدارەکانیان ئەم بەر و ئەوبەری تەنگەکەیان لە پێشمەرگەکانی یەکێتی گرت بو. ژن و منالیش لە گیراوەکان و حەرسەکانیان وروکا بون بە بەرد و تێلا تیبان بەربوبون. ئەیانویست هەمو گیراوەکان بکوژن. چەندی خەرێک بوم خاویان بکەمەوە، کەڵکی نەبو، کەوتنە جنێودان و میل راکێشان لە منیش، خەرێک بو ببی بە شەری خوێبەخو. لەم هەراپەدا عەولا سور کوژرا و ئاژاوەکە کوژایەوە. دیمەنێکی ڕاستەقینەی شەری پشت شکێنی براکوژی. زوری پێشمەرگەکانی هەردولا ئاکو و، خەڵکی هەمان دۆل و هەندێکیان خزمی یەکتری بون.

*

عەولا سور، ڕەنگی سور نەبو، بەڵکو کابرایەکی ڕەشتاڵەی ڕەقەڵە بو، وەکو ئەیانوت: شاخەوانێکی زور وریا و، تفەنگچییەکی دەسراست و، پێشمەرگەیەکی ئازا بو. لە ناخی دڵەوە پێم ناخوش بو بکوژرێ، بەڵام چون بو ڕزگارکردنی ژیانی مروڤێ لە مردن جاری وا هەیە دکتور خوشەویسترین ئەندامی لەشی نەخوشەکە ئەبڕێ، نەخوشەکەیش خوی بە ناچاری ڕازی ئەبێ، یان بو کوژاندنەوەی ئاژاوەی خوێناوی نێوان دو بنەماڵە یەکێ ئەکری بە قوربانی، کوشتنی ئەویش ناچارییەکی لەو بابەتە بو.

بێگومان عەولا سور وەکو هەمو شەهیدەکانی کەی شەری ناوخو قوربانیەکی بێ گوناه بو.

*

ئاکویەتی

ئاکویەتی بەو ناوچەیە ئەڵێن کە عەشیرەتی ئاکوی تێ دا ئەژی. ئاکو لە لای ڕوژهەڵاتیەوە لە گەڵ مەنگور و، لە لای ڕوژئاوایەوە لە گەڵ خوشناو و، لە لای سەرویەوە لە گەڵ بالەک و، لە لای خوارویەوە لە گەڵ سن، ڕەمەک و پیران (۳ تیرەن لە بلباس)، هاوسنورە. لە ڕوی ئیداریەوە بەستراوە بە قەزاکانی ڕانیە و پشدەرەوە. لە قەزای ڕانیە بەشێکە لە ناحیەی مەرکەز و، لە قەزای پشدەریش بەشێکە لە ناحیەی ناودەشت کە مەرکەزەکەی سەنگسەرە.

لە ڕوی خێڵەکیەوە لە چەند بەش پێک هاتون:

باشناغایی، بنەماڵەی فەرمانڕەوای عەشیرەتەکەن، لە گوندی سەرکەپکانی ڕانیە

دانیشتون.
ناودەشتی، ئەزانن کە لە ناوچەی ناودەشتی پشدەر دا دانیشتون و، لە چەند
تیرەیەک پێک هاتون: شاروشی، کە لە داوێنی قەندیل دا لە ٨ گوندا ئەژیان.
ڕەژیکەری، ئەوانیش ئەبن بە ٣ هۆزەوە: پاوەیی، خەیلە، مەندەمەرە. مەندەمەرە، لە
چەند گوندێک دا: گرتک، دوگزمان، جەلک، مەمک، پیرانە ڕەشە، ماخویزنان.. ئەژیان لە
نێوان چیای زێڕنەکێو و ئاوی کارێزین دا. بەم ناوچەیە ئەڵێن پشدەرە ڕەقە و، بە ئاکۆی ئەم
ناوچەیەشیان ئەوت: ئاکۆ ڕەشکە. ئاوایییەکانیان کەم ئاو و کەم دەرامەتە و ناخۆشە. بە
ئاژەڵداری ئەژیان و بە هاوینان ئەچون بۆ کوێستانەکانی قەندیل. هەباسی بایزی بالو
سەرۆکایەتی ئەکردن. لە سەرەتای دەس پێ کردنەوەی شۆڕشەوە هەباس بوبو بە جاشێکی
دڕ لە ناوچەکەدا.
ئاکۆی بەردەر، ئەوانەن کە لە دولەرەقە، دولی پڵنگان، دولی شاوردا ئەژیان.
بۆلی، لە دەشتی بیتوێن و، بابۆلی، لە بناری کۆسرەت ئەژیان و، بۆ هاوین ئەچون
بۆ حاجی هۆمەران

*
عەشیرەتی ئاکۆ لە سەردەمی شۆڕشەکانی شێخ مەحمودا دوبەش بون: بەشێکیان
لایەنی شێخ مەحمودیان گرتوە و، بەشێکیان لایەنی ئینگلیزیان گرتوە لە دژی شێخ
مەحمود و تورک بون.
هەباسی مامەند ئاغا، کە لە بەر خۆشەویستی پێیان وتوە کاکەباس، پیاوێکی
کوردپەروەر بوە، لە سەردەمی پاشایەتی دا هاوکاری لە گەڵ سەرانی پارتی و حشع کردوە،
دوای گەڕانەوەی مەلا مستەفا بۆ عیراق یەکێ لە لایەنگرە نزیکەکانی بو، لە کۆکردنەوەی
خێڵەکانی ناوچەکە و، هەڵگیرساندنی شۆرشی ئەیلول دا دەورێکی کاریگەری هەبو.
جماعەتی مەکتەبی سیاسی دوای گەڕانەوەیان لە ئێران لە لای ئەم دەس بە سەر دانرا بون
و، بە ئاگاداری ئەم هەڵاتن. لە ساڵەکانی دوایی دا نێوانی لە گەڵ مەلا مستەفا خۆش نەبو.
توشی نەخۆشییەکی سەخت بو، هەتا لێ ی پێس نەکرد، مەلا مستەفا ڕێگەی نەدا بچێ بۆ
تەداوی، کە گەیاندیانە نەخۆشخانە لە بەغداد مرد (١٩٦٦). لە پاش خۆی چەند کوڕێکی
بە جێ هێشت بو: بایز، سوارە، مامەند، هەمزە، کوردە و ئاکۆ.. ئەم برایانە دایکیان و،
عەشیرەتەکانی دایکیان جیاواز بو، لە بەر ئەوە لە ناو خۆیان دا کۆک نەبون.
مەلا مستەفا ڕێزی منداڵەکانی هەباس ئاغای نەئەگرت و، ئەوانیش وەکو باوکیان پێ
نەئەکرا. لە ئاکۆکی مەلایی و جەلالی دا بە لای جەلالی دا داشکان و، بە هۆی ئەوەوە
توشی تاڵانکران و دەربەدەری بون. لە سەرەتای دەس پێ کردنەوەی شۆرشی حوزەیران دا
بایزئاغا بو بە پێشمەرگە و، لە گەڵ ئەو ژمارەیەکی زۆری خەڵکی ناوچەکە بون بە
پێشمەرگە. لە هێرشەکانی سەرەتای ٧٨ دا کە ناوچەکەیان داگیر کرا و، زۆری خێزانەکانیان
گیران، زۆریان تەسلیم بونەوە. بایز ئاغایش ڕویشتەوە. پاش چەند ڕۆژێ لە ڕوداوێکی
ئوتومۆبیل دا مرد.

*
ناوچەکە، یەکێکە لە ناوچە شاخاویە هەرە عاسییەکانی کوردستانی عیراق.
شاخەکانی زێڕنە کێو، مامەروت، دەرەبی، کاروخ، کورەک، هەندرین، کێوەرەش، ماکوک،

بیـرمکه و، لایەکی گـوندەکـانی دۆلی خـانەقـا بو کـه سـەر بە قـەزای چومـان و، لایەکی گوندەکانی دۆل ئاکۆ و دولی مەلەکان بو کە سەر بە قەزای رەواندز و، لایەکی گوندەکانی دولی شاور و دولە رەقە بو کە سەر بە قەزای رانیە بون.

دوای ئاشبەتال هەندی جادەی قیر و هەندیکی خاکی تی دا کراوەتەوە، بەلام هەر نەیتوانیوە شوینەکانی بە تەواوی بە یەکەوە ببەستی. لە لەشکرکیشیەکانی ٧٧ دا جەیش دەستی بە سەر شوینە گرنگەکان دا گرت بو، «رەبیە» ی تی دا دانا بو. دوای هەلگیرسانی جەنگی عیراق - ئیران زۆری چۆل کرد بو. دانیشتوانی ناوچەکە بە گشتی کوردپەروەر و دۆستی شورش بون و، یەکیتی نفوزی باش و بەهیزی هەبو لە ناویان دا. گەلی پیشمەرگە و فەرماندەی لە ناو خەلکی ناوچەکەدا هەبو، دۆست و لایەنگریشی زۆر بو.

*

ناوچەکە وەکو مەنجەل کەوتوتە نیوان چەند چیایەکی بەرز و بە یەکەوە بەستراوەوە: کیـوەرەش، بیرمکە، کاروخ، مـاکوک و، ناو مـەنجەلەکـەیش چەند دولیکی تی دایە: دولە رەقــە، دولی پلنگان، دولی شـاور و، لـە ناو ئەم دولانەیش دا چەند گـوندیکی تی دا بو: مـیـدیرە، گـویـچکەلان، شـەکـەلە، ناوەزینان، گـولان، کـەرەک، بیـردیی، بەردانگە، نوزە، دیرە..

ناوچەکە شاخاوی و، زەویوزاری کشتوکالیان کەم بو، هەندی باخی هەنار و میوە، هەندی دانەویلە و سەوزە و، بەرهەمی سەرەکیشیان ئاژەلداری و توتن بو. توتنی ئەم ناوچەیە پی ی ئەلین: «توتنی شاور»، وەکو توتنی شوینەکانی تر ناکری بە چەرداخ دا، بەلکو لە شیشی داری ئەدەن و، بۆ وشک بونەوە لـە سەر ئەرز دایئەنین. جۆری توتنەکەیان باش و بۆنداره. بە زوری لە بازاری قاچاخ دا ئەفرۆشری و، تەسلیمی دائیرەی حکومەتی ناکەن.

*

من لە گولان دامـەزرام. گولان: ناوە بو چەند گـوند، بۆ چەند شاخ و، بۆ یەکی لە مـانگەکـانی سـالی کـوردی و، بۆ ئەو شـورشـە «وەهمی» یەی پارتی دوای ئاشـبـەتال هەلی گیرساندۆتەوە.

هەوالەکانی بۆم ئەهات وایان تەگەیاند لەشکرکیشی جود نزیـک بوتەوە. نامـەم بۆ م س نوسی، روداوەکەم بۆ گیـرانەوە و، هەندی بانگەوازم نوسی بو کە بە مـەجفوری لە رادیو بیـخـوینـنەوە داوام لە هیـزەکـانی ناوچەکـە کرد بو کـۆ ببنەوە. داوام لـە مـلازم عـومـەر کـرد هیزیـک بهینیتـە قـەلاتوکـان و، نامەیەکیـشم بۆ سـەید کـەریم نوسی، کە بە بی دواکەوتن خوی و هیزەکەی لە گەلی بو بگەرینەوە دولی شاور.

*

نیـمـە لەم کـەین و بەینەدا بوین بەیانیی روژی ٢٥ ی تشـریـنی دوەمی ٨١ هیـزی هاوبەشی جود پەلامـاری دولی خـانەقـا و وەرتی یان دا. ناوچەکـەیان گـرت. هیـزەکـانیـان گـەیشـتنە زینی ئەسـتـیـروکـان و، لە لای روژهەلاتی سـەری ئەحـمـەدە و، لە لای روژئاوای سەری هەلەموتیان گرت و، رەبیەیان تی دا دامەزراند.

نزیکەی ٥٠ پیشـمـەرگەی یەکیتیمان بە تاک و بە کومـەل چەک کرد بو، لەوانە: حاجی ئەحـمـەدی بۆلی، کە پیاویکی بە سـالاچو و، براگەورەی بولیـەکان بو. چەند سالی لەوەوبەر کوریکی پیشـمـەرگەی کوژرا بو، ئەمجارەش خوی و کورەکەی و چەند خزمیکی

بەر چەک کردن کەوت بون. زۆری ئەم پێشمەرگانە بە ژمارەی کەم لە بارەگا پچوک و بڵاوەکانی ناو وەرتی دا بون. بارەگای حشع یش لە ناو وەرتی دا بو. پێشمەرگەکانی حشع چاوساغی هێزەکانی جودیان کرد بو بۆ سەر بارەگاکانی یەکیتی و، ئەوان داوایان لێ کرد بون لە سەر شەرەفی حیزبی شیوعی چەک دابنێن و تەسلیم بن. مستەفا ناوپردانی خۆی و کەرتەکەی کە لە مامەروت گیریان خوارد بو، لە ئیمە دابرا بون، نائومێد بون بە کۆمەڵ تەسلیمی بەعس بونەوە.

بۆ ئەوەی هێزەکانی جود نەتوانن پێشرەوی زیاتر بکەن، بە هاوکاری کەرتەکانی هەریمی ٧ ی بالەک و ١٤ ی ئاکۆ هەندی سەرشاخ و جێگای گرنگمان قایم کرد، بە هیوای گەیشتنی هێزەکانی یەکیتی، «گۆلان» م کرد بە بنکەی فەرماندەیی.

هەندی وشەی جوگرافی

زین: ئەو رارەوەی کە بە بە بەرزایی دا بە نیوان دو ریزە شاخی بەرزدا تی ئەپەری، وەکو: زینی ماخویزنان، زینی ئەستیروکان، زینی رات، زینی سەران. لە هەندی شوینی تر بۆتە زینو، زینۆ، وەکو: زینوی شیخ، زینوی خەلان. زین، لە زینی ولاخ وەرگیراوە کە لە چەرم دروست ئەکری و، ئەخریتە سەر پشتی ولاخ، لە کاتی سواری دا لە سەری دائەنیشتن (لە پەهلەوی و لە فارسی دا: زین).

چەقەڵ: بەرزاییەکی قوتی بەردەلان، وەکو: چەقەڵی ریگران، چەقەڵی گزرانان. سەیر ئەوەیە لەم ناوچەیەدا «گزران» بە واتای ریگر بە کار ئەهێنن.

ئەستێرۆک: پچوککراوەی: ئەستێر، ئەستێل، واتە حەوزی ئاو کە بۆ کۆکردنەوەی ئاوی کانیەکی پچوک دروست ئەکری.

گەلی، یان گەڵی: ئەو شوینە تەسک و تەنگەبەرەی کەوتوتە نیوان دو چیای گەورەوە، وەکو: سەرگەلی، زارگەلی، گەلی بەدران، گەلی بیجان، گەلی عەلی بەگ. لە هەندی شوین بۆتە گەلۆ، وەکو: سەرگەلۆ، بەرگەلۆ. لە هەندی شوینی تر بە گەرو ماوەتەوە، وەکو: گەروی مەلجەل، گەروی عومەرئاغا، گەروی بیشە، گەروان (گەرووان).

گەلی، گەلو، گەرو: هەرسیک لە یەک ریشەن، لە کوردی دا: گەرو، قورگ، ئەوگ (لە پەهلەوی دا: گەروک. لە فارسی دا: گلو).

ناوی هەندی لە شاخەکانی

کاروخ: زەینەفۆن لە «ئاناباسیس» دا کە باسی گەرانەوەی دەهەزار سەربازی یۆنانی ئەکا بە ناو کوردستان دا ناوی دانیشتوانی ئەوسای کوردستان بە کاردوخ ئەبا. بەلی ی لە نیوان ئەم دو ناوەدا هیچ پیوەندییەک نەبی.

هەلەمەوت: شوینی سەخت و عاسی. یەکیکە لە لوتکەکانی کاروخ. ئەو شوینە عاسیەی حەسەن صەباح کرد بوی بە مەلبەندی خۆی ناوی «ئەلەموت» ، کە هەمان مەعنای هەلەموتی هەیە و، عەرەب بە هەلە کردویانە بە «ئەلەموت».

کۆرەک: کەچەڵ، سەری بی مو.

بۆت (بۆتێ، گۆزە بۆت، کانی بۆت): بەچکە، هەروەها بوتقە، ئەو گلێنەیەی زیر و زیوی تی دا تویتراوەتەوە.

*

رادیوی پارتی ئەم پیشرەوییەی وەکو مژدەی سەرکەوتنیکی گەورە بلاو کردەوە،

رادیۆی یەکیتی یش کەوتە بڵاوکردنەوەی بانگەواز و ئاگاداری بۆ هێزەکانی خۆی. هێزەکانی دەشتی هەولێر، خۆشناوەتی، کۆسرەت کە لە گەڵ سەید کەریم چو بون بۆ «جەمولە» گەیشتنەوە لای من لە گولان. لە گەڵ خۆیان دو کارکەری ئەڵمانیشیان هێنا بو کە تازە گیرا بون.

لەو ماوەیەدا چەند جاری کارکەری ئەڵمانی کە لە عیراق کاریان ئەکرد، گیرا بون. حکومەتی ئەڵمانی کەمال فوئادیان هەڵپێچا بو، ئەویش سەرکردایەتی یەکیتی تەنگاو کرد بو. مامجەلال لە گەڵیان ڕێک کەوت بو کە ئیتر ئەڵمانی نەگیرێن. ئەڵمانیەکان زور ماندو بون، هەندی قسەم لە گەڵ کردن و، وتم پێشمەرگەکان ئێوەیان بە هەڵە هانیوە لە زمانی یەکتری تێ نەگەیشتون، بۆ هەرجێیەک ئەتانەوێ بڕۆن ئازادن. ناردمن بۆ سەرکەپکان دوای پشودان نارد بویاننەوە رانیە.

*

کەوتینە کۆکردنەوەی دەنگوباسی هێزەکانی جود و، ئۆرینی شوێنەکانیان. هێزێکی بێ سەرو بەر و یەک نەگرتو بو. وەکو «مالی فرە ژن و، ئاشی فرە وەستا و، گوندی فرە کوێخا» ئەوانیش «هێزێکی فرە سەرکردە» بون: محەممەدی مەلا قادر فەرماندەی هێزی پارتی و، سەید کاکە فەرماندەی هێزی حسک و، ئەبو عائید فەرماندەی هێزی حشع و، کەریم سەلام فەرماندەی مەفرەزەکەی پاسۆک. کەسیان کاغەزی ئەوی تریانی ئەئەخوێندەوە. شوێنە لاوازەکانمان دۆزیەوە. محەممەدی مەلا قادر، کە لێپرسراوی هێزەکەی پارتی و، وەکو سەرگەورەی هەمو هێزەکانی جود بو، کابرایەکی کوێرەموشەی چاو کتوکوێر بو. ئەیە رۆژ و ئە یەشەو بە باشی بەرپی ی خۆی ئەئەبینی. لە دوای ئاشبەتالەوە ئەوە یەکەم جار بو بگەرێتەوە کوردستان. لە خۆی ڕانئەدی پێشرەوی زیاتر بکا بۆ ناو قولایی کوردستان. ئەترسا ڕیگای گەڕانەوەی ئێرانی لێ ببەستری. هەمویان لە وەرتی دایان کوتا.

*

نەخشەی دەرکردنی جودمان دانا. هەوا ساردی کرد بو. هێزەکانی جود بە شەو هەندی جێگای گرنگیان چول ئەکرد و، بەیانیان زو ئەیانگرتەوە، لەو شوێنە گرنگانە: هەڵمەوت لە چیای کاروخ و سەری ئەحمەدە لە چیای بیرمکە لەم بەر و ئەوبەری زێی ئەستێروکان.

هێزێک لە گەڵ حەسەن کوێستانی و رەحمان سەیدە لە سا و سیوەکەوە بە کاروخ دا هەڵبگەڕێن و شور ببنەوە بو ناو وەرتی و گەلیتە.

هێزێک لە گەڵ شەمال و ئەحمەد مەولود هەڵمەوت بگرن و دابەزن بۆ مەکێ.

هێزێک لە گەڵ سەید کەریم و عەلی نەبی پەلاماری زێی ئەستێرۆکان بدەن.

هێزێکی هەرێمی ١٤ ی ئاکۆ سەری ئەحمەدە بگرن.

ملازم عومەریش کە لە قەلاتوکان بو شەر بە هێزەکانی پشتەوەیان بفرۆشی.

سەرەتای مانگی کانونی یەکەم دەسمان کرد بە جیبەجی کردنی.

حەسەن و هێزەکەی لە کاروخ دابەزین بەرەو وەرتی. حاجی برای حەسەن کوێستانی لە پشتی وەرتی کوژرا.

حاجی یەکێ بو لە پێشمەرگە کۆنەکانی یەکیتی لە ناوچەی گەلالە. گەنجێکی تازە پێگەیشتوی زیرەک و وریا بو. لە پێشمەرگایەتیەوە پێگەیشت بو تا بویو بە فەرماندەی

کەرتی گەلالە لە هەریمی ۷ ی بالەک.
لەو قۆڵەوە تەنگیان بە هیزەکانی جود هەڵچنی بو. سەید کاکەی فەرماندەی ئەو
قوڵە، کە زانی بوی تینیان بۆ هاتوە و، مەترسیبان کەوتوتە سەر، بە پیشمەرگەکانی وت
بو :«بکشینەوە!» یەکیکیان وت بوی: «ئەگەر ئیرە چوڵ بکەین ناوچەکەمان لی ئەگرن.»
وت بوی: «جا با بیگرن ئیرە چی لی یە؟ نە بیرە نەفتی لی یە و، نە مارەیی دایکم لە
سەر داناوە، لەم شاخە نا لە شاخیکی ترا» قسەکەیشی راست بو، ئەمە یەکی بو لە سەرەتا
بنەرەتییەکانی جەنگی پارتیزانی کە بە سەلیقە فیری ببو.
عەلی نەبی گەیشتە زینی ئەستیروکان. تەنیا ریگا لە رانیەوە بە دولی پلنگان دا
بە زینی ئەستیروکان دا ئەچو بۆ سەرگەلو. یەکی لەو فەرماندانەی گەیشت بوە سەر زینی
ئەستیروکان وەکو مژدەی گەیشتنیان بە هوکی توکی بە منی وت: «دەبابەکە گەیشتە سەر
زینی ئەستیروکان» رادیوی پارتی بە درێژ ئەوەندەی باسی هاوکاری یەکیتی و بەعس کرد
بو، شیوعیەکان بە هوکی توکی کە گویان لە وە ببو، دەبابە گەیشتە زینی ئەستیروکان،
باوەریان کرد بو، ئەوەندەی تر ورەیان بەردا بو. یەکیکیان هاواری لی هەستا بە هوکی
توکی وتی: «شەرم ناکەن دەبابەتان هیناوە؟» برادەرەکەی ئیمە لە «دەبابە» مەبەستی عەلی
نەبی بو، کە پیاویکی کەتەی چوارشانە، بەلام لە سەرکەوتنی شاخ دا زور گورج و گوڵ و،
لە هەلمەت دا ئازا و چاونەترس بو. دوای شەریکی کەم جود شکان. هیزەکانی جود کشانەوە
ناو وەرتی. دەوری وەرتی مان دا.
ئیوارەی ۲ ی کانونی یەکەمی ۸۱ بو، ئەمانویست بۆ بەسەربردنی شەو بچینە
وەرتی. بە هوکی توکی ویستمان قسە لە گەڵ لیپرسراویکی حشع بکەین. شەماڵ چەند
جاری بانگی کردن، یەکیکیان وەلامی دایەوە. پیمان وتن: «ریگای سوڵتەمان بە چوڵی بۆ
بە جی هیشتون، هەموتان ئەتوانن لەویوە برون و وەرتی بە جی بهیلن.» لە پیش دا رایان
ئەزانی فیلیان لی ئەکەین، دوایی کە زانییان بە راستمانە هەمو هیزەکانی جود لە ریگای
سوڵتەوە کشانەوە دولی خانەقا و، بەرەو پشتاشان بە ری کەوتن. ئیمەش دابەزین
هەندیکمان بۆ ناو وەرتی و هەندیکمان بۆ دولی خانەقا.

ئوتیلی سیاحی
شیوعیەکان بە دەزگای بیتەل مەکتەبی ئیقلیمیان لە ناوزەنگ ئاگادار کرد بو، کە
وەزعیان خراپە و، داوایان لی کرد بون: هەولی راگرتنی شەر بدەن لە گەڵ یەکیتی. مەلا
ئەحمەدی بانیخیلانی و مامجەلال، پیکەوە بانگەوازیکی هاوبەشیان دەرکرد و، داوایان لە
هیزەکانی هەردولا کرد بو دەستبەجی شەر رابگرن و، هەر لایە لە شوینی خوی دا
هەلویستی دیفاعی وەربگری. هەمان ئیوارە چەند جاری لە رادیوی یەکیتی دا
خویندرایەوە. لە کاتی بیستنی ئەم بانگەوازەدا، شەر بە قازانجی ئیمە بە لادا کەوت بو،
بەلام من هیشتا لە کویستانی مەکۆ بوم لە پشتی وەرتی. دنیا بەفر و هەوا زور سارد بو.
حەمە سەعید کە گوی ی لە بانگەوازەکە بو، وتی: «ئەم کابرایە - مەبەستی مامجەلال بو
- زور سەیرە وا ئەزانی لە ئوتیلی سیاحی دانیشتوین هەر کەس لە ژورەکەی خوی نەیەتە
دەرەوە! ئیمە خەریکە رەق ئەبینەوە»
مەکۆ، کویستانیکی تەخت و بەرین و بەر کراوەیە کەوتوتە بناری کاروخ و
روبەروی قەندیلە. دەیان کانی سارد و سازگاری لی هەڵئەقولی و، سەدان دارگویزی گەورەی

لێ بوو. شوێنێکی خۆش و دڵرفێنە. بۆ گوندی توریستی لە بارە.

*

ئەمجارەش سەید کاکە لە پێش ئەوانی کەدا هەڵات بوو. بە ڕێگاوە بووبوو بەرەو پشتئاشان، هەندێ کاروانچی پێی گەیشت بوو. کاروانچییەکان سەید کاکەیان بە شپرزەیی دی بوو لێیان پرسی بوو: «خاڵە سەید چی قەوماوە؟» وت بووی: «چوزانم مامجەلال وا ئەزانێ حوکمی زاتی لە گیرفانی من دایە، هەرچی مناڵ و تاڵی سلێمانی هەیە ناردوویەتیە سەرم!»

*

دەورووپشتی خۆمان قایم کرد. هێزێکمان نارد بۆ زارگەڵی و هێزێک بۆ دۆڵی خانەقا و، هێزێک بۆ سەران. «قوەتی مەرگە» مان نارد بچێ بۆ سەران کە گەیشت بوونە ئەوێ بیست بوویان هێزێکی جود گەیشتۆتە گەرەوان. هێزەکەی یەکێتی زێرەوی عەبدوڵلا رێوی و، هێزەکەی جود عەریف عەلی فەرماندەیان بوو. عەریف عەلی کە بیست بووی هێزێکی یەکێتی گەیشتۆتە سەران دەسبەجێ کشا بووەوە وای زانی بوو ئەچێ بۆ سەر ئەو. زێرەوش کە زانی بووی هێزێکی جود گەیشتۆتە گەرەوان دەسبەجێ کشا بووەوە وای زانی بوو ئەچێ بۆ سەر ئەو. هەردوکیان وەکو ئەڵێن: «دزاودز کەوت بوون» لە ترسی هێرشی یەکتری کشا بوونەوە بۆ دواوە.

ماوەیەک لە وەرتێ ماینەوە. ڕاگرتنی شەر هیچ جۆرە ڕێککەوتنێکی سیاسی بە دوودا نەهات. بار و دۆخی ژیانی هێزەکانی جود لە پشتئاشان و دەوروبەری زۆر ناخۆش بوو. پشتئاشان هیچ ئاوەدانییەکی تێ دا نەبوو تیا بحەوێنەوە. هێزەکانی پارتی نەیانئەتوانی لە قەندیلەوە بگەرێنەوە بۆ ئێران. شیوعییەکان، ئەیانویست هێزەکانی پارتی لە کۆڵ خۆیان بکەنەوە، بۆ ئەوەی خۆیان ئازادی گەرانەوەیان هەبێ بۆ ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی یەکێتی. بەفر ڕێگاکانی قەندیلی بەست بوو. داوایان لێ کردین ڕێگا لە کشانەوەیان نەگرین. ڕێگامان دان. هێزەکانی پارتی لە گەڵەکی باڵەیانەوە بەرەو ڕۆژئاوای ڕێگای هامیلتۆن و، لەوێوە چوونەوە بۆ ئێران. بە ڕۆیشتنی ئەوان گرێیەکی کێشەکە کرایەوە. هێزەکانی حشع، حسک، پاسۆک ئەیانتوانی بە ئازادی بە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی یەکێتی دا هاتوچۆ بکەن.

شەری نێوقلیمگیری ئەمجارەی جود - یەکێتی برایەوە، بەڵام هۆکانی هەڵگیرسانەوەی هەر ما بوون.

*

لە گەڵ هێزەکەی قەڵاتوکان یەکمان گرتەوە. مولازم عومەر و هاوڕێکانی هاتن بۆ لامان لە وەرتێ.

ئەبو عائیدی لێپرسراوی حشع داوای کرد بوو بۆ ڕێکخستنی هەندێ کاروبار یەکتری ببینین. لە سەر جادەی خانەقا لە گەڵ ئەبو عائید یەکتریمان بینی. هەندێ قسە و باسمان کرد دەربارەی شەرەکان. وتی: «وەرتێ، ورطە بوو!» یەکێ لە کارەکانی ئەوە بوو ئەیویست هەندێ لە هێزەکانیان بە ناو هێزەکانی یەکێتی دا بە سەلامەتی بنێرێ بۆ ڕوستێ. هێزەکەیان بە ڕێ کرد و، ئێمەش چی پێویست بوو لە نامە و ڕاسپاردە بۆمان ئامادە کردن.

وەرتێ

گەورەترین گوندی ناوچەکە وەرتێ بوو. بە هۆی تەنگیی دۆڵەکە و، قووڵی ڕووبارەکەوە گوندێکی درێژ بوو، چەند گەرەک: سۆڵتە، بەرزۆ، سول و، پێنج بەرەباب و، پێنج مزگەوتی

تی دا بو.

پیاوەکانی وەرتێ نموونەی کوردی رەسەن بوون. هەمیشە پۆزەوانەیان هەڵکێشا بو، خەنجەرێکیان بە قەدەوە و، تفەنگێکیان بە شانەوە بو، تەنانەت کە ئەچوون بۆ مزگەوتیش بەو جۆرە ئەچوون. یەکێ لە پێشمەرگەکان ئەیوت: «ئەمانە لە کوردی ئەتڵەس ئەچن» مەبەستی لە نیگاری ئەو کوردە بو کە لە سەر پشتی ئەتڵەسی عیراق کرا بو.

یەکێتی لە ناو وەرتێیەکان دا بنکەیەکی جەماوەری فراوانتری هەبو لە چاو حیزبەکانی کەدا. زیاتر لە سەد کەسیان پێشمەرگە بوون. ئەندام و پێشمەرگەی حیزبەکانی تریشی تێ دا بو. هۆی ئەم دابەشبوونە سیاسییە لەم شوێنە شاخاوییە دابڕاوەدا پیروباوەڕی سیاسی نەبو، بەڵکو ناکۆکی شەخسی و ململانێ ی نێوان بنەماڵەکانی بو. لەوەدا رەنگی دابۆوە.

تەگبیرەکەی مام مۆزرتک

مام مۆزرتک لە لای وەرتێیەکان کەسایەتییەکی زیرەک و زانا و، زۆر بەڕێز بو. بە تەگبیر و رای ژیرانە ناوی دەرکردوە. زۆر نوکتە و قسە و تەگبیر لە زمانی ئەوەوە ئەگێڕنەوە. شانازیی ئەکەن کە پیاوێکی وایان تێ دا هەڵکەوتوە. یەکێ لەو قسانەی ئەیگێڕنەوە ئەم تەگبیرە بوە:

میری سۆران چەند کەسی ئەکاتە سەر دانیشتوانی وەرتێ بۆ مەردوانە و باجی تری لەو بابەتە. پارەکەی داوای ئەکەن زۆر ئەبێ. خەریک ئەبێ مان بگرن لە دانی. پرس بە مام مۆزرتک ئەکەن کە چی بکەن. مام مۆزرتک ئەڵێ: «ئەگەر مان بگرن نێردراوەکانی میر بە شکاتەوە ئەڕۆنەوە، میر هێزێکی گەورە ئەنێرێتە سەرتان باجەکەتان لە سەر زیاد ئەکا و بە زۆریش لێتان ئەسێنێ و ئازارێشتان ئەدا. چاک وایە باجەکە کۆ بکەنەوە و بیاندەنێ و میواندارییەکی شاهانەشیان بۆ بکەن، بەڵام لە رێیشتن دا چەند کەسی بنێرنە سەر رێگایان، رووتیان بکەنەوە و باجەکەیان لێ بسێننەوە و هەموویان بکوژن یەکێکیان نەبێ، ئەویش بە سەر و دەستی شکاوەوە ئیزن بدەن بڕوات هەواڵەکە بباتەوە بۆ میر، بڵێ: وەرتێیەکان زۆریان رێز لێ گرتین، میوانداری چاکیان کردین، باجەکەیشیان کۆ کردەوە و دایانێنی، بەڵام لە رێگای گەڕانەوەدا جەردە هاتە سەرمان رووتیان کردینەوە و ئەوانیان کوشت و منیشیان ئاوا لێ کرد!»

*

لەم شەڕانەدا (هاوین و پایزی ٨١) وەرتێ و، دانیشتوانی ئازاری زۆریان دی بو. چەند کەسی لە گەنجە ئازاکانیان کوژرا بو، چەند کەسێکیان لێ گیرا بو. ئەرکێکی زۆریشمان بە سەریانەوە بو. ویستم دڵیان بدەمەوە. بەر لە گەڕانەوەم نیوەڕۆیەک هەمو پیاو ماقوڵەکانیانم بانگهێشت بۆ نانخواردن، بۆ ئەوەی هەندێ قسەیان بۆ بکەم، ئینجا خوا حافیزییان لێ بکەم.

لە هۆڵی مزگەوت کۆ بوینەوە. هەندێ قسەی گشتیم بۆ کردن. لە ناو بانگراوەکان دا ئیبیان دا بو سەر بە لایەنەکانی تر بوون. نەمویست هەستی کەسیان بریندار بکەم. بە داخەوە باسی شەڕی ناوخۆم کرد و سپاسی هەموویانم کرد کە پەیمانەوە ماندو بوون. ئیتر کەوتینە قسە و باسی ئاسایی. گفتوگۆ لە گەڵ خەڵکی وەرتێ زۆر خۆش بو. یەکێکیان لێ ی پرسیم: «چەند منداڵت هەیە؟»

زور جار ئەم پرسیارەیان لی کردبوم، لە ناو ئەو کومەلاتەدا بە گەنجی ژنیان ئەهینا و، ئەگەر یەکی لە تەمەنی من دا بوایە و هیشتا سەلت بوایە پێیان سەیر بو. ئەبو ناتەواوییەکی هەبوایە، ئەگینا چۆن ئەبی ژن و مندالی نەبی؟

وتم: «هیچ!»

بە سەر سورمانیکەوە وتی: «بۆچی هیچ منالت نیە»

وتم: «چونکە ژنم نەهیناوە»

وتی: «بوچی ژنت نەهیناوە؟»

وتم: «کەسم پی رازی نەبوە»

وتی: «چۆن کەست پی رازی نەبوە؟»

وتم: «ئەوەی من پی ی رازی ئەبم ئەو بە من رازی نابی و، ئەوەیش کە بە من رازی ئەبی، من پی ی رازی نابم.»

کابرا هەر لە سەری رویشت. ئەیویست موجامەلەی من بکا و منیش ئەمویستم ئەم باسە کوتایی پی بهینم وتم: «مام کویخا کچت هەیە؟»

وتی: «بەلی»

وتم: «باشە، کچەکەی خۆتم بدەری!»

وتی: «ئەو سەگە بە کەلکی تۆ نایەت، بۆت ئەدەم بە خوین»

وتم: «بوچی بوم ئەدەی بە خوین، من بە خوی رازیم»

وتی: «کچەکەی من مانگادوشین ئەزانی، تۆ پیاویکی خویندەواری ئەبی ژنیکی خویندەوار بهینی!»

وتم: «ئەوەتا توش پیم رازی نابی!»

زور جار ئەم پرسیارەیان لی ئەکردم، نەمئەزانی چۆنیان وەلام بدەمەوە. بۆ ئەوەی لەم «محاکمە» یە نەجاتم بی، لە بەهاری داهاتودا ژنم هینا.

*

لە گەل ملازم عومەر و عەبدولرەحیم و سامان .. بەری کەوتین بەرەو قوناغی داهاتومان لە قەلاتوکان. شەومان بە قسە و باس لە گەل کویخاکانی مەنگور بە سەر برد. بەیانی بەری کەوتین، ئیوارەیەکی درەنگ گەیشتینەوە ناو زەنگ. برادەران بە بۆنەی سەری سالەوە لە «هۆلی شەهید شەهاب» ئاهەنگیکیان ریک خست بو.

*

سالی ۱۹۸۲

شیرکۆ و چلورەفرۆشەکان

بنکەکەمان تاقمێکی تێکەڵی سەیری شاری و لادێیی، گەنج و کاملی خوێندەوار و نەخوێندەوار بو. جگە لەوانەی کە بە دایمی لەوێ بون، زۆرجار پێشمەرگەی خەڵکی سلێمانی ئەهاتن، چەند مانگ یان چەند هەفتە ئەمانەوە، تا چاویان ئەکرایەوە، ئینجا ئەچون بۆ یەکێ لە تیپەکان.

دو لە پێشمەرگەکان: مامە قالە و مام شیرکۆ. هەردوکیان لە ئەرکی رۆژانەی بارەگاکە، وەکو چێشت لێنان، قاپ شتن، نان هێنان، بازار کردن، ئێشکگرتنی شەوانە.. بەخشرا بون. مامە قالە و مام شیرکۆ نمونەی دو کەسایەتی جیاواز و خۆش بون.

شیرکۆ، ناوی مام قادر و خەڵکی گوندی بێموش و ماڵی لە ژاراوە بو. ژن و منالی نەبو. لە شۆڕشی ئەیلول دا لە لقی مامەرزاییەکان پێشمەرگە بو. دوای ۱۱ ی ئازار بوبو بە «حەرەس حدود». لە ئاشبەتال دا گەرابوەوە کوردستان و، لە گەڵ عەلی عەسکەری هات بوە دەرەوە و، هەر لە گەڵ ئەو بو. کاک عەلی کە بە ری کەوت بەرەو برادۆست ٤ کەسی لە پێشمەرگەکانی: مام قادری بێموشی، مام ساڵحی مالومەیی، مام ئەحمەدی سیکانیانی، خالە حەمە.. لە بەر پیری لای ئیمە بە جی هێشت. هەر چواریان «حەقە» و «مامە رەزایی» بون، زۆر بە دلسۆزی دوای کاک عەلی کەوت بون. بە درێژایی ماوەی قەندیل لە گەڵ ئیمە مابونەوە و، هەر چواریان پێکەوە بون. پێشمەرگەکانی تر بۆ خۆشیی ناویان لێ نابون: «العصابە الاربعە». دوای فەوتانی کاک عەلی ئیتر شتێک نەما بو پێکەوەیان کۆ بکاتەوە. خالە حەمە و مام ئەحمەد تەسلیم بونەوە. مام ساڵح چوە لای مامجەلال و مام قادر هاتە لای من. پێشمەرگەکانی لای من هەمو شاری و گەنج بون، ئەمیش بە هاندانی پێشمەرگەکان ناوی خۆی گۆری بە شیرکۆ و، بۆ نازداریش جاروبار پێیان ئەوت: «شێرەدا!».

شیرکۆ هەتا بلێی پاک و خاوێن و، ڕیشی تاشراو و سمێڵێکی قەنجی هەبو. سەر و سمێڵی بۆیە ئەکردەوە بەڵام نەیئەهێشت کەس پێ ی بزانی، دەمیشی تاقمی تێ دا بو، بەڵام کەس نەی دی بو. کە خورما و ڕۆنیان دروست ئەکرد، شیرکۆ نەیئەخوارد ئەیوت: «دانم دێشێنی». هەمیشە خۆی بەست بو و تفەنگەکەی بە شانەوە بو. حەزی لە میوانداری و هاتوچۆی ماڵەکانی شینی ئەکرد. لە گەڵ مامە قالە ناکۆک و، زۆر جار شارییەکان تورەیان ئەکرد. کە سێخورمەی تێوە بژەنرایە یا کتوپڕ تەقەیان لە شتی هەڵپسانایە، ڕانچلەکی و یەکسەر جنێوێکی ئەدا. زۆری حەقەکان وا بون.

کە تورەیان ئەکرد، زۆر جار قسەیەکی بە من ئەوت و، ئەیوت: «بە تەمایە بە چلورەفرۆشەکانی سلێمانی کوردستانم بۆ ڕزگار بکا!» لای وابو گەنجەکانی سلێمانی هەمو چلورە فرۆش بون و، چلورە فرۆشتنیش کارێکی ناشیرینە.

مامە قالەیش، خەڵکی سەنگەسەر بو. لە داربڕین و دار شکاندن دا زۆر شارەزا و بەکار بو، داری هەمو زستانەکەی بارەگاکەی ئیمە ئەم ئەیبڕی و ئەیشکاند. هەرچی ئاژەڵ و

ولاخیکیشمان هەوایە ئەم خەمی جیگا و لەوەری ئەخواردن. هاوینانیش بیستانی تەماتە و سەوزەی بۆ ئەکردین. بەشیکی گرنگی پیویستیەکانی بنکەکەمان ئەم دابینی ئەکرد. شیرکۆ خوی لەم کارانە نەئەگەیاند، لە بەر ئەوە مامە قالە زۆر جار تانەی لی ئەدا و ئەچو بە گۆی دا.

مەسئولی تەور

بەیانییەکیان شازاد لە بەزمیکی سەیر خەبەری بوبوەوە. ئەژدەر، لە سلیمانی زەرەنگەر بوبو، ماوەیەک بو لە پارەگەکەی ئیمە میوان بو. ئەژدەر، بی پرسی مامە قالە، ناشیبانە دەسکاری تەوریکی کرد بو، دەمەکەی کول کرد بو، ئەویش بە توندی پیا هەلشاخا بو. ئەژدەریش پی ی وت بو: «بۆ تورە ئەبی خۆ تۆ مەسئول نیت؟» مامە قالە زیاتر هەلچو بو، تیرو پر جنیوی بە ئەژدەر دابو وت بوی: «چۆن مەسئول نیم من مەسئولی تەورم!»

شازاد ئەیوت دیارە وشەی مەسئول ئەوەندە خۆشە تەنانەت ئەگەر هی تەوریش بی هەر خۆشە و گرنگە.

*

دەوەن بە ئاش

هەندی لەو پیشمەرگانەی بۆ ئیشوکار ئەهاتن بۆ سەرکردایەتی زۆر جار میوانی من ئەبون. جاریکیان غەفور دەرشیشی و نەبی چالاک میوانم بون. هەردوکیان ئەندامی کۆمەلە و، فەرماندەی کەرت بون. ئەویان خەلکی هەورامان و ئەمیان خەلکی بالەکایەتی بو. هەر لەو کۆرەدا: خەجی، ریبەری «تالای رزگاری» و، یا حەلیم، ژنیکی بالەکایەتی، میوانم بون.

غەفور شارەزای بنیشت کردن بو، هەمو سالی خوی و پیشمەرگەکانی کەرتەکەی لە لیرەوارەکانی هەورامان بنیشتیان ئەکرد. زۆرجار خەرجی چەند مانگیکی خۆیان و خیزانەکانیان دەرئەهینا. هەندی پرسیارم لی کرد لە سەر جۆری بنیشت کردن و، کەرستەکانی و، بەرهەمی ئەوسالەیان.

ئینجا لە نەبی م پرسی: «ئەمسال لە هیچ لایەک چون بۆ کەوشان؟» غەفور پیاویکی قسەخۆش و زیرەک، بەلام لە رەوشت و خوی کۆمەلایەتی دا «محافظ» بو، پرسی: «کەوشان چیە؟» نەبی وتی: «لە بەهاران دا کە گول ئەگەشیتەوە و، کوارگ و ریواس و کنگر و.. پەیدا ئەبی، گەنجەکان: کور و کچی گوند یا چەند گوندی، بەیانییان کۆ ئەبنەوە، ئەیکەن بە شایی و رەشبەلەک، دوای ئەوە، بە کۆمەل و بە جوت، بۆ کۆ کردنەوەی گژ و گیا، بە دەشت و چیادا بلاو ئەبنەوە. عەسر بە چارۆکەی پر لە گیا و کوارگ و گولی بۆنخۆش و جوانەوە لە چیا دائەبەزن، دیسان کۆ ئەبنەوە شاییەکی رەشبەلەک ئەکەن و، بلاوەی لی ئەکەن هەر کەس بۆ مالی خوی.»

ئەم سەیرانە بەهاریە نەریتیکی باو و دیرینەی ناوچەی بالەکایەتیە. گۆرانیەکی بە ناوبانگی حەسەن زیرەک لە سەر «کەوشان» ، کە ئەلی:

کیژان دەچنە میرگولان،
بە عام دەچن هەلالان
عارەق لە هەنیەی دەتکی، تەر دەکا وردە خالان

کیژان دەچنە میرگولان،
بە عام دەچن ڕەنوشان
عارەقی سنگ و مەمکی، تەر دەکا پاژنەی کەوشان
نەبی زۆر بە گەرمی و خۆشییەوە باسی ئەکرد. غەفور تورە بو، وتی: «چۆن ڕێگە ئەدەن خوشک و دایکتان شتی وەها بکەن..؟» نەبی چوەوە بە گژی دا، وتی: «خوشک و دایکی تۆیش لەوێ بونایە ئەچونا» خەریک بو دەمیان لە یەک بگیرێ. مشتومڕەکەیان چیرۆکی «دەوەن بە ئاش» ی بیر هێنامەوە.
ئەگێڕنەوە: دو ڕێبوار لە ڕێگا بە یەک ئەگەن. یەکێکیان لە ئاش ئەهاتەوە و دوەمیان ئەچو بۆ ئاش. هەردوکیان باراشیان پێ بو. دوەم لە یەکەم ئەپرسی: «ئاشەکە چوڵ بو یا قەلەبالغ بو؟»
یەکەم ئەڵێ: «زۆر قەرەباڵغە، ئەبێ سەرە بگری، ڕەنگە بە ٣ ڕۆژی تر سەرەت نەگاتێ»
دوەم ئەڵێ: «دەسا مەن لەوێ بومایە سەرەم نەئەگرت و، لە پێش هەموتانەوە باراشەکەم ئەهاڕی»
یەکەم ئەڵێ: «نەتئەتوانی!»
دوەم ئەڵێ: «ئەمتوانی!»
وا ڕێک ئەکەون، دەوەنێک کە لە سەر ڕێگاکەیان دا ئەبێ بکەن بە ئاش و، بزانن کامیان ئەتوانێ نۆرەی بکا و باراشەکەی لە پێش ئەوی کەدا لێ بکا. لە ئەنجامی ئەم مشتومڕەدا باراشەکانیان ئەڕێژن بە سەر دەوەنەکەدا و یەکتریش ئەدەنە بەر خەنجەر.
هەمو ناوچەی بالەکایەتی ڕاگوێزرا بو، جەهش لوتکەی شاخەکانی بە «ڕەبیە» تەنی بو، کێ ئەیتوانی بچێ بۆ «کەوشان»؟ کەچی ئەمان خەریک بون لەم ژورەدا هەمان بەزمی «دەوەن بە ئاش» دوبارە بکەنەوە. بە ناچاری هەردوکیانم بێدەنگ کرد و، باسێکی ترم لە گەڵ دامەزراندن.
غەفور لە سەر «ورەی مرۆڤ» قسەیەکی نەستەقی هەبو: «ئەیوت ئەگەر کێوی شنروی بروخی بە زەلام ئەگیرێتەوە، بەلام ئەگەر زەلام بروخی بە هیچ شتی ناگیرێتەوە!»

*

میتەرولوجی
شێنی بیەکان لایان وابو: هەر هاوینی زەردەزیرە زۆر بێ، ئەوساڵە زستانەکەی سەخت ئەبێ. ساڵی ١٩٨١ هاوینەکەی زەردەزیرە زۆر و، زستانەکەی سەخت بو. بەفرێکی زۆر باری. سەیر ئەوەبو لە گەڵ کرێوەی بەفردا هەورە تریشقە و هەورە گرمەی زۆری لە گەڵ بو. ئەم دیاردە سروشتییەم هەر لەوێ دی بو. ئەو زستانە کەوتمە کۆکردنەوەی هەندێ لەو وشانەی پەیوەندییان بە دۆخی ئاسمان و گۆڕانی کەش و هەواوە هەبو. وشەکان هەمویان ئاشنا و ناسراون، بەلام کۆکردنەوە و لە یەک دانیان وەکو ڕیزە زاراوێکی میتەرولوجی ڕەنگە بێ کەلک نەبێ، بە تایبەتی کورد هێشتا هیچ دەزگایەکی تایبەتی بۆ لێکۆڵینەوەی لەم بابەتەی نیە.

*

هەوا کە سارد ئەکا، تا ئەندازەی ژێر سفر، ئەرز و ئاو ئەیبەستێ (:ڕچیان،

جەمەدین). تویژی سەرووی ئاوی گۆم و زەلکاو ئەبێ بە سەهۆڵ (:بەستەڵەک، شەختە، جەمەد، یوز) و، ئاوی سەر ئەرز ئەبێ بە زوقم(: خوسار، سپخوار) و، چۆڕاوگە ئەبێ بە چلورە.

هەوا کە گەرم ئەبێ، هەڵم لە ئاو، هالاو (:هۆق) لە ناو کشتوکاڵ و، گڕە و سەهون لە دەشت هەڵئەکا.

ئەگەر هەور ئاسمانی گرت، هەورەکە گەواڵ گەواڵ (:پەڵە پەڵە) ئەوەستێ، یا هەموی دائەگرێ. هەور تیرە و تاریک، چڵکن، سپی ئەبێ.

ئەگەر هەور لە ئاسمان رەوییەوە (:هەڵێ پرونگاند)، بە رۆژ شینایی ئاسمان و، بە شەو ئەستێرەکانی دەرکەوتن، بە رۆژ ساماڵ یا هەساو و، بە شەو سایەقە ئەبێ. شەوی سایەقە لە زستان دا سارد ئەبێ ئەرز و ئاو ئەیبەستێ.

ئەگەر هەور لە ئاسمان دا بەستێ لە شێوەی باران، بەفر، تەرزەدا ئەباری.

باران نم نم، یا بە تاو، یا بە خوڕ، یا بە خوڕەم ئەباری. بارانی بە خوڕ، رەهێڵە، لێزمە، لەنگبزە ئەکا. زۆرجار بروسکە (:هەورە تریشقە، چەخماخە) و، هەورە گرمەی لە گەڵ ئەبێ.

کە باران بباری و، لە هەمان کات دا هەتاو بێ، گورگەزێ بە و، کە ماوەیەک بە خوڕ بباری و خۆش بکاتەوە تاوە، کە سەراسەری وڵات بگرێتەوە ئیقلیمگیرە، کە لە گەڵ بەفر بباریێ شلێوەیە.

لە سەرەتای پایزدا پەڵە ئەدا. پەڵە بارانێکی نەرمە چەند شەو و رۆژ لە سەر یەک خۆش ناکاتەوە تا ئەرز تێرئاو ئەبێ، ئاوی لە سەر رائەوەستێ.

دوای بارانی پەڵە چەن رۆژی هاوینە پچکۆلەیە، هەوا خۆش و دنیا گەرم ئەبێ.

بەفر (:بەرف، بەور) ئەگەر زۆر بباری کرێوە و، ئەگەر کەم بباری پرۆشە ئەکا. بستێک، قولاجێک، ئەژنۆیەک یا گەزێک و زیاتری تێ ئەکا. لە شوێنێکی بەرزەوە کە با بەفر ئەبا بۆ شوێنێکی قوڵتر و پڕی ئەکاتەوە باپێزە. لە لێژایی چیا بەرزەکانەوە هەرەس (:رنو) دێ. لە کوتایی بەهار دا بەفر ئەچێتەوە، کوێستان خاڵ خاڵ ئەبێ.

بەفرەلوکە، بەفرێکی خاوە کلوەکانی بە تەواوی نەیبەستوە زو ئەتوێتەوە.

بەفرخۆرکە، بەفرێکی نەرم و وردە لە کۆتایی بەهاردا بە سەر بەفری زستان دا ئەباری و، ئەیتوێنێتەوە.

تەرزە (: تەزرە، گلێرە، تەگرەگ، تەورگ) بە دەنکی رەقی گەورە یا پچوک ئەباری. گەلا و گوڵ ئەکوتێ.

تەرزەلوکە، نەوەکو تەرزە رەقە و نەوەکو بەفر نەرمە زو ئەتوێتەوە.

بارانی زۆر ئەتوانێ لافاو (:سێلاو، لێخشت، لێشاو، لەهی)ی لێ هەڵبستێ.

لە کۆتایی زستان دا ئەرز تێر ئەبێتەوە، کە باران ئەباری نابێ بە قوڕ و لیتە.

لە کۆتایی بەهار و لە هاوین دا شەو دڵۆپی ئاو لە سەر گژوگیا و گەڵا شەونم (:ئاونگ، خوناو) دروست ئەکا.

لە ناوەراستی تەمووزدا تاوێک باران ئەباری بۆنێکی خۆش لە ئەرز هەڵئەستێ.

بە درێژایی ساڵ و، لە هەموو وەرز و لە هەموو رۆژێک دا با ئەتوانێ بوەزێ (:هەڵ بکا)، بای وەشت بارانی بە دوادا ئەباری، بای دارئاوس لە کۆتایی زستان دا هەڵئەکا و دار

و درەخت گۆپکە و چرۆ ئەکا. بای خەزان کۆتایی پایز هەلئەکا گەلای زەردی درەخت هەلئەوەرینی.
بای شەماڵ لە لای سەرووەوە ئەوزی و، فینک و نەرمە، بارەش یا رەشەبا لە لای خوارووەوە هەلئەکات توندە، لە هاوین دا گەرمە دوای نیوەڕۆیان ئەبی بە گرە و شەرا و، لە زستان دا ساردە ئەبی بە کزە، کە لە گەل بەفر و باران بی، یا لە گەل یەکیکیان بە پی ی توندی و نەرمی ئەبی بە زریان، زەلان، وەیشومە، فەرتەنە، باسریشک، تۆفان.
هەندی رۆژی زستان هەور دائەبەزی، سەر ئەرز ئەبی بە تەم (:تەمومژ، تەمتومان).
هەندی رۆژی هاوین هەور تەپوتۆزی بیابان ئەهینی، ئەبیتە خۆل بارین.
تیکچوونی دۆخی هەوا، ناوچەی گوشاری بەرز و نزم دروست ئەکا، گیژەلوکە لە ئاسمانەوە بەرەو زەمین و گەردەلول لە زەمینەوە بەرەو ئاسمان (:گەرەپیچ، باهوز، باپەلیسک) ی لی پەیدا ئەبی.

*

کورد ناوی مانگەکانی سالی بە گویرەی کەشی ئەو مانگە ناو ناوە: خاکە لیوە. بانە مەر. جۆزەردان. پوشپەر. گەلاویژ. خەرمانان. رەزبەر. خەزەلوەر. سەرماوەز. بەفرانبار. ریبەندان. رەشەمە.
لە هەندی شوینی کە بە مانگی مارت ئەلین: هەرمی پشکوان و، بە نیسان: شەستە و، بە مایس: بەختەباران و، بە حوزەیران: بارانبران و، بە تشرینی یەکەم: گەلاریزان و، بە تشرینی دوەم: سەرپەلە.

*

هەمو ناوچەیەک کۆمەلی لەم زاراوانەیان هەیە، هەندیکیان لە گەل ئەمانەدا هەورادیفن، بەلام هەندیکیان ناوی دیاردەیەکی سروشتە لەوانەیە لە ناوچەکانی ترا نەبی. نوسینەوە و بەکارهینانی ئەم وشانە زمان دەولەمەن ئەکەن.

*

پیشینان وتویانە: «ئەگەر با بی و ئەگەر باران، لە عومری زستان کەم ئەبیتەوە»، هەروەها: «لە زستان شەوی، لە پیران تەوی»، هەروەها: «لە هەمو هەوری باران ناباری». هەروەها: «باران بباری ئاشی ئەگەری، باران نەباری جوتی ئەگەری»، هەروەها: «بەفری بەهاری، تا پوپەی داری، ناگاتە ئیواری»، بۆ یەکی کە تەمی خواردو نەبوبی لە تەجرەبەکانی رابوردو ئەلین: «نە بای دیوە و، نە باران». بۆ مشور خواردنی بی سودی دوای لیقەومان، ئەلین: «لە پاش باران کەپەنک».

*

هەولی ئاشتبونەوە

دوای ئەو شەرانە هەمومان هەستمان بەوە ئەکرد، کە لەم شەرانەدا هیزو توانای گەلەکەمان دائەچوری. لە زۆر لاوە بە هەمان مەعنا نامەمان بۆ ئەهات بە تایبەتی لە ئەدیب و نوسەر و پیاوە ناسراوەکانی شارەوە. لە ناو خۆمان دا بە دوقولی و سی قولی و، لە چەندین کۆبونەوەی مەکتەبی سیاسی و کۆمیتەی سەرکردایەتی دا باسی چارەسەری ئەم بەلا کوشندەیەمان ئەکرد و، ئەگەراین چارەیەکی بۆ بدۆزینەوە. بریارمان دا هەولیکی زۆر بدەین

بۆ ئەوەی کوتایی پێ بهێنین. یەکەمینیان لە ڕێگای دەزگاکانی ڕاگەیاندنەوە: وتارەکانی ڕادیۆ و بڵاو کراوەکان، زەمینەی بۆ خۆش بکەین. دوەمینیان بکەوینە پەیوەندی ڕاستەوخۆ لە گەڵ هەمو لایەنەکانی پەیوەندیدار.

*

من و شەڕی ناوخۆ!

ئەوسایش و، هەتا ئێستایش هەندێ لە سەرانی پارتی و حشع و لایەنەکانی تر لە ناو هاوڕێکانم دا من بە یەکێ لە توندڕەوەکان دائەنێن، بەشێکی شەڕی پڕوپاگاندەیان لە دژی من بوە. ڕاستیەکەیشی چەند جارێ من سەرکردایەتی لەشکرکێشییەکانی یەکێتیم کردوە. لێرەدا چەند وتاری دەقاودەق دوبارە ئەنوسمەوە کە لە کاتی خۆی دا دەربارەی شەڕی ناوخۆ، دوای گەڕانەوەم لە شەڕەکان، وەکو سەروتاری کۆمەڵە لە ژمارەکانی کانونی دوەم و شوباتی ١٩٨٢ دا بە ناوی ناوەندەوە نوسیبومە. ڕەنگە خوێندەوار تا ئەندازەیەک لە بیروبۆچونەکانم بگا.

*

وتاری یەکەم:

گەلەکۆمەکێ ی چەکدار - سیاسی لە خزمەتی کێ دایە؟

هاوین و پاییزی ساڵی پار، هەندێ شوێنی پارێزگاکانی هەولێر و سلیمانی بون بە مەیدانی زۆرانبازییەکی چەکدار - سیاسی توندوتیژی خویناوی لە بەینی پێشمەرگەکانی ی ن ک و چەکدارەکانی هەندێ حیزبی تردا.

زۆرانبازی چەند مانگی ڕابوردو، درێژە کێشانی ڕوداوە پچڕپچڕەکانی چەند مانگ و بگرە ساڵی پێشوتر بو، بەڵام ئەمجارەیان چەشنێکی بەرینتر، فراوانتر، توندوتیژتر و نەخشە کێشراوی بە خۆیەوە گرت بو، کە خۆی نواند لە گەلەکۆمەکێ ی چەکدار - سیاسی ٤ قۆڵی چەند حیزب و ڕێکخراوی جۆراوجۆری جیاواز لە ڕوی ڕێبازی ئایدیولوجی و سیاسیەوە. وە پێشتریش بە ژاوەژاوێکی پڕوپاگاندەیی خەست و فراوانی ناڕاست، لە بارەی «ڕێککەوتنی نهێنی» ی ن ک لە گەڵ ڕژێمی صەددام بۆ لێدانی «هێزە نیشتمانییەکان» و ڕێگرتن لە «چالاکی شۆڕشگێرانەیان دژی ڕژێم» زەمینەی بۆ خۆش کرا بو.

ڕوداوەکانی ئەم دواییەیش، وەکو هی جارەکانی تر، مایەی پەژارە و جێگەی پرسیاری کۆمەڵانی خەڵک بون، چونکە ڕەوتی بەرەو پێشەوە چونی شۆڕشی کوردستان و ئاقاری خەباتی سیاسی و پێشمەرگەیی لە شا ڕێ ی ئاسایی خۆی لا ئەدا و، لە شەڕی کوردەوە دژی هێزی حکومەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، ئەیگۆڕی بە شەڕی هێزەکانی کورد لە گەڵ یەکتری ڕو بە «کورداندنی شەڕەکە»، بە تایبەتی لە کاتێک دا کە لە ئەنجامی گەرمبونی ئەبەردەکانی جەنگی عێراق - ئێران دا لە بارترین هەلی مێژویی، لە دو دیوی نیشتمانەکەی دا، بۆ بزوتنەوەی ڕزگاری نیشتمانی گەلی کوردستان - لە سەر ئاستی ستراتیجی بۆ جوڵانی سیاسی، وە بۆ دەسوەشاندنی کاریگەر و کوشندەی هێزە شۆڕشگێرەکان لە دوژمنانی داگیرکەر - لە سەر ئاستی تاکتیکی، هەڵکەوت بو.

*

لە گەڵ کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان دا، ئێمەش لە پەژارەدا بوین، چونکە هەفتە نەبو بە ناڕەوا چەن هاوڵاتیەکی کوردستان لە شەڕی ناوخۆدا، لەوانە چەندین هاوڕێ ی

هەلکەوتو و هەڤالی دلری ئیمە، نەکوژرین..

لە گەل کۆمەلانی خەلکی کوردستان دا، ئیمەش ئەمانپرسی: بۆ؟ ئەم شەرە لە پای چی؟ بۆ سودی کێ؟ قوربانیەکانی ئەم شەرە کێن؟ بۆچی و لە بەر چی.. هەرچەنە هەلومەرجی دەسپێکردنی کاریکی جیددی یا کاتی وەشاندنی گورزێکی کوشندە لە دوژمن نەگات؟ تەقاندنەوەی ناکۆکی لاوەکی و هەلگیرساندنی شەری ناوخۆ و کوردانەنی شەر و خەریک کردنی هێزی پێشمەرگەی ی ن ک کە بە درێژایی شەش سالی رابوردو هەر ئەو هێزی سەرەکی و کاریگەری بە گژا چونەوەی رژیمی عیراق و دەزگا دامرکێنەرەو چەمەنتەمیەکانی بوە لە کوردستان دا، لە دوا شیکردنەوەدا بە قازانجی کێ یە؟

گوایە دنیای کورد ئەوەندە بە خێرایی لە گوران دایە، کە تەرازوی هێزەکانی ناوی و سروشتی سیاسی و چینایەتییان و، بیروباوەر و بۆچون و ریباز و، ئوسلوبی کار.. یان وەها زو بگۆری؟

- ئەوانەی کە ئاشبەتالیان رەفز کرد و بە چەکی شر و توانایەکی کەمەوە رێگەو چیاکانی کوردستانیان گرت و لە ناخۆشترین هەلومەرجی نابەرامبەریی تەرازوی هێزەکانو رژیم و هێزەکانی سەرجەم ئۆپۆزیسیونی عیراق دا، بە توانایەکی کەمەوە، دژی دوژمنیکو بەهیز و دڕ، خەباتی چەکدارانەیان دەس پی کردەوە..

- ئەوانەی ئالای چەسپاندنی گیانی پیکەوەژیانی دیموکراتی بیروباوەر و حیزب و ریکخراوی جیاجیایان هەلکرد، بە جۆرێک کە بۆ گالتە پی کردن، بە بارەگاکانو سەرکردایەتییان ئەگوتن: دژلی ئەحزاب!

- ئەوانەی کە ئالای روخاندنی رژیمی سەددام و دامەزراندنی رژیمیکو دیموکراتییان لە عیراق دا هەلکرد و، نەک جاری بەلکو سەدان جار، بانگی هەمو هێز و حیزبەکانی عیراقیان ئەکرد، کە هێز و توانای خۆیان لە بەرەیەکی یەکگرتودا دژی رژیمو سەددام یەک بخەن و خەباتی چەکدار لە روی سەرکردایەتی کردنی و پیکهاتنی هێزەکانو و مەیدانی چالاکیەوە بکەنە شۆرشی هەمو عیراق..

بەلی ئەوانەی کە بە رەنج و ماندوبونی چەند سال و بە خوینی سەدان شەهیدا راستیی ئەم دروشمانەیان سەلماند و بناغەکەیان دارشت، لە کاتیک دا کە زۆر کەس و زۆ لای تر ئەمەیان بە خەیال و سەرەرویی و پیلانگیران و نۆکەرایەتی ئەم و ئەو لە قەلەم ئەدا..

تۆ بلی ی دنیای کورد ئەوەندە زو بگۆری؟. ئەمانە هەمو بوینە نۆکەری هەمان رژیمو کە لە ماوەی شەش سالی خەباتی پر کویرەوەری و مەینەت و تالی دا، زیاتر لە هەزار هەڤا و هاوری ی بە نارەوا لە شەری نابەرامبەر و، لە ژیر ئازار و ئەشکەنجە و، لە پای قەنارەد کوشتون و، دەیان هەزار کەس لە خوشک و برا و دایک و باوک و خزم و خیزانی ئیمیان کردون و ئازار داون و لە زیندان و گرتوخانە و سەربازگەکان دا توند کردون و، زیاتر ل هەزار گوند و دییان کاول و لە گەل خاک دا یەکسان کردون؟

کورد گوتەنی: سەیرە لە کوێیە!

تۆ بلی ی ئەوانەی لە سەردەمی ئەو تراجیدیە سامناکە ناخۆشەدا خۆیان لە جەنگەو تراجیدیاکەدا زیاون و بەرگەیان گرت و هیچ نەبی ئەوساکە لە کوردستان دا هەر ئەوان بو کە هیزی سەرەکی سیاسی و چەکداری بە گژا چونی رژیم بون، ئیستا بوینە نۆکەری رژیم

پارێزەری سەددام و هێزە داگیرکەرەکانی، وە ئەوانەش کە ئەوسا تەماشاچی و ڕەخنەگر و سەیرکەر و تۆمەت بە پاڵدەر و گیرشێوێن و ڕیز تێکدەر.. بوون، بوونە پارێزەری شۆڕش و قازانجەکانی جەماوەری کوردستان و ڕێبازی شۆڕشگێڕانە؟

لە گەڵ کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان دا، ئێمەش ئەپرسین بۆ؟

ئاخۆ ئەو گەلە کۆمەکی بەی لێیان کردبێ و ئەو شەرەی پەیمان فرۆشتبێن لە سەر ئەوە بو کەوا ئێمە لە بیروباوەری خۆمان هەڵگەڕاوینەتەوە و لە دروشمەکانی خۆمان پەشیمان بوینەتەوە و «ئەمانەوێ چارەنوسی خۆمان ببەستینەوە بە چارەنوسی ڕەشی ڕژێمە خوێنڕێژە ڕزیوەکەی سەددام» و، ئەمانەش گەرەکیان بو بە ڕێگەی گەلەکۆمەکی ی چەکدار - سیاسی، لە مەیدان دەرمان بکەن و بمانکەنەوە بە ناو ڕژێم دا، یان بە زۆر بمانهێننەوە سەر ڕێگای ڕاستی شۆڕش و قازانجی جەماوەرا

*

هەمو زۆرانبازیەکی سیاسی بێگومان زەمینەیەکی مادی هەیە و لە ڕاستی دا نواندنەوەی ململانێ ی چینایەتی بەینی چین و توێژە کۆمەڵایەتیە جیاوازەکانی ناو کۆمەڵە، کە هەر یەکەیان بە پێ ی دەسکەوت و قازانجی چینایەتی خۆی، لە ڕوانگەی تایبەتی خۆیەوە سەیری ڕوداوەکان ئەکا، هۆکانی دەس نیشان ئەکا، ڕێگەی چارەسەر کردن و ئوسلوبی کار بۆ کردنی دیاری ئەکات.

لە دۆخێکی وەکو ئێستای ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دا، کە یەکێکە لە ناوچە هەرە گرنگەکانی دنیا، وە یەکێکە لە ناوچە هەرە ئالۆزەکانی دنیا و، شوێنی پەنگ خواردنەوەی چەندین کێشە و گیروگرفت و ناکۆکی قوڵ و گرنگ و کاریگەرە - لە ناو هەر دەولەتێکیان دا، لە بەینی دەولەتانی ناوچەکەدا، لە بەینی گەلانی ناوچەکە و هێز و دەولەتە گەورەکانی دنیادا.. بەمجۆرە ڕوداوەکانی هیچ قوژبنێکی ئەم ناوچە ئالۆزاوە گرنگە، چەن بچوک و چەپەک و پشت گوێ خراویش بێ، ناتوانێ ڕەوتی ئاسایی خۆی بگرێ بە دابڕاوی و دور لە دەستێوەردان و گوشاری ئەم و ئەو، ناکۆکییەکانی ناوی لە ئەنجامی کامڵ بونی هەلومەرجی مێژویی خۆی دا، لە لایەن خودی خاوەن مەسەلەکەوە، لایەلا بکرێ.

جا مەسەلەی نەتەوەی کوردیش، وەکو یەکێک لە گیروگرفتە هەرە ئالۆز و گرنگ و بڕیاردەرەکانی ناوچەکە، دەمێکە سەرنجی بایەخی هێزە کۆنەپەرست و دەولەتە داگیرکەرەکانی کوردستان و دەولەت و هێزە زلەکانی دنیای ڕاکێشاوە و هەر یەکەیان لە لای خۆیەوە، بە جۆرێک، چاوی تێ بڕیوە و هەولی داوە جێ پێ ی خۆی بکاتەوە و پایەی کۆمەڵایەتی لە ناو چین و توێژەکانی کۆمەڵی کورد و نوێنەرە سیاسیەکانی دا بدۆزێتەوە و قورسایی خۆی بخاتە سەری. لە ناو بزوتنەوەی کوردیش دا لە مێژە دو جۆرە بۆچون هەیە بۆ لێکدانەوەی ڕەگی گیروگرفتەکانی گەلی کورد و دۆزینەوەی چارەسەر کردنی، کە لە دو سەرچاوەی ئایدیولوجی جیاواز، بەلکو لە دو جیهانبینی جیاوازەوە دەردێن:

یەکێکیان - لای وایە کە بزوتنەوەی ڕزگاری نیشتمانیی گەلی کوردستان ئەبێ پشت بە هێزی لە بن نەهاتوی کۆمەڵانی خەڵک ببەستێ و، کۆمەڵانی خەڵک خۆیان خاوەنی مەسەلەکەی خۆیان بن و چارەنوسی خۆیان بڕیار بدەن بە بێ دەستێوەردانی بێگانە، بناغەی ستراتیجی گشتی جولانەوەکەی لە سەر بنچینەی دابین کردنی پێویستیەکانی گۆڕان و گەشە کردنی کۆمەڵایەتی، ئابوری، سیاسی و فەرهەنگی.. کۆمەڵی کوردستان

داپڕێژێ، نەک بە پێ ی قازانجەکانی هێزەکانی دەرەوە و ململانی و زۆرانبازیەکانی بەینی ئەوان.

ئەوی تریان - هەول ئەدا جێگە بۆ جولانەوەی کورد بدۆزێتەوە لە ناو چوارچێوەی ستراتیجی زلهێزەکان و لە ناو کون و کەلەبەری ناکۆکیەکانی بەینی دەولەتەکانی ناوچەکەدا، هەر لە بەر ئەوە پشت بە دەرەوە ئەبەستێ و هەول ئەدا بە هێزی دەرەکی و ناکۆکیەکانی ئەوانەوە ببەستێتەوە، وە بە گوێرەی هەلکەوتنی هەلومەرجی چاک و خراپی «دەولی» مەسەلەی کورد ببزوێنێ و بمرێنێ، وە بیخاتەوە مەیدانی وازیی ناو دەولەتانەوە.

هەولدان بۆ بەستنەوەی مەسەلەی کورد بە ناکۆکیەکانی هێزەکانی دەرەوە جارێک لە گۆشەی راست و جارێکی کە لە گۆشەی چەپەوە، وە خەبات کردن بۆ رێ بڕین لەم پیلانە، خۆی لە خۆی دا زۆرانبازیەکی سیاسیە، ناودانەوەی ململانی ی چینایەتی چین و توێژە کۆمەلایەتیە جیاوازەکانی ناو کۆمەلە، هەریەکەیان لە روانگەی قازانجی چینایەتی خۆیەوە، بەلام بە گوێرەی گۆڕانی هەلومەرجی خاوبونەوە و توندوتیژبونی ناکۆکیەکان، ئەمیش ئەگۆڕێ: چەک دائەنێ یا چەک هەلئەگرێ.

سەر بونی هەندێ هێز لە وەرزی سارد بونی مەناخی ناکۆکیەکانی بەینی عیراق و ئێران دا، پاشان زیندو بونەوە و سەردەرهێنانەوەیان سەرلەنوێ لە وەرزی گەرمبونەوەی مەناخی ناکۆکیەکان دا وێنەیەکی دزێوی بۆچونی دوەمە، لە کاتێک دا کە مەسەلەی کورد لە حالەتی رێکی و نارێکی، ئاشتی و شەر، کۆکی و ناکۆکی دەولەتانی ئێران و عیراق دا، وەکو مەسەلەیەکی بابەتیی میژوکرد هەر هەبوە.

هەلگیرسانی جەنگی عیراق - ئێران هەلومەرجێکی نوێ ی لە سەرانسەری ناوچەکەدا خولقاند، لە لایەکەوە - هەلی بۆ هێزە شۆرشگێرەکان هەلخست کە سود لە شەری ئەم دو دەولەتە داگیرکەرە وەربگرن، بۆ زیادکردنی رادەی چالاکی و جەربەزەی پێشمەرگەیی و بە دەسهێنانی سەرکەوتنی گەورە و کاریگەر لە چوارچێوەی ستراتیجیەکانی خۆیان دا. بەلام لە لایەکی تریشەوە، هەلی بۆ هێزەکانی تریش رەخساند کە سەرلەنوێ بێنەوە مەیدان بۆ بەستنەوەی مەسەلەی کورد بە ناکۆکیەکانی ئەو دو دەولەتەوە.

بەو پێ یە، لە سەر ئەرزی کوردستان ڕیزبونێکی نوێ ی حیزب و هێزە سیاسیەکان هاتەوە گۆڕێ. لایەکیان ئەیویست و هەولی ئەدا سەربەخۆیی رێبازی شۆرشگێرانەی بزوتنەوەی رزگاری نیشتمانیی گەلی کوردستان، لە گەمە و پیلانی دەولەتەکانی عیراق و ئێران بپارێزێ و لە هەمان کات دا کەلک لە هەلگیرسانی جەنگ وەربگرێ، بۆ زیادکردنی هەرچی زۆرتری چالاکی شۆرشگێرانەی سیاسی و چەکدار و راپەڕاندنی کۆمەلانی خەلک. لایەکەی تریش ئەیویست و هەولی ئەدا کە خەباتی رەوای گەلی کورد لە عیراق دا بکات بە بەشێک لە نەبەردەکانی جەنگی دەولەتی ئێران دژی دەولەتی عیراق و، لە چوارچێوەی ئەو نەخشەیەدا ئەبزوت، کە بەشێکی لەو گەلە کۆمەکی چەکدارە سیاسیە ٤ قۆلیەدا خۆی ئەنواند، کە لە چەند مانگی رابوردودا دژی پێشمەرگەکانی ی ن ک کرا.

*گەلەکۆمەکی کەی ئەمجارە، ئەگەرچی لەو دیو سنورەوە، بە توانایەکی زۆرەوە نەخشەی بۆ کێشرا بو، وەکو هەمو جارەکانی تر ئەمیش لە بەرامبەر باوەری پتەو و خۆراگریی دلێرانەی پێشمەرگەکانی ی ن ک دا شکا و سەری نەگرت. بەلام هەر وەکو

هێرشەکەی ئەمجارە، لە هەمو ئەوانی پێشو، بەربلاوتر و توندتر و ڕێکخراوتر بو، هەروەها شکاندنەکەشی بە هەمان ئەندازە گەورە بو، بگرە لە قەوارەی هێرشەکەش زلتر بو، چونکە سەرلەنوێ چەند ڕاستیەکی بە زەقی ساخ کردەوە، لەوانە:

- دەرکەوت کە پێشمەرگەکانی ی ن ک لە ماوەی چەن ساڵی ڕابوردودا، لە سەختترین هەلومەرجی خەبات دا، چۆن بەرگەی هێرش و پەلاماری دڕندانەی هێزی داگیرکەری ڕژێمی فاشیستی عیراقیان گرتوە و، چونکە لە ناو باوەشی کۆمەلانی خەلک و لە گەل ئێش و ئازارەکانی ئەوان دا ژیاون، لە گەشە کردنێکی چونایەتی و چەندایەتی شێنەیی و بەردەوام دا بون، لە بۆتەی خەباتی شۆرشگێرانەی خوێناوی و سەخت و دژواردا قال و پەروەردە بون، بۆیە بە هیچ هێزێکی خۆماڵی و خۆولاتیش لە شکاندن و بەزاندن نایەن و بە ئاسانی لە مەیدان دەرناکرێن، بگرە هەروەکو چۆن بە درێژایی ساڵانی پێشو، هێزی سەرەکی و کارێگەری بەربەرەکانی ی ڕژێم بون لە کوردستان دا، هەر بەو جۆرە پارێزگاری هەمان ئاستی بلند و شوێنی بەرز و سەربەرزانەی خۆیان کرد چ لە بەرامبەر هێرشەکانی ڕژێم دا و، چ لە بەرامبەر پەلاماری نارەوای هێزی چەکداری حیزبەکانی تردا.

- دەرکەوت هەر ئەو سیاسەتە سەرئەکەوێت و لە وێژدانی خەلک دا جێگیر ئەبێت و سەرنج و بڕوای خەلک بە دەس ئەهێنی، کە لە سەر بناغەی ڕاستی و ڕوداو بنیات نراوە، نەک ئەوەی لە سەر بناغەی پیلانگێران و پروپاگاندەی ناڕاست و ژاوەژاوی دروستکراو و هاشە و هوشەی درۆ و هەلگێرانەوەی ڕوداوەکان و چەواشە کردنی گەل و تەفرەدانی خەلک و فێل و تەلەکەبازی.

ئەوانەی پەنایان بردە بەر شەری پروپاگاندەی درۆ، زۆری نەخایاند، درۆکانیان ئاشکرا بو، بوختانەکانیان دەرکەوت، دەستەکەیان کەوتە ڕو.. خۆیانی پێ سوک و ڕیسواتر بون.

- دەرکەوت کێ لە خزمەتی پلانەکانی داگیرکەرانی کوردستان دایە و بە کردەوە، بە نهێنی و بە ئاشکرا، نەخشەکانی ئەوان جێبەجێ ئەکات، لە پەنای ئەودا و بە بەرماوەی ئەوان ئەژی و بە پێ ی قازانج و دەسکەوتەکانی ئەوان ئەجولێتەوە و، بە فەرمانی ئەوان پێشرەوی و پاشەکشە ئەکا، سەر دەرئەهێنی و سەر ئەباتەوە کون. ئەگینا ئەوی بیەوی شەری ڕژێمی عیراق بکات، ئەگەر لە بیانو نەبێ، مەیدانێکی بەرین و فراوانی ئەبەردی چەکدار و چالاکیی سیاسی لە بەردەم دایە، سەدان سەربازگەی گەورە و بچوک و ڕەبیەی هێزی داگیرکەری دوژمنی لە بەر چاو و لولەی تفەنگ دایە و ڕێگەی لێدانی هێزەکانی ڕژێمیش هەر بە سەر سنگی پێشمەرگەکانی ی ن ک دا تێ ناپەڕی.

- دەرکەوت کێ لە هەمو لایەک زیاتر بە تەنگ بەجێهێنانی فرمانی نیشتمانی و لێپرسینەوەی مێژویی و جێبەجێ کردنی خواست و داواکانی جەماوەرەوەیە و سورە لە سەر شکاندنی پیلانی «کورداندنی شەر» و نەهێشتنی شەری ناوخۆ و، تەرخان کردنی هەمو وزە و تواناکان بۆ شەری ڕژێمی عیراق. ڕوداوەکان ئیسپاتیان کرد، کە لەم ڕوانگەیەوە ی ن ک هەر وەکو سەر بۆ «زۆری چەک» و گوشار و گەلەکۆمەکی دانانەوێنی، بەلام ئەگەر ئازادی هەلبژاردنی شێوەی لایەلا کردنی گیروگرفتەکان بە ڕێگای سیاسی یا چەکدار، بەند بێ بە دەسەلات و ئارەزوی یەکێتیی نیشتمانیەوە، ئەوا ی ن ک مەگەر هیچ ڕێگایەکی تری خۆپاراستنی لە بەردەم دا نەمێنی، جگە لە بە کار هێنانی چەک، ئەگینا هەمیشە ڕێگەی گفتوگۆی هێمن و دیموکراتی ئەگری و، ڕێگەی سیاسی چارەسەرکردنی گیروگرفتەکان

هەڵنەبژێری.

*

ڕووداوەکان کۆن ئەبوون و لە بیر نەچوونەتەوە، هۆکانی تەقینەوەی وەزعەکە هەر ماون، گیروگرفتەکان بە چارە نەکراوی هەڵپەسێردراون. کەواتە مەترسی هەڵگیرسانەوەی شەڕی ناوخۆ هێشتا لە گۆڕێ یە، بەڵام هێشتا هەلی بە لادا خستنی هێمنانە و سیاسی گیروگرفتەکان، لە هەلی لایەلا کردنی چەکدارانەیان، زۆرترە.

هێشتا لە قوڵی ی ن ک وە دەرگای چارسەرکردنی سیاسی مەسەلەکان بە کراوەیی، لە سەر گازی پشتە. (کۆمەڵە، کانوونی دووەمی ١٩٨٢)

*

وتاری دووەم:

شەڕی ناوخۆ یا شەڕی ڕزگاری نیشتمان؟

گەشەکردنی بزووتنەوەی ڕزگاری نیشتمانی گەلی کورد لە کوردستانی عیراق دا دوابەدوای شۆرشی ١٤ ی تەمموزی ١٩٥٨، پاشان دەسپێکردنی خەباتی چەکدار و هەڵگیرسانی شۆرشی ئەیلول و وراگرتنی چەن ساڵەی، کارێکی وەهای کرد کە کوردستانی عیراق ببێتە مەڵبەندێکی گرنگی بزووتنەوەی ڕزگاری نیشتمانیی گەلی کورد لە سەرانسەری کوردستان دا. بگرە ببێتە ناوەندێکی ئەوتۆ کە تێکرای تێکۆشەرانی کورد لە پارچە جیا جیاکانی کوردستان دا چاوی هیوای تی بڕن و پشتی پی ببەستن و پشتیوانی لی بکەن، خەباتی خۆیان و تێکۆشانی حیزب و ڕێکخراوەکانی خۆیانی پێوە گری بدەن، بەڵکو بیخەنە ژێر چەتری ڕابەریی سیاسی و ئایدیۆلۆجی و ڕێکخراوەیی.. سەرکردایەتیەکەیەوە.

بارزانی کە سەرکردایەتی شۆڕش و پارتی لە ژێر دەس دا بو، هەروەها جولانەوەی کوردیش لە سەرانسەری کوردستان دا کەوت بوە ژێر نفوز و دەسەڵاتی ئەوەوە ئەیتوانی دەوری سەلبی یا ئیجابی وازی بکا هەم لە جولانەوەی کورد لەو پارچانەدا و هەم لە ناو حیزب و ڕێکخراوەکانیان دا، بە تایبەتی لەو قۆناغەدا، کە سەرەڕای پەرەسەندن و بەهێز بونی شۆرشەکە خۆی، لە ناو ڕۆشنبیران و تێکۆشەرانی کوردیش دا ئەو باوەڕە زاڵ بو: ئەگەر لە پارچەیەکی کوردستان دا شۆرش هەڵگیرسا تا بە ئەنجام ئەگات، ئەبی هەمو پارچەکانی تر لە خزمەتی ئەو شۆرشەدا بن و لە سنوری دەسکەوت و قازانجەکانی ئەودا بجولێنەوە.

ئەم باوەڕە ئەگەر لە چوارچێوەی ستراتیجێکی گشتی دا دابڕێژرایە و پەیڕەوی بکرایە و کاری پی بکرایە، لەوانە بو ئەنجامی کاریگەر و گەورەی هەبوایە، بەڵام بە شێوەیەکی خراپ لە لایەن سەرکردایەتی شۆڕشی ئەیلولەوە، بە تایبەتی لە لایەن بارزانیەوە، بە کار هێنرا، هەم بۆ کوێخایەتیەکی ناڕاستی پارچەکانی تری کوردستان لە ڕوی سست کردنی جولانەوەکانیان و خۆ هەڵقورتاندن لە کاروباری ناوەکی حیزب و سەرکردایەتیەکانیان و تەرخان کردنیان بۆ خزمەتی جولانەوەی کوردستانی عیراق.. وە هەم بۆ پاساودانی دەستێکەڵاوکردن لە گەڵ دەولەتە داگیرکەرەکانی کوردستان. ئەوەش لە ڕەفتاری هەردو باڵەکەی پ د ک دا دەرکەوت و بە کردەوە سەلما.

هەرەس هێنانی کتوپڕ و خێرای شۆرشی ئەیلول لە کوردستانی عیراق دا لە ئەنجامی ڕێککەوتنی شا - صەددام ساڵی ١٩٧٥ لە جەزائیر دۆخێکی نوی ی لە ناوچەکەدا

خولقاند. ئەو ناوەندەی لە کوردستانی عێراق دا بۆ جولانەوەی کورد لە سەرانسەری کوردستان دا دروست بوبو هەرەسی هێنا. هەروەکو گەلی کوردی عێراق کەوتە گێژاوی مەینەتییەکی نەتەوایەتی دژوارەوە، هەروەها هەمو نەتەوەی کوردیش، لە ئەنجامی ئەوەدا، ڕەنجەڕۆ و دردۆنگ و بەدبین بو لە هەر ناوەندێکی تر لە بزوتنەوەی کوردا.

هەرچەندە خامۆشییەکی ترسناک، لە دوای ئاشبەتال، باڵی بە سەر کوردستان دا کێشا بو بەڵام زۆری نەخایاند، جوڵە و بزوتن کەوتەوە سەرانسەری نیشتمانەکەمان.

- لە کوردستانی عێراق، واتە لە کەلاوەی ئاشبەتال دا، خەباتی ژێرزەمینی دەستی پێ کردەوە و هەر زۆر زو چوەوە قۆناغی خەباتی سیاسی - چەکدار.

- لە کوردستانی تورکیا بزوتنەوەیەکی سیاسی - جەماوەریی پەرەی سەند.

- لە کوردستانی ئێرانیش جمووجوڵی ڕێکخراو سەری هەڵدایەوە و لە گەڵ ڕوخانی شا بوە بزوتنەوەیەکی سیاسی - جەماوەریی فراوان و قوڵ و، زۆرێشی پێ نەچو بوە جولانەوەیەکی سیاسی - چەکدار.

ئەگەر پێشتر کوردستانی عێراق بوبوە ناوەندی بزوتنەوەی کورد و بەشی زۆری حیزب و ڕێکخراوەکانی سەرانسەری کوردستان خۆیان پێوە ئەبەست یا لێ ی نزیک ئەکەوتنەوە و پەیڕەوی ئامۆژگاری و ڕێنوێنییەکانیان ئەکرد، لە گەڵ تێکچونی شۆرشی کوردستانی عێراق دا ئیتر نەک هەر ئەو ناوەندە تێکچو بو، بەڵکو ئەو تەجروبەیەش لە بەر چاوی زۆربەی حیزب و ڕێکخراوەکانی کوردستان دا شکا بو، ئیتر لە بزوتنەوەی ڕزگاری نیشتمانیی گەلی کوردا ناوەندێک نەما بو لە ڕوی توانای سیاسی - تیۆری یان لە ڕوی توانای چەکدار - ماددییەوە ئەو هێز و نفوز و دەسەلاتەی هەبی، حیزب و ڕێکخراو و تێکۆشەرانی کوردستان پورەی لێ بدەن و لێ ی کۆ ببنەوە. ئەگەر پێشتر کوردستانی عێراق ببوە نمونەیەکی دیاری کۆکردنەوەی جەماوەری خەڵک لە تاقە حیزبێک دا و سیستەمی تاقە پارتی بە سەر خەڵکی دا سەپا بو، ئەم تەجروبەیەش لە گەڵ ئاشبەتالی سەرکردایەتی و داوودەزگاکانی پ د ک و تێکچونی شۆرشە چەکدارەکەی کوردستانی عێراق، شکا و باوی نەما.

بەمجۆرە لە هەر پارچەیەکی کوردستان دا چەن حیزب و ڕێکخراو دەستیان کرد بە کارکردن و لە سەرانسەری کوردستان دا چەندین حیزب پەیدا بون. هی نوێ هاتنە مەیدانەوە و کۆنەکانیش بە خۆ کەوتنەوە.

دەرکەوتنی چەندین حیزب و ڕێکخراوی جۆراوجۆر، لە لایەکەوە ئەنجامی ئاسایی گۆڕان و گەشە کردنی کۆمەڵایەتی، ئابوری، سیاسی.. کۆمەڵی فرە چینی کوردستان و نیشانەی دەرکەوتنی سنوری چینایەتی بو لە بەینی چین و توێژە کۆمەڵایەتییەکان و تواندنەوەیان لە ڕێکخراوی سیاسی جۆراوجۆردا. لە لایەکی ترەوە دەرکەوتنی ئەم هەمو حیزب و ڕێکخراو و دەستە و تاقمانە.. کە هەندێکی شوێنی چینایەتی خۆی پێ نەدۆزرا بوەوە، یا لەم لا و ئەو لاوە فویان پێ دا ئەکرا، نیشانەی ئاڵۆزیی و پەراگەندەیی سیاسی و پەرت بون و بە فیڕۆ چونی وزە و هێزی کۆمەڵانی خەڵک بو، بگرە سەرەتای سەرهەڵدانی تەنگوچەڵمەیەکی قوڵ و ئاڵۆز بو لە بزوتنەوەی ڕزگاری نیشتمانیی گەلی کوردا، بە تایبەتی چونکە هەندێکیان بەرەو خۆ چەکدارکردنێکی لاسایی کەرانەوەی بێ بەرنامە ئەچون.

* لەبەرئەوەی لە هیچ کام لەو دەوڵەت و وڵاتانەی کورد و کوردستانیان بە سەردا بەش کراوە ماوەی ژیانی دیموکراتی و خەباتی سیاسی هێمنانە نەبوە، لەوەتەی بزوتنەوەی ڕزگاری نیشتمانیی گەلی کورد، بە پێ ی تێگەیشتنی نوێ، پەیدا بوە، هەمیشە شێوەیەکی سەرەکی خەباتی چ بۆ مان و خۆپاراستنی وە چ بۆ دەربڕینی بیروڕا و داواکردن و سەندنی مافەکانی، بە ناچاری ڕێگەی خەباتی چەکدار و، هەڵپەی خۆ چەکدار کردن و بە کار هێنانی چەک بوە. هەر بۆیە زۆربەی حیزب و ڕێکخراوەکانی کوردستان هەوڵی پێکهێنانی هێزی چەکداریان داوە. جا لە بەر ئەوەی ئەمانەش لە پەیڕەوی کردنی ڕێوشوێنی پێکەوەژیانی دیموکراتییانە و لە نەریتی پێکەوە هەڵکردنی سیاسی دا کەم تەجروبە بون و، هەمیشە داگیرکەران و ئیمپریالیزمیش لوتیان ژەندۆتە مەسەلەی کوردەوە، بۆیە زۆرجار ناتەبایی و نارێکییەکانی بەینی ئەو هێز و تاقمانە، لە کاتێک دا کە ئەبێ بە ڕێگەی سیاسی لایەلا بکرێن، ئەتەقیتەوە و ئەگاتە پلەی پێکادانی چەکدار و شەڕی خوێناوی، بە جۆرێکی ئەوتۆ کە لە هەندی قۆناغ و لە هەندی کات و شوێن دا بزوتنەوەی کوردی توشی مەترسییەکی زل ئەکا، چونکە خەباتی هێزە کوردیەکانی لە شاری ی ئاسایی خۆی، واتە لە خەبات دژی داگیرکەران و ئیمپریالیزم و نۆکەرەکانیان، لا ئەدا و ناکۆکی نێوان هێزە کوردیەکان ئەتەقیتەوە و ئەوەندە توند ئەبێ بە جۆرێک لە باتی ئەوەی شەڕی قورس و خوێناوی بکەوێتە مەیدانی هێزەکانی کورد و داگیرکەرانەوە، کەوتۆتە ناو ڕیزەکانی کورد خۆیەوە.

لە بە سەر کردنەوەی شریتی ڕوداوەکانی ماوەی چوار - پێنج ساڵی ڕابوردوی نیشتمانەکەمان دا ئەبینین:

- لە کوردستانی تورکیا ئەگەرچی شۆڕشی چەکدار و لەشکری چەکداری تیا نەبوە و حیزب و ڕێکخراوەکانی ئەوێ لە خەباتی ژێرزەمینیی دا بون، کەچی لە گەڵ ئەوەش دا ناکۆکی ئایدیولوجی و سیاسی لە بەینی هەندی حیزب و ڕێکخراوی ئەوێ دا تەقییەوە و کەوتنە کوشتن و تۆقاندنی کادر و ئەندام و دۆستی یەکتری، تا کودەتای سپایی و سەپاندنی حوکمی عورفی جێگەی بە هەمویان لێژ کرد و جموجوڵ و چالاکیی کەم کردنەوە و سەرکردە و کادر و ئەندام و لایەنگرەکانی گرتن و ڕاونان و دەربەدەر کردن.

- لە کوردستانی ئێران دا ئەگەرچی لە پاش ڕوخانی شا جەوێکی ئازاد و دیموکراتی کەم وێنەی خەباتی سیاسی و ململانێ ی ئایدیولوجی خوڵقا بو، بەڵام لە گەڵ ئەستور بونی باسکی چەکداری ڕێکخراوی ئەوێ و لە گەڵ قوڵ بونەوەی ناکۆکییەکانی بەینیان، لەوێش هەندی لە گیروگرفتەکانیان، کە ئەکرا بە ڕێگەی سیاسی چارەسەر بکرێن، جاروبار ئەتەقییەوە و ئەگەیشتە پلەی پێکا هەڵپژانی چەکدار و خوێناوی.

هێشتا ئەم گیروگرفتانەی ناو خۆیان بە لایەک دا نەکەوت بو، هەمو هێزەکانی شۆڕشی کوردستانی ئێران کەوتنە بەر پەلاماری چەکداری هێزێکی تر کە گوایە یەکێکە لە هێزەکانی کوردستانی عێراق.

- لە کوردستانی سوریاش ململانێ ی ڕێکخراوەیی و سیاسی لە بەینی حیزبەکان دا، هەندی جار ئەوەندە توندوتیژ و قوڵ ئەبێ تا ڕادەی لە یەک دابڕان و بە گژ یەکا چونێکی وەها کە ئەگەر لەوێش خەباتی چەکدار لە گۆڕێ بوایە لەوانە بو ئەوێش بگاتە ڕادەی شەڕی خوێناوی و چەکدار لە بەینیان دا.

- له کوردستانی عیراقیش ئەوە چەند ساڵە شەری ناوخۆ بۆتە یەکێک لە گەورەترین کۆسپەکانی ریگەی بۆ پیشەوە چونی جولانەوەکە. لیکدانەوەیەکی بابەتیی رەوتی رووداوەکان و نزیکبکی گشت لایەنی دەری ئەخەن شەری ناوخۆی بەینی هیزە کوردییەکان و خەریک بونیان بە یەکترییەوە لە سەرانسەری کوردستان دا دیاردەیەکی گشتییە، ئەگەرچی لە کوردستانی عیراق و لە کوردستانی ئیران دا لە چاو پارچەکانی تردا گەرمتر و خویناویترە. لە راستی دا توژینەوەی هۆ راستەقینەکانی شەری ناوخۆ دەری ئەخا کە جگە لە کەم تەجروبەیی ئەم حیزب و ریکخراوانە لە مەیدانی پیکەوە ژیانی دیموکراتییانە و، جگە لە تاودانەوەی ململانی ی بیرورای جیاواز و قازانج و دەسکەوتی چینایەتی جۆراوجۆر، قوڵکردنەوەی ئەم دیاردەیە و نانەوەی شەری ناوخۆ بە هیچ جۆر دوور نیە لە فیتی داگیرکەرانی نیشتمانەکەمان و ئیمپریالیزمی جیهانیی و نۆکەرەکانیان، وە لە نەخشە و پیلانەکانی ئەوان بۆ لادانی بزوتنەوەی رزگاری نیشتمانیی گەلی کوردستان لە شا ری ی میژوویی خۆی واتە: شەری داگیرکەران و ئیمپریالیزم و نۆکەرەکانیان، بەرەو شەری ناوخۆی هیزە کوردیەکان لە گەڵ یەکتری واتە «کورداندنی شەرەکە» لە کاتیک دا کە هیشتا گەلی کورد لە قۆناغی شەری رزگاری نیشتمان دایە نەک لە قۆناغی شەری ناوخۆی چینە جیاوازەکانی.

لە قۆناغی ئیستای خەباتی رزگاریخوازانەی گەلەکەمان دا، شەری ناوخۆ، لە دوو دیوی کوردستان دا، لە دیوی عیراق و لە دیوی ئیران، خەتەریکی گەورەی دروست کردوە بۆ سەر بزوتنەوەی رزگاری نیشتمانیی گەلی کورد، بەشیکی گەورەی رەنج و فیداکاری هیزە کوردییەکان لە شەری یەکتری دا بە فیرۆ ئەچی، هیزە کوردییەکان بە شەری سیاسی و چەکدار و ئیعلامی یەکترییەوە خەریک ئەکا و ناتوانن بە چاکی خەریکی دوژمنەکانی گەلەکەمان بن و گورزی کوشندەی تی بسرەوینن، کۆسپ و تەگەرەی زل لە بەردەمی رەوتی بزوتنەوەی رزگاریخوازانەی کوردا دروست ئەبی و ناتوانی تەکانی بە تین و بە گور بەرەو پەیدەبهینانی ئامانجەکانی بدا، دلی کۆمەلانی خەلک لە تیکۆشان سارد ئەبیتەوە..

بۆیە ئەبی لە روانگەیەکی زانستییەوە، سەیری هەلومەرجی نوی ی کوردستان بکەین، ناکۆکییەکانی ئەم قۆناغە هەلبسەنگینین، سروشتەکانیان، ریگەی چارەسەر کردن و شیوەی لایەلا کردنیان دیاری بکەین، فرمانەکانی خۆمان، لەم قۆناغە گرنگەی خەباتی گەلەکەمان دا دیاری بکەین.

ئەبی زۆر بە وریایی و ژیری، زۆر بە هوشیاری و بەرۆشەوە، بە دلسۆزی و تین و تاوی شۆرشگیرانەوە، بە لە خۆبرانیکی تەواو و هەست کردنیکی قوڵەوە بە لیپرسنەوەی میژوویی، لە پلەی ئیستادا هەوڵ بدەین:

لە لایەکەوە - لە رووی سیاسی، ئایدیولوجی، پیشمەرگەیی.. وە خۆمان تەیار و ئامادە بکەین بۆ پەکخستنی هەر پیلانیکی دوژمنانە و بۆ بەرەنگاریی هەر رووداویکی نالەبار و نەویستراو و بۆ بەرپەرچدانەوەی هەر پەلامار و هیرشیکی ئەکریتە سەرمان.

وە لە لایەکی تریشەوە - بەوپەری تواناوە هەوڵ بدەین کە چارەیەکی سیاسی بۆ شەری ناوخۆ لە کوردستان دا بدۆزرێتەوە کە بزوتنەوەی رزگاری نیشتمانی گەلی کورد لە بەلای شەری لاوەکی لا بدا و تەحیلی لە شا ری ی میژوویی خۆی، شا ری ی خەبات و شەر کردن دژی داگیرکەران و ئیمپریالیزم و نۆکەرەکانیان لا بدا و بخریتە سەر لاری ی شەری

هیزه کوردییه‌کان له گه‌ڵ یه‌کتری. (کۆمه‌ڵه، شوباتی ١٩٨٢)

*

وتاری سییه‌م:

کوردستان؟
(مساومه) له گه‌ڵ داگیرکه‌ران یا له گه‌ڵ هیزه ناکۆک و جیاوازه‌کانی کوردستانی داگیر
عیراق و ئیران وه‌کو دو ده‌وڵه‌ت که هه‌ر یه‌کیکیان پارچه‌یه‌کی کوردستانی داگیر
کردوه و به‌شیکی نه‌ته‌وه‌ی کورد ئه‌چه‌وسینیته‌وه، له‌وه‌تی دامه‌زراون، سه‌ره‌ڕای ئه‌و ناته‌بایی
و ناریکییه‌ی به درێژایی میژو له سه‌ر سنور و مه‌زهه‌ب و ڕه‌گه‌ز و، له سه‌ر کاروباری
سیاسی و ئابوری.. هه‌یان بوه، هه‌میشه له کاتی مه‌ترسی دا دژی بزوتنه‌وه‌ی ڕزگاری
نیشتمانی گه‌لی کوردستان ڕیک که‌وتون، پیکه‌وه نه‌خشه و پیلانی کوژاندنه‌وه‌یان داناوه و
ته‌قه‌لایان یه‌ک خستوه. ئه‌گه‌ر هه‌ندیک جاریش، یه‌کیک له‌م دو ده‌وڵه‌ته یارمه‌تی
جوڵانه‌وه‌یه‌کی کوردییان له شوینیک دا دابیت، له چوارچیوه‌ی وازیی تاکتیکی ده‌رنه‌چوه
بۆ یه‌کار هینانی مه‌سه‌له‌ی ڕه‌وای کورد و خه‌بات و خۆ به‌ختکردنی، وه‌کو هیزی زۆر بۆ
بردن و گوشار و ئاژاوه نانه‌وه، بۆ به ده‌سهینانی مه‌به‌ستیکی سیاسی، یا سپایی، ئابوری..
دژی ده‌وڵه‌ته‌که‌ی تر.
په‌نجا ساڵی ڕابوردو چه‌ندین نمونه‌ی هاوکاری ئه‌م دو ده‌وڵه‌ته‌ی تیا ئه‌بینری دژی
گه‌لی کورد، که دواییه‌که‌یان ڕیککه‌وتنه‌که‌ی شا - صه‌ددام بو له جه‌زائیر.

*

ڕوخانی ڕژیمی شا له ئیران، زۆر مه‌سه‌له‌ی له ناوچه‌که‌دا گۆڕی، یه‌کیک له‌وانه
تیکچونه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی هاوکاری و ته‌بایی عیراق - ئیران بو، که به شه‌ڕی پروپاگانده و
ده‌سوه‌ردانه کاروباری ناوخۆی یه‌کتری ده‌ستی پی کرد، تا گه‌یشته وردە شه‌ڕی سه‌ر سنور و
له دوایی دا هه‌ڵگیرسانی جه‌نگ له به‌ینیان دا.
هه‌ڵگیرسانی جه‌نگ له به‌ینی ئه‌م دو ده‌وڵه‌ته‌دا، که به هۆی زیاد بونی ده‌رامه‌تی
نه‌وته‌وه له حه‌فتاکان دا، ماکینه‌یه‌کی سوپایی و پولیسی گه‌وره و خورتیان دروست کرد بو
بۆ دامرکاندنه‌وه و داپلوسینی گه‌له‌کانی خۆیان و بزوتنه‌وه شۆڕشگیرییه‌کانیان، هه‌لیکی
له‌باری ڕه‌خساند بۆ گه‌لانی ئه‌و دو ده‌وڵه‌ته به گشتی، بۆ ئه‌وه‌ی له یاتی ئه‌وه‌ی له شه‌ڕی دو
ده‌وڵه‌تی چه‌وسینه‌ردا، یه‌کتری شه‌ق و په‌ق بکه‌ن، هه‌وڵ بده‌ن بۆ ڕوخاندنی ده‌سه‌ڵاتی
زۆردارانه‌ی چینه حوکمڕانه‌کان و ڕوخاندنی بنچینه‌کانی «ئیستیبدادی شه‌رقی» که به
ناشیرینترین شیوه‌ی له‌م ساڵانه‌ی دوایی دا هه‌م له حوکمی صه‌ددام و حیزبه فاشیستییه‌که‌ی
دا و هه‌م له حوکمی خومه‌ینی و ده‌سه‌ڵاتی ئاخونده‌کانی ئیران دا، به دی ئه‌کری.
هه‌ڵگیرسانی جه‌نگ ئه‌گه‌ر بۆ گه‌لانی هه‌ردو ده‌وڵه‌ت هه‌لیکی له بار بوبی
بیقۆزنه‌وه، بۆ چاکتر کامل کردنی هه‌لومه‌رجی دۆخی شۆڕشگیرانه و گۆڕینی بنه‌ره‌تیی
خه‌ریته‌ی ده‌سه‌ڵاتی سیاسی چینه‌کانی هه‌ردو کۆمه‌ڵ، ئه‌وا بۆ گه‌لی کورد هه‌لیکی میژویی
ئه‌وتۆ بو که له میژوی نوی ی دا بۆ یه‌که‌مین جار بو شتی وای لی هه‌ڵبکه‌وی، که له ناو
هه‌ردو ده‌وڵه‌ت دا دو بزوتنه‌وه‌ی ئوپوزیسیونی خورت و دیموکرات و پیشکه‌وتنخواز، وه له
ناو هه‌ردو به‌شه‌که‌ی کوردستان دا دو جوڵانه‌وه‌ی سیاسی - چه‌کداری فراوانی خاوه‌ن بنکه‌ی
جه‌ماوه‌ریی تیدا بی، که هه‌ر یه‌که‌یان خاوه‌نی به‌رنامه و سه‌رکردایه‌تی و ڕیکخراوی سیاسی

و چەكدار بی، لە سەر خاكی خۆی.

هەرچەندە هاوكاری هێز و حیزبەكانی هەردو دیو لە ئاستی پێویستیەكانی قۆناغەكەدا نەبو، بۆ قۆستنەوەی ئەو هەلە مێژوییەی، كە دو دوژمنی دێرینە و بە هێزی گەلی كورد، سەدان هەزار سەربازیان دژی یەكتری لە مەیدانی جەنگێكی قورس و درێژی مایەپوچ دا بەر دابوە گیانی یەكتری، بۆ ئەوەی بە پێ ی گۆڕانەكانی هەلومەرجی نوێ ی نەتەوەیی و ناوچەیی و جیهانی.. چاو بگێرنەوە بە بەرنامەكانیان دا، بگرە بە ستراتیجی گشتی جولانەوەی كوردا لە هەردو دیو، بۆ دانانی ڕێوشوێنی ناوكۆیی كاركردن و، تەكاندانێكی نوێ بە خەباتی كورد، لە ڕوی دروشم و ڕێباز و شێوەی كاركردنی و هاوپەیمانیتیەوە.

لە كاتێك دا توانای ئەمە لە گۆڕێ بو، بەلام بۆچونی زاڵ و ڕەوتی ڕوداوەكان وەها ڕۆیشت كە هێزە سیاسی - چەكدارەكانی كوردستان هەر لایەنە لە دیوی خۆی دا و لە سنوری بەرنامە و ستراتیجی خۆی دا كەلك وەربگرێ لە هەلی خەریك بونی دەولەت و سوپای داگیركەری ولاتەكەی خۆی بە جەنگێكی دەرەكی قورسەوە، بۆ گەشە پێدانی جولانەوەكەی و بەدەسهێنانی سەركەوتنی سیاسی و سپایی.

هەلگیرسانی جەنگی عیراق - ئێران هەلێكی لەبار بو لۆ تێكرای ئۆپۆزیسیۆنی عیراق و دوژمنەكانی ڕژێمی صەددام، وە بە تایبەتی بۆ گەلی كورد و هێزە سیاسی - چەكدارەكانی كوردستان چونكە ئەیانتوانی كەلكێكی گەورەی لێ وەربگرن بۆ هەلگێڕانەوەی تای لاسەنگی تەرازوی هێزەكانی ڕژێم و گەلی كورد، بە تایبەتی كە صەددام و حیزبە فاشیستەكەی لە ئەنجامی جێگیربونی دۆخی ناوەوەی دا و لە ئەنجامی زیادبونی دەرامەتی نەوت و زیادبونی ژمارەی هێزە چەكدارەكانی و تفاقی جەنگی و دەسگرتنی تەواوی بە سەر هەمو شوێنە گرنگەكانی كوردستانی عیراق دا، لە دوای ئاشبەتاڵی ١٩٧٥، ناهاوتاییەكی سپایی گەورە و نابەرامبەرییەكی بێ وێنەی ئەوتۆ لە بەینی هێزی پێشمەرگە و هێزە چەكدارەكانی ڕژێم دا دروست بوبو، كە لە دابەشكردن و بەراوردكردنی ژمارەی هەردولادا، یەك پێشمەرگە زیاتر لە دوسەد چەكداری ڕژێمی عیراقی بەرئەكەوت. تەنانەت هەندێ جار جگە لە هێزی پیادە و جاش كە هێرشیان سەر مەفرەزە یا كەرتێكی پێشمەرگە، ژمارەی ئەو هالیكۆپتەرانەی بەشداری هێرشەكە ئەبون، لە ژمارەی پێشمەرگە پەلاماردراوەكان زۆرتر بون.

لە باری نابەرامبەری ماددی و بەشەری دا، لە بەینی پێشمەرگە و ڕژێم دا، هەر هێزی مەعنەوی و باوەر بو بە ڕەوایی و ڕاستی مەسەلەكە، كەموكوڕییەكانی پێشمەرگەی پڕ ئەكردەوە و لاسەنگییەكەی هەردوتای تەرازوی هێزەكانی ڕاست ئەكردەوە. لە گەل ئەوەش دا بە درێژایی ساڵانی ٧٦ - ٨٠. ڕۆڵە دلێرەكانی كوردستان نەك هەر بەوپەڕی قارەمانەتیەوە بەرگەی دژوارییەكانی هەلومەرجی خەبات و هێرش و پەلامارەكانی دوژمنیان گرت و بەس، بەلكو لە زۆر مەیدان و شوێن دا جلەوی دەسپێشكەرییان لە دەس دوژمن دەرهێنا و دەیان داستانی قارەمانێتییان نوسیەوە و سەدان سەركەوتنی دیاریان لە شەرگەكان دا بە دەس هێنا.

هەلبەتە هەلگیرسانی جەنگی عیراق - ئێران بۆ پێشمەرگە شاییەكی خۆش بو، چونكە سپا و هێزە چەكدارەكانی عیراق، ئیتر نەیانئەتوانی بەو خەستییە هێرش بهێنن و

بەو چەشنە لە کوردستان دا هێزەکانیان دابەش و جێگیر بکەن و بە گوێرەی توندبوونی شەڕ
و پێکادان ئەبوایە ئیتر هەندێ لە هێزە داگیرکەرەکانی کوردستان بکێشنەوە و بیبەن بۆ
مەیدانی جەنگ لە گەڵ ئێران و لە هەندێ شوێنی تریش دا هێزەکانیان تەنک بکەن.

خەریک بوونی هێزەکانی دوژمن بە شەڕی سپایەکی نیزامی هاوتای خۆیەوە لە
جبهەیەکی ترەوە، دەسەڵاتی لە کوردستان دا لاواز ئەکرد و توانای شەڕکردنی کەم ئەکردەوە
و نوقتەی زەعیفی لە ناوچەکان و بازێڕ و ئۆردوگاکان دا ئەدا بە دەستەوە.. ئەمانەش
هەموو زەمینەی لەباری بەرزکردنەوەی رادەی چالاکی و وەشاندنی دەستی کارێگەریان لە
دوژمن خۆش ئەکرد. بەڵام لە هەمان کات دا خەریک بوونی هێزی پێشمەرگەش بە شەڕی
ناوخۆ و ناکۆکی دروستکراوی لاوەکییەوە، یەکێ هێزەکانی پێشمەرگەی ئەخست بۆ
قۆزستنەوەی ئەم هەلە و بە گەڕ خستنی هەموو وزە و توانای دژی ڕژێم و هێزە
داگیرکەرەکانی لە کوردستان دا.

تەرخانکردنی هەموو تەقەلا و توانای هێزی پێشمەرگە و ڕێکخراوەکانی یەکێتیی
نیشتمانی لە مەیدانی چەکدار، سیاسی، ئیعلامی.. دا بۆ ئەنجامدانی فرمانی سەرەکی لە
یەکلاچوونی ڕژێم دا، لە هەلومەرجی ئەوسای کوردستان دا کە هۆکانی شەڕی لایەلا و
تەقینەوەی ناکۆکی لاوەکی لە کایەدا بوو، پێویستی بە چوارچێوەیەکی گشتی جوڵان و
بزوتن بوو لە سەر ئاستی کوردستان، عێراق و، ناوچەکە، بۆ کۆکردنەوەی هەموو هێز و
تواناکان دژی ڕژێم، یا هیچ نەبێ خاوکردنەوەی گرژی نێوانیان، بۆ ئەوەی لە باتی ئەوەی
بە یەکترییەوە خەریک بن هەر یەکەیان لە قوڵی خۆیەوە بە دوژمنەوە خەریک بێ.

*

هەڵگیرسانی جەنگی عێراق - ئێران دۆخێکی وەهای دروست کرد کە دەوڵەتەکانی
عێراق و ئێران، وە هێزەکانی دژی عێراق و هێزەکانی دژی ئێران، هێز و دەوڵەتانی ناوچەکە
تێکڕا کەوتنە جوڵان و وەرگرتنی هەڵوێست و، ناچاری کردن ڕیزبەندییەکی نوێ هەڵبژێرن لە
دۆستایەتی، دوژمایەتی، هاوکاری، نۆکەرایەتی، بێلایەنی..

لە لایەکەوە - دەوڵەتی عێراق و دەوڵەتی ئێران هەریەکەیان هەوڵی ئەدا بۆ ئەوەی
سود لە خەباتی کورد وەربگرێ لە ململانێی سپاییەکەی دا وەکو بەشێک لەو جەنگەی دژی
ئەوی تر ئەیکرد، وە هەر یەکەیان بە پێ ی تێگەیشتن و بۆچوونی خۆی، هەوڵی ئەدا دەس
بخاتە ناو هێزە سیاسی و تەنانەت هێزە عەشایەری و دینییەکانی کوردیشەوە، وە لە ڕوی
سپایی و سیاسییەوە کەڵک لە جوڵانەوەی کورد وەربگرێ بۆ قورسکردنی تای تەرازوی
هێزەکانی خۆی لە شەڕدا.

لە لایەکی تریشەوە - حیزب و هێزەکانی کوردستان، ئەوانیش هەر یەکەیان بە پێ
ی بۆچوون و تێگەیشتنی خۆی، هەر یەکە لە لای خۆیەوە کەوتە وەرگرتنی هەڵوێست و
هەوڵدان بۆ وەرگرتنی کەڵک لە تەقینەوەی ناکۆکییەکانی بەینی عێراق و ئێران و گەیشتنی
بەوپەڕی توندوتیژی واتە پلەی جەنگ، چ بە دروستکردن یا بەهێزکردنی پەیوەندی لە گەڵ
ئێران و چ بە دروستکردنی (محور) لە گەڵ هێزەکانی تردا دژی ڕژێمی عێراق.

بێگومان جموجوڵ و هەوڵدانی هیچ کام لەو لایەنانەش، بە کارێکی سەیر و
ناتاسایی دانانرێ، بەڵکو لە هەلومەرجێکی وەهادا شتێکی ئاسایییە و چاوەڕوانکراوە.

حشع و حسک و قم کە لە هێزەکانی کوردستانی عێراقن و ڕێگەی ململانێ ی

چەکداریان گرتوە دژی ڕژێمی عێراق.. هەر یەکەیان بە جۆرێک و بە شێوەیەک
هەلویستی خۆی دیاری کرد لە جەنگی عێراق - ئێران، وە هەر یەکەیان بە جۆرێک
هەلویستەکەی خۆی هەم بە داوودەزگا ڕەسمیەکانی ئێران ڕاگەیاند و دایە دەزگاکانی
ڕاگەیاندنی ئێرانی (رادیو، تەلەفزیون، ڕۆژنامە)، وە هەم لە بەیان و بلاوکراوەکانی خۆیان
دا چەند بارەیان کردوە. ئەگەرچی ئەمانە بە جیا هەلویستی خۆیان دەربڕی بو، بەلام
ناوەرۆکی هەلویستی هەر ۳ لاکەیان چەن حوکمێکی لە یەکچوی تیا ئەخوێنرایەوە کە
بریتی بون لە:

أ. دەربڕینی نارەزایی توندوتیژ لە هەلگیرساندنی شەر.
ب. توندکردنی مسئولیەتی هەلگیرساندنی شەرەکە لە ملی عیراق.
ج. پشتیوانیکردنی تەواو لە حکومەتی ئێران دژی حکومەتی عیراق.

هێزەکانی ئێمە یەکێک بو لەو هێزانەی ئەبوایە لە هەمو لایەک زیاتر سود لە
ناکۆکی ئێران - عێراق و جەنگەکەی بەینیان وەربگری، بە تایبەتی چونکە لە چاو
هێزەکانی تردا، ئەم گەورەترین هێزی شەرکەر بو دژی عێراق لە سەر ئەرزی کوردستان.
جگە لەمەش هێز و ڕێکخراوەکانی ئێمە و جەماوەری خەلک.. لە ماوەی چەن سال شەری
نابەرامبەر و خەباتی سەخت و دژواردا ئازارێکی زۆریان لە دەس حکومەتی عیراق و دەزگا
دامرکێنەرەوەکانی و هێزە داگیرکەرەکانی چێشت بو، کە لە هی ئەوانیتر زۆرتر بو، ئەمەش
هەمو جۆرە هەولدان و هاوکاریەکی حەلال ئەکرد دژی ڕژێمی عیراق بۆ «هەق» لی کردنەوە
و «هەق» لی سەندنی. لە مانەش هەموی گرنگتر: ئەو کاتە چەندین بەرژەوەندی و قازانجی
گرنگ و کاریگەری لە ناو ئێران و لە بەر دەسەلاتی ئێرانیەکان دا بو، بە تایبەتی
وەجبەیەکی گەورەی چەک، کە لە ولاتێکی دۆستەوە، ینک لە سەر پەیمان و بەلێنی
ئێرانیەکان، گواستبویەوە ناو ئێران بۆ ئەوەی لەویوە بیگەیەنێتە کوردستانی عیراق.. لە
گەل ئەمانەش دا هەمو، ئێمە ئامادە نەبوین لەو هەلومەرجەدا بە پێچەوانەی هەلسەنگاندن و
بۆچونەکانی خۆمانەوە هەلپەرستانە بجولێینەوە، یان هیچ مەرجێکی ئێرانیەکان قەبول
بکەین کە لە گەل سەرەتاکانی خۆمان یا قازانج و دەسکەوتە بنچینەییەکانی نەتەوەی کوردا
نەگونجی.

هەر لەم ڕوانگەیەوە هەم (عرض) ی ئێرانی و مەرجەکانی ئەوانمان دایەوە دواوە و
پشتیوانیمان لە حکومەتی ئێران نەکرد، بەو جۆرەی ئەوان ئەیانویست. لەو شەرەدا دژی
عێراق. هەم (عرض) عیراقی و مەرجەکانی ئەوانیشمان ڕەت کردەوە و پشتیوانیمان لە
حکومەتی عیراق نەکرد، بەو جۆرەی ئەوان ئەیانویست لەو شەرەدا دژی ئێران. بەلکو لامان
وابو کە ئەبی ئەو هەلە مێژوییە بقۆزرێتەوە و شەر توند بکری، مەک لە گێژاوی (مساومە)
ی سوک و پروپوچ و کاتی دا لە گەل دەولەتی ئێران یان لە گەل دەولەتی عیراق دا بزر
بکری و لە دەس بدری و، گەلی کورد بهاوێژرێتە داوی فروفێلی تاکتیکیی یەکێکیانەوە و
لە ئەنجام دا ببێتە قوربانیەکی سەربڕاوی ڕێککەوتنەوەی ئەوان. وە ئەگەر (مساومە)ش
هەر پێویست بی، ئەوا ئەبی لە گەل هێزە ناکۆک و جیاوازەکانی کوردا بکری نەک لە گەل
داگیرکەرانی کوردستان. (کۆمەلە، شوباتی ۱۹۸۲)

*

ئەنوەر حەسەن و قازان

ئەنوەر حەسەن گەنجێکی هەڵکەوتوی کەرکوک بو. کە دوای ئاشبەتاڵ گیرا خوێندکاری کلیەی هندسە بو لە بەغداد. ئەویش وەکو هاوڕێکانی حوکم درا و لە زیندانی ئەبو غریب دا مابوەوە تا لە عەفوی ٧٨ دا بەر بو. هەر ئەو کاتە هاتە ریزی پێشمەرگەوە. لە گەڵ ٩ کادری تر نێردران بۆ لوبنان بۆ مەشقی جەنگی دوای گەڕانەوەی کرا بە فەرماندەی هەرێمی ٢ ی کەرکوک.

لە ڕۆژی ٥ ی مارتی ٨٢ دا هێزێکی تێکەڵاوی جەیش و جاش بە پشتیوانی هالیکۆپتەر لە گوندی قازان هەڵی کوتایە سەر ئەنوەر و هاوڕێکانی کە بە هەمویان ٢٢ کەس بون. لەم شەڕە نابەرامبەرەدا ١١ کەس کوژرا: ئەنوەر حەسەن. ڕزگار جەلال (هێمن) ماموستا عەبدولخالق صالح (ئاسۆ). ماموستا عەبدوللا صالح (چیا). سوارە شیخ صدیق. کامەران مام عومەر. کەریم چەمچەمالی (گۆران). نوعمان عەبدی. حەمە شوکر بلوکێنی. نەجمەدین فاتیح (شەپۆل). موەفەق تەقی.

زۆری ئەم پێشمەرگانە کەرکوکی بون. ڕاستیەکەی ئەمە زەرەرێکی گەورە بو، چونکە پاشەڕۆژێکی باش لە ئەنوەر و هەندێ لە کادرەکانی تر ئەکرا.

*

یەکێتیی نوسەرانی کوردستان

حەمەی حەمە باقی لە زیندان بەربوبو، بەلام نەیئەویست خۆی پیشانی کەس بدات. حەمە پێش گرتنی لە چەند کۆڕێکی ئەدەبی دا شیعری خوێند بوەوە یەکێکیان بە ناونیشانی «بروخێ بێدەنگی» شیعرەکانی ڕەمزی بون، بەلام دژی زوڵموزۆری بەعس. یەکێ لەو برادەرانەی، لە ڕاگەیاندنی یەکێتی کاری ئەکرد، لە گەڵ هەندێ لە ئەدیبەکانی سلیمانی نێوانی خۆش بو. هات بۆ لام باسی حەمە و هەڵویستی ئازایانەی سیاسی بۆ کردم، داوای لێ کردم نامەیەکی بۆ بنوسم. ئیمە پێشتر ناسیاویمان نەبو. نامەیەکم بۆ نوسی. برادەرەکە بۆی نارد و دوایتر خۆی بە نهێنی چوەوە بۆ سلیمانی. چەند نامەیەکم پێ دا نارد بۆ چەند کەسێکی تریش. حەمە بڕیاری دابو بێتە شاخ و بێ بە پێشمەرگە. لە شۆڕشی ئەیلول دا ماوەیەک لێپرسراوی ناوچە بو لە هێزی ڕزگاری.

حەمە هاتە دەرەوە قسە و باسی سیاسی و ئەدەبی زۆرمان کرد. بە لایەوە چاک بو لە گەڵ ئەدیبەکانی کورد لە ناو شارەکان دا پەیوەندی دۆستانە دابمەزرێنین. لە سەر داوای ئەو، مامجەلال و من، چەندین نامەمان نوسی بۆ زۆری ئەدیبە کوردەکان لە سلیمانی، هەولێر، بەغداد.. خۆی نامەکانی بۆ بردن. ئەمە کارێکی باشی تێ کردن. کە هاتەوە بیری دامەزراندنی یەکێتی نوسەرانی لە لا گەڵاڵە بوبو بە تایبەتی بەعس بڕیاری هەڵوەشاندنەوەی یەکێتی نوسەرانی کوردی دابو.

تاقمی ئەدیب و نوسەر ڕویان کرد بوە شاخ، بەلام بە سەر حیزبەکان دا دابەش بوبون. لە مانەش هەندێکیان خۆیان خۆیانیان بە ئەدیب و نوسەر ئەزانی، ئەگینا بە پیوانەی ئەدەبی بە «کۆلکە ئەدیب» یا بە «کۆلکە نوسەر» یش دانئەنران.

هەڵویستی یەکێتی لە یەکێتیی نوسەران بە مجۆرە بو: یەکێتیەکەیان دور بێ لە دەستێوەردانی حیزبەکان و، «نان و ئازادی» و پێویستیەکانی چاپ و بڵاوکردنەوەی بەرهەمەکانیان بۆ دابین بکرێ.

هەندێ لە نوسەرەکان چەند کۆبونەوەیەکیان کرد و، بە هاودەنگی لە گەڵ ژمارەیەکی زۆر لە نوسەرانی شار، «یەکێتی نوسەرانی کوردستان» یان پێک هێنا و، گۆڤاری «نوسەری کوردستان» یان بڵاو کردەوە
لەم گۆڤارەدا بەرهەمی ئەدەبیی نوسەرانی شاخ و چەندین کەس لە نوسەرانی ناسراوی شار، وەکو: شێرکۆ بێکەس، حسێن عارف، مستەفا سالح کەریم، رەئوف بێگەرد، دلشاد مەریوانی، تایەر سالح سەعید.. لە ژێر ناوی نهێنی دا، بڵاو کرایەوە.
هەروەها چەندین کۆمەڵەی شیعر، لەوانە: کۆمەڵە شیعری حەمەی حەمە باقی، شێرکۆ بێکەس، حسێن مەولود، جەمیل رەنجبەر و، کۆمەڵە چیرۆک و بابەتی تر لە کتێبی سەربەخۆدا بڵاو کرایەوە.

*

هەوڵێکی سەرنەکەوتو لە گەڵ حسک

حەمەی حەمە باقی کە هات بۆ شاخ، هەوڵی ئەدا بە هاوکاری لە گەڵ نوسەرانی کە دابەش بوبون بە سەر لایەنەکانی جودا، یەکێتیی نوسەرانی کوردستان گەشە پێ بدا. لە هەمان کات دا لەو ڕێگایەوە زەمینەی جۆری لە ئاشتبونەوە خۆش بکا. حەمە و زۆر کەسی تریش زۆر جار باسی هەوڵی ئاشتبونەوەیان لە گەڵ ئەکردین و، ئامادەیی خۆیان دەربڕی بۆ ناوبژی و هێنان و بردنی نامە و پەیام.
حەمە لە گەڵ حاجی برایم دۆستایەتی کۆنیان هەبو. بە هەوڵی ئەو دانیشتنێکی لە شێنی ڕێک خست لە یەکێتی عومەری حاجی عەبدوڵلا و من و، لە حسیک تایەری عەلی والی و حاجی بەشدار بون.
پاش هەندێ قسە و باس هاتینە سەر باسەکان. حاجی لە میانەی قسەدا وتی: «مامجەلال برا گەورەی ئێمەشە..» من زو قسەکەم پێ بڕی، وتم: «کاک حاجی با واز لەم جۆرە موجامەلانە بهێنین. نە ئێوە مامجەلال بە براگەورەی خۆتان ئەزانن و، نە ئەویش خۆی بە براگەورەی ئێوە ئەزانێ. ئەوە چەند ساڵە ئێوە قسەی پێ ئەڵێن. چاکتر وایە بە ڕاشکاوی باسی هۆی ناکۆکییەکان بکەین.»
هەردو لامان ئارەزویەکی قوڵمان بۆ ئاشتبونەوە و ئاساییکردنەوەی پەیوەندیەکانمان دەربڕی. لە بەر ئەوەی لە دەس پێ کردنەوەی شۆڕشەکەدا لە گەڵ ئەمان پێکەوە بوین و، ساڵانێکمان لە ناو یەکێتی دا پێکەوە بە سەر برد بو. لە ناو ڕێکخراوەکانی تردا ئەمانمان لە هەمویان بە نزیکتر دائەنا لە خۆمان. ئێمە باری سەرنجی خۆمان بۆ ڕون کردنەوە. زۆر لە مێژ بو ئێمە لامان وابو هۆکانی هەڵگیرسانی شەڕی نێوان ڕێکخراوە کوردییەکان: فرە - لەشکری و، حوکمڕانی و، پارەیە.. پێشنیارمان بۆ کردن: هەر ڕێکخراوە لە کاروباری ئایدیولوجی، سیاسی، ڕێکخراوەیی دا سەربەخۆ بێ، بەڵام داوودەزگاکانی جوڵانەوەکە، بە تایبەتی پێشمەرگە و ڕاگەیاندن و دەسکەوتی دارایی، وەکو نمونەیەک بۆ دەسەڵاتی پاشەڕۆژی کورد، یەک بخەین.
لەو کاتەدا توانای یەکێتی زۆر زیاتر بو لە هی ئەوان. ژمارەی پێشمەرگەی زۆرتر و، سەرچاوەی دەسکەوتی دارایی فراوانتر و، دەزگای ڕاگەیاندنی: رادیو و چاپخانە، گەورەتر بو. لە هەمو ئەو شتانەدا ئەبوین بە هاوبەش. ئەوان وەکو حیزب قازانجێکی زۆرتریان ئەکرد. بۆ ئەوەی دڵنیایان بکەین کە ئەوە بۆ هەڵلوشینی ئەوان نیە، پێشنیارمان

کرد فەرماندەی گشتی پێشمەرگە و زۆری فەرماندەی هەرێمەکان لەوان بێ، کەسێکی وەکو کاک تایەر دابنێن، چ ڕێوشوێنێکی تریش بە (ضمان) ئەزانن بۆ دڵنیایی ئەوان ئێمە ئامادەین بیکەین.
نوێنەرەکانی حسک بیرەکەیان لا پەسند بو، داوایان لێ کردین بیروراکانی خۆمانیان بۆ بکەین بە پرۆژەیەکی نوسراو بۆ لێکۆلینەوەی لە مەکتەبی سیاسی حیزب دا بۆیان بنێرین.

*

ئێمەش لە ڕۆژی ۹ ی مارتی ۱۹۸۲ دا پێشنیارەکانی خۆمان لەم پرۆژەیەدا بۆ ناردن:

*

یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان دوای هەڵسەنگاندنی باری سیاسی و هەلومەرجی کوردستان و عیراق و بە ڕەچاو کردنی دەسکەوتەکانی بنەرەتیی خەڵکی کوردستان و عیراق و دژی شۆرشە عیراقییە دیموکراتیەکەمان بە چاکی زانی بەم یادداشتە هەوڵ و تەقەلای یاشکردنەوەی پەیوەندییەکانی هەردولامان و پێکهێنانی هاوخەباتییەکی چەسپاو لە نێوانمان دا بهێننە قۆناغی پێویست، قۆناغی دارشتنی پەیوەندی و هاوخەباتییمان لە سەر چەند سەرەتایەکی چەسپاو کە ئەتوانی تا سەر بێت و بە ڕاستی و بە جیددی برایەتی و هاوخەباتی نێوانمان پێک بێت و بچەسپێت.
بۆیە بە پێویستمان زانی پێشنیارەکانمان بۆ دو قۆناغ کە پێکەوە بەستراوە بخەینە بەرچاوتان، بە هیوای ئەوەی ئێوەش بە چاوی پەرۆش و گیانی هەست کردن بە بەرپرسیارێتی نیشتمانییەوە هەڵیان بسەنگێنن و لە ڕەخنە و پێشنیارەکانی خۆتان بە نوسین ئاگادارمان بکەنەوە تا لە کۆبونەوەی داهاتوی نوێنەرانی دەسەلاتداری هەردولا گفتوگۆیان لە سەر بکرێت.
قۆناغی یەکەم:
یەک و حسک بەڵێن ئەدەن بە یەکتری کە:
۱. هیچ کامیان لە گەڵ حیزب و لایەنێکی دیکەدا هاوکاری سیاسی و ئیعلامی و سەربازی نەکات دژی ئەوی دیکەیان بێت.
۲. هیچ کامیان لە سەر حسابی ئەوی دیکەیان، یان بۆ دژایەتی سیاسی و سەربازی و ئیعلامی ئەوی دیکەیان داخلی هیچ جەبهە یان لیژنەی تەنسیق یا ڕێککەوتنێکی دوقولی نەبن لە گەڵ هیچ حیزب و لایەنێکی دیکە.
۳. هەردولا ئازادی کاری سیاسی و ئیعلامی و سەربازی دژی ڕژێم و داوودەزگاکانی و، ئازادی گەشەکردنی تەنزیمی و پێشمەرگەیی، بەو مەرجەی بۆ زەرەردانی ئەوی دیکە، لە هەمو شوێنەکانی کوردستان بۆ یەکتری بسەلمێنن.
٤. هەردولا نابێ پەنا بەرنە بەر ڕێگەی هێرشی چەکدار یا هێرشی ئیعلامی دژی ئەوی دیکەیان بۆ چارەسەر کردنی ناکۆکی و گیروگرفتەکانی بەینی هەردولا.
٥. هەردولا پەیرەوی ڕێگەی سیاسی و گفتوگۆی دیموکراتی دەکەن بۆ چارەسەرکردنی گیروگرفت و ناکۆکیەکانی بەینی هەردولایان.
٦. هەردولا حورمەتی بیروباوەر و ڕێکخستنی ڕێبازی یەکتری بگرن و، ئەندام و

پیشمەرگە و دەستەکانی خۆیان بە گیانی دۆستایەتی و هاوکاری و پەیوەستی بە دەنگەوەچونی یەکتری ئامۆژگاری بکەن.

٧. هەردولا هێزەکانی پیشمەرگە و ریکخراوەکانی خۆیان هان ئەدەن بۆ تەرکیز کردنە سەر رژێم و داوودەزگاکانی و بۆ کاری هاوبەش و بۆ دانانی نەخشە و پلانی هاوبەش.

٨. هەردولا هەول ئەدەن هەلویستە گشتیەکانیان لە روداوە گرنگەکانی دینە پیشەوە بە ریگەی گفتوگۆ یەک بخەن، لە کاتی پەلاماردانی لایەکیان دا لە لایەن لایەکی دیکەوە بە ناڕەوا، لایەکەی دیکە داکۆکی لی ئەکات.

٩. هەمو ئەو بریار و ئامۆژگاریانەی پیچەوانەی ئەم ریککەوتنەن و پیشتر لە سەرکردایەتی و دەزگاکانی هەر کام لەم دولایەنەوە بە نهێنی یا بە ئاشکرا دەرچوە، هەلئەوەشێتەوە ئیتر کاریان پی ناکریت.

ئۆتاغی دوەم:

١. ینک و حسکع پەلێن ئەدەن کە ئازادی ژیانی حیزبایەتی بۆ خۆیان و هەمو حیزب و ریکخراوە سیاسی و دیموکراتیەکانی کوردستان ئەسەلمێنن و، لە سنوری دەسەلاتی خۆیان دا ئەپارێزن.

٢. ینک و حسکع پەلێن ئەدەن کە هەولی خۆیان یەک بخەن بۆ ئامادەکردنی هەلومەرجی یەکخستنی هەمو داوودەزگا گرنگەکانی شورش لە روی سەرکردایەتی و بەرنامەی گشتی و هێزە چەکدارەکانی و شیوەی کارکردنی و بەرێوەبردنی ناوچەکانەوە بە:

یەکەم: یەکخستنی هێزی پیشمەرگە لە روی سەرکردایەتی و شیوەی ریکخستن و شیوەی شەرکردنیەوە، بە جورێک بیێتە سوپای یەکگرتوی هەمو گەلی کورد لە کوردستانی عیراق دا کە هەمو حیزب و ریکخراوەکان بە جیاوازی بیروباوەریان بەشداری تی دا بکەن.

دوەم: پیکهێنانی بەرێوەبەرایەتی یەکگرتو لە ناوچەکان دا کە نوێنەری دەسەلاتی کۆمەلانی خەلک و شورش بی لە ناوچەکان دا بۆ ریکخستنی پەیوەندیەکانی نێوان دانیشتوان.

سێیەم: یەکخستنی دەرامەتی مالی، چ ئەوەی لە ناوەوە دەس ئەکەوی و چ ئەوەی بە یارمەتی لە دۆستەکانی دەرەوە وەرئەگیری، بۆ سەرف کردنەوەی بە سەر داوودەزگاکانی شورش دا.

چوارەم: یەکخستنی سیاسەتی ئیعلامی شورش و توانای لایەنە بەشدارەکانی لە داوودەزگای ئیعلامیی یەکگرتودا لە ناوەوە و دەرەوە.

*

مەیدانی ئازاد

لە کاتیک دا حشع لە ژیر سایەی بەعس دا سەرکردایەتیی حیزبی بەعسی لە ژیانی سیاسی عیراق دا لە حوکمرانی و لە جبهەدا سەلماند بو، ریکخراوە دیموکراتیەکانی خۆی هەلوەشاند بوەوە، هیچ جۆرە چالاکیەکی لە ناو هێزە چەکدارەکانی عیراق دا نەنواند، لە کوردستان بە پیچەوانەوە ئەجولایەوە. ئامادە نەبو دەس لە پچوکترین دەسکەوتی حیزبی خۆی هەلبگری. ئەیویست ئەوەی لە لای بەعس دۆراند بوی لیرە مایەکەی دەر بهێنیتەوە. لە بەرامبەر ئەم بیرەی ئیمەدا: بیری یەکخستنی داوودەزگاکانی شورش، یەکخستنی پیشمەرگە

و دارایی و ڕاگەیاندن، حەشع لەوەتی گوێزایەوە بۆ شاخ بیرێکی پێچەوانەی هێنا بوە
کایە: کوردستان مەیدانێکی ئازاد بێ بۆ چالاکی سیاسی و پێشمەرگەیی هەمو حیزبەکان
بە بێ جیاوازی بیروباوەڕیان. حیزبەکانی تریش ئەم باڵۆزەیەیان دوبارە ئەکردەوە.
مەبەستیان لە مەیدانە ئازادەکە، ناوچەکانی چالاکی یەکێتی بو، ئەگینا هیچ
لایەکیان باسی یادینانیان نەئەکرد کە پارتی پاوانی کرد بو بە تەنیا بۆ خۆی.
مەبەستیشیان لە چالاکی سیاسی و پێشمەرگەیی، حوکمڕانی ناوچەکان و،
کۆکردنەوەی گومرگ و باج و سەرانە و، گرتن و بەردانی خەڵک بو، نەک شەڕ کردن لە
گەڵ هێزە چەکدارەکانی بەعس. لە ناو ئەو هێزانەدا زۆر کەس هەبون، دەیان ساڵ چەکیان بە
شانەوە بو، بەڵام تەنیا یەک جار توشی شەڕ نەبوبون لە گەڵ هێزەکانی حکومەت.
خۆپەرستی لە ناو سەرانی ڕێکخراوە کوردییەکان دا زۆر قوڵ بو، زۆریان ئەوەیان
پێ گەورەتر و خۆشتر بو، کە سەرکردەی حیزبێکی ۱۰ کەسی بێ، نەک ئەندامی
سەرکردایەتی یەککگرتوی جوڵانەوەیەکی ۱۰ هەزار کەسی. بۆ پاساودانی ئەمەش زۆرجار
«تەنگوچەڵەمەی باوەڕ» یان ئەکرد بە بیانوی یەک نەگرتن و، یەک نەخستنی
داووودەزگاکانی جوڵانەوەکە. تەنگوچەڵەمەی بێ باوەڕیان ئەوەندە قوڵ کردبو، هەر لایەک
هەمو قسە و پڕۆژە و کرداری لاکەی تری، ئەگەر بە نیازی باشیش بوایە، بە جۆرێکی تر
لێک ئەدایەوە. لای وایو ئەو ماستە بێ مو نیە و، لە بن ئەو شتە باشەدا پیلانێک یا
نیازێکی خراپ و دوژمنانە حەشار دراوە.
هەر بۆ ئەو بێ باوەڕییە دروستکراوە، لێرەدا دو نمونە ئەهێنمەوە:
- ملازم محەممەد شەوقی، یەکێ لە سەرانی پاسۆک، لە هاوڕێکانی بزر بو. سەرانی
پاسۆک گومانیان لە یەکێتی بو لە پەناوە لە ناویان برد بێ. چەندی پاکانەمان بۆ ئەکردن
نەیانئەویست باوەڕ بکەن. تا خۆیان ڕوداوەکەیان بۆ ڕون بوەوە. لە کاتی گەڕانەوەی دا لە
ناوچەی سلێمانی، بە ناو ئێران دا تێ پەڕی بو. لەو کاتەدا شەڕ لە کوردستانی ئێران گەرم
بو. ئەو ناوچەیەی ئەوی لێ تێ پەڕی بو، کەوت بوە بەر هێرشی هالیکۆپتەری ئێرانی و،
لەوی کوژرا بو.
- عەلی هەژار و کوردو گەلالی، دو کادری سەرکردایەتی حسک، لە ناو شار بێ
سەر و شوێن بزر بون. لێپرسراوەکانی حسک ماوەی چەند ساڵ یەکێتییان تاوانبار ئەکرد بە
فراندنیان. چەندی پاکانەمان بۆ ئەکردن نەیانئەویست باوەڕ بکەن تا خۆیان دوای ڕاپەڕین لە
ناو فایلەکانی «ئەمن» ی هەولێردا، چارەنوسی هاوڕێکانیان بۆ ڕون بوەوە.
سەرانی حسک ئەم پڕۆژەیەیان وەکو پێشبینیمان کرد بو وا لێک دابوەوە کە ئەوە
بۆ هەڵلوشینی ئەوان و، تێکدانی ڕیزەکانی جودە. لە چەند دانیشتنێک دا لە گەڵ سەرانی
پاسۆک، پێشنیارێکی لەو بابەتەمان بۆ ئەوانیش کرد، ئەوانیش قبوڵیان نەبو. بە دوای
ئەوانیش دا شێخ قادری سۆتکە «لەشکری ئیسلامی کورد» و سامی سنجاری «پارتی
دیموکراتی گەلی کوردستان» و شێخ محەممەد خالیدی بارزانی «حیزبوللا» یان دامەزراند.
کوردەکانی موکریان قسەیەکیان هەیە ئەڵێ: «شەندە لە مەندە کەمتر نیەا» ئەم
حیزب و ڕێکخراوانە هیچیان خۆی لەوی تر بە پچوکتر نەئەزانی. هەمو ئەمانە سور بون لە
سەر ئەوەی: هێزی چەکداری تایبەتی خۆیان، دەزگای ڕاگەیاندنی خۆیان، پەیوەندی تایبەتی
خۆیان لە گەڵ دەوڵەتان، دەزگای تایبەتی پارە کۆکردنەوە و پارەسەندنی خۆیان، دادگا و

زیندانی تایبەتی خۆیان هەبی.. ئەوانەیان بە نیشانەی سەربەخۆیی حیزب و، گەورەیی سەرکردە و سەرکردەکانیان ئەزانی.

سالی ١٩٨٢ سەرەرای هیزەکانی یەکیتی، ئەو هەمو لەشکرە بی دیسپلینەی: پدک، حشع، حسک، لاک، گەل، حیزبوللا.. لە کوردستان دا تەراتێنیان ئەکرد. بە ئارەزوی خۆیان پارەیان لە خەلک ئەسەندو راووروتیان ئەکرد، بیگاریان بە لادیی ئەکرد، خەلکیان ئەفراند و ئەکوشت، لیبان ئەبو بە جاشی حکومەت و ئەهاتنەوە ئەبونەوە بە پیشمەرگە، دالدەی گومانلیکراو و نۆکەرانی بەعسیان ئەدا. حشع چونکە خۆی حیزبیکی پچوک بو، بە خۆشیەوە سەیری پارچە پارچە بونی جولانەوەی کوردی ئەکرد و، حەزی ئەکرد سەدان وردە حیزب و ریکخراو لە سەر ئەرزی کوردستان دا دروست ببی، بەشکو ئەو خۆی ببی بە گەورەترینیان.

*

خۆپیشاندانی شارەکان

سالی ٧٤ ژمارەیەکی زۆری مامۆستا و خویندکارەکانی زانکۆی سلیمانی چونە ریزی شۆرشەوە. سەرکردایەتی شۆرش بریاری دا زانکۆی سلیمانی لە قەلادزی دابمەزرینیتەوە. مامۆستا و خویندکارەکانی لەوی کۆ کردەوە. هیزی ئاسمانیی عیراق لە رۆژی ٢٤ ی نیسانی ٧٤ دا شاری قەلادزەی بوردومان کرد. نزیکەی ٢٠٠ کەس کوژران. هەندیکیان خویندکار بون. لە ناو خویندکارەکان دا ٣ ئەندامی کۆمەلە کوژران.

لە بەر ئەوەی تا ئەو کاتە بە کۆمەل لە یەک رۆژدا ئەوەندە نەکوژرا بو، سەرکردایەتی شورش بریاری دا ئەم رۆژە بکا بە «رۆژی شەهید».

بۆ زیندوکردنەوەی ئەم یادە دانیشتوانی قەلادزە بە هاندانی ریکخراوەکانی یەکیتی لە بەهاری ٨٢ دا کەوتنە خۆسازدان. رۆژی ٢٤ ی نیسان ژمارەیەکی زۆر لە دانیشتوانی قەلادزە لە سەرقەبران کۆبونەوە و، چەند لایفتەیەکیان بەرز کردەوە و کەوتنە ریپیوان بەرەو ناوشار. خۆپیشاندانەکە گەورە بو. هیزەکانی بەعس تەقەیان لی کردن دو ئافرەت کوژرا: سنەوبەر مەحمود، مامۆستای سەرەتایی. ئامینە سور، کەیبانو. ٧٤ کور و ١١ کچ گیران. دانیشتوانی شار دوکان و بازاریان داخست و دائیرەکان مانیان گرت. پشیوی و ناارامی تا ٣٠ ی نیسانی خایاند.

رادیوکەی یەکیتی ریپورتاجیکی دەنگداری لە سەر ئەم روداوە بلاو کردەوە. هاورییانی ریکخستن روداوەکەیان بە ریکۆردەر تۆمار کرد بو، وینەی زۆریشیان لی گرت بو. رادیوکەمان کەوتە هاندانی خەلک بۆ خۆپیشاندان دژی بەعس. داوا لە هەمو ریکخراوە نهینییەکانی یەکیتی بش کرا خۆیان ساز بدەن بۆ خەبات و کاری جەماوەری.

کوژرانی ئەو دو ئافرەتە ئاوی بە ئاگردا نەکرد، بەلکو زیاتر خەلکی وروژاند. هەلومەرجی ناو شاری قەلادزە ئالۆزا بو. لە چلەی ئەو دو شەهیدەدا خۆپیشاندانیکی گەورەتر ساز کرا. ئەم جارەش هیزەکانی بەعس لییان دا بەلام پییان سەرکەوت نەکرا و، ناارامی دریژەی کیشا و تەنییەوە.

بۆ هاودەنگی لە گەل خۆپیشاندەرانی قەلادزی ئوردوگاکان راپەرین. جادەکانیان بە تایەی سوتاو داتەخست و، کۆبونەوەی فراوان ئەکرا. هوتافیان بە ژیانی پیشمەرگە و روخانی بەعس ئەکیشا. رۆژانە ریپورتاجی دەنگدار و تۆمارکراوی ئەم روداوانە ئەگەیشتە

دەزگای راگەیاندن و، رادیۆکەیش بۆ هاندانی زیاتری خەلک بە لیدوانەوە بلاوی ئەکردەوە. لە زۆر جیگا رادیۆکەی یەکیتیمان ئەخستە سەر میکرۆفۆنی مزگەوتەکان. ریکخراوەکانی سلیمانی کەسوکاری شەهیدانیان لە گۆرستانی شەهیدان سازدا و، بە ریپیوان لە گردەکەوە بەرەو ناوشار بە ری کەوتن. خۆپیشاندانەکە گەورە بو. هیزەکانی بەعس تەقەیان لی کردن و چەند کەسیکیان کوشت. ناو کۆلانەکانی سلیمانی بوبو بە جیگەی کۆبونەوەو خۆپیشاندانی بەردەوام. بە دەس پیشکەری ریکخراوەکانی هەولیر، خویندکارانی زانکۆی سەلاحەدین خۆپیشاندانیکی گەورەیان ریکخست. لەویش چەند کەسی گیران و چەند کەسی کوژران. بۆ پشتیوانی لە خۆپیشاندانی شار و ئوردوگاکان، جگە لەوەی بە رادیو ئەکرا، پیشمەرگەش رادەی چالاکیەکانی لە دژی هیزەکانی بەعس زۆر زیاد کرد و، چەندین جار چونە ناو سلیمانی و هەولیرەوە.

ناارامی سەرانسەری ناوچەکانی سۆرانی گرت بوەوە. بەردەوام لە شار و ئوردوگاکان دا خۆپیشاندان و کۆبونەوە بۆ دەربرینی نارەزایی لە رژیم هەبو. بەلام ئەمە لە ناوچەیەکی دیاریکراودا قەتیس ما بو:

- ئیمە نەمانتوانی بادینان بجولینین. پارتی و حشع یش کاریکیان نەکرد بۆ جولاندنی. لەو کاتەدا سەرکردایەتی پارتی لە رازان بون لە نزیک ورمی ئاگایان لەم رووداوانە نەبو، مەگەر لە ریگای رادیۆی لایەنەکانی ترەوە.

- لە بەغداد خویندکارانی کورد لە چەند زانستگایەک کەوتنە مانگرتن و خۆپیشاندان، بەلام خویندکارانی عەرەب بە دەنگیانەوە نەهاتن.

کاربەدەستانی بەعس لە زۆر جیگا لە دۆستەکانی خۆیان و لە پیاوماقولانی ناوچەکەیان ئەپرسی ئەمانە چییان ئەوی؟

هەر لە سەرەتاوە بۆ ئەوەی باری ئەم کارە شۆرشگیرانەیە لە توانای خۆی زیاتر قورس نەکەین و، بە تەدریج لە گەل گەورەبون و تەنینەوەی راپەرین دا دروشمەکانی بگۆری، ئەمان هیشت داواکاری زل و قەبە بکەن بە درشمی خۆپیشاندانەکان. داواکارییەکان بریتی بون لە:

- بەردانی گیراوە سیاسییەکان.
- گیرانەوەی جوتیارەکان بۆ دیهاتەکانی خۆیان.
- نەمانی تیرور تۆقاندن لە شارەکان دا.

لایەنەکانی جود، بە تایبەتی حشع، لە رادیۆکەیان دا داوایان لە خەلک ئەکرد، تا روخاندنی رژیم بەردەوام بن. بەلام خەلک بایەخیکیان بە قسەکانی ئەوان نەئەدا.

لەو کاتەدا بارودۆخی عیراق لە مەیدانی جەنگ دا باش نەبو. تەرازوی شەر بە قازانجی ئیران داشکا بو. عیراق بۆ دامرکاندنەوەی ئەم نارەزاییە هەندی لەو داوایانەی جیبەجی کرد:

- زۆری گیراوەکانی بەردا.
- چاوپوشی لە دانیشتوانی هەندی ناوچە کرد بگەرینەوە سەر گوندەکانی خۆیان.
- زەبروزەنگ لە ناو شارەکان دا لە جاران کەمتر بوەوە و، هەندی لە جەللادەکانی لە بابەتی مولازم موحسینەکەی سلیمانییان گویزایەوە.

ئیتر ئیمەش هەم ئامۆژگاری ریکخراوە نهینیەکانمان کرد بە شینەیی کۆتایی پی

بهیێن و، له رادیوکه‌یشمان دا زمانی هانداغان گۆڕی.

کاکه‌مین قادر، که یه‌کی بو له هانده‌ره چالاکه‌کانی خۆپیشاندانه‌کانی قه‌لادزه، هه‌ر ئه‌و کاته وتاریکی درێژی له سه‌ر خۆپیشاندانی قه‌لادزه به ناوی «زه‌ریا» وه بۆ گۆڤاری کۆمه‌له نوسی.

*

یه‌که‌مین جار بو کوردستان به‌و جۆره بشڵه‌قێ. ده‌زگا سه‌رکوتکه‌ره‌کانی رژێم زۆر به توندی که‌وتنه دامرکاندنه‌وه‌ی. د. فاضیل به‌رپرسی ئه‌وسا به‌ڕێوبه‌ری «ئه‌من» بو راپۆرتێکی درێژی له سه‌ر روداوه‌کان بۆ صه‌ددام نوسیبوه. صه‌ددامیش به خه‌تی خۆی هه‌ندی په‌راوێزی لێ نوسیبوه. به پێ ی ئه‌و راپۆرته ژماره‌ی کوژراو و گیراوه‌کانی خۆپیشاندانه‌کان به‌مجۆره بوه:

سلێمانی ١١ کوژراو ٢٣ برینداز ١٣١ گیراو
که‌رکوک ٦ کوژراو ٩٥ بریندار ٢١٠ گیراو
هه‌ولێر ٧ کوژراو ٢٠ بریندار ٤١٠ گیراو

ده‌هۆک خۆپیشاندانی تێ دا نه‌بو، له به‌ر ئه‌وه قوربانییان نه‌بوه.

*

قاسملو و ناوبژی

له به‌هاری ٨٢ دا له‌و کوبونه‌وانه‌دا که د. قاسملو له گه‌ڵ سه‌رکرداپه‌تی یه‌کیتی ئه‌کرد، چه‌ند جاری باسی گفتوگۆی له گه‌ڵ به‌عس ئه‌هێنایه پێشه‌وه. هه‌مان باسی له گه‌ڵ سه‌رانی حشع کرد بو.

ئێمه له ناوخۆمان دا له‌م باسه‌مان کۆڵیبوه. مامجه‌لال هیچ باوه‌ڕیکی به به‌عس و به گفتوگۆ نه‌بو له گه‌ڵی. به‌لام ئێمه هه‌موومان لامان وابو: ئه‌گه‌ر به‌عس لایه‌نی که‌می مافه‌کانی کورد بسه‌لمێنی، بۆچی له گه‌ڵی رێک نه‌که‌وین، به تایبه‌تی له‌و هه‌لومه‌رجه ئالۆزه‌دا که ئه‌وسا جولانه‌وه‌ی کوردی تێ که‌وت بو؟

ئه‌و کاته هه‌لومه‌رجی سیاسی رۆژهه‌لاتی ناوه‌راست گۆڕانێکی قولی به سه‌ردا هات بو:

یه‌کیتی و، رێکخراوه کوردییه‌کانی تر له عیراق له شۆرش دا بون.

حدکا و، رێکخراوه کوردییه‌کانی تر له ئێران له شۆرش دا بون.

هه‌مو حیزب و رێکخراوه کوردییه‌کان له تورکیا دژی خونتا و کوده‌تاکه‌ی راوه‌ستا بون و، پێ کا کا خه‌ریکی خۆ ئاماده کردن بو بۆ کاری چه‌کدار.

عیراق له جه‌نگ دا بو دژی ئێران، نیشانه‌ی به لاداکه‌وتنی به شه‌ر یا به رێگای سیاسی له ئاسۆدا دیار نه‌بو. به‌لکو ئێران هێزه‌کانی خۆی رێک خست بوه‌وه، له چه‌ند شوێن جه‌یشی عیراقی شکاند بو.

سوریا لوله‌ی نه‌وتی عیراقی راگرت بو، له هه‌ولێکی جیددی دا بو بۆ روخاندنی عیراق و، عیراق سوریای به هاوکاری ئێران و به خائینی نه‌ته‌وه‌ی عه‌ره‌ب دائه‌نا.

حوکمی عه‌سکه‌ری خونتا له تورکیا، ئێران و سوریای به ده‌ستێوه‌ردان له کاروباری ناوخۆی تاوانبار ئه‌کرد.

هه‌لومه‌رجێکی کوردی و ناوچه‌یی ئالۆز و تێکه‌ڵ و پێکه‌ڵ خولقا بو. روداوه‌کانی

ئیران و جەنگی عیراق - ئیران هۆی سەرەکی ئەم ئالوزانە بو. حکومەتی عیراق، ئەگەر بیویستایە ئەیتوانی رۆلێکی گەورە لە ناو جولانەوەی نەتەوەیی کوردا بە قازانجی خۆی بگیری و، هەموجولانەوەی نەتەوەیی کورد، لە سەرانسەری رۆژهەلاتی ناوەراست دا، بکاتە پشتیوانی خۆی. عیراق ئەیتوانی یارمەتی شورشی کوردەکانی ئیران بدا و، یارمەتی ریکخراوە کوردییەکانی سوریا و، یارمەتی کوردەکانی تورکیایش بدا. جولانەوەی کورد لەم پارچانەدا جولانەوەی رەسەن بون، حیزبی سیاسی و داوودەزگای تا ئەندازەیەک پیشکەوتویان هەبو. ئەم هیزە کوردییانە ئەیانتوانی لە ناکوکی عەرەبی - ئیرانی و، لە ناکوکی عەرەبی - تورکی دا، قولایییەکی ستراتیجی بۆ عیراق و عەرەب دروست بکەن. ئەویش تەنیا بەوە ئەکرا کە مافی نەتەوەیی کورد لە عیراق دا بسەلمینی و، کورد لە دەزگای بریاردانی سیاسی عیراق دا بکا بە هاوبەش. لەمە ئەگەر هیچی دەس نەکەوتایە کوردی عیراقی ئەکرد بە پشتیوان و یارمەتیدەریکی بەهیز لە ململانی ی خۆی و ئیران دا.

*

گفتوگۆ، بەلکو پیوەندی روت، لە نیوان یەکیتی و بەعس دا، لە سەر یەکیتی زور ئەکەوت:

- هەمو هیزە کوردییەکانی نەیار و ناحەزی یەکیتی، ئەیانکرد بە-کەرەستەیەکی بە پیزی شەری پروپاگاندە بۆ شکاندنی یەکیتی.

- هەمو هیزە عیراقییەکانی موعارەضەی عیراقی، ئەیانکرد بە بەهانەی پەلاماردانی یەکیتی.

- ئیران ئەیکرد بە بیانو بۆ زیاتر دوژمنایەتی کردنی یەکیتی و، سوریا و لیبیا ئەیانکرد بە بیانو بۆ تەنگ هەلچنینی زورتر بە یەکیتی و، برینی ئەو یارمەتیە کەمەی ئەیان دایە.

لە بەرامبەر ئەم هەمو زیانە سیاسی و مەعنەویەی یەکیتی دا بەعس چی بۆ ئەکرد و، چۆن زەرەرەکانی بۆ ئەبژارد؟

رەنگە یەکی لەو لایەنانەی بەعس، وەکو بیروباوەر و حیزب و وەکو سەرکردە و زەلام، لە هەمو لایەن و کەسیکی تر باشتر بناسی یەکیتی و سەرکردەکانی بی. ئاشنایی لە گەل بیروباوەری بەعس و، ئاسیاوی لە گەل هەندی لە سەرکردەکانی ئەگەرایەوە بۆ ماوەیەکی دریژ پیش ئەوەی حوکمی عیراق بگرنە دەس.

*

خواستەکانی یەکیتی

هەر لە سەرەتای دەسپیکردنەوەی شۆرشەوە حکومەت هەرچەن یەکیکی ئەنارد بۆ گفتوگۆ، ئەیپرسی: چیتان ئەوی؟

هەلبەتە کاربەدەستانی حکومەتی عیراق و حیزبی بەعس ئەیانزانی کە سەرکردایەتی یەکیتی هیچ داواکاریەکی عەشیرەتی، یا شەخسی، یا تەنانەت حیزبایەتیشی نیە و، ئەیزانی کە داواکانی، بریتیە لە داواکانی گەلەکەمان و مافە نەتەوایەتی و دیموکراتیەکانی. ئەم جارەیان کە حکومەت لە ریگەی د. قاسملووەوە لە ئیمەی پرسی: چیتان ئەوی؟ داواکانی خۆمان بۆ چارەسەرکردنی(هەمیشەیی، قونانغی، جوزئی) کیشەی نەتەوایەتی گەلی کورد لە عیراق دا لە ٣ چوارچیوەدا دارشت:

یەکـەمیـان - ڕێککەوتنێکی گشـتی و ڕیشـەیی بۆ ئێسـتـا و پاشـەڕۆژ لە چوارچێوەی هاوپەیمانیتیـەکی ستراتیجی دا کە خۆی ئەنوێنی لە پێکهاتن و ڕێککەوتنی نەتەوەی کورد و نەتەوەی عەرەب لە ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست دا لە سەر بنچینەی دانانان بە مافی یەکتری دا لە ئازادی بڕیارداتی چارەنوسی خۆی دا، کورد وەکو نەتەوەیەکی دابەشکراو و چەوساوە لە ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست دا و، عەرەبیش وەکو نەتەوەیەکی دابەشکراو و چەوساوە لە ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست دا، هەر یەکەیان ئامانجی خۆی هەیە لە یەکگرتنەوە و ڕزگاری دا وە لە پێشکەوتنی کۆمەلایەتی دا، کە ئەتوانن پێکەوە پەیمانی هاوکاری ستراتیجی ببەستن بۆ دانانی ڕێوشوێنی ناوچەکە و جۆری پێکەوە ژیانیان.

بەم پێ یە بەعس ئەبێ لە مەیدانی سەلماندنی مافی نەتەوەیی گەلی کوردا، نەک هەر مافی ئۆتۆنۆمی بسەلمێنی، بەلکو ئەبێ دان بە مافی ئازادی بڕیارداتی چارەنوسی دا بنێ.

دوەمیان - ڕێککەوتنێکی قۆناغیی سنوردار، لە چوارچێوەی دەولەتی عیراق دا لە سەر بنچینەی سەلماندنی ئۆتۆنۆمی ڕاستەقینە، بە چەشنێک کە تەنیا کاروباری: «دیفاع و مالیە و خارجیە» لە دەسەلاتی حکومەتی مەرکەزی بێ و کاروبارەکانی تر لە دەسەلاتی حوکمی ئۆتۆنۆمی بێ.

لە گەل ئەوەش دا:

- ناوچە ڕاگـوێزراوەکـانی سنور بە گـوێرەی پلانێکی گـشت لایەنە (شـامل) بگەڕێنەوە شوێنەکانی خۆیان.

- ئەو شـار و ناوچانەی کـوردسـتـان کـە لە سنوری حـوکـمـە زاتیـەکـەی ئێـسـتـا دەرهێنراون، بخرێنەوە سەر کوردستان.

- تۆقاندن و دەسەلاتی دەزگا دامرکێنەرەوەکانی لە کوردستان دا نەمێنی و ئازادی دیموکراتی بدری بە هەمو لایەنە جیاوازەکان.

سێیەمیان - ڕێککەوتنێکی جوزئی و وەقتی بۆ ڕاوەستاندنی تەقە لە بەینی هێزە چەکدارەکانی یەکێتی و هێزە چەکدارەکانی حکومەت دا بۆ ماوەیەکی دیاریکراو، تا مەترسی جمهوریەتی ئیسلامی ئێران هەم لە سەر عێراق و هەم لە سەر هەردو دیوی کوردستان دور ئەخرێتەوە و لەو ماوەیەش دا هەلی گفتوگۆ لە سەر چارەسەرکردنی مەسەلەی کورد ئەڕەخسێ.

*

شورشی بێ موسیقا

ڕۆژێکیان خەریکی شتنی قەمسەلەکەم بوم. تەشتێکی گەورەم دانا بو قەمسەلەکەم تێ خست بو، خەریک شۆردنی بوم. حەمەی حەمە باقی بە هەلە داوان هات کردی بە هەرا، وتی: «ئێوە ڕێزی هونەرمەند ناگرن! ئێوە ڕێزی نوسەر ناگرن! ئێوە هەر چەک و چەکدارتان بە لاوە گرنگە!..»

وتم: «کاکە حەمە هێواش! چیە؟»

وتی: «دلێریان نارد حەبسی بکەن!»

وتم: «دلێر کێ یە؟»

وتی: «دلێر موسیقارێکی گەورەی کوردە!»

وتم: «کێ ناردوویەتی حەبسی بکا؟»
وتی: «ئەرسەلان»
وتم: «دانیشە ئێستا ئەتبەم بە دوایا بیهێنن بۆ ئێرە، دڵی ئەدەینەوە و لە گەڵ ئەرسەلان ئاشتیان ئەکەینەوە!»
ئەرسەلان کاروباری راگەیاندنی یەکێتی ئەکرد. ناردم بە دوای دلێر دا هات. چیروکەکەم لێ پرسی وتی: «من تازە هاتومەتە دەرەوە. لە شار لە ڕێکخستن دا بوم. ئەرسەلان ناردمی بۆ فلان بەش لە راگەیاندن لە بەر ئەوەی لە گەڵ زەوقی من نەئەگونجا وتم ناچم. وتی ئەبێ هەربچی. وتم ناچم. وتی ئەگەر نەچی ئەتنێرم بۆ زیندان. وتم هەر ناچم. لە سەر ئەوە ناردمی حەبسم بکەن»
دیار بو دلێر چاوەڕوانی پێشوازی گەرم و نازکێشانی زوری کرد بو، ئەم رەفتارەی ئەرسەلان پێچەوانەی چاوەڕوانییەکانی ئەو بو، زور دڵگیر بوبو. من دڵم دایەوە و، ویستم تورەبونەکەی خاو بکەمەوە و تێ ی بگەیەنم کە یەکێ دێتە دەرەوە ئەبێ بە گوێرەی پێویستییەکانی جوڵانەوەکە لێرە یا لەوێ دابنرێ، نەک بە ئارەزوی خوی، ئەگینا کارەکان نارون و، تۆ پیاوێکی تێکوشەر و هونەرمەندی، ئەو شتانە لە خەلکی تر باشتر ئەزانی، ئەرسەلانیش پیاوێکی تێکوشەرە و، تازە لە زیندان هاتوتە دەرێ و، شارەزای کاروباری راگەیاندنە و، بۆ قازانجی راگەیاندن ئەو داوایەی لێ کردوی، ئەبوایە قوبوڵت بکردایە یان بە خۆشیی و بێ تورە بون رەتت بکردایەتەوە. هەرچی لە گەڵم وت دڵی بهێنمەوە جێگای خۆی گەلێکی نەبو. ویستم لە گەڵ ئەرسەلان دایان بنێم و لە یەک نەگەیشتنەکەیان چارە بکەم دیسان گەلێکی نەبو، بێئەندازە لاسار بو، سور بو لە سەر ئەوەی ئیتر بە لای موسیقا دا ناچێ و، پێشمەرگایەتی ناکا، منیش گەیشتە تینم، وتم: «کاک دلێر عاجز مەبە، شۆرش بە بێ موسیقایش ئەکرێ!»
دلێر ئەم قسەیەی منی لە دڵ گرت بو، هەرگیز لە بیری نەئەچووەوە، لای چەندین روشنبیر و موسیقار بە گلەییەوە باسی کرد بو.
دلێر لە گەڵ ئەرسەلان ئاشت بوەوە. تیپێکی موسیقای دامەزراند. تیپەکەی ناو نا بو: «تیپی مۆسیقای شەهید کارزان». لام وایە وشەی شەهید: کە نیشانەی مردنێکی پیروزە و لە کوردەواری دا شیوەن بە دوای خۆی دا ئەهێنی، لە گەڵ تیپی موسیقا: کە خۆشیی ئەدا بە ژیان و لە کوردەواری دا شایی بە دوای خۆی دا ئەهێنی، دو شتی نەگونجاو بن. هەر لە بەر ئەوەی لە سەرەتاوە بەم جۆرە تێگەیشتنە تیپەکەیان دامەزراند و بەرێوە برد، ئەگەرچی هەمو پێویستییەکانی کاری داهێنەرانەیان بۆ دابین کرا بو، لە ماوەی ٨ ساڵ دا نەیانتوانی تەنیا یەک سرود یان یەک گورانی داهێنن بکەوێتە سەر زمانی خەلک و، لە موسیقای کوردی دا، لە پاڵ سرودەکانی: ئەی رەقیب، گەرچی توشی رەنجەرویی و، دەمی راپەرینە و، نەورۆز.. دا بێنیتەوە.

*

ڕێککەوتنی ینک - پدک

هەر لە مانگەکانی مارت و نیسان دا حەمەی حەمە باقی بە هۆی حشمەوە دو جار چو بۆ سەردانی پارتی لە ئێران بۆ ئەوەی پەیام و نامەی یەکێتییان پێ بگەیەنێ سەبارەت بە ئارەزوی ئاشتبونەوە.

مسعودی ندی بو، له راژان فەلەکەدینی دی بو، راسپاردەکانی پی گەیاند بو. وەلامیکی دیاریکراویان نەدابووەوە، پیبان وت بو وەلامی نامەکە بە هۆزی حشعەوە ئەنێرنەوە. لە مانگی تەمموزدا لە بارەگای حشع لە پشتاشان نوینەرانی یەکیتی و پارتی کۆبونەوە.

نوینەرانی یەکیتی: فەرەیدون عەبدولقادر و د. خدر مەعصوم و، نوینەرانی پارتی: محەممەدی مەلا قادر، مەغدید ئەحمەد، رۆژی ۲۸ ی تەمموزی ۱۹۸۲ لە بارەگای حشع لە پشت ئاشان دانیشتن. لەم دانیشتنەدا ریککەوتنیکیان ئیمزا کرد، نوقتە گرنگەکانی ئەوەبو:

– گیروگرفت و ناکۆکی نیوان هیزە سیاسیەکان بە گفتوگۆی سیاسی، بی ئەوەی پەنا بەرنە بەر چەک، چارەسەر بکری.

– کوردستان لە خانەقینەوە تا زاخۆ مەیدانیکی ئازاد بی بۆ چالاکی سیاسی و پیشمەرگەیی هەمو لایەنەکان.

– هیزەکانی پارتی و یەکیتی بە ئاگاداری و هاوئاهەنگی یەکتری ئەچنە ناوچەکانی ژیر دەسەلاتی یەکتری و، تا شیوەیەکی تر ئەدۆزریتەوە جاری حوکمرانی ناوچەکان وەکو خۆی ئەمینیتەوە.

توخنی هیچ مەسەلەیەکی سیاسی نەکەوت بون. لەمەیش پارتی نیازی گیرانەوەی هەندی لە هیزەکانی هەبو بۆ کوردستان. گوشاری ئیرانییان لە سەر بو کاری چەکدار بکەن لە ناو کوردستانی عیراق دا، بە بی رەزامەندی یەکیتی یش نەیانئەتوانی هیزەکانیان بنیرنەوە بۆ کوردستان.

پارتی هیزەکانی ناردەوە بۆ هەمو ناوچەکانی ژیر دەسەلاتی یەکیتی. مەلا محەممەد بارەگای لە وەرتی دانا و، نادر هەورامی، قادر هیزەکانیان هینایەوە ناوچەکانی سلیمانی.

رۆژی ۲۱ ی تشرینی دوەمی ۸۲ دەستەیەکی نوینەرایەتی یەکیتی کە پیک هات بو لە: د. کەمال خۆشناو، د. خدر مەعصوم، ئازاد هەورامی لە بارەگای حشع لە پشتاشان لە گەل نوینەرانی حشع: عومەری عەلی شیخ، مەلا ئەحمەدی بانیخیلانی، فاتیح رەسول بۆ باسی کیشەکانی هەردولا دانیشتن لەو کۆبونەوەیەدا، حشع ئاگاداری یەکیتیان کرد کە پارتی قبول ناکا یەکیتی هیز بنیری بۆ بادینان چونکە (اتفاق) ەکەی پشتاشان (اتفاقیکی محلیە) بادینان ناگریتەوە و، لە بادینان لە نیوان یەکیتی و پارتی دا (اتفاق) نیە.

پیشینان وتویانە: «بەشی خۆم بۆ خۆم، ئەوەی تۆش ئەخۆم!» پارتی وەهای ئەکرد، ئەمەیشیان بۆ ئەچوە سەر، چونکە کەس بە دەنگ نەئەهات. لەو ریککەوتنەدا حشع ناوبژیکەر و شایەت بون، لە بارەگاکەی ئەوانیش دا ئیمزا کرا بو. لە سەر ئەم پەیمانشکینیەی پارتی هیچ نارەزاییەکیان دەرنەبری. بەلکو بە «روحی ریاضی» وەری گرت و داوای لە یەکیتی ئەکرد لە سەر ئەم وردە، شتانە گیروگرفت دروست نەکا.

*

لاک هیچ کام لەو بەلینانەی بە یەکیتی دابو بە جی نەهینا. سەرەتا کە هیشتا لاواز و جیگەی خۆی نەگرت بو، بە نەرمی ئەجولانەوە، کە بە هیز بون و، زیادیان کرد ئیتر گوییان نەئەدایە یەکیتی و، بەرەو ئەوە ئەچون خۆیان حوکمرانیی ناوچەکان بکەن. چەند جاری قسەیان لە گەل کرا کەلکی نەبو. پشت ئەستور بون بە ئیران و، ئیران هانی

ئەدان لاملی بکەن. ئەگەر لەوە زیاتر چاوپۆشییان لی بکرایە ئەبون بە هیزیکی ئەوتو چارەکردنیان دژوار ئەبو. بریارمان دا تا مەترسیەکەیان زلتر نەبوە چارەیان بکەین. پلانی چەککردنیان دانرا. بۆ جیبەجی کردنی ملازم عومەر چو بۆ بەری مەرگە و، هیزەکانی کۆیە، کۆسرەت، گەرمیان، قەرەداغ و ناوچەکەیان لە سەر کۆ کرایەوە.

لە ٣ جیگا پارەگایان دانا بو، هیزیان لی کۆ کرد بوەوە: بەری مەرگە، سەرگەلوی دولی جافەتی، حاجی مامەندی شارباژیر.

لە تەموزی ٨٢ دا لە ماوەیەکی کورت دا هەمو چەک کران. بەرگریەکی کەمیان کرد. لە بەرگەلو کور و برازاکانی حاجی شیخ قادر هەندی بەرگرییان کرد. چەند کەسی لەوان کوژرا و، لە یەکیتی یش سەلاحی حاجی رەفیق، فەرماندەی تیپی ٤٧ ی پیرەمەگرون کوژرا. سەلاح موهەندیس و هاوری ی کۆمەلە و، لە بنەمالەیەکی دەولەمەن بو. پیاویکی ئازا و چاونەترس و، سەرکردایەتی دەیان شەر و بۆسەی کرد بو. یەکی بو لە باشترین فەرماندەکانی پیشمەرگە.

لاک هەلوەشا و ئیتر خۆی بۆ ریک نەخرایەوە.

*

دوەمین کۆنفرەنسی کۆمەلە

لە مانگی ئابی ٨٢ دا دوەمین کۆنفرەنسی کۆمەلە بە ئامادەبونی ٢٢٢ نوینەر لە هۆلی شەهید شەهاب لە ناوزەنگ بەسترا. بەشداریی نوینەرانی ریکخراوە نهینیەکانی شارەکان لەم کۆنفرەنسەدا زۆرتر بو لە چاو کۆنفرەنسی یەکەم دا.

بەشیکی کاتی کۆنفرەنس تەرخان کرا بۆ باسی ریکخستنەوەی کاروباری ریکخراوەیی و پیشمەرگەیی یەکیتی و، بەشیکی تریشی تەرخان کرا بۆ دانانی بەرنامەی کۆمەلە: بۆ پیشکەوتنی کۆمەلایەتی و، چارەسەرکردنی کیشەی نەتەوایەتی کورد.

کۆنفرەنس بە هەلبژاردنەوەی سەرکردایەتی نوی ی کۆمەلە کۆتایی هات. مامۆستا جەمال تایەر ئەگەرچی لە ناو شار بو ئەویش هەلبژیردرا بە ئەندامی سەرکردایەتی.

*

پیکهینانی یەکیتیی شۆرشگیران

لە ١٥ ی ئابی ١٩٨٣ کادرە پیشکەوتوەکانی ریکخستنەکانی خەتی گشتی و بزوتنەوە لە تۆژەلە کۆبونەوە و بریاریان دا: هەردولا لە ریکخراویکی تازەدا یەک بگرن و، هەمو ریکخستنەکانیان تیکەلاوی یەکتری بکەن. پروگرامەکەی یەکیتیی نیشتمانی بکەن بە پرۆگرامی خۆیان. سەرکردایەتیەکی تیکەلاویان هەلبژارد و، مامجەلالیان کرد بە سکرتیری ریکخراوەکەیان.

ئیمە لە کۆمەلەدا ئەم یەکگرتنەمان پی هەنگاویکی باش و بە کەلک بو. بەلام بونی مامجەلال بە سکرتیری ئەم ریکخراوە، کە ئەبو هاوتای کۆمەلە بی لە ناو یەکیتی دا و، لە هەمان کاتا مونافیسی بی، لە گەل ئەوەدا نەئەگونجا کە مامجەلال سکرتیری گشتی یەکیتی یش بی. مامجەلال بۆ راگرتنی هاوسەنگی نیوان کۆمەلە و شۆرشگیران، وازی لە سکرتاریەتی شۆرشگیران هینا.

*

د. قاسملو داوای کۆبوونەوەیەکی بە پەلەی کرد بۆ لە گەڵ مامجەلال و عەزیز محەممەد. ڕۆژی ١٥ ی تەمموزی ١٩٨٢ لە بارەگای هاوینەی مامجەلال لە سەرچاوەی توژەڵە کۆبوونەوەکە کرا. منیش بەشداری کۆبوونەوەکە بووم. لە کۆبوونەوەکەدا د. قاسملو دەستی کرد بە قسە کردن، وتی: «ئێوە هەردولاتان دۆستی حیزبی دیموکراتن، ئەمڕۆ من هاتووم دۆستەکانی دیموکرات تاقی ئەکەمەوە، پێویستیمان بە یارمەتی هەیە هاتووم داوای یارمەتییان لێ بکەم!»

لێمان پرسی: «پێویستیتان بە چ جۆرە یارمەتییەک هەیە؟»

وتی: «سپای پاسداران هێرشێکی زۆر گەورەیان دەس پێ کردوە بۆ سەر بارەگاکانمان. هێزەکانی دیموکرات بە تەنیا ناتوانن بەری ئەم هێرشە بگرن. هێزەکانمان زۆر ماندوون و زەرەری زۆریان لێ کەوتوە. ئەگەر فریامان نەکەون دەفتەری سیاسی و بنکەکانی ترمان لە مەترسی گرتن دایە و، ئەبێ ڕووبکەینە قەلادزە. پێویستیمان بە پێشمەرگەکانی کوردستانی عیراق هەیە»

ڕاستیەکەشی هێرشێکی گەورەیان لە سەر بوو، هێزەکانی ئێران لە هەمو لایەکەوە لە پێشڕەوی دا بوون و، هێزەکانی دیموکراتیان ئەشکاند و، شوێنەکانیان لێ ئەگرتن. پەشۆکان بە د. قاسملووە دیار بوو.

عەزیز محەممەد وتی: «ئێمە ئەبێ ئەم داوایە دراسە بکەین، ئینجا ئەتوانم جوابت بدەمەوە!»

د. قاسملو وتی: «کاک عەزیز من خۆم لە ولاتانی سۆسیالیستی ژیاوم، شارەزای شێوەی کارکردنیان بووم، کە وتیان (دراسەی ئەکەین) یەعنی ئەو داوایە جێبەجێ ناکەن. من ئێستا پێویستیم بە پێشمەرگەی حیزبەکەی ئێوە هەیە، تا کۆمیتەی ناوەندی حشع کۆ ئەبێتەوە و بڕیارێک ئەدا، شوێنەکانی ئێمە ئەگیرێن!»

کاک عەزیز نەچوە ژێر باری هیچ جۆرە بەڵێنێکی یارمەتیدانەوە. د. قاسملو لە حشع نائومێد بوو ڕووی کردە مامجەلال وتی: «ئێوە ئەڵێن چی؟»

مامجەلال وتی: «ئێمە لە سەر بڕیاری پێشووی خۆمان ماوین، ئەوەی لە توانای ئێمەدا بێ بۆ یارمەتیتان ئامادەین، تەنانەت ئەگەر لەو پێناوەدا شۆڕشی کوردستانی عیراق شەهیدیش بێ»

*

لە ماوەی ٣ ساڵی ڕابوردودا چەند جاری هەوڵمان دا بوو دەمان بگا بە ئیمام خومەینی و سکالای خۆمانی لە لا بکەین. کاربەدەستانی ئێرانی ڕێگەیان لێ ئەگرتین. لەو کاتەدا ئێمە هیچ پەیوەندییەکمان لە گەڵ ئێران نەمابوو. هیچ هیوایەکیشمان بە یارمەتی و پشتیوانی ئێران بۆ یەکێتی یان بۆ موعارەزەی عیراقی نەبوو. بەڵکو گەیشت بووینە ئەو باوەڕەی ئێران لە یارمەتیدانی موعارەزەدا بۆ ڕوخاندنی ڕژێمی بەعس نەک هەر جیدی نیە و بەس، بەڵکو ئەیەوێ عیراق بە دار و بەرد و، شیعە و سوننە و، کورد و عەرەب و، موعارەزە و ڕژێمەوە.. ورد و خاش، یا هیچ نەبێ لاواز و زەلیل بکا.

١. هیچ جیدیەتێک لە کاربەدەستانی ئێران دا نەئەبینرا بۆ یارمەتی موعارەزەی عیراقی، تەنانەت بۆ ئە ڕێکخراوانەش کە دینیی بوون و سەر بە ئێران بوون. بۆ ئەوەی

ناکۆکییەکانیان لە ناودا قوڵتر بکا، بە جیا ڕەفتاری لە گەڵ ئەکردن و، لە چوارچێوەی ستراتیجی خۆی دا هەڵی ئەسوڕاندن.

٢. هەمو ئەو حیزب و لەشکرانەی لە کوردستانی عیراق دا تەراتێنیان ئەکرد لە ژێر سایەی ئێران دا دامەزرا بون، یا بە یارمەتی ئەو بوژابونەوە. بە چەک و پارەی ئەوان ئەژیان. بە کردەوە جوڵانەوەی کوردی لەت و پەت کرد بو.

٣. وەجبەیەکی گەورە چەک و تفاقی جەنگ بۆ یەکێتی هات بو، کە زیاتر لە ٥ هەزار کلاشینکۆف و ١ هەزار ئاریپیجی و سەدان هاوەن و ساروخی تی دا بو. کاربەدەستانی ئێران بەڵێنیان دابو ڕێگە بدەن بە یەکێتی ئەم چەکانە بە ناو ئێران دا بگوێزێتەوە بەڵام کە گەیشتە ناو ئێران دەستیان بە سەرا گرت و، بردیان بۆ خۆیان.

لەو کاتەدا هەلومەرجی جەنگیی عیراق باش نەبو، جوڵانەوەی کورد ئەیتوانی بەم چەکانە تا ڕادەیەکی باش تەرازوی جەنگی لە کوردستان دا بە قازانجی خۆی بگۆڕی. بەڵام ئەم ڕێ لێ گرتنە زەرەرێکی گەورەی لە یەکێتی دا.

*

د. قاسملو داوای هێزێکی بچوکی کرد مامجەلال بەڵێنی دایە هەر ئەو ڕۆژە مشوری ناردنیان بخوات. هێزێکی پشدەر لە ڕێ بون، ئەوانەی لە گەڵ عەلی بچکۆل نارد.

د. قاسملو پێشنیاری کرد کە ملازم عومەر، بەو ئیعتیبارەی عەسکەریە، سەردانێکی مەیدانەکانی شەڕ بکا و فەرماندەکانیان ببینی بۆ ئەوەی بزانی کەموکوڕییەکانیان چیە. ڕۆژی دوایی عومەریش چو بۆ سەیری مەیدانەکانی شەڕ و هێزەکانیان. زۆری هێزەکانی دیموکرات هەڵوەشا بون و، وورەی شەڕیان نەمابو، تەنانەت لە هەندێ شوێن بەشی شارەزایی و چاوساغی هێزەکانی یەکێتی پشیان نەما بو. ناچار داوای هێزی مەڵبەندەکانمان کرد. مامجەلال بۆ ئەوەی گوڕ و تین بخاتە بەر هێزەکانی یەکێتی خۆی چوە ساوین بارەگای دانا و، ڕاستەخۆ سەرکردایەتی هێزەکانی یەکێتی ئەکرد، کە ژمارەیان لە ٢ هەزار تێ پەڕی بو.

حدکا ناویان لە هێزەکانی یەکێتی نابو: «هێزی پشتیوان». هێزی پشتیوان لە چەند جێگا توشی شەڕ بو و، هێرشەکانیان دوا خست. چەکدارەکانی پارتی شان بە شانی هێزەکانی ئێران بەشداری شەڕ بون و، چەند کەسێکیان لێ بە دیل گیرا. ڕادیۆی حدکا بە ستایش و شانازیەوە هەواڵی شەڕەکانیانی بڵاو ئەکردەوە.

د. قاسملو ئومێدی بەوە نەمابو کە ناوچەی ئازادکراو بپارێزن، هەوڵەکەی بۆ ئەوە بو بە شێنەیی کەلوپەلی دەفتەری سیاسی و، بارەگاکانی تریان و، دەزگای ڕادیۆ و، دیلەکان، بە سەلامەتی بگوێزنەوە بۆ ناوچەی بیتوش لە سەر سنور. لە ماوەی چەند حەفتەیەک دا ئەم کارەیان ئەنجام دا.

*

پارتی بە ئاشکرا شەڕی دژی حدکا ڕاگەیاند بو، لە لەشکرکێشیەکانی ئێران دا بەشدار ئەبون. لایەنەکانی تر جود، ئەوانەی کە خۆیان بە دۆست و هاوپەیمانی حدکا ئەزانی وەکو: حشع، حسک، پاسوک، بۆ ئەوەی دڵی ئێرانیان لێ نەرەنجی، ئامادە نەبون هیچ یارمەتیەکی بدەن. بەڵکو هێرشێکی گەورەی پروپاگاندەیان لە دژی هاوبەشی یەکێتی دەس

پی کرد، بە بیانوی ئەوەی یەکیتی مەیدانی راستەقینەی خەباتی چول و، بۆ رازی کردنی دلی کاربەدەستانی بەعس ئەم کارەی کردوە. دەزگای پروپاگاندەی حشع، لەم مەیدانەدا، لە هەمویان چالاکتر و دەم هەراشتر بو. لە ناو یەکیتی یش دا نارازییەکان، بە تایبەتی ئەوانەی دوایی‌تر «ئاش»یان پیک هینا، بۆ دروستکردنی گومان لە سەرکردایەتی یەکیتی و، ساردکردنەوەی پیشمەرگە بە توندی کەوتنە پروپاگاندە.

کاربەدەستانی ئیران، ئەم هاوکارییەی یەکیتییان لە گەل حدکا، بە «کاریکی لە بەخشین نەهاتو» دائەنا، چونکە لایان وابو ئەگەر ئەم پشتیوانییە نەبوایە ئەوان تەواویان ئەکردن و، ئەیانکردن بە دیوی عیراق دا.

ریزبەستنیکی تازە دروست بوبو لە لایەک ئیران و پارتی و لایەنەکانی جود، لە لاکەی تر حدکا و یەکیتی. پارتی، لە ژیر گوشاری ئیران دا، شەری راگەیاندنیان دەس پی کردەوە، لە رادیوکەیانەوە بە ئاشکرا کەوتنەوە هیرش بۆ سەر یەکیتی. بۆ وەلامدانەوەی ئەم هیرشانە زنجیرەیەک وتارمان بۆ رادیوی یەکیتی ئامادە کرد لە ژیر ناوی: «مەسەلەی کورد یەک مەسەلەیە، یا چەند مەسەلەیەکە؟»

سەرباسەکانی ئەمانە بون: ئەرک و فرمانی نیشتمانیی و سیاسەت و هەلویستی شورشگیرانە. چەند تیبینییەکی میژویی دەربارەی مەسەلەی کورد. کین دۆستەکانی کورد و کامانەن دوژمنەکانی؟ ئالوزاندنی پەیوەندی بەینی لایەنە چەکدارەکانی کوردستانی عیراق بە قازانجی کی یە؟ پەیوەندی ناوخۆیی جولانەوەی رزگاری نیشتمانیی و پەیوەندی لە گەل خەباتی شورشگیرانەی گەلانی ناوچەکە. پروپاگاندەی درۆ دژی یەک خزمەتی داگیرکەرانی کوردستان ئەکا. دیسانەوە مەسەلەی دۆست و دوژمن و سۆشیال دیموکراتەکان. تاکرەوی نەتەوایەتی و سەربەخۆیی یا رەدوکەوتن. لە ناو بردنی جولانەوەی کورد لە بەشیکی تری کوردستان دا لە قازانجی کی و لە زەرەری کی یە؟

لە گەل فەرەیدون پیکەوە بیرەکانی وتارەکانمان گەلالە کرد و، هەندیکی ئەو و هەندیکی من نوسیم. سەرەرای ئەوەی بە رادیو بلاو کرایەوە، کرایە نامیلکەیەکی تایبەتی و چاپ کرا.

تا ئەو کاتە هەندی لە لق و ناوچەکانی پارتی لە کوردستانی عیراق لە ناوچەکانی ژیر دەسەلاتی یەکیتی دا مابون، ئەوانیش کەوتنە گیچەل بە هیزەکانی یەکیتی. روداوەکان وایان ئەگەیاند کە دیسان شەری پارتی - یەکیتی هەلئەگیرسیتەوە، پارتی بۆ بیانویەک ئەگەرا.

*

هەلویست وەرئەگرن، بەلام هەلویست دەرنابرن!

لە هەمو ئەو کۆبونەوانەدا کە لە نیوان حشع و یەکیتی دا بە دو قولی یان بە بەشداری لایەنەکانی تریش ئەکرا، یەکی لە باسە سەرەکییەکانی، باسی دەسوەردانی پارتی بو لە کاروباری کوردستانی ئیران دا، یان وردتر باسی هاوکاری چەکدارەکانی پارتی بو لە گەل هیزە چەکدارەکانی ئیران دژی کوردەکانی ئیران، بە تایبەتی حدکا. لە هەمو کۆبونەوەیەک دا حشع نارەزایی خۆی دەرئەبری دژی ئەم هەلویستەی پدک. لە یەکی لە کۆبونەوەکان دا بەلینیان دابو کە ئەگەر پدک جاریکی تر ئەو رەفتارەیان دوبارە کردەوە، هاوکاری ئیرانیان کرد دژی حدکا ئەوان بە ئاشکرا هەلویست وەربگرن لە دژی پدک.

پدک چەند جارێکی تریش، بەڵکو بە قورسایییەکی زۆرتر، لە شەڕەکان دا بەشدار بو. مامجەلال لە کۆبونەوەیەکدا بە گیری هێنا بون، کە بۆچی هەڵوێستی خۆیان بە ئاشکرا لەو ڕوداوانە لە ناو دەزگاکانی ڕاگەیاندنی خۆیان دا باس ناکەن. مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی وت بوی: «ئێمە وتومانە هەڵوێست وەرئەگرین، نەمانوتوە هەڵوێست دەرئەبڕین»

پدک لە دیوی ئێران پەلاماری حدکای ئەدا حشع هەرگیز ڕەخنەیەکی بە ئاشکرای لێ نەگرت، کەچی کە یەکێتی چو بۆ یارمەتیدانی حدکا هەمو توانای پڕوپاگاندەیی خۆی لە دژی یەکێتی خستە کار.

*

ئەم بڕیارەی یەکێتی، کە منیش تیا بەشدار بوم، زۆرتر شتێکی «عاطیفی» بو تا لێکدانەوەی سیاسی و هەڵسەنگاندنی ڕوداوەکان. هێزەکانی حدکا تێک شکا بون، هەر ناوچەیەکیان لێ ئەگیرا بە یەکجاری چۆڵیان ئەکرد، پێشمەرگەیان تێ دا نەئەهێشتەوە بۆ درێژەدان بە شەڕی پارتیزانی. یەکێتی بەم کارە نەیتوانی حدکا هەڵبسێنێتەوە، بەڵام ئێرانی لە خۆی وروژاند و، ئەو «ئاشتییە لەرزۆک»ەی لە نێوان پارتی و یەکێتی دا بو سەر لە نوێ تێک چوەوە. یەکێتی کەوتە ناو مەترسییەکی گەورەترەوە لەو مەترسییەی هەڕەشەی لە حدکا ئەکرد. مەترسی شەڕ لە ٣ مەیدانی جیاوازدا: عیراق کە شەڕی لە گەڵ ڕانەگیرا بو، ئێران کە لە بەر خاتری حدکا شەڕی لە گەڵ دەس پێ کرا بو، جود بە سەرکردایەتی پارتی کە لە ژێر گوشاری ئێران دا خەریکی خۆ سازدان بو بۆ پەلاماردانی یەکێتی.

پێکهێنانی مەڵبەندەکان

دەیان هەزار لاو لە سەربازی هەڵات بون و، لە گوندەکان دا دانیشت بون، هەندێکیان ئەبون بە پێشمەرگە. هەرێمەکان زۆر قەبە بوبون، هەندێکیان بوبون بە ٤٥٠ تا ٥٠٠ پێشمەرگە. سەرکردایەتی هێزێکی وا گەورە لە توانای زۆر لە فەرماندەی هەرێمەکان دا نەبو. فەرماندەی هەرێم و فەرماندە و کادرەکانی تر دەستیان ئەخستە ناو کاروباری خەڵکەوە. گلەیی زۆرمان پێ ئەگەیشتەوە لە سەر ڕەفتاری هەندێ لە کاربەدەستەکانی پێشمەرگە. ئەندامەکانی سەرکردایەتی لە ناوزەنگ کۆبوبونەوە، هەندێکیان کارێکی دیاریکراویان نەبو.

ڕێکخستنی هەرێم ئیتر لە چاو پێشکەوتن و پەرەسەندنی جوڵانەوەکەدا نەشەگونجا. ئەبو شێوەیەکی تر بۆ ڕێکخستنی پێشمەرگە و کاروباری خەڵک بدۆزینەوە. ماوەیەک بو لە ناو خۆمان دا ئەم باسەمان ئەکرد. هەندێکیان دژی هەمو جۆرە ئاڵوگۆڕی بون لە ڕێکخستنەوەی هەرێمەکان دا، هەندێکیان وا تێ گەیاند بو کە ئەمە بۆ لێدانی ئەوان و، کەمکردنەوەی دەسەڵاتی ئەوانە. ڕاستییەکەی بۆ چاکتر ڕێکخستنەوەی کاروباری ناوچەکان و پێشمەرگە بو، نەک بۆ لێدانی کەس.

کاروباری جوڵانەوەکە هەر شەڕ نەبو لە گەڵ هێزەکانی بەعس، بەڵکو بوبو بە جۆرێک لە حوکمڕانی، دەسەڵاتی حکومەت لە زۆر ناوچەدا نەما بو، یا کز بوبو، خەڵک بۆ یەلاداخستنی کێشەکانیان ڕویان لە داوودەزگاکانی شۆڕش ئەکرد. بڕیارمان دا کە هەرێمەکان هەڵبوەشێنینەوە و، تیپیان لێ دروست بکەین و، هەر چەند تیپێک بەرەو ڕوی دەزگایەکی بالاتر بکرێتەوە، کە تێکەڵاو بێ لە چەند لێپرسراوێک و، هەریەکەیان کاری دیاریکراو و دەسەڵاتی دیاریکراوی هەبێ بە ناوی مەڵبەندەوە.

مەلبەند پێک ئەهات لە:

١. لێپرسراوی یەکەم، کە سەرپەرشتی هەمو کاروبارەکانی مەلبەندەکەی ئەکرد.

٢. لێپرسراوی کاروباری پێشمەرگە، سەرکردایەتی تیپەکانی ئەکرد.

٣. لێپرسراوی کاروباری کۆمەلایەتی، سەرپەرشتی ئەنجومەنی ئاواییەکان، قوتابخانە، نەخۆشخانە، دادگا و زیندان.. ی ئەکرد و، کیشەکانی ناو خەلکی چارەسەر ئەکرد.

٤. لێپرسراوی کاروباری سیاسی، سەرپەرشتی رابەرە سیاسیەکانی ئەکرد.

٥. لێپرسراوی کاروباری دارایی، سەرپەرشتی دەرامەت و خەرجی مەلبەندەکەی ئەکرد و، موچەی پێشمەرگە و، مەسرەفی بارەگا و شەرەکانی رێک ئەخست.

٦. لێپرسراوی راگەیاندن، هەوالی پێشمەرگە و چالاکییەکانی و، دەنگوباسی ناوچەکەی ئەنارد بۆ دەزگای راگەیاندن، بە تایبەتی بۆ رادیو.

ناوچەکانی ژێر دەسەلاتی یەکیتی، پاش لێکولینەوەی لایەنی جوگرافی، ئیداری، کومەلایەتی.. دابەش کرا بە سەر ٤ ناوچەدا و، ٤ مەلبەند بۆ سەرپەرشتی کردن و بەرێوەبردنیان پێک هێنرا.

مەلبەندی یەک

بارەگای مەلبەند لە حاجی مامەند دانرا دوایێتر بە هۆی شەری ئێران - عێراقەوە برایە بەلەکەجار لە ناوچەی قەرەداغ.

تیپەکانی: ١٥ ی هەورامان، ١١ ی شارەزور، ٣١ ی بەرزنجە، ٣٣ ی سلیمانی، ٣٧ ی شاباژێر، بەستران بە مەلبەندی یەکەوە.

مەلبەندی دو

بارەگای مەلبەند لە سەرگەلو دانرا.

تیپەکانی: ٢١ ی کەرکوک، ٢٣ ی سورداش، ٤٧ ی پیرەمەگرون، ٥٧ ی سەگرمە، ٥١ ی گەرمیان، ٤٣ ی ئاسوس، ٦٨ ی مامەندە، ٤٤ ی چەکوچ، ٦١ ی جوتیاران، بەستران بە مەلبەندی دوەوە.

مەلبەندی سێ

بارەگای مەلبەند لە وەرتی دانرا.

تیپەکانی: ١٢ ی سوران، ١٤ ی ئاکو، ٧٤ ی بالەک، ٧٧ ی کوزو، ٧٨ ی کاروخ، تیپی کوزەش، بەستران بە مەلبەندی سێ وە.

مەلبەندی چوار

بارەگای مەلبەند لە بالیسان دانرا.

تیپەکانی: ٨٦ ی دەشتی هەولێر، ٨٣ ی هەوری، ٩١ ی سەفین، ٩٣ ی کوسرەت، ٩٩ ی بیتوین، بەستران بە مەلبەندی چوارەوە

*

لە پێکهاتنی مەڵبەندەکان دا هاوسەنگی کۆمەڵە و باڵەکانی تری یەکێتی لێک دراپوەوە.

هەر مەڵبەندە نەخۆشخانەیەکی هەبو پزیشک سەرپەرشتی ئەکرد و، دادگایەکی هەبو چەند کەسێکی قانونی کاریان تی دا ئەکرد، دەزگای بیتەلی هەبو بۆ پیوەندی لە گەڵ م س.

مەڵبەند لە راستی دا حکومەتێکی پچکولانە بو، لە ماوەیەکی کورت دا جێگیر بون و، بون بە جێگای باوەر و ریزی دانیشتوانی ناوچەکان.

رێکخراوەکانی کۆمەڵەیش سەربەخۆ کاریان ئەکرد. راستەوخۆ بەسترا بون بە دەزگای ناوەندی رێکخستنی کۆمەڵەوە.

بە گوێرەی پێویستی ئاڵوگۆڕ لە ئەندامانی مەڵبەند و، سەرتیپەکان دا ئەکرا.

*

یەکێتی و حکومەت

د. قاسملو پێشنیارەکانی ئێمەی گەیاند بە کاربەدەستانی عێراق. تا چەند مانگی هیچ هەواڵێکی نەبو. شەرەکانی کوردستانی ئێرانی بە سەردا هات. د. قاسملو لەو ماوەیەدا بەرزان تکریتی و صەددام حسێنی بینی بو. وەڵامی پێشنیارەکانی ئێمەیان داپوەوە:

پێشنیاری یەکەم - خرا بوە لاوە بە بیانوی ئەوەی هێشتا هەلومەرجی رێککەوتنێکی ستراتیجی لەو بابەتە، لە نیوان عەرەب و کوردا، نەگەیشتوە.

پێشنیاری دوەم - کە بریتی بو لە تۆزتۆزمی، موافیق بون بۆ ئەوەی بکری بە بنچینەی دەسپێکردنی گفتوگۆ.

پێشنیاری سێیەم - کە بریتی بو لە راگرتنی شەر، ئامادە بون بۆ جیبەجی کردنی دەسبەجی.

کاربەدەستانی عێراق ریزێکی زۆریان لە د. قاسملو و بیروراکانی ئەگرت. لەو کاتەدا لە نیوان یەکێتی و حکومەت دا ئەو دەوری «وسیط» ی ئەبینی. کاربەدەستانی عیراق داوایان لی کرد بو کە کۆبونەوەیەک رێک بخا بۆ ئەوەی نوینەرانی یەکێتی رووبەرو ببین و، وەلامەکانی بەعس بۆ پێشنیارەکانی یەکێتی بە دەمی خۆیان تەئکید بکەنەوە.

*

رۆژی ١٣ ی تشرینی یەکەمی ٨٢ د. قاسملو لە گۆزە شیر کۆبونەوەیەکی رێکخست بۆ یەکتر بینین. لە باتی یەکێتی: مامجەلال و من و، لە باتی حکومەتی عیراق: ئەبو ئەحمەد، ئەبو عودەی، ئەبو محەممەد، ئامادە بون. د. قاسملویش وەکو «وسیط» و میواندار بەشدار بو.

*

ئەبو ئەحمەد (عەقید روکن خەلیل محەممەد شاکیر)، ئەفسەرێکی موسڵاوی بو، باریدەدەری سەرۆکی «جیهازی موخابەرات» و، ئەبو عودەی (عەقید ئیحسان) لێپرسراوی ناوچەی سەروی موخابەرات لە کەرکوک و، ئەبو محەممەد لێپرسراوی موخابەراتی هەولێر بو.

«جیهازی موخابەرات» یەکی لەو دەزگایانە بو، بەعس دوای ئەوەی هاتە سەر کار دای مەزراند. حیزبی بەعس بەر لەوەی بیتە سەر کار رێکخراوێکی پچوکی بۆ کۆکردنەوەی

دەنگوباس و کوشتنی ناحەزەکانی، بە ناوی زیکخراوی «حنین» دروست کرد بو، سەددام خۆی سەرپەرشتی ئەکرد. کە هاتە سەر کار گەورەتری کرد و، بودجەیەکی زلی بۆ تەرخان کرد، ماوەیەک سەعدون شاکیر و، دوای ئەو تا ١٩٨٤ بەرزان تکریتی سەرۆکی بو. ئەم دەزگایە بە ناو بۆ کاروباری دەرەوە دامەزرینرا بو، بەلام دەستی وەر ئەدایە ناو هەمو کاروباریکی ناوخۆی عیراقەوە و، لە گەل دەزگاکانی: ئەمن و ئیستیخبارات، لەم بارەیەوە بۆربۆرینی ئەکرد. ئەمیش، وەکو دەزگاکانی کە، راستەوخۆ بە دیوانی سەرۆکایەتی واتە بە سەددامەوە بەسترا بون. لە ناو هەر ٣ دەزگا ئەمنیەکان دا: ئەمن، ئیستیخبارات، موخابەرات دا، بەشیکیان بۆ مەسەلەی کورد تەرخان کرد بو. لە هەر سیکیان دا ناوی: «شوعبەی ٣» بو.

*

ئەبو ئەحمەد لە قسەکانی دا وتی: «ئیمە لە لایەن سەرۆکەوە نیردراوین. سەرۆک سلاوتان لی ئەکا. ئیمە دەسەلاتی گفتوگۆمان نیە، ئەرکی ئیمە ئەوەیە بیروراکانی سەرکردایەتی بۆ ئیوە بهینین و، بیروراکانی ئیوەیان بۆ بەهینەوە. سەرکردایەتی ئامادەیە: بۆ چارەسەرکردنی کیشەی کورد لە سەر بنچینەی بەیانی ١١ ی ئازار بە ریگەی گفتوگۆی هیمنانە و ریککەوتن لە گەل یەکیتی. هەروەها بۆ دانانی ریوشوینی وەستاندنی شەر لە بەینی یەکیتی و حکومەت دا. ئیوە عیراقین، چاکتر وایە مامجەلال و نوینەرانی یەکیتی بین بۆ بەغداد بۆ ئەوەی سەرۆک ببینن و گفتوگۆی راستەوخۆ دەس پی بکا.»

مامجەلال بە گەرمی بە خیرهاتنی کردن. سوپاسی د. قاسملوی کرد بۆ هەول و تەقەلاکانی. ئامادەیی یەکیتی دەربری بۆ چارەسەرکردنی کیشەکان بە ریگای سیاسی. بە دریژی باسی سیاسەتی چەوتی بەعسی کرد بەرامبەر گەلی عیراق بە گشتی و، گەلی کورد بە تایبەتی. ئوبالی هەمو روداوەکانی عیراقی خستە ئەستوی بەعس. خواستەکانی بزوتنەوەی کوردی بو رون کردنەوە و، داوای لی کردن کە ئەگەر بە تەمای گفتوگۆیەکی راستەقینە و سەرکەوتو بن پیویستە هەمو لایەنەکان بەشدار بن. مامجەلال لە قسەکانی دا توندوتیژ بو.

ئەبو ئەحمەدیش ئوبالی هەمو روداوەکانی خستە سەر کورد. وتی ئەگەر ئەتانەوی گفتوگۆ سەرکەوتو بی سەرۆک ئەلی: «ئەبی چارەی بنەرەتی هەمو گیروگرفتەکان بکری و، ریککەوتنیکی ستراتیجی بی نەک تاکتیکی، با مامجەلال زیاد تەکتەکە نەکا!»

«تەکتەکە»: وشەی بە عەرەبی کراوی «تاکتیک» ە. مەبەستی لە تەکتەکە فرو فیل بو. لای سەددام و سەرانی بەعس وا باو بو: مامجەلال، ستراتیج ئەکا بە قوربانی تاکتیک و، زورتر تاکتیکزانە وەک لەوەی شارەزای کاری ستراتیجی بی. مامجەلال لەم قسەیە توندتر بو، وتی: «ئیمەی فەقیر لەم شاخ و داخە چۆزانین تەکتەکە چیە؟ سەددام حسین خۆی خوای تەکتەکەیە!»

*

لە وەفدی حکومەت پرسرا: کە ئاخۆ حکومەت ئەیەوی چارەسەری گیروگرفتی کورد بکا، یاخود ئەیەوی یەکیتی بکا بە گۆ لایەنەکانی ترا؟ هەلبەتە وەفدەکە وتیان کە حکومەت ئەیەوی گیروگرفتی کورد بە جۆریکی بنەرەتی چارەسەر بکا و، ئەیەوی شەر لە کوردستان دا نەمینی. لە بەر ئەوە ئیمەیش داوامان لی کردن کە هەول بدەن پەیوەندی لە

گەل حشع و پارتی بش بکەن بۆ هەمان مەبەست و هەول بدەن کورانی بەرزانی رازی بکەن.

لە وەلام دا وتیان: «لە گەل پارتی گفتوگۆمان هەیە» بەلام بۆ حشع وتیان: «ئیمە حشع لە چوارچیوەی جولانەوەی کوردا نابینین، هەول ئەدەین لە شوینی تردوە قسەیان لە گەل بکری».

لە ناو قسەکان دا منیش هەندی «موداخەلە» م کرد، بەلام گفتوگوی سەرەکی لە نیوان ئەبو ئەحمەد و مامجەلال دا بو.

*

مامجەلال گفتوگۆکانی ناو کۆبونەوەکەی بە نامە بۆ عەزیز محەممەد نوسی، داوای لی کرد سەرانی پارتی بش ئاگادار بکا، بۆ ئەوەی هیچ لایەک توشی کاری یەکلاتە نەبی و، هەلویستیکی یەکگرتویان هەبی، یا هیچ نەبی خواستەکانیان لە یەک بچی.

عەزیز محەممەد لەو کاتەدا بە ناو تەهران دا بە ریگاوە بو بۆ سوریا. بەن بۆنەیەوە سەردانی پارتی کرد بو لە رازان. لە پاش ماوەیەک وەلامی مامجەلالی دایەوە، لە نامەکەی دا سوپاسی کرد بو کە ئاگاداری کردوە و، ئەویش ئاگاداری پارتی کرد بو، پیشنیاری بۆ کرد بو لە سەری بروا و، ئەگەر شتیکی تازە هاتە پیشەوە ئاگاداری بکا.

*

وەفدی عیراقی لە دانیشتنەکە ئاسودە و خوشحال نەبون، چاوەروانی شوکرانە بژاردنیکی زورتر بۆ صەددام و خواستی کەمتر و قسەی نەرمتر، بون. وایان ئەزانی ئەم «عەرض» ، منەتیکی گەورەی صەددامە بە سەر یەکیتیەوە! ئەلین کابرایەکی لە خۆیابی و لوتبەرز هەبوە، هەرکەسی، لە کاتی چاکوچۆنی دا بۆ پیشاندانی تەواضوع، پی ی وت بی: «ئاغا موخلیصم!» لەوەلام دا وتویەتی: «واجیبی خۆتە!» صەددام، لە بابەتی ئەم کابرایە بو، لای وابو هەر کەسی دلسوزی بی، یا خزمەتی بکا، واجیبی خۆی بە جی ئەهینی، نابی چاوەروانی سوپاس و پاداش و دانەوەی چاکە بی، چونکە «رسالە خالدە» ی «امە عربیە واحدە» بە مرۆڤایەتی رائەگەیەنی. دوای ئەم دانیشتنە هیچ جۆرە پەیوەندیەک لە نیوان یەکیتی و بەعس دا نەما.

*

سوشیال دیموکرات

یەکی لە هەولەکانی هەمو لایەنەکانی جود بۆ زراندنی ناوبانگی یەکیتی، بەشداری نوینەرانی یەکیتی بو لە کۆنگرەی حیزبی سۆسیالیستی فەرەنسی و، دەرچونی بریاریک بو بە قازانجی کورد. لایەنەکانی جود، بە تایبەتی حشع، ئەمەیان بە پیلانی ئیمپریالیزم دائەنا دژی جولانەوەی کورد. یەکیتی سۆڤیەت هیشتا هەرەسی نەهینا بو، شەری سارد هیشتا کۆتایی نەهات بو، زۆر لە لایەنەکانی جولانەوەی کورد نەیانئەزانی سوشیال دیموکرات چیە و، هەندیکیان هەر نەیان بیست بو.

جود ئەم مسئلەیەی لە دەزگاکانی راگەیاندنی خۆی دا، لە وتارەکانی رادیو و، لە بلاوکراوەکانیان دا، ئەوەندە گەورە کرد بو لە ناو خۆیشمان دا خەریک بو بە خراپ دەنگی ئەدایەوە. هەندی لە ئەشارەزاکانی ناو کۆمەلە بیست بویان لینین، لە سەردەمی خۆی دا، دژی سوشیال دیموکرات راوەستاوە، لە بەر ئەوە ئەوانیش ئەمەیان بە کاریکی خراپ ئەزانی.

فەرەیدون کە وتارەکانی بۆ رادیۆ ئامادە ئەکرد زاتی نەئەکرد لەم مەسەلەیە بدوێ، ئەوەکو لە ناو توندڕەوەکانی کۆمەڵدا بە سوشیال دیموکرات تاوانبار بکرێ. ناچار بوم خۆم ئەم ئەرکەم گرتە ئەستو. لە ریزی ئەو زنجیرە وتارەدا کە لە ژێر ناوی: «ئایا مەسەلەی کورد یەک مەسەلەیە یا چەند مەسەلەیەکە؟» وتارێکم بۆ ئەم باسە تەرخان کرد کە لێرەدا دوبارە کتومت ئەینوسمەوە:

دیسانەوە مەسەلەی دۆست و دوژمن و سوشیال دیموکراتەکان

چەند جارێکە لێرە و لەوێ، بە دزی و بە ئاشکرا، بە نوسین و ئیستگە هەندێ لایەن بۆ مەبەستێکی دیاریکراو باسی ئینتەرناسیونالی سوشیالیستی یاخود سوسیال دیموکراتەکان و مەسەلەی کورد دێننە ناوانەوە کە گوایە پیلانێکی ئیمپریالیستی لە کایەدایە بۆ تێکەڵاوکردنی مەسەلەی کورد بە نەخشەکانی ئیمپریالیزم بە هۆی سوسیال دیموکراتەکانەوە، وە هەمو جارەکانیش بە چەشنێکی راستەوخۆ یا ناراستەوخۆ پەنجەی تاوانبار کردن بۆ ئیمە درێژ ئەکرێ کە گوایە ئیمە ئەوە جێبەجێ ئەکەین..

جا با بزانین سوسیال - دیموکراتەکان کێن و راستە پیلانێ وا لە کایەدایە و ئیمەیش بوین بە جێبەجێکەری؟ یاخود ئەم بوختانە لە کوێوە هاتوە؟

سوسیال - دیموکراتەکان چەند حیزبێکی سیاسی گەورەی ئەوروپای غەربیین کە لە چوارچێوەی ئینتەرناسیونالی دوەم دا پەیوەندییان لە گەڵ یەک هەیە. ئەمانە لە دووروبەری جەنگی جیهانیی یەکەم دا لە گەڵ لینین و کۆمۆنیستەکانی ئەو سەردەمە تێکچون لە سەر مەسەلەی شورشی چەکدار و دیکتاتوریەتی پرولیتاریا و چەند مەسەلەیەکی بنچینەیی و گرنگی مارکسیزم - لینینیزم.

بێگومان لە ماوەی ٦٠ - ٧٠ سالی رابوردودا دنیا توشی گۆرانی زۆر گەورە و قوڵ بوە، نە حیزبەکەی لینین وەکو سالی ۱۹۱۸ ماوە و، نە سوسیال - دیموکراتەکانیش حیزبەکانی سالی ۱۹۱۸ ن، ئیمە ئیستا لە کۆتایی ۱۹۸۲ داین، کە نەخشەی دنیا و زۆر لە بۆچون و تێگەیشتنەکانی ئەو زەمانە گورینیان بە سەردا هاتوە.

ئیستا لە ئەوروپای غەربی دا چینێکی کرێکاری بەهێز و پێشکەوتو، گەشەکردو لە روی چۆنایەتی و چەندایەتیەوە هەیە کە قورسایییەکی گەورەی هەیە لە ژیانی سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتی ئەوێ دا. چینی کرێکاری ئەوروپای غەربی هەم لە روی گەلالە بونی هەستی چینایەتی و هەم لە روی مەبینی لە قالبی ریکخراوەیی دا چەندین هەنگاوی ناوە بۆ پێشەوە.. زۆر لەو گیروگرفتانەی کە بەر لە سەد سال یا لە پەنجا سالا هەی بوە، ئیستا نەی ماوە و هەندێک لەو مافانەی بەدی هیناوە کە ئاسودەیی و خۆشگوزەرانی تا ئەندازەیەکی زۆر تەئمین کردوە.

لە کوردستان دا گەشەکردنی ئابوری، کۆمەڵایەتی، سیاسی، فەرهەنگی لە چاو ئەوروپادا زۆر بە هێواشی بۆ پێشەوە چوە، لە کاتێکا لەوێ زۆر بە خێرایی رۆیشتوە، لە گەڵ ئەوەش دا هەر کسێ وا بزانی وەزعی ئیستای کوردستان و چینە کۆمەڵایەتیەکانی و هێزە سیاسیەکانی وەکو پەنجا سال لەمەوبەر وایە، بێگومان بە هەڵەدا ئەچێ و بە کابرایەکی بێ خەبەر لە دنیا لە قەڵەم ئەدرێ، هەڵبەتە ئەوێ لای وابێ وەزعی ئەوروپای ئیستاش و چینە کۆمەڵایەتیەکانی و هێزە سیاسیەکانی وەکو پەنجا سال لەمەوبەرە، بێگومان کابرایەکی لە دنیا بێ خەبەرە.

سوسیال - دیموکراتەکانی ئەوروپا ئیستا بەشیکی گەورەی چینی کریکار و نەقابەکانیان لە ژیر دەس دایە. لە سەرانسەری ئەوروپای غەربی دا: لە فەرەنسا، ئیسپانیا، ئەلمانیا، نەمسە، سوید، نەرویج، هولاند، بەریتانیا، ئیتالیا.. تەنانەت لەم ولاتانەدا حوکمیان گرتۆتە دەست هەلبەتە نەک بە ریگەی ئینقیلابی عەسکەری یا بە زەبری لولەی تفەنگ، بەلکو بە ریگەی هەلبژاردنی ئازاد و ئەو ریفۆرمانەی لە بەرنامەکانیان دا هەیە.

سوسیال - دیموکراتەکان ئیستا لە فەرەنسا و سوید و نەمسا حوکمیان بە دەستەوەیە و تا چەند حەفتە لەمەوبەر حوکمی ئەلمانیای فیدرالیشیان بە دەستەوە بو.

سوسیال - دیموکراتەکان ئیستا لە پەیوەندییەکانی ناو دەولەتان دا قورسایەکی ئەوتۆیان هەیە نە یەکیتی سۆڤیت و نە چین و نە دەولەتانی سوسیالیستی تر، وە نە ئەمریکا و نە ولاتانی دنیای سییەم ناتوانن پشت گویان بخەن. بۆیە هەر هیزیکی کوردستانی بیەوی مەسەلەی کورد، یا هەر مەسەلەیەکی تر بە بیروڕای گشتی ئەوروپا بناسینی و هەول بدا پشتیوانی گەلانی ئەوروپی بە دەس بهینی، ناتوانی سوسیال - دیموکراتەکان پشت گوی بخا کە جگە لەوەی چەندین حیزبی گەورە و فراوانن، ملیونەها کریکار و سەدان نەقابەی کریکارییان لە گەلە، سەدەها رۆژنامە و گۆڤار و ئیستگەی رادیو و تەلەفزیون و سینەما و نوسەر و فەیلەسوف و هونەرمەندیان هەیە.

حیزبی سوسیالیستی فەرەنسە کە ئیستا حوکمرانە چەند ئەندامیکی حیزبی شیوعی وەزیرن لە وەزارەتەکەیان دا و نوینەری چەن حیزبی شیوعی لە کۆنگرەکانیان دا بەشدار بون.

یەکیک لە دائیرەکانی چالاکیی ریکخراوی رزگاری فەلەستین ناو حیزبە سوسیال - دیموکراتەکانە و هەر کات بە میوانی بانگ کرا بن بۆ کۆنگرە یا کۆبونەوەیەکیان بە خۆشییەوە چون و لە کاتی ئابلوقەدانی فەلەستینییەکان دا لە بیروتی غەربی، هەلویستی حیزبی سوسیالیستی فەرەنسی و حیزبە سوسیال - دیموکراتەکانی تری ئەوروپا مەعلوم بو کە چیە و لە چاو هەلویستی هەندی دەولەتی عەرەبی دا چۆنە بەرامبەر بە مەسەلەی فەلەستین.

جا با لیرەدا بپرسین: ئەگەر بەشدار بونی نوینەرانی حیزبی شیوعی لە کۆنگرەی سوسیال - دیموکراتەکان دا بۆ حیزبی شیوعی حەلال بی و، بەشدار بونی وەزیری شیوعی لە وەزارەتی سوسیال - دیموکراتەکان دا بۆ حیزبی شیوعی حەلال بی و، پەیوەندی و دۆستایەتی لە بەینی ریکخراوی رزگاری فەلەستین و سوسیال - دیموکراتەکان دا بۆ فەلەستینییەکان حەلال بی، ئەبی بۆچی بۆ ئیمەی کوردی دابەشکراو و زۆرلیکراو، کە دوژمنەکانی دەستیان ناوەتە بینی بیخنکینن، پەیوەندی کردن لە گەل سوسیال - دیموکراتەکان و پشتیوانی کردنی ئەوان لە مەسەلەی رەوای گەلەکەمان ئەبی بۆچی تاوان و پیلانگیران بی؟

یاخود پیشینان گوتەنی: یانیکە و دو هەوا؟

سوسیال - دیموکراتەکان، کە هەندی لایەن بۆ مەبەستیکی تایبەتی خۆیان و بە درۆ کردویانە بە خوینی سیاوش و، بە درۆ وای دەرئەخەن کە ئەوە پیلانیکی زلە لە مەسەلەی کورد، لە راستی یەکیکن لەو لایەنانەی کە جولانەوەی شۆرشگیرانەی کورد ئەبی هەول بدا کە پشتیوانی و لایەنگرییان بە دەس بهینی و هەولی ئەوە بدا لە مەسەلەی رەوای

کورد بکەن و دۆستایەتی بکەن، بێ ئەوەی جولانەوەی کورد و هێزە شۆرشگێرەکانی سەربەخۆیی سیاسی و ئایدیۆلوجی خۆیان لە دەس بدەن.
ئەوی جێگەی سەرسورمانە ئەوەیە: هەر ئەو لایەنەی - مەبەست پارتی بو - کە ئێستا تاوانی دۆستایەتی سوسیال - دیموکرات ئەدەنە پاڵ ئێمە، خۆیان لە سالانی ٧٤ و ٧٥ و ٧٦ ەوە تا سالی ٧٩ بە ئیمزای سەرۆکەکەیان چەندین عەرزوحالی پێشکەش بە ئینتەرناسیونال سوسیالیستی سەرۆکەکەی ئەوسایان پێتەرمان کردوە بۆ قوبولکردنیان بە ئەندام لە ئینتەرناسیونال سوسیالیستی دا.
ئێمە هەرگیز ئەرزوحالمان نەداوە بە ئینتەرناسیونال سوسیالیستی کە بەکەمتی بە ئەندام وەربگری.
ئەوەی سالی ٧٤ وەفدێکی رەسمیی نارده ڤیەننا و داوایەکی رەسمیی پێشکەشی پێتەرمانی سەرۆکی ئینتەرناسیونال سوسیالیستی کرد، ئەوە ئێمە نەبوین و حیزبێکی تر بو.
ئەوەی کە چەندین وتاری بە کوردی و بە عەرەبی بۆ ماستاوکردن لە گۆڤاری نەظەری حیزبەکەیان دا لە سەر ئینتەرناسیونال سوسیالیستی نوسی ئێمە نەبوین، بەلکو حیزبێکی تر بو.
ئەوەی داوای ئەندامەتی کرد و قبول نەکرا و رەت کرایەوە، ئێمە نەبوین و حیزبێکی تر بو. هەر کەسێکیش ئەیەوێ بە چاوی خۆی ئەو بەلگانە ببینێ، ئەتوانێ لە ئارشیفی مەرکەزیی ئینتەرناسیونال سوسیالیستی تەماشایان بکا.
ئەوانەی دیواری مالەکەیان شوشەبەندە با بەرد لە خەلکی تر نەگرن چونکە خۆیان زەرەر ئەکەن.
حیکایەتی ئەو درۆ زلەی هەندێ لەو تاقمانە بۆ سەر لێ شێواندن و ساختەچێتی ئەیکەن بە بەلگە لە سەر پیلانگێرانی سوسیال - دیموکراتەکان دژی جولانەوەی کورد و بەشدار بونی ئێمەش لەو پیلانەدا بەمجۆرەیە:
ئەمسال حیزبی سوسیالیستی فەرەنسی کۆنگرەی ئاسایی خۆی بەست. بە میوانیی کۆنگرە، دەیان حیزبی شیوعی و سوسیالیستی و دیموکراتی بانگ کرد بو، یەکێک لەو رێکخراوانە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان بو، کە هەڤالان عومەر شێخموس و ئەحمەد بامەرنی لە ناو وەفدێکی کوردیی نوێنەری پارچەکانی ئێران و تورکیا و سوریادا بەشداری کۆنگرەکە بون. جگە لە نوێنەرانی یەکێتیمان، نوێنەری چەند حیزبێکی کوردستانی و نوێنەری رێکخراوی رزگاری فەلەستین و دەیان حیزب و رێکخراو و جولانەوەی رزگاریخواز، بەشدار بون.
لە ئەنجامی هەولدانی وەفدەکەی کوردستان لە کۆنگرەکەدا، کۆنگرە بریارێکی دەربارەی پشتیوانی کردن لە خەباتی میللەتانی فەلەستین و ئەریتریا و پۆلیساریۆ و کوردستان لە پیناوی بەدیهێنانی مافی چارەنوس دا لە ولاتەکانی خۆیان دا. مەسەلەی ئەم چوار میللەتە پێکەوە لە پرۆژەی یەک بریاردا پاس کراوە.
بێگومان میللەتی فەلەستین ئەمەی بە سەرکەوتن دانا بۆ خۆی کە گەورەترین حیزبی فەرەنسە ئەم مافەی پێ رەوا دیوە.
هەروەها میللەتی ئەریتریا و پۆلیساریۆش ئەمەیان بە سەرکەوتن دانا بۆ خۆیان کە گەورەترین حیزبی فەرەنسە مافی چارەنوسی پێ رەوا دیون.

کەچی هەندێ کوردی داخ لە دڵ بۆ مەبەستێکی دیاریکراو کەوتنە هات و هاوار و هێرش کردنە سەر ئەو بڕیارە و سەر ئەو وەفدەی بەشداری کۆنگرەکە بوە و، سەر یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان کە ئەو وەفدەی ناردوە و، هەندێ کوردی نەزان پیاوەتی ئەو بڕیارەیان بە گرتنی هەندێ عالمی فەرەنسی دایەوە و داریەرویان پێ ئەقلپشاندن.

ئێمە لە مەسەلەی ناسینی دۆست و دوژمن دا بەرچاومان ڕونە، نە لیلایی دەسکەوتی حیزبایەتی و عەشیرەتی و، نە تاریکایی تەعەسبی کوێرانە و، نە بە هۆی خۆ هەلواسینەوە بەم لا یا ئەولا دا بەری چاوی لێکدانەوەمان ناگیری. بەلکو وەکو ڕێکخراوێکی سەربەخۆ، چەکدار بە تیۆری زانستی کە ڕێباز و سیاسەتی گشتی و هەلوێستەکانی لە دۆست و دوژمن لە ئەنجامی شیکردنەوەی واقیعی بابەتی دا بە سەنگ و تەرازوی زانستی دیاری ئەکات.

ئێمە ناساندنی مەسەلەی کورد و بلاوکردنەوەی هەواڵ و دەنگوباسەکانی و سەلماندنی عەدالەت و ڕەوایی ئامانجەکانی بزوتنەوەی ڕزگاریخوازانەی گەلی کورد لە سەر ئاستی جیهان، بە گەلانی دنیا و حیزب و ڕێکخراوە سیاسی و نەقابی و ئینسانییەکانی و، بە دەزگاکانی ئیعلام و بیروڕای گشتی، لە ناو ئەوانەدا بە سوسیال - دیموکراتەکان بە یەکێک لە ئەرکەکانی هەنگاوی دەرەوەی ولاتمان ئەزانین، کە خۆشبەختانە تا ئێستا ئەنجامی باش و سەرکەوتنی باشمان تێ دا بە دەس هێناوە. ١٩٨٢/١١/٢

*

تۆڕی پەیوەندی بیتەل

یەکێتی لە ڕوی پەیوەندییەوە زۆر دواکەوتو بو. پەیوەندی نێوان دەزگا سەرکردەییەکانی و هێز و ڕێکخراوەکانی بە نامە و تەتەر بو. لە هەندێ شوێن هوکی توکی بە کار ئەهێنرا، بەلام بەمە نەئەتوانرا هەمو ناوچەکان بە یەکەوە ببەستێ. هەندێ جار کەلک لە ڕادیو وەرئەگیرا.

بەختیاری برام چەند جاری پێشنیاری بۆ کردم. هەولی دامەزراندنی تۆڕی پەیوەندی بدەین و، ئامادەیی خۆی دەربڕی بۆ ئەنجامدانی. من ئەمەم زۆر پێ باش و پێویست بو، بەلام پێم وانەبو ئەکرێ.

هاوینی ٨١ هەولی دامەزراندنی تۆڕێکی ٣ لایی دا. بە دەزگای بیتەلی «پی ئار سی» ناوزەنگ و مەرگە و وەرتێ پێکەوە بەستران. بەلام ئەمە لە زستان دا درێژەی پێ نەئەدرا چونکە ئەبو بیتەلەکە لە بەرزایی شاخەکان دابنرێ. لە کۆتایی ٨١ دا داوا لە هەمو هێزەکان کرا هەرچی بیتەل و شتێک پەیوەندی بە بیتەلەوە هەبێ بینێرن بۆ سەرکردایەتی. لە هەندێ شەردا بیتەل گیرا بون. بەختیار کەوتە پەیجوری. هەرچی هەبو ناردیان. هەندێکیان گوللەیان بەر کەوت بو. بە هەمووی دوانی لێ چاک کرایەوە. یەکێکیان لە سەرکردایەتی دانرا و یەکێکیان نێردرایە وەرتێ. دوای ئەوە ئیتر تیپەکان هەندێ شەڕیان ئەکرد بە تایبەتی بۆ گرتنی دەزگای بیتەل. چەند دانەیەک گیرا و، خۆیشمان بە هۆی ڕێکخراوێکی ئێرانییەوە ٤ دانە بیتەلی «کنود» مان لە ئەوروپا کڕی. لە پایزی ٨٢ دا تۆڕێکی پەیوەندی باشمان دامەزراند. هەر چوار مەلبەندەکە و زۆری تیپەکانی بە یەکەوە بەست بو. بەلام بیتەلەکان هەریەکەیان مارکەیەکی جیاواز بو: بیل، راکال، تومسن، کنود. ئەم تۆڕە کەلکی زۆری هەبو. هەواڵ و دەنگوباسەکان بە تازەیی ئەگەیشتن. ئاگامان لە هەمو

هێزەکان ئەبو. زۆرجار کە نەمانئەتوانی کۆببینەوە بە بێتەل قسەمان لە گەڵ یەکتری ئەکرد و، بیروڕامان ئەگۆڕییەوە.

لە سەر هەمان مەسەلە کەریم ئەحمەد وتارێکی درێژی بە عەرەبی لە گۆڤاری «الثقافة الجدیدة» دا نوسی.

دانانی سۆسیال دیموکرات بە دوژمنی کورد و، پشتیوانیەمان لە کێشەی کورد بە پیلانی ئیمپریالیزم و، هاوکاری لە گەڵیان بە تاوان و خیانەت، بێگومان نیشانەی بەرچاوتەنگی حشع و، نزمی ئاستی تێگەیشتنی سەرکردایەتی حزبە کوردییەکان بو.

*

تەفسیری قورئان

من کە منال بوم، بۆ ئەوەی بەرەڵلا نەبم، باوکم لە پشتی هاوینەدا ئەیبەردم بۆ حوجرە، بە زۆر قورئانی پێ ئەخوێندم، بێ ئەوەی تێ ی بگەم. دوایی خۆم لە بەغدا کە بوم بە قوتابی زانستی سیاسی و، هەندێ لە بابەتەکانی خوێندنەکەمان پەیوەندی بە ئیسلامەوە هەبو وەکو: بیرکردنەوەی سیاسی عەرەبی - ئیسلامی، مێژوی سیاسی ئیسلام و، قانونە گشتییەکانی ناودەوڵەتان، ناچار بوم بە دوای هەندێ کتێبی تەفسیر و فیقهی ئیسلام دا بگەڕێم. بە کوردی هیچ سەرچاوەیەکم بەر دەس نەکەوت، بەڵام بە عەرەبی ئەوەندە زۆر بو لە ژماردن نەئەهات. لە ناو تەفسیرەکان دا دوانم هەڵبژارد بۆ خوێندنەوە و پیداچونەوە، یەکێکی کۆن: «تەفسیری جەلالەین» و، یەکێکی نوێ: «فی ظلال القران» لە نوسینی سەید قوطب.

کورد یەکێکە لەو میللەتانەی زۆر لە زوەوە موسوڵمان بوە و، لە پێناوی ئیسلام دا شەڕی زۆری کردوە و، زانای گەورەی لە بواری نوسینی: فیقه، تەفسیر، کەلام، زمان.. تێ دا هەڵکەوتوە و، کەم دێ هەیە مزگەوتی تێ دا نەبێ، کەچی مەلاکانی کورد بە زمانی کوردی، جگە لە چەند «عەقیدەنامە» یەکی کورت و چەند «مەولودنامە» یەکی، شوێنەوارێکی ئەوتۆیان بە جێ نەهێشتوە. تەفسیری قورئان و لێکدانەوەی حەدیسەکانی پێغەمەر و، دانانی کتێب لە سەر فیقهی ئیسلام، بە کوردی نەنوسراوە. تەنانەت دوعایەکیان بە کوردی نەخوێنیوەتەوە. لە کاتێک دا لە ئیسلام دا شتێک نیە رێگەی لەمە گرتبێ.

قورئان، بە فارسی زۆر زو و، بە تورکی لە سەردەمی دەسەڵاتی عوسمانی دا تەفسیر و تەرجومە کراوە. بە کوردی ئەوەی من بیستومە و، دیومە تەنیا ٣ تەفسیرە: تەفسیری مەلا محەممەدی جەلی زادە کە لە چلەکان دا نوسیویەتی، تەفسیری نامی و، تەفسیری خال، کە هەردوکیان لە حەفتاکان دا نوسیویانە.

هاورێکانی شارم، هەمو ئەو کتێبانەیان بۆ ئەناردم کە لە بەغدا بە کوردی و عەرەبی دەرئەچون، هەروەها حەفتەنامەی «هاوکاری» و مانگنامەی «بەیان» و وەرزنامەی «روشنبیری نوێ». هەندێ لە نوسەرەکان خۆیان کتێبەکانیان بە دیاری بۆ ئەناردم. رۆژێک لە گەڵ بەریدی شاردا، جزمی دوەمی «تەفسیری خال» و «چاپی دوەمی «پەندی پێشینان» م پێگەیشت. مامۆستا شێخ محەممەدی خال بە خەتی خۆی هەردوکیانی پێشکەش کرد بوم.

شێخی خال و من، لە دو تەمەنی جیاواز و، لە دو شوێنی سیاسی جیاواز و، لە سەر دو بیروباوەری جیاواز بوین.. لە ژیانم دا زۆر جار دیاری جۆراوجۆرم لە بۆنەی جیا

جیا دا بۆ هات بو، بەلام هیچیان ئەوەندەی ئەم دیارییە خۆشحالی نەکردم.

لە گەل شێخی خال هەرگیز ڕووبەڕو دانەنیشت بوم، بەلام دو ناسیاویی قولم لە گەلی هەبو: یەکەمیان، وتارەکانی لە گۆڤارەکانی: گەلاوێژ و ڕۆژی نوێ و، کتێبەکانی: فەرهەنگی خال و، ژیننامەکانی: مەلا عەبدوللای بیتوشی، موفتی زەهاوی، شێخ مارفی نۆدێ، مەولودنامەی نەوتەئەر، تەفسیری جزمی عەمما.. دوەمیان، ئەختەری کچی و خەسرەوی برازای.. کە لە گەل هەر یەکەیان لە قۆناغێکی خوێندن دا و، لە کۆڕێکی خەباتی سیاسی دا ئاشناو ناسیاو بوین. هەر بە هۆی د. خەسرەوی شێخ مستەفای برازای و زاوایەوە، لەو هەلومەرجە سەخت و نالەبارەدا منی خوێند بووە و کتێبەکانی بۆ نارد بوم.

ئەم پیاوە گەورەیە چەندین بەرهەمی بە نرخ و گرنگی پێشکەشی گەلەکەی کردبو، لە ناو بەرهەمەکانی دا دوانیان جێگای تایبەتیان هەیە: فەرهەنگی زمانی کوردی و، تەفسیری قورئان.

نامەیەکی کورتی پێزانینم بۆ نوسی، سپاسم کرد بۆ دیارییە بە نرخەکانی، لە خوای گەورە لەشساغی و تەمەنی درێژم بۆ بە ئاوات خواست... من زۆر جار لە ناو جاف دا «دەس مۆچینم» کرد بو و، دەستی زۆر ژنی لە خۆم گەورەتر و پچوکترم ماچ کرد بو، بەلام لە هەمو ژیانم دا ئەوە یەکەمین جار بو بۆ کەسی بنوسم: «دەستە پیرۆزەکانت ماچ ئەکەم».

لە ناو ئێمەدا حەسەن کوێستانی لە هەمومان زیاتر سۆراخی کتێبی کوردی ئەکرد، هەمو ئەو کتێبانەی بۆم ئەهات، بە وانەیشەوە کە نوسەرەکانی بۆیان ئەناردم، ئەم دا بەو لە کتێبخانەکەی دا هەلیان بگری، یەکی لەو کتێبانە ئەم تەفسیرە بو.

ماوەیەک ئەمویست شارەزایی پەیدا بکەم لە سەر جۆری بیرکردنەوەی دینی و سیاسی و کۆمەلایەتی.. هەندێ لە نوسەرە گەورەکانی کورد لەوانە: مەلا ئەبوبەکری موصەنیف. زۆری کتێبەکانی ئەم بیرکەرەوە گەورەیە لە کتێبخانەکەی خال دا هەبو. جارێک بە هۆی د. خەسرەوەوە هەوالی هەندێکیانم پرسی و، داوام لی کرد بو ئەگەر ڕێگە بدا فۆتۆکۆپی هەندێکیانم بۆ بنێری. مامۆستا خال ئەم هەوالەی ئەوەندە پی خۆش بو، دەسخەتی کتێبەکەی بۆ ناردم. کتێبەکە بە فارسی و بە خەتێکی ڕەوانی جوان نوسرا بووە. ویستم سەر لەنوێ بینوسمەوە. ماوەیەک خەریکی بوم، بەلام کە لە شەڕەکانی جودەوە کلام ماوەی ئەو جۆرە کارانەم نەما و، ترسام خۆم شتێکم لی بی و کتێبەکە بفەوتی، لە بەر ئەوە وازم لە پرۆژەکەم هێنا و، بە سپاسەوە بۆم ناردەوە.

*

جیا دا بۆ هات بو، بەڵام هیچیان ئەوەندەی ئەم دیارییە خۆشحاڵی نەکردم.

لە گەڵ شێخی «ال» هەرگیز ڕووبەڕوو دانەنیشت بووم، بەڵام دوو ناسیاویی قووڵم لە گەڵی هەبو: یەکەمیان، وتارەکانی لە گۆڤارەکانی: گەلاوێژ و ڕۆژی نوێ و، کتێبەکانی: فەرهەنگی خاڵ و، ژیننامەکانی: مەلا عەبدوللای بیتووشی، مەولەوی تاوەگۆزی، شێخ مارفی نۆدێ، مەولودنامەی ئەوتەئەر، تەفسیری جزمی عەمما.. دووەمیان، ئەختەری کچی و خەسرەوی برازای.. کە لە گەڵ هەر یەکەیان لە قۆناغێکی خوێندن دا و، لە کۆڕێکی خەباتی سیاسی دا ئاشنا و ناسیاو بووین. هەر بە هۆی د. خەسرەوی شێخ مستەفای برازای و زاوایەوە، لەو هەلومەرجە سەخت و ناڵەبارەدا منی خوێند بووەوە و کتێبەکانی بۆ نارد بووم.

ئەم پیاوە گەورەیە چەندین بەرهەمی بە نرخ و گرنگی پێشکەشی گەلەکەی کردبو، لە ناو بەرهەمەکانی دا دوانیان جێگای تایبەتییان هەیە: فەرهەنگی زمانی کوردی و، تەفسیری قورئان.

نامەیەکی کورتی پێزانینم بۆ نوسی، سپاسم کرد بۆ دیارییە بە نرخەکانی، لە خوای گەورە لەشساغی و تەمەنی درێژم بۆ بە ئاوات خواست... من زۆر جار لە ناو جاف دا «دەس مۆچینم» کرد بو و، دەستی زۆر ژنی لە خۆم گەورەتر و پچووکترم ماچ کرد بو، بەڵام لە هەمو ژیانم دا ئەوە یەکەمین جار بو بۆ کەسی بنوسم: «دەستە پیرۆزەکانت ماچ ئەکەم».

لە ناو ئێمەدا حەسەن کوێستانی لە هەموومان زیاتر سۆراخی کتێبی کوردی ئەکرد، هەمو ئەو کتێبانەی بۆم ئەهات، بە وانەیشەوە کە نوسەرەکانی بۆیان ئەناردم، ئەم دا بەو لە کتێبخانەکەی دا هەڵیان بگرێ، یەکێ لەو کتێبانە ئەم تەفسیرە بو.

ماوەیەک ئەمویست شارەزایی پەیدا بکەم لە سەر جۆری بیرکردنەوەی دینی و سیاسی و کۆمەڵایەتی.. هەندێ لە نوسەرە گەورەکانی کورد لەوانە: مەلا ئەبوبەکری موصەنیف. زۆری کتێبەکانی ئەم بیرکەرەوە گەورەیە لە کتێبخانەکەی خاڵ دا هەبو. جارێک بە هۆی د. خەسرەوەوە هەواڵی هەندێکیانم پرسی و، داوام لێ کرد بو ئەگەر ڕێگە بدا فۆتۆکۆپیی هەندێکیانم بۆ بنێرێ. مامۆستا خاڵ ئەم هەواڵەی ئەوەندە پێ خۆش بو، دەسخەتی کتێبەکەی بۆ ناردم. کتێبەکە بە فارسی و بە خەتێکی ڕەوانی جوان نوسرا بووەوە. ویستم سەر لەنوێ بینوسمەوە. ماوەیەک خەریکی بوم، بەڵام کە لە شەڕەکانی جودەوە کلام ماوەی ئەو جۆرە کارانەم نەما و، ترسام خۆم شتێکم لێ بێ و کتێبەکە بفەوتێ، لە بەر ئەوە وازم لە پرۆژەکەم هێنا و، بە سپاسەوە بۆم ناردەوە.

*

سالی ١٩٨٣

ریککەوتنی ١٩ قۆلی

سوریا و لیبیا هەوڵیکی زۆریان دا بۆ کۆکردنەوەی موعارەضەی عیراقی. جەنگی عیراق - ئیران هیوای لای هەموان دروست کرد بو کە ئەم شەرە سەری صەددام بخوات. زۆر کۆسپ لە ریگای پیکهینانی بەرەیەکی فراوان دا بو. یەکیکیان ناکۆکی نیوان پارتی و یەکیتی بو. چەند مانگی بو ئیمە بریارمان دابو ئەوپەری نەرمی بنوینین و، هەوڵمان دابو لە گەڵ پارتی کۆتایی بە ناکۆکییەکانمان بهینین. د. فوئاد مەعصوم بە نوینەرایەتی یەکیتی و، ئیدریس بارزانی بە نوینەرایەتی پارتی لە پەیوەندی و کۆبونەوەکان دا، لە شام و طەرابلوس بەشدار ئەبون.

رۆژی ٦ ی شوباتی ٨٣ لە طەرابلوسی لیبیا ١٩ ریکخراوی عیراقی لەوانە یەکیتی، پارتی، حسک، حشع، ریککەوتنیکی کورت و پوختیان ئیمزا کرد. بەندە سەرەکییەکانی بریتی بو لە:

١. پیکهینانی بەرەیەکی فراوانی کراوە بۆ هەمو لایەنەکان.

٢. بەرنامەی سیاسی بەرە:

أ. روخاندنی رژیمی عیراق.

ب. دامەزراندنی رژیمیکی دیموکراتی.

ج. جۆری هەڵبژاردنی رژیم ئەدریتە دەس گەلی عیراق.

د. سەلماندنی ئۆتۆنۆمی کوردستانی عیراق و دابینکردنی مافی تورکومان.

هـ. ریکخستنی کۆبونەوەیەک لە ٢٥ ی شوبات دا بۆ دانانی بەرنامە و پیرەوی ناوخۆی بەرە.

٣. لە ماوەی مانگیک دا بەرە پیک بهینری.

٤. لەمرۆوە ئەبی:

ا. دەسبەجی شەری راگەیاندن رابگیری.

ب. ناکۆکی چەکداری ناوخۆ رابگیری.

بریار درا بو کۆبونەوەی داهاتو لە شام بکری و، لەو کۆبونەوەیەدا چۆنیەتی و چۆن یەک بخرین. بەلام پیش کۆبونەوەکە حشع لە ریکەوتنەکەی تەرابلوس پەشیمان بوەوە و، کۆبونەوەکەی شامی تیک دا.

*

هاوزەمان لە گەڵ ئەم کۆبونەوانە کۆبونەوەی دوقۆلی یەکیتی و حشع لە رۆژانی ٥ - ٦ ی شوباتی ٨٣ لە ناوزەنگ کرا. ئەگەرچی لەم کۆبونەوانەدا ریککەوتنیکی سیاسی بۆ کۆتایی هینان بە ناکۆکییەکانی ناوخۆ و پیکهینانی بەرەی فراوان و، هاوکاری دوقۆلی ئیمزا کرا، بەلام چونکە هەلومەرجی کوردستان ئالۆزاو و، لە چەند جیگایەک وردە شەر لە نیوان پیشمەرگەکانی یەکیتی و، لایەنەکانی جودا قەوما بو، زۆر بە راشکاوی بە دەستەی

نوێنەرایەتی حشع: کەریم ئەحمەد، عەبدولرەزاق صافی، ئەحمەد بانیخێلانی، وترا: کە ئەگەر جود لە ناوچەکانی خوارەوە شەر بە هێزەکانی یەکێتی بفرۆشن، ناهێلین ئەوان لە سەرکردایەتی بە ئاسودەیی دابنیشن فەرمانی شەر دەربکەن.

*

لەو رۆژانەدا کە ئەم هەولانە لە شام، طەرابلوس، ناوزەنگ.. بۆ یەکخستنی تەقەلای سیاسی ئەیارەکانی بەعس و، کاری هاریەش، ئەدرا، چەند روداوی نالەبار کە لەگەڵ ئەم هەولانە نەشسازان رویان ئەدا:

١. هێزەکانی پارتی لە شوباتی ٨٣ دا بە سەرکردایەتی حەسو میرخان ژاژۆکی و، بە یارمەتی ئیران هاتنە نزیک بارەگاکانی سەرکردایەتی یەکێتی لە ناوزەنگ و، بەرزاییەکانی بەرامبەریان گرت و، هەرەشەی داگیرکردنی ناوچەکەیان ئەکرد. محەممەدی وەقان، فەرماندەی تیپی ٦١ ی کۆزەش، نامەی دۆستانەی بۆ حەسۆ نوسی و، بە نوێنەرایەتی یەکێتی محەممەدی وەقان و عەلی وەیس، لە گەڵ دو کەسی حشع رۆژی ١٣ ی شوبات چون بۆ بینینی، بۆ خاوکردنەوەی گرژی لە ناوچەکەدا. هەولەکە سەری نەگرت، وەکو دوایی لە نامە گیراوەکانی ناو هەگبەکەی حەسۆ دا دەرکەوت مەسعود نارازی بوبو لە بینینی نوێنەری یەکێتی و، فەرمانی پی کرد بو جاسوسان و ناوچەکە بەر نەدا.

مەسعود بەمجۆرە وەڵامی حەسۆی داوەتەوە:

برای عەزیز حەسۆ میرخان ژاژۆکی

پاشی سەلامان

کاغەزەکەت گەیشت و هەرچیەکی نوسی بوت زانیم. بە هیچ شێوەیەک هەق نەبو ئیوە لە گەڵ ئەوان دانیشن. قەیدی نەبو بۆ ئەبو شوان و مەحمود، بەلام ئەوی تر - مەبەستی نوێنەرەکەی یەکێتی: محەممەدی وەقانە - ئیمە رازی نەبوین و بروسکەیشمان بۆ کردی کە نابی لە گەڵ ئەوان دابنیشن. ئایا ئەم دانیشتنە چۆن کراوە؟

من چاوەروانی کاک ئیدریس ئەکەم، ئەگینا من خۆم ئەهاتم بۆ ئەو ناوچەیە و، ئەو هێزەی لە گەڵ خۆمم هیناوە هەمویم ئەهینا، ئەمسال هەمو هێزەکانی خۆمان ئەخەینە ناوچەی قەلادزی و رانیە. ئیستا گرنگ ئەوەیە حەراسەتیکی باشتان هەبی لە شوینە حەساسەکان و، بۆ عەمەلیات و پیشرەوی من خۆم دیم ئینشائلا.

گرتنی نوقتەی سەری جاسوسان پشتی دوژمنی شکاند - مەبەستی یەکێتیە - و من سوپاسی هەمو ئەوانە ئەکەم زەحمەتیان کیشاوە، ئینشائلا مەشایەخ مەرتەبەیان بەرز ئەکا.

هەروەکو وتم باشترین هێزی خۆمان ئەخەینە ئەو ناوچەیەوە لە بەر ئەوە پیویست ناکات زیاتر بچمە ناو تەفصیلاتەوە.

دوعای خۆشیتان لە خوا ئەخوازم   براتان   مەسعود بارزانی   ٨٣/٢/٢٨

٢. حشع هەندی بیانوی داتاشی و، پاش چەند رۆژی لە ریککەوتنە ١٩ قۆلیەکەی طەرابلوس پەشیمان بوەوە. لە ناو سەرکردایەتی ئەو بەرەیەدا هەمو لایەنەکان وەکو یەک یەک دەنگیان هەبو. حشع لە پیش دا ئەمەی قبول کرد بو، بەلام لی ی پەشیمان بوەوە بە

بیانوی ئەوەی هەندی لەو لایەنانەی ریککەوتنەکەیان ئیمزا کردوە هیزی پچوکن و، نابی هیزە گەورەکان و هیزە پچوکەکان وەکو یەک بن.

۳. لە رۆژانی ۱۱ – ۱۲ ی شوباتی ۸۳ دا لە دەشتی هەولیر و دەشتی کۆیە هیزەکانی جود بە کۆمەل لە گەل هیزەکانی یەکیتی دا بە گژ یەکا چون و، جود ئەمەی کرد بە بیانو، لە ۱٦ ی شوبات دا بە ناوی لیژنەی هەولیریانەوە بەیانیکی توندوتیژی پر لە هیرشی دژی یەکیتی دەرکرد و، رادیوی پارتی چەند رۆژی لە سەر یەک خویندیەوە. قسەکەری یەکیتی یش رۆژی ۲۰ ی شوبات وەلامی دایەوە.
رۆژی ۲٤ ی شوبات سکرتاریەتی جود بەیانیکی توندوتیژی دژی یەکیتی دەرکرد و، حشع یش یادداشتیکی توندی دا بە یەکیتی.

*

بە کردەوە ناوەرۆکی ریککەوتنەکەی طەرابلوس پوکایەوە. هەلومەرجی کوردستان گەیشت بوە ئەوپەری ئالوزی. پیشمەرگەکانی یەکیتی و لایەنەکانی جود لە یەکتری ئەمین نەبون. وەکو ئەمان بیستەوە سەرانی جود، باسی «تأدیب» و «لوت شکاندن» ی یەکیتییان ئەکرد.
پەلگە گیراوەکان دەریان خست: سەرکردایەتی جود، لە ناو خۆیان دا پیک هات بون گەلەکۆمەکییەکی چوار قۆلی سیاسی – چەکدار بکەن بۆ گرتنی بارەگای مەلبەندی ۱ لە حاجی مامەند و گرتنی بارەگای مەلبەندی ٤ لە بالیسان، ئینجا گرتنی جادەی کۆمتان – خانەقا و، لە دوا قۆناغی لەشکرکیشیەکەدا بارەگاکانی سەرکردایەتی لە ناوزەنگ. دیارە لە هەلسەنگاندنی هیزەکانی خۆیان دا توشی ژەر – هەلسەنگاندن و لە هی هیزەکانی یەکیتی دا توشی ژیر – هەلسەنگاندن بوبون.

*

ئەندامەکانی لەش و شکان

مەسعود لە نامەکەی دا باسی «پشت شکاندن» و سەرانی تری جودیش لە هەمو جیگایەک باسی «لوت شکاندن» یان ئەکردین. من خۆم دو جار لوتم شکا بو جاریکیان بە منالی و جاریکیشیان بە گەورەیی. جاریکیش قاچم شکا بو. ئەو ماوەیەش بربڕەی پشتم توشی دیسک بوبو، ئەویش جۆریکە لە پشت شکان. ئەمزانی ئازاری پشت و لوت و قاچ شکان چیە؟
شکان و شکاندن، بە روتی چەند مەعنایان هەیە وەکو: ورد کردن شتی رەق. دابەزینی نرخی پارە و کەلوپەل. ریسوا بون. بەلام لە گەل ئەندامەکانی لەش دا ریزی وشەگەلی نوی ی لی ئەکەویتەوە هەم «مەعنای حەقیقیی» ان هەیە و هەم «مەعنای مەجازی» وەکو:
سەر شکان: تیشکان، وەکو ئەلین: «پەلاماری دا بەلام بە سەری شکاو و جلی دڕاوەوە گەرایەوە»
زمان شکان: لە قسە کەوتنی کاتی سەرەمەرگ. یان وەکو دوعای شەر: «زمانت بشکی!»
دەس شکان: دەسخەرۆ کردن. یان وەکو ئەلین: «دەستی شکاوم..» بۆ مردنی

کسیکی خۆشەویست یا لە دەس دەرچونی هەلیکی بە نرخ.
ئەژنۆ شکان: ئەو پەری ورە بەردان و داروخانی دەرونیی.
رو شکاندن: تەریق کردنەوە.
لوت شکاندن: تەمی کردن، شکاندنی غرور و بایی بون.
چاو شکاندن: تۆقاندن و ترساندن.
دەم شکاندن: وەلامدانەوەی قسەیەک بە قسەیەکی رەقتر. یان وەکو دوعای شەر: «دەمت بشکی!»
مل شکاندن: هەلنان بە فیل بۆ گلاندنی. یان وەکو دەرکردن بە سوکایەتیەوە: «ملت بشکینە!»
پشت شکاندن: تی سرەواندنی جەزرەبەیەکی کوشندە.
دل شکاندن: رەنجاندن.
قاچ شکاندن: هەرەشەیە، وەکو ئەلین: «بینیت بەم ناوەدا قاچت ئەشکینم!»
ئیو بە خۆمان بکەوین بۆ ئەوەی تۆشی ئەم هەمو شکانە نەبین!

*

سەید صادق و بالاتەران

مانگی شوباتی ۸۳ جاریکی کە بەعس بە هۆی حدکاوە جوابیان بۆ ناردین کە هەمان وەفدی حکومەت ئەیانەوی لە گەل مامجەلال و نوینەرانی یەکیتی دابنیشن. داوای لی کردن کە ئەگەر ئەیانەوی بیبینن با خۆیان بین بۆ ناوزەنگ. حەزیان ئەکرد لە جیگایەکی نزیک قەلادزە بی، بەلام ئیمە پیمان داگرت کە بینە ناوزەنگ. وەفدی عیراقی بە ئوتومۆبیل هەتا نزیک سونی هاتن، ئیمەیش دستەیەک پیشمەرگەمان نارد پیشوازیان بکا و بیانهینی بۆ ناوزەنگ. لە نزیک بارەگاکەی من لە زینوی سور جیگا و ریگامان بۆ ئامادە کردن.

رۆژی ۱۳ ی شوباتی ۸۳ نوینەرەکانی حکومەت جاریکی تر هاتنەوە. وەفدی حکومەت، هەمان وەفدی پیشو: ئەبو ئەحمەد، ئەبو عودەی، ئەبو محەممەد بو. ریگای سونی - ناوزەنگ بەفر گرت بوی، بەفرەکەیش بەست بوی، ولاخ نەیئەتوانی هاتوچۆی بە سەردا بکا. بۆ یەکی نشارەزای رویشتنی سەر بەفر بوایە زۆر ناخۆش بو. بە پی هات بون تا گەیشتن زۆر ماند بون. بەرەوپیریان چوین و زۆر بە گەرمی پیشوازیمان کردن و، بردمانن بۆ ئەو شوینەی بۆیان تەرخان کرا بو تا بحەسینەوە. ئەبو ئەحمەد، دیار بو شەکەت بوبو، بە گلەییەوە بە منی وت: «کاکە ئەتانەوی ئەشکەنجەمان بدەن وا ئیمەتان هینا بۆ ئیرە؟» وتم: «ئەبو ئەحمەد! ئیمە لیرە ئەژین و هیچ بە ئەشکەنجەیشی نازانین، تۆ عسکەریت هەق نیە باسی ماندوبون بکەی. حەزمان کرد جیگاوریگاکەمان ببینن و ئیمە بناسن!»

راستیەکەی ئەمانویست ئەو قسانەی صەددام لە سەر دواکەوتویی و بی ئاگایی ئیمە کرد بوی بە درۆ بخەینەوە. جگە لەوەی میوانداری باش و، چەندین جۆر خواردن و خواردنەوەمان بۆ دانان، چەندین گۆڤار و رۆژنامەی نوی و کتیبی تازە چاپکراومان بە زمانی جیاجیای عەرەبی، فارسی، ئینگلیزی، ئەلمانی.. پیشان دان.

ئێوارەکەی مەشروباتمان پێشکەش کردن نەیان خواردەوە. لە بەر ماندو بون زۆر کەم نانیان بۆ خورا. داوایان کرد شەو دابنیشین بۆ ئەوەی ڕۆژی داهاتو بگەڕێنەوە بۆ قەلادزە. قسەکەی جاری پێشویان وتەوە، کە ئەوان تەنیا قسە ئەهێنن و قسە ئەبەن، دەسەلاتی گفتوگۆ و بڕیاردانیان نیە. باسەکانی جاری پێشو دوبارە بونەوە. نوێنەرەکانی حکومەت پێیان لە سەر ئەوە دائەگرت کە مامجەلال سەردانی بەغداد بکات و، ئەیانوت: یەک دانیشتنی مامجەلال لە گەڵ سەرۆک هەمو کێشەکان چارەسەر ئەکا. باسی ئەوەشیان کرد کە پێوەندییان لە گەڵ پارتی پێش کردوە و، لە گەڵیان دانیشتون و لە گفتوگۆکەدا چونەتە پێشەوە. بەڵام نەیانوت باسی چییان لە گەڵ کردون و بە چی گەیشتون.

مامجەلال هەواڵی ئەم کۆبونەوەیەشی بە نامەیەکی تایبەتی بۆ کەریم ئەحمەد نوسی.

*

شارەزور لە زۆر کۆنەوە مەڵبەندی مەلاریا بوە. هەمو ساڵ زۆر کەس بە لەرز و تا مردون. جارێک کابرایەکی شارەزوری کوڕەکەی لەرز و تا ئەگری. زۆر نەخۆش ئەبێ. باوکی کوڕەکەی زۆر خۆش ئەوێ ئەترسێ بمرێ. بڕیار ئەدا خێر بۆ کوڕەکەی بکا بەڵکو لەو نەخۆشیە هەلسێتەوە. سەید صادق و باڵانتەران دو شاخن بەرامبەر بە یەک، بە سەر لوتکەی هەر یەکێکیانەوە مەزاری پیاوچاکێکی لێ یە. کابرا گیسکێک ئەکا بە خێری سەید صادق و ئەیبەتە بەرامبەری، ئەڵێ: «بە گیسکی چاکی ئەکەیتەوە باشە، تایکەی باڵانتەران بە کەڵەشێری کرە ئەکا!»

ئێمە ئەمانتوانی ئەم دانیشتنە بە نهێنی بگرین، نەهێڵین کەس پێی بزانێ، بەڵام خۆمان بە ئەنقەست بە ئاشکرا بە جۆرێک ڕێکمان خست، کە هەمو لایەک: لایەنەکانی جود، حکومەتەکانی ئێران، سوریا و لیبیا پێی بزانن. لەوەیش مەبەستمان ئەوەبو، وەکو چیرۆکی گیسک و کەڵەشێرەکەی کابرای شارەزوری تێیان بگەیەنین، کە ئەگەر ئێران و جود ئامادە نین شەرمان لە گەڵ ڕابگرن، ئەوا بەعس مەمنونە شەرمان لە گەڵ ڕابگرێ. ئەوسا هێزی سەرەکی لە سەر ئەرزی کوردستان کە تەنگی بە عیراق هەلچنی بو، هێزەکانی یەکێتی بو، نەک هێزەکانی جود. بە ڕاگرتنی شەری یەکێتی - بەعس یەکەوە شەر نەئەما، ئەوسا دەستی یەکێتی بەتاڵ ئەبو بۆ ئەوان.

*

کەمینێکی کوێر

چونی هێزەکانی یەکێتی بۆ یارمەتی دانی حدکا و، هاوبەشی هێزەکانی پارتی لە هێرشەکانی ئێران دا بۆ سەر بنکەکانی حدکا و هێزی پشتیوان، گرژی خست بوەوە پێوەندییەکانی یەکێتی - پارتی و، چاوەڕوانی ئەوە ئەکرا ئەو ئاگربڕەی بێ ڕێککەوتنی سیاسی لە نێوان هەردو حیزب دا ئیمزا کرا بو، ئیتر بڕ نەکات. لە پڕ لە شارباژێر ڕوداوی قەوما، بە یەکجاری ئاگری شەری سەرانسەری هەلگیرساندەوە.

حەمزای عەلی کاتب ماوەیەک بو هات بوە شاخ. ببو بە لێپرسراوی ناوچەی سلیمانی پارتی. حەمزا هەواڵی بۆ من و عومەری حاجی عەبدوللا نارد کە: «باوەڕی بە حیزبایەتی نەماوە، بۆیە هاتۆتە دەرەوە لە سلیمانی ترساوە یەکێتی لە پەناوە بیکوژێ، کاتی خۆی بە هۆی سیاسەتەوە دوژمنایەتی لە نێوان ئەو و کۆکۆییەکان دا دروست بوە، ئەگەر ئێمە لە گەڵ مەحمودی حاجی فەرەج کە ئەوکاتە سەرتیپی هەورامان بو، ڕێکی بخەینەوە، باری

دارایی باشە، واز لە ناوچە و پارتی ئەهێنێ، بە یەکجاری سەفەری ئەوروپا ئەکا.»
جەزا لە کاتی شەڕی ناوخۆی جەلالی - مەلایی دا، لە کۆتایی شەستەکان دا لە سەر داوای عەبدولوەهاب ئەترووشی گەورە فەرماندەی پارتی لە ناوچەی هەڵەبجە، خالیدی حاجی فەرەجی کۆکۆیی کوشت. خالید گەنجێکی ڕووناکبیر و بە نرخ و، لێپرسراوی ناوچەی هەڵەبجەی باڵی جەلالی بوو. لە تۆڵەی ئەمەدا کۆکۆییەکان لە سلێمانی برایەکی جەزایان کوشتەوە. کوشتنی خالید، لە سەر شتی تایبەتی و ناکۆکی شەخسی نەبوو، بەڵکو هۆی سیاسی بوو. خالید هاوڕێیەکی نزیکی من بوو. ناردم بە دوای مەحموودی حاجی فەرەج دا. قسەم لە گەڵ کرد و ڕاسپاردەکەی جەزام بۆ باس کرد. مەحموود جوامێرانە هاتە پێشەوە یەکسەر وتی: «ئێمە لە گەڵ ئەوانە ناکۆکی خێڵەکی و تایبەتی مان نەبوو، ناکۆکی سیاسی مان لە سەر حیزبایەتی هەبوو، ئێوە چی بە چاک ئەزانن من پێی ی ڕازیم». داوامان لێ کرد لە گەڵی دانیشێ و ئاشت ببێتەوە. ڕازی بوو. مەحموودمان ڕێگە دا بگەڕێتەوە هەورامان تا لە گەڵ جەزایش قسە ئەکەین و، کات و شوێنی بە یەک گەیاندنی مەحموود و جەزا دائەنێین.

ئێمە لەم کەین و بەینەدا بووین بە بێتەل هەواڵمان بۆ هات ڕۆژی ١ ی نیسان پێشمەرگەی یەکێتی جەزایان کوشتووە. بە ڕاستی هەموومان زۆرمان پێ ناخۆش بوو. لامان وابوو ئەمە تاوانێکە نابێ بێ سزادان تێ بپەڕێ. بە ڕادیۆ ڕوونکردنەوەیەکمان بڵاو کردەوە، بە داخەوە ڕووداوەکەمان باس کرد و، سەرەخۆشیمان لە کەسوکار و هاوڕێکانی کرد، بەڵێنمان دا کە لێکۆڵینە لە گەڵ بکوژەکان بکەین و، سزای تاوانبارەکان بدەین. پارتی چونکە لە بیانو بوون وا بە خێرایی دەستیان کردەوە و کەوتنە کوشتن، هەقەکەی خۆیان لە ئەنجامی زنجیرەیەک تاوان دا فەوتان.

*

دارەکەی حسک

حسک لە شارباژێڕ و شارەزوور ناوبانگیان باش نەبوو. بە ناڕەوا ئازاری خەڵکیان ئەدا و پارەیان ئەسەند و خەڵکیان ئەگرت. لە سەر ڕێگای سلێمانی - چوارتا لە نێوان وێڵەدەر و دوکانیان دا دارێکی لێ بوو، پێشمەرگەکانی حسک زۆر ڕۆژ لە بن ئەو دارەدا ڕائەوەستان و، هەر ئۆتۆمۆبیلێک ئەهات و ئەڕۆیشت ڕایان ئەگرت پارەیان لە ڕێبوارەکان و بەنزینیان لە شۆفێرەکە وەرئەگرت. بەو هۆیەوە ئەم دارە ناو نرا بوو دارەکەی حسک و، لە سەرانسەری ناوچەکەدا ناوی دەرکرد بوو. لێپرسراوەکانی حسک هانی پێشمەرگەکانی یەکێتییان ئەدا چەک بفرۆشن و بچنە ناو ئەوانەوە. هەندێ جار پارەیان لە کەسوکاری پێشمەرگەکانی یەکێتی ئەسەند و، هەندێ جار کادر و پێشمەرگەی یەکێتیشیان ئەگرت ئەگەر سەری خۆیان نەقەبڵاندایە بەریان نەئەدان.

نێوانی مەڵبەندی ١ و هەرێمەکانی حسک ناخۆش بوو. حسک لە شارەزوور چەند کادر و پێشمەرگەی یەکێتییان گرت بوو. چەندی بە خۆشی هەوڵی بەردانیان درا کەڵکی نەبوو، ئەیانویست بە پارە و چەک بیانفرۆشنەوە. هاوزەمان لە گەڵ ئەمەدا چەند پێشمەرگەیەکی هەرێمی ٣٧ ی شارباژێڕیش چەند پارچەیەک چەکیان فڕاند بوو، چووبوونە لای عوسمانی قالەی مەنوەر. عوسمان فەرماندەی هەرێمی شارباژێڕی حسک بوو.

کەرتەکانی تیپی ٣٧ کەوتبوونە تەعقیبی عوسمان بۆ ئەوەی بیگرن. عوسمان

کابرایەکی وریا بو زۆر زو بۆنی مەترسی ئەکرد. ئیتر لە هاتوچۆ کەوت بو. ئەو ڕۆژە چەند پێشمەرگەیەکی یەکێتی لەو ناوەدا ئەبن. یەکێکیان تفەنگێکی لە دەس دەرئەچێ چەند کەسی لە خۆیان بریندار ئەکا. جەزا ویست بوی پیاوەتییان لە گەڵ بکا بیانگەیەنێتە نەخۆشخانە لە چنگیان. عوسمان ئۆتۆمۆبیلەکەی خۆی ئەدا بە جەزا. جەزا بریندارەکان و یەکدو پێشمەرگەی خۆی سوار ئەکا و، ئەکەوێتە ڕێگا. کەمینەکەی تیپی ٣٧ کە لە دوورەوە ئۆتۆمۆبیلەکەی عوسمان ئەبینن و، ئەیبینن چەند چەکدارێکی تێ دایە، بێ چاوەڕێ کردن دایان گرت بونەوە. هەر لەوێ دا جەزا و دو کەس لە پێشمەرگە بریندارەکان و ساخەکان کوژران. کە ئەچنە سەریان ئینجا ئەزانن چ کەتنێکیان کردوە.

*

ئاوات ئەیوت: «من مەلا بەختیار داوای لێ کردوم عوسمان بگرم بۆ ئەوەی لە گەڵ گیراوەکانی هەورامان بیانگۆڕینەوە. پێشمەرگەکان لە باتی ئەوەی بیگرن بە نیازی کوشتنی تەقەیان لە ئۆتۆمۆبیلەکەی کردوە وایان زانیوە عوسمانی تێ دایە. بە هەڵە جەزا بەر کەوتوە، دو پێشمەرگەی خۆیشمانی لە گەڵ کوژراوە.» پێشمەرگەکان هەمان قسەیان دوبارە ئەکردەوە.

مەلا بەختیار ئینکاری ئەکرد کە داوای گرتنی عوسمانی لە ئاوات کرد بێ.

هەندێ کەسی کە ڕوداوەکەیان بە جۆرێکی تر ئەگێڕایەوە. چەند پێشمەرگەیەک چەند پارچە چەکێکی تیپی ٣٧ ئەفرۆشن و ڕائەکەن بۆ لای عوسمان. ئاوات نامەیەک بۆ عوسمان ئەنوسێ داوای لێ ئەکا دەسبەجێ چەکەکانی بۆ بنێرێتەوە. عوسمان بە شێوەیەکی ناشیرین وەڵامی ئەداتەوە. لە سەر ئەوە ئاوات کەمینی بۆ عوسمان داناوە و، بۆ بەدبەختی جەزای تێ کەوتوە.

ڕوداوەکە هەر چۆنێ بێ، بیانوی دا بە جود و، لە ناو جودا بە پارتی، شەڕی سەرانسەری دەس پێ بکاتەوە.

*

لە پەیوەندی دا بوین لە گەڵ مەڵبەند بۆ گرتن و لێکۆڵینەوەی بکوژەکان، پارتی چونکە لە بیانو ئەگەڕا، بێ چاوەڕێ کردنی ئیجرائاتی یەکێتی دو کاری تۆڵەسێنانەیان کرد:

– ڕۆژێک دوای ڕوداوەکەی جەزا، ٢ ی نیسان، لە گورەدێم بۆسەیەکیان نایەوە لە ناو ئۆتۆمۆبیلێک دا ٨ کادر و پێشمەرگەی یەکێتییان کوشت. ئەم پێشمەرگانە لەو ڕوداوەدا بەشدار نەبون و، نەیشیان بیست بو شتی وەها قەوماوە.

– لە کاتی شاردنەوەی تەرمی جەزا و هاوڕێکانی دا، هەڤاڵی ئەحمەد بەگ، کە خزمی جەزا بەڵام پێشمەرگەی یەکێتی بو، بێ چەک چو بو بەشداری مەراسیمی ناشتنی بکا، هەر لەوێ دا گرت بویان کوشت بویان.

ئیتر هەلومەرجی مەڵبەندەکە وا تێکچو. هێزەکانی هەردولا کۆبونەوە و سەنگەریان لە یەک گرت. هەر لایەک هەوڵی ئەدا لایەکەی تر بە شکاوی لە ناوچەکە دەربکا.
ژمارەیەکی زور لە پیاوماقوڵ و ڕیش سپی و مەلا کەوتنە خۆ بۆ ناوبژی مەڵبەندی ١ و لقی سلێمانی پارتی و، خاوکردنەوەی گرژی و، گێڕانەوەی ئاشتی، لێپرسراوەکانی پارتی بە لاساری و کەللەڕەقییەوە ناوبژییەکەیان ڕەت کردەوە.

*

لەو کاتەدا نیمە ئابلوقە درا بوین لە هیچ لایەکەوە ریگای هاتوچومان نەبو بۆ دەرەوەی کوردستان. نەمانئەتوانی نامە و بلاوکراوەکانی یەکیتی بە ریکوپیکی بگەیەنین بە هەڤالەکانی دەرەوەمان. جاروبار پەیامەکانمان بە کزد و بە رادیو ئەخوینەدوە، لە شام وەریان ئەگرت. هەلومەرجی کوردستان بە تەواوی شیوا بو. شەری ناوخو خەریک بو هەمو ناوچەکان و هەمو لایەنەکانی ئەگرتەوە.

من بە تەمای سەردانی ناوچەکانی سلیمانی و، کزبونەوە لە گەل مەلبەندەکان، سەرتیپەکان، ریکخراوەکان، کەرتەکانی ریکخستن.. بوم. لە گەل ئازاد هەورامی، قادری حاجی عەلی بەگ، رەحمان سەیدە، سلیمی حەمە ئاغا، مەحمود (کە بە ملازم مەحمود ناسرا بو)، بەختیاری برام... لە ناوزەنگەوە بە ری کەوتین. بەفر ناوچەکانی سنور و شاخەکانی گرت بو. لە شاخی سەخت و بەفراوی هومل مان دا و چوینە بیتوش. لەم ناوچەیەدا بە ماسی گەورە ئەلین: «هزمل».

دەفتەری سیاسی حدکا بارەگاکەیان لە بیتوش بو. ئەوان تەلەفۆنی سەتەلایتیان هەبو. ریگەیان دام بە تەلەفونەکەیان قسە لە گەل هەڤالانی ئەوروپا بکەم. ئەمویست سەرنجیان رابکیشم بۆ ئالوزانی هەلومەرجی کوردستان و، هەندی راسپاردەی م س هەبو پییان بلیم، بە تایبەتی داوایان لی بکەم داوا لە سوریا و لیبیا و فەلستینیەکان بکەن، کە تەئسیریان لە سەر جود هەبو، هەول بدەن ریگەی تەنینەوەی ئاگری شەری ناوخو بگرن. عومەر شیخموس بەرپرسی کاروباری دەرەوە ئەو کاتە لە لەندەن ئەژیا. ژمارەکەی ئەومان لی دا کەس هەلی نەگرت. تەلەفونم بۆ مالی ئیبراهیم ئەحمەد کرد. هەلو هەلیگرت. وتم: «من فلانم قەلەم و کاغەزی بهینە هەندی شتت پی ئەلیم بینوسە و بیدە کاک هزمەر، چونکە کاک هزمەرم دەس نەکەوتوە!» یەکسەر وتی: «مەپارەک بی تۆیش گەیشتیتە ئەوی؟» جود، بە تایبەتی حشع، ئەوەندە بە درۆ باسی پەیوەندی نهینی و ژیربەژیری یەکیتیان کرد بو، ئەم جوزە کسانە باوەریان کرد بو. وایئەزانی لە بەغدادەوە قسەی لە گەل ئەکەم. چی لە گەلی خەریک بوم تی ی بگەیەنم لە جیگایەکی ئەمینەوە لە کوردستانەوە قسە ئەکەم و، کارەکەم زور پەلە و پیویستە، ئەو هەر لە سەر ئەو قسە هەلەق مەلەقانەی رویشت. ناتومید بوم جنیویکم پی داو تەلەفونەکەم داخستەوە.

لەویوە چوینەوە دیوی کوردستانی عیراق سەردانی کەلاوەکانی باوزی، رازان، ئەشکەنەمان کرد، کە تازە پیشمەرگە هەندیکیانی ئاوا کرد بوەوە و بارەگایان لی دانا بو. جەمال حەکیم، ناظم عومەر، ئەرسەلان بایز، یوسف زوزانی، ئەحمەدی دادی.. لەوی بون. دەزگای راگەیاندن گواستبویانەوە ئەوی، رادیوکەیشیان لەوی خست بوەوە کار. بە تەما بوین زوری بارەگاکانی سەرکردایەتی بهینە ئەو ناوچەیە.

بە گوریس لە ئاوی زیٔ پەرینەوە بەری ئاسوس. لامان دایە کەلاوەکانی سەرتەنگ. ناوچەکە نائەمین بو. مەفرەزەیەکی حسک لە مەرگە پیشمەرگەیەکی یەکیتیان کوشت بو. هیزیکی یەکیتی هات بو بۆ راونانی مەفرەزەکەی حسک. روژی ۱۰ ی نیسان شەریک لە بەینی مەفرەزەکەی حسک و هیزەکانی یەکیتی دا لە ئاسوس قەوما بو. مەفرەزەکەی حسک دەستیان وەشاند بو پیشمەرگەیەکی یەکیتییان گرت بو، ناوی سەید براهیم و، فەرماندەی کەرت بو لە تیپی ۲۱ ی کەرکوک. ئەوان شارەزای ناوچەکە بون خویان حەشار دابو. روژی

دوایی چوینە ئاوەژێ. عەبدولرەحیم عەبدوللا فەرماندەی تیپی ٤٣ ی ئاسۆس بو. ماڵەکەی لەوێ بو. روستەم و هەندێ لە پێشمەرگەکانی تیپی ٢١ ی کەرکوکیش لەو ئاوە بون.

*

شەماڵ و باداوان

شەو لە ئاوەژێ مابینەوە. بەیانی ١٦ ی نیسان لە ماڵەکەی عەبدولرەحیم نوست بوم، شەبەقی هەڵیان ساندم. عەبدولرەحیم نامەیەکی پیشان دام لە ریکخراوەکانی ناوشارەوە بۆیان هات بو. لە نامەکەدا نوسرا بو کە رۆژی ١٥ ی نیسان هێزێکی تێکەڵاوی حشک و حشع لە باداوان بۆسەیەکیان ناوەتەوە ٥ پێشمەرگەی یەکێتی تێ دا کوژراوە، لەوانە: شەماڵ فەرماندەی تیپی کۆسرەت و، سەرباز ئەحمەد جێگری فەرماندەی تیپەکە. هەردوکیان پێشمەرگەی مەفرەزە سەرەتاییەکان و دو پێشمەرگەی هەڵکەوتو بون. تومەز مەفرەزەکەی حسک کە لە ئاسۆس کشا بونەوە، چوبونە کۆسرەت، لە باداوان لە گەڵ مەفرەزەیەکی حشع یەکیان گرت بوەوە. شەماڵ نازانی ئەوان لە باداوانن، لە گەڵ سەرباز و شۆرش حاجی و چەند کەسی لە پێشمەرگەکانی تیپەکەی بە سواری ئوتومۆبیل ئەچی بۆ باداوان. هەر کە دائەبەزن یەکسەر دایان ئەگرنەوە، هەر لەوێ دا پێنجیان لێ کوشت بون و، کەوت بونە راونانی ئەوانی تر.

هەواڵم بۆ تیپی کۆسرەت نارد بینە لای ئێمە لە مەرگە و هاتن.

*

شەر لە شارباژێر

سەرکردایەتی جود فەرمانی دابو بە هێزەکانی هەمو لایەنەکانی جود پێکەوە پەلاماری بنکەکانی یەکێتی بدەن. بەهادین نوری، لێپرسراوی قاطیعی سلێمانی و کەرکوک، ئەم فەرمانەی جێبەجێ نەکرد. تەنانەت مەکتەبی سیاسی حشع پش داوایان لێ کرد هاوکاری هێزەکانی جود بکا دژی یەکێتی، بە قسەی ئەوانیشی نەکرد.

بەهادین لە کۆنەوە لە گەڵ سەرانی حیزبەکەی لە سەر کۆمەڵێ مەسەلەی گرنگ ناکۆک بو. بەرامبەر ناکۆکی نێوان حیزبە کوردییەکان رەش وابو، ئەوە ناکۆکییە لە ناو باسکە جیاوازەکانی بزوتنەوەی نەتەوەیی کوردا، ئێمی حشع لەو ناکۆکیەدا بێلایەن بێ و، خۆی لەو شەرەوە نەگلێنی. جگە لەمەیش، بەهادین ئەیزانی تەرازوی هێز بە قازانجی یەکێتیە، لەو ناوچەیەدا هەر شەرێ لە نێوان یەکێتی و لایەنەکانی جودا بێ، بە قازانجی یەکێتی بەلادا ئەکەوێ، ئیتر بۆچی خۆی تێکەڵاوی شەرێکی دۆراو بکا! هەڵوێستەکەی بەهادین هێزەکەی حشعی لەو ناوچەیەدا لە زەرەر و زیان پاراست.

*

رۆژی ١٩ ی نیسان شەر لە شارباژێر هەڵگیرسا. رۆژی ٢٠ ی نیسانی ٨٣ کۆتایی هات. هێزەکانی پارتی و حسک لە سورکێو ئاوا بون و بە شکاوی کشانەوە بۆ ئێران و، هێزەکەی حشع، بە سەلامەتی، کشایەوە بۆ بەری قەرەداغ. لەو کاتەدا من لە بەری مەرگە بوم.

*

هەواڵەکانی لە مەڵبەندی ٤ و تیپەکانی و ریکخراوەکانی ناوچەکەوە ئەهاتن و، نامەکانی لە دوستەکانمانەوە پێمان ئەگەیشتن، هەمویان وایان ئەگەیاند، هێزەکانی لایەنەکانی

جود: پارتی، حسک، حشع، پاسۆک، له دەوروبەری بالیسان، که بارەگای مەلبەندی ٤ ی لی بو، کۆ بونەتەوه و نیازی پەلاماردانیان هەیه.
به بیستنی ئەمه له گەڵ مامجەلال و مەکتەبی سیاسی کرد، ئەوانیش هەمان ئاگاداریان هەبو. وا ریک کەوتین:
١. هەمو هێزەکانی یەکێتی ساز بدەین بۆ بەرپەرچدانەوەی هەر دەستدرێژییەکی بکرێته سەرمان.
٢. ئازاد هەورامی بچی بو سازدانی پاشماوەی هیزەکانی مەلبەندی ٣.
٣. منیش بەشی له هیزەکانی مەلبەندی ١ و ٢ له گەڵ خوم ببەم بۆ ناوزەنگ.
٤. ئەگەر لایەنەکانی جود پەلاماری مەلبەندی ٤ یان دا ئیمەش پەلاماری سەرکردایەتییان بدەین له قرناقاو - پشتاشان.

*

ئازاد هەورامی کەوته ری بەرەو بیتوین و لەوێوه بۆ وەرتی. رەحمان سەیدەیش له گەلی گەرایەوه. رەحمان حەزی ئەکرد ناوچەکانی سلیمانی ببینی، هەر بەو نیازه له گەڵ من هات بو، ئارەزوەکەی نەهاته دی. منیش ویستم له دەشتی قەلادزەوه به کورتترین ریگادا بگەریمەوه ناوزەنگ. بەلام هەوالیان بۆ هێنابین جاش سەر ئاوی زی یان لی گرت بوین. جاشەکان هەندیکیان سەر به لایەنەکانی جود بون. لەبەر ئەوه چومه شارستین و لەوێوه بۆ سەرگەلو. هیزیکی چەند سەد کەسیم کۆ کردەوه و له گەڵ خوم بردم بۆ چوخماخ و مالومه و به دولی سفره و زەرون دا چوینه هەرزنه بەرەو ناوزەنگ.

*

به ریگاوه بوین بەرەو ناوزەنگ بیستمان هیزەکانی جود پەلاماری بالیسانیان داوه دولی بالیسان، دولی مەلەکان و، دول ئاکویان گرتوه و خەریکی گرتنی دولی خانەقا و دولی شەهیدانن بۆ ئەوەی ناوزنگ به تەواوەتی له ناوچەکانی هەولیر دابرن و، هیزەکانی یەکیتی که له دەره شیره - سەرچاوەی مەلەکان گەمارو درا بون بگرن.
لەم شەرانەدا ٧ پیشمەرگەی مەلبەندی ٤ کوژران، لەوانە: ئامیق محەممەد شوکر (پیشرەو)، ئەحمەد قەمبەری و، چەند کەسی بریندار بون، لەوانە: عەلی نەبی، شاخەوان، دلزار حەویزی.
پیشرەو کادریکی هەلکەوتو و رۆشنبیری کۆمەلە، خەلکی کەرکوک و دەرچوی (اقتصاد) بو. ماوەیەک بەرپرسی دەورەی پیگەیاندنی کادر بو. خۆی دەرسی ئابوری سیاسی ئەوتەوه. کتیبیکی گەورەیشی به کوردی له سەر ئابوری سیاسی نوسی بو. فریا نەکەوت چاپی بکا.
ئەحمەد قەمبەری یەکی له پیشمەرگەکانی مەفرەزه سەرەتاییەکانی دەشتی هەولیر و، هاوری ی کۆمەله بو. له بەر ئازایەتی و زیرەکی بو بو به فەرماندەی کەرت.
دلزار کوری بەکرئاغای حەویزی بو. بەکرئاغا یەکی بو لەو ئەفسەره شورشگیرانەی کورد که له جمهوریەتی مەهاباد و له شورشی ئەیلول دا بەشدار بو. دلزار لاویکی بەنرخ و تیگەیشتو، دەرچوی (کلیەی اداره) بو. گوللەیەک له میژەلاکی سەری دابو، هەردو چاوی کویر کرد و، چاوەکانی هەرگیز روناکیان تی نەهاتەوه.
کەلوپەلی مەلبەند و مالی ئەندامەکانی تالان کرا. شتومەکی سەید کەریم گیرا بو.

پاسپۆرتەکەی کە سوری بو، لە گەڵ نامەیەکی کە من بۆم نوسی بو، لە ناو شتەکانی دا، گیرا بون. دەزگاکانی راگەیاندنی لایەنەکانی جود چەند جاری ئەم نامەیەیان بڵاو کردۆتەوە.
لە بەشێکی نامەکەدا بۆ سەید کەریمم نوسی بو:
«بە هۆی سوریا و لیبیاوە زەغتێکی زۆرمان بۆ ق م و تەهران بردوە بۆ ئەوەی شەرمان پێ نەفرۆشن و پەلاماری مەقەرەکانی ئیرە نەدەن، دواکەوتنی هێرشەکەیان بە رشی من ئەگەڕێتەوە بە زۆری بۆ ئەو زەغتە، چونکە هەرەشەی ئەوەمان لێ کردن کە ئەگەر وازمان لێ نەهێنن ئەوا مەجبورین شەری ئەملا رابگرین و خۆمان بۆ ئەوان تەرخان بکەین و تەبالی ئەو مەسەلەیەش ئەکەوێتە ئەستۆی ئەوان. ئێستا برادەران لەوێ خەریکن کە زۆر لە تەهران بکەن هەڵوێستی خۆی بگۆڕی، هەرچەندە بڕوا ناکەم بە قەد مویەک هەڵوێست بگۆڕی»
پێشتر چەند جاری لە کۆبونەوەی دوقۆلی دا لە گەڵ حشع پێمان وت بون کە ئەگەر شەر لە خواری هەڵبگیرسێنن، لێیان ناگەڕێین ئەوانیش بە ئاسودەیی لە پشتاشان دابنیشن. شەر ئەخەینە ناو سەرکردایەتییانەوە.

*

بێگومان منیش وەکو هەمو کوردێکی تر لە ناخی دڵەوە ئەم شەرەم پێ ناخۆش بو. رەنگە بۆ من، کە لە پلەیەکی بەرزتری لێپرسراوێتی دا بوم و، هەمو ژیانی خۆمم بۆ مەسەلەی گەلەکەم تەرخان کرد بو، ناخۆشتر بوبی.
حشع و پارتی و، لایەنەکانی تری جود لە هێرشەکانیان دا بۆ سەر یەکێتی، پەنایان ئەبردە بەر موهاتەراتی زۆر نزم. بەو پێشمەرگە قارەمانانەی، کە رژێمی بەعسیان هێنا بوە لەرزە و، بەو پیاوە ئازایانەی جەللادەکانی موسل و ئەبو غرێبیان سەرسام کرد بو، ئەوت: جاشەکانی شەستوشەش و جاشەکانی بەعس. ئەم جۆرە پڕوپاگاندە ناراستە لە باتی ئەوەی بە قازانج بگەڕێتەوە بۆ جود، لە ناو پێشمەرگە و جەماوەری یەکێتی دا، بو بو بە هۆی خولقاندنی داخێکی قوڵ و رقێکی ئەستور لە جود.
- سەرکردایەتی حشع و کادرەکانی، ژمارەیەکی کەمیان نەبی کە لە کوردستان بون، ئەوانی تریان لە سوریا و ئەوروپا نیشتەجێ بون.
- سەرکردایەتی پارتی و کادر و پێشمەرگەکانی، ژمارەیەکی کەمیان نەبی کە لە کوردستان بون، ئەوانی کەیان هەمو لە تەهران دانیشت بون.
- سەرکردایەتی و کادر و پێشمەرگەکانی یەکێتی، چەند کەسێکی کەمی سەرکردایەتی نەبی کە لە سوریا و ئەوروپا بون، ئەوانی کەیان هەمویان بە خاووخێزانەوە لە کوردستان بون.
لەو کاتەوە کە یەکێتی چو بو بۆ بارمەتیدانی حدکا، تەهران غەزەبی لە یەکێتی گرت بو، ئەیئەهیشت جود لە گەڵ یەکێتی ئاشتی بکا. دەرگای هەڵبژاردنی سیاسی، بۆ رێککەوتن لە گەڵ یەکێتی، لە ژێر گوشاری ئێرانی دا، لە لایەن جودەوە داخرا بو. ئێمە تەنیا دو هەڵبژاردنی سەختمان لە بەردەم دا بو، هەڵبژاردنی سێیەمان نەبو:
هەڵبژاردنی یەکەم، مەیدان چۆڵ بکەین بۆ جود، یان وەکو هەندی لە لایەنەکانی جود ئەیانوت: بچینەوە بۆ تەویلەکانی یەکرمجۆ.
هەڵبژاردنی دوەم، لە مەیدان دا بچەقێین و، ئێمە ئەوان دەربکەین.

جەورد ئێرانیان هەمو دالدەیان بدا، ئەو کاتە ئێمە نە لە ئەرز و نە لە ئاسمان جێگەیەکمان نەبو ڕوی تێ بکەین، ئەو ناوچە بچوکە نەبێ کە بارەگاکانی خۆمان و مەلبەندەکان و ماڵ و خێزانەکانماتی لێ بو، ئەویش کەوت بوە بەر مەترسی هێرشی جەورد.
هێزەکانی پارتی بە سەرکردایەتی حەسۆ میرخان ژاژۆکی و، بە یارمەتی ئێران چوبونە سەر چیای جاسوسان، بەرامبەر بە ناوزەنگ، چارویار هاوەنی بە بارەگا و ماڵەکانەوە ئەنا. ناوزەنگ کەوت بوە مەترسی گیرانەوە، ئەبو چۆڵی بکەین.
ناچار بوین شەڕ لە سەر مانی خۆمان بکەین.

*

هەمو گەنجێ لە سەرەتای ژیانی دا کە بیر لە پاشەڕۆژی ئەکاتەوە هیوای زۆر و ئاواتی جۆراوجۆر و ئارەزوی سور و مۆری لە لا دروست ئەبێ.
منیش وەها بوم. بەڵام هەمو جاری ژیان بەو ئاقارەدا ناڕوا کە بە تەمای بوی. ئاوات و ئارەزو و هیواکان لە گەڵ ڕوداوەکانی ڕۆژگاردا ئەبن بە دالغەی ڕابوردو و، خەیاڵی لە جێبەجێ کردن نەهاتو و، خەونی بە دی نەهاتو...
کە خوێندنی سانەویم تەواو کرد، زەمانی عەبدولکەریم قاسم بو. لەو سەردەمەدا کورد بە ئاسانی ئەیتوانی بچێتە کلیەی عسکری. ئەگەر بویستایە لەوانە بو ئەو زەمانە منیش لە کلیەی عسکری وەربگیرامایە. بەڵام خۆم هیچ ئارەزویەکم نەبو ببم بە ئەفسەر و حەزم لە ژیانی عەسکەری نەئەکرد، ئەگەرچی ئەو زەمانە ئەفسەر پایەیەکی تایبەتیان هەبو لە ناو کۆمەڵ دا، تەنانەت بە زەمانی کچانی خوازبێنی کراوی بەغداوە ئەیانوت: «لو ملازم لو ملازم». من حەزم لە ژیانێکی تر ئەکرد کە هێمن و ئاسودە بێ.
کە بوم بە پێشمەرگە، لە هەمو ژیانم دا جگە لە چەند حەفتەیەک مەشقی «کتائب الشباب» هیچ دەورەیەکی تەدریبی عەسکەریم نەدی بو، ئەویش لە بەرنامەی دوای جەنگی شەش ڕۆژەی عەرەب - ئیسرائیل، هەرکەسێ لەوانەی خوێندنی جامیعەیان تەواو ئەکرد، ئەم مەشقەی نەکردایە شەهادەیان نەئەدایە. ئەگینا بۆ ئەمەش نەئەچوم.
لە ئەدەبی کۆنی عەرەبی و فارسی دا لە ستایشی هەندێ لە کاربەدەستەکان دا نوسیویانە: «صاحب السیف والقلم». من گاڵتەم بەم ستایشە ئەهات. لە ژیانی پێشمەرگایەتیم دا هەرگیز خۆمم بە «ئەهلی تفەنگ» دائەناوە و، حەزم ئەکرد لە ڕیزی «ئەهلی قەلەم» دا حسابم بکەن. کە ئەو شەڕانە بو. چەند نامەیەکم لە لێپرسراوەکانی ڕێکخراوە نهێنییەکان و، هەندێ لە ڕوشنبیرەکانی شارەوە بۆ هات. نارازی بون لەوەی من سەرکردایەتی هیچ شەڕێک بکەم. هەندێکیان ئەترسان من لە شەڕێک دا بکوژرێم و، کۆمەڵەیش توشی سەرگەردانی بێ. لەو کاتەدا سەرم زۆر قاڵ بو، نەمئەپەرژا بە نامەی درێژ وەڵامیان بدەمەوە. لە وەڵامی یەکێکیان دا نوسیم:
«هاوڕێ! پەژارەکەت لە جێگای خۆیایەتی. بەڵام پرسیارە بە ناوبانگەکەی شکسپیر: «هەبێ یا نەبێ؟ ئەوە مەسەلەکەیە!» چارەنوسی یەکێتی و کۆمەڵە وەکو ڕێکخراو و چارەنوسی خۆمان وەکو تێکۆشەر، لە مەترسی دایە»
کە پەلاماری بالیسانیان دا و گرتیان، ئێمەیش بڕیارمان دا پەلاماری سەرکردایەتییان بدەین لە قەندیل. ئیتر چوم بۆ سەرکردایەتی شەڕەکان.

*

شەڕی یەکەمی جوود

ئازاد هەورامی کارەکەی خۆی بە باشی ئەنجام دا بوو. هێزەکانی وەرتی، دولە ڕەقە، دولی خانەقای ساز دا بوو، ئامادەی کرد بوون بۆ خەریک کردنی لای چەپی مەیدانی شەڕەکە و، چاوەڕوانی ئەکرد بە ڕادیۆ ئاگادار بکری دەس پێ بکەن.

ئیمەیش هێزەکانمان لە زەلی کۆ کردەوە. مامجەلال هات بۆ خواحافیزی و، وتارێکی بە سۆزی بۆ دان و، داوای لێ کردن ئەرکەکەیان بە چاکی بە جێ بهێنن و، بە پەلە بە ڕێ بکەون بۆ ڕزگارکردنی هاوڕێکانیان لە مەلبەندی ٤ لە گەماڕۆی جوود.

ڕەمــزی دەس پێ کــردنی پەلامــاردان بانگەوازێ بوو، کــە ئەبوو لە ڕادیۆ وە بڵاو بکرێتەوە، پەندێکی کۆنی کوردی بوو: «تۆلە بە سەبرە، ئەمما بە زەبرە!» ڕادیۆ دەستی کرد بە خوێندنەوەی بانگەوازەکە.

ناوی خوامان لێ هێنا کەوتینە ڕێ، بۆ نیوەڕۆ گەیشتینە بەستی. داوام لێ کردن بۆ حەســانەوە لە بن دارەکــانی چەمەکــەدا لا بدەن و نانی نیــوەڕۆ بخــۆن. من مــەفرەزەیەکی تێکەڵاوم لە پێشمەرگەکانی بارەگاکەی خۆم و هەندێ پێشمەرگەی گەرمیان پێک هێنا بوو، شاهۆ فەرماندەیان بوو. شاهۆ بەتانییەکی لە بن دارێک دا بۆ من داخست لە سەری دانیشتم. خــواردنەکــەمــان ســـفەری بوو: نان، هێلکەی کــوڵاو، تەمــاتە، خەیار و تــەوزە بوو. لە ســەر دەسرێک دام نا بوو. لەو کاتەدا فــەقێ حســەن پەیدا بوو. فــەقێ حســەن بارەگــاکەی لەو ناوە بوو، خــۆیشی خــەڵکی ناوچەکــە بوو. من بە دوام دا نارد بوو بۆ ئەوەی دەنگوباسی ناوچەکــە و شــوێنی ســەنگەر و تــابەکارییــەکانی جــوودی لێ بپرسم. چەند کــەسی لە گــەڵ من لە ســەر بەتانیــەکــە دانیــشت بوون. من هەســتام بەرەو لای فــەقێ حســـەن چووم و بانگم کــرد بۆ بن دارێکی تر بۆ ئەوەی گــوێیــان لە قــســەکانمان نەبێ. کــە من ڕۆیشــتم ئەوانی تریش چونکە خــواردنەکــەیان بە دڵ نەبوو لە ســەر بەتانیــیــەکــە هەســتــا بوون و ڕۆیشت بوون. مــام ســالحی گورئەسپ گوێ ی لە دەنگی هەندێ هاوڕێی دوور بووبوو، هاواری لێ کرد بوون: «پێــشــمــەرگە بڵاوەی لێ بکەن ڕوحە هات!» کەس گوێ ی نەدا بوویە.

*

ڕوحە!

گۆرئەسپ گــوندێکە لە گەرمــیان. مــام سالح فــەرماندەی گەرت و، بە دەستی خۆی پیــاوێکی ئازا و، هەتا بڵێ ی قــســە خۆش و جــوامــێــر و دڵپــاک بوو. هەمــو جــار ئەیوت: «مامجەلالیش بە پێشمەرگە بڵێ: برا تۆپەڵ مەبن، بڵاوەی لێ بکەن، پێشــمەرگە دامەزرێن! بە قسەی ناکەن. بەلام کە فڕەی کۆپتەر و هاشەی تۆپ هات، ئیتر هەمو بڵاوەی لێ ئەکەن و لە شوێنی قایم دا دائەمەزرێن! مامجەلالیش ئەو مەرکەزییەتەی نیە کە ڕوحە هەیەتی. مەرکەزییەت ها وەلای ڕوحەوە!» مەبەستی لە «ڕوحە» فــڕەی هالیکۆپتەر و هاشەی تۆپ بوو. لەبەر ئەوە مام سالحمان ناو نابوو: «ڕوحە».

*

لە پڕ گوللە تۆپێکی گەورە هاشەی کرد و لە ناوی دابین بەر بەتانیەکەی من کەوت، هەر لەوێ دا ٤ لە پێشمەرگەکانی مەفرەزەکەی منی کوشت: کامیل وەستا ئەحمەد خەڵکی کرێچنە، یاسین عەبدولکەریم خەڵکی کفری، ئیبراهیم ئەحمەد خەڵکی عەزیز قادر، ئەمین فەتاح خەڵکی جامەریز. هەروەها بیستون جێگری فەرماندەی تیپی ٢١ ی کەرکوک و،

بەدرخان صابیر پێشمەرگەی هەمان تیپ و، لەشکری چوارقورنەیی پێشمەرگەی تیپی ۹۹
ی کۆسرەت، کوژران. دەزگای بێتەلەکەمان پارچە پارچە بو. من بە رێکەوت بەر نەکەوتم.
هەمومان هەستاین و بە راکردن رومان کردە بن شاخ و قولایی دۆڵەکە تا گەیشتینە نەدیو
بە هیلاک چوین. تۆپباران بەردەوام بو. دیدەوانەکە لە بەرزاییەکی بەرامبەر بە ئیمە چاوی
لیمان بو چاودێریی ئەکردین. تا ئێوارەیەکی درەنگ نەمانتوانی سەر دەر بهێنین.

*

بیستون (حەمید محەمەد) پێشمەرگەی مەفرەزە سەرەتاییەکان بو. هاورێیەکی
کۆنی کۆمەڵە و، کادرێکی کرێکاریی روشنبیر و پێشمەرگەیەکی ئازا و دڵسۆز بو. سەیر
ئەوەیە رۆژێ پێشوتر کۆبونەوەی بە پێشمەرگەکانی تیپەکەیان کرد بو. یەکێ لە پێشمەرگە
توندڕەوەکانی محاسەبە کرد بو، ئەویش بە نارەوا تانەی لێ دابو، وت بوی: «ئەو هەمو ساڵە
تۆ پێشمەرگەیت، ئەگەر پێشمەرگەیەکی باش بویتایە ئەکوژرای یا بریندار ئەبوی!»

*

۷ کوژراو و ۲۲ بریندارمان هەبو. لاشەی کوژراو و بریندارەکان کۆ کرانەوە.
بەدرخان چەند پارچەیەکی کەمی لەشی مابو. هەمومان رەوانەی ناوزەنگ کردنەوە و
نامەیەکم بۆ نوسین روداوەکەم بۆ باس کردن و، داوای دەزگایەکی بێتەلم لێ کردن.
ئێوارەیەکی درەنگ بە تاریکی بە رێ کەوتین بەرەو قەلاتوکان. پێشتر ئاگاداری
هێزێکی تێکەڵاوی تیپەکانی ئاسۆس و مامەندم کرد بو لە مەرگەوە بە دەشتی قەڵادزەدا
بچن بۆ قەلاتوکان و بچنە سەری مۆڵی گەورە لە زنجیرەی چیای قەندیل. سەری مۆڵ کەوت
بوە نێوان قەلاتوکان و قرناقاو، بە سەر هەمو سەنگەرەکانی جوددا زاڵ بو. من بە تەما بوم
خۆم سەر بکەوم بۆ سەری مۆڵ و شاخەو شاخ هێزێک بنێرم رێگاکانی قەندیل لە کشانەوەی
هێزەکانی جود بەرەو ئێران بگرن و، لەوێوە کە هەمو ناوچەکە بە چاکی ئەبینری شەرەکە
بەڕێوە بەرم. بەڵام تۆپباران دوای خستین و نەخشەکەی تێکداین.
بارەگایەکی حشع لە سەر رێگامان بو. پێشمەرگەکانم ئاگادار کرد بو خۆیان تێ
نەگەیەنن. ئەگەر رێگەیشیان پێ گرتن خۆیان پێوە خەریک نەکەن. بایی تێپەڕین
تەقوتوقیان لە گەڵ بکەن. زۆری پێشمەرگەکان شەو لە سەر رێگاکە ئاگریان کردەوە و
خۆیان دا بە ئەرزدا بۆ نوستن. هێزەکانی جود کە لە بەرزاییەکان بون مەشخەڵاتی
ئاگرەکانیان ئەدی. خۆم چومە قەلاتوکان و فەرماندەکانم بانگ کرد. سەر لە نوێ هێزەکانمان
رێک خستەوە و ئەرک و فرمانم بە سەردا دابەش کردن. هێزێکمان نارد بۆ بەهێزکردنی
.. ری مۆڵ، بۆ ئەوەی هەندێکیان لەوێوە شۆڕ بنەوە بو سەر سەنگەرەکانی جود. ٤ هێزی
تریشم ئامادە کرد بۆ سەر ٤ جێگا لە کانی گاتوان، گەری گازی، سەری سارین.. هەمو
قوڵەکان هۆکی تۆک.یان پێ بو.

*

پێش ئەوەی لە ناوزەنگ بە رێ بکەوین ناردم چەند تۆپێک خامی سپیان کری و،
دام بە تاقمەکەی مامە ریشە هەڵی بگرن. شوانی رەئوف نوری جێگری ریشە بو، کورێکی
قسە خۆش بو، روی تێ کردم وتی: «دیارە ئیمەت داناوە بۆ مردن، وا کفن تەسلیمی ئیمە
ئەکەی؟» من لە سەری نە رویشتم. جلوبەرگی پێشمەرگەکانی جود و یەکێتی، زمان و
سەروسیمایان و چەکەکانیان لە یەک ئەچو، بۆ ئەوەی لە کاتی تێکەڵاو بون دا لە یەکتری

جیا بکرینەوە، پێش دەس پێ کردنی هێرشەکە، خامەکەمان لە شێوەی شریت دا بڕی و، هەر پێشمەرگەیەکی یەکێتی پارچەیەکمان دایە بیبەستێ بە بازووی چەپیەوە.

*

تا نیوەڕۆ لە خۆئامادەکردن بووینەوە. غەریب سەعید بە سواری گوێدرێژێک پەیدا بوو. سەروگوێلاکی خویناوی بوو. هەندێ وردە پارچەی نارنجۆکێکی بەر کەوتبوو. گالۆکێکی بە دەستەوە بوو، لە بەردەمی دا درێژی کرد بوو. شەو لە کاتی تێپەڕین دا ئەمان دوایین تاقمی کاروانە درێژەکەمان بوون. کەوتبوونە بەر شالاوی لە ناکاوی بارەگەکەی حشع لە ڕەزگە. وریای مام قادر کوژرا بوو، ئەمیش بریندار ببوو. یەکێ لە پێشمەرگەکان کە سەیری دیمەنی غەریبی کرد بە سەر کەرێکەوە، وتی: «سەیرا لە مەلا نەسرەدین ناچێ؟»

هەر تاقمە ئەرکەکانی خۆیمان بە وردی بۆ ڕوون کرد بووەوە. لە سەعات ١٣ دا هەر ٤ هێزەکە بە ناو لێرەوارەکەدا بەرەو شوێنی دیاریکراو جوولان. منیش، لە گەڵ کوێخا عەلی قەلاوی، بە شێنەیی دوایان کەوتم و، بەردەوام بە هۆکی تۆکی قسەم لە گەڵ فەرماندەی قوڵەکان ئەکرد. دەوروبەری سەعات ١٦ هەموو ئەو شوێنانەی دیاریمان کرد بوو گیران. هێزەکانی جوود هەندێکیان کوژران و هەندێکیان هەڵاتن. هەموو شوێنە بەرزەکانیان لە دەس دا و خێوەت و کەلوپەل و خۆراکیان بە جێ هێشت. عەلی مام ڕەسوڵ، لێپرسراوی زیندانەکەی حسک بوو، ئاگاداری کردین کە ئامادەیە: هەموو گیراوەکان لە گەڵ خۆی بهێنێ و، بیتە ڕیزی یەکێتیەوە. هەواڵمان بۆ نارد بێت. یەکێ لە گیراوەکان سەید براییم بوو، سەید براییم فەرماندەی کەرت بوو لە تیپی ٢١ کەرکوک، لە تەقوتۆقەکەی ئاسۆس دا گیرا بوو، گەیاند بوویانە ئەوێ.

ئازاد هەورامی بەش هێزەکانی مەڵبەندی سێ ی ساز دا بوو لە قوڵی کۆمەتانەوە هێرشی بۆ کرد بوون، هەندێ پێشڕەوی کرد بوو.

قوناغی یەکەمی کارەکەمان ئێوارە تەواو بوو، شەوەکەیمان دانا بۆ حەسانەوە. هەوا سارد بوو، ئێمە بۆ حەسانەوە چووینە ناو خێوەتێکی ئەوانەوە. یەکێک ڕادیۆی حشعی کرد بووەوە، ژنێک بە دەنگێکی ناساز جنێوی پێ ئەداین و، هەڕەشەی لێ ئەکردین. پێشمەرگەیەکیش لە دابەزینی سەری مول دا بریندار بوو بوو، گوللەیەک لە سمتی دابوو، دیار بوو ئازاری زۆری هەبوو، زۆری هاوار ئەکرد، دوو سێ کەسیش لەو لاوە گاڵتەیان لە گەڵ ئەکرد، ئەیانوت: «هاوار مەکە تۆ لە ڕاکردن دا گوللەت بەر کەوتوە، بۆیە لە دواوەی داوی!»

بەیانی ڕۆژی داهاتوو، ڕێکەوتی ٢ ی مایسی ٨٣ هێزەکەمان دەستی کردەوە بە هێرش. هەندێ کۆنە ڕەبیەی جەیش بە بەرزاییەکەوە بوو بەرامبەر قرناقاو و پشتاشان، لە گەڵ هەندێ لە فەرماندەکان من چوومە ناو ڕەبیەکەوە. حشع بە هاوەنی ١٢٠ ملیم دایان گرتینەوە و، بە دۆشکا دوور بە دوور تەقەیان لێ ئەکردین. هێزەکانی ئێمە ڕژانە ناو قرناقاو و دەستیان بە سەر بارەگاکانی حسک و پاسۆک دا گرت. پێشمەرگەیەکی باڵەک: عومەر عەلی دەربەندی کوژرا. لە گرتنی حانوتەکەی حسک دا چەند ساردییەکی ناوقوتوی لە دوای یەک خوارد بووەوە، لە کاتی خواردنەوەی کوکایەکی قوتودا گوللەیەک لە سەری دابوو. لەو کاتەدا تاوێک بارانی دەنک گەورە بە خوڕم دەستی کرد بە بارین. سەرانی حسک و پێشمەرگەکانیان بە قەندیل دا هەڵگەڕان. هێزەکانمان هەندێکیان کەوتنە ڕاونانی ئەوان و

هەندێکیان هەڵیانکوتایە سەر بارەگاکانی حشع لە پشتاشان. منیش ئیتر دابەزیم بۆ دۆڵەکە.

*

پی کا کا لە قەندیل

لە بەردەمی پشتاشان دا راوەستا بووم تەقە گەرم بوو چەند کەسێکیان هێنا بۆ لام. بانگم کردن قسەیان لە گەڵ بکەم، بە کرمانجی ئەدوان، لێم پرسین: «ئێوە چین؟»

وتیان: «ئێمە پی کا کا ین؟»

وتم: «پی کا کا چی ئەکا لێرە؟»

وتی: «هات بووین بۆ ناوبژی ئێوە و جودا»

وتم: «کاکی برا قسەیەکی پێشینان ئەڵێ: ئەگەر کەچەڵ حەکیم بوایە تەداوی سەری خۆی ئەکرد! ئێوەیش لە گەڵ هەمو گروپ و حیزبەکانی کوردستانی تورکیا لە شەڕدان بۆچی ناچن لە گەڵ ئەوان ڕێک بکەون لە باتی خەریکی ناوبژی ئێمە بن؟»

یەکێکیان زۆر بە داخ بوو، بە چەپۆک لە سەری خۆی ئەدا، هاوڕێیەکی کومیتەی ناوەندییان کوژرا بوو، لە لایان زۆر بەڕێز و خۆشەویست بوو، ئەیوت: «ئێوە هەڤاڵێکی ئێمەتان کوشتووە، تورکیا و ئەمەریکا و هەمو ئیمپریالیزمی جیهانی بە دوایەوە بوون، نەیانتوانی هیچی لێ بکەن، کەچی ئێوە لێرە کوشتتان»

داخی خۆمم دەربڕی سەبارەت بە کوژرانی هاوڕێکەیان، وتم: «ئەوە لە ئەنجامی هەڵەی خۆتان دا بووە کە هاتوونەتە ناو ئەم شەڕەوە. ئێستایش بچن چەکەکانتان وەربگرنەوە و، بۆ کوێتان ئەوێ بە ڕێتان بکەم؟»

ئەمانە مەفرەزەیەک بوون لە گەڵ حشع لە نزیک کومتان بوون، کە شەر دامەزراوە بە شیوعییان زانی بوون. داوایان لێ کرد بوون تەسلیم بن. یەکێکیان جنێوی داوو وت بووی: «ئێوە چین تەسلیمتان بین؟» گوللەیەکیان لە سنگی عەزیزی داود داوو خەریک بوو بمرێ. ئیتر ئەوانیش پەلاماریان دابوون، کوڕێکیان لێ کوژرا بوو بە ناوی خالید و، ئەوانی تریان گیرا بوون. کە زانی بوویان پێشمەرگەی پی کا کان نارد بوویانن بۆ لای من. منیش ناردمن بۆ لای ئازاد هەورامی چەکەکانیان بۆ وەربگرێتەوە و وەکو خۆیان ئەیانویست بە ڕێیان بکا بۆ ڕوستی.

*

عەسری هەمان ڕۆژ شەر بە ئازالجی یەکێتی بە لادا کەوت. لە گەڵ ئازاد هەورامی و هێزەکانی مەڵبەندی سێ یەکمان گرتەوە. بنکە و بارەگاکانی حشع گەڕان. بۆ ئەوەی شتەکان بە ساغی نەکەوێتە دەس یەکێتی، خۆیان زۆر شتی نەخۆشخانە، چاپخانە، ڕادیۆکەیان، هاوەن و دوشکاکانیان خراپ کرد بوو. هەندێکیان بە قەندیل دا هەڵگەڕان بەرەو ئێران. بەفر قەندیلی بەر ئەدا بوو. لەم شەڕەدا دوو پێشمەرگەی یەکێتی کوژران: عوسمان کازاوی و، غەفور پشتاشانی. ئاگاداری هێزەکانی خۆمانم کرد کە ئیتر دوویان نەکەون و وازیان لێ بهێنن.

*

هێزەکانی یەکێتی لە جود بە داخ بوون، بەلام تیپی کۆسرەت لەوان زیاتر، چونکە هەموی چەند ڕۆژی بوو فەرماندەی تیپەکەیان و جێگرەکەی و ۳ پێشمەرگەیان کوژرا بوو.

دوای بە لاداکەوتنی شەڕەکە لە کاتێک دا خەریکی کۆکردنەوەی بەڵگەکان بون، شۆرش حاجی کە ئەوسا ڕابەری سیاسی تیپی کوسرەت و، بە ڕێکەوت لە بۆسەکەی باداوان دا نەکوژرا بو، کەوت بوە تەماشا کردنی بەڵگەکان. بە تورەبونێکی زۆرەوە هەندی لەو بەڵگانەی بۆ من هێنا سەیریان بکەم. من لەو کاتەدا ئەمنەپەرژایە سەر ئەوەی سەیری شرە و پرە بکەم، ئەمویست هەرچی زوە بگەینە لای هێزە گەمارۆدراوەکەی مەڵبەندی چوار. بەڵام شۆرش پی ی داگرت کە هەر ئەبێ سەیریان بکەم و سەرنجی بۆ دوانیان ڕاکێشام:

یەکێکیان، ڕاپۆرتێک بو دەربارەی ڕوداوەکەی باداوان بۆ عەزیز محەمەد و مەکتەبی سیاسی حیزبەکەیان نوسی بو. لەم ڕاپۆرتەدا نوسی بویان تاقمی چەکداری جەلالی لە گوندی باداوان کەمینێکیان بۆ هاوڕێیانی ئەوان و هەڤالانی حیزبی هاوپەیمان: حسک دانا بو. بەڵام هاوڕێیانی ئەمان لێیان هاتنە دەست و کەمینەکەیان شکاند و، پێنجیان لە جەلالیەکان کوشت. ئەمەش بە تەواوی پێچەوانەی ڕاستیی ڕوداوەکەوە بو.

دوەمیان، دەفتەرێکی گەورە بو بە قەوارەی (ئەی چوار) تەرخان کرا بو بۆ لێکۆڵینەوە و هەڵسەنگاندنی سەرکردایەتی و فەرماندە و هێزەکانی یەکێتی لە سەر شێوەی ئەو ڕاپۆرتانەی دەزگاکانی ئەمن و ئیستیخبارات دەربارەی حیزبەکانی موعارەضە ئامادەیان ئەکرد. زۆر بە درێژی ژمارەی پێشمەرگە و ناوی فەرماندە و ئەندامانی سەرکردایەتی و کادرە پێشکەوتوەکانی و، ڕادەی دڵسۆزیی و ئازایەتیان، تەنانەت ئەوەندەی بۆیان کۆ کراوەوە، زانیارییان لە سەر پلەی خوێندەواری و پیشە و، ناوی ژن و منداڵ و خوشک و برا و کەس و کاریشیان نوسی بو.

سەیر ئەوە بو، شتێکی لە بابەتی ئەمەیان دەربارەی حیزبی بەعس و جەیشی عیراق و دەزگا سەرکوتکەرەکانی و، هیچ حیزبێکی تر نەکرد بو.

*

هەمو خەڵکی کوردستان بە پەژارەوە گوێ قوڵاغی هەواڵی ئەم شەڕانە بون. بە هاودەردیەوە لە گەڵ یەکێتی، کە لە لایەکەوە عیراق و، لە لایەکەوە ئێران و، لەم لایەشەوە هێزەکانی جودی تی وروکا بو. دوستانی یەکێتی، تەنانەت خەڵکی بێلایەن، خەمی چارەنوسی یەکێتییان بو، ئەترسان بفەوتی. ئێوارەی هەمان ڕۆژ بە بێتەل قسەم لە گەڵ ڕادیو کرد و، هەواڵی سەرکەوتنی یەکێتی و شکانی هێزەکانی چوار براکەی جودم ڕاگەیاند.

مەبەستی سەرەکیم لەو قسانە ڕوخاندنی وورەی هێزەکانی جود و بەرزکردنەوەی وورەی هێزەکانی یەکێتی بو، کە لەو کاتەدا لە دەرەشێر و سەرچاوەی مەلەکان گەمارۆ درا بون.

*

لە بنکەکەی حسک دا چەکێکی دژی فڕۆکە گیرا بو، بەڵام هەندی پارچەیان لێ دەرهێنا بو. بە پێشمەرگەکانم وت: «بەو شوێنەدا برون کە ئەوانی پی دا ڕۆیشتون بەڵکو بیاندۆزنەوە!» پاش ئەختێ هاتنەوە پاچ و خاکەناز بەهن وتیان چاڵێکمان دۆزیوەتەوە تازە هەڵکەنراوە ڕەنگە لە وی دا شاردبێتیانەوە. چون چاڵەکە هەڵ بدەنەوە. براپم ڕەبەن، کاتی خۆی پێشمەرگەی یەکێتی بو، لە قەرناقاو دائەنیشت چاوی لی بو، وتی: «بۆچی ئەو چاڵە هەڵئەدەنەوە؟» وتیان: «بە دوای پارچەی دیمیترۆنەکەدا ئەگەرێین» براپم وتی: «ئەوە پارچەی دیمیترۆفی تی دا نیە، بەڵکو لاشەی خولەی حەمە تاتەی تی دایە!»

منیش هەلم دایە وتم: «خولە لە سوید»
وتی: «پێری گەیشتەوە و، دوێنێ کوژرا!»

*

ڕۆژی ڕابوردو هەندێ لە سەرکردە و کادرەکانی حشع ڕویشت بون. هەندێکیان دەرباز نەبوبون، لەوانە: کەریم ئەحمەد، مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی، قادر ڕشید ناسک.. من لە دولی خانقا بوم کە ئەمانەیان هێنا. هەندێ قسەم لە گەڵ کردن و مەفرەزەیەکم جیا کردەوە بەریم کردن بۆ ناوزەنگ، بە مەفرەزەکەم وت بو کە بە ڕیزەوە ڕەفتاریان لە گەڵ بکەن و، بە سەلامەتی بیانگەیەننە لای مامجەلال. گیراوەکانی تر نەیردران بۆ وەرتێ. حشع سەرەتا هەمو گیراوەکانیان بە کوژراو دانا. لە دنیادا وایان بلاو کردەوە.

*

ئیتر ئەمو خومان ئامادە بکەین بۆ شکاندنی گەمارۆی مەلبەندی ٤. بلاو بونەوەی هەوالی گیرانی سەرکردایەتی حسک و حشع، ورەی هێزەکانی جودی لە دولی بالیسان و ناوچەکانی تردا داپەزاند. چوینە وەرتێ هێزەکانمان کردە دوبەش:
- بەشێکیان لە وەرتێوە بە ساوسیوەک دا بو سەرچاوەی مەلەکان.
- بەشێکیان لە دەرگەلەوە بو سەران و گەروان.
لێرە لە باتی خامی سپی، پەروبەکی زەردمان کردە بازوی ڕاست.
هێزەکان بی بەرگری گەیشتنە شوینەکانی خویان. لە گەڵ کەمال خۆشناو و هێزەکەی مەلبەندی ٤ لە سەرچاوەی مەلەکان یەکمان گرتەوە. دولی مەلەکان و پشتی خەتێ و پشتی شیخ وەسان کە ئەبروانی بە سەر مەلەکان دا، بە دەس هێزەکانی جودەوە بو، بە تەقە نەیانئەهیشت بە ئاسودەیی ئاو لە کانیەکە بهێنن بۆ خواردنەوە.
ئەو ڕوژە لەوێ مایەنەوە بۆ پشودان. بە تەما بوین ڕۆژی دوایی لە بەرە بەیان دا پەلاماریان بدەین. ئەوان لە ئیوارەوە دەستیان کرد بە کشانەوە. ناوچەکەیان بە تەواوی چوڵ کرد. ڕۆژی دوەم کە چوینە بالیسان بە هەزاران کەس و بە سەدان ئوتومبیل لە هەولێر و شوینەکانی ترەوە هات بون بە پیرمانەوە. تا ئەو کاتە ئەمشەڕانی حشع وا چارەقورس و بیزراون لە ناو خەلک دا، زورایەتی خەلک رقیان لییان بو بە «مایەی فیتنە» و «هۆی ئاژاوە» یان ئەزانین.

*

تەفسیری جود بۆ ڕوداوەکان

دوای ئەوەی سەرانی جود و هێزەکانیان کشانەوە بۆ ئێران، سەرکردایەتی جود پیکەوە بەیانێکیان لە سەر ڕوداوەکان دەرکرد و، هەرلایەنەش بە جیا بەیانی خۆی دەرکرد. جود لە بەیانەکەی دا نوسی بوی:
«وکانت ذروة هذه الاعمال الاجرامیة، الهجوم الغادر المفاجئ الذی شنته قیادة (اوك) علی منطقة پشت آشان لتصفیة عدد من مقرات الحزب الشیوعی العراقی والحزب الاشتراکی الکردستانی و الحزب الاشتراکی الکردی (پاسوك)، هذا الهجوم الذی یمر عبر مرحلة جدیدة من الانحطاط والتدهور، وارتکاب ابشع المجازر الدمویة بدعم مفضوح من النظام الدکتاتوری الدموی...»

حشع له بەیانەکەی دا نوسی بوی:

«.. وهل یمکن لای متتبع للاحداث ان لایربط بین سلوك قادة الاتحاد الوطنی الکردستانی هذا والمفاوضات التی تجری بینهم وبین السلطة الدکتاتوریة وصفقة المساومة والاتفاق مع صدام. ان کل دیماغوغیة قادة الاتحاد الوطنی وبراعتهم البهلوانیة فی الدعایة لایمکن ان تغطی تواطئهم المفضوح مع طغمة صدام حسین.. هذا التواطؤ الذی ظهر فی تحضیرهم لهذه الحرب بالتعاون مع اجهزة السلطة ومخابراتها و مرتزقتها..»

پدک له بەیانەکەی دا نوسی بوی:

«ان الطبخة التی ینفذها (اوك) ساهمت فی الاعداد لها دوائر الامبریالیة العالمیة بزعامة الامبریالیة الامریکیة واقطاب الاشتراکیة الدولیة (سوسیال دیمکرات)، وکافة الانظمة والقوی الرجعیة السوداء من اعداء الشعب العراقی والشعب الکردی..»

حسک له بەیانەکەی دا نوسی بوی:

«له رۆژی ۱ - ۳ ئایاری ۱۹۸۳ دا تاقمی سەوداکاری به ناو (یەکیتی نیشتمانی کوردستان)، به گوێرەی نەخشەیەکی گلاوی تاوانکارانه، که ماوەیەکی زۆره ئیشی بۆ دەکەن، به هاوکاری رژێمی فاشی بەغداد و ئاغاکانیان له ئیمپریالیزم و هەندی سەرکردایەتی سوشیال دیموکراتەکانی رۆژئاوا، وەک ئەلقەیەک له زنجیرەی نەخشه و پیلانەکانی ئیمپریالیزم و زایونیزم و هیزی کۆنەپەرست بۆ ناو تیکردن و گەمارۆدانی بزوتنەوەی رزگاری خوازی له ناوچەکەدا، هیرشیکی کتوپری نامەردانەیان کردە سەر بارەگاکانی سەرکردایەتی حیزبمان.. و لایەنەکانی تری جود به کەلک وەرگرتن له کۆکردنەوەی چەکدارەکانیان به ئاگاداری و له بەرچاوی رژێمی فاشی بەغدا و به پشتیوانی هەندی لایەنی هاوپەیمانیان و به هاوکاری و هاوهەنگاوی راستەوخۆی هیزه چەکدار و جاشه خۆفرۆشەکانی رژێم، به نیازی قەلاچۆ کردن و له ناوبردنی تەواوی سەرکردایەتی حیزبمان و حیزبی شیوعی عیراقی و پاسۆک وه به مەبەستی ئەنجامدانی ئەرکی پی سپیراویان و جی به جی کردنی مەرجیکی تر له مەرجەکانی دەست تیکەلاو کردنه پیلانگیری یەکەیان له گەل رژێم دا..»

پاسۆک له بەیانەکەی دا نوسی بوی:

«پەردەیەک له دواپەردەکانی ئەم شانۆ گالتەجاریه جاش مودیرنەی جەلالی ئەو هەمو کارەسات و مەینەتی و خەیانەت و خۆفرۆشی و کوردکوژی و ریزتیکدەری و گەرەلاوژی و ئالۆزی و ناپاکیەی ئەم چەند سالەی دوایی جەلالیزمی بی ئابروه، که له ژیر لافیتەی مانشیتی دیوجامەسایی (یەکیتی نیشتمانفرۆشانی کوردستان)..»

پیش شەری یەکەمی قەندیلیش جود و لایەنەکانی له شەری پروپاگاندەدا دژی یەکیتی زۆریان لەم قسانه کرد بو. ئەمه، یەکی بو لەو هۆ بنەرەتیيانەی، زەمینەی پەلاماردانی سەرکردایەتی جودی ساز کرد.

*

تضامنی امی، یان قیرەی قازا

حشع له سەرانسەری دنیادا هیرشیکی پروپاگاندەیان دەس پی کرد. شتی وایان له گەل حیزبی بەعسیش نەکرد بو. ئیمه به هۆی دابراویمانەوه له دنیا زور ئاگاداری ئەم بەزمه نەبوین و گویمان نەئەدایە. بەلام زۆری نامه و بروسکەکانیان ئەنارد بۆ بارەگاکەی شام و،

رادیوی پارتی هەندیکیانی بڵاو ئەکردەوە. ئەوە یەکەم جار بو ناوی هەندی لەو ریکخرانە بیبستین. قاز بە پۆل ئەگەرین. هەرچەن یەکیکیان بفەرینی، بی ئەوەی ئەوانی تر بزانن چی قەوماوە، هەمویان بە یەک دەنگ ئەقیرین. پۆلە قازەکانی ئەم لا و ئەو لاش کە گوییان لی ی بی بویان ئەسینەوە. ئەمجارەیان (تضامن) ە (اممی) یەکەی حیزبە شیوعیەکان لە گەڵ حشع دژی یەکیتی دەریان بری، لە قیرەی قازەکان ئەچو. چونکە بی ئەوەی راستی روداوەکان بزانن بو پشتیوانی لە حشع کەوتنە ناردنی بروسکەی نارەزایی بو یەکیتی و، پەلاماردانی. یەکیتی هیزیکی بی پشتیوان و بی کەس بو، نە پەیوەندی بازرگانی لە گەڵ ئەو ولاتانە هەبو رایبگری، نە نەوتیشی هەبو تا لیبان بېری. دوژمنایەتی یەکیتی، بو ئەوان، هیچی تی ئەئەچو.

مەکتەبی سیاسی یەکیتی یادداشتیکی دەربارەی رەوتی روداوەکان ئامادە کرد و، ناردی بو حیزبە شیوعیەکان، ئامادەیی خوی دەربری بو قبولکردنی لیژنەیەکی بیلایەن لەو حیزبانە کە لە روداوەکان بکۆلیتەوە بو ئەوەی لایەنی بەرپرسیار دیاری بکری.

*

ئیتیهامەکانی حشع

حشع، شەری پشتاشانی کرد بو بە کەرستەی پروپاگاندە دژی یەکیتی. راستیەکەی زوری ئەو قسانەی ئەیان کرد درۆی دروستکراو بون:

– ئەیانوت: «ئەم هیرشەی یەکیتی لە سەر داوای حکومەتی بەعس و، بە یارمەتی ئەوان و، بو رازی کردنی ئەوان بوە، وەکو بەشی لە نرخی ریککەوتنی لە گەڵ یەکیتی»

لەو کاتەدا هیزی سەرەکی لە مەیدانی خەبات دا دژی رژیمی بەعس، هیزەکانی یەکیتی بو، هیزەکانی جود قورساییەکی سیاسی – چەکداری ئەوتۆیان ئەبو. چالاکی گەورەیان خەریک کردنی هیزەکانی یەکیتی بو، بە ململانی ی دەسەلات و شەری لاپەلاوە. لە کاتی شەرەکانی قەندیل دا، هیزەکانی یەکیتی بەر هیرشی بەعس کەوت، نەک هیزەکانی ئەوان. گەورەترین چەکی دەستی پیشمەرگەکان: ئاربیجی و بیکەیسی بو.

– ئەیانوت: «هەمو دیلەکانیان کوشتوین»

لەو شەرەدا زوریان کشانەوە بو ئیران، زیاتر لە ۵۰ کەسیان گیرا. لە ناو گیراوەکان دا: کەریم ئەحمەد، ئەندامی م س. مەلا ئەحمەدی بانیخیلانی، ئەندامی ک ن و مەکتەبی ئیقلیمی کوردستان. قادری رشید ناسک، ئەندامی مەکتەبی ئیقلیم. ئەمانە ۳ کەس بون لە سەرانی حشع، دەسبەجی بە ریزەوە بە ری کران بو ناوزەنگ. گیراوەکانی تریش نیردرانە وەرتی. ریگایان درا بو بە ئارەزوی خـــۆیان کـــۆبونەوەی ســـیــاسی بکەن، تەنانەت کۆبونەوەیەکیان بو چلەی کوژراوەکانیان کرد. کەس ریگەی لی ئەگرتن. پاش ماوەیەک هەمویان بەر دران.

– ئەیانوت: «ژنەکانیان کوشتوە و، دەستدریژییان کردوتە سەر خیزانەکان»

دوای کشانەوەی سەرانی حسک و حشع و چەکدارەکانیان، هەمو خیزانەکانیان لە ناوچەکەدا بە جی مابون. لە ناو ئەوانەدا خیزانی فاتیح رەسول و فریشتەی خوشکی دلزار.. بە ریزیکی زورەوە رەفتاریان لە گەڵ کرا. هەر کەس ویستی ناوچەکە بە جی بهیلی ولاخی بو دابین کرا و، ئەوەی پیویستی بە پارە بو یارمەتی درا و، ئەوەی مایەوە کەس زوری لی ئەکرد بروا. تەنها ۱ ئافرەتی شیوعی کوژرا بو، ئەویش وەکو دوایی خویان لە ژیننامەکەی

دا نوسی بویان، تا دوا فیشەک ئازایانە شەری کرد بو.
- ئەیانوت: «بارەگا و ماڵەکانیان تالان کردوین»
جیگەی داخە، تاڵان و رواووروت بەشیکە لە نەریتی کۆنی شەروشۆری کوردەواری.
دوای کشانەوەیان هەمو کەلوپەلی بارەگاکانیان: بەلگە و کتیب، چەکی قورس، بەتانی و خەیمەت، ئازوقە، دەرمان.. کەوتە دەس هیزەکانی یەکیتی. حەشع زوری بارەگاکانی خوی تیک دابو. رادیو، کەلوپەلی نەخوشخانەکانیان خراپ کرد بو، پارچەی گرنگی هاوەن و دوشکاکانیان دەرهینا بو بو ئەوەی یەکیتی کەلکیان لی وەرنەگری.

*

زوری بەلگەکانی حسک، پاسوک، حشع کەوتە دەس و دەسبەجی نیردران بو ناوزەنگ. لە سەر ئەم شەرە نامیلکەیەکی تایبەتی پشت ئەستور بە بەلگە گیراوەکان بلاو کرایەوە. بەلگەکان لە ئارشیفەکەی مامجەلال دا هەلگیراون.

*

خوشناوەتی

خوشناوەتی بەو ناوچەیە ئەلین کە شوینی ژیانی عەشیرەتی خوشناوە. خوشناو پیک هاتوە لە تیرەکانی: میر مەحمەلی، میر وسویی، پشت گەری (پشت گەلی) و، ئەوانیش ئەبن بە چەند بەرەبابەوە. لە لای سەرویەوە لەگەل عشیرەتەکانی هەروتی و سورچی و، لە لای خوارویەوە لە گەل پیران (بلباس)، لە لای روژهەلاتیەوە لە گەل ئاکو و، لە لای روژئاوایەوە لە گەل گەردی و هەرکی هاوسنورە. لە روی بەریوەبەرایەتیەوە دابەش بوە بە سەر ناحیەکانی مەرکەزی شەقلاوە، کویە، هیران، لە پاریزگای هەولیر و، ناحیەی بیتواتە لە پاریزگای سلیمانی.

عەشیرەتی خوشناو سەروکایەتیەکی یەکگرتویان نەبوە. ریچ، لە گەشتەکەی دا بو کوردستان سالی ١٩٢٠، لە دانیشتنیک دا لە گەل پیاوماقولەکانی بابان لە سلیمانی، کە باسی یەکیتی فیدرالی ولاتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکای بو کردون، یەکیکیان وتویەتی جوری بەریوەبەریتییەکەیان لە هی خوشناو ئەچی. مەبەستی ئەوە بوە کە سەروکایەتیەکی یەکگرتویان نەبوە کیشەکان بە لادا بخا، بەلکو چەند کەسی لە سەروکەکانی تیرەکانیان ئەنجومەنیان گرتوە بو باس و بریاردانی.

سەروکەکانی خوشناو نازناوی بەگیان هەیە، بەلام عەشیرەتەکەیان پییان ئەلین: میر و میران. میرەکانی خوشناو رەفتاریان لە گەل جوتیارەکان زور خراپ بوە و، سزای قورسیان داون، وەکو دەماودەم ئەگیرنەوە بو چاوترساندن و بو سزادان، تەمامی گویزیان لە سەر سەری زەلامی زیندو ناشتوە و، بە پی ی پەتی بە سەر ستیری (درکە زی) دا کیرەیان پی کردون.

صدیق بەگ، یەکی لە سەروکە دەسرویشتوەکانی عەشیرەتی خوشناو، یا وەکو خویان پییان ئەوت صدیق میران، لە گەل مەلا مستەفا ناکوک بو. تاقمی لە کاوانییەکانی، کە خوشناو و ئەندامی پارتی بون، راسپارد بوسیەکیان بو دانا کوشتیان. حکومەتی قاسم لە سەر ئەوە فەرمانی گرتنی ئیبراهیم ئەحمەد، کە ئەوسا سکرتیری پارتی بو، دەرکرد. دوای ئەم روداوە ئەم بنەمالەیە تیتر بە لای حکومەت دا کەوت و، بو بە یەکی لە چەکهەلگرە دلسوزەکانی حکومەت و، بەشدار بو لە دروستکردنی فورسان صەلاحەدین، مەفرەزە خاصە،

فەوجی خەفیف...
تەنوەر بەگ، یەکێکی کە لە سەرۆکەکانی خۆشناو، لە سەرەتای دەس پێ کردنی شۆرشی ئەیلول دا بەشداری کرد و، یەکێ لە بنکە سەرەکییەکانی لە بیتواتە دانرا. سەرەنجام لە گەل کاربەدەستەکانی بارزانی بە تایبەتی عەلی شەعبان، کە بیتواتەی کرد بو بە بارەگای خوی، تیکچو، تەنوەربەگ چوە پال حکومەت و، بو بە یەکێ لە چەکهەلگرە دلسوزەکانی حکومەت و، بەشدار بو لە دروستکردنی فورسان صەلاحەدین، سەفەرەزە خاصە، فەوجی خەفیف...
جیا لەمان هەزاران کەس لە روشنبیر و جوتیارانی خۆشناوەتی لە شۆرشی ئەیلول و، لە شۆرشی حوزەیران دا بەشدار بون.
خۆشناوەتی بە گشتی شاخاویە. گوندەکانیان کەوتوتە بناری شاخەکانی ماکوک، شیشار، هەوری، سەفین، پیرمام، بەنەباوی. ئاووهەوای خۆش و کانی و ئاوی سازگار و دیمەنەکانی جوان و دلگیرن. ئاژەلداری و، کشتوکال: رەز و باخ، دانەویلە، توتن و سەوزە ئەکەن و، دۆشاوی تری ی خۆشناوەتی بە ناوبانگە. بزنی مەرەز رائەگرن و، بیتواتە جۆلای هونەرمەند و زانای لی بو، «کر» ی تەنک و نایابیان دروست ئەکرد.

*

پەندێک لە خۆشناوەتی

ئافرەتێکی بیوەژن دو هیزە دۆشاو، هیزەیەک دۆشاوی رەش و هیزەیەک دۆشاوی سپی، ئەدا بە کولی دا بیبا بو فرۆشتن. لە ریگایەکی چۆل توشی کابرایەک ئەبی. کابرا لی ی ئەپرسی: «ژنەکە کۆلەکەت چیە؟»
ژنەکە ئەلی: «دۆشاو».
کابرا ئەپرسی: «ئەیفرۆشی؟»
ژنەکــە ئەلی: «بەلی». ژنەکــە لە دلی خــوی دا ئەلی ئەگــەر لەم نیــوەی ریگایە کریاریکم لی پەیدا بی لیم بکری باشتر نیە لەوەی ئەو ریگا دریژە بپیوم؟
کابرا ئەپرسی: «ئەتوانم تامی بکەم؟»
ژنەکە ئەلی: «بەلی». کولەکەی دائەگری. دەمی هیزەیەکیان ئەکاتەوە.
کـابرا پەنجەیەکی لی ئەدا و تامی ئەکـا. ئینجـا ئەلی: «حەز ئەکەم ئەوی تریش تام بکەم».
ژنەکـە ملی هیـزە کراوەکـەی بە دەسـتـەوە ئەبی، دەمی هیـزەکـەی تریش ئەکـاتەوە بە دەستەکەی تری ئەیگری. کابراکە دەس ئەکا بە یاری کردن لە گەل ژنەکە و دەس ئەبا بو ران و ناوگەلی. ژنەکە ئینجا تی ئەگا مەبەستی کابرا چی بوە، بەلام کەوت بوە هەلویستیکی دژوارەوە: دەس لە هیزەکان بەر بدا، بو ئەوەی خوی لە کابرا بپاریزی، دۆشاوەکەی ئەرژی، دەس لە هیزەکـان بەر نەدا کابرا سواری ئەبی. ژنە لە داماوی دا نازانی کامیان هەلبژیری، ئەلی: «وای لە قونی! وای لە دۆشاوی!»
ئەمە نمونەی «ئیبتیزاز» و «حیز فرسەتی» ، لە زمانی کوردی دا.

*

چوینە بالیسـان. دۆلی بالیسـان بە ناوی گوندی بالیسـانەوە ناو ئەبرا. کەوت بوە نیوان زنجیرەیەک چیاوە: ماکوک - دەرە شیر - باری خەتی. زنجیرەی هەوری - کلاوقاسم

- بنی هەریر. چیای شیشار. رۆژهەلاتی سەر بە سلێمانی و، رۆژئاوای سەر بە هەولێر بو.
دۆلێکی ئاوەدان و پڕ لە ئاوایی بو. گوندەکانی: شێرە، دەراش، مێرگەسەر، خەتی، توقمی، زینی، چیوە، وەری، مەلۆک، بیراوە، کانی بەرد، ئەندێک، ئەنگۆز، نواوە، دواوە، زیوە، هەرتەل، هەرمک، سویرە.. لە بناری ئەم شاخانەدا بون. بارەگای مەلبەندی چواری یەکیتی لە بالیسان و، بارەگای لایەنەکانی جود: پارتی لە بالوکاوا و، حشع لە شیخ وەسان و، حسک لە . جادەیەکی قیری گرنگ بە ناوەراستی دۆلەکەدا کرابوەوە رانیەی ئەبەست بە خەلیفان، واتە بە جادەی هەولێر - حاجی هۆمەرانەوە.
چەند رۆژی لە بالیسان مایەنەوە، خەلکێکی زۆر لە هەولێر و سلێمانیەوە هاتن بۆ لامان. مەلبەند چوەوە جێگای خۆی. سەرلەنوی تیپەکانی: سەفین، هەوری، کۆسرەت، دەشتی هەولێرمان ڕێکخستەوە و، هەندی ئالوگۆرمان لە سەرتیپەکان دا کرد. هەندی لە هێزەکانی حسک کشا بونەوە ناوچەکانی نازەنین، سماقولیەکان، دەشتی هەولێر..

*

بەرەو سەفین
دوای چەند رۆژی لە گەل تیپەکانی سەفین، کۆسرەت، دەشتی هەولێر، کەرکوک، گەرمیان، سەگرمە.. بە شاخی هەوری دا چوین بۆ نازەنین. نازەنین لە بناری سەفین دایە. کەوتۆتە ئەنیشت هیران کە ناوەندی بەریوەبەرایەتی ناحیەی خۆشناو بو. گوندێکی ئاوەدان و خۆش و کانی زۆری تی دا بو، رەز و باخی خۆشیان هەبو. باخەکانیان زۆری هەنار بو. هەناری نازەنین بە ناوبانگە. ترش و شیرین و میخۆشیان هەبو. سرکەی ناوایان لی دروست ئەکرد. یەکیتی لە ناو خەلکی نازەنین دا ئەندام و لایەنگری زۆری هەبو. کۆمەلەش ڕێکخستنیکی باشی هەبو.

*

مەلای معاشخور
پیش چەند رۆژی لە پیکادانیک دا، لە نیوان مەفرەزەیەکی یەکیتی و مەفرەزەیەکی جودا، پیشمەرگەیەکی یەکیتی کوژرا بو. تەرمەکەیان برد بوە نازەنین بینیژن. مەلای مزگەوتەکە سەر بە بەعس بو، نەیهیشت بو تەرمی پیشمەرگەکە بینە مزگەوتەکەی و، لە گۆرستانی ئاوایی دا وەکو موسولمان کفن و دفنی بکەن، وت بوی: «ئەمانە کافرن!» پیشمەرگەکە خەلکی ئەو ناوچەیە نەبو، مەلاکەیش نەیناسی بو، تەنیا ئەوەندەی زانی بو کە پیشمەرگەی یەکیتی بوە و، یەکیتی یش لەو کاتەدا شکا بو.
مەلاکەم بانگ کرد، هەندی سەرزەنشتم کرد، وتم: «تۆ نویژ بە پارە ئەکەی. هەر نوێژی بە دیناری ئەکەیت، ئەگەر معاشەکەت بیرن، ئیتر مەلایەتی ناکەیت و، رەنگە واز لە نوێژکردنیش بهینی، کەچی حەقت بە خۆت داوە بی ئەوەی ئیمە بناسی بە کافرمان ئەدایەنی ی و، ئەهیلی لە گۆرستانی ئیسلام دا بمانیژن. ئەبی لیرە بروی!» کابرا لە گیانی خۆی ئەترسا و، پەشیمانی لە قسەکانی دەرئەبری، بەلام بایەخم بە قسەکانی ئەدا داوام لی کرد ناوچەکە بە جی بهیلی.

*

دوای چەند رۆژی بە سەفین دا چوینە دولی سماقولی. خۆم لە سماقولی سەروچاوە و، هیزەکانی تریش لە قەلاسنج، زیارەت، سوسی، گرتک.. بلاو بونەوە و، بارەگایان دانا.

مەفرەزەکانی حەسەک زیاتر لە ۲۰ ئوتومبێلیان لە دوای خۆیان بە شاردراوەیی بە جێ هێشت بو. ئوتومبێلەکان ئەوەی هی خەلک بو دامانەوە بە خاوەنەکانی و، ئەوەی هی حکومەت بو دابەش کران بە سەر تیپەکان دا. لەم میراتیە منیش پیکاپێکی دەبل کابینەم پی برا. تیپەکانی هەوری، سەفین، دەشتی هەولێر، کۆسرەت.. مان ناردەوە شوێنەکانی خۆیان.

*

سماقولیەکان

سماقولی چوار گوندن لە ریزی یەک: سەروچاوە، گرتک، سێنان، گەلی. هەرچواریان کەوت بونە بناری سەفین بەرامبەر شاخی بنەباوی.

«سماقولی» رەنگە کورتکراوەی ئیسماعیل قولی بی. قولی بە تورکی ئازەری واتە: بەندە، کۆیلە. هەتا ئیستایش لە ئیران دا عەلی قولی، حەسەین قولی، رەزا قولی زۆرە کە لە جیگای عبدالعلی، عبد الحسین، عبدالرضای عەرەبی بە کاری ئەهێنن و، لە کوردی دا ئەبی بە بەندەی عەلی، بەندەی حسین و بەندەی رەزا. سماقولی واتە بەندەی سمایل.

«گرتک» وەکو لیرە ناوی گوندە لە پشدەر و بالەکایەتی یش هەمان ناو هەیە. گرتک: گردک، گردۆلکە. گردی بچوک.

سەروچاوە، سەرچاوەیەکی گەورەی ئاو و چەند کانیەکی لی بو. رەز و باخی خۆش و سپیداری راست و بالا بەرزیان هەبو. کویخا عەزیز و کویخا عەبدە هەردوکیان لە سەروچاوە دانیشتن دو پیاوی کوردپەروەر و بەرێزی ناوچەکە بون. هەرچەندە خزمی یەکتری بون، بەلام لە گەل یەک ناکۆک بون. کویخا عەبدە بە منالی لە کۆیە خوێند بوی. خوێندەوار و تیگەیشتو بو.

دۆلی سماقولی بەستراوە بە دۆلیکی ترەوە پی ی ئەلێن دۆلی ئەسحابان لە سەر ئاوی هێزوپ تەواو ئەبی. بە درێژایی دۆلەکە هەزاران گۆری لی یە. وەکو دانیشتوانی ناوچەکە ئەگێرنەوە لەم دۆلەدا شەرێکی قورس لە نێوان ئەسحابە و کافرەکان دا بوە. ژمارەیەکی زۆر ئەسحابە کوژراون و، لەو شوێنانەدا نێژراون. بەلام هیچ بەلگەیەکی میژویی پشتیوانی لەم قسانە ناکا. رەنگە ئەفسانە بی.

لە ناوی روباری هێزوپ دا لە ئاستی جەلی کانیەک هەلئەقولی گەراوە. ئاوەکەی گەرمە زۆرجار پیشمەرگە بە زستان خۆیان لی ئەشت.

شوینەواری هەندی قوللە و قەلا لە ئاوەگرد مابو. ئاوەگرد بەشیکە لە زنجیرەی سەفین خەلک ئەیانوت هی سەردەمی میر محەممەدی میری سۆرانە. ئەبی پیش ئەویش ئاوەگرد قەلای لی بوبی، چونکە یەکی لە لەشکرکیشیەکانی والی بەغداد بۆ سەر میرەکانی بابان لەم دۆلەدا بە گرتنی ئاوەگرد تەواو بوە.

چەند وشەیەکم لەو ناوە بیست وابزانم وشەی تایبەتی خۆشناوەتی بن، چونکە لە شوێنی تر باو نەبون، لەوانە:

ئەوک: ناو قورگ، گەرو.

خوزی: تەرایی ناو گەرو. وەکو: خوزی لە ئەوکمدا هیشک بوە.

کەپک: تەپلە سەری شاخ. وەکو کەپکی خانزاد و کەپکی شیلانە لە سەفین و کەپکی حەمەداغا لە بنی هەریر. رەنگە ئەمیش لە کەپو، وەکو لوتکە لە لوتەوە داتاشرا

بی.
گنف: هەرمشە.
شێلو: لێڵ بوی ئاو.
زیندی: ئەسپی.

*

فشە

کە گەیشتینە خۆشناوەتی، بە گاڵتەوە بە هەندێ لە فەرماندەکانی هێزەکەم وت: «لەم ناوچەیەدا سەید کاکە فشەی کردوە بە باو. ئەوەی فشەی زل و درۆی گەورە بکا دەربارەی ئازایەتی خۆی بە پیاوێکی رەشید ناو دەر ئەکا. ئێوەش تا لەم ناوچەیەداین بە ئارەزوی خۆتان فشە بکەن!»

لە گوندێکی خۆشناوەتی دو کوڕیخا خزمی نزیکی یەکتری، بەڵام لە گەڵ یەک ناکۆک بون. هەردولایان کوردپەروەر و دۆستی پێشمەرگە بون. ئەمویست ئاشتیان بکەمەوە. گوندەکەیان دوژمنایەتی تێ دا نەشما و، ئێمەش لە یەکگرتنەوەی ئەوان قازانجمان ئەکرد. سامان و رۆستەمم راسپارد بۆ یەکەونە بەینیانەوە و، خەریکی رێکخستنەوەیان بن و منیش دوا قسەی تێ دا بکەم. هەردولا رەقییان ئەنواند و ملیان نەئەدا و، مەرجەکانی یەکترییان قوبوڵ نەئەکرد.

یەکێ لە ناوبژیکەرەکان سەیر ئەکا بە قسەی خۆش و ئامۆژگاری کەسیان نایەتە سەر رێگای ئاشتبونەوە و رێککەوتن، لە مزگەوتەکەدا کە ئەوان و، زۆری پێشمەرگە و فەرماندەکانیانی لێ ئەبێ، ئەڵێ: «ئەزانن لە دێ یەکێ گەرمیان لە گەڵ دو کەس زۆر خەریک بوین رێکیان بخەینەوە. کەڵکی نەگرت بۆ ئەوەی ئاژاوەکە بکوژێنمەوە هەردوکیانم گرت. ئەوتم پێ دا کردن و، هەردوکیانم سوتان. ئیتر ئاوایییەکە رزگاری بو لە دەستیان..»

یەکێ لە برادەرەکانم هاتەوە بە پێکەنینەوە وتی: «تۆ بە ئێمەت وت فشە بکەن! مەبەستت ئەوە بو: فشە بۆ خۆمان بکەین یا بۆ خەڵک!» وتم: «بۆ خەڵک» وتی: «فلان فشە بۆ خۆمان ئەکا!» چیرۆکەکەی بۆ گێڕامەوە کردمان بە پێکەنین.

*

گردەسور و حەمامۆک

لەم ماوەیەدا دو چالاکی پێشمەرگەیی گەورە بو، لە سەرانسەری کوردستان دا دەنگیان دایەوە. یەکێکیان بۆسەیەک بو تیپی ٢١ ی کەرکوک لە حەمامۆکی نزیک کۆیەوە بۆ هێزێکی هاوینەی دەزگا سەرکوتکەرەکانی نایەوە. ١٨ کەسی تێ دا کوژرا. زۆربان تکریتی بون. ئەوی تریان، شەرێک بۆ لە گردەسور تیپی ٨٦ ی دەشتی هەولێر کردیان. هێزێکی گەورەی جەیش بە پشتیوانی کۆپتەر چو بوە سەریان. هێزەکەی حکومەتیان شکاند و کوشتارێکی زۆریان لێ کردن و لاشەی کوژراوەکان لە شەرگەکەدا بە جێ مان.

*

شەمابە چەپەڵ

لە سەرچاوە، لە ژورەکەی بەرامبەرمان تاقمێ لە پێشمەرگەکان بۆ پارێزگاری ئێمە ئەنوستن، رۆژێکیان یەکێ لە پێشمەرگەکان هات وتی: «هەمومان توشی گەری بوین»

ورگ و ملی پیشان دام کریشیکی زوری کرد بو نەینەزانی لە چیمەوە توش بون. زیاتر لە ۲. پیشمرگە نەخۆشیی پیستیان گرت بو. لەوانە بو بگاتە ئیمەش. پزیشک هات سەیری کردن. چارەی نەخۆشییەکەی دوزییەوە. ئەبو هەمو روژی بە ئاوی شلەتین خۆیان بشون و، جوری دەرمانی بۆ نوسین، خۆیانی پی بهەنون. فانیلە و کراسی تازە لە بەر بکەن. نوینەکانیان بگۆرن یا هەمو روژی لە بەر خۆر هەلی بخەن.. تا چاک ئەبنەوە. لەو هەلومەرجەدا کاریکی گران و، مەسرەفیکی زور بو. هەوالمان نارد بۆ ریکخراوی هەولیر دەرمان و جلوبەرگ بنیرن.

ویستم هۆی بلاو بونەوەی بدوزمەوە. دوای توژینەوە دەرکەوت کوریکیان لە گەلە لە میژە ئەم نەخۆشییەی گرتوە و لی ی کۆن کردوە قسەی نەکردوە، بە ئەنقەست هەمو روژی جلوبەرگی پیشمەرگەکانی تری لە بەر کردوە و، بە نوینەکانی ئەوان نوستوە. بەم شیوەیە هەمویان گرتویانە. ئەمە جەنابە (موظف صحی) هیزەکەیانە و، ناوی شەهابە و، خەلکی خانەقینە.

رەوشتی ئەم کابرایەم بە لاوە سەیر بو، پیشمەرگە ئەبی خۆی لە سەر هاوریکەی بە کوشت بدا، کەچی ئەم نەخۆشی تی دا بلاو کرد بونەوە، لە کاتیک دا خۆی لە بواری تەندروستی دا کاری ئەکرد. بریارم دا لە پیشمەرگایەتی دەری بکەم، بەلام پیش ئەوە نیوە گیانی بکەم بۆ ئەوەی جاریکی تر تاوانی وا دوبارە نەکاتەوە. بانگم کرد زورم لومە کرد و، وتم: «لە بەر ئەوەی تۆ ئەم تاوانەت کردوە، لەوانەیە خەلکی تریش توش بکەیت، بریارمان داوە بتسوتینین!» بە تورەییەوە بە پیشمەرگەکانم وت: «بیبەن بیسوتینن!»

کابرا تا ماوەیەک وایئەزانی بە راستی ئەیسوتینن. شەهاب لە پیشمەرگایەتی دەرکرا. بەلام مانگی زیاتری پی چو تا پیشمەرگە نەخۆشەکان چاک بونەوە.

*

مەفرەزەکانی جود، بە تایبەتی هی حسیک، کەوتنە هەلومەرین: هەندیکیان هاتنە ناو یەکیتییەوە، هەندیکیان چونە پال رژیم و بون بە جاش و، هەندیکیشیان لە بەرانەتیەوە چون بۆ برادوست و بارزان. چەکداری جود لە ناوچەکەدا نەما. دوای چەند حەفتەیەک منیش ئیتر ئیشم لە سماقولیەکان تەواو بو، گەرامەوە دۆلی بالیسان.

*

مەلای خەتی

ماوەیەک لە قوتابخانەکەی گوندی «خەتی» دابەزیم. خەلکی خەتی و، دانیشتوانی ناوچەکە بە گشتی لە گەل ئیمە دوست و هاوکار بون. مەلای خەتی خەلکی ئەم گوندە بوە. لە ناو میژوی کوردا تاوانی خیانەتی گەورە لە نەتەوە و نیشتمان ئەدریتە پال دو مەلا: ئیدریسی بتلیسی و مەلای خەتی.

دوای شەری چالدیران، بەشی زوری سەرزەمینی کوردستان و، میرایەتیەکانی کورد کەوتە ژیر دەستی عوسمانییەوە، هەندی کەس تاوانی ئەمە ئەخەنە ملی مەلا ئیدریس. بە پی ی لیکولینەوەکانی من: مەلا ئیدریس میژونوسیکی گەورە و ئاگادار و، دیپلوماتیکی زانا و زیرەک و، کوردیکی دلسوز بوە. ئەوانەی ئەم تاوانەی بە پال ئەدەن هیچ بەلگەیەکی میژوییان بە دەستەوە نیە. ئەوی ئوبالی داگیرکردنی کوردستانی لە مل دایە دوبەرەکی ناو میرەکانی کورد بوە، نەک ئیدریسی بتلیسی.

بە گوێرەی بەندوباوی ناو خەڵک و، گێڕانەوەی هەندێ لە مێژوونوسەکانی کورد، وەکو: حوزنی موکریانی لە «میرانی سۆران» و عەلادین سەجادی لە «شۆڕشەکانی کورد» ا، مەلا محەممەدی خەتی، یەکێ لە مەلا گەورەکانی سەردەمی خۆی و، موفتی میرایەتی سۆران بوە. کە لەشکری تورک هێرشی هێناوەتە سەر میر محەممەدی میری سۆران، مەلا محەممەد فتوای داوە: «بەرەنگاریی لەشکری خەلیفەی ئیسلام جائیز نیە و، هەرکەسێ شەڕی لە گەڵ بکا تەڵاقی ئەکەوێ.» لە ئەنجامی ئەم فتوایەدا لەشکرەکەی میری سۆران بڵاوەیان لێ کردوە، میری سۆران خۆی داوە بە دەست لەشکری تورکەوە. بە گێڕاوی ڕەوانەی ئەستەمولیان کرد و، هەرگیز نەگەڕایەوە و، هەواڵی نەبو. میرایەتی سۆران کۆتایی هات.

*

مەلیخا

حوزنی لە کتێبەکەی دا: «میرانی سۆران» باسی کتێبێک ئەکا، وەکو سەرچاوەی سەرەکی بۆ گێڕانەوەی ڕوداوەکانی سەردەمی میر محەممەد بە ناوی «مەلیخا»، کە میرزا محەممەدی وەقائیع نیگار بە شیعر هەڵی بەستوە. جەلیلی جەلیلیش لە پێشەکی کتێبەکەی دا دەربارەی «میرایەتییە کوردیەکانی ناو ئیمپراتۆریی عوسمانی» باسی دەستنوسێکی ئەم کتێبە ئەکا، کە لەشکری ڕوسیای قەیسەری لە شەڕەکانی یەکەمین جەنگی جیهانی دا لە داگیرکردنی ڕەواندزدا دەستی کەوتوە و، لە یەکێ لە کتێبخانەکانی یەکێتی سۆڤیێتی جاران دا بوە. لە زۆر مەلا و خوێندەواری ناوچەکەم پرسی و، چەندی سۆراخم کرد، نە لە لای کەس هەبو و، نە هیچیان لێ ئەزانی.

حوزنی وا باس ئەکا میری سۆران کانی ئاسنی لە ڕوستی دۆزیوەتەوە، ئاسنی لەوێ دەرهێناوە بۆ دارشتنی چەکەکانی. ڕەنگە ئەمە وابێ، بەڵام دانیشتوانی ناوچەکە، وەکو لە زمانی باووباپیرانیانەوە ئەیانگێڕایەوە: هەرچی پارچە ئاسنی شکاو و ناڵ و، هەوجەوش لە ناوچەکەدا هەبوە کۆیان کردۆتەوە، لولەی تۆپەکانیان لەوە دروست کردوە نەک لە کانە ئاسنی ڕوستی.

*

حەسەن مارگر

یەکێ لەو پێشمەرگانەی شاهۆ هەڵی بژارد بون، لە دەستەکەی من بێ، کوڕێکی گەرمیانی وریا بو، ناوی حەسەن بو. پێشمەرگەکان ناویان نابو: حەسەن مارگر، چونکە مار و دوپشکی ئەگرت و، ترسی پێشمەرگەکانیشی لە گرتنیان ئەشکاند. حەسەن شارەزاییەکی زۆری پەیدا کرد بو لە مار و دوپشک و جۆرەکانیان دا.

ئەوەندەی من گەڕاوم لە سەرانسەری کوردستان دا مار و دوپشک هەیە. مارەکان، هەندێکیان زەهراوین و هەندێکیان زەهراوی نین، بە گشتی گەورە نین، بە دەگمەن هەیە لە مەترێک درێژتر بێ. هەژدیها، کە لە هەندێ شوێن پێ ی ئەڵێن حەزیا یا شامار، لە فۆلکلۆردا باسی ئەکرێ، دەعبایەکی ئەفسانەییە، بە ڕاستی نەبوە، یا نەماوە.

لەو هەمو ساڵانەدا، ئەوەندەی من بیستومە، تەنیا دو جار ڕێکەوتی کردوە مار بە پێشمەرگەیەوە داوە. ئەویش لە تاریکایی شەودا نەیان دی بو پێیان پێ دا نابو.

مار، چەند جۆری هەیە، وەکو: تیرە مار، ڕەشمار، زەردە مار، سجە مار، سفرە

مـار، سپـسـه مار، شڵه مـار، کـوێره مار، کـوله وەبیـاب، کـوله کوێر.. هەندی لە مـانه لە هەندی شوێن هەن و ل، هەندی شوێنی تر نین.
توله مار، بەچکەی مارە.
مـار لە زسـتـان دا سـر ئەبی، لە بەهاردا کـاژ فری ئەدا، ئەگـەزی یا پیـوه ئەدا، کـه ماندو یا تینوی ئەبی ئەفیشکینی، بۆ ڕۆیشتن ئەکشی و، بۆ پشودان پەپکە ئەخوا، ئەگەر ئازاری ئەدری بە زوری بی وەزەن ئەبی.
دوپشکیش چەند جوری گەورە و ناوقچی و پچوک و، زەرد و ڕەش و کـالی هەیە. جـورەکـانی و ناوەکـانی بە کـوێرەی ناوچەکـان ئەگـۆڕێن: چزەپیـاله، کـلاشـدوم، سـۆلسـۆله، جەرراحە، دەمارەکۆڵ، دوپشکە ڕەشە.. هی هەندی ناوچە کوشندەن، بە هەر کەسیکەوە بدەن بە دەگمەن لە مردن دەرباز ئەبی.
حـسـەن زۆر ڕۆژ مـاوەیەکی باش خـۆی ون ئەکـرد، بە دوای مـار و دوپشـک دا ناو کەلەکی بەرد و چەم و پەرژین و کون و کەلەبەر ئەگەڕا.
کە مـاری ئەدۆزییەوە بۆقەدەی ملی ئەگرت و، بەنیک یا گزرەوییەکی بەنی لە داتی گیر ئەکرد. داتی هەڵ ئەکیشا ئەوسا یاری پی ئەکرد. زۆر جار بەری ئەدان.
کە دوپشکی ئەدۆزییەوە چیلکەیەکی ئەخستە سەر پشتی. دوپشکەکە کلکی کلاقە ئەکـرد بە چیلکەکـەوە بدا، گـری ی پیش چزوەکـەی ئەگـرت و، بە شـتـیـکی ڕەق نوکی چزوەکەی، کە زۆر کورت و لە مو باریکترە، ئەشکاند، ئەوسا ئەی خسـتـه سەر دەستی یاری پی ئەکرد»
تا چوینە بەری مـەرگە حسـەن لە گەڵمان بو، ئیتر پیویسـتـیـمان پی ی نەما، ڕیگەم دا بگەڕیتەوە ناوچەکەی خۆیان، لە چالاکییەکی پیشمەرگەدا کوژرا.

*

چەند کـەسـی لە کـادرەکـانی ناوچەی هەولیـر لە ناو خۆیان دا کـەوتبـونە قـسـه و قسـەلوک کە گوایا من سلیـمانچیـەتی ئەکەم، هەرچی خەلکی سلیـمانی نـەبی ڕیگای نادەم کاری بەریتی و باوەری پی ناکەم.
ڕۆژیک لە بالیـسـان کـۆبونەوەیەکم پی کـردن بۆ ئەوەی ئەم قـسـەیەیان لە گـەڵ باس بکەم، بە ژمـارە ئەنـدامـانی م س، ک س، مـسـئولی مـەلبـەندەکان، ئەنـدامـانی مـەلبەندەکان، لیپرسراوی ڕیکخراوەکانی کومـەلە، سەرتیـپەکانی پیشـمـەرگەم.. بۆ باس کردن و یەک بە یەک شـوێنی لە دایک بون و گـەورەبونیـانم بۆ ڕون کـردنەوە. دەرکـەوت ئەم قـسـەیە هیچ بناغـەیەکی نەبو. ئینجـا پیم وتن: «ئەم بیـرکـردنەوەیەی ئیـوە سـەیرە. ئیـوە خـۆتان بە ئینتـەرناسـیـونالیـست دائەنین. هەندیکتـان خـۆی بە کـۆزمـۆنیـسـت ئەزانی. ئەبو بە لاتانەوە گرنگ نەبی مسـئول خەلکی کوی بە؟ بەلکو چەندە خزمـەتی شورش و کومـەڵە و یەکیتی ئەکا» زۆرجـار مرۆڤ چەندە ئیـدیعـای گـەورە بی، بەلام دنیـا هەر لە کـونی قـازانجـەکـانی خۆیەوە ئەبینی.

*

بارەگاکەی من کە لە قوتابخانەکەی خەتی دا بو زور قەرەبالغ بو. جەنگی عیراق – ئیـران لە ناوچەی حـاجی ئومـەران زور گـەرم بو. هـەمـو ڕوژی چەند جـاری پۆلە فـڕوکـه و هالیکۆپتەری عیـراق بە سەر خۆشناوەتی دا ئەچون بۆ مەیدانی شەر. ترسام ڕوژیک ئیـمەش

بوردومان بکەن، گویزامانەوە سەر «کانی بەرو». شوینەکەی قایم و، بو خوپاراستن پیچ و پەنا و، تاشەبەردی زوری لی بو.

*

رقی ئافرەت

خولی یەکەمی شەری جود تەواو بو. ئەو کاتە من ناوم کەوت بوە ناوان. دوستەکانی جود بە خراپ و، دوستەکانی یەکیتی بە چاک تیبیان ئەروانیم.

روژیکیان پولە فروکەی عیراق وەکو شارە زەردەوالەی وروژاو ئەفرین بەرەو ناوچەی حاجی تومەران. ئیمە لە «کانی بەرو» دانیشت بوین، وەکو روژەکانی تر خەریکی کاری روژانەی پیشمەرگە بوم. عەلی پچکول لە خەتی بو، نامەیەکی بو ناردم نوسی بوی: دو کچی ناسیاوم لە سلیمانیەوە هاتون ئەیانەوی بین بو سەردانت، ئەگەر ماوەت هەبی بیانبینی. زورم پی خوش بو. حەزم ئەکرد نەختی کەشی کوری دانیشتنەکانم، کە بە زوری لە گەل پیشمەرگە و لادێی بو، بگورم. وەلامم دایەوە بیان نیری.

کچەکان گەیشتن بە گەرمی پیشوازیم کردن و بە خیر هاتنم کردن. پیکەوە دانیشتین. پیشمەرگەکان ئاو و چایان بو هینان. پرسیارم لی کردن: ناویان چیە و، ئیشیان چیە؟ هەردوکیان فەرمانبەر بون. یەکیکیان خەلکی لای کەرکوک و، ئەوی تریان خەلکی لای سلیمانی بو. کەرکوکیەکەیان جلوبەرگی ئاسایی لە بەردا بو، شوی کرد بو بەلام لە سەر جیاوازی بیروباوەری سیاسی لە گەل میردەکەی ناکوک بو، ئەم سەر بە جولانەوەی کورد و میردەکەی سەر بە حکومەت بو. سلیمانیەکەیان ئافرەتیکی بالابەرز و جلیکی کوردی رازاوەی تەنکی لە بەر کرد بو، هیشتا شوی نەکرد بو. بە دەم و دوانیان دا وریا و زیرەک و تیگەیشتو بون..

وتم: «هیچ کاریکی تایبەتیتان هەیە بە من بکری بوتان بکەم؟»

وتیان: «هیچ کاریکمان نیە. هاتوین لە نزیکەوە تەعاروف و ئەگەر کاتت هەبی هەندی موناقەشەت لە گەل بکەین؟»

وتم: «فەرمو! بە ئارەزوی خوتان موناقەشە بکەن»

سلیمانیەکەیان پرسی: «باوەرت بە خوا هەیە؟»

بە لامەوە سەیر بو موناقەشەکانی بەم پرسیارە دەس پی کرد، بەلام تیگەیشتم خوی بە چەپیکی ئازادیخواز و سەربەست و کراوە ئەزانی. وتم: «ئەوە شتیکی تایبەتیە، پەیوەندی بە ویژدانی مروڤ خویەوە هەیە»

وتی: «نەء! تو سکرتیری ریکخراویکی مارکسیت ئەبی رەئی ئاشکرات هەبی!»

وتم: «ئەوە شتیکی تایبەتیە، کار لە باوەری سیاسی ناکا. لە ناو ئیمەدا زور کەس هەن باوەری قولیان بە خوا هەیە و، لە هەمان کات دا خویشیان بە مارکسی ئەزانن»

وتی: «ئەوە بە یەکەوە ناگونجین، یەکی کە مارکسی بی ئەبی مادی بی..» لە سەر ئەمە رویشت و، بەلگە و بیانوی مارکسیە کلاسیەکە توندرەوەکانی دوبارە ئەکردەوە، زوری لە گەل خەریک بوم تا باسەکەم پی گوری.

هاتە سەر کیشەی ژن، پرسی: «رەئیت بەرامبەر بە ژن چیە؟»

کردم بە گالتە لە گەلی، وتم: «ژن نیوەی کومەلە و دایکی نیوەکەی تریشە»

وتی: «مەبەستم ئەوەیە: رەئیت بەرامبەر یەکسانی ژن و پیاو چیە؟»

وتم: «لە گۆڤاری کۆمەڵەدا وتارێکی درێژ لە سەر کێشەی ئافرەت بڵاو کراوەتەوە من نوسیومە، لەوێ دا باسی یەکسانی ژن و پیاوم کردوە.»

وتی: «ئەی بۆ رێگەتان نەداوە بە ژن، وەکو پیاو، لە شۆرشەکەدا بەشدار بن. ئەوانەیش کە هاتون لە بەر ئەوەی رێگای کارکردنیان نەدراوەتێ وازیان هێناوە؟»

وتم: «ئێمە بە هۆی جەنگی پارتیزانییەوە خزاوینەتە ناوچە شاخاوییە سەختەکانەوە، ئەو ناوچانەیش بە هۆی دابرانیانەوە لە پێشکەوتنی شار و شارستانی لە ریزی ناوچە هەرە دواکەوتوەکانی دنیادان. ناتوانین بە پەلە و بە زور بیروبۆچون و ئارەزوەکانی خۆمان بخەینە جێگەی قانونەکانی ئەوان.. ناچارین ریزی نەریتە باوەکانیان بگرین، ئەگینا داتەبڕێین و دەرمان ئەکەن.»

زور بابەتی جوراوجوری فەلسەفی، کومەلایەتی، سیاسی، فەرهەنگی.. باس کران، باسەکان سەرەتایان هەبو کۆتاییان نەبو. لە زوری دا بیروڕامان جیاواز بو.، بەلام بۆ هەردوکمان خۆش بون: بۆ من چونکە ماوەیەک بو ماندوی شەڕوشۆڕێکی بێهودە بوم و، زور لە مێژ بو گوێم لەو جورە باسانە نەبوبو. بۆ ئەو، چونکە ئەیتوانی بە ئازادی بیروراکانی خۆی بۆ یەکێ دەربڕێ کە بە جیددی گوێ ی لی ئەگرێ و، موناقەشەی لە گەڵ ئەکا.

نزیک عەسر کەوتینەوە. گفتوگۆکانمان ئەوەندەیان لق و پوپ لی بوبوەوە، ناسیاویەکەی ئەو تەنیا چەند سەعاتێمانی وەها قول کرد بو، ئەتوت زور لە مێژە یەکتری ئەناسین، بویە وەها بە راشکاوی ئەدواین. ویستم بە ئوتومبیل رەوانەیان بکەم بۆ خەتی بۆ لای عەقلی یا بۆ ئەو شوێنەی خویان ئەیانەوێ. ناردم بە شوێن شوفێرەکەدا و، وتم: «ئەتانەوێ بۆ کوێ برون؟»

لە ناو چەند تاشە بەردێکی قوچ دا لە سەر لبادێک دانیشت بوین، پشتمان دا بو بە ریزە چیای دەرە شیمر - باری خەتی و، دولی بالیسان و ریزە چیای هەوری - کلاو قاسم - زینەتیر بەرامبەرمان بو. شوێنێکی هەتا بلی خۆش بۆ سەیرانی خەلکی شار و، رومانسی بۆ دلدار و دلخواز و، قایم بۆ پێشمەرگە..

کچی تایەن پر بە دڵ حەزی ئەکرد بێنیتەوە درێژە بە باسەکانی بدا، منیش پر بە دل، حەزم ئەکرد دلی رابگرم، بەلام نەمئەتوانی چونکە لە قسەو باسی ناو پێشمەرگە ئەترسام، ئەو قسە و باسانەی ئەو نرخی فلسێکی بۆ دانەئەنان و، لای وابو ئەبی لی ی باخی بین.

پێشمەرگەکە ئوتومبیلەکەی هێنا. داوام لی کردن سوار بن لە گەلی. کچە بە روگوژی و بە دلشکاوی هەستا رویشت. تومەز لە دلی خوی دا قینێکی قولی لی هەلگرت بوم، ئەوەندە دلگران بو بو: لە بەلێنەکەی پەشیمان بوەوە کە دابوی لە نەخوشخانەی ناوەندی کار بکا. لە ریکخستن وازی هێنا و، لە هەر جێیەکی بۆی بکرایە منی تاوانبار ئەکرد بە دوژمنایەتی ژن و، ئەیوت: «باوەری بە یەکسانی ژن و پیاو نیە و، رقی لە ژنە!»

لە کاتی راگرتنی شەری بەعس - یەکێتی دا سالی ٨٤ هاوسەرەکەم لە نەخوشخانە بۆ عەملیاتی لە دایکبونی نما کەوت بو. ئەم خانمە لە نەخوشخانە چو بو بۆ لای، لی ی پرسی بو: «تۆ ژنی فلانی؟» وت بوی: «بەلی» لی ی پرسی بو: «چون ئەتوانی لە گەلی هەل بکەی؟» وت بوی: «بۆچی؟» وت بوی: «رقی لە ژنە!» ئەم بەندوباوە تا چەند سال بە

دوامەوە بو، گەیشت بوەوە دەم چەند ئافرەتێکی ناسیاوم. جارێکیان لە میوانەی قەسەدا یەکێکیان لێ ی پرسیم: «بۆچی رقت لە ژنە؟»
وتم: «یەکێ لەو شتانەی لە ژیان دا حەزم لێ یەتی ژنە! کێ ئەمەی پێ وتوی؟»
وتی: «وام بیستوە»
سەرلەنوێ چیروکەکەم هاتەوە بیر. بێگومان من ئەم ئەزانی ئەنجامەکەی وەها ئەشکێتەوە و ئەو جورە بە رێ کردنە بە «ئیهانە» دائەنێ، ئەگینا بە جورێکی وەها رەفتارم لە گەڵ ئەکرد بە دڵی خۆش و خەیاڵی ئاسودەوە بگەرێتەوە.

*

ئاژاوەی ناو ئەدیبان

ساڵی ۱۹٦۹ بە بریارێکی م ق ث رێگەی دامەزراندنی یەکێتیی نوسەرانی کورد درا. کاکە مەم بۆتانی و تاقمی لە نوسەرانی کورد داوای ئیجازەیان کرد و، ئیجازەیان پێ دان. زوری نەخایاند بەیانی ئازار خوێندرایەوە، ئەویش خرایە ناو دەسکەوتەکانی ئازارەوە. ئەم یەکێتیە، ئەگەرچی لە چاو تەمەنی دا بەرهەمی ئەدەبیی زوری لە دوای خوی بە جێ نەهیشتوە، بەلام لە روی سیاسیەوە دوای ئاشبەتالیش خوی نەدوراند و، نەچوە ژێر باری زۆر و گوشاری بەعسەوە.
بەعس کوری زانیاری کورد کە جاران دەزگایەکی سەربەخۆ بو، بەیانی ئازاریش سەلماند بوی، کرد بو بە بەشێ لە «المجمع العلمی العراقی» بە ناوی «الهیئه الكردیه» وە، ئەیویست «یەکێتی نوسەرانی کورد» یش هەڵبوەشێنێتەوە و بیکا بە بەشێ لە «اتحاد الادباء والكتاب». نوسەرانی کورد لە ناو خۆیان دا ناکۆک بون لە سەر ئەوەی بچنە ناو یەکێتیە عێراقیەکەوە یا موقاطەعەی بکەن. (عبدالامیر معله) چەند کۆبونەوەیەکی لە گەڵ کرد بون. عەبدولئەمیر ئەوسا راوێژکاری رۆژنامەوانی صەددام و نوسەری چیرۆکی «الایام الطویله» بو. هەندێ لە نوسەرانی پەیوەندیدار رەئی ئێمەیان پرسی. ئێمەش بۆمان نوسین چۆن نوسەرانی گەلەکەمان لە مەیدانی پێشمەرگەیی و سیاسی دا باوەریان بە ئێمە هەیە، ئاوەها ئێمەش لە مەیدانی نوسین و ئەدەبی دا باوەرمان بە نوسەرانی گەلەکەمان هەیە، بریاردان لەو بارەیەوە بۆ خۆیان بە جێ ئەهێلین و، هەر بریاری بدەن، ئێمە ریزی بریارەکەیان ئەگرین و، بە هی خۆمانی ئەزانین.
ئەمان موقاطەعەیان بکردایە، یا بەشدار بونایە، بەعس رێکخراوەکەی هەر هەڵئەوەشاندنەوە. بۆ ئەوەی هەندێ دەسکەوتی قانونی بە دەس بهێنن کەوتنە گفتوگۆ لە گەڵ (عبدالامیر معله) و وەزیری ئیعلام (شفیق الكمالی). شەفیق کەمالی بەڵێنی هەندێ دەسکەوتی تایبەتی پێ دابون. لە سەر ئەوە زوری نوسەران رەئیان وا بو بەشداری رێکخراوە عێراقیەکە بن.
ناکۆکی دوورودرێژی ناو جولانەوەی کورد و، ناکوکی شەخسی، لە ناو نوسەرانیش دا رەنگی دابوەوە، نوسەران لە ناو خۆیان دا ناکۆک بون، تەنانەت تاوانی نارەوایان ئەدایە پاڵ یەکتری. کابرایەکی کۆنە شیوعی بە ناوی حەمە سەعید حەسەن، کە خۆی بە چەپێکی توندرەو و، بە نوسەر و شاعیر و رەخنەگر دائەنا، نامیلکەیەکی نوسی بو دابوی بە دەزگای راگەیاندنی یەکێتی بۆی چاپ بکەن. لە نامیلکەکەی دا بە زمانی سەرسەری سەرجادە دوا بو، جنێوی پیسی بە نوسەر و ئەدیبەکانی کورد دابو، ئیتیهامی کرد بون بە ترسنوکی،

جاسووسی، جاشایەتی بەعس.. نامیلکەکە بڵاو بووەوە، بەڵام دەنگی ناڕەزایی لە هەموو ئەدیبەکانەوە بەرز بووەوە. چەندین نووسەر و نامەیان نارد و، ئەوەی ئەوانی زۆر ناڕەحەت کرد بوو، ئەوە بوو: نامیلکەکە، دەزگای ڕاگەیاندنی یەکێتی چاپ و بڵاوی کرد بووەوە.

لەمەدا هەڵەیەکی منی تێ دابوو، لە کاتی چاپ کردنی دا ئەرسەلان بە پێتەڵ لە منی پرسی حەمە سەعید نامیلکەیەکی هێناوە بۆی چاپ بکەین، بیکەین یا نە؟ منیش بێ ئەوەی بزانم یا بپرسم ناوەڕۆکەکەی چی تێ دایە، یا ئەرسەلان بۆم باس بکا، بە گوێرەی داهێنکردنی سەرەتای «نان و ئازادی» بۆ نووسەرانی کورد وتم بڵاوی بکەنەوە! تومەز ئەرسەلان خۆیشی ئەو جۆرە نووسینانەی پێ خۆش بوو. لە سەرەتاوە ئەگەر ئەرسەلان ئەم هەڵەیەی بە من نەکردایە، ئەم بەزمەش دروست نەئەبوو.

من کەوت بوومە هەڵوێستێکی دژوارەوە: لە لایەک هەموو نووسەرەکان لە من زیز بوون و گلەییان لێ ئەکردم، چونکە بە ئاگاداری من بڵاو کرا بووەوە. لە لایەکی ترەوە جنێو و ئیتیهامەکانی حەمەسەعید ڕاست نەبوون و، ئەگەر لە دەزگای ڕاگەیاندنی یەکێتیەوە بڵاوی نەکردایەتەوە هیچ نرخێکی نەئەبوو. لەم بابەتە نووسەرانە هەبوون، کە بەعس یان حشع ڕایان ئەسپاردن بۆ پەلاماردانی نووسەرانی تر، بەڵام کەس بایەخی بە نووسینەکانی ئەوان نەئەدا، هی ئەم چونکە لە دەزگایەکی شۆڕشەوە دەرچوو بوو، حسابێکی تری بۆ ئەکرا.

نووسەرەکان خۆیان نامیلکەیەکیان لە وەڵامی نامیلکەکەی حەمە سەعیدا نووسی و، داوایان لە من کرد: هەم پێشەکی بۆ بنووسم، هەم لە دەزگای ڕاگەیاندنی یەکێتی بۆیان چاپ بکەن. داواکەیانم جێبەجێ کرد. حەمە سەعید زیاتر خۆی قرشقی کرد و، ئەیویست خۆی بە «قوربانیی ئازادی بیر» پیشان بدا. بە درێژ وە خۆی لە هەموان گورگە کرد و کەوتە جنێودانی «مقفی و موزون». بەم کاسپییە نزمە لە ڕێگای حشعەوە خۆی گەیاندە سوید.

*

شێرکۆ بێکەس

دوای ئاشبەتاڵ شێرکۆ بێکەس دوور خرا بووەوە بۆ خوارووی عێراق، لە ئاواییەکی دواکەوتووی گەرم لە سەر ڕووباری فورات دایان نابوو. ئەم دوورخستنەوەیە شێرکۆی لە شیعر نەخست بوو. لەو ماوەیەدا چەند شیعرێکی سیاسی درێژی دانا بوو. لەوانەی گەیشت بوونە ئێمە: «کۆچ» و «برایمۆک». لە ئاوزەنگ بە ڕێکوپێکی گۆڤار و ڕۆژنامە کوردی و عەرەبیەکان و، هەموو کتێبەکانی دەرئەچوون پێمان ئەگەیشت.

«کۆچ» شیعرێکی سیاسی بوو، بە زمانێکی ئەدەبی چیرۆکی ئاشبەتاڵ و چوونی بە کۆمەڵی بۆ ئێران ئەگێڕایەوە. پاش ماوەیەک دەستنووسی «داستانی هەڵۆ سوورەکانی قەندیل»مان پێ گەیشت. ئەمە شیعرێکی سیاسی بوو چیرۆکی دەس پێ کردنەوەی شۆڕشی ئەگێڕایەوە. شیعرەکانی بە لای منەوە زۆر بەرز و کاریگەر و، پڕ بوون لە دیمەنی جوان و، ئاوازی خۆش. جا نازانم هۆی ئەمە ئەگەڕایەوە بۆ ئەوەی کە باسی قۆناغێکی خەباتی کوردی ئەکرد خۆمی تێ دا بەشدار بووم، یان هەر بە ڕاستی شیعرەکان بە لای ڕەخنەوانێکی بێلایەنیشەوە وەها بوو. لە سەر ئەم شیعرە پارتی بڕیاری کوشتنی شێرکۆیان دا.

لە مێژ بوو لە گەڵ شێرکۆ دووربەدوور ئاشنایەتیمان هەبوو، ئەگەرچی لە بیروباوەڕی سیاسی دا جیاواز بووین، بەڵام من هەمیشە بە ڕێزێکی زۆرەوە لە شیعرەکانی شێرکۆم

ئەرواني، ئەو كاتەی لە «روانگە» دا بانگی نوێ كردنەوەی ئەدەبی كوردییمان دا، ڕێزی لە لای من زیاتر پەیدا كرد. ئەمجارە ئیتر لە هەڵوێستی سیاسی دا لە یەكتری نزیك كەوتینەوە. نامەیەكم بۆ نارد و، ئەویش وەڵامی دامەوە. ئیتر ئاڵوگۆڕی نامەمان بێ پسانەوە بەردەوام بو. سەیرم كرد شێركۆ بە تەنیا شاعیر نیە، بەڵكو ڕوشنبیرێكی گەورەی كوردە. خاوەنی بیروڕای سیاسی پێگەیشتو و كامڵە. ئەوەندەی تر لە لای من خۆشەویست بو. زۆ زۆ شیعری ئەنارد لە ئیستگە بڵاو ئەكرایەوە. شیعرەكانی لە ناوەڕۆك و شێوەدا تازە بون و، بابەتێكی نوێ و داهێنراو بو لە شیعری سیاسی كوردی دا. بۆ پێشمەرگە و بزواندنی گیانی شۆرشگێڕانەیش لە هەناوی مرۆڤی كوردا كارێكی بێ وێنە بو.

تا لە ناوزەنگ بوم نەمتوانی ڕوبەڕو بیبینم. كە چومە دوڵی بالیسان چەند جاری لە گەڵ ڕەئوف بیگەرد، مستەفا ساڵح كەریم، تاهیر ساڵح سەعید بە نهێنی هاتن و، پێكەوە دائەنیشتین. قسە و باسی جۆراوجۆری سیاسی و ئەدەبیمان ئەكرد.

*

حەسۆ لە چاسوسان

لە درێژەی شەڕەكانی حدكا - ئیران دا هێزێكی پارتی لە چلەی زستان دا بە سەركردایەتی حەسۆ میرخان زاژۆكی و، بە یارمەتی ئیران لە ئاڵوەتانەوە هەڵكشا بون بۆ چیاكانی پشتی دوڵە تو نزیك لوتكەی چاسوسان، بەرامبەر ناوزەنگ. بەفرێكی ئەستور سەرتاپای شاخەكەی لوس كرد بو، ئەوان بۆ ئەوەی سەرمایان نەبێ چادرەكانیان لە بەفر گرت بو، بۆ ئەوەی ون نەبن لە ڕێگاكەی بناری شاخەكەوە تا چادرەكانیان پەتیان ڕایەڵ كرد بو، بە پەتەكەدا ڕێگاكەیان ئەدۆزیەوە و، بە كوڵ خواردەمەنی، سوتەمەنی، تەقەمەنی و كەلوپەلی تریان سەرئەخست. چارۆبار خانوەكانی ناوزەنگیان ئەدایە بەر هاوەن. ناوزەنگ ئیتر لە مەترسی كەوتن دا بو. ئێمو مشوری جێگایەكی تر بخۆین بۆ بارەگای دەزگا سەركردەییەكان، بیرمان لە ناوچەی بارزی كرد بوەوە.

پێش ڕاگوێزان ناوچەكە چەندین گوندی وەكو: بارزی، سەرشیو، ڕازان، ئەشكەنە، قندوڵ، چەكوان، دەوژان، بەركێشان، بالیلان، گەناوی تێ دا بو. شوێنێكی شاخاوی خۆش، پڕ دارو دەوەن و، كانی و ئاو، پشتی دابو بە چیای چارناسكەوە، كە بەشی بو لە زنجیرەی چیای هۆمل، زەردكە، بولفەت... تیپی جوتیاران سەر لەنوێ ناوچەكەیان ئاوەدان كردەوە. فەرماندەی تیپی جوتیاران: محەممەد ڕازانی و، فەرماندەی كەرتەكانی لە كوێستانەكانی بۆرێ، بیوەكە، قزرغان، سیركان، سانیە.. بارەگایان دانا بو، خانوبەرەیان لێ دروست كرد بوەوە.

بڕیارمان دا هەندێ لە دەزگاكان بنێرینە ئەوێ. پێشەكی هێزێكمان نارد هەندێ جێگای ئەمین بۆ دەزگای ڕاگەیاندن دیاری بكەن. دەزگای ڕادیۆیان گواستەوە و، ئیستگاكەیان لە شوێنێك دامەزراند لە پشتی ئەشكەنە ناوی قزلەگێ بو.

لە دەوروبەری نەورۆزەوە دەستیان كرد بە گوێزانەوە. هەندێ لە ئەندامانی مەكتەبی سیاسی و دەزگای ڕاگەیاندن.. چونە ئەوێ و، چەند جێگایەكیان ئاوەدان كردەوە. بەشی لە كەلوپەلی بارەگاكانی ناوزەنگ گوێزرایەوە بۆ ئەوێ.

*

هاتنی مامجەلال بۆ خۆشناوەتی

دوای ئەوەی شەڕی قەندیل بە لادا کەوت. هێزەکانی جود دەرکران بۆ ئێران. بارەگاکان لە ناو زەنگ کەم بوبونەوە و، زۆری ئەندامانی سەرکردایەتی بە ناوچەکان دا بلاو بوبونەوە ئیتر کاتی ئەوە هات بو، هێزەکانی ناوزەنگ تەنک بکرێن و ئینجا چۆل بکرێ. ملازم عومەر و هێزێکی کەم مانەوە. مامجەلال بەرەو خۆشناوەتی هات. لە نزیک گوندی بالیسان بارگەی خست و، کەپریان دروست کرد و خیوەتیان هەلدا. ئەوە جاری یەکەم بو مامجەلال لە شارەکان نزیک ببێتەوە، بە هەزاران کەس لە توێژی جۆراوجۆری خەلکی گوند و شارەکانی کوردستان ئەهاتن بۆ سەردانی.

*

جەمال تاهیر: مردنێکی ناوەخت

جەمال تاهیر لە سلێمانی لە دایک بوە، خوێندنی سەرەتایی و ناوەنجی لە سلێمانی و، خانەی مامۆستایانی تەواو کرد. بو بە مامۆستا. هێشتا هەرزەکار بو تێکەلاوی ژیانی سیاسی بو. ئەندامی یەکێتی قوتابیانی کوردستان و پارتی بو.

ئەندامی شانە سەرەتاییەکانی کۆمەلە بو.

دو جار گیرا و، هەردو جار دوای ئەشکەنجەدانی زۆر لە «ئەمن»ـی سلێمانی بە ڕێکەوت پێش تەواو بونی لێکۆلینەوە و درانی بە دادگا، بەر لێبوردنی گشتی کەوت و بەر بو. لە کاتی گرتنی دا ئازایەتیەکی بێ وێنەی نواند بو. سالانی ١٩٨٠ - ١٩٨٣ لێپرسراوی ڕێکخستنە نهێنیەکانی ناوشاری کۆمەلە و، لێپرسراوی مەفرەزەکانی ناو شار بو. کە هاتیشە شاخ بۆ بە بەرپرسی دەزگای ناوەندی ڕێکخستن. یەکێ بو لە سەرکردە هەلکەوتوەکانی کورد.

ڕۆژی ١٧ ی تەموزی ٨٣ ئەیەوی بڕوا بۆ گەران. جەباری حاجی عوسمان بانگ ئەکا بە ئوتومبیلەکەی من بیبات بۆ گەران. جەبار لێخوڕینەکەی باش نەبو، چەند جاری پێم وت بو ئۆتومبیل لێ نەخوڕی. مامۆستا جەمال زۆری لێ کرد بو لە گەلی بڕوا. ئوتومبیلەکە پیکابێکی دەبل کابینە بو. خۆی لە پێشەوە سوار ئەبێ و، جەبار لێ ی ئەخوڕی و، خانەی ناوەڕاست و پشتی ژمارەیەکی زۆرتر لە یاری خۆی پێشمەرگە سواری ئەبێ. لە کاتی ڕۆیشتن دا پێشەکەی سوک و پشتەکەی زۆر قورس ئەبێ. لە سەر جادەی بالیسان، کە جادەیەکی تەخت و خۆش بو، لە ناسەیەک دا هەلگەرابوەوە و، دەستبەجێ مامۆستا جەمال مرد بو، چەند پێشمەرگەیەکیش برینداربو بو.

کە هەوالەکەیان دا بە من یەکسەر چوم بۆ بالیسان تەرمەکەیان برد بو بۆ مزگەوتەکەی ئەوێ. پاش شتن بە خاکمان سپارد و لە سەر گۆڕەکەی هەندێ قسەمان کرد. لە سەردەمی خوێندنی ناوەنجیەوە، بە هۆی کاری سیاسیەوە، هاوڕێ ی یەکتری بوین. لە دامەزراندنی کۆمەلەدا لە گروپەکەی ئێمە بو. مردنی مامۆستا جەمال زیانێکی گەورە بو لە کۆمەلە و یەکێتی و بزوتنەوەیەکی گەورەی دروست کرد. لە کاروباری ڕێکخراوەیی دا یەکجار شارەزا و، لە بیر و لێکدانەوەی سیاسی دا زیرەک و ورد و، لە ڕوبەڕوبونەوەی کێشە و گیروگرفت دا ئازا و چاونەترس بو. دژی دەستەگەری و چەپایەتی توندڕەو بو. ئەم مردنە ناوەختە بۆ من کۆستێکی ڕاستەقینە بو، هاوڕێیەکی دلسۆز و پشتیوانێکی پتەوم لە دەس چو. جەبار هیچی لێ نەهات بو، بەلام لە ترسی من خۆی شارد بوەوە و، تا ماوەیەکی درێژ

ئەمیرا خۆی پێشانی من بدا، چونکە لە ڕیزی پێشمەرگایەتی دەرم کرد بو. چەوار لە ١٩٧٨ ەوە لە گەڵ، خۆم پێشمەرگە بو، کوڕێکی وریا و ئازا و مشورخۆر بو، بە ڕاستی دڵسۆزی من بو، منیش زۆرم خۆش ئەویست و ڕێزم ئەگرت. ماوەیەکی درێژ کاروباری ماڵ و پارەگاکەمی بە ڕێوە ئەبرد. دوای ئەوەی نائومێد بو سەری خۆی هەڵگرت بۆ ئەڵمانیا.

*

کۆبونەوەی سەرکردایەتی کرا. لەم کۆبونەوەیەدا چەند بڕیارێکی گرنگ درا. بۆ یەکەمین جار یەکێتی دروشمی: «دیموکراسی بۆ عێراق و، مافی چارەنوس بۆ گەلی کورد» ی بەرز کردەوە و، ناوی ڕادیۆکەی لە «دەنگی شۆڕشی عێراق» ەوە کرد بە «دەنگی گەلی کوردستان».

*

کۆنفرەنسی کۆمەڵە

سەرکردایەتی کۆمەڵە بڕیاری دا خۆی ئامادە بکا بۆ سێیەمین کونفرەنس. بۆ ئەم مەبەستە دەزگای ڕێکخستن کە پێکهات بو لە: ئازاد هەورامی، قادری حاجی عەلی، ڕێکەوتی عوسمان بەگ. ڕاسپارد سەرپەرشتی کۆنفرەنسەکانی کەرتەکانی ڕێکخستن بکەن بۆ هەڵبژاردنەوەی ئەندامانی کەرت و، نوێنەرانی کۆنفرەنسی سێیەم. هەرسێکیان بە ڕێ کەوتن بۆ بەجێهێنانی ئەرکەکەیان.

*

شەڕی دوەمی جود

هەواڵ هات هێزەکانی جود سەر لە نوێ هاتونەتە ناوچە سنورییەکانی قەندیل، لە ئەلاتوکانەوە تا دوڵی باڵەیان بڵاو بونەتەوە. هێزی تیپەکانی باڵەک، کاڕوخ، هەرێمی ١٤ لە دوڵی خانەقا پەڕینەوە، چیاکانی مامە ڕوت، کەلەکی باڵەیی، گرت و لێیان دامەزران. جەیش هێرشێکی کرد و، هەندی شوێنی ناوچەکەی گرت و هالیکۆپتەر کەوتە فڕین و سوڕانەوە. هێزەکانی یەکێتی لە چیاکانی سەروی دوڵی خانەقا کشانەوە چیاکانی خواروی دوڵەکە. جەیش کشایەوە. هێزەکانی جود شوێنەکانیان گرت و، هەمو چیاکانی سەروی جادەی خانەقا کەوتە دەستیان و، ڕادیۆی پارتی گرتنی ناودەشت و دوڵی خانەقای وەکو سەرکەوتنێکی گەورەی جود باس کرد.

هەر ٤ لایەنەکەی جود: پارتی، حشع، حسک، پاسۆک، هەمو هێزەکانی خۆیان بۆ ئەم لەشکرکێشیە ئامادە کرد بو. تەهرانیش کارئاسانی بۆ کرد بون، یارمەتی دابون و، چەند پاسدارێکیشی وەکو ئەفسەری پەیوەندی لە گەڵ نارد بون.

ئەوسا زۆری ئەندامانی سەرکردایەتی یەکێتی بۆ کۆبونەوە هات بون بۆ دۆڵی باڵیسان. بڕیارمان دا هێزێک بە سەرکردایەتی عەلی بچکۆل و سەید کەریم بنێرین ئەهێڵن زیاتر پێشڕەوی بکەن و ئەگەر بۆیان بکرێ دەریان کەن. عەلی و سەید کەریم لە بەرەبەیانی ٨٣/٨/١٣ دا هێرشێکیان بۆ کرد بون بۆ چیاکانی ئەوبەر جادە، دەستیان لە چەند شوێنێکی گرنگ گیر بوبو، لەوانە کەلەکی باڵەیان، بەڵام نەیانتوانی بو درێژە بە هێرشەکەیان بدەن و، بە تەواوی دەریان بکەن.

زارگەڵی

لە دوڵی باڵیسانەوە بەڕێ کەوتم. ناظمی حەمەی سلێمان و، عەلی نەبی پشم لە گەڵ

بوون. لە بناری کارۆخەوە دابەزینی هالیکۆپتەر و شەرە تۆپی هێزەکانی ئێران و عیراق لە «گرد مەندیل» بە چاکی ئەبینران. عیراق گردمەندیلی ناو نابوو: «گردە مەند» و ئێرانیش ناوی نا بوو: «تەپەی شەهید صەدر». هێرشەکەی جود هاوزەمان بوو لە گەڵ هێرشی ئێران بۆ سەر ناوچەی حاجی هۆمەران و، بە ئاگاداری و بۆ هاوکاری ئەوان بوو. پێشمەرگەکانی پارتی لە گرتنی حاجی هۆمەران دا، شان بە شانی هێزەکانی ئێران، بەشدار بووبوون. صەددام تۆڵەی ئەم بەشدار بوونەی لە بارزانییەکانی ئۆردوگای قوشتەپە و بەحرکە کردەوە.

بنکەی فەرماندەییم لە زارگەڵی دانا. زارگەڵی گوندێکی ڕاگوێزراو بوو ئاوەدانی تێ دا نەبوو. لە سەر جۆگاکە لە نزیک جادەکە و لە ناو گەڵیەکەدا جێگەمان چاک کرد. ئەو زەمانە من لەشم ساغ و تەن دروست بووم. لە جۆگاکەی بەردەمان دا گۆمێکی پچوکم دروست کرد بوو هەموو شەوێ بەر لەوەی بۆ نوستن ڕابکشێم، خۆم لە ئاوە ساردەکەی هەڵئەکێشا. جگە لە بەختیاری برام کە کاروباری پەیوەندی بێتەل و بروسکەی ڕائەپەراند، عەبدولرەحیم عەبدوللا، شۆڕش حاجیم.. لە گەڵ بوون. هاورێیەتی لە گەڵ عەبدولرەحیم دا زۆر خۆش بوو. پیاوێکی ئازا و بەزات و قسە خۆش و وریا بوو. لە شوێنی خۆی دا «تەعلیق» ی خۆشی ئەدا. لەم سەفەرەدا لە گەڵ حاجی خدر ئاغای ئینی ئاشنایەتیم پەیدا کرد. هەموو ڕۆژێ لە بەیانییەوە تا ئێوارە لە لامان ئەبوو. حاجی ئاغا پیاوێکی بە ساڵاچووی بەڕێز و قسە خۆش و بە زات بوو. کوڕەکانی پێشمەرگە بوون. کەماڵیان لەم شەڕانەدا ڕانی شکا و، ماوەیەکی درێژ لە جێگادا کەوت.

فەرماندەی قولەکانم بینی و، هەلومەرجی ناوچەکە و هەردولام هەڵسەنگاند. کەوتینە خۆئامادە کردن بۆ دەرپەڕاندنی هێزەکانی جود.

*

هەنگەوانی

لە لای سەروومانەوە ئەشکەوتێکی گەورەی دەم کراوەی لێ بوو. هەنگێک هێلانەی لە قلیشی بنمیچەکەی دا کرد بوو. دیار بوو هەنگێکی قەرەباڵغ و کۆن بوو. هەنگوینی زۆری تێ دابوو. هەرکەس ئەهات بۆ لامان و ئەیبینی تەماعی تێ ئەکرد. بەڵام شوێنەکەی وا هەڵکەوت بوو هەرچی فێڵیکیان لە گەڵ بەکار ئەهێنا نەیانئەتوانی بیگەنێ و بیبەن.

هەنگ، بۆ جیاکردنەوەی لە مێشە ڕەش لە هەندێ شوێن پێ ی ئەڵێن: «مێش هەنگوین».

هەنگ «نێر» و «مێ» و «شا» ی هەیە.

نێرەی هەنگ لە مێ گەورەترە. ڕەنگی بۆرە، هەنگوین ناکا. «چزو» ی نییە و ناتوانێ پێوە بدا.

مێ لە نێر پچوکترە. باریکەڵەیە ڕەنگی تێکەڵاوە لە زەرد و ڕەش. هەنگوین ئەکا. چزوی هەیە. پێوە ئەدا لە گەڵ پێوەدان دا چزوەکەی دەردێ و ئەمرێ.

هەنگ لە بەهاران دا پورە (:شەمامە) ئەدا. «پورەدان» ئەوەیە شایەک لە پورە ئەسڵییەکە جیا ئەبێتەوە، ئەفڕێ بۆ دەرەوە هەنگەکانیش شوێنی ئەکەون. شا لە سەر لقی درەخت، یا گوێسوانە یا هەر شوێنێکی تر ئەنیشێتەوە، هەنگەکانی تر هەموویان تێ ی ئەئاڵێن و لە شێوەی هێشودا لێ ی کۆ ئەبنەوە.

بۆ گرتنەوەی ئەبێ «خەڵێف» (پلورە، شەمامە، کەنو) یەکی تازە بهێنن ناوەکەی

هەنگوین یا هەر شیرینییەکی تری تێ هەڵئەسوون و، لە ژێر پوورەی هەنگەکەدا دائەنرێ. بە گوێرەی شوێنەکە یان بە کەوچک هەنگەکانی تێ ئەکەن، یا ئەیخەنە ناو پوورەکەوە، کە شاکەیانی تێ چوو ئەوانیش دیسان لێ ی کۆئەبنەوە و تێ ی ئەورووکێن. پشتی خەڵیفەکە ئەگیرێ، تەنیا کونی بەردەمی ئەهێڵرێتەوە بۆ هاتوچۆ. تا ئێواری لە هەمان شوێن دا دائەنرێ، کە تاریکی کرد ئەگوێزرێتەوە بۆ «هەنگەڵان». هەنگەڵان شوێنێکی تایبەتیە تەرخان کراوە بۆ دانانی خەڵیفی هەنگەکان لە هاوین دا لە هەتاو ئەیپارێزێ و لە زستان دا لە بەفرو باران.

هەنگەکان خۆیان ناو خەڵیفەکەیان بە «بەرمێو» کونیپ ئەکەن. بەرمێو، مادەیەکی شینی رەقە. زستانیش دەمی دەرگاکەیان بە هەمان مادە دائەخەن.

هەنگ لە ناو خەڵیفەکەدا لە «مێو» «شان» هەڵئەبەستێ. شانەکان ئەگەر لە باری درێژی هەڵبەسترا بن پێ ی ئەڵێن: «تیرە شان» و ئەگەر لە باری پانی هەڵبەسترا بن «پەپکە شان». شانەکان پڕ ئەکەن لە هەنگوین. هەندێ جار فریا ناکەون هەمو شانەکان پڕ بکەن، ئەوی بە بۆشی مابێتەوە پێ ی ئەڵێن: «کەمرە شان». ئەگەر پوورەیەک چالاک و قەرەبالغ بێ، «دوبەرە» ی زیاد لە پشتی پوورەکەی ئەبەستن. دوبەرە لە قوڕ وەکو گونج، یا لە تەختە وەکو کەللەی هێلەک دروست ئەکرێ و، دوای پڕکردنی لێ ی ئەکرێتەوە.

هەنگ بە درێژایی بەهار و هاوین خەریکی دروستکردنی هەنگوینن. لە پایزدا ئەیبڕن، واتە زۆری شانەکانی لێ دەرئەهێنن و کەمێکی بۆ خواردنی زستانی هەنگەکە بە جێ ئەهێڵن. لە کاتی بڕین دا بە دوکەڵی تەپاڵە «قانگ» ی ئەدەن. دوکەڵەکە لە ناو پوورەکەی دا کۆ ئەبێتەوە زۆری هەنگەکان پوورەکە بە جێ ئەهێڵن ئەوسا بە چەقۆ شانەکان لە دیواری پوورەکە ئەکەنەوە. بڕینی پەپکە شان ئاسانترە لە بڕینی تیرە شان، چونکە تیرە شان بە تەنیشت یەکەوە هەڵبەستراون وریاییەکی زۆری ئەوێ بۆ ئەوەی لە کاتی بڕینی یەکێکیان دا ئەوانی تر خراپ نەبن.

دانیشتوانی ناوچە شاخاوییەکان لە بەهاردا هەنگەکانیان ئەگوێزنەوە بۆ مێرگەکانی کوێستان تا پایز لەوێ دایان ئەنێن، لە پایزدا ئەیانهێننەوە بۆ هەنگەڵانی زستانە لە ناو ئاوایی دا. مێوی هەنگوینی ئەم شوێنانە سپی و هەنگوینەکەیان زەردی کاڵە. سەرچاوەی مێوەکە گوڵی گەوزی کەتیرە و سەرچاوەی هەنگوینەکەیش هەڵاڵەی گوڵە بۆنخۆشەکانی کوێستانەکەیە.

هەنگ چەند دوژمنێکی هەیە: زەردەواڵە، شەوگەرە و سارمێلکە، هەنگەخۆرە و کەندەسە.. ئەیخۆن.

مرە، کە جۆرە پەپوولەیەکە، ئەچێتە ناو پوورەکەیەوە لە ناو شانەکانی دا گەرا دائەنێ. شانەکان وێران ئەبن و هەنگەکە ئەمرێ.

وڕچ کە بە شوێنەکەیان فێر بو ئەویش پوورەکە ئەشکێنێ و هەنگوینەکەی ئەخوا و، هەنگەکان سەرگەردان ئەبن.

هەندێ جار زەردوویی ئەگرێ بۆ چاککردنەوەی بە دوکەڵی ئێسکە ماسی قانگی ئەدەن. هەروەها ترشی رەوانی ئەبێ. هەندێ جاریش لە برسان دا پەلاماری پوورەی یەکتری ئەدەن و، بە هەزاران دانە لە بەر دەرگای پوورەکانیان دا لە یەکتری ئەکوژن. بۆ ئەوەی ئەم شەڕە بکوژێتەوە ئەبێ هەنگوین یا شیرینیان بۆ دابنرێ.

جۆرە هەنگێکی کێوی هەیە وردترە لە هەنگی ئاسایی لە ناو کونە بەردا هێلانە ئەکا، لە هەندێ شوێن پێ ی ئەڵێن: «شەمەتلینکە» و لە هەندێ شوێنی تر: «شەپەتوکە». ئەمیش شان هەڵئەبەستێ و هەنگوینی تێ ئەکا. تامی هەنگوینەکەی خۆشترە لە هەنگوینی ئاسایی، بەڵام کەمە، هەر بەشی پارویەکە. پێم وانیە لە سەر شەمەتلینکەی کوردستان هیچ لێکۆڵینەوەیەکی زانستی کرا بێ.

دوای ڕاگوێزانی دێهاتی سنور ژمارەیەکی زۆر هەنگ بەرەڵلا بوبون، لە کلۆری دار و کونی بەرد و ئەشکەوت دا جێگیر بوبون. هەنگدزز ئەیان دززینەوە. لە سەر کانی چاودێری هەنگەکەیان ئەکرد کە ئەهات بۆ ئاوخواردنەوە و، دوای هەستانی بۆ فڕین چاودێری هەنگەکەیان ئەکرد چەند بەرز ئەبێتەوە و، بەرەو کوێ ئەڕوا، پەوەدا شوێنەکەیان دیاری ئەکرد و ئەچون بۆ دززینەوە و گرتنەوە و بڕینی.

پێشمەرگەکانی دولی بالیسان و هەندێ لە خەلکی ناوچەکە هەندێ هەنگیان گرت بوەوە و، کردبویانە شەلکەوە و، لە هەنگەلانی پچوک و نەبینراودا دایان نابو. لەشکرەکەی پارتی کە هات بون، دوای ئەوەی زۆریان بری بو شەلتەکانیشیان لە ناو هەلکیشا بو، بۆ ئەوەی هەنگەکان برن.

*

کاروباری لوجستیکی

لە تەقەمەنی و خواردەمەنی و پێخەف دا ناتەواو بوین. شۆرش حاجیم کرد بە لێپرسراوی کاروباری لوجستیکی کرینی ئازوقە، تەقەمەنی.. تەقەمەنی مان لە قاچاخچی بە نرخێکی گران ئەکری. چەردەیەکی باش فیشەکی کلاشینکوف، بی کەی سی، گوللەی ئاربیجی، نارنجۆکمان.. کری. ئازوقەیش بە زوری نان و هەندێ خواردنی قوتو بو. پێشمەرگەکان هەمو ڕۆژێ ڕادیوی پارتیان ئەکردەوە. جنێوی زۆر ناشیرینیان بە یەکیتی ئەدا و، باسی لێشاوی خواردەمەنی، تەقەمەنی، کەلوپەلی ئەکرد کە عیراق بە لۆری لە دولی خانەقاوە بۆ یەکیتی ئەنێری. ئەم پروپاگاندە درۆیەی کە هەمو ڕۆژێ ڕادیۆکەیان دوبارەی ئەکردەوە، لە دو لاوە بۆ ئەوان بە زەرەر بو:

– وورەی هێزەکانی خۆیانی ئەڕوخاند، کە ژیانیان لە بەرزاییەکانی قەندیل دا بە هۆی سەرما و برسێتی و دوریان لە کەسوکار و چۆلیی ناوچەکەوە زۆر ناخۆش بو.

– قینی پێشمەرگەکانی یەکیتی هەڵئەساند و، ڕقیانی لە جود ئەوەندە ئەستور ئەکرد کە بە هیچ جورێ دەستیان لێ نەپارێزن و، وەکو خائینی دززن و، بەکرێگیراوی بێگانە ڕەفتاریان لە گەڵ بکەن. پێشمەرگەکان دانە جیرەیان بو لێبیان.

*

شوێنێک لە زنجیرەی بیبە بە ناوی بەرمەیدانەوە بە دەس چەکدارەکانی پارتیەوە بو، ئەبیروانی بە سەر جادەکەدا و، بە سەر بەشێکی هێزەکانی ئیمەدا، زۆرجار لەویوە تەقەیان ئەکرد و، خەلکیان بریندار ئەکرد. حەسەن کوێستانی و عەلی نەبی بە تەما بون پەلاماری بدەن ئەو شوێنەیان لێ بسێنن. شەو بو بە تەقەیەکی گەرم و، گوللەی ئاربیجی لە تاریکی شەوەکەدا وەکو پشکۆی ئاگر ئەهات و ئەچو. من لە زارگەلێوە چاودێری شەڕەکەم ئەکرد. وامزانی هێزەکەی ئیمە پەلامار ئەدەن، کەچی هێزەکانی پارتی هەمان شەو پەلاماریان دابو شوێنەکەی ئیمە بگرن. لەم شەڕەدا برایەکی تری حەسەن و پێشمەرگەیەکی تر کوژران، بەڵام

حەسەن شوێنەکەی بەرنەدا و دانەبەزی تا هێرشەکەی پارتی تێک شکێنرا.

*

کۆبوونەوەیەکم لە گەڵ فەرماندەکانی پێشمەرگە کرد کە چی بکەین؟ دوو ڕەئی جیاواز بون: هەندێکیان ئەیانوت لەم شاخە ساردە بکشێینەوە چیاکانی خوارووی جادە: دەرە بی و تەورە و، لەوێ دابمەزرێین. هەندێکی کە ئەیانوت ئێمە پەلاماریان بدەین و، بیانکەینەوە بە دیوی ئێران دا. ناظم، کە یەکێ لە فەرماندەی بەتالیۆنە ئازا و هەڵکەوتووەکانی شۆڕشی ئەیلول بو، لەم ڕەئیەدا بو، وتی: «ئەوانەی ئەڵێن لەم شاخانە بکشێینەوە بۆ شاخەکانی تەوێر، لەوبەریش کە هاتنە سەرمان ئەڵێن با بچینە کارۆخ و بەرمکە دیفاع بکەین، لەویش کە هاتنە سەرمان ئەڵێن با بچینە هەورێ.. ئاخیرییەکەی وای لێ دێ ئێمە لە دەشتی کەرکوک شەڕیان لە گەڵ بکەین.. چاکتر وایە شەڕەکە لێرە بکەین و لێرە بیانشکێنین!»

*

خۆ ئامادە کردنمان تەواو کرد. لە گەڵ پێشمەرگەکانی گەرمیان دا بە کەلەکی باڵەییان دا سەرکەوتم بۆ نزیک سەنگەری پێشمەرگەکان. چەند کەسێکی شارەزام هەڵبژارد بچن بۆ نۆڕینی شوێنەکانی جوت. هاتنەوە ئاگاداریی وردیان لە سەر شوێنەکانیان و قەوارەی هێزەکانیان کۆ کرد بووەوە.

هەندێ سەرچاوەمان پەیدا کرد بو دەنگوباسەکانی ئەوانیان بۆ ئەناردین. ئەوانیش زانیاری باش و بە کەڵکیان دەس ئەکەوت. هەواڵەکانی بۆمان ئەهات وایان ئەگەیاند ئیدریس لە دێیەکی نزیک ئەوان بو لە دیوی ئێران ئاگاداری کرد بون کە دێت بۆ سەردانیان. من بەم هەواڵە زۆر خۆشحاڵ بوم. چەند ساڵ بو بنەماڵەی بارزانی لە واشینتۆن و کەرەج دانیشت بون و، خەڵکیان بۆ شەڕی ئێمە ئەنارد، وا ئێستا خۆی دێت بۆ مەیدانی شەڕ. ماوەیەک هێرشەکەم ڕاگرت بە هیوای گەیشتنی ئیدریس. هەر دەر نەکەوت. ژیانیشمان بە شاخەکەوە زۆر ناخۆش بو، ئاوی کانیەکانی ئەوەندە سارد بو بە زەحمەت دەس و دەموچاوی پێ ئەشۆرا. هەمومان پشتی دەست و ڕومەتمان قڵیشا بو، ڕوخسارمان تاریک هەڵگەڕا بو. شەو زۆر سارد و خواردنمان زۆر خراپ بو. هێڵەکانی ڕوبەڕو بونەوەمان لە یەکتری نزیک بو، لە تەقەی بەرامبەردا ۲۰ کەس زیاتر بریندار بوبو. بەڵام هیچ کەسی لە پێشمەرگەکان خۆی نەئەدزییەوە.

*

شەڕە جنێو بە هۆکی تۆکی

ڕۆژێکیان هۆکی تۆکیەکەم کرد بوەوە لە گەڵ عەلی پچکۆڵ قسەم ئەکرد. کابرایەک هاتە سەر خەت. قسەکانی پێ بڕیم. پرسی: «تۆ فڵانی؟»

وتم: «بەڵێ!»

جنێوێکی بە دایکم دا وتم: «دایکم نەماوە!»

جنێوێکی بە ژنەکەم دا وتم: «ژنم نیە!»

جنێوێکی بە خوشکم دا وتم: «هەموویان شوویان کردوە مێردیان هەیە!»

وتم: «بۆچی لە مەسئولەکانتان ناپرسن لە باتی ئەوەی هەمو ساڵێک جارێک بتانهێنن بۆ سەر یەکێتی و هەندێکتان بە کوشت بدەن و بە شکاوی بتانگێڕنەوە بۆ ئێران، بۆچی لە گەڵ یەکێتی ڕێک ناکەون بە خۆشیی و بە بێ شەڕ بێنەوە بۆ کوردستان؟»

وتی: «ئیمە عەینەک لە چاوەکانی پشتتاشان نین - مەبەستی شیوعیەکان بو کە لە شەڕی ئاباردا تیشکا بون - ئیمە شێر و پڵنگەکانی بادینانین.. ئیمە هاتوین دایکت....»

کوڕەکە بە کرمانجی ئەدوا، لام سەیر بو بادینانی کە بە ئەدەب و مەعریفەت ناسراون، جنێوفرۆشی وەهایان تی دا بی. سەیرم کرد قسەکانم کاری تی ناکا، وتم: «شێر و پڵنگی بادینان گوی بگرە! هەولێری قسەیەکیان هەیە ئەڵێن: مەیدان مشکان نەیانخواردوە! لە مەیدانەکەدا یەکتری ئەبینین»

بە هەمو هۆکی تۆکییەکانم ڕاگەیاند: ئیتر دایبخەن و جارێکی تر قسەی پی نەکەن تا خۆم بە نامە ئاگاداریان ئەکەمەوە.

*

مەیدانی شەڕەکەم کرد بو بە ۳ شەرگە:

شەرگەی سەرەکی زنجیرە چیای بیبە بو کە هێزەکانی پارتی و بارزانیەکانی لی دامەزرا بو.

شەرگەی خەریک کردن، ئەمیش دو قوڵ بو:

قوڵی یەکەم، لە سەر چیای بیبە، نزیک بنکەکەی من کە ئەبو عەلی ئەبی پەلاماریان بدا و، هەمویان لایان وابو ئەمە هێرشی سەرەکی لی ئەکری.

قوڵی دوەم، زنجیرە گردێکی نێوان جادەی خانەقا و گوندەکانی ئەندزی، لێوژی، سلێ و بۆلی.. کە هێزەکانی حسک و حشعی لی دامەزرا بون، ئەبو هێزەکەی عەلی پچکۆل پەلاماری بدا.

لە شەڕی مانگی مایس دا، حشع و حسک جەزرەبەیان پی گەیشت بو، ئەمانویست ئەمجارەیان جەزرەبە لە پارتی بسرەوێنین و، غروریان بشکێنین. لە بەر ئەوە ئەرکیەزمان کردە سەر ئەوان.

جارێکی تر تاقمێک پێشمەرگەی تێکەڵاو لە شارەزا و نەشارەزام نارد بچن بو سەیری شوێنەکانیان و، رێگاکانی پەلاماردانیان. خۆم ناوچەکە شارەزا بوم. جاری یەکەم ساڵی ۱۹۷۱ و جاری دوەم لە کاتی کارەساتی هەکاری دا ساڵی ۱۹۷۸ دی بوم و، ئەو چەند رۆژەیش کە بە شاخەکەوە بوم، بەردەوام سەیرم ئەکرد و لە شارەزاکانم ئەپرسی و، بیرم لی ئەکردەوە: ڕوبەرو پەلاماریان بدەین، یان لە لاوە؟

ڕوبەرو توشی زیانی گیانیی زور ئەبوین و، ئەوانیش وایان چاوەری ئەکرد لەویوە پەلامار بدرین. بەلام بە درێژایی دولی خەلاپ بۆشایی بو، ئەوان پریان نەکرد بوەوە و هێزیان لی دانەنا بو. ئەمانتوانی لەویوە بە نهێنی لێیان بسورێین. دولەکە درێژ بو ئەوان بە درێژایی بەرمەیدان - کونەکۆتر - بیبە دامەزرا بون و، یەکی لە بنکەکانی فەرماندەییان لە سەر کانی کونەکۆتر دانا بو. لە باتی ئەوەی بە ڕیچکە و لە یەک ڕیزدا پەلاماری یەک شوێن بدەن، من وەهام دانا کە بە پانایی شاخەکە لە شێوەی «گەلە درو» دا لە ۸ جێگاوە پەلاماریان بدەن.

هێزەکانم گولبژێر کرد، چالاک و تەندروست و بە زاتەکانم جیا کردەوە، شارەزا و نەشارەزا و، پێشمەرگەی ناوچەکە و پێشمەرگەی دەرەوەی ناوچەکەم تێکەڵاو کرد و، ۸ تاقمی ڕێکوپێکم لی پێک هێنان.

هەر تاقمی فەرماندەی یەکەم و دوەم و سێیەم و، شوێنی هێرشەکەیان و ئامانجەکەیانم بۆ دیاری کردن و، داوام لێ کردن سەعات ٩ ی شەو خۆیان و پێشمەرگەکان بێن بۆ دوایین کۆبونەوەی پێش هێرشەکە.

لە کاتی دیاریکراودا ئامادە بون. هەمویان ٢٣ . کەس بون. بەلام هەلبژاردەی هێزەکەی یەکێتی و، لە پیاوە هەرە ئازا و دلسۆزەکانی کورد بون. لە قسەکانم دا گرنگیی سیاسی هێرشەکە و، شکاندنی جودم بۆ رون کردنەوە و ئاگادارم کردن کە:

- نابێ لە کاتی رۆیشتن دا قسە و، دەنگە دەنگ بکەن و یەکتری بانگ بکەن.
- نابێ لایتی دەس بە کار بهێنن، پیلەکانی هەلبگیرنەوە، نابێ جگەرە بکێشن.
- نابێ هۆکی تۆکی بەکار بهێنن تا تەقە دەس پێ ئەکا.
- هەمو کەسێ ئەبێ پێشمەرگەکەی بەردەمی و، ئەوەی دوای خۆی بناسێ و، نابێ ئەو ریزە لە هیچ حالەتێک دا، جگە لە کوژران و بریندار بون، تێک بدا.
- هەر کەس کوژرا لە شوێنەکەی خۆی بە جێ ی ئەهێلن تا شەر بە لادا ئەکەوێ و، هەرکەس بریندار بو یەک کەس لە گەلی ئەگەرێتەوە.
- ئەگەر فەرماندەی یەکەم کوژرا، هی دوەم جێگەی ئەگرێتەوە و، هی دوەم کوژرا، هی سێیەم جێگەی ئەگرێتەوە لە ئەنجامدانی ئەو کارەدا کە پێیان سپێردراوە.

سەعات ١٠ ی شەو خواحافیزیم لە تاقمی یەکەم، کە رێگاکەی لە هەمویان دورتر بو، ئینجا تاقمی دوەم و سێیەم تا هەشتەم کرد و، بە رێ کەوتن.

*

عەلی نەبی خۆی ئاگاداری جولانی هێزەکە و، ئەرکەکانی خۆی بو، بە نامەیش ئاگاداری قزلی عەلی پچکولم کرد: کە گوێیان لە تەقەی شەر بو، لە بەرزاییەکانی بیبە، ئەوانیش هێرشەکەیان دەس پێ بکەن و، هۆکی تۆکییەکانیان بکەنەوە.

سەعات ٤،٢٠ دەقیقەی بەیانی رۆژی ١ ی ئەیلول، هێشتا تاریک و رون بو تەقە دامەزرا و، لە هەمو شوێنەکان وەکو دامان نابو شەر دەستی پێ کرد. دوای ١٥ دەقیقە هۆکی تۆکیەکانی: سەید کەریم، رەحمان سەیدە، عەزیزی داود، برایمی حاجی کوێخا، قادر خەیات.. مژدەیان دا کە ئەرکی خۆیان بە جێ هێنا و، هێزەکانی پارتی دەستیان کرد بە هەلاتن. عەلی نەبی پش سەرکەوت، من و حەسەن کوێستانی و عەبدولرەحیمیش بە دوای دا.

*

یەکی لەو دیمەنانەی هەرگیز لە بیرم ناچێتەوە لە کاتی سەرکەوتن دا پێشمەرگەیەکی تیپی سەفین ناوی فاروق بو بە سەختی بریندار ببو، لە بن بەردێک دا دانیشت بو خوێن لە برینەکەی سنگی ئەچۆڕا، دوای مردنی کە گیرفانی گەرا بون ٢٥ . فلس لە گیرفانی دا بو، کە سەرکەوتم بۆ شەرگە و لاشەی کوژراوێکی پارتییان پیشان دەم ٢٠٠ . تمن لە گیرفانی دا بو، لە دلی خۆم دا بە زەییم بە خۆم و بە گیانبازەکانی گەلەکەم دا هاتەوە. لەم شاخە بەرزە لە سەرچی شەر ئەکەن؟

شەری سەرەکی تەواو بو. دنیا روناک ببوەوە. هێزێکمان لە لوتکەی بۆلی دانا بو کشانەوەکەیان بپارێزێ. چاومان لێ بو بە کۆمەل بە قەندیل دا بە رێ کەوتن بەرەو ئێران. لەم سەفەرەدا بە زوری عەبدولرەحیم بە هۆکی تۆکیەکەی من قسەی ئەکرد. وتم: «بزانە شێر

و پلنگەکانی بادینان نادوزیتەوە هەندی قسەیان لە گەل بکەم!» عەبدولرەحیم چەندی هاواری
کرد کەسیان وەلامی نەدایەوە، نازانم خەریکی راکردن بو، یا کوژرا بو.

*

حەسۆ لە کونەکوتر

پارتی، بە تایبەتی بارزانییەکان، زەرەریکی زوریان لی کەوت. دو لە فەرماندە ناسراوەکانیان: حەسۆ میرخان ژاژوکی و عەبدولرەحیم جەسیم کوژران. هەردوکیان لەوانە بون لە گەل مەلا مستەفا چو بون بو مەهاباد و، دوایەتر بو یەکیتی سۆڤیەت. لە شورشی ئەیلول دا حەسۆ فەرماندەی هیزی کاوە بو لە قەلادزە و، عەبدولرەحیم فەرماندەی هیزی حەمرین بو لە بادینان. حەسۆ میرخان دولەمەری بە سەختی بریندار بو بەلام دەرباز بو. حەسۆ ژاژوکی سالیک بو بە دوامانەوە بو لە کوزلان نشەبوەوە. بە زستان جاسوسانی لی گرتین و هیزی ئیرانی هینایە سەرمان و، بە هاوین قەندیلی لی گرت بوین. لە سەر کانیەکەی کونەکوتر کوژرا بو، هەگبەیەکی لی بە جی مابو، یادداشتەکانی خوی و هەندی نامەی ئیدریس و مەسعود و، کەسانی تری تی دا بو. چەند پاسداریکی ئیرانیشی لە گەل کوژرا بو.

لە یەکیتی یش دو لە فەرماندە ئازاکانی کوژران: ئەحمەد مەولود، فەرماندەی تیپی کاروخ، بەیانی زو لە پەلاماردانی بیبیدا. ناظمی حەمەی سلیمان، فەرماندەی تیپی خالخالان، لە دوای نیوەرودا لە راونانی شکستەی هیزەکەدا لە نزیک بولی.

بە دریژایی روژ هالیکوپتەری عیراقی چاودیری مەیدانی شەرەکانی ئەکرد و، چاروبار ریزیکی کویرانەی بە سەردا ئەتەقاندین.

*

من هیشتا لە بیبە بوم مەحمودی حەمە بور گەیشتە سەر شاخ. مەحمود زو زو ئەهات بو لام و نامەی ئەم و ئەوی بو ئەهینام، بەلام ئەمجارە پیم سەیر بو لەم کاتەدا هات بو. دەمەو ئیوارە هەمو شت تەواو بو دابەزینەوە بو بنکەکەی زارگەلی. مەحمود کوریکی لە سلیمانیەوە لە گەل خوی هینا بو داوای پارەیان لی کرد بو، ئەیویست بیبەخشن.

من کەوتمە ئامادە کردنی چەند وتاری بو رادیو، کادریکی راگەیاندنی مەلبەندیشم لە لا بو، باسەکانی هەموی تایپ کرد و، نامیلکەیەکی دریژی لی دەرچو چاپ و بلاو کرایەوە. ریپورتاجیکی دریژی لە سەر شەرەکان و، یادداشتەکانی حەسۆ و، نامەکانی ئیدریس و مەسعود و، ناوی کوژراوەکان تی دایە.

*

عەرەب و ئیسرائیل چەند جاری تەرمی کوژراوەکانیان ئەگوریەوە و، چەند جاری کوژراوی ئیسرائیلی کە ئەکەوتە لای عەرەب لە گەل گیراوی زیندوی عەرەب دا ئەیانگورینەوە. منیش ویستم چاو لەوان بکەم. لە گەل پیشمەرگەکان قسەم کرد، وتم: چەند جار ئەوان لە هەورامان و لە هەکاری پیشمەرگەی ئیمەیان کوشتوە و، نەیانهیشتوە کەسوکاریان تەرمەکانیان وەربگرنەوە. ئیوەش لاشەکانی ئەمان بشارنەوە بەلکو «جەنازە بەرامبەر بە جەنازە» پییان بگورینەوە. قەندیل پەنا و پەسیری زورە. پیشمەرگەکان ئەوەندە رقیان لە حەسۆ و تاقمەکەی بو، زور زو تەرمەکانیان لە کون و پەنا و پەسیوی شاخەکە دا شاردەوە. حەسۆ ئەو زەمانەی کە فەرماندەی هیزی کاوە بو لە پشدەر ژنیکی لە خەلکی ئەو

ناوچەیە هینا بو. خەزوورەکەی و هەندێ لە کەسوکاریان هات بوون تەرمەکەی ببەنەوە. منیش پێم وتن: «خێزانەکانی، عەلی عەسکەری و خالید سەعید و شێخ حسێن چەند ساڵە بە تاواتەوەن شوێنی گۆڕەکانیان بزانن. کەی شوێنی گۆڕەکانی ئەوانتان بۆ دۆزینەوە ئێمەش شوێنی تەرمەکانتان پیشان ئەدەین!»

*

عەلی پچکۆل و چا

خواردنمان خراپ بو، پارەمان کەم بو، یەکدوورۆژ بو چامان لێ برا بو. عەلی پچکۆل چەند جارێ داوای کرد: هێزەکان ئێزن بدەین، من جارێ مانەوەیانم بە پێویست ئەزانی تا دڵنیا ئەبوم لە کشانەوەی یەکجاریی هێزەکانی جود. عەلی ڕۆژێک نامەیەکی بۆ نوسی بوم، ئەلێ پێشمەرگەکان ٣ ڕوژە چایان نەخواردۆتەوە، سەریان ژان ئەکا ناتوانن ئەرکەکانیان بە جێ بهێنن، ئەگەر چامان بۆ نەنێری، پلاوی لێ ئەکەین. منیش بۆم نوسی: من مەسئولی عەسکەری جەبهەکەم نەک مەسئولی چا. نابێ پێشمەرگەکان، لە بەر نەبونی چایێ، ئێزن بدا. لە سەر ئەمە تورە بوبو، خۆی و مەفرەزەکەی لێیان دا بو گەڕابونەوە بۆ ناوچەی چەمی ڕیزان.

*

مەکتەبی سیاسی بە بۆنەی ئەم شەڕەوە بەیانێکی دەرکرد. لە بەیانەکەدا لایەنەکانی جودی بانگ کرد بو بۆ چارەسەرکردنی سیاسی کێشەکان و بۆ ئاشتبونەوە. ئاگاداری نوسەرەکانی ڕادیومان کرد بو زنجیرەیەک وتار بەم مەعنایە بنوسن. ڕادیوی پارتی بە جنێو وەڵامی ئەدایەوە و، هەڕەشەی ئەکرد. منیش بە بێتەل قسەم لە گەڵ یەکێکیان کرد و داوام لێ کرد تەعلیقێکیان لە سەر بنوسێ بە ناونیشانی: «ڕەنگۆ تەفاهوم ناکا» ئەم عینوانە لە هەمو وتارەکانی کە زیاتر وروژاندنی بۆ جنێودان.

*

هێزەکانی جود ئاوا بون بۆ ئێران و، تا چەند ساڵی ئێتر وازیان لە گەڕانەوەی بە کۆمەڵ و لەشکرکێشی هێنا.

*

کە هێزەکانی جود لە کوردستانی عێراق دەرکران، دانیشتوانی دێهات لە یەکێتی زیاتریان پێ خۆش بو، نەک لە بەر ئەوەی یەکێتییان لە هەمویان خۆشتر ئەویست، بەڵکو لە بەر ئەوەی ئەرکی ٤ حزبیان لە کۆڵ بوەوە، تەنیا هی یەکێکیانی لە سەر مابو.

*

گیرانی بارزانیەکان

ئەو کاتەی ناوچەی حاجی هۆمەران بو بو بە مەیدانی گەرمی جەنگی عێراق - ئێران. بنەماڵەی بارزانی و سەرانی پدک بە ئاشکرا هاوکارییان لە گەڵ هێزەکانی ئێران ئەکرد دژی جەیشی عێراقی. کۆکردنەوەی دەنگوباسی عێراق و هێزەکانی و، چاوساغی و ڕێبەری هێزەکانی ئێران و، و هێنان و بردنی دیدەوانی تۆپخانەی ئێرانی ئەمە بەشێکی کەمی ئەو هاوکارییە ئاشکرایە بو. لە هێرشەکانیش دا ئەوان وەکو هێزی پارمەتیدەر و خەریککەر و لێدانی پشتەوە بەشدار ئەبون.

پێش لە هێرشەکانی ئێران بۆ حاجی هۆمەران، بەعس وەکو لە گەڵ یەکێتی دەستی

بە پەیوەندی و ئالوگۆڕی بیروڕا کرد بو، لە گەڵ بنەماڵەی بارزانی یش دا هەمان کاری دەس پی کرد بو. لە بەر ئەوەی ئەوان لە ناو تیهران دا دانیشت بون و، ئاشکرا کردنی پەیوەندی لە گەڵ عیراق، ئەبو بە هۆی غەزەبی تیهران، ئەمەیان شارد بوەوە. لەو کۆبونەوەیەدا کە لە - ناوزەنگ لە نێوان نوێنەرانی یەکێتی و نوێنەرانی حکومەت دا کرا، ئەبو ئەحمەد (عقید رکن خلیل محمد شاکر) جێگری سەرۆکی ئەوسای دەزگای موخابەرات بارزان تکریتی، بە راشکاوی دانی پەوەدا نا کە لە گەڵ بنەماڵەی بارزانی هەمان پەیوەندی و ئالوگۆری بیروڕایان کردوە.

بەشدار بونی بنەماڵەی بارزانی و هێزەکانیان لە هێرشەکانی ناوچەی حاجی هۆمەران دا، لە لای سەددام جگە لەوەی بە خیانەتی نیشتمانیی دائەنرا، بۆ خۆیشی بە خیانەت و دەسبڕین و فێل لی کردن ئەژمارد. بارزانییەکانی لە عیراق مابونەوە لە ئۆردوگای بەحرکە و قوشتەپەدا کۆ کرا بونەوە. زۆری پیاوەکانیان بو بون بە چەکهەڵگری «جەیشی شەعبی» و بە دڵسۆزی ئەرکەکانی خۆیان بە جی ئەهێنا.

شیخ عوسمانی کوری شیخ ئەحمەد و عیماد و ئەدهەمی کوری بوبون بە بەعسی. عیماد سکرتێری مەجلیسی تشریعی بو. عوبەید و لوقمان و صابیر لە بەغدا دانیشت بون. عوبەید بۆ شکاندنی باوکی ماوەیەک لە وەزارەتی بەعسییەکان دا بو بە وەزیری دەولەت. داوودەزگاکانی بەعس لە راپورت و نوسینەکانیان دا بە بنەماڵەی بارزانیان ئەوت: «سلیلی الخیانە».

سەددام بۆ ئەوەی تۆڵە لە بنەماڵەی بارزانی بکاتەوە، هێزێکی حەرەسی جمهوری لە بەغداوە نارد دەوری ئۆردوگاکانی قوشتەپە و بەحرکەیان گرت. هەر پیاوێکی بارزانییان بەردەس کەوت لە گەنج و پیر هەموویان گرتن. شیخ عوسمان و کورەکانی و، کورەکانی مەلا مستەفا: عوبەید و لوقمان و صابیریان چنیەوە. سەر و سۆراخیان نەما. دوای گرتنیان بە ماوەیەکی کورت سەددام لە یەکی لە وتارەکانی دا لە تەلەفزیون دا وتی: ئەوانە خیانەتیان کردوە لە بەر ئەوە: «ارسلناهم الی الجحیم». وا باو بو کە مەسعود و ئیدریس، هاوزەمان لە گەڵ هێرشەکانی ئیران دا بۆ حاجی هۆمەران، هەواڵیان بۆ بارزانییەکان ناردوە خۆیان ئامادە بکەن بۆ چەک هەڵگرتن و گەڕانەوە بۆ ناوچەکانی سنور.

لەو کاتەدا کە بەعس ئەم تاوانە گەورەیەی بەرامبەر بە بارزانییەکان کرد من لە خەتی بوم. رۆژێکیان کورێکی بارزانییان هێنا بۆ لام ناوی عەبدولباقی بو. باسی کارەساتەکەی بۆ گیرامەوە. لە یەکێتی دڵنیا نەبو، چونکە تازە شەڕەکانی قەندیل بوبو وای ئەزانی ئیمە رقمان لە هەمو بارزانییەکە. دوای ئەوەی لە گەڵ مامجەلال قسەم کرد عەبدولباقیم بینیەوە و لە زمانی سەرکردایەتی یەکێتییەوە پیم راگەیاند: «ئەگەر ئەیانەوی بڕۆن بۆ تیهران ئیمە هەمو کارئاسانیەکیان بۆ ئەکەین بۆ رەوانە کردنیان. ئەگەر لە کوردستان و لە شوێنەکانی خۆیان ئەمێننەوە هەر یارمەتییەکیان لە ئیمە بوێ بە پی ی توانا پێشکەشیان ئەکەین. هەر کەسێکیشیان ئەیەوی لە گەڵ یەکێتی بێ بە پێشمەرگە بەخێرهاتنی ئەکەین». عەبدولباقی گەڕایەوە هەولێر و لە گەڵ هەندی لەوانەی مابون قسەی کرد، دیسان هاتەوە لامان و بڕیاری دابو بێ بە پێشمەرگە. ناردم بۆ لای مامجەلال. مامجەلال دڵنەوایی زۆری کرد بو. عەبدولباقی بو بە پێشمەرگە و کرا بە فەرماندەی کەرت. کورێکی دڵسۆز و وریا بو.

جارێکیان یەکی لە بارزانییەکان وتی کوشتنی ئەوانە بە تایبەتی شیخ عوسمان و

کوڕەکانی مەلا مستەفا وەکو بیتاقە وابو بۆ مەسعود دەرچی. بەعسییەکان بەم کارە
سەرۆکایەتی عەشیرەتی بارزانیان بە تەنیا بۆ مەسعود هێشتەوە بە تایبەتی کە ئیدریس
مرد. لە ناو کوڕەکانی مەلا مستەفادا کەس نەما بو مونافەسەی بکا و، وەکو عەشیرەتەکانی
تر ئەمانیش پارچە پارچە بن و، هەر کوڕێک چەند تیرە و تایفەیەک بە لای خۆی دا
رابکێشی. ئەوانەی مابون هەمویان لە دایکی خۆی و، لە خۆی منالتر بون.

*

بەرەو ئاسۆس

هەلومەرجی کوردستان زۆر ئالۆزا بو. نەمانئەتوانی هەمو ئەندامانی سەرکردایەتی،
یاخود مەکتەبی سیاسی پێکەوە لە یەک شوێن کۆ بینەوە، ئەبو دابەش بین. لە لایەکەوە
بۆ سەلامەتی خۆمان وا باش بو، لە لایەکی ترەوە بۆ ئەوەی لە نزیکەوە خۆمان سەرپەرشتی
کارەکان بکەین. من لە مێژ بو بڕیارم دابو بچم بۆ بەری مەرگە.

کە ناوەزەنگیان بە یەکجاری چۆڵ کرد، مولازم عومەر چو بو بۆ کانی کەنێر لە
پشتی کانی تو لە بەری مەرگە، ماوەیەک بو هات بوە دۆڵی بالیسان، بڕیارمان دا پێکەوە
بگەڕێینەوە. ئاوات قارەمانی بەش بانگ کرا بو بۆ لێپرسینەوە و ڕێگای درابو بگەڕێتەوە
شارباژێر، ئەویش تێکەلاوی کاروانەکەی ئێمە بو.

هێزەکمان بە ئۆتۆمۆبیل بەرەو بناری هەوری بە ڕێ خست.

چوینە سکتـان. دێ یەکی گەورە بو بەلام بە هۆی دوژمنایەتی ناوخۆییانەوە
گوندەکەیان ویران بوبو، چەند کەسێکیان لە یەکتری کوشت بو. لە ڕقی یەکتری هەر
لایەکیان چو بو لە لای یەکێکی دەسەلاتدار بوبو بە جاش.

شەو بە لای مەعسکەری هێزوپ دا ڕەت ئەبوین ئۆتۆمۆبیلێک لە سەر جادەکە
لایتەکانی لە ئێمەی ئەدا ڕێچکەکەمان لەو شەوە تاریکەدا بەرچاو ئەکەوت. هەمو خۆمان دا
بە ئەرزدا بۆ ئەوەی نەیبینرێین. لە کابرای شوفێرمان خوری لایتەکەی بکوژێنێتەوە.
شوفێرەکە پەشۆکا بو نەیئەزانی چی بکا. شتێکی چاوەڕێ نەکراو بو لەم شوێنەدا توشی
پێشمەرگە بێ. هەرچۆنێ بو ئۆتۆمۆبیلەکە ڕۆیشت. ئێمە هێشتا خۆمان دا بو بە ئەرزا لە
ناو ئێمەوە بڵێسەیەکی گەورە بەرز بوەوە و گرمەیەکی گەورە هات. لە ڕیزەکەدا عومەر لە
پێش منەوە بو. بە دەم ڕێگاوە قسەمان ئەکرد. ماوەیەک بو تۆزا بو. زۆر ئەترسام شتێکی
لێ هات بێ. لە ناو هەمویان دا خەمی ئەوم بو یەکسەر وتم: «کاک عومەر سەلامەتی؟»
وتی: «سەلامەتم!» ئەگەر شتێکی بە سەر بهاتایە ناحەز و دوژمن ئەیانوت: پیلانی خۆیان
بوە. سەرەتا وامانزانی هاوەنی مەعسکەرەکەیە. کەوتینەوە ڕێ چوینە داری قەستەران. تا
ئەوسا کەس خۆی نەکرد بو بە خاوەنی. دەرکەوت پێشمەرگەیەکی دەستەکەی ئاوات
ئاربیجیەکەی لە سەر پێ بوە، لە شلەژاوی دا لە دەستی دەرچوە. کەللە سەری
پێشمەرگەیەکی بریندار کرد بو.

ناوچەکە بە ڕەبیە و مەعسکەر تەنرا بو نەمانئەتوانی بمێنینەوە. شەو چوینە گوندی
مێرۆژە لە بناری کۆسرەت و، ڕۆژەکەیشی هەر لەوێ ماینەوە، بۆ عەسرەکەی چوینە ئالیقە.
پێشتر چەند بەلەمێکیان بۆ ئامادە کرد بوین. لە تاریکایی شەودا بە بەلەم لە ناوی
ئەستێلی دوکان پەڕینەوە بۆ بەری مەرگە. لە کەناری ئاودکە و لە کەلکی مەرگە پێشمەرگە

چاوەڕییان ئەکردین. هەر ئەو شەوە چوینە ئاوەژێ. جەیش بە پەرینەوەی ئیمەی زانی بو، ڕۆژی دوایی هالیکوپتەر پەلاماری پەلەمی ماسیگرەکانی دا زۆری سوتاند.

*

چیای ئاسۆس لەوەڕگایەکی دەولەمەندە بۆ بەخێوکردنی ئاژەڵ و، گیا و پوشی زۆری هەیە، بەلام ئاوی کەمە، چینی بەردەکانی ئەستورنیە. لە بەرزاییەکانی دا تەنیا چالبەفری لی یە، هاوینان دەری ئەهینن و ئەیتوێننەوە. هەندی جیگا «ماقوژ» لی یە. لە قەرەچوخ بە ماقوژ ئەڵین «هەرکەو». ماقوژ ئەو ئاوەیە کە لە چالایی سەر بەردا ئەمێنیتەوە. کەو و کیوی لە هاوین دا لی ی ئەخۆنەوە. «گادەر» و «کوڕیس» لە لوتکە بەرزەکانیتی. بە مەڕی گوێ شۆڕ ئەڵین: «کوڕیس»، بەلام ناوی «گادەر» لە چەند جیگای تریش هەیە: ناوە بۆ شاخ و، ناوە بۆ ئەو ڕوبارەی کە لە سەر سنوری عیراق - ئیران هەلئەقولی و بەرەو شنۆ ئەکشێ. تاک و تەرا بزنە کیوی لی ما بو. وەکو ئەیانوت سەردەمی زو پلنگی لی بینراوە.

*

بەری مەرگە

بنگرد، ناوەندی ناوچەکە بو، بنکەی ناحیەی لی بو. ئوردوگایەکی گەورەشی لی کرا بوەوە نزیکەی ٤ هەزار مالی تی دا بو.

ناحیەی بنگرد پیک هات بو:

گوندەکانی بناری ئاسۆس: ویسی، بیخری، بیترخی، بیانە، دولە گزم، سەرتەنگ، نیزۆکی، خانەلی، کانی هەنجیر، سەرچیا.. ڕاگویزرا بون و، گەرمکان، ناودەشت، کەلەکان، بناویلی ئاوەدان بون.

گوندەکانی بەری مەرگە: کانی تو، چنارنێ، ئاوەژێ، هەوارەبەرزە، خورخورە، باخیان، گزمەزەل ڕاگویزرابون، لزتەر، هەلزنە، نزلچکە، سزفیان، مەرگە، پاشکیش، مەلا سەفی، بیوەکە، بیگمی، شارستین، دولە بی، سیدەر ئاوەدان بون.

هەردو دیوی ئاسۆس گوندە ئاوەدان و ڕاگویزراوەکانی لە ژیر دەستی پیشمەرگە دا بو، بەلام گوندەکانی: کویرەکانی، هەنجیرە، بنگرد، خۆشاو، بیموشە، بەردەشان، سیوکان، سیناجیان، قەرەتەپە، دیبیژە، مەمەنداوا، بەردەکۆز، سەرسیان کە هەندیکیان لە سەر جادە و، هەندیکیان لە لیواری ئەستیلەکەی دوکان دا بون، لە ژیر دەسەلاتی بەعس دا بون.

هەندی لە خەلکی شوینە ڕاگویزراوەکان لە ناوچەکە دورخرابونەوە بۆ ئوردوگای تەکی لە سەر ریگای چەمچەمال.

لە ڕوی پیکهاتنی خیلەکییەوە ناوچەکە تیکەلاو بو لە: شیلانە، جاف و ترکە ڕەشە.

ترکە ڕەشە تیرەیەکی پچوک بون لە سەرسیان و بەردەکۆز دائەنیشتن.

شیلانە، ٣ تیرە بون:

پیرە، کە لە گوندەکانی بیموشە و هەلزنە و، هەندیکیشیان دوای ژیرئاوکەوتنی گوندەکانیان چوبونە چوارقورنە، ژاراوە، ڕانیە، ئەسکی کەلەک.

شرانە، لە گوندەکانی بنگرد، سزفیان، سەرچیا، هەندیکیشیان دوای ژیرئاوکەوتنی گوندەکانیان لە سولتانەدی و ژاراوە دائەنیشتن.

رەجەب، یا ئالی (ئالی کوری رەجەب بوە)، ئەمانیش لە بەردەشان و، هەندێکیشیان دوای ژێرئاوکەوتنی گوندەکانیان لە بازیان دائەنیشتن.

گوندەکانی: خورنەورە، باخیان، گۆمەزەڵ، دۆلەبی، شارستێن، سیدەر، کویرە کانی و هەنجیرە بەشێ بون لە ناوچەی جافەتی.

*

ناوچەکە چەند گوندێکی تێ دایە ئەهێنی لە ئاستی دا راوەستی، لەوانە: مەرگە، بەردەشان، کانی تو.

– مەرگە، کانی و ئاوی زور و، ئەرزی فراوانی چاندنی دانەویلە و، باخی هەنجیری هەیە. چوار مزگەوتی تێ دابو: مزگەوتی کانی چاوان، کانی سەردەشت، گەرمک و جافان. مزگەوتەکان بە ناوی کانیەکانەوە ناو نرا بون. چەند گۆرستانێکی نزیکە. هەندێکیان گەورەن و، کێلی گۆرەکانیان بەرز و ئەستور و، هەندێکیان نیگاری شمشێر و خەنجەر و مەلیان لە سەر بو. کێلە کۆنەکانی هیچ نوسینێکیان لە سەر نیە. پێ ئەچێ مەرگە لە کۆنەوە ئاوەدان بوبێ. ئەم گۆرستانانە ئەهێنی لێکۆڵینەوەی مێژوییان لە سەر بکرێ. دانیشتوانی ناوچەکە هەندێ روداوی دەماودەم ئەگێرنەوە کە لە سەردەمی هاتنی لەشکری ئیسلام دا مەرگە پایتەختی قەراڵێکی گەورە بوە و، دوای شەری قورس و خویناوی ئینجا ناوچەکە گیراوە و، بە شمشێر ئیسلامیان کردون. پشدەرییەکان بە مەرگەییەکان ئەڵێن: «مەرگەیی ئەسحابەکوژا». مەزاری «پیرۆتە سوری مەرگەیی» کە لە ناوچەکەدا بە شوێنێکی پیرۆز دائەنرێ کەوت بوە دامێنی گەورە قەڵا و پشتی مەرگەوە. ئەوسا «رەبیە» یەکێ گەورەی جەیشی لێ بو. گوایە پیرۆتە سور لە گەڵ هاتنی ئیسلام دا موسوڵمان بوە و، لە شەرێکی دینیی دا کوژراوە و لەوێ ناشتویانە. گێرانەوەکان ئەفسانەن، پشت ئەستور نین بە هیچ بەڵگەیەکی مێژویی.

ئەوسا ناوەندی قەزاکەیان گواستۆتەوە بۆ قەلادزە. مەرگە سەردەمێک بنکەی ئەمارەتی بابان بوە. بە پێ ی «بەیتی کاکە شێخ و کاکە میر»، هەندێ لە میرەکانی بابان لەوانە ئەم دو میرەی بەیتەکەیان بە سەردا هەڵدراوە، لە ئەنجامی زورداری و بەدرەوشتی دا، بە دەستی مەرگەییان بە کۆمەڵ کوژراون. تا ساڵی ۱۸۹۳ مەرگە ناوەندی قەزای پشدەر بوە.

وەکو ئەیانوت: مەرگە و لۆتەر و هەندێ گوندی تری ناوچەکە دوپشکی کوشندەیان هەبو. تا من لەوێ بوم چەند جاری دوپشک بە پێشمەرگە و خەلکی کەوەی دا، بەلام کەسی نەکوشت.

کاتی خۆی مەرگە ناوەندی بەرێوەبەرایەتی ناوچەکە بوە، هەر بۆیە بە هەمو ناوچەکە ئەوترێ: «بەری مەرگە».

*

– بەردەشان گوندێکە کاتی خۆی سەر بە مەرگە و دواییتر سەر بە بنگرد بوە. یەکێ لە بە ناوبانگترین بەیتبێژەکانی کورد: عەلی بەردەشانی، لەم دێ یەدا لە دایک بوە. حاجی قادری کۆیی لە باسی شاعیرەکانی کوردستان دا بەمجۆرە ستایشی کردوە:

دو عەلین وەکو حەسسان
حەریر و بەردەشانە مەسکەنیان

له دو عەلی، مەبەستی: عەلی حەریری و عەلی بەردشانی و، له حەسسان
مەبەستی: حسان کوری ثابتە. حەسسان شاعیرێکی عەرەبی گەورەی سەردەمی جاهیلی
بوە، دوای ئیسلام بە ستایشی پێغەمبەر ناوی دەرکردوە.

ژمارەیەکی زور بەیت، چیرۆک، گۆرانی، قسەی نەستەق.. بە سەر زمانی
خەلکەوەیە، ئەدرێتە پالی، کە هەموی نیشانەی بلیمەتی ئەون. کەچی سەرگورشتەی ژیانی
خۆی رون نیە و، بابەتەکانی کەمێکی نەبێ، کە لەم سالانەی دوایی دا تۆمار کراون، ئەوی
تری نەنوسراوەتەوە، بەلام بەوەدا کە یەکێ لە بەیتەکانی بۆ ئەورەحمان پاشای بابان وتوە،
دیارە هاوچەرخی ئەو بوە.

بەردشان مەرکەزی عەشیرەتی شیلانە بو.

رەسول مامەند لە بەردشان لە دایک بوە. کە من لە ئاوەژێ نیشتەجێ بوم، کوێخا
پەروێزی برای رەسول، یەکێکی ناردە لامان بۆ بەخێرهێنان. بێگومان ئەمەی لە پیاوەتی
خۆی بو، چونکە هیچ ئیشێکی بە ئێمە نەبو، جگە لەوەش ئێمە لەو کاتەدا لە گەل حسک
ناکۆک بوین.

*

- کانی تو کەوتۆتە بناری شاخەوە لە کۆتایی دۆلێک دایە لایەکی ئاسۆس و،
لایەکی شاخی چل بزنەیە. هەوای خۆش و دیمەنی جوان و، چەند کانیەکی سارد و
سازگاری تێ دایە، دوانیان لە بەرزایی هەلئەقولێن و ئەرژێنە قولایی دۆلەکەوە. زستان
بەفرێکی زوری لێ ئەباری.

زەویوزاری کشتوکال و دانەویلەیان کەمە، ئەرزەکانیان بە دەس بەردەبڕ و چاک
کراوە. رەزی تری و باخی میوە و ترشیان زورە. پیاو ئەبینێ پشتاوپشتی خەلکی ئەم دێ
بە چەندە رەنجیان لە گەل باخەکانیان داوە. میوەیەکی لێ بو، وەکو هەلوژە رەشە بەلام
پچوکتر و تامیشی خۆشتر، پێیان ئەوت: «سیکەرژ».

ئاژەلداری ئەکەن. هەوای ناوچەکە بۆ پەروەردە کردنی ئاژەل، بە تایبەتی بۆ راگرتنی
بزنە مەرەز، لە بارە.

دانیشتوانی ناوچەکە لە کۆنەوە شارەزاییەکی زوریان هەیە لە تەونکەری دا، ئافرەت
لە تەشی رستن و بەرهەمهێنانی داوی بارێک دا و، پیاو لە چنینی بەرز دا. شالی کانی تو
و چنارنی بۆ تەنکی و سفتی و جوانی بە ناوبانگە.

کانی تو و کانی کورکور ئەشی بکرێن بە شوێنێکی تورێستی خۆش. بە هاوین بۆ
سەیران و بە زستان بۆ یاری سەربەفر.

*

ئەم ناوچەیەش وەکو خۆشناوەتی و، زۆر ناوچەی تری کوردستان بزن راتەگرن. بزن
لە مەڕ هەرزانترە، بە خێوکردنی ئاسانترە، زۆرتر بەرگەی نەخۆشیی و سەختیەکانی
سروشت ئەگری.

لە کوردستان ۳ جۆر بزن هەیە: بزنی رەش، بزنی مەرەز، بزنی کێوی.
بەچکەی بزن: کار یا کارژۆلە (لە بونەوە تا تەمەنی ئەبێ بە ۳ مانگ)، گیسک
(لە ۳ مانگیەوە تا ئەبێ بە ۱ سال)، چتیر (لە ۱ سالیەوە تا ئەبێ بە ۲ سال)، ئینجا بە
نێرەکانی ئەوترێ: نێرێ، سابرێن، تەگە و بە مێ یەکانی: بزن.

کار تا لە خەم ئەرەخسی لە «کنزز» دا پەروەردە ئەکری. کنز بە «تەیمان» چوار دەوری ئەگیری، بزن لە زستان دا ئەکریتە «پشتیر» یا «هۆڵ» ەوە.

ئەو ساڵەی بزن نەزێ، شیریشی نابێ، بزنی بێ شیر پێ ی ئەڵێن: «قسر».

بزنی ڕەش و بزنی مەرەز لە گەڵ نێرینی یەکتری جوت ئەگرن، بەچکەکەیان «دوورە، یا دوورەگ» دەرئەچی.

مووی بزنی ڕەش، زبر و ڕەقە بۆ دروستکردنی جلوبەرگ بە کەڵک نایەت، بەڵام گوریس، ڕەشماڵ، ڕەشکە، جەواڵ، تەڕ، خەرار..ی، لی دروست ئەکری.

مووی بزنی مەرەز، ڕەنگی جۆراوجۆری جوانی ڕەش، سپی، خورمایی، شینکی.. هەیە و، نەرم و خاوە، بۆزو (کر، شاڵ)، بەرماڵ، پۆیەشمین، جاجم، گۆرەوی، پۆزەوانە، دەسکێش، پلۆز و، لە هەندی شوێن بەتانی.. لی دروست ئەکری.

بزنی ڕەش بەرگەی سەختی سروشت ئەگری و، لە شاخەوانی دا وریا و سوکەڵەیە، بەڵام زەرەری گەورە لە جەنگەڵ و باخ ئەدا، چونکە چڕۆی تازە پێگەیشتووی درەخت ئەخوا و، تویکڵی قەدەکەی ئەکرێنێتەوە، دارەکە وشک ئەبێ. لە بەر ئەوە پێ ی ئەڵێن: «کوللەی ڕەش».

پەندی زۆر لە سەر بزن هەیە، وەکو: «بزن بۆ شەوی جێ ی خۆش ئەکا»، هەروەها: «بزن ئەجەلی بێ نانی شوان ئەخوا»، هەروەها: «خوا هەقی بزنی کوڵ بە سەر بزنی شاخدارەوە ناهێلی»، هەروەها: «گیا ئەوەیە بە دەمی بزن خۆش بێ»، هەروەها: «نەمخواردم و نەکردم، گیسکێ جرینگاندم».

بۆ یەکێ کە زو زو بکەوێتە خۆشیەوە ئەڵێن: «وەکو بزنی دیلپژە ساڵی دو بەهار ئەخوا». بۆ یەکێ بەڵێنەکانی بە جێ نەهێنێ ئەڵێن: «وەکو بزن وایە دەستنوێژ هەڵناگری». بۆ یەکی هەموو جاری لە دوای خۆشیەک ناخۆشیەکی بە سەر بێ، ئەڵێن: «وەکو گیسکەکەی هەباسی خاسی لی هاتوا»

*

بارەگای تیپی ئاسۆس لە ئاوەژی و کەرتەکانی بە درێژایی بناری ئاسۆس بڵاو بوبونەوە.

بارەگای تیپی ٦٨ ی مامەندە لە لۆتەر و، کەرتەکانی لە بناری ئاسۆس بە دێوی پشدەردا دابەش بوبون.

بارەگای تیپی ٤٤ ی چەکوچ لە گەرمکان و، بارەگای تیپی ٤١ ی کورەکاژاو لە کەڵەکان بو. ئەم دو تیپە لە چاو ئەوانی کەدا بە ژمارە کەمتر بون.

هەندی لە کەرتەکانی تیپی ٦١ ی جوتیارانیش، بە هۆی شەڕەکانی عێراق - ئێرانەوە، پەری بونەوە بەری ئاسۆس هەندێکیان لە کانی تو بارەگایان دانا بو. ئەم هێزانە هەموویان سەر بە مەڵبەندی دو بون کە بارەگاکەی لە سەرگەڵو بو.

کاکەمین قادر بەرپرسی کەرتی ڕێکخستنی قەڵادزە لە چنارتی بو.

کە گەیشتینە ناوچەکە، تازە خەریکی ئاواکردنەوەی گوندە وێرانکراوەکانی بون، لە بەر ئەوە شوێنێکی ئەوتۆی ئامادەی لی نەبو بیکەین بە بارەگا، ئەبو خۆمان خانو دروست بکەین. پێشمەرگەکان لە ئاوەژی و مەرگە جێگەی کاتییان پەیدا کرد و، منیش چەند ڕۆژی لە ماڵی عەبدولڕەحیم بوم لە ئاوەژی.

ئاوەژی گوندێکی بچوک بو. پشتی داوێ بە ئاسۆسەوە روی لە قەرەسرد بو. چەند کانی و کارێزێکیان هەبو، بەلام زەویوزاری کشتوکاڵیان کەم و لێژ و، بەرداوی بو. نزیکەی ۲ ماڵێکیان لە تەکیەوە هات بونەوە بنەیان دانا بو. رەزی تری و ترش و باخەکانیان وشک بوبو، تازە خەریکی ژیاندنەوەی بون. ژمارەیەکی کەم بزنی سەرمز و بزنی رەش و گاوگۆتاڵیان پەیدا کرد بو. دانیشتوانی ئاوەژی کەم دەرامەت و، ژیانێکی هەژارانەیان هەبو، بەلام تەبیعەتیان دەوڵەمەند و نەفسیان بەرز و، لە میوانداری دا دڵ و دەرون فراوان بون. هەر لە ئاوەژی ماڵی کامەرانی بەهجەتی عەونی، زێوزی عەبدوللا رەوی، ئەحمەدی حاجی محەمەدی قەرەتەپە، حەمەی حەمەباقی.. لێ بو.

خەلکی ناوچەکە بە گشتی پێیان خۆش بو، ئێمە لەوێ جێگیر ببین، لایان وابو تیتر هێزەکانی جەیش ناتوانی بە ئاسانی بێتە سەریان و، جارێکی تر رایان بکوێزی.

مام ئەحمەد

مام ئەحمەد لە سەرەتای دەس پێ کردنەوەی شۆرشەوە بوبو بە پێشمەرگە. زۆرجار کە لە قسەکردن دا ناوی یەکێکی لە بیر بچوایە «وانیک» ی بە کار ئەهێنا بە پاسەر عەرەفاتی ئەوت: وانیک عەرەفات و، بە ئاسملوی ئەوت: وانیکلو.. لە بەر ئەوە ناویان نا بو مام ئەحمەد وانیک، ئەگەرچی لە بنەماڵەیەکی ناسراوی خەلکی ناوچەکە بو، بەلام پێشمەرگە و خەلک هەر بەم ناوەوە ئەیانناسی.

دوای ئەوەی رێگای مەرگە - بەرگەلو کرایەوە تراکتور و ئوتومبێل هاتوچۆی پێ دا بکەن. رۆژێکیان دلێر بە ئوتومبێل هات بو بۆ ئاوەژی. مام ئەحمەد ئەیویست بروا بۆ بەرگەلو. بە دلێری وت بو: «کە رویشتی منیش لە گەڵ خۆت بەدا» دلێر وت بوی: «باشە، بەلام من زو زو شتم لە بیر ئەچی بۆ ئەوەی لە بیرم نەچی لە سەعات ئەوەندەوە لە سەر رێگاکە چاوەری بکە کە هاتم سوارت ئەکەم» مام ئەحمەد وای زانی بو نایەوی سواری بکا. وت بوی: «ئەگەر ئەوەندە زو زو شتت لە بیر ئەچی ئەوە بۆچی رۆژی لە بیرت ناچی لە باتی بەرگەلو بچی بۆ بنگرد؟» بنگرد ئەوسا هێزەکانی حکومەتی لێ بو.

خاڵە مین

خاڵەمین، یەکی لە پیاوە ریش سپیەکانیان ئاوەژی، ژورێکی لە دو ژورەکەی ماڵی خۆیان بۆ من تەرخان کرد. بە درێژایی ٦ مانگی رابوردو، بە هۆی گەران و سوران و شەروشۆرەوە، لە هاوسەرەکەم دابرا بوم. ئاردم بە دوای دا ئەویش هات لەوێ نیشتەجێ بوین. تا خانوەکەی خۆم تەواو بو، چەند حەفتەیەک میوانی ئەو بوین. ئەو ماوەیە تێکەڵاویمان زۆرتر و دۆستایەتیمان بە هێزتر بو. خاڵەمین خۆی نمونەی پیاوی جوامێر و، هاوسەرەکەی نمونەی خانمی خانەدان و، منالەکانی نمونەی مرۆڤی بەرز بون.

مام باپیر

مام باپیر، یەکێکی کە لە پیاوە ریش سپیەکانی ئاوەژی، کانیەک و پارچەیەک ئەرزی دامی ماڵ و بارەگای لە سەر دروست بکەم. شوێنەکە ناوی «کوروان» بو نزیکی ئاوەژی بو. مام باپیر پیاوێکی ژیر و بەرێز، شارەزای کاروباری عەشایر و قسە خۆش بو. حەمەی کوریشی بە دڵسۆزیەکی بێ ئەندازەوە کاروباری هێنان و بردنی بەرید و پێویستیەکانی تری ئەنجام ئەدا.

خاڵە مین و مام باپیر خاڵ و خوارزا بون و، هەردوکیان باوکیان لە شۆرشی شێخ

مەحمودا لە سەرەتای سییەکان دا کوژرا بو، خۆیشیان لە شۆرشی ئەیلول دا پێشمەرگایەتییان کردبو، بەلام دانویان بە یەکەوە نەئەکولا.

*

خانو دروست کردن لێرە کارێکی زەحمەت نەبو. جادەی قیر بۆ ناوچەکە راکێشرا بو، ئەمانتوانی کەرەستەی خانو دروستکردن: بلۆک، چیمەنتۆ، گەچ، دەرگا و پەنجەرە.. لە شار بکڕین. دیسان کەوتینەوە خانو دروست کردن. بناغەکەیمان دانا. خانویەکی دە ژوری بۆ پێشمەرگەکان و، چەند خانویەکی دو ژوری بۆ خۆم و ماڵەکانی تر. لە هەمویان دا تەوالێت، حەمام، چێشتخانەی تایبەتی مان دروست کرد. گەورێکیشمان بۆ ئاژەل و ئێستر دروستکرد و، لە دەوروپشتی خانوەکان چەندین چالمان بۆ خۆپاراستن لە هێرشی ئاسمانی و تۆپباران هەلکەند. وەستا و کرێکاری هەمو خانوەکان پێشمەرگەکان خۆیان بون.

خانوەکان تەواو بون. کاتی خۆی کەلوپەلی بارەگاو ماڵەکەیان لە ناوزەنگەوە گوێزابوەوە هەرزنە و، دوای ئەویش هێنابویانە ئاوەژێ. پێشمەرگە بارەکانیان گومرگ کرد بو، ئەوی بە کەلکیان هات بو برد بویان، تەنیا شتێ نەیان برد بو کتێبەکانم بو، وەکو خۆی مابو. سەرلەنوێ مشوری کەلوپەلی بارەگا و ماڵمان خوارد.

*

بەرو

هەندێ شوێنی بناری ئاسۆس دارستان بو. داری بەرو، قەزوان، گوێز، بەلالوک.. ی لێ بو. پشتی چنارێ لە هەموی چڕتر بو. پاش دانانی بنکەکانی پێشمەرگە، کەوتنە داربڕین: بۆ سوتاندن و بۆ دارەڕای خانو. چەند کەسێکی خەلکی چنارێ هاتن بۆ دەربڕینی بێزارە و نارەزایی. شارەزاکانیان ئەیانوت: لەبەرەوارەکەی پشتی چنارێ دانیشتوانی ناوچەکەی چەند جارێ لە قاتوقڕی و برسێتی و، ئاژەلەکانیانی لە مردن، رزگار کردوە: خەلک بەری داربەرویان خواردوە و، ئاژەلەکەیش گەلاکەی. لە بێزارەی ئەوەدا بون ئەم سامانە بە نرخە لە ناو بچێ.

دارستان بەشێکە لە سامانی نەتەوەیی، لە زۆر جێگا دابەش کراوە و، هەر جوتیارێک «قەدەغە» ی خۆی هەیە، کەسی کە بۆی نیە بیبڕێ، گەلاکەی ئەکەن بە «گەلا» بۆ ئالیکی زستانی بزن و، لق و پۆپەکەی بۆ سوتاندنی خۆیان بە کار ئەهێنن، ئەم جۆرە بڕینە کاری تێ ناکا. بەلام بڕینی بێ پلان و خەلوز کردن، بەشێکی زۆری فەوتاندوە و، ژیاندنەوەی سەر لە نوێ ی کارێکی یەکجار دژوارە.

داری بەرو، چەند جۆرە و، چەند بەری جیاوازی هەیە:

١. بەرو، دانەی بەرو درێژکۆلە و رەنگی قاوەیی تیرە. هەندێکیان گەورەن پێ ی ئەلێن: «وێلو». کلاوێکی پڕاوپڕی سەرەکەی لە سەردایە پێ ی ئەلێن: «جەوت». پێشینان وتویانە: «خوا کلاوی بۆ بەرو کردوە». جەوت بۆ خۆشکردنی کوندە، مەشکە، هیزە.. بە کار ئەهێنری و، بەرویش بە زستان لە ناو ژیلەمۆدا برژاندویانە، یا پێشاندویانە و خواردویانە. لە قاتوقڕی دا هاڕیویانە و بۆ خواردن «خەپلە» یان لێ دروست کردوە. بە زۆری تامەکەی تفت و تالە. بە زەحمەت، بە بێ ئاو، قوت ئەدرێ.

وەکو دەربڕینی بێزاری لە دوبارە بونەوەی خواردنێکی ناخۆش ئەلێن: «بەرو بە کالی، بەرو بە کولاوی، بەرو بە برژاوی..» و، یەکێ کە بە پەلە و بێ پسانەوە قسە بکا

پێ ی ئەڵێن: «ئەڵی ی بەڕوی لە دەم دا تەقیوە!» و، وەکو نیشانەی پەک کەوتن و
نەخۆشیی گران، ئەڵێن: «بەڵە بێ و، بەڕووان نەخوا؟».

٢. مازوو، بەرێکی خڕ و سەختە. لە پایزدا ئەیچنن و لە بازاڕدا بە کێشانە ئەیفرۆشن. بۆ دەباغی پێستە بە کار ئەهێنرێ. پێشینان وتویانە: «بە زۆر بێمەی بۆ مازووچنین بە دارەکەی دا ناڕوانی».

کاروانچی و ئەوانەی زۆر بە ڕێگادا ئەڕۆن، کە پێیان «تلۆق» ئەکات و، پێستی نێوان پەنجەکانیان ئەسووتێتەوە، مازوو ئەهاڕن و لە گەڵ خەنە دا ئەیگرنەوە، لە پێیانی ئەدەن، پێستی پێیان «پنگر» ئەکاتەوە.

٣. گزگڵ.

٤. سیچکە، لە هەندێ ناوچە پێ ی ئەڵێن: «گڵۆان»، بەرێکی تری بەڕووە خڕە لە شێوەی هەڵوژە ڕەشەدا. توێکڵەکەی ڕەق و قاوەیی تێرە، ناوەکەی جۆرێ لە ئاردی زەردی تێ دایە. نرخێکی بازرگانی ئەوتۆی نیە. پێشینان وتویانە: «بە مازووان تێ شکاوە، ئەیەوێ بە سیچکان هەڵیسێتەوە».

هەندێ ساڵ گەزۆ لە سەر گەڵای داربەڕوو ئەباری، گەڵاکەی کز ئەکەنەوە و ئەیکوتن لە بازاڕدا بە کێشانە ئەیفرۆشن، پاش کوڵاندنی «شۆرکە» و «گەزۆ» ی لێ دەر ئەهێنرێ. لێکۆڵینەوەی زانستی دەری خستووە گەزۆ ناباری، بەڵکو جانەوەرێکی پچووکە بە چاو نابینرێ لە سەر گەڵای داری بەڕوو زیاد ئەکا و، لە ئەنجامی هەندێ «تفاعل» ی کیمیایی دا دروست ئەبێ.

داری بەڕوو سەخت و قورسە، بە کەڵکی دارەڕای خانوو نایەت چونکە ئەوەندە قورسە دیوار بەرگەی ناگرێ، بە زۆری بۆ سووتاندن بە کاری ئەهێنن، بەڵام لە ئەورووپا دیکۆری قەشەنگی لێ دروست ئەکەن، نەخشی جوان لە قەدی دارەکەدایە.

*

مەڵبەندی یەک لە ناو شەڕی عیراق - ئێران دا

هێزەکانی ئێران تا ئەهات لە کوردستانی عیراق نزیک ئەبوونەوە. زەمانەی شەڕ گەیشت بوە ناوچە سنوورییەکانی حاجی ئۆمەران، قەڵادزێ، پێنجوێن. عیراق و ئێران، هیچ لایەکیان دەستیان لە ئێمە نەئەپاراست. هەندێ جار «رصد» ەکانی ئێران کە بە چاوساغی پێشمەرگەکانی پارتی و حسک ئەهاتنە پێشەوە، شوێنەکانی ئێمەیان بۆ ئەکردن بە نیشانە.

شەڕی حاجی ئۆمەران کاری لە مەڵبەندی سێ و، شەڕی قەڵادزە کاری لە بارەگاکانی سەرکردایەتی کرد بوو. ناوچەی ناوزەنگ - شینێ مان چۆل کرد بوو، ناوچەی باوزێ بەشیان پێ چۆل کرد بووین. داوودەزگای ڕاگەیاندن و ڕادیۆ گواستبوویانەوە دۆڵی جافەتی.

شەڕ بە گەرمی کەوتە ناوچەی پێنجوێن. مەڵبەندی یەک کوت بوە مەترسییەوە. هەموو ڕۆژێ بۆردومان ئەکرا. ئەوسا بەکری حاجی سەفەر، لە جێگەی مەلا بەختیار، کرا بوو بە لێپرسراوی مەڵبەندی یەک. ئێمە ئاگاداری بەکری حاجی سەفەرمان کرد، فەرمان بە هێزەکانی یەکێتی بدا پەلاماری جەیشی عیراق نەدەن، بۆ ئەوەی بتوانی هێرشەکانی ئێران ڕابگرێ، چونکە هاتنی ئێران بۆ ناوچەکە ئەبوو بە هۆی چۆلکردنی ناوچەکە و وێرانبوونی و، لە ئەنجامی ئەوەیش دا ئەبوو بارەگاکانی مەڵبەندی یەک و تیپەکانی شارباژێڕ چۆل بکەن.

ماهیر عەبدولڕەشید تکریتی قائیدی فەیلەقی یەک بوو. ماهیر بەعسییەکی

ڕەگەزپەرست بو، لە بەیانەکانی دا جنێوی بە «فورسی مەجوس» و «نەوەکانی دارا و ڕوستەم» ئەدا! هەندێ، پێشمەرگە و، هەندێ لە دانیشتوانی ناوچەکە، گوێیان نە دابوە فەرمانی مەلبەند، بۆ ڤرەخۆری چەک و تەقەمەنی بە دزی مەلبەندەوە، هەندێ بۆسەیان بۆ هێزەکانی جەیش نابوەوە ئازاریان دا بون. ئەویش چەند بەیانێکی پڕ هەڕەشە و جنێوی بە سەر ئاسمانی شارباژێردا بە فڕۆکە بڵاو کردەوە. جگە لەمەیش «تعمیم» یکی بە بروسکە بە سەر کەرتەکانی فەیلەقەکەی دا بڵاو کردبوەوە لە یەکێکیان دا نوسی بوی: «تقرر اباحة عرض و مال المخربين وذويهم».

مەلبەندی یەک توشی گیروگرفتێکی گەورە بوبو. ناوچەکەیان بەردەوام لە ژێر تۆپباران و بۆردومانی هێزەکانی عێراق دا بو. ناچار بون بیر لە گواستنەوە بکەن. لەو کاتەدا بەهادین لەو ناوە بو، کە ئەم پەشێوانە ئەبینی، لە سەر ئاوازی یەکێ لە سرودەکان ئەم بالۆرەیەی ڕێک خست بو:

ئەی هاورێیان! من ڕەنجدەرم

من .....م
قوری دنیا بە سەر سەرم
جاش و عەسکەر هاتنە سەرم
مەلبەندی یەک بۆ کوێ بەرم؟

*

شەڕ لە ٣ مەیدان دا

ئێمە لە ٣ لاوە لە شەڕەوە گلا بوین: شەڕ لە گەڵ عێراق، شەڕ لە گەڵ ئێران، شەڕ لە گەڵ جود. زۆر کەس بە شێتیان ئەزانین و، ئامۆژگارییان ئەکردین بۆ ماوەیەکیش بێ، شەڕ لە یەکێ لەم مەیدانانەدا سارد بکەینەوە.

هەوڵەکانی خۆمان لە گەڵ جود بەری نەگرت.

هەمو ئەو وتارانەی لە رادیۆ بە نیازی بانگکردنی لایەنەکانی جود بۆ ئاشتی، بەو پەڕی توندی و، بە جنێوی ناشیرین، لە رادیۆی پارتیەوە وەڵامیان ئەدرایەوە.

هەمو ئەوانەی ئامادەییان پیشان دا بو بۆ ناوبژی لە نێوان یەکێتی و جوددا، ئێمە قبوڵمان کرد بو، لە ناو ئەوانەدا مەلا، ڕیش سپی، سەرۆکی عەشیرەت، ئەدیب، مامۆستای زانستگایان تێ دا بو. نە پارتی و نە حشع گوێیان نەئەدایە قسەی هیچ کامێکیان. پەیوەندی لە گەڵ سەرانی جود بۆ کەسانی کە لە سلێمانی و بەغدا ئەژیان کارێکی دژوار بو، چونکە ئەوان لە ئێران بون و، کەس بە ئاسانی دەستی ئەیان ئەگەیشتێ.

مامجەلال نامەی بۆ کاربەدەستانی سوری و، بۆ خالید بەگداش سکرتێری حیزبی شیوعی سوری و، بۆ نایف حەواتمە سکرتێری جبهەی دیموکراتی فەلەستین نوسی بو، داوای لێ کرد بون لە نێوان یەکێتی و حشع دا ناوبژی بکەن. حشع گوێیان نەدانێ و، ئامادەی ئاشتبونەوە نەبون.

ئومێدێکمان نەمابو بەو نزیکانە لە گەڵ جود ئاشت ببینەوە، بە تایبەتی سەرانی جود لەو کاتەدا زیاتر کەوتبونە ژێر «ئیمتیاز» ی ئێرانیەوە، ئێران خۆی ئامادە نەبو لە گەڵ یەکێتی پێک بێ، لە بەرئەوە ڕێگەیشی بە جود نەئەدا لە گەڵ یەکێتی ئاشت بێتەوە.

ئێمە لە گەڵ دەرەوە پەیوەندیمان زۆر کز بو. زۆرجار بە رادیۆ پەیامی کورتمان بۆ

ئەناردن. لە پەیامەکان دا ناوی نهێنی ئێمە بە کوردی: «ئاسودە» و بە عەرەبی: «صابر» و، هی هەڤالانی دەرەوە کە لە شام وەریان ئەگرت بە کوردی: «ئاوارە» و بە عەرەبی: «صامد» بو. پەیامـەکـەی خۆمـان بە رادیوکـەی یەکیتی دا ئەنارد و، پەیامـەکەی ئەوانمان لە رادیوی «صوت العراق» وەرئەگرت کە بەعسیە عیراقیەکانی سەر بە سوریا سەرپەرشتییان ئەکرد.

پەیامێکمان نارد بۆ هەڤالانی دەرەوە. کورتییەکەی ئەمە بو:

ئێمە لە ٣ لاوە لە شەڕەوە گلاوین. هەولی زورمان داوە لە گەل جود پێک بێین. سەری نەگرتوە. لە گەل سوریا و لیبیا و فەلەستینییەکان هەول بدەن شەڕی ئێمە و جود رابگرن و، ئێران ئێتمان بۆ نەهێنی، ئەگینا ناچارین خۆمان هەول بدەین شەڕ لە گەل عیراق رابگرین.

لەو کاتەدا د. فوئاد مەعصوم، عەبدولرەزاق فەیلی، دارای شێخ نوری، سەرپەست بامەرنی، حسین سنجاری.. لە شام بون.

*

ئازادکردنی بیتواتە

بیتـواتـە گوندێکە کـەوتوتە بناری چیای مـاکوک و چیای شـیشـار بە سەری دا ئەڕوانی. جێگایەکی خۆش و ئاووهەوای سازگارە. پێ ئەچێ لـە زۆر کۆنەوە ئاوەدان بوبێ، هەندێ شوێنەواری دێرینەی تێ دا دۆزراوەتەوە. خەلکی بیتواتە لە بەخێوکردنی بزنی مەرەز و، دروستکردنی کردا شارەزاییەکی زۆریان هەبو. زۆر مال دەزگای تەونگەری تێ دا بو.

لە سەرەتای شۆڕشی ئەیلول دا عومەر مستەفا بنکەی پێشمەرگەی تێ دا دانا و، بو بە بنکەی هێزی کاوە. پاشان مەلا مـستەفا عەلی شـەعبان بارزانی لێ دانا، کـە یەکێ لە هاوسەفەرەکانی سۆڤیەت و باوەڕپێکراوێکی نزیکی بو. عەلی شەعبان کابرایەکی زۆردار بو. ریزی دانیشتوانی ناوچەکەی نەئەگرت. بێگاری پێ ئەکردن و، خەریکی خۆ دەولەمەن کردن بو. بە زۆر کچی یەکێ لە بنەمالە ناسراوەکانی ناوچەکەی هێنا.

ئەنوەر بەگ، کە لە بنەمـالەی میرانی خۆشناو و، ژنبرای عـەباسی مامەند ئاغا بو. لە پەنجـاکـان دا کـرێکاری دائیـرەی غـابات و، لە سـەرەتای شـۆڕشی ئەیلول دا بەشـداری خۆپیشـاندانی چەکـداری عـشـائیر بو، هاتە ریزی شـۆڕشـەکەوە، لە بیـتـواتە دائەنیـشت، بە بیانوی گێچەلی عـەلی شەعبـانەوە هەلات و، پەنای بۆ حکومـەت برد. هێزێکی جـاشی لە ناوچەکـەدا پێکەوە نا. ئەم هێـزە تا بەیانی ئازاری .٧ مـابوەوە. دوای ئەوە چو بۆ بەغـداد لەوێ دانیشت. بۆ دابینکردنی گوزەرانی خێزانەکەی چاخانەیەکی دانا بو.

کە بەعس کەوتەوە جاش گرتن. ئەنوەر بەگ سەرلەنوێ چەکێ بۆ حکومەت هەلگرت دژی شۆڕشەکە. دوای ئاشبەتال گەڕایەوە بیتواتە و، بو بو بە دەسەلاتدارترین کەسی ناوچەی خۆشناوەتی. لە دوای دەس پێکردنەوەی خەباتی چەکـدار ئەنوەر بەگ سـالی ١٩٧٧ دەسـان مـەفرەزەیەکی جاشی دروست کردەوە. لە لەشکرکێشـیەکانی حکومـەت دا بەشداری ئەکرد و، هەندێ جار هێزەکەی ئەنارده راوی پێشـمەرگە. ئەگەر جاران بەهانەی ئەوە بو لە دژی بارزانی بوە بە جاش ئەمجارەیان هیچ بیانویەکی لەو بابەتەی نەبو، چونکە ئەم پێشـمەرگانە بارزانی نەبون، بەلکو پێشمەرگەی یەکیتیی نیشتمانی و، هەندێکیشیان خۆشناو بون. ئەنوەر بەگ بە هۆی ئەم دەسـەلاتەوە ترس و لەرزێکی زۆری خست بوە ناو دلی دانیشتوانی ناوچەکەوە،

هەرکەس گوێڕایەڵی نەکردایە و، دڵسۆزیی نەنواندایە، ئازاری ئەدا.

مینێک لە ژێر ئۆتۆمۆبێلێک دا تەقییەوە. یەکێ لە کوڕەکانی ئەنوەر بەگ لە ناو ئۆتۆمۆبێلەکەدا کوژرا. لە سەر ئەمە ناردی کوێخا ڕەسوڵی بیتواتە بگرن. کوێخا ڕەسوڵ لە ڕانیە دانیشتبو، هاووڵاتییەکی ئاسایی بو، تەنیا تاوانی ئەوەبو باوکی ڕەشۆ بو کە پێشمەرگەی یەکێتی بو. کوێخا ڕەسوڵ بە مەی زانی لە دەستیان هەڵات و پەنای بۆ بارەگای حیزبی بەعس برد لە ڕانیە. ئەنوەر بەگ ناردیە ناو بارەگای بەعس کوێخا ڕەسوڵیان دەرهێنا. بارەگای بەعس کوێخا ڕەسوڵیان نەپاراست. هەر لەوێ دا کوشتیان و، لاشەکەیان بە دوای ئۆتۆمۆبێلێک دا تا بیتواتە ڕاکێشا و، لەوێ بە بەر چاوی خەڵکەوە لاشەکەی سوتاند. ئەم تاوانە بێ سزا تێ پەڕی.

ئەو کاتەی هێزەکانی ئێمە هاتنە خوارێ بۆ دۆڵی باڵیسان، سنوری دەسەڵاتی ئەنوەر بەگ لە بیتواتە و ڕۆژهەڵاتی دا بو. بەڵام کە بارەگای مامجەلال گوێزرایەوە بۆ دۆڵی باڵیسان و دواتر بۆ بۆتێ لە دولە ڕەقە. ئەنوەر بەگ ویستی دەس بە سەر ناوچەکەدا بگرێ، ڕێگای ڕانیە بۆ خەلیفان بۆ هێزەکانی حکومەت بکاتەوە و، بارەگا و هێزەکانی مەڵبەندی چواری یەکێتی لە دۆڵی باڵیسان دەربکا. کردیە سەر هەمو گوندەکانی ناوچەکە کە ئەبێ چەکی جاشایەتی بۆ حکومەت هەڵبگرن. دانیشتوانی ناوچەکە کوردپەروەر بون ئەیان ئەویست ببن بە جاش کەوتە گەف و هەڕەشە لێیان.

ئەنوەر بەگ بە تیرێک دو نیشانی ئەشکاند. سەرکەوتنێکی جەنگیی بە سەر یەکێتی دا بۆ حکومەت بە دەس ئەهێنا و، جادەیەکی ستراتیجی بۆ هاتوچۆی هێزە چەکدارەکانی عێراق ئەکردەوە. لە هەمان کات دا ئەیکرد بە منەتێکی گەورە بە سەر جودا، یەکێتی جودی لە خۆشناوەتی دەرکرد بو، ئەویش یەکێتی دەر ئەکا. بەشێ لە چەکدارەکانی جود کە تەسلیم بوبونەوە لای ئەنوەر بەگ ببون بە جاش و، چەندین جاش - پێشمەرگەی پارتی لای ئەنوەر بەگ ئامێر مەفرەزە بون.

د. کەمال خۆشناو، لێپرسراوی مەڵبەندی چوار، ئەویش بەگزادەی خۆشناوە. بە زمانی شیرین هەواڵی بو نارد کە زۆر لە دانیشتوانی ناوچەکە نەکا و، واز لەو پلانە بهێنێ. ئەنوەر بەگ وەڵامی دابوەوە کە ئەو گەورەی ناوچەکەیە و، ناوچەکە هی خۆیەتی، ئەبێ مامجەلال و مەڵبەند ناوچەکە بە جێ بهێلن. لە هەمان کات دا کردیە سەر سەرگەورە و ڕیش سپییەکانی ناوچەکە، هەمویانی گل دابوە و، بە زۆر گوندەکانی زێوە، هەرتەل، وەری، نێوە، سەردۆل، مێرگەسەر، چیوە... ی چەکدار کرد و، بە شۆفل و بلدۆزەر سەنگەر و ڕەبیەی پێ دروست کردن. کار وا بڕویشتایە هەمو ناوچەکەی ئەگرت.

لە ناو بیتواتەدا کۆمەڵە ڕێکخستنی باش و بەهێزی هەبو. ئاگاداریی وردیان لە سەر هێز و شوێنەکانی چەکدارەکانی ئەنوەر بەگ و حکومەت هەبو. مامجەلال خۆی لە بۆتێ بو، کە نزیک بو لە ناوچەکەوە. لە سەر بنچینەی ئاگاداریەکانی شانەکانی کۆمەڵە و، بە پرس و ڕاوێژی ئەوان، نەخشەیەکی دانا بۆ گرتنەوەی ئەو گوندانەی گیرا بون و، بۆ دەرکردنی ئەنوەر بەگ لە بیتواتە. مامجەلال هێزەکانی مەڵبەندی ٣ و چواری ساز دا و، لە مەڵبەندەکانی ١ و ٢ هەندێ هێزی تری داوا کرد.

*

نەخشەی سەرکەوت

مامجەلال نەخشەکەی بە ناوی حیزبیی مامۆستا جەمال تاهیر «سەرکەوت»ەوە ناو نا بو، کە تازە بە هۆی وەرگەرانی ئۆتۆمۆبیلەوە لە دۆلی بالیسان کۆچی دوایی کرد بو.

هێزەکانی کرد بو بە ۳ بەش بۆ ئەوەی لە ۳ قۆڵەوە پەلامار بدەن:

قۆڵی یەکەم، هێزەکانی مەلبەندی چوار بە سەرپەرشتی شەوکەتی حاجی موشیر بۆ شاخی هەوری و گرتنەوەی چیوە و سەردۆڵ و میرگە سەر.

قۆڵی دوەم، هێزەکانی مەلبەندی سێ بە سەرپەرشتی حەسەن کوێستانی بۆ شاخی شیرە و گرتنەوەی دەرە زیوە.

قۆڵی سێیەم، هێزەکانی مەلبەندی یەک و دو بە سەرپەرشتی مامجەلال خۆی، لە دۆڵی شاورەوە بو سەر شاخی ماکۆک و ئینجا دابەزین بۆ ناو بیتواتە.

رۆژی ۲۰ ی تشرینی یەکەم قۆڵەکەی مەلبەندی چوار هێرشەکەی دەس پێ کرد. گوندی نێوەیان گرت و شکانی جاشەکان دەستی پێ کرد و، لە هەمو قۆڵەکانەوە پەلامار دران. بو رۆژی دوایی هەمو دۆڵی بالیسان و بیتواتیش کەوتە دەس پێشمەرگەی یەکێتی و، هەمو هێزەکان لە بیتواتە یەکیان گرتەوە.

ئەمە شەڕێکی گەورە بو، هێزێکی گەورە بەشداری تێ دا کرد و، لە ناوچەیەکی شاخاوی فراوان دا بو. توانای یەکێتی بۆ شەڕی گەورە دەرخست. سەرکەوتنێکی گەورە بو بۆ پێشمەرگە و بۆ دانیشتوانی ناوچەکە، ورەی خەلکی زۆر بەرز کردەوە. بەلام تالان و راووت، بە تایبەتی لە بیتواتە، رەونەقی ئەم سەرکەوتنەی کەم کردەوە. مالی هاورێکانی کۆمەلەیش لە بیتواتە کە دەورێکی کاریگەریان هەبو لەو سەرکەوتنەدا بەر تالان و سوتان کەوت. مامجەلال لەم تالانە زۆر نارەحەت بو. فەرماندەکانی کۆ کردەو و سەرزەنشتی کردن و، لیژنەیەکی لێکۆلینەوەی دانا بۆ وەرگرتنەوەی کەلوپەلی تالانی. راستییەکەی ئۆبالی ئەم کارە لە پلەی یەکەم دا ئەکەوتە سەر دەزگای راگەیاندن، بە تایبەتی رادیو، نەک پێشمەرگەکان. چونکە دەزگای رادیو، وەکو بەشی لە راگەیاندنی شەڕ بۆ بەرزکردنەوەی ورە و، تاودانی هەلمەتی شۆرشگێرانەی پێشمەرگەکان، هانی دابون: دەستیان لێ نەپارێزن و، مالیان تالان بکەن و، خانوبەرەیان ئاگر تێ بەر بدەن.

*

مفاوەضە لە گەل بەعس

لەو چەند مانگەدا کۆنفرەنسی ناوچەیی کەرتەکانی رێکخستنی کۆمەلە تەواو بو. ئازاد هەورامی، رێکەوتی عوسمان بەگ، قادری حاجی عەلی بەگ، کە سەرپەرشتی کۆنفرەنسەکانیان کرد بو، هاتنە ئاوەژێ بۆ ئەوەی ئەنجامی کارەکەیان بۆ من باس بکەن.

ئەرکەکانی کۆنفرەنس چەند شتێ بو:

۱. هەلسەنگاندنی هەلومەرجی رێکخراوەیی، پێشمەرگەیی، دارایی.. کەرتەکە و، هەلومەرجی سیاسی کوردستان و عیراق.

۲. هەلبژاردنەوەی ئەندامانی کەرت.

۳. هەلبژاردنی نوێنەرانی کەرت بۆ کۆنفرەنسی سێیەم.

٤. وەرگرتنی بیروڕای ئەندامان لە سەر گفتوگۆ لە گەل بەعس، ئاخۆ زۆرایەتی لە

جگە لە مان، د. سەید عەزیزی شەمزینی و صەلاحەدینی موهتەدی و چەند کەسێکی تر بەردەوام نامەیان لە گەڵ مامجەلال ئاڵوگۆڕ ئەکرد.

*

کۆمەڵە لە ئێران لە ناو خۆیان دا بڕیاریان دابو خانەی موعینی کە یەکێ لە کادرەکانی سەرکردایەتیان بو، تازە لە زیندان بە سەربەرزی دەرچو بو، بنێرن بو کوردستانی عیراق بو لای ئێمە. محەممەدی مەلا عەلی هێنا بوی بو ناوچەی ئالان بەرەو روی ئەحمەد فەتحوللا، جێگری فەرماندەی هەرێمی ٣ ی، کرد بوەوە بیگەیەنێتە لای ئێمە. لەو کاتەدا شوێنی ئێمە ناديار بو.

چەند روژێ خانە لە گەڵ ئەحمەد بو، جەیش لە ٢١ ی حوزەیرانی ٧٨ دا هێرشی بو کردن بو سەر «کانی بیشو» لە نزیک گوندی «دری» لە ناوچەی ماوەت. لەم هێرشەدا ٦ کەس کوژران، یەکێکیان ئەحمەد و ئەوی تریان خانە بو.

خانە، وەکو هاوڕێکانی ئەیانوت گەنجێکی روشنبیر و تێگەیشتو و ئازا بو. برای شەهیدان: سولەیمان و عەبدوللا و، کوری محەممەد ئەمینی موعینی بو.

دوای کوژرانی خانە دو کەسی تر لە هاوڕێکانی بڕیار ئەدەن بێن بو کوردستانی عیراق، ئەودەم ئێمە لە دەراوی گورگان بوین لە قەندیل، هەردوکیان گەیشتن: د. جەعفەری شەفیعی خەڵکی بوکان و، ساعیدی وەطەندوست (کاک براییم) خەڵکی سنە بون. ساعید لە گەڵ خوی چەردەیەک پارەی بو هێنا بوین پاشەکەوتی کرد بو. د. جەعفەریش لەو کاتەدا بو ئێمە زور بە سود بو چونکە پزیشکمان نەبو. تەنیا یەک برینپێچمان هەبو، ئەویش هەر ئێرانی بو، ئەندامی «سازمانی ئینقیلابی» بو.

دو پیاوی روشنبیر و تێگەیشتو و بە زات و ورە بەرز بون. حەزیان نەئەکرد کەس بزانی کە ئێرانین و ناویان چیە

*

روژێکیان لە بەردەمی چادرەکەی خومان دا دانیشت بوین، حەمە سەعید لە دوورەوە دو کەسی بە دی کرد، یەکێکیان جلی کوردی و، ئەوی تریان پانتولێکی جینز و کراسێکی زەردی لە بەر دا بو، پرچی بەر دا بوەوە. وتی: «وابزانم روژنامەنوسە».

کە نزیک کەوتنەوە پانتول لە پێکە عومەری حاجی عەبدوللا بو. زورم پێ خوش بو ئەویش بە سەلامەتی گەیشتەوە لامان. کاک عومەر لە گەڵ کاروانەکەدا رویشت بو بچی بو سوریا و، لەوێوە بە یەکجاری بروا بو ئەوروپا. قەم نامەیەکیان پێ دا نارد بو بو سەرکردایەتی کومەڵە. بە ناو ئێران دا لە مەهابادەوە بە نهێنی لە گەڵ یەکێکی شارەزادا

گەرا بوەوە. کردم بە گاڵتە لە گەڵی، وتم: «سەفەری دەرەوت کرد. دو وڵاتی بیگانەت بە بێ پاسپورت و ڤیزا بینی - مەبەستم تورکیا و ئێران بو - ئیتر هەقی گلەییت نەماوە!»

کاک عومەر لای ئێمە گیر نەبو ئیزنی خواست بو سەردانی کەسوکاری بگەرێتەوە نزیک سلێمانی.

سەرانی قم، سامی سنجاری و هاورێکانی، چەند جارێ لە گەڵ ئازاد هەورامی و عومەر دانیشت بون. بەو ئیعتیبارەی هەردو ڕێکخراو: «قم» و «کومەڵە» مارکسین، باسی ڕێککەوتنی دوقولی و هاوکارییان لە گەڵ کرد بون. بو دەربڕینی نیازی باشی خویان ئەم نامەیەیان نوسی بو و، داویان بە عومەر بیهێنێ و، دریژەی قسەکانیشمان بو بگێڕێتەوە.

قم تاکتیکێکی زیرەکانەی هەڵبژارد بو: ئەیویست یەکێتی لە ناوەوە هەڵ بوەشێنێ. پەیوەندی لە گەڵ کومەڵە و بزوتنەوە، بە جیا لە یەکێتی یان وردتر بە جیا لە مامجەلال، دروست بکا. لەوێ، لە گەڵ ئازاد و عومەر لە سەرکردایەتی کومەڵە دانیشت بون و، ئەم نامەیەیان بو کومەڵە نوسی بو، هەر بەو جورە لە گەڵ کاک تاهیر و سەید کاکەش لە سەرکردایەتی بزوتنەوە دانیشت بون و، پەیوەندییان لە گەڵ ڕەسول مامەند کرد بو.

تاکتیکەکەی سامی بە سەر ئێمەدا لە کومەڵە تێ نەپەڕی، ئێمە سور بوین لە سەر ئەوەی کە ئەگەر بیانەوێ ڕێک بکەون ئەبێ لە گەڵ یەکێتیی نیشتمانی ڕێک بکەون، نەک لە گەڵ باڵەکانی و، داوامان لێ کردن چارەنوسی هەڤاڵە بزرەکانمان ئاشکرا بکەن و، لە گەڵ ئەوان گفتوگوی ڕێککەوتن دابمەزرێنن.

بە ڕاوێژ لە گەڵ مامجەلال و د. مەحمود وەڵامی نامەکەمان بو نوسینەوە. هەر ئەو کاتە ئەسلی نامەکەی قم و وێنەی وەڵامەکەی خومانم بو ئاگاداری و هەڵگرتن نارد بو هەڤالانی دەرەوە. ئەبێ لە لایان مابێ.

بەڵام تاکتیکەکەی سامی کاری لە بزوتنەوە کرد و، پشێوییەکی زوری خستە ڕیزەکانیانەوە. ڕەسول و هەندێ لە هاورێکانی شارێ کە ماوەیەک بو نارازی بون لە یەکێتی، ئەو کارەساتەی بە سەر یەکێتی هات بو داێنا بە بەڵگەی ڕاستیی بوچونەکانی خویان. بە تەنیا کەوتنە پەیوەندی و گورینەوەی نامە. ئەمەش پێچەوانەی ئەو ڕێککەوتنانە بو کە لە ناو خومان دا لە سەری پێک هات بوین. پەیوەندی لە نێوان هەر ٣ باڵەکە دا: کومەڵە، بزوتنەوە، خەتی گشتی، لە سەر بنچینەی جورێ لە فیدرالیزم ڕێک خرا بو. لە ناو یەکێتی دا هەر باڵە سەرکردایەتی تایبەتی و، سەربەخویی ئایدیولوجی و، ڕێکخراوەیی خوی هەبو، بەڵام لە کاروباری پێشمەرگەیی و، دارایی و، پەیوەندی سیاسی

بەڵگە

١. وتارێکی گۆڤاری «ڕوناهی»، شام، ژمارە ١٧، ساڵی ٢، ١ ی ئابی ١٩٤٣
٢. شەجەرەی بنەماڵەی بارزانی. دوای ئاشبەتاڵ دائیرەی «ئەمن» ئامادەی کردوە.
٣. لیدوانی «پراڤدا» لە سەر شەڕی کوردستان. ڕۆژنامەی «الاخبار» بیروتیەوە، ڕۆژی ٦٣/٧/١٤
٤. لیدوانی ڕۆژنامەی «الجمهوریە» ی بەغدادی، ڕۆژی ٦٥/٣/١٤
٥. گفتوگۆیەکی ڕۆژنامەوانی شیخ ئەحمەد. ڕۆژنامەی «البلد»، ڕۆژی ١٩٦٥/٢/٢٤
٦. نامەی حەبیب محەمەد کەریم بۆ ئەمیر.
٧. نمونەی موهاتەراتی ساڵی ٦٦ لە «خەبات» ی مەلایی و جەلالی دا.
٨. سەرژمیری چوار ساڵی شەڕی یەکیتی - بەعس. «الشرارە» ی مایسی ١٩٨٠.
٩. تەقریری «ئەمنی عام» بۆ صەددام حسین لە سەر خۆپیشاندانی شارەکان.
١٠. بەرنامەی کۆمەڵە بۆ: پیشکەوتنی کۆمەڵایەتی و، چارەسەرکردنی کیشەی نەتەوایەتی.
١١. نمونەیەک لە بڵاوکراوە ناوخۆییەکانی کۆمەڵە: «ژیانی ڕیکخراوەیی».
١٢. بەیانی یەکیتی و بەڵگە دەربارەی شەڕی یەکەمی جود.
١٣. بەیانی یەکیتی و بەڵگە دەربارەی شەڕی دوەمی جود.
١٤. ڕاپۆرتیکی ئیستیخباراتی عەسکەری باسی دەوری خۆیان ئەکا لە خۆشکردنی ئاگری شەڕی ناوخۆی کوردا.

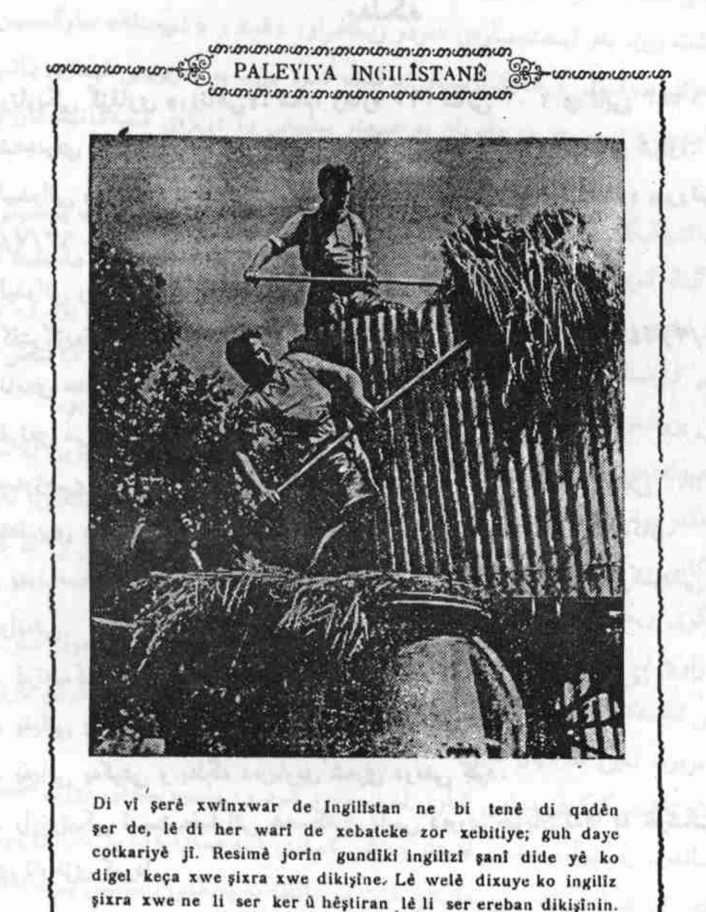
SAL 2
HEJMAR 17
YEKŞEMB
1 TEBAX 1943

RONAHÎ

ANNÉE 2
NUMERO 17
DIMANCHE
1 AOÛT 1943

SUPPLÉMENT ILLUSTRÉ DE LA REVUE KURDE HAWAR

PALEYIYA INGILÎSTANÊ

Di vî şerê xwînxwar de Ingilîstan ne bi tenê di qadên şer de, lê di her warî de xebateke zor xebitiye; guh daye cotkariyê jî. Resimê jorîn gundîkî ingilîzî şanî dide yê ko digel keça xwe şixra xwe dikişîne. Lê welê dixuye ko ingilîz şixra xwe ne li ser ker û hêştiran lê li ser ereban dikişînin.

ÇAPXANA TEREQIYÊ
ŞAM — 1943

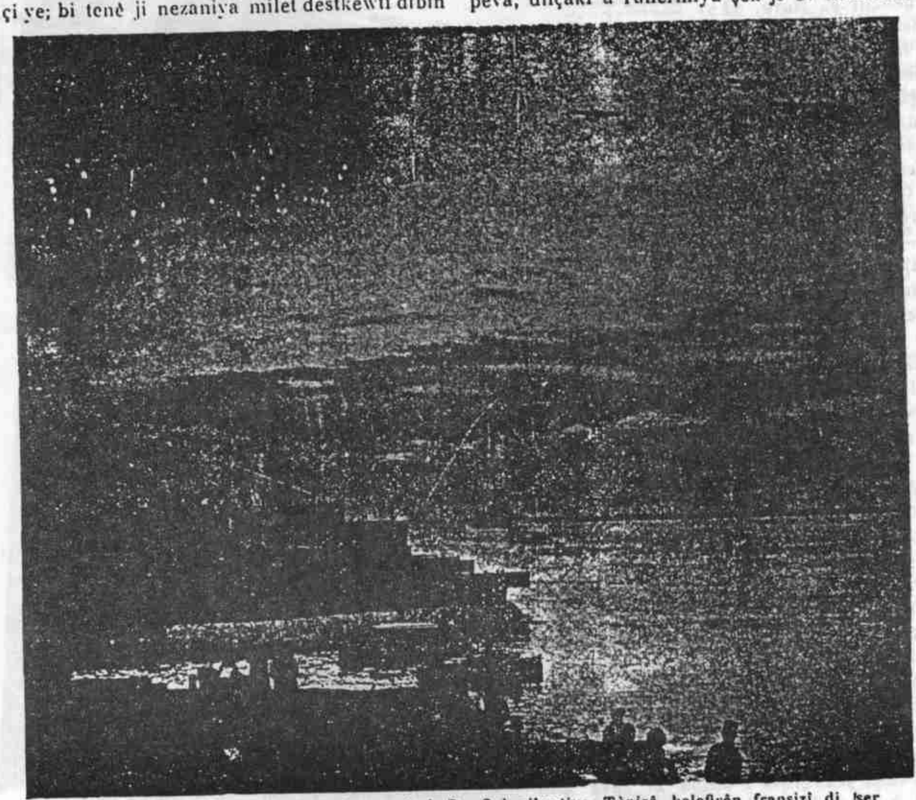
ŞÊXÊ BARZAN
ÇAWAN FIRANDIN?!..

Îro li nav kurdên nîvro gava şexê Barzan tête gotin, şêx Ehmedê ko bi Xudanê Barzan hatiye nasîn tê bîra mirov. Ev şêxê ko hatiye firandin ne Xudanê Barzan şêx Ehmed; bavê wî şêx Mihemed e. Der heqê Xudanê Barzan da jî, di hejmara pê vê da, ezê zanîna xwe binivîsim.

Ev çîroka ko dixwazime bêjim, ne tiştekî xeyalî ye; lê tiştekî qewimî û rast e. Berê, min ev çîrok ji devê şêxê Garisî şêx Evdirehman bihîst. Paşê min dûr û dirêj pirsî, dawiya ko min xwe gihandê, gotina şêxê Garisî ê rehmetî bi tevayî rast bi derket.

Şêx Mihemedê Barzan yek ji şêxên terîqê bû. Ji wan şêxên ko nizanin şêxîtî û mirîdîtî çi ye; bi tenê ji nezaniya milet destkewtî dibin û xwe di bin navê şêxitiyê da li ser serê kur dên reben dikin mezin û riya debareke şahane ji xwe ra, riya mezinahiya cihê ko tê da jî ji kurên xwe ra pêk tînin. Lê bi ser vê yeka han da; şêx Mihemed ne mirovekî beradayî bû. Teqez ji gelek şêxan qenctir û çaktir bû. Qe ne wek şêxên mayî di riya bêemiriya Xwedê da pêş da ne diçû. Heke gunehekî wî hebû, bê ko qeweteke manewî li cem hebe, xwe xwedî manewiyet da bû zanîn û di qeza Zîbarê da gelek mirov bi mirîdî li serê xwe civandi bûn. Ji xwe ev gunehê han bû ko bû bû sebeba firandina wî.

Di serê babilîska bîstan da li qeza Zîbarê şêx Mihemedê Barzan di nav eşîrên Mizûrî, Şêrwan û Berojiyan da navekî baş biri bû. Xelkê wî, ewçend jê hez dikirin ko di riya şêx da û ji bo daxwazên wî mirin, bextiyariyeke mezin dizanîn. Ji dilpaqijiya xelkê wî pêva, dilçakî û rûnermiya şêx jî ev hezkirina

BENDERA TÛNISÊ: Roja ko gênêral De Gol gihaştiye Tûnisê balafirên fransizî di ser benderê re firiyane û hatina serekê Fransa Şerevanî şahînet kirine.

han roj bi roj zêde dikirin. Her roj piştî nimêja êvarê, şêx şîretên dînî li mirîdên xwe dikirin û dijwariya roja pişdawiyê û agirê dûjehê jî diêxist bîra wan.

Şêx, rojekê ji rojan di nava van şîretan da, çêla rabûna cenabê Mehdî dike. Di vê navê da, ji mirîdên sere yek pirsa nav û rûçikên Mehdî û tevî dema rabûna wî ji şêx dike. Şêx bersiva mirîdê sere, holê dide:

— Mehdî, piştî pêxember pêyayê Xwedê ê qenctir e. Navê wî Mihemed, milên wî ji ên hemî kesan dirêjtir û hinarokên rûyê wî nûr jê dibarin. Çawan ko şûr wî nabire tifing jî pê da naçe. Dema rabûna wî, wehareng e gelekî nîzîk e. Heye ko îro hati be dinê û riya roja ko Xwedê jê ra ferman kirî dipêye..

Hînga yek ji mirîdan radibe ser xwe û dipirse:

— Qurban! bi awayê ko me ji şêx bihîstî, Decal jî tevî Mehdî radibe û kerê wî gelekî î beza ye; rojê riya salekê dikare here. Ma gelo, cenabê Mehdî çilo li ber vî zalimê han xilas dibe ?!..

Bê şik, dema şêx ji mirîdên xwe ra çêla Decêl û kerê wî ê beza kiri bû, awayê li pêş wî xelas bûna Mehdî ne hati bû bîrê. Lê niha mirîdekî ev yeka han jê dipirsî û ji vê pirsê ra jî bersivek diviya bû. Nizanîn ne ji rûçikên şêxan e. Gava şêx dît, çavên hemî guhdaran çûne ser wî û bersivekê jê hêvî dikin; bê raman dibêje:

— Difire.. difire kurê min difire..

Di tu kitêban da çêla firîna Mehdî tine; ê ji bo ko şêx xwe nezan rave neke holê goti û û mirîdan jî bawer kiri bû. Lê nizam, Xwedê ev derewa han ji şêx qebûl dikir an na.. Vê kê emê di dongiya şêx da bibînin. Piştî ko x şîretên xwe dike, li mizgeftê bi derdikeve diçe dîwanê.

Ên ko mala şêxê Barzan dîtine dizanîn ko ê dîwana şêx çiqas î bilind e. Tayê binî zgeft û yê dudûyan xaneqe (tekiye) û yê yan dîwan e.

BOMBAVÊJ Û BALAFIRVAN DI BALAFIRGEHEKE WELATÊN ROHELATÊ NÎZÎNG DE

Gava şêx ji mizgeftê diçe dîwanê, mirîd di nav xwe da li ser şîreta şêx a wê rojê (rûçikên Mehdî) dipeyivin. Dixwazin bizanin, ka ev rûçikên han bi kê dikevin. Ji ber ko rûçikên şêx gotî, hemî bi şêx diketin, hinek ji mirîdan dibêjin ko: hebe, tinebe şêxê me Mehdî bi xwe ye. Hinekên wan jî dibêjin: ma kînga şex rastî ji me veşartiye ko îro jî veşêre; heke ew Mehdî bûya wê ji me ra bigota. Li ser vê gotinê birê pêşin dibêje:

— Ma nayê bîra we ko şêx got: « dema rabûna wî gelekî nîzîk e. Heye ko îro hati be dinê û riya roja ko Xwedê jê ra ferman kiriye dipê ». Erê şêx, Mehdî bi xwe ye; lê riya fermana Xwedê dipê.

Birê dudûyan dîsa bi gotina xwe digire ko şêx ne Mehdî ye. Li ser vê dikevin gewriya hev. Ji her du seriyan yek nikare ê din bîne ser gotina xwe. Hînga yekî rîsipî ji mirîdan radibe û dibêje her du biran:

— Ma cihê ko e¡il hebe, hewceye ko hûn holê zikên hev diêşînin. Ma nayê bîra we ko şêx got: tifing bi Mehdî da naçe. Werin emê herin dîwanê û Bestek tifing berdine şêx, heke Mehdî be, berik tê naçin.

Va eqilmendê Barzan nafikire ko heke şêx ne Mehdî, be dê bimire. Ev yeka han nayê bîra mirîdên her du biran jî. Gotina hemiyan li ser vê tevdîrê dibe yek û şeş peya tiîngên xwe radikin û diçin dîwanê. Di nişka va devê her şeş tiîngan didin pîsîra şêx û tiliyên xwe davêjin lingên tiîngan.

Bi dengên tifingan û rabûna dû ra, şêx dizane ko evana bi bêbextî wî dikujin. Ew jî dide xwe û direve. Mirîd wî di devê dêrî da digirin ko hemî berik li cilan ketine û bi cên ne ketine. Li ser vê tecrîba han êdî şika wan namîne ko şêx Mehdî ye.

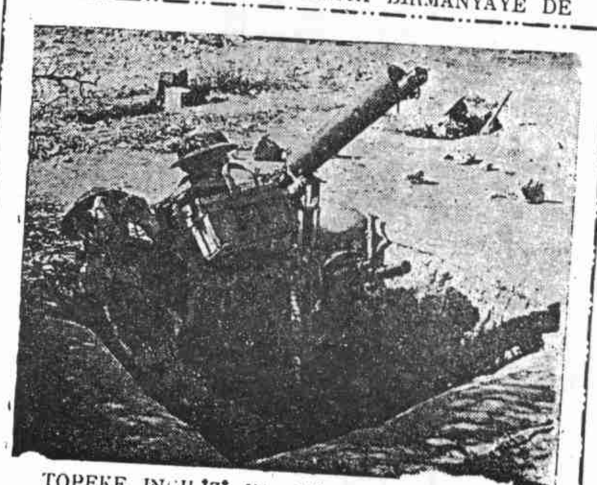
Lê hinekên mirîdan dîsa naxwazin bi vê yekê bawer bibin. Li ser vê, di navbera wan û ên mayî (anê piraniya ko bi Mehdîtiya şêx bawer bûne) da qirên dibe. Hînga ew eqilmendê ko riya tifing - berdana şêx bi ber mirîdan xîsti bû, dikeve navbera wan û dibêje:

— Ma ev gotinên we hewceyî qirênê ne? Ma nayê bîra we ko şêx got: Mehdî dikare bifire? Werin emê herin biceribînin..

Ev gotina han bi serê hemiyan dikeve û tev terin nik şêx û daxwaza xwe holê jê ra dibêjin:

— Qurban! piraniya me bawer in ko şêx Mehdî ye. Lê hinekên bê-îman di me da hene ko bi vê yekê bawer nabine. Me divê şêx vê şika han di dilê wan da bi derxîne.

TANGÊN BRÎTANÎ DI ENIYA BÎRMANYAYÊ DE

TOPEKE INGILÎZÎ YA 40 Î DI ŞARGEHÊ DE

— Ma ez çawan dikarim vê şikê di dilê wan da bi derxim û kê ji we ra gotiye ko ez Mehdî me?

— Qurban, dilê me hemiyan dibêje tu Mehdî yî. Ma şêx ne go'iye ko dilê çel misilmanî li ser çi tiştî bibe yek, ew tişt rast e û nabe derew. Herçî şika di dilê hin mirîdan da heye tuê bi firînê jê biderxî.

— Kuro ma hûn ehmeq in, ez çawan dikarim bifirim?!.

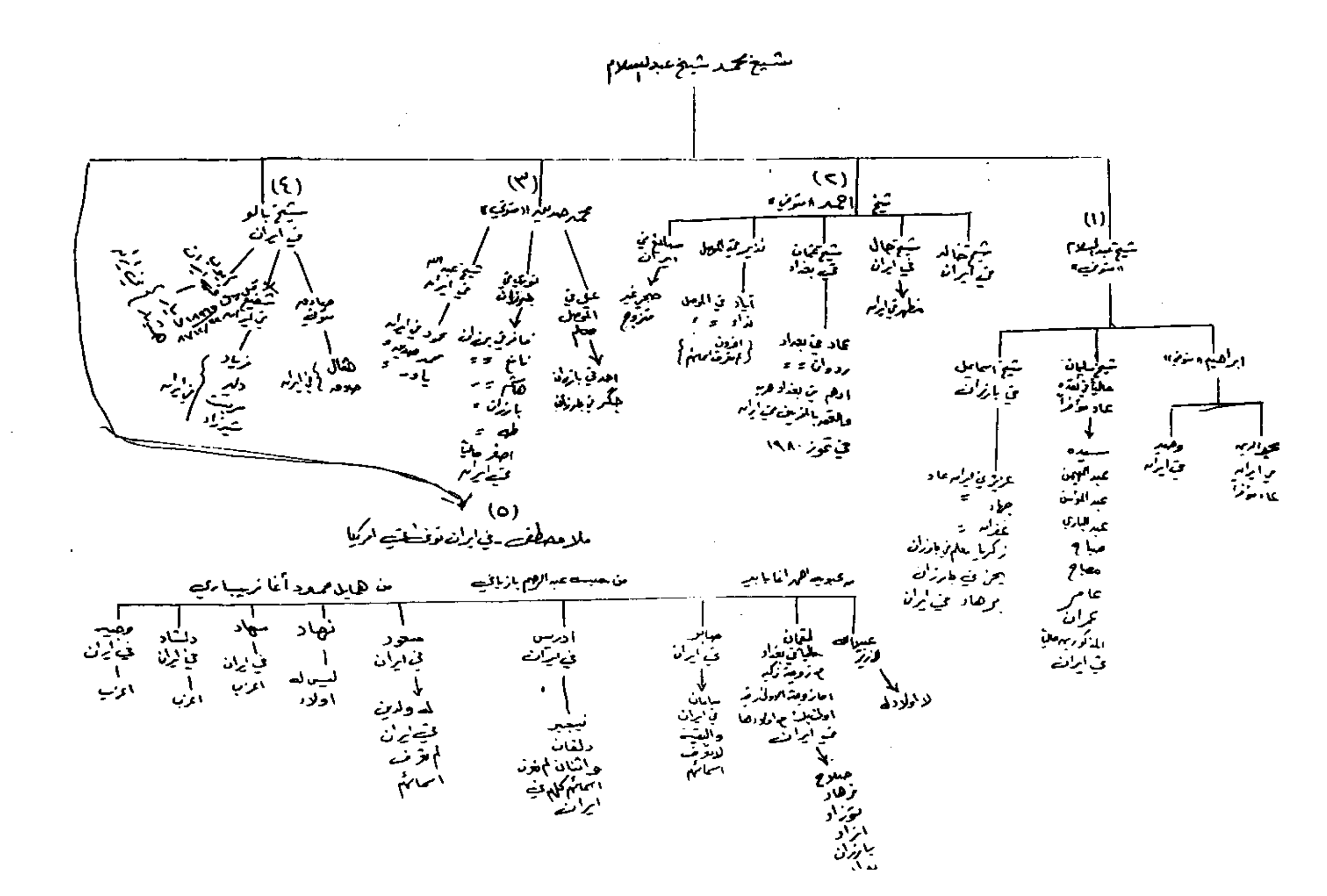
Hînga eqilmendê Barzan, ew mirîdê ko berê riya tecriba tifingê şanî hevalên xwe daye dibêje:

— Gelî mirîdan! Ji ber ko dema rabûna Mehdî hîn ne hatiye, şêx xwe eşkere nakiye. Lê em dikarin biceribînin. Werin emê dest û lingên şêx bigirin û li ser xaneqê bavêjin jêr. Hînga wê bi kotekî bifire.

Hîn gotina eqilmendê Barzan ne qediye ko mirîd bi dest û lingên şêx digirin û bê ko guh bidin qîr û zariyên wî rebenî, li ser xaneqê davêjin.

Şêx Mihemedê ko cendekê wî î zexim bû, bi selametî nagehê hewşê. Her du dest û lingek, sto û pişt bi şeş cihan dişkên û şêx bi rastî dibe Mehdî. Piştî ko me got, pişt û stoyê şêx jî şikesti bûn, êdî ne hewce ye ko em bêjin roja dûtirê canê xwe siparte ruhistîn û cendekê xwe jî siparte gorê. Hîngê ev şêx Ehmed, ê ko bi navê Xudanê Barzan hatiye nasîn î şeş salî bû.

OSMAN SEBRÎ

شيخ محمد شيخ عبدالسلام
(١)
شيخ عبدالسلام
(٢)
شيخ احمد
(٣)
(٤)
(٥)
شيخ خالد في ايران
شيخ عثمان في بغداد
في تموز ١٩٨٠
ابراهيم
شيخ اسماعيل في بارزان
من حبيبة عبدالرحيم بارزاني
من هيبة محمود آغا زيباري
ادريس في ايران
مسعود في ايران
نهاد
سهاد في ايران
دلشاد في ايران
وجيه في ايران

اذاع راديو موسكو المقال الهام الذي نشرته جريدة « البرافدا » حول حرب الابادة في كردستان العراق بقلم معلقها فيكتور مايفسكي تحت عنوان مؤامرة خطرة . وفيما يلي نشر هذا المقال :

حول التدخل الاجنبي ضد الشعب الكردي

مؤامرة خطرة !

لمعلق « البرافدا » : فيكتور مايفسكي

انقضى شهر كامل منذ شرعت الاوساط الحاكمة في العراق بحربها البغيضة ضد الشعب الكردي ، وزالت خلاله من على وجه الارض عشرات القرى الكردية كما يتعرض السكان الآمنون الى قصف بربري ، وتحرق قنابل « النابالم » كل ما هو حي . وقد صرح الجنرال عماش وزير الدفاع العراقي بقوله : « انني لا اعتبر هذه العمليات حربية بل اعتبرها نزهة ليس الا » ! وتذكر العالم هذه النزعة بنزعة عصابة الهتلريين ، وقد ادى منطق الحوادث الى ان تتحول هذه النزعة في كردستان العراق الى حرب ابادة على النمط الفاشستي .

ان الرأي العام العالمي يقف بكل حزم ضد الاعمال الاجرامية التي تقوم بها الاوساط الحاكمة في بغداد . لقد كان مشروعا وفي الوقت المناسب ، نداء جمهورية منغوليا الشعبية الى منظمة الامم المتحدة الذي طالبت فيه بادراج مسألة سياسة الابادة بالجملة التي تنتهجها الحكومة العراقية تجاه الاكراد في جدول اعمال الدورة الـ ١٨ للجمعية العامة . وقد وجهت الحكومة السوفياتية رسالة الى مجلس الامن لفتت فيها انظار اعضاء المجلس الى الوضع الخطير الذي نجم عن الحوادث في شمالي العراق . ولا يحق لهيئة الامم المتحدة ان تلتزم الصمت من تعداي على البيان العالمي الخاص بحقوق الانسان ، وميادىء المنظمة نفسها ، وحين يظهر للوجود خطر جدي بإبادة شعب باكمله .

ان الاوساط الحاكمة في العراق تزعم بان حرب الابادة ضد الاكراد هي من شؤون العراق الداخلية ، وهي تحاول بذلك تضليل الرأي العام العالمي .

لقد جاء في بيان الحكومة السوفياتية الموجه الى الحكومة العراقية والمنشور في صحيفة « البرافدا » ، وكذلك في البيانات الى حكومات ايران وتركيا وسوريه ، وقائع لا تدحض تبرهن على التدخل المباشر من قبل البلدان اعضاء حلف « السنتو » العسكري في الحوادث التي تجري في شمالي العراق .

ان القادة البعثيين باغتصابهم السلطة في العراق اتاحوا فرصا كبيرة للاستعماريين . ومن المعلوم ان بغداد ، اعلنت فورا عن حمايتها لمصالح الاحتكارات البتروليه الاميركيه والانكليزيه والفرنسيه ، وعلينا ان لا ننسى هنا ان مصادر البترول موجودة في اراضي كردستان العراقيه ، وان الاكراد لم تتح لهم الفرصة ابدا لاستغلال ولو جزء بسيط من ثروات ارضهم لسد حاجات الشعب وكانوا كاخوانهم العرب نهبا للاستثمار الفظيع من جانب احتكارات البترول . ولكن القضية تعقدت بالنسبة للسكان الاكراد لان الاوساط الحاكمة في العراق خوفا منها على ارباحها من البترول ، قامت بسحق كل محاولة للاكراد ترمي لتحقيق حقوقهم القومية ، قامت بسحقها بالحديد والنار . وهكذا كان يعمل

لقد تظاهرت الحكومة الجديدة في العراق بانها مستعدة لان تتوصل الى اتفاق مع الاكراد ، ولكن سلوكها هذا كان مناورة ليس الا . فقد كانت الاوساط الحاكمة البغدادية تتآمر في الخفاء ، وتحت شعار الحملة الشوفينية السافرة ، والعداوة الشيوعية مع الدول الاستعمارية المتكتلة في حلف « السنتو » الحربي العدواني ، والهادفة بنسف استقلال الدولة العراقية . وحين اجتمعت دورة مجلس حلف « السنتو » في كراتشي في نهاية نيسان الماضي ، بحثت في تلك الدورة كما افادت الصحافة مسألة الحالة في العراق وخاصة مسألة الحرب ضد الاكراد . وقد ايد وزير الخارجية التركية حين عودته من كراتشي هذا النبأ في الواقع . وقد باركت انكلترا واميركا الفاشية الجديدة ونقلتا الى التركية الاولى مسألة تصدير اسلحتهما الى العراق وتقديم المساعدة الحربية المباشرة من قبل تركيا . وقد اصبح واضحا من الانباء الاجنبية كذلك ان محادثات سرية جرت في اواسط حزيران بين ممثلي تركيا والعراق وسورية ، اصبحت خلالها الغالبية تقضي باتخاذ اجراءات لقطع العلاقات مع بعض القبائل الكردية ، وتحريم نشاط المنظمات الكردية ، واعتقال الاكراد الذين يعبرون الحدود وغير ذلك .

ان حرب الابادة ضد الاكراد ، تجري بجهود موحدة من قبل بلدان حلف السنتو والعراق وسورية . وقد تم الاتفاق على انه في حالة قيام الطائرات العراقية بقصف القرى الكردية وتوغلها في الاراضي التركية سوف لا تعتبر ذلك خرقا للحدود مع تركيه ولن تجري ملاحقة هذه الطائرات ، كما اذيع رسميا بان الحكومة التركية ارسلت عددا كبيرا من القوات للحدود العراقيه . واغلقت الحدود مع العراق ، كما اغلقت ايران حدودها مع العراق ايضا .

وتقول الصحف الاميركية والعربية ايضا ان سورية قدمت للعراق الطائرات والطيارين للاشتراك في قصف القرى الكردية ، كما تقوم بتأمين العتاد والذخيرة ووصلت الى الموصل كذلك كتيبة من القوات السورية للاشتراك في العمليات الحربية . وتتلقى قيادة البعث في حرب الابادة التي تشنها ضد الاكراد مساعدة الاستعماريين الانكليز ، حيث انجز العراق صفقة ضخمة مع انكلترا لتزويده بالطائرات والمدرعات والذخائر ، كما ارسلت العراق طيارين الى انكلترا للتدريب . وكما قالت صحيفة « التهار » البيروتية ، « لقد كانت السويس خسارة كبرى لانكلترا » فانكلترا لا تميل اليوم الى تركه بترول العراق والكويت ، وانابيب البترول التي تمر بسورية بمحض ارادتها ، وهي مستعدة لتكرار مغامرة السويس . وتعمل الولايات المتحدة بنشاط في سبيل فرض مساعدتها بالسلاح على العراق . كما ان المنافسة بين احتكارات البترول الاميركية والانكليزية تدفع الولايات المتحدة الى عدم الاعتراف بكون العراق منطقة نفوذ تقليدية لبريطانيا . ولهذا ينشطون في حماية البعثيين خدم الاستعمار . فلقد وصل الى بغداد سفير الولايات المتحدة الاميركية الجديد على عجل ، ويحاول ممثلو بغداد الرسميون التظاهر في الطيبة في لعبتهم القذرة ويزعمون بانهم سيرفضون السلاح الاميركي اذا لم يكن بدون قيد او شرط ، ويتبجح الوزير العراقي حول هذه الشروط في حين انه قد وصلت الى البصرة في الثامن والعشرين من حزيران الاطنان الـ ... الاول من العتاد الحربية والقنابل والذخائر الاميركيه ، ويقال ان محادثات تجري الآن بين العراق والولايات المتحدة حول شراء الطائرات العموديه الاميركيه للاغراض الحربيه . وجميع هذا يعني التدخل المباشر من جانب المستعمرين في الحوادث الجاريه في شمال العراق . وازدياد نشاط حلف « السنتو » العدواني في الشرق الادنى بشكل جدي وخطر .

ان القوى الاستعماريه تحاول استثمار الحرب ضد الاكراد ، كاساس لتكوين حلف جديد موال للاستعمار يشترك فيه بالاضافه للاعضاء الحاليين في « السنتو » العراق وسوريه ، وهي بهذا انما تريد الانتقام لهزيمة الاستعمار في الشرق العربي تحت ضربات النضال الوطني التحرري ، وخاصه لهزيمة الاستعمار المتمثله في خروج العراق من « حلف بغداد » . وقد ظهرت في الخارج انباء تفيد ان الاوساط الحاكمه في العراق قد فوضت وزير الخارجية شبيب اجراء محادثات مع الحكومات اعضاء حلف « السنتو » بطلب انضمام العراق الى هذا الحلف كعضو غير رسمي ، كما دار الحديث بصورة خاصة حول انضمام العراق الى ما يسمى بـ « لجنة النضال ضد النشاط الهدام » . هذه هي المؤامرة مع الاستعمار التي تحاك من وراء ظهر الشعب الذي خاض نضالا طويلا ضد تسلط الاحتكارات البتروليه وضد اشتراك العراق في الكتل العدوانيه . فكيف تبدو الآن سياسة « الوحدة » العربيه واتحاد سورية والعراق ومصر في الدولة الجديدة التي طبل لها البعثيون وزمروا ؟

من الواضح تماما ان البعثيين اسرعوا في المحادثات حول الوحدة سعيا منهم الى تعزيز مواقعهم المتزعزعة في داخل البلاد ، وفي نفس الوقت ، انتهجوا سياسة التحالف مع الاستعمار كالدخول في حلف موجه ضد مصالح الشعوب العربية . وترى القيادة البعثية انها تتمتع بامكانيات كبيرة في الاردن ، وهذا ايضا من المعالم البارزة التي يتصف بها حكام بغداد . فليس من قبيل الصدفة ان يهب مندوب الاردن ، البلاد التي يسيطر عليها الاستعمار البريطاني منذ زمن بعيد ، ان يهب مندوب الاردن قبل غيره لمساندة العراق في اجتماع المجلس الاقتصادي والاجتماعي لدى هيئة الامم المتحدة ، حين اثار المندوب السوفياتي مسألة ضرورة اتخاذ اجراءات حاسمه ضد حرب الابادة التي تنتهجها السلطات العراقيه . وقد وقف الى جانب الاردن طبعا مندوبا الولايات المتحدة وانكلترا .

ان سياسة موالاة الاستعمار التي ينتهجها القادة البعثيون الذين اثاروا حرب الابادة ضد الاكراد ، ان هذه السياسة تتناقض تناقضا تاما مع المصالح الحيويه للشعوب العربيه . وبهذا الصدد تلفت النظر حديث الرئيس جمال عبد الناصر مع مراسل صحيفة « لوموند » الفرنسيه الذي قال فيه : لقد اعترفت حكومة العراق بكيان الامة الكرديه .

واضاف عبد الناصر قائلا : ولهذا يجدر ان ندرس جميع السبل السلميه قبل اللجوء الى السلاح .

لقد قال وزير الدولة العراقي حازم جواد منذ وقت غير بعيد : ان العراق لم تسده ابدا حالة استقرار منذ قرون عديدة كالتي تسوده اليوم .

ان هذا « الاستقرار » الذي تحدث عنه الوزير العراقي استقرار مهلهل . فالنظام الذي يستند الى الارهاب والقتل بالجملة لا يمكن ان يكون وطيدا . ومن الممكن فعل كل شيء بالحراب ، ولكن الجلوس عليها مستحيل .

يقول بيان الحكومة السوفياتية للحكومة العراقية : ان الحكومة السوفياتية ترى من الضروري ان تؤكد بحزم بان سياسة الحكومه العراقيه التي اتاحت الفرصة للقوى الاستعمارية للتدخل في الشرقين الادنى والاوسط ، ان هذه السياسة تنطوي على عواقب خطيرة .

ان ازدياد نشاط الدول الاستعماريه وحلف « السنتو » العدواني الذي تتزعمه هذه الدول تنطوي على خطر مباشر بالنسبه للشعب العراقي ، ولشعبي سوريه والجمهوريه العربيه المتحدة ولشعوب الشرقين الادنى والاوسط ايضا . فهل يمكن ان ينسى العدوان الانكلو فرنسي الاسرائيلي على مصر عام ١٩٥٦ ، او خطر العدوان على سوريه عام ١٩٥٧ ، والتدخل الاميركي في لبنان والانكليزي في الاردن في عام ١٩٥٨ ؟

لقد ادت اعمال الدول الاستعمارية في كل مره ، الى وضع العالم على حافة حرب جديدة . ويتطلب الوضع اتخاذ اجراءات حاسمه من قبل جميع الدول المحبه للسلام لتفادي وقوع الكارثه . وفي الوقت الراهن اخذت الحوادث في الشرق الادنى تتجه من جديد وجهة خطرة .

ان الاتحاد السوفياتي لا يستطيع ان يقف مكتوف الايدي تجاه الحوادث التي تجري بالقرب من حدوده الجنوبيه مباشرة .

ان استمرار التدخل في الحوادث الجاريه في شمالي العراق ، قد يحمل من الضروري على الدول الاخرى ان تتخذ اجراءات موجهه نحو ازالة التدخل ، وصيانة امنها .

جريدة الجمهورية - بغداد
١٢/٧/١٩٦٥

لقد التقيت بالكثير من زعماء الاكراد المخلصين والتقيت بالملا اكثر من مرة واني اذ اسجل هذه الوقائع فرائدي الامانة والاخلاص وتحديد جزء مهم من تاريخ العراق ولذا ساكون دقيقا وامينا في ما انقل واسرد ....!!

لقد التقيت بالملا وظهر من ملامح وجهه انه في العقد السادس من عمره ، يبدو عصبي المزاج مترددا حائرا وقد دلت جميع حركاته وتصرفاته انه كمن وقع في مشكلة وشعر بخطئه ويريد لها حلا ولكنه من الناحية الاخرى لا يعترف بهذا الخطا وواقعه الذي اربك المشكلة وازادها تعقيدا ..

لقد آثر في المرة الاولى الصمت وترك الكلام لغيره وكل ما اراده سماه « ضمانا من الحكومة ....!! » فالقومية الكردية مضمونة ، وحرياتهم مصانة وحقوقهم كفلها القانون والحكومة لاتفرق بين عبادالله ، بين احد وبين احد ... اذن ماذا ؟! يريد « ضمانا لنفسه » ..

وهنا يحار المرء في تفسير ذلك .. فالملا محاط بثلة مدججة بالسلاح تحصي حركات كل قادم فهو بهذا مضمون ايضا .. اذن اي ضمان يريد ؟

ان المتعقب للاحداث والمقربين عند الملا ومن الاكراد بالذات اكدوا ان الضمان الذي ينشده هو « الابقاء على زعامته وسيطرته ونفوذه في المنطقة حتى ولو كانت على حساب الاكراد بالذات وعلى حساب مصلحة الشعب وكيانه » ولم يتمالك نفسه في آخر هذه اللقيا ان يندد ويستهزا بمن يطالب بالحكم اللذاتي باسلوب تهكمي كلاما وحركة .

وفي المرة الثانية كان يقف في بعض القضايا بجانب الحكومة وقد اصر مرة على ان تكون الدراسة باللغة الكردية لحد الصف السادس بينما عارضه الباقون .. وكان بحديثه يؤكد انه لايضمر سوءا للبلد وانه لايؤمن بالانفصال والحكم اللذاتي وبدا مدافعا عن نفسه سواء من جهة خصومه ام بموقفه تجاه الحكومة وقد ايد بما لايقبل الجدل والشك ما قاله .. وما يريده « ضمان من الحكم القائم .. وضمان فقط » !!

المشكلة الكردية ليست ضمانا يريده الملا او غير الملا انها تهم الشعب العراقي كمجموع واخواننا الاكراد بالذات ، وقد استنكروا بشدة موقف المتمردين واعتبروا اعمالهم وتصرفاتهم وما يقومون به خروجا على القانون وارادة الشعب .. وليس المهم هذا ايضا .. والمهم طبعا بدا قسم من الاكراد يتوافدون الى بغداد ايضا واكدوا ان الملا لا يؤمن ولا يقر ما جاء في المذكرة والذين توافدوا احياء يرزقون منهم عكيد صديق وشوكت عقراوي .. حيث قالوا بالحرف الواحد ..

« ان الملا مصطفى قدم المذكرة وهو لايؤمن بما جاء فيها ولم تكن الا لكي لا يقال انه فرط في حقوق الاكراد . »

من هذا يظهر ان تقديمها كان للاستهلاك المحل ، وان القضايا المصيرية المهمة لاتحل بهذا الاسلوب .

وامامي مشروع لحل المشكلة وافق عليه الملا ووقعه وايده متصرف لواء السليمانية السابق السيد الحاج محمود ووقعه ايضا .

وها انني اعرضه على الراي العام وبالزنكوغراف ليرى ما يريده الملا في هذا المشروع وما يريده في المذكرة التي قدمها والتي نشرناها سابقا .. وليقارن .. وليحكم .. وليقرر ما يراه مناسبا لحل المشكلة ..

انه تناقض وتردد .. وحيرة .. وشعور بالخطا ..! انه متاجرة بالمبادىء والاهداف والقيم ..! ..انه مقامرة بالشعب واماني وآماله ...!!

انه لقاء بقصد او بدون ، بالاستعمار وبمشاريعه ، انه تفريط بحقوق الاكراد ان كانت لهم حقوق مهضومة .. وحقوق الشعب العراقي كمجموع ..!!

انه تفريط بمصالح الشعب .. بوحدته الوطنية بآماله .. وهذا ما لا يرضاه مخلص غيور وما لاترضاه الحكومة والتي بنت على سياستها في حل المشكلة حلا سلميا يضمن سلامة الوطن ويجنب اراقة الدماء .

وفي حلقة اخرى سنكون على موعد مع خطوات سلبية اخرى خطاها الحكم الوطني ..!!

ابنـاء الملا مصطفى عنه وعدم امكان تحقق الانفصـال
شاهد عيان يتحدث عن السلام الذي يعم منطقة الشـمال

كتب الاستاذ احمد سـعيدمحمدية مندوب جريدة (الانوار)البيروتية الى جريدته يقول

طرت برفقة العميد عبدالعزيز حميد العني الى برزان مقـر الاسرة البرزانية في شـمال العراق ، وقابلت الملا احمـد البرزاني الشقيق الاكبر للملا مصطفى البرزاني ، والملا سليمان البرزاني ابن شقيق الملا مصطفى .

وعلمت هناك ان الخـلاف مستحكم بين البرزانيين انفسهم بالاضافة الى الخلاف القائم في حزب (البارتي) . فالاسـرة البرزانية التي يبلغ عددها حوالي (١٨) الف شخص قـد انقسمت قسمين احدهما مع الملا احمد البرزاني وابن اخيه الشيخ سليمان ، والقسم الاخير مع الملا مصطفى .

وعلمت ايضا ان احدا مـن انصار الملا مصطفى لا يجرؤ على الدخول الى برزان خوفا مـن انصار الملا احمد .

وحسبما فهمت في برزان ، فان الشيخ احمد يعتبر كبير الاسرة البرزانية وكلمته شبه مقدسة عند الاكراد لان زعامته دينية وزمنية في نفس الوقت .

الملا مصطفى يريد الانفصال

وحدثني الملا احمد عن اخيه الملا مصطفى بقوله : انه رجـل خبيث يقول بلسانه ما ليس في قلبه . فهو قد اتفق معي مرات عديدة على الكف عن القتـال ولكنه لم يكن يحقق ما يتعهد به امامي وامام زعماء القبائل .

وسالت الشيخ احمد ان كان الملا مصطفى يريد الانفصال عـن الجمهورية العراقية ، فاجاب ان اخلاقه ليست فاضلة وهـو يقصد دائما اشعال الفتنة وبث القلق في كل ارض ينزل فيها . وعليه فان قوله بانه لا يريـد الانفصال قول كاذب .

وسالت الشيخ احمد البرزاني ما دليل ذلك عندك والناطـق باسم الملا مصطفى ، شـوكت احمد العقراوي ، قد صرح في القاهرة بان البرزاني لا يريـد القتال ولا الانفصال ؟

ورد الشيخ احمـد على سؤالي بقوله : ان وعوده هذه يقصد منها الوصول الى اغراض معينة . انه رجل لا يؤتمن . هل تعرف انه على خلاف مـع ولديه عبد الله وادريس اللذين هجراه وتركا القرية التي يقيم فيها (رانية) الى قرية اخرى ؟ فالذي يكون من هذا النـوع يتحدد سلوكه من خلال تصرفه مع الناس ومع اقربهم اليه

وسالته : لو قامت دولـة كردية فهل تعتقد انها قادرة على الاستمرار .

لن تقوم دولة كردية

واجاب بقوله : لا اعتقد ذلك ، ولا اظن انها تستمر اكثر مـن ثمانية ايام . انا كردي واعرف الاكراد . ان زعماء الاكـراد يحركهم طمع الرئاسة وسـوف تقوم الحرب بينهم لو صارت لهم دولة . وانا شخصيا : لو قامت دولة من هذا النوع ، سوف امر كل البرزانيين بالرحيل عنها .

المـلا مصطفى
يصطاد الخنازير

وطرت بعد ذلك الى «رانية» مقر الملا مصطفى وحاولت ان اقابله . الا ان الذين في بيته ابلغوني انه في صيد الخنازير لان موسم الصيد الحالي في شمال العراق من احسن المواسم التي تكثر فيها الخنازير البرية والوعول . وقال لي احد حراس منزله ان الملا مصطفى ينتهز فرصة الهدوء الحالية ليقضي وقته في الصيد .

الســلام يعم المنطقة

وقد تاكدت بنفسي ان السلام يعم المنطقة الشمالية من العراق وانه ليست هنالك حرب بين العرب والاكراد . ودليل ذلك اننا تجولنا في كل المناطق الكردية من اقصاها الى اقصاها حتى وصلنا راوندوز على الحـدود الايرانية العراقية .

اما ما تذكره بعض الصحف حول الحرب : فلا يعدو كونه ضربا من الاختلاق والتهويل . والذي يحدث احيانا ليس الا اعتداءات فردية يقوم بها بعض العصاة الذين يسلبون المسافرين ولا يحدث ذلك الا نادرا شان كل منطقة قبلية في العالم .

استعدادات كاملة

ومن مشاهداتي في الشمال ادركت ان استعدادات الجيش في المنطقة كاملة في المجالين البري والجوي . فثمة فرقتان من الجنود من كافة الاسلحة تسيطر سيطرة كاملة على المنطقة . وقد رايت الجنود العراقيين في اقاصي الشمال وعلى الحـدود الايرانية ـ العراقية المشتركة .

ومن جهة اخرى : فقد رايت في « رانيه » مقر الملا مصطفى البرزاني نفسه السلطه العراقيه كاملة . فهناك مخفر للشرطـة وادارة للتجنيد وغيرها مـن ادارات الدولة .

بدون تعليق

البارزاني وحزبه كما يصفها سكرتيره

نص رسالة حبيب محمد كريم تالباني سكرتير العام لحزب الملا البارزاني مرسلة بتاريخ ١٩٦٤/٥/١١ الى السيد الاسعد خارج العراق .

لبنان

١١/٥

... أسير و تحقيق وتنفيذ المطالب ... يكون ... على ...

لذلك ... تبين ... الاسبوعين ... أخرى ...

يكون ... هذا ... على الأغلب

... [illegible] ...

[illegible]

... يشتمل على

[illegible]

... على ...

الشورة ... لذلك ...

... الشعب الكردي ... الحكومة ...

الوقت الحاضر ـ على أساس أنه ... الحكومة ... الوقت

... والحكومة ... تقوم ... بذلك ...

الى تحقيق ... عن طريق الرشوة والمال ...

احتمالات الاصطدام موجودة ... من الكذب والخداع ...

أما عن أوضاع الداخلية الخاصة فلا تزال كما يقول المثل الكردي

(كر له كه كه وتره وكوشه لركه وراوه) فإن البارزاني ...

من السلطة والمتأخرين ... والاشتراكيين ... والحزب

والعناصر المدركة الواعية ... وهو ...

... الرجعية الاقطاعية متفق على مجموعة من الاجراءات بالتعاون مع

الحكومة وأن تواترت هجمات الحزب وفروعه وتحمل الانصار

البارزانيين وتجرد الكوادر من أسلحتهم ...

... ـ ... ـ ومن خطة تهدف الى تكوين حزب

... يكون أداة ... بيده ...

... ـ ... ـ ...

... ومن ... وعلى التوالي ...

... وقد تم التوصل ... الى نوع من الاتفاق ...

... الى تحقيق ... الى ... عدم ...

... المؤتمر الحزب الذي ... يلتزم ...

الاتفاقية . أما الانصار فإن ... منهم ...

قوات المسلحة ... والتي ...

منهم بالبارزاني ... بين ٥٠ ـ ٦٠٠ مسلح

... في الوقت الحاضر خاصة بعد صدور الدستور المؤقت

وقد ... أعتبرنا هيئة المراقبة والتفتيش العليا ـ ...

بجانب أحدة من جميع الاطراف ... اجراء انتخابات عامة

تحت اشرافنا في جميع فروع الحزب لانتخاب ...

ومندوبي المؤتمر العام وقد وافق الطرفان على ذلك

-٢-

الا انني اعتقد ان صاحبنا سوف لا يلتزم بهذا الاتفاق ...

... منذ مدة ... مجموعة ...

... بالواجب ...

ملاحظة

يتبع ... بارزاني ...

... من كوادر ومسؤولي الحزب ...

... على ...

٤٦ من ... الحزب . ... التحقيقات ...

... الرئيس ...

أقانون انتخاب ام قانون تعيين ؟

خەبات

لا ضمان لصيانة الاستقلال والوحدة الوطنية والاستقرار والاتحاد الا بالديمقراطية . ولا ديمقراطية بدون الحياة البرلمانية والحريات العامة وبدون حل عادل للقضية الكردية على اساس الحكم الذاتي .

الطلبة الاكراد في اوربا يساندون قيادة البارزاني ويستنكرون اعمال الزمرة الخائنة

الافتتاحية

أقانون انتخاب أم قانون تعيين ؟

ما رأي السيد وزير الدفاع ؟

قبض بدر الدين علي !!!

القضية الكردية في صحافة العالمية

فصيل آخر من الملتحقين

سؤال وجواب مع عصابة الطالباني الخائنة

مناقشة مفتوحة حول الكادر

كلمة حول الكادر الحزبي

رأي حول مقال

الافتتاحية - بقية

سؤال وجواب مع عصابة الطالباني - بقية

مناقشة مفتوحة - بقية

ما رأي السيد وزير الدفاع - بقية

كلمة - الطلبة الاكراد في اوربا

كونفرنس حزبنا الديموقراطي

خه بات

النضال

في خدمة الشعب

قرارات وطنية هامة يتخذها الكونفرنس

الوحدة الوطنية

كونفرنس يثمن جهود الرئيس عارف

لانهاء حرب اقتتال الاخوة ويؤيد المواقف الوطنية لوزارة ناجي طالب

بقية الافتتاحية

بقية الوحدة الوطنية

جبهة الاتحاد الوطني ضرورة تاريخية ونهجنا العملي لتحقيق الوحدة الوطنية

البارتي يدعو الحكومة الى الاسراع في اكمال تنفيذ بيان ٢٩ حزيران نصاً وروحاً وسد المسالك على عملاء الاستعمار والرجعية ◊ النضال لشل محاولات الاعداء لتجديد حرب اقتتال الاخوة مهمة وطنية لجميع القوى الخيرة في البلاد

افتتاح كونفرنس البارتي

قرارات وطنية هامة يتخذها الكونفرنس

فرمان ملائي !

بقية ـ البيان الختامي

تا کەی بەیانی ٢٩ حوزەیران بە راگەیەنراوەیی ئەمێنێ ؟ !

کونگرەی حەوتەمی پارتی بەمزوانە کارەکانی دەست پێ ئەکا..

خەبات

جاریکی تر دەربارەی بەیانی (٢٩) ی حوزەیران

داواکاریکی گرنگی گەلی فرنسی بو پارەدانی ئەکوەی کورد

بانگەکی لیژنەی فرنسی هاوکاری نەتەوەی کورد

«((بانگەکە))»

نوینەرانی کونگرە ئەبی چی بکەن ؟؟؟

جاشان

کادرانی پارتی

لەم کاتەدا چە ئەرکیکیان لە کولە سەرشان ؟

الوحدة الوطنية تتطلب حلاً سلمياً ديمقراطياً للقضية الكردية

خه‌بات — النضال

الوحدة الوطنية

العمل القومي الواحد وجبهة الاتحاد الوطني

العبرة و الذكرى

ئامه‌یه‌ك له‌كامه‌ران به‌درخانه‌وه

شیعری به‌هاری ٦٦

وه‌رامی نامه‌ی جانێك له‌ پێشمه‌رگه‌ یه‌كه‌وه..

جانباب : مه‌قایس نه‌ماوه..

للعبـــــــــرة والـــذكرى ـ بقية

تتمة ـ المقال الافتتاحي

العمل القومي الواحد و جبهة الاتحاد الوطني ـ بقية

بقية ـ العمل القومي الواحد ـ

اغلقوا السجون وحرروا السجناء السياسيين

وجوب اصدار عفو عام في العراق

الشيوعي والثورة الكردية

جیگیرکردنی چارەسەری ئاشتیانەی مەسەلەی کورد پیویستی سەرشانی هەموو نیشتمانپەروەریک

ژمارە (٢)
تشرینی دووەمی/١٩٦٦
سالی یەکەم

رزگاری

گوڤاری شۆرشگیری [پیشمەرگە]ی پارتی دیموکراتی کوردستان
دەنگی پیشمەرگەی کوردستانە

جیگیرکردنی چارەسەری ئاشتیانەی مەسەلەی کورد پیویستی سەرشانی هەموو نیشتمان پەروەریکە..

پاش ئەوەی بەیانی ٢٩/ حوزەیران بلاوکرایەوە بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەی کورد بەریگایەکی ئاشتی، گەلی عیراق بەگشتی وگەلی کورد بەتایبەتی...

[illegible]

بانگیک بۆ پیشمەرگە دلسۆزەکان

[illegible]

لیکدانەوەی مەلای مزبورانە؟ یان لیکدانەوەی دیالەکتیکی؟

[illegible]

ئەگەر لەمەسالیحی مەلانەدات !!

[illegible]

ئەی ئێستە ئەڵێن چی ؟

زۆرداری هەمیش کورتە ..

فەلسەفە کوردایەتیەکانی بارزانی مەلا

احصاء موجز للفعاليات التي قامت بها فصائل الانصار الوطنية التابعة للاتحاد الوطني الكردستاني منذ تموز ١٩٧٦ الى نهاية ١٩٧٩ ضد قوات السلطة الفاشية

ــ سنة ١٩٧٦ وقعت ــ ٤٣ ــ عملية كانت خسائر العدو فيها ٥١٦ قتيلا و ٢٢٤ جريحا و ٢١ اسيرا وخسائره المادية تدمير ٥ اليات، وكانت غنائم قواتنا ١٥٩ كلاشينكوف ، ٦ رشاشة ، ٧ جهاز لاسلكي ، ٤ بندقية ، ١مدفع هاون اما خسائر انصارنا فكانت ٤٥ شهيدا و ٢ جريحا و ٩ اسرى .

ــ سنة ١٩٧٧ وقعت ــ ١٩١ ــ عمليةوكانت خسائر العدو ١٦٨٤ قتيلا و ٦٨٢ جريحا و ٢٨ اسيرا وخسائره المادية تدمير ١٢ سيارةعسكرية ، اسقاط ٥ طائرات عمودية ، حرق ١١ ماكنة ، تدمير ٢ ناقلة جنود وتدميردبابة ، وغنم انصارنا ٢١٦ كلاشينكوف ، ٤ رشاشة ، ١٢ مسدس ، ٤ جهاز لاسلكيمدفع هاون ٨٢ ملم ، ١ قناصة ، ٤ صندوق عتاد ، ١١٢ مخزن كلاشينكوف ، كاشفةالغام وخسائر قواتنا كانت ١٣٤ شهيدا و ١٠ جريحا و ٨ نصيرا وقعوا في الاسر .

ــ سنة ١٩٧٨ وقعت ٢٩٤ عملية وكانتخسائر العدو ١٦٣٤ قتيلا و ٧٦٤ جريحا و ٤٣ اسيرا وخسائره المادية اسقاط ٩طائرات عمودية ، تدمير ٧٦ سيارة عسكرية ، تدمير وحرق ٢٨ ماكنة ، تدمير ناقلة جنودوكانت غنائم قوات انصارنا ٢٢ كلاشينكوف ، ١ رشاشة ، ١٠ مسدس ، ٤ جهاز لاسلكي ،٣٣ بندقية برنو ، ٥ صناديق ذخيرة ، ١ ناظور ٢ بندقية سيمينوف ، ١ خيمة . وخسائرنا ٩٦ شهيدا و ٢٥ جريح و ١٦ نصيرا وقعوا في الاسر .

ــ سنة ١٩٧٩ وقعت ٤٠١ عملية ، خسائرالعدو فيها كانت ١٤٤٨ قتيلا و ٣٩٣ جريحا و ٢٩ اسيرا وخسائره المادية تدمير ١ مصفحة ،اسقاط ٢ طائرة عمودية ، تدمير ٤٦ سيارة عسكرية ، تدمير مدفع هاون ، حرق ٤ خيامتدمير ٣ مكائن وغنمت قواتنا ٦٤ كلاشينكوف، ١ رشاشة ، ٢ مسدس ، ٥ بندقية برنو ، ٢مدفع هاون ، ١١ صندوق ذخيرة ، ١ قاذفة ، ١٤ قنبلة . اما خسائر قواتنا فكانت ٤٦ شهيداو ٢٣ جريحا ووقوع ٧ نصيرا في الاسر .

بسم الله الرحمن الرحيم

وزارة الداخلية
مديرية الامن العامة

العدد / ٣٠٦٤ ق ٣
التاريخ / ٢٢ / ٦ / ١٩٨٣

سري وشخصي ويفتح بالذات

الى / مديرية امن منطقة الحكم الذاتي

م / رسالــه

طيا الرساله الموجهه للسيد الرئيس القائد من هذه الدائره مع ملخصها مع هوامش السيد الرئيس .

للتفضل بالاطلاع والاحتفاظ بها لديكم ..

مع التقديــر .

مديرية امن محافظة السليمانية
واردة
العدد ٢٩٩٩٢
التاريخ / /

مدير الامن العام

نسخة الى /

السيد مدير امن محافظة اربيل
السيد مدير امن محافظة دهوك
السيد مدير امن محافظة السليمانيه
السيد مدير امن محافظة التاميم

مع صورة المرفقات اعلاه لنفس الغرض اعلاه .. مع التقدير .

العدد / ٦١
التاريخ / ١٦ / ٥ / ١٩٨٢

السيد الرئيس القائد المحترم

تحيه وتقدير

سيدي

كلفت من قبل لجنة شؤون الشمال بأن اقدم تقريراً لسيادتكم عن الاحداث الاخيره التي وقعت في المنطقه الشماليه ، والاجراءات التي قمنا بها لمعالجة الموقف هناك ، واهم استنتاجاتنا .

فيما يلي الخلاصه مع أصل التقرير الذي اعددته .

نرجو التفضل بالاطلاع .. وامركم مع التقدير سيدي .

اولاً - يلاحظ تعليقنا عن [illegible] اللازم [illegible] .

ثانياً - ما هي خطة الامن ولجنة شؤون الشمال تجاه المتوقع من عودة الشغب في منطقة الحكم الذاتي ما بعده من [illegible] .

ثالثاً - تقدم الينا أسماء [illegible] في منطقة الحكم الذاتي بما لا يقل عددهم عن مائة ، [illegible] سواء كانوا مؤيدين أو معادين ؟

مدير الامن العام

١٤/٦/٩٨٢

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الامن العامة

بسم الله الرحمن الرحيم

((ملحق تابع للصفحه ٣٠ فقره ١٤))

بنود مطاليب رجال الدين التي قدموها لدى اجتماعهم بالسيد نائب رئيس الجمهوريه او بالمسؤولين في محافظة السليمانيه مع اسمائهم :-

المطاليب :

١ • اعادة الجامعه الى محافظة السليمانيه ٢ • اعادة اهالي المجمعات السكنيه الى قراهم السابقه ٣ • جعل التدريس باللغه الكرديه في المرحلتين الابتدائيه والمتوسطه ٤ • اعادة الاكراد الى محافظة التاميم وقضائي خانقين وسنجار وضم قضاء طوز الى منطقة الحكم الذاتي ٥ • الغاء المحاكم الخاصه ٦ • فتح باب المفاوضات مع المخربين ٧ • اصدار عفو عام عن جميع العسكريين الهاربين والمتخلفين عن الخدمه العسكريه وتشكيل افواج حرس حدود ضمن محافظة السليمانيه ٨ • الغاء تنفيذ التصميم الاساسي لمدينة السليمانيه ٩ • اعطاء الوظائف للاكراد في منطقة الحكم الذاتي ١٠ • تقليل القوه داخل المدن واطلاق سراح ذوي المخربين المحجوزين •

اسماء علماء الدين في السليمانيه :

١ • محمد محمد صالح (ملا دركلي) امام وخطيب جامع بشدر — ابنه هارب الى جانب المخربين وعضو لجنة الوزيم العاشر لجماعة جلال الطالباني •

يتبع ...

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الامن العامة

٢ • كمال الدين نوري — امام وخطيب جامع رابيه ٣ • شفان سعيد بابا شوخ — امام وخطيب جامع (جمال) في مركز مدينة السليمانيه ٤ • علي حسين مرزه — امام وخطيب جامع ناحية بماره ٥ • عزيز طه قادر — امام وخطيب جامع ناحية قله جولان •

هل هذه هي الاسماء التي قدمت المطاليب الى نائب رئيس الجمهورية ؟
٦/١٤

بداء التاطير على المواطن الكردي في المنطقه الشماليه يتبلــور وياخذ شكله الجديد في اعقاب اشتداد حلقات التآمر وانكشــاف خططهــا وانتقالهــا الى الواقــع على الساحه عليــا .

فالتحالف السائد بين النظامين الايراني والسوري وتاطيرهما علــى قوى التخريب الكرديــه وتحريكهــا وفق برامج واتجاهات مختلفـــه وذات ابعــاد اشد واقوى فاعليه في المحيط الكردي بالمناطق الشماليـــــه ، تلورت جليا انعكاساته في الصيغ التي القت على الساحه مؤخـــــراً . بعد دراسـة مجمل الاخبار والتقارير التي وصلت الينا مـن مـــتعددة قنوات اعطتنا مؤشراً ان الحالـه الشماليه ونفسية المواطن الكـــردي خضعت لجملـة اتجاهات تاتي في المقدمه منها تاثيرات الاحـــزاب الكرديـه المعاديـه واقاربهـا ((المسموعه من خلال ثلاثة اذاعـــات احـــدها لجلال الطالباني والاخرى لمسعود البارزاني والاخيره للشيوعيين)) بالاضافه الى اذاعتي ايران وسوريا ، سيما بعد الاعلام المكثف من قبــل كافــة الجهات المعاديـه بالاعلان عن حصول حالة من التوافق والانسجام وباتجاه تحالفي بين قوى التخريب كافه ، بالنداء لوحدة اهدافهـــا في اسقاط الحكم ، وان اختلفت اتجاهاتهـا واجتهاداتها في هذا المجال .

وانطلقت شرارة الشغب كمحاولة اولى في تركيز التآمر من قلعة دزه ومن خلال تذكيرهم بحادث قصف الجامعه التي افتعلها المخربـــون

((يتبع لطفا))

ابان التمرد في يوم ٢٤/ نيسان /١٩٧٤ .

وقد شرع المخربون مؤخرا بتوسيع نشاط فعالياتهم وكثفوا مــن تواجدهم المسلح في مناطق قريبه من مراكز المدن والقصبات والتــي كانت تعد حتى وقت قريب امنه الى حد ما وبعيده عن انشطتهــم وهذا الامر متاتي من قلـة تواجد القطعات العسكريه في المنطقه .

واضحت حالات الشغب التي برزت في المنطقـه ابتداء مــــن ٢٤/ نيسان وحتى نهايـة هذا الاسبوع ، بطابع التجمع ، والتظاهـــر والاعتصام داخل الجوامع والمدارس ، والاعتداء والتخريب المحـــدود على منشآت الدولـه وشعارات الحزب وصور السيد الرئيس القائـــد ورفع الشعارات والصاق الملصقات المعاديـه ، وانها كانت بــدون سلاح الا في حالات نادره ومحدوده جدا .

والملاحظ ان الدور في هذا التحرك اعطي النصيب الاكبر منه الى الطلبـه سيما صغار السن منهم وسكان المجمعات وبعض العاملات في المعامل الحكوميه للمشاركه في عمليات الشغب ، ويبدو لنا واضحــا ان تحريك الحالة الطفوليه ومظاهر التحدي لدى المراهقين مــــن الطلاب خاصة ، هي التي صعدت من حالات الشغب والاســتدلال السافر من الوقوف بوجه السلطات في هذا الظرف الدقيق ، وقــــد الح المخربون في دغدغة مشاعر هذه الشريحه الاجتماعيه باتجـــاه

(يتبع لطفا)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الامن العامة

قومي شوفيني ، وكذلك استثمار مشاعر بعض النسوه بهذا الاتجاه من خلال تذكيرهن بضحايا حركة التخريب والمآسي التي عاشتها المنطقه لحقب عديده من السنين ، وقد توقع المخربون ، وكذلك النسوه والشباب ان موقف الثوره سيكون ضعيفاً اتجاه تلك الفعاليات .

وان حالات الشغب هذه كانت تستهدف بالاساس جملـة غايات تأتي في المقدمة منها ما يلي :-

١. جس نبض السلطه وتوجهاتها ازاء مثل هذه الفعاليـات حاليا وفي المستقبل .

٢. خلق هزه للجبهه الداخليه في القطر خاصة وان منطقة الحكم الذاتي تعد منفذاً مهيئاً لمحاولات التخريب والاضطراب ، وهـذا التوجيه المركزي هو ما يركز ويؤكد عليه بالدرجه الاولى النظـام السوري العميل لكافة العناصر الموجهه له .

٣. رغبة قيادات قوى التخريب في فحص ومعرفة مدى امكانياتهـم في التأثير على الاوساط الشعبيه في المنطقه .

٤. التأكيد لاسيادهم وموجهيهم توجهاتهم في (التآمـر والعمل في المنطقه) لكي يرتفع رصيدهم لدى النظام السـوري العميل والجهات التي تدعمهم ، وارادوا ايضا ادراك حقيقـة (على الصعيد الفعلي) مدى تقبل المواطنين لمثل هذه الاعمـال .

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الامن العامة

ومدى التزام العناصر التي تتعاطف معهم كلاميا او شعوريا بهذا الموقف الجديد وللمواقف المشابهه لها .

٥. ارادوا جرنا الى مواقف انفعاليـه تزداد فيها اخطائنا وتكـون قراراتنا عشوائيـه غير مدروسـه ومتطيره ، لكي يصعد الموقف طوعاً من قبل سائر الناس وباتجاه عام ليشمل كل الشرائح واقل جهـد وخسائر من قبل المخربين ، وكانت قوى التخريب تحلم ان تخلـق ماسي بالرد الدالاش على التظاهرات والتجمعات ، ليحصل تمـاس منظور بين المآسي القديمه التي خلفتها الظروف السابقه في المنطقه ومآسي جديده قد تخلقها اخطائنا وعدم بصيرتنا .

وقد استثمرنا مواقف التعقل التي عولج بها الموقف لتوضيـح للكثيرين اجراءات الثوره الانسانيه وسعة صدر القياده وحكمتهـا ازاء ابناء شعبنا الكردي (كان العديدين من وجهاء المنطقـه يحبذون عدم فتح النار بالمره - بالرغم من قلته - باعتبار ان هؤلاء المتظاهرين متورطين قسراً وليس طوعا بتلك الاعمال نتيجة ضغـط المخربين وعدم تأمين الحمايه لهـم وانهم لا يزالون ابناء الثـوره الغيارى) .

٦. جاءت هذه الاحداث متزامنه مع هجمات العدو الفارسي فـي القاطع الجنوبي .

(يتبع لطفا)

٠٧ كانت غالبية حالات التجمع والتظاهر لا تتعدى تعدادها المعدديه ١٠٠ ـ ٢٠٠ شخص ، ونعتقد ان هذه النسبه كانت تستخدم كجس لمعرفة نواياها وتوجهاتها ازاءهم ، وبالرغم من ان معظمهم غير منظمين الا انهم مدفوعين بدوافع الخوف او الحقد او الثار وغيرها ٠

٠٨ بالرغم من ان التظاهرات لا تحمل اهدافا كشوفه في الظاهر وانما استغلت بدفق الثار والتغيير عما يجول في دواخل المتظاهرين بسبب فقدهم لاخوانهم او اولياء امورهم في حوادث الشمال على طول الفترات التاريخيه المنصرمه ، وكذلك تحسسهم من ترحيل ابناء القرى الى المجمعات السكنيه ، ونقل الجامعه من السليمانيه الى اربيل ٠ الا ان الحقيقه هي احداث هزه داخليه في الجبهه كما اسلفنا سابقا ، وقد يتوهم البعض ان التحرك الاخير لا يحمل اهدافا واضحه ومكشوفه ولا تعدد بعض المطالب ، الا انها كانت ضمن توقيت تآمري مدروس متزامن مع الهجوم الفارسي الذي كان من ابرز اهدافه ايجاد حاله من القلق والارباك تساعد على هز الجبهه الداخليه من خلال المنطقه الشماليه ٠

٠٩ لمسنا ان الوجهاء والوطنيين والعناصر البارزه في المجتمع الكردي

كانوا في الضد من ظاهرة الشغب _ هذه ، او غير متعاطفين معها ، الا انهم هدفا ينفردون باحد المسؤولين يعرضون مطاليب والقراحات لا تختلف عن نفس الشعارات والطوحات والذرائع التي تشبثت بها عناصر الشغب والتظاهر ذاتها ، مما يدلل على وجود تعاطف فيما بينهم ان لم يكن هنالك تنسيق مسبق في ذلك ٠

اجراءاتنــــا :

٠١ تحركنا الى مدينة السليمانيه بتاريخ ١٩٨٢/٥/٤ وبوشر بالتوجيه المركزي لمعالجة اعمال الشغب واشركنا كافة الاجهزه (عسكريه ، امنيه ، اداريه ، حزبيه) في المسؤوليه ٠

وشكلنا لجان امنيه في كل محافظات والقضاء الحكم الذاتي لمعالجة الحالات التي تقع بالتضامن والمسؤوليه المشتركه ٠

٠٢ هيئنا قوه مشتركه من القطعات العسكريه والاجهزه الامنيه والجيش الشعبي والفارز الخاصه والشرطه في المناطق التي يحتمل وقوع حوادث شغب فيها ليلا ونهارا ٠

٠٣ طلبنا تشخيص العناصر المحرضه والرؤوس المدبره لعمليات الشغب والقبض عليها ومحاولة فتح النار على تلك العناصر اثناء التظاهر مع تجنب ايقاع الخسائر بين صفوف غير المشتركين فعلا ٠

لاعتماد تلك العناصر طريقة الاختفاء بين المواطنين واثارتهم لاجهزة السلطة .

٤. منع المتظاهرين من دخول المقرات الحزبية والجماهيرية ودوائر الدولة واستخدام كل الوسائل لمنع ذلك وفتح النار عليهم .

٥. الحيلولة دون استغلال مثيري الشغب للجوامع في المنطقة وتخصيص قوة خاصة للتواجد فيها ومنع العبث بها .

٦. استخدام كافة الوسائل في تفريق المتظاهرين وفي حالة استخدام الاسلحة من قبل مثيري الشغب ضد القوة المكلفة بالواجب، فيكون الرد عليها بالمثل وبايعاز من امر القوة ، على ان لا يكون الرمي عشوائيا .

٧. الاستمرار بالتحرك على وجهاء المنطقة والموثوقين ورجال الدين والهيئات التدريسية ، ووضعهم امام مسؤولياتهم الرسمية والشعبية ، وفعلا جرى تحرك جيد في الفترة الاخيرة بمنطقة الحكم الذاتي من قبل معظم الاجهزة الحزبية والادارية والامنية ومختلف الوسائل الاعلامية ، حيث تم تحقيق لقاءات تلفزيونية مع الشخصيات الاجتماعية والدينية المؤثرة ، كما تم نشر احاديث ومقابلات في الصحف والمجلات المحلية سيما الصادرة منها باللغة الكردية لقطع الطريق على

(يتبع لطفا)

التوجهات المعادية بهذا الصدد .

٨. ابلغنا الجهات المعنية بالاتصال بنا فورا لتلقي التوجيه في حالة غموض اي موقف او حدوث اية حالة جديدة .

٩. الزمنا كافة اصحاب المحلات بفتح محلاتهم ومهما تكن الظروف وبعكسه ستتخذ الاجراءات بحقهم ، اضافة الى متابعة كافة الموظفين المتغيبين عن اعمالهم بدون عذر مشروع .

١٠. العمل على تجاوز جميع الحالات الشاذة والتي تعطي انطباع للمواطن بان الوضع غير اعتيادي ، ولتفويت الفرصة على العناصر المعادية .

١١. عززنا بعض المناطق بقوة من منتسبي جهازنا تم سحبهم من المحافظات الوسطى والجنوبية ، وبقوة اخرى من الشرطة .

١٢. تم التوجيه بانه في حالة التصدي لمثيري الشغب وقتل احدهم ينبغي ايداع جثته في المستشفى ووضع حراسة عليها ، وفي حالة تسليمها لذويه تدفن بعلم القوة المشتركة لكي لا تستغل مثل هذه الحالات سلبا ، وكذلك نبهنا من خطورة استغلال العناصر المخربة لمراسيم تشييع شهداءنا الابرار من خلال الاندساس في صفوفهم لخلق التظاهرات المعادية ، وكذا بالنسبة للتواجد اندساسهم بين صفوف المصلين في الجوامع لاثارة الشغب .

(يتبع لطفا)

١٣• التأكيد على تحديد المواقع المهمه والمنشآت الحساسه لتشديد الحراسه والمراقبه عليها ،وتشكيل دوريات مستمره في المدن لمراقبة طرق تسلل المخربين وعدم فسح المجال لهم بالوصول الى القصبات ، ونصب الكمائن في الاماكن الحيويه ليلاً ونهاراً ومراقبة العناصر المشبوهه فيها •

١٤• اوعزنا باطلاق سراح بعض الموقوفين منهم من غير المؤثرين وكذلك النسوه والاحداث والطالبات ممن اثبتت التحقيقات عدم اشتراكهم او تورطهم بشكل عرضي في اعمال الشغب ، والتنسيق امنيا مع القسم الاخر منهم •

١٥• السيطره على كافة الاجهزه الطباعيه والاذاعات المدرسيه ووضعها في اماكن امينه ومسؤولية ادارتها ، لانها استغلت من قبل المخربين عند دخولهم المدارس او الجوامع •

١٦• حاولنا قدر المستطاع عدم زج الجيش في التصدي للمتظاهرين الا في حالات الضروره القصوى ،ويكون دوره بالخلف او بنقاط السيطره وطوق المناطق المرتبه ، لان المخربين كانوا يسعون الى جر الجيش واشغاله ليكون بعيداً عن الجبهه ، ثم اننا قدرنا حالة موضوعيه الا وهي اخطاء الجندي المحتمله ربما تكون اكبر من اخطاء الجهات المختصه الاخرى ، لكون الجندي لا يجيد

(يتبع لطفا)

التعامل المرن في ظل هذه الاجواء التي تشكل حالة مفاجئه له ، وقد نوهنا بالتعويض عن قلة القطعات العسكريه وعدم رغبتنا في التوسع باشراكها ، تجاوز حالة التصور الحاصل لدى المواطنين في المنطقه الشماليه بضعف موقفنا هناك ،معتمدين على المرونه الثوريه وسرعة الحسم بالقوه المتوفره ميدانيا وانيا •

١٧• الاجراءات التي اعتمدناها كانت علميه وتتناسب مع الحاله الاستثنائيه التي عاشتها المنطقه ، وكان للتوجيه المركزي في ملاحقة الحالات التي تستجد ، دوراً مباشراً في امتصاص اية ظواهر طارئه او مواقف جديده ، وهذا ما حدى بنا الى الاعتقاد بان التوجيه المركزي والسلطه المباشره هو الصوره المثلى التي تفتقر اليها منطقة الحكم الذاتي ، والتي تتناسب مع ظروفها المعقده ، لذا يصبح من الافضل وجود عضو قياده يمتلك السلطه المركزيه في التوجيه والحسم لسائر الاجهزه العسكريه والمدنيه ، لان المواطن الكردي يرتاح كثيراً للاجراءات التي تتميز بطابع القوه والمركزيه • واننا باتخاذنا تلك الاجراءات واعتمادنا هذه التوجيه ، فوتنا على المخربين مساعيهم في زعزعة هيبة السلطه ، وخلق فجوه بين الثوره والمواطنين والمساس بكرامتهم (باستثناء الاحداث في رانيه بالذات) حيث كانت الاجراءات متأخره نسبيا بسبب اوامر قائد الفيلق الاول بعدم ضرب

(يتبع لطفاً)

هذه التظاهرات في حينها ، لاعتقاده بان معالجة الموقف بالصيغ السلميه افضل من معالجتهـا بالقوه .

اهم الملاحظات والاستنتاجات السريعه :

١. يمكن تقسيم الشرائح الاجتماعيه من خلال مواقفها ازاء احـداث الشغب الى ما يلي :ـ

أ. المواطنون الذين هم مع الثوره . وهؤلاء يعانون مـن مشكلة الخوف من تحمل المسؤوليـه ، وهم بحاجه الى تعزيـز واعادة الثقه بانفسهم وحمايتهم باستمرار ، واعطائهم دعم وزخـم متواصل .

ب. عناصر المخربين او العناصر التي تتعاطف معهم ، وهؤلاء يشكلون الخطر الرئيسي والاحتياط المضمون لتصعيد الموقـف باستمرار وبأي لحظه .

جـ. الوسط الثالث والمهم ، هم العناصر الذين ليسوا معنا ، ولكنهم بنفس الوقت ليسوا في الضد منا ، فهم يميلون للامـن والاستقرار وتجنب المشاكل ، وهذا الوسط يعد من اكبر الاوساط في عموم المنطقه ومن اخطرها ، وان المراجعه تنصب عليه بالذات ونعتقد بان هذا الوسط اذا شعر وتحسس بان اجراءاتهـا

(يتبع لطفاً)

وامكانياتها جاده وبمقدورها حمايته من المخربين ، فانه سيكون مضمون الولاء للثوره ويميل الى رجحان كفتها ، اما اذا تـرك لاسباب معينه ومتعدده تحت رحمة المخربين وتأثيراتهم ، فانه سيكون مجبراً ومضطراً لان يتجاذب ويتماشى مع المخربين (مثـل الاضراب الجماعي لاصحاب المحلات في السليمانيه صباح يـوم ٥/٨ حيث كان هؤلاء واقفين بالقرب من محلاتهم بانتظـار اجراءات حازمه من السلطه بفتح محلاتهم عنوة ، ليتخلصوا مـن ايذاء المخربين لهم في حالة فتحهم لمحلاتهم طوعا) . وللمخربين القدره في الاستفاده والتأثير على هذا الوسط من خلال جعلهم كحلقات لايصال المعلومات والتأثير على اولادهم للالتحاق بقوى التخريب او ابقائهم كمحطات لدعم المخربين ماديا او لتأميـن اختفائهم .

٢. ان المخطط المعادي فشل في ايجاد حاله من المد الجماهيري باتجاه واسع ، وان كان قد نجح في الاعلان السافر (من خـلال هذه التظاهرات) ، عن فكرة معاداة الحزب والثوره في القطر .

٣. ان ظاهرة الشغب والتخريب سيطرت واستحوذت على اهتمامـات كل الشرائح الاجتماعيه في المنطقه تقريباً وبمختلف انتماءاتها القوميه .

٤. وضح لنا ان موقف الفلاحين والعمال والموظفين وشيوخ الطـرق

(يتبع لطفاً)

الدينيه كان جيداً ، اما شيوخ العشائر فكان موقفهم افضل من الجميع حيث ابدوا استعدادهم آلينا بشكل علني لتسخير كافة امكانياتهم لخدمة الثوره والحزب ، ولمسنا منهم تعاونـــا وتجاوبا في الوقوف والتطيف ضد مظاهر الشغب والتخريب ، باستثناء عدد ليس بالقليل من رجال الدين الذين كان موقفهم متذبذبا" ومتعاطفا مع المخربين وخاصة في السليمانيه وكانت طروحاتهم تنم عن انجذاب وتاثر بطروحات قوى التخريـــب نفسها ، وتم تحت رصدنا ومتابعتنا ، وهذه ظاهـــرة طافية للنظر ودوافعها تشكل تحرك ديني جديد معادي فـــي المنطقة .

كما وان اذاعات المخربين كانت تركز بشكل خاص وعلــــى الدلائل بالذات لتحريكهم من خلال استغلال عواطفهــــم وعقويتهم .

٥. تاكد لنا ان دور المنظمات الحزبيه والاجهزه الاداريه كان ضعيفا" نسبيا ومتخلخلا" ويفتقر الى القدره القويه فـــي التاثير والحسم وتحمل المسؤوليه وامتصاص النقمه الانيـــة التي احدثتها اعمال الشغب التي تابعنا بها ، بالاضافـــة الى ان قسما من الحزبيين الاكراد ذوي الدرجات الدنيـــا

((يتبع لطفـــا))

في الحزب شاركوا في تلك التجمعات المعاديه مشاركـــة فعليه او تعاطفوا معها خفية او علانيه (رئيسة اتحاد نساء رانيه قادت احدى التظاهرات المعاديه ، ورئيـــس اتحاد نقابات عمال السليمانيه كان غير مرتاح لاجراءاتنـــا باستخدام الشده لتفريق مجموعه من العاملات المعتصمات داخل معمل تقليم التبغ في السليمانيه) .

٦. تبين لنا ان قوى التخريب (وخاصة جماعة جـــلال الطالباني) لدى تاثير فاعل على معظم الشرائح الاجتماعيه في السليمانيه وحتى داخل اربيل وحتى مع اوساط كنـــا نعتقد ان ولائها مضمون للثوره ، امثال رجال الديـــن والكسبه من خلال تاثرها بالاعلام المعادي ، والتحديـــد وتنفيذه ، واتساع نشاط المخربين وانتشارهم ، في حين انه لم تبرز مثل هذه الحوادث في دهوك لعدة اسباب اهمها التكوين العشائري في المنطقه وهيمنة المتنفذين من العشائر الموالية للسلطة على ابناء عشائرهم وضعف التنظيمـــات السياسيه المعاديه هناك قياسا" لباقي التواجد المذكوره .

٧. كان للطلاب ممن هم من ابناء محافظة السليمانيـــة

((يتبع لطفـــا)).

(سواء المتواجدين منهم في اربيل بجماعة صلاح الدين او في التأميم) ، دور اساسي في احداث اعمال الشغب والتحريض عليها ، او حتى انهم كانوا ينوون احداث مثل هذه الاضطرابات في كليات ومعاهد بغداد ، كما كان سكان بعض المجمعات السكنيه اكثر تأثرا" وقبولا لاعمال التظاهر بسبب الوعود المعسوله التي قطعتها قوى التخريب على نفسها باعادة المذكورين الى قراهم الاصليه وان اغلب المجمعات التي حدثت فيها الاضطرابات تقع ضمن قاطع السليمانيه .

٨. تأكد لنا ان امكانات المخربين عسكريا كانت محدوده بالرغم من نجاح مساعيهم في تصعيد الموقف اعلاميا ، وقد لاحظنا ان اغلب مفارزهم التخريبيه المسلحه كانت في بداية حدوث عمليات الشغب قد تم سحبها الى ايران ، وربما تكون الاسباب لاغراض عسكريه كان مخططا لها مسبقا لتأتي متزامنة مع حالة الشغب ، وبعد ذلك عادت المفارز التخريبيه الى الداخل ولم يتسنى لها دخول المدن والانتشار بشكل كبير ، واقتصر تسللها للقصبات وحتى القريبه منها ، بشكل محدود جدا وخال من امكانات التأثير عسكريا" .

((يتبع لطفا))،

٩. كانت التجمعات والتظاهرات تحصل دائما على هيئة تجمهر بعض الطلاب في المدارس والجامعات والمعاهد بتأثير اندساس بعض المخربين في صفوفهم ، او كانت على هيئة تجمع داخل بعض الاسواق والمراكز المزدحمه في المدن والمجمعات السكنيه ، وكانت غاية المخربين الاساسيه تنصب على محاولاتهم بزج جزء كبير من المواطنين في وسط عمليات الشغب لتتحمل نسبه كبيره منهم الضربات الجماعيه التي توجهها لهم اجهزة الدولة بقصد كسب عطف ومشاعر اكبر نسبه من المواطنين ، وكانوا يعتمدون في ذلك على التسلل السريع والتحرك الاني بعيدا عن اعين السلطه جهد الامكان ، وقلما افلحوا في جذب وسحب الاوساط الشعبيه الى الاشتراك في عمليات التظاهر ؛ وان كانوا قد استدرجوا بعض افراد منهم باستثناء ما وقع في بعض المجمعات .

١٠. من خلال التحقيق مع الطلاب المشاركين في المظاهرات ظهر لنا ان العناصر المحرضه والقياديه كتنظيم حزبي في صفوف الحركات التخريبيه كان ضعيفا وقليلا ، وكانوا يعتمدون اساسا على النسبه العدديه الكبيره من الاكراد

((يتبع لطفا))،

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الامن العامة

بسم الله الرحمن الرحيم

في جامعة صلاح الدين اولا " والتي طارب الـ ٥٠% من مجموع الطلاب ، والطلاب من اهالي السليمانيه ثانيا والتي طارب الـ ٥٥% منهم ، اما في المناطق المقطعه كاربيل وكركوك فقد ولت عمليات الشغب على العناصر المنظمه والمرتبطه بتنظيم حزبي ، ففي التاميم مثلا (بلغ عدد جماعة جلال ٢٤ متظاهر ، وعدد جماعة مسعود ٤ فقط) وبالرغم من تكثيف جهودهم في الاستفاده من اوساط الجماهير الا ان تظاهرهم كان مكشوفا " وتمت رصد اجهزتنا الى حد كبير ، لذلك كان رد الاجهزه عليها قوي وشديد حيث بلغ عدد الذين قتلوا في التظاهره بشكل مباشر (٦) اشخاص والجرحى (٩٥) شخصا " .

١١ لاحظنا ان الاجهزه الامنيه والحزبيه والثلاثيه والجماهيريه بالرغم من كثرتها وثقل تواجدها ، لاتملك معلومات واضحه عما يدور في اوساط الجامعه ، ويجهلون اية تقديرات ضروريه عن اوضاعها وستقبل التحرك في صفوفها ، اضافة الى محدودية امكاناتهم في اسلوب التعامل الناجح باستقطاب تلك الشريحه وتذويب تعصبها وانغلاقها ، لعداة وجود

((يتبع لطفا)) .

الجمهورية العراقية
وزارة الداخلية
مديرية الامن العامة

بسم الله الرحمن الرحيم

الجامعه في اربيل ، ولكون طلابها (من هم من اهالي السليمانيه) يحاولون نقل الصوره السيئه لاوضاع مدينة السليمانيه الى باقي مناطق الحكم الذاتي باستمرار ، حيث استغلوا يوم السبت المصادف ١ مايس بالسفر منذ يوم الخميس الى ذويهم بالسليمانيه وعودتهم اليها مشحونين ومتحولين نفسيا للتظاهر الذي بداء يوم ٢/٥ في الجامعه ، يضاف الى ذلك مارافق نقل الجامعه من السليمانيه الى اربيل من عدم انتظام الدراسه فيها وتباعد مواقع كلياتها واقسامها الداخليه وعدم وجود الاشراف على اقسامها الداخليه .

يعتقد ان بقاء الجامعه على هذه الكيفيه في استقطاب وقبول الطلبه الاكراد الراغبين بالدراسه فيها بدون ضوابط وبدون ترصين وجمع الاقسام الداخليه والاشراف عليها مركزيا ستؤدي الى تشكيل بؤرة تقلق ضاره على منطقة اربيل الحاده تاريخيا بشكل عام .

١٢ ومن الامور التي ساهمت في تأجيج الموقف الى حد ما الاجراءات الكثفه لبعض الاجهزه الحزبيه والاداريه خلال

((يتبع لطفا)) .

فترة الثلاثة اشهر المنصرمه ، عبر تصعيد مظاهر التأييد الجماهيري الواسع للثوره ، والاعلام المكثف وغير المدروس في المنطقه وخاصة السليمانيه منها ، وعدم تقدير تلك الاجهزه العاملين في استثمار المناسبات ، والتفريط المستمر في كشف العناصر الوطنيه في كل مناسبه غير ضروريه ، الامر الذي ترك انطباعا وولد شعورا لدى المخربين بأن مدينة السليمانيه فلتت من ايديهم وخرجت عن سيطرتهم ووقعت تحت تأثير سياسة الثوره ، اضافة الى ان اجواء المعركه والاعلام الحربيه والمقاومه الشديدة التي ابرزها التقدميين خلال الاسابيع الثلاثه الماضيه ، ساهمت جميعها في خلق مناخات التأثير وأثرت سلبا في تصرفات المواطنين وخاصة الشباب منهم •

١٣ من خلال متابعة وتدقيق احداث الشغب والتظاهرات وجدنا انها تحمل عدة نوايا معاديه ، تأتي في مقدمتها خلق حالات من الفوضى والارباك والتأثير على الجبهه الداخليه اولا ، وجعلها كبدايه لاعادة القتال بشكل واسع وبصيغه تمرد شامل في المنطقه ثانيا ، علما بأن هذه التظاهرات وبهذه الصيغه تعتبر حالة جديده لم تقع سابقا في المنطقـه الشماليه طيلة فترات التمرد والعمل المعادي للعصاة تقريبا •

((يتبع لطفا))•

١٤ ضرورة عزل رجال الدين عن المخربين لان المبادرات التي برزت من خلال تصرفاتهم تؤكد على وجود تحرك معادي في صفوفهم ، من خلال المطاليب والمقترحات التي قدموها للسيد نائب رئيس الجمهوريه والمسؤولين في منطقة الحكم الذاتي ، وخاصة البعض من رجال الدين الذين يعتبرون من الموالين للدوله والاصدقاء الشخصيين لبعض المسؤولين ، وما اصدار النشره التي تحمل تواقيع حركة علماء الدين الاكراد والتي يتوون توزيعها باللغتين العربيه والكرديه الا بادره من بوادر هذا التحرك المعادي في المنطقه الشماليه ، ولا يستبعد ان يجري التنسيق بينهم وبين حزب الدعوه العميل في بعض الحلقات المعينه وضمن هذه التوجهات •

وأما بنود مطاليب رجال الدين التي قدموها لدى اجتماعهم بالسيد نائب رئيس الجمهوريه او بالمسؤولين في محافظة السليمانيه (المرفقه في نهاية التقرير)•

١٥ بالرغم من ان الوضع في المنطقه يعاني حاليا من تأزم وانفعالات أقرّ المخربون في خلقها وتمكنوا من استغلالها ، فمن غير المستبعد ان يظهر الموقف مره اخرى او مرات في المنطقه وربما تتجدد هذه المشاكل والاضطرابات لتأخذ طابعا جديداً

((يتبع لطفـا))•

وابعادا خطيره ، لان المخربين والقوى المحركه لهم ومــــن يتعاطف معهم يجيدون تصعيد المواقف ، بخلق الكراهيـــــة ومشاعر العداء للثوره في نفوس المواطنين .

فاذا كانت الاجراءات السريعه والحاسمه التي هيــأت في المنطقه الشماليه ظروفا افضل في لحظات الاحتكاك ، فانهــا في تقديرنا لاتتعدى حالة السلم ظاهريا وحالة العنف باطنيــا ، وقد تنفجر في اية لحظه او ظرف مستقبلا اذا لم نستطع مراقبة الاحداث ومعالجتها بدقه والتحكم في حلقاتها المركزيه .

واننا لانستبعد ابدا اذا حدثت مستقبلا حالات اخرى مشابهه كالتظاهرات والتجمعات ان يستخدم فيها السلاح حسب المناطق التي يتواجدون فيها ، لان المعلومات المتوفره لدينــا تشير الى ان المخربين اعتبروا ان من اهم اسباب فشل وتحجيم هذه التظاهرات هو عدم حملها واستخدامها السلاح ، واذا كانت تلك التظاهرات قد اعتمدت على عفوية الجماهير فمن غيـــر المستبعد ان تعتمد التنظيم لها مستقبلا ، الا انها تبقى مرهونه بامكانياتها في التحرك داخل الاوساط الشعبيه التي تستطيع من خلالها تامين الحمايه النسبيه لها عند التحرك .

ولكننا نستطيع ان نؤكد بنفس الوقت ان المبادره لازالـــت

((يتبع لطفــــا)) .

بايدينا ولا زلنا اقوياء بالمنطقه ولا زالت جماهير شعبنا الكردي مع السلطه روحيا وفي التفكير والتصرف ، واجراءاتنا الاخيــــره ابعدت المواطن الكردي عن هذه السلبيه .

ان منطقة الحكم الذاتي تعاني من ظروف معقده ، ومتشابكــه فعلا وهي بحاجه الى بعض الحلول التي تؤدي الاجواء وتخفــف الانفعالات التي قد تسبب خلق حالات سلبيه مستقبلا ، وان الحالــه لا تحتمل في الظرف الراهن حلولا ومعالجات جذريـــه .

١٦. ان الثوره منحت ثقتها لعناصر كرديه ضعيفة الشخصيه والقابليـــة الذكاء والتأثير واسندت لها مناصب اداريه مهمه ، من خـــــلال التصور السائد بان منح الثقه لهؤلاء يحسم ولاءهم الحتمي للثوره ، في حين ان واقع الحال غالبا ما يثبت عكس ذلك ، لان الضعيف يمكن ان يقع تحت التأثيرات المعاديه ايضا ، وبذلك فاننا نفتقر في كثير من الوظائف الاداريه الى العناصر التي تتمتع بقوة الشخصيــــه حتى وان كان التعامل معها فيه نوع من الصعوبه .

١٧. لاحظنا ان الانطباع العام الذي يسود اجهزتنا في المنطقـــــه الشماليه يتسم بعامل القلق المشروع الممزوج بخيبات لامل التي احدثتها التحركات المعاديه الاخيره في المنطقه ، وفي تقديرنا ان تلك الاحداث كان لابد لها من ان تقع فعلا في ضوء المعطيه التآمريه الدوليــــة

(يتبع لطفا)

وخاصة في وقت الحرب . ولو لم يقع هذا التحرك لاستوجب منا ان نطرح سؤالا" على انفسنا الا وهو : لماذا لم تثار الورقه الكرديه في هذا الظرف ؟ واذا لم تثار بهـذا الشكل المكشوف فيعني ذلك ان هناك تحرك خفي غير مكشوف لاجهزتنا قد ينفجر في وقت لاحق قد تفاجئ به فعلا .

ولما كان وقوع هذه الاحداث قد جاء طبيعيا ومنسجما" مع التحرك المعادي العام ، اذن فلابد لنا من ان نفوت الفرصه على هـذا التحرك باسلوب سريع ودقيق لمعالجة هذه الجروح دون ان تتقرح وتترتب عليها مضاعفات قد يكون علاجها صعبا" ويحتاج الى عمليات جذريه نحن في غنى عنها بالظرف الراهن .

١٨ . الملاحظه التي بودي ان أبديها ، ان اجهزتنا وقعت تحت تاثير ذو صفحه واحده . الا وهو التركيز في الاعتقاد على ان المحرك الاساسي للمسأله الكرديه في المنطقه الشماليه هو محور سوريا ــ ايران ــ ليبيا ، وبالرغم من صحة هذا الانطباع وخطورة هذا المحور بتحركه المكشوف ، الا ان هناك جهات اخرى يجب ان لا نغفل دورها في تحريك المسأله الكرديه في هذا الظرف وبالمستقبل ، الا وهي الجهات الدوليه والعربيه المتمثله برعاياها وشركاتها ودبلوماسييها المتواجدين في القطر ، ومن خلال احتكاكهم بالاكراد المقيمين في بغداد بنسبة لا بأس بها والذين

(يتبع لطفا)

لهم اجواءهم الخاصه وعلاقاتهم الاجتماعيه المتشعبه في بغداد والمنطقه الشمالية .

١٩ . وكما اشرنا ان العناصر التي قادت التحرك في المنطقه الشماليه هم من طلاب المدارس والمتوسطات والثانويات والمعاهد والكليات ، الذين يعتبرون من جيل الثوره . فمن خلال هذا الموقف المعادي من قبلهم . لابد ان يطرح سؤالا يتبادر الى الذهن في هذه الحاله هو : هل قامت وزارتي التربيه والتعليم العالي بدورها التربوي الصحيح طيلة الفتره المنصرمه ؟ ام ان دورها كان يقتصر على تلقين الطالب دروسا" اكاديميه يودي الامتحان فيها للعبور الى صفوف اعلى ؟ ام ان التربيه الوطنيه كانت قاصره عن المحافظه على عراقية المواطن وحبه لوطنه على اقل تقدير ..

والسؤال نفسه يطرح على جهازنا الحزبي ، لكون الارقام المثبته في سجلات المنظمات الحزبيه والاتحادات الطلابيه تعطي انطباعا" لا يتناسب مع واقع الحال ، ومثال ذلك فان كلية الهندسه في جامعة صلاح الدين هي التي تزعمت الاضراب والمظاهرات ، في حين ان عدد الخليه الحزبيين والاتحاديين في الجامعه (حسب ادعاء الرفيق مسؤول الحزب في اربيل) يبلغ (٨٠٠) طالب مثبته اسماءهم في السجلات كرقم لا غير .

اذن فاين هو موقف ودور الجهاز الحزبي والاتحاد الوطني لطلبة العراق ؟ .

٢٠. الملاحظة الاخرى التي لا تقل اهمية عن الملاحظات السابقة ، هي خضوع المواطن في المنطقة الكردية الى الاعلام الاجنبي والمعادي لعدة اسباب باتت واضحة ومعروفة ، اضافة الى انتشار ظاهرة العزوف عن مشاهدة برامج التلفزيون والتعويض عنها باجهزة الفديو التي اخذت تبعد المواطن تدريجيا عن الانشداد للتلفزيون .

٢١. نرى ان من المفيد في هذا الوقت بالذات ضرورة اظهار القوة في المنطقة دون استخدامها ، ومن المناسب ايضا لهذه الظروف التقليل من حالات توقيف الافراد ، والتخفيف من بعض الاجراءات الاستثنائية في المنطقة كلما كان ذلك ممكنا ، والاكتفاء بضرب الرؤوس البارزة منهم .

وفي تقديرنا يكون من المفيد ايضا ان تقيم اجهزتنا الامنية علاقات مع قياديي/فصائل التخريب بالشكل الذي تتيح القيادة ، وتفوت عليهم الفرص باستمرار ، ومن خلال تعاملنا معهم ومعرفتنا لتوجهاتهم المستقبلية والتحكم في بعض تصرفاتهم وخلق الجفوات بين زمرهم المتصارعة .

٢٢. بلغ عدد الذين قتلوا او جرحوا في احداث الشغب كافة

(يتبع لطفا)

في جميع القواطع من قبل القوات المشتركة :

أ. محافظة السليمانية :

القتلى	الجرحى	الموقوفون
١١	٢٣	١٢٢ اطلق سراحهم عدا (٩) منهم لا زالوا في التوقيف .

ب. محافظة اربيل :

القتلى	الجرحى	الموقوفون
٧	٢٠	٢٨٤ اطلق سراحهم عدا (٢٦) منهم لا زالوا في التوقيف .

ج. محافظة التأميم :

القتلى	الجرحى	الموقوفون
٦	٩٥	١٣٥ اطلق سراحهم عدا (٧٥) منهم لا زالوا في التوقيف .

((انتهى))

ئەی کرێکاران و گەلانی زۆرلێکراوی دنیا یەکگرن:

کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان

بەرنامەی پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی

- ئازادییە دیموکراتییەکان
- گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی
- ئاواکردنەوەی کوردستان

لەلایەن دووەمین کۆنفرانسەوە پەسەندکراوە

ئاب ١٩٨٢

تێبینی:

داڕشتنی بەرنامەیەک بۆ ڕزگاری و گۆڕان و گەشە کردنی کۆمەڵ بەرەو سۆسیالیزم، بە گوێرەی هەلومەرجی تایبەتی کوردستان لەسەر بنچینەی قانون و سەرەتا گشتییەکانی مارکسیزم ـ لینینیزم، لە هەلومەرجی ئاڵۆزی کوردستان و عێراق و ناوچەکە و دنیادا .... مەسەلەیەکی گرنگ و کارێکی سەختە. چونکە نە دەرفەتی کۆکردنەوە و ئامادەکردنی ئاماری ئابووری و سیاسی و کۆمەڵایەتی ڕێکوپێک لە کۆمەڵەکەماندا هەبووە، نە لێکۆڵینەوە و تۆمەتی تێر و دەوڵەمەندیش لەوبارەیەوە هەیە ... وا بەرنامەی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان بۆ پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی لە کوردستاندا کە لەلایەن دووەمین کۆنفرانسەوە پەسەند کراوە، وەکو یەکەمین تاقیکردنەوە لەم مەیدانەدا پێشکەش بە کرێکاران و ڕەنجدەران و ڕۆشنبیرانی شۆڕشگێڕی گەلەکەمان ئەکەین.

لەبەر ئەوە داوا لە هەموو هاوڕێیانی کۆمەڵە و دڵسۆزانی جوڵانەوەی شۆڕشگێڕانەی گەلەکەمان ئەکەین کە تێبینی و ڕەخنە و پێشنیاری خۆیانمان دەربارەی کەموکوڕییەکانی ئەم بەرنامەیە بۆ بنێرن تا بتوانرێ کەلێنەکانی پڕ بکرێتەوە.

کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان

ـ ناوەند ـ

ئازادییە دیموکراتییەکان

١/١ هێنانەدی ستراتیجی ئەم قۆناغە و ئەرکەکانی ، بەبێ خستنەکاری وزەو توانای هەمو جەماوەری گەلەکەمان وە بەبێ دابین کردنی ئازادی بۆ کۆمەڵانی خەڵک وە بەبێ بونی هێزی پێشمەرگە کە پارێزەری ئازادیی و دەسکەوت و ئازادییەکانی گەل بێ ، کارێکی محالە .

٢/١ خۆشکردنی زەمینەی ژیانی دیموکراتی و ئازادی فیکر ، ئازادی ویژدان و دەربڕینی بیروباوەڕ ، ئازادی ڕۆژنامە نوسین ئازادی خۆڕێکخستنی سیاسی ، نەقابی ، کۆمەڵەی جوتیاران ، ڕێکخراوە پیشەیی و دیموکراتییەکانی خوێندکاران ، ئافرەتان ، مامۆستایان ، لاوان وە ئازادی پێکهێنانی کۆمەڵە و یانەی هونەرمەندان و ئەدیب و نوسەران و وەرزشکاران ...

٢/١ ئازادی خۆپیشاندان و مانگرتن بۆ کرێکاران و جوتیاران و کۆمەڵانی خەڵک .

١/٢ دامەزراندنی ئەنجومەنی ئاوایی لە هەمو لادێ و گوندێکدا ، وە ئەنجومەنی شار لە هەمو شارو شارۆچکەیەکدا ، بەرێگەی هەڵبژاردنی ڕاستەوخۆی سەربەست و نهێنی ، بەبەشداری هەمو ئافرەت و پیاوێکی بەرەوژوری ١٨ ساڵ ، بەبێ جیاوازی ڕەگەز و زمان و دین ، دورر لە دەستێوەردانی دەسەڵاتی مەرکەزی .

٢/٢ ئەنجومەنەکانی ئاوایی و شارەکان ، کاروباری کۆمەڵایەتی ، ئابوری ، کارگێڕی ... ، ئاوایی و شارەکانی خۆیان ئەگرنە ئەستۆ و سەرپەرشتی بەڕێوەبردن و گەشەپێدانی ناوچەکانی خۆیان ئەکەن لە چوارچێوەی پلانی گشتی وڵاتدا .

١/٣ سەرۆی شارەوانی و پارێزگار و بەرپرسو بەڕێوەبەرەکانی شارەکان بە ڕێگەی هەڵبژاردن دائەنرێن . وە لەکاتی سەرپێچی و دورکەوتنەوەیان لە بەرژەوەندی کۆمەڵانی خەڵک و لە ڕێبازی گەشەکردنی کۆمەڵایەتی کوردستان بەرەو سۆسیالیزم جەماوەری گەل بۆیان هەیە لێیان بخەن .

١/٤ ئەنجومەنی گەلی کوردستان بەرزترین دەسەڵات ئەبێ لە کوردستاندا ، بەرێگەی هەڵبژاردنی ڕاستەوخۆ و سەربەست و نهێنی ، بە بەشدار بونی هەمو ئافرەت و پیاوێکی بەرەو ژوری ١٨ ساڵ بەبێ جیاوازی ڕەگەز و زمان و دین پێک ئەهێنرێ . ئەنجومەنی جێبەجێ کردن لە لایەن ئەنجومەنی گەلی کوردستانەوە هەڵئەبژێردرێ و هەڵ ئەوەشێنرێتەوە .

١/٥ دادوەری (قضاء) سەربەخۆ و دور لە دەستێوەردانی دەسەڵاتەکانی تر ئەبێ .

١/٦ دابین کردنی مافە دیموکراتی و ڕۆشنبیرییەکانی کەمە نەتەوایەتییەکانی کوردستان و خۆشکردنی زەمینەی پاراستنی ماف و زمان و نەریتە نەتەوایەتییەکانیان .

گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی

١/١ دابین کردنی خانوبەرە، بۆ هەمو خێزانێك، بە کەمترین رادەی کرێ‌خانو بە گوێرەی دەسکەوتی مانگانەی هەر خێزانێك مەبەس ئەوەی رێگە بدرێ خاوەنێتی خانوبەرە بۆ چەوسانەوەی کرێکاران و رەنجدەرانی کوردستان بەکار بهێنرێ.

٢/١ دابین کردنی ئاو و کارەبا و تەلەفون و تەلگراف وزێراب و رێگاوبان و هۆکانی هاتوچۆ بۆ هەمو شار و شارۆچکە و ئاواییەك بە رادەی پێویست.

٣/١ دابین کردنی تیمارگە و نەخۆشخانە و دەرمانی پێویست بە نرخێکی هەرزان بۆ هەمو ئاوایی و شارێکی کوردستان و بۆ هەمو شار و ولاتەکی، پەیدا کردنی پزیشك و پەرستاری شارەزای تەندروستی و پەروەردەکردنی پەرستار و شارەزای کوردەواری بۆ خزمەتی شار و ولاتیان و گەشەپێدانی باری تەندروستی.

١/٢ دابین کردنی کار بۆ بێکاران، زامن کردنی کۆمەڵایەتی بۆ کرێکاران، و دابین کردنی ژیان و گوزەران بۆپێشمەرگە و پەك کەوتەکانیان و مسۆگەرخواردنی سەقەت و پەك کەوتەکانیان، دابین کردنی ژیان و گوزەران بۆ خێزانی شەهیدان.

١/٣ دابین کردنی خوێندن بە خۆرایی لە هەمو پلەیەکی خوێندنا بۆ هەمو خوێندکارێکی کوردستان و دابین کردنی خوێندنی ئیلزامی بۆ هەمو کور و کچێکی کوردستان تا کۆتایی پلەی سەرەتایی، وە دابین کردنی مەڵبەندی خوێندەواری فێر کردن لە هەمو ناوچەیەکدا.

٢/٣ گرنگی دان بە بەرنامەکانی خوێندن و پەروەردە، بە

جۆرێکی وەها کە لەگەڵ جێبەجێ کردندا گونجاو و جووت بێ و لە واقیع و لە ...ارەی عیلمی دانەبڕێ... هەروەها لایەنی زانستی، قبول کردنەوەی شێوازی زانستی نەکرێتە قوربانی لایەنەکانی تری. سەرجەم بەرنامە و پراکتیکی لە خزمەتی رزگاری نیشتمانی و دیموکراتی و گەشەکردنی کۆمەڵایەتیدا بێ بەرەو سۆسیالیزم.

٤ ئافرەت کەنیوەی کۆمەڵە وە دەورێکی بنچینەیی لە پەروەردە کردنی رۆڵەکانی کوردستاندا ئەگێڕێ، تا ئێستا لە بوارە جۆراوجۆرە ئابوری، سیاسی، کۆمەڵایەتییەکاندا جێگەی شایانی خۆی نەگرتوە. کۆمەڵە لەو روانگەیەوە کە ئافرەت و پیاو، دەور و کار و خەباتیان بەیەکسان تەماشا ئەکا:

١/٤ دابین کردنی ئازادی ئیش کردن لە هەمو کارێکی سودبەخش و گونجاودا، لە هەمو بوارێکی ژیانی کۆمەڵدا بەبێ جیاوازی، بە مەرجێ ئافرەت دوچاری کاری سەخت و گرانی وەها نەکرێ کە توانای جەستەیی زۆری بوێ.

٢/٤ یەکسانی ژن و پیاو لە بەرامبەر هەمو مافێکی قانونیدا.

٣/٤ ئازادی پێکەوەنانی خێزان و هەڵبژاردنی هاوسەر پاش تەمەنی ١٨ ساڵە.

٤/٤ هەوڵدان بۆ رێگە گرتن لە فرەهاوسەری.

٥/٤ یەکسانی ئافرەت و پیاو لە مەسەلەی تەڵاق و خەرجی منداڵدا.

٦/٤ چاودێری و یارمەتی دانی ئافرەتی دوگیان و دورخستنەوەیان لە کاری قورس و دابین کردنی ١٦ هەفتە پشودان بە موچەی تەواو بۆیان بەلای کەمەوە.

٧/٤ مسۆگەرخواردنی دایکی منداڵ‌بەر، هەم لە پشو پێ دان و هەم لە کەم کردنەوەی سەعات رۆژی کاردا.

١/٥ مسۆگەر خواردنی ساوایانی کوردستان و قەدەغە کردنی ئیش

کردن بەو هەرزەکارانەی کە تەمەنیان لە ١٦ ساڵ کەمترە.

٢/٨ دابین کردنی مەڵبەندی ئاگاداری کردن و بەخێو کردنی ساوایان بە رادەی پێویست.

٢/٥ ئاگاداری کردن و سەر خواردنی منداڵانی کوردستان وبەرە پێدانی ئاستی زانستی و هونەرییان و دابین کردنی باخچەی ساوایان بۆ خوێندن و خۆشی هەمو ساوایانی کوردستان بە بێ جیاوازی.

١/٦ دابین کردنی یانەی زانستی و کۆمەڵایەتی بۆ لاوانی کوردستان.

١/٧ گەشەپێدانی فەرهەنگی کۆمەلی کوردستان بە شێوەیەک کە هەم ئاودانەوەیەکی تەواوی ڕێبازی ڕزگاری ودیمەوکراتی و سۆسیالیزم بێ لە کوردستان دا، هەم زەمینە خۆشکەری هێنانە دی و دامەزراندنی بێ.

٢/٧ گرنگی دان بە ئەدەب و تەلەفزیون و شانۆ و هونەرە جوانەکان و سینەما و رۆژنامەگەری، و پەرەپێدانیان.

٣/٧ پاراستنی سامان و فەرهەنگی نەتەوایەتی و شوێنەوارە کۆنینەکان و باخەوە کۆنەکان، و هەوڵدان بۆ دۆزینەوەی باقی باخەوە و شوێنەوارە مێژوییەکان و هەوڵدان بۆ دامەزراندنی مۆزەخانەی کوردستان.

٤/٧ کۆکردنەوە و بڵاوکردنەوەی فۆلکلۆری کوردی جۆراوجۆر و پاراستنیان لە فەوتان و لەناو چون.

ئاواکردنەوەی کوردستان

– ١ –

بۆ ئەوەی ژیانی دانیشتوانی دێهات بە جۆرێکی ڕیشەیی لە هەمو ڕوییەکەوە بگۆڕێ و بنچینەکانی چەوساندنەوەی مرۆڤ لە لایەن مرۆڤەوە هەڵتەکێ و کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و پیشەسازی بۆ پێشەوە ببرێ و ژیانێکی نوێ لە دێهات دا بەدی بێ بە دامەزراندنی پلانێکی نوێ دابنرێ بۆ ئاواکردنەوە و گەشەپێدانی سەر لە نوێی گوندەکانی کوردستان بە جۆرێکی ئەوتۆ کە ئەو گۆڕانە ڕیشەییە دابین بکا بەوەی:

١ لە ناوچە دێهاتییەکاندا پلان دابنرێ بۆ دروستکردنی ئاوایی نوێی گەورە لەو گوندە بچوکانەی لە نزیک یەکن.

٢ ئاواییەکان لە شوێنی لەبار و گونجاودا بە رەچاوکردنی باری جوگرافی ناوچەکە دروست بکرێن.

٣ هەر ئاواییەک پێک بێ لە ٣٠٠ – ٥٠٠ ماڵ.

٤ لە هەر ئاواییەکیان دا ئەنجومەنێک بە هەڵبژاردنی ئازاد و نهێنی ئافرەت و پیاوی بەرەوژوری ١٨ ساڵ پێک بهێنرێ.

٥ ئەنجومەنی ئاوایی ئەرکی بەڕێوەبردنی کاروباری ناوخۆی ئاواییەکە ئەگرێتە ئەستۆ.

٦ هەر ئاواییەک قوتابخانە، چێشتخانە، جێگەی عیبادەت، تیمارگە، مەڵبەندی بەیتەری، هۆڵی کۆبونەوە، وەحدەیەکی میکانیکی (تراکتۆر، دەرلە، بەلدۆزەر، هۆفل ......) پێویستە، پرۆژەی ئاوی خواردنەوە و ئاودێران، پرۆژەی کارەبا، بازاڕ و هەندێ عارێتی بۆ دابین بکرێ.

٧ هەمو ئاواییەک مەڵبەندێکی دیفاعی زاتی لە خەڵکی

٩

چەکدارکراوی ناوچەکە تیا دابمەزرێ .

٨ ئەنجومەنی ناوایی سەر لە نوێ زەوی و زار و بوون ویاوان و جۆگا و کانیاوەکانی ناوایی دابەش ئەکاتەوە بە سەر جوتیارانی ناوایەکەدا .

٩ ئەو کەسانەی لە بریتی زەویوزار و رەز و باخی خۆیان پارەیان لە دەولەت وەرگرتوە ، ملکەکەیان ئەبێتە ملکی گشتی ناوایەکە .

١٠ زەویوزار و کانی و بوون و پاوانی ئەو جوتیار و ملکدارانەی ناوایەکان بەجێ ئەهێلن و ئەچن لە شارەکان نیشتەجێ ئەبن ، ئەبێتە ملکی گشتی ناوایەکە .

١١ گرنگی دان بە بلاوکردنەوە و پەرەو کردنی رێگەی زانستی کشتوکال لە تۆو وەشاندن و پەروەردەکردن و هەلگرتن و گواستنەوەی بەروبوم دا ، وە بەکارهێنانی کودی کیمیاوی و چارەسەر کردنی نەخۆشیەکانی کشتوکال و ماندانی جوتیاران بۆ باهێنانی رێوشوێنی نوێ .

١٢ هەولدان بۆ ماکینەدار کردنی کاروبارە جیاجیاکانی کشت و کال و دابین کردنی ماکینەی پێویست بە رادەی تەواو بۆ ئەو مەبەستە .

١٣ لە هەر ناوایەک دا بە گوێرەی ئەو کەرەسە خاوانەی تیایەتی هەول بدرێ بۆ دامەزراندنی پیشەسازی کشتوکالی (دۆشاو ، کەلوپەلی لۆکە ، رۆن ، معلبات ، کاغەز مصیر ...) و پیشەسازی حەیوانی (سابون ، کەلوپەلی چەرمین ، کەلوپەلی خوری ، کودە ئالیک ، معلبات ...)

١٤ خۆشکردنی زەمینەی پێکهێنانی کۆمەلە هەرەوەزیەکانی جوتیاران و ماندانی جوتیاران بۆ پێکهێنانی کێلگەی بە کۆمەل لەو ناوایانەدا .

١٠

- ٢ -

حکومەتی عێراق لە روانگەیەکی رەگەز پەرستانەوە بەشێکی زۆری گوندەکانی کوردستانی راگوێزاوە بە نیازی ئەوەی کوردستانی عێراق لە پارچەکانی تری کوردستان دابپرێ و یەکێتی نەتەوەیی کورد کەرت و پەرت بکا وە هەلومەرجێکی نزوار بۆ جولانەوەی رزگاری نیشتمانی و هێزی پێشمەرگە ساز بکا ، وە سەدان هەزار جوتیاری لە زەویوزاری خۆیان و لە کار و بەرهەم هێنان دور خستۆتەوە و لە ئۆردوگای زۆرە ملێ و سەربازی دا کۆی کردونەتەوە . بۆیە ئەبێ خەبات بکەین :

١ بۆ گێرانەوەی دانیشتوانی دێهاتە چۆلکراوەکان بۆ شوێنەکانی خۆیان .

٢ لە سەرانسەری ناوچە راگوێزراوەکان دا ئاوایی نوێی گەورە دابمەزرێ کە پێک بێ لە ٣٠٠ ـ ٥٠٠ مال بە بێ ئەو رێوشوێنانەی بۆ ئاوایەکانی تر دانراون .

٣ بۆ پەرەپێدان و فراوان کردنی سەرچاوەکانی ئاو و جۆگا و سود وەرگرتنی زانستی و نوێ لەو سەرچاوانە .

١/٣ دروستکردنی بەستی ئاو لە سەر روبارە بچوک و گەورەکان کە هەم بۆ ئاوداشتنی کشتوکال سودی لێ وەربگیرێ وە هەم بۆ دامەزراندنی ئیستگەی کارەئاوی ، بۆ دابین کردنی کارەبا بۆ ناوچە جیاجیاکانی کوردستان .

٢/٣ دروستکردنی ئەستێلی گەورە بۆ کۆکردنەوە و هەلگرتنی ئاوی زستانە لەو شوێنانەدا کە ئاوی زۆری تیا کۆ ئەبێتەوە .

٣/٣ گرنگی دان بە هەلکەندنی بیری ئیرتوازی .

١/٤ گرنگیدان بە دامەزراندنی پیشەسازی کشتوکالی و کردنەوەی کاێگەی بچوک بۆ ماندان و گەشەپێدانی بەرهەمی کشتوکالی پیشەسازی حەیوانی بۆ ماندان و گەشەپێدانی سامانی ئاژەلی و ماندانی خەلکی دێهات بۆ بەخێوکردنی ئاژەل .

١١

١/٤ دامەزراندنی ... هوشیارکردنەوەی
ری بەهاندانی جوتیاران لە بەکارهێنانی رێوشوێنی
کەرەسەی نوێ و زانستی کشتوکال دا .
٢/٤ گرنگی دان بە زیادکردن و پەرەسەندنی رەز وباخ وبیستان
وە بەرێوەبردنی زانستی پەروەردەکردن و پارێزگاری یان .
٤/٤ گرنگیدان بە پەیتوکردنی باڵندە و پڕۆژەی (دواجن) .
٥/٤ هەوڵدان بۆ بەکارهێنانی رێوشوێنی زانستی لە بەخێو
کردنی هەنگ و پەرەپێدانی دا .
٦/٤ پاراستن و سود وەرگرتنی زانستی لە جەنگەل .

- ٢ -

گەشە پێدانی پیشەسازی لە کوردستان دا ، لە توانای مرۆیی
و سامانی سروشتی و کشتوکال و ئاژەڵداری و رادەی کەڵەکەبوونی
سەرمایەوە دەست پێ ئەکا ... لە پیشەسازی سوک و تایبەت
بە دابین کردنی پێویستیەکانی ژیان و گوزەرانی خەڵک بەرەو
پیشەسازی ناوەنجی و ئەنجا قورس .
١/١ گرنگی دان بە پیشەسازی کشتوکاڵ و پیشەسازی ئاژەڵ بە
شێوەیەکی فراوان .
٢/١ گەشەپێدانی پیشەسازی گۆڕینەوەی ماددەی خاوبەرە (المواد الانتقائیة)
کە هەم کەرەسە سەرەتاییەکانی لە کوردستان دا زۆرن ، هەم
ئاوەدان کردنەوەی وڵات و گەشەکردنی هاونیشتمانی پێویستی
بەو جۆرە کەرەسەیە زۆرە ، دابین کردنیشی باری خەرجی
وڵات سوک تر ئەکا .
٢/١ دامەزراندنی کارگەو پڕۆژەی پیشەسازی کشتوکاڵی وحەیوانی
و مەعدەنی لە نزیک مەڵبەندەکانی خۆیانەوە .
١/٢ کوردستان وڵاتێکە سامانێکی ژێرزەمینی زۆری لە پەترۆڵ
و گازی سروشتی ، خەڵوزی بەردین ، ئاسن ، مس ،
فۆسفات ، گۆگرد ، جیراسوم ... وهەیە ، بۆیە ئەبێ
گرنگییەکی تایبەتی بدرێ بە پیشەسازی دەرهێنانی ئەو
کەرەسە ژێرزەمینیە ، بە مەرجێ بەرادەی پێویست و
دەرهێنانی لە سنوری پێویستیەکانی گەشەکردن و پێشکەوتنی
کۆمەڵ تێپەڕ نەکا .

٢/٢ دابین کردنی تۆڕێکی رێگاوبانی هاتوچۆ بۆ جێبەجێ کردنی
هێنان و بردنی پێویستیەکانی گەشەکردنی کشتوکاڵ و
پیشەسازی و بازاڕ و بازرگانی .
٢/٢ گرنگی دان بە پیشەسازی ئاسن و سەر و گۆگرد و پیشەسازی
پەترۆکیمیاوی و دابین کردنی پێویستیەکانی پڕۆژەی گەورە
و قورسی پیشەسازی لەو بوارانەدا ، وکەڵک وەرگرتن بۆ
مەبەستی سەرکەوتنی ئەو پڕۆژە گەورانە لە باشترین جۆری
تکنۆلۆجیا و شارەزای بێگانە .
١/٣ دانانی نەخشەیەکی رێکوپێکی مەرکەزی بۆ هاوتاکردنی پیشە
سازی سوک و ناوەنجی و قورس جیاجیا ئەرا مۆش کردنی بناغە
یەکی پیشەسازی ئەوتۆ کەدا مەزراندنی سوسیالیزم ئاسان
بکا .
٢/٣ هاندان و بەگەڕخستنی هەمو وزە و سەرمایەیەکی نیشتمانی
لە پێناوی گەشەپێدانی ئابوری دا .
٣/٣ پەروەردەکردنی کادری هونەری شارەزا لە هەمو ئاستێکدا
و سود وەرگرتنیش لە شارەزایی و تکنۆلۆجیا و توانای باش
و پێشکەوتوی بێگانەش .
١/٤ هەوڵدان بۆ دامەزراندنی بانکێکی مەرکەزی لە کوردستان
داوە پەستنەوەی بانکەکانی کەرتە ناوچەییە جۆراوجۆرە
کانی پێوەی . و جێبەجێ کردنی ئەرک و فرمانە مەسرەفی
و دارایییەکان لە رێگەیانەوە ، هەروەها رێکخستنی ئەرکی
(تسلیف)ی پیشەسازی و کشتوکاڵی و بازرگانی بەوهۆیەوە .
١/٥ پەیڕەوکردنی نەخشەیەکی دارایی ئەوتۆ کە وڵات لە گیرو
گرفتی مالی و شکست و نەتوانایی دارایی بە دوور بگرێ و
سیاسەتێکی ئابوری تایبەتی باجی ئەوتۆ کە بەهداری دووبارە
کردنەوەی دەسکەوتێکات .
١/١٠ پەیڕەوکردنی نەخشەیەکی بازرگانی ناوخۆ کە گونجاو و
هاوئاهەنگی ئابوری نێوان هەرێمە جۆراوجۆرەکان زامن
بکات .

ئەی کرێکاران و گەلانی زۆرلێکراوی دنیا یەکگرن!

کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان

بەرنامەی چارەسەرکردنی کێشەی نەتەوایەتی نەتەوەی کورد

لەلایەن دووەمین کۆنفرانسەوە پەسندکراوە

ئابی ١٩٨٢

تێبینی :

دارشتنی بەرنامەیەک ، بۆ رزگاری و گۆڕان و گەشە کردنی کۆمەڵ بەرەو سۆسیالیزم ، بە گوێرەی هەلومەرجی تایبەتی کوردستان لە سەر بنچینەی قانون و سەرەتا گشتیەکانی مارکسیزم - لینینیزم ، لە هەلومەرجی ئالۆزی کوردستان و عێراق و ناوچەکە و دنیادا ..... مەسەلەیەکی گرنگ و کارێکی سەختە ، چونکە نە دەرفەتی کۆکردنەوە و ئامادەکردنی ئاماری ئابوری و سیاسی و کۆمەڵایەتی رێکوپێک لە کۆمەڵگەکەماندا هەبوە ، نە لێکۆڵینەوە و نوسینی تێر و دەوڵەمەندیش لەو بارەیەوە هەیە ... وا بەرنامەی کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نەتەوایەتی نەتەوەی کوردە کە لە لایەن دوەمین کۆنفرانسەوە پەسند کراوە .... وەکو یەکەمین تاقیکردنەوە لەم مەیدانەدا پێشکەش بە کرێکاران و رەنجدەران و رۆشنبیرانی شۆرشگێری گەلەکەمان ئەکەین .

لەبەر ئەوە داوا لە هەموو هاورێیانی کۆمەڵە و دلسۆزانی جولانەوەی شۆرشگێرانەی گەلەکەمان ئەکەین کە تێبینی و رەخنە و پێشنیاری خۆیانمان دەربارەی کەموکوریەکانی ئەم بەرنامەیە بۆ بنێرن ، تا بتوانین کەلێنەکانی پربکەینەوە .

کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان

- ناوەند -

بەرنامەی

چارەسەر کردنی کێشـــەی نەتەوایەتی

نەتەوەی کـــورد

بەشی یەکەم

کرێکارانی دنیا ، ئەگەرچی یەک ئامانجی کۆتایی و یەک دوژمنی سەرەکی هاوبەش ، لەسەر ئاستی شۆرشی سوسیالیستی جیهان یەکیان ئەخا . بەلام هەموویان لە یەک قۆناغی لەیەکچوو و وەک یەکدا روبەرووی هەمان ئەرکی راستەوخۆ نابنەوە ... لەگەل جیاوازی ئەو قۆناغە جیاجیا و ئەرک و فرمانە راستەوخۆ و جۆراوجۆرانەیدا ، دوا ئامانجی هەموویان و جولانەوەکەشیان رامالینی رژێمی سەرمایەداری و دامەزراندنی سوسیالیزمە .

مارکسیە لینینیەکان لە هەر جێگایەکی ئەم دنیایەدا بـــن هەلگری بیروبۆچون و پارێزەری بەرژەوەندی و ویستی چینـــی کرێکارن و هەلگری ئالای گۆران و گەشەپێدانی کۆمەلەکانیانن بۆ هێنانەدی ئەو ئامانجە گەورەیە کە دامەزراندنی سوسیالیزمە .

مارکسیە - لینینیەکانی کوردستانیش هەمان دەور و هەمـــان ئامانجی گەورەی کرێکارانیان هەیە ، کە بۆ پێشـــەوە بـــردنی کۆمەلە تا دامەزراندنی سوسیالیزم .

چینی کرێکار لە کوردستاندا لە چوار پارچەی وولاتێکی داگیرکراو و دابەشکراودا ئەژی کـــە :

١ بەرامبەر کێشەی نەتەوایەتی کوردســـتان ، ئامانجی هاوبەش و بەرژەوەندی چینایەتیان ، لەم قۆناغەدا ، خۆی لە رزگـــاری نیشتمانیی و ئازادی یەکگرتنەوەی نەتەوایەتی و دیموکراتـــی و پێشکەوتنی کۆمەلایەتی دا ئەنوێنێ .

٢ لە هەر پارچەیەکی کوردســـتاندا ، یەک رژێمی سیاسی خـــۆی بەسەر بەشێکی نەتەوەی کورد لەگەل بەشێکی نەتەوەیەکیتـــرە یان لەگەل چەند نەتەوەیەکیتـــر و چەندکەمە نەتەوایەتەکیتر داسەپاندوە . ولەچوارچێوەی یەکسستەمی ئابوری کۆمەلایەتـــی هەوار و ناتەبایاندا بەزۆری حوکمی دیکتاتۆری لەقالبیداون .

بۆیە چینی کرێکار لە هەر بەشێکی کوردستاندا ، ئـــەرکی هاوخەباتی و یەکێتی تێکۆشانی لەگەل کرێکـــاران و چینـــە چەوسێنراوەکانی ئەو گەلانەی لەگەلیاندا ئـــەژی ئەکـــەوێتە ئەستۆی ، ئەبێ لە هەمو سەردەمێک دا هاوکاری و پشتیوانی خۆی لە خەباتی پرولیتاریای ئەو گـــەلانە و جـــولانـــەوەی چەوسێنراوەیان ، لەپێناوی رزگـــاری و دیمـــوکراتی و ســـوسیالیزمدا جێبەجێ بکـــا .

٣ یەکگرتنی هەمو کرێکارانی سەرانسەری کوردستان لە چـــوار چێوەی یەک ستراتیجی هاوبەشدا ... وە گرێدانەوەی خەبـــاتی هاوبەش و یەکێتـــی تێکۆشـــانی کرێکـــارانی کوردســـتان لەگەل کرێکاران و کۆمەلانی هەلکی چەوسێنراوی گـــەلانی ئەو دەولەتانەی کوردستانیان بەسەردا دابەش کراوە ، ئەبێتـــە هۆیەکی کاریگەر لە پێکهێنانی جولانەوەیەکی چەوسێنراوەی مەزن و کوردســـتانیش ئەکـــاتە قەلایـــەکی چـــەوســـێنراوەی ناوچەکەدا .

هەلومەرجە بابەتی و خۆیی یەکان لە کوردستان وناوچـــەکەدا ئیمتیاهی روداوەکان و رەوتی گۆران و گەشەکردنیـــان هەمو کرێکارانی کوردستان لە بەرامبەر یەک ئەرکی مێژویـــی و راستـــەوخۆدا یەک ئەخا ، ئەویش چارەسەرکردنی تــــەواوی کێشەی نەتەوایەتی کوردە لە پێناوی تەواوکردنی ئەرکەکانـــی رزگاری نیشتمانی و پێشکەوتنی کۆمەلایەتی و درێژەپێـــدان و بەستنەوەیی بە شۆرشی سوسیالیستییەوە .

٤ لە کوردستانی عیراقدا ، کە لە ژێردەســـتی رژێمێـــکدایە سەرۆکەکەی سەرمایەداری دەولەتە ، بورجوازی بیروکراتی تیـــا دەسەلاتدارە ، لە مەسەلەی نەتەوایەتی کورد دا رەگەزپەرســـت ولە مەسەلەی ئازادییە دیموکراتیەکاندا رەفتارفاشییە .

بۆیە راماڵینی دەسەڵاتی رژێمی سەرمایەداری دەوڵەتی بۆرجوازی بیرۆکراتی لە کوردستانی عێراقدا و دامەزراندنی دەسەڵاتی دیموکراتی خەڵک ئەرکێکی شۆرشی رزگاری نیشتمانیی کوردستانە ، دەرباز بوونی کوردستانی عێراق لە چەوسانەوەی نەتەوایەتی ، زەمینەیەکی لەبار بۆ سەرکەوتنی تەواوەتی شۆرشی رزگاری نیشتمانیی خۆش ئەکا .

٥ بە درێژایی ماوەی داگیرکردن و پارچەپارچەکردنی کوردستان و دیل کردن و چەوسانەوەی نەتەوەی کورد ، کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان خەباتێکی بێوچان و پڕ لە گیانبازییان دژی چەوسانەوەی چینایەتی و نەتەوایەتی بۆ مافی رەوای خۆیان کردوە ، بەڵام هەمیشە داگیرکەرانی کوردستان بە ئاگر و ئاسن رووبەڕووی داواکانیان بونەتەوە ، بە زەبری جەنگ و بەلامارданی سەربازی سەرکوتیان کردون و بەلاماری کوردستانیان داوە ، کاولکردن و لەناوبردنیان خزاندوەتە هەمو گوند و شار و شارۆچکەیەوە ، سامان و خێروبێری وولاتەکەیان تالان کردون ، وەک هەمو داگیرکەرێک دڵیان بە تاوەدانی و سامان و مرۆڤەکانی کوردستان نەسوتاوە .

٦ کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان ، لە رووی ئەو شێوە رەفتارەی داگیرکەراندا ، لە رووی هێرش و بەلاماردانی سەربازی و لە رووی سیاسەتی تواندنەوەی نەتەوەی کورد و سڕینەوەی شوێنەواری نەتەوەیی کوردستاندا هیچ دەرفەتێکی خەباتی دیموکراتیان بۆ نەماوەتەوە ، ئەوسا ناچار بون کە پەنا ببەنە بەر خەباتی چەکدارانە و بویە خەباتی چەکدارانە بوتە شێوەی سەرەکی خەباتی رزگاریخوازانەی گەلی کوردستان .

٧ سەرەرای ئەوەی کە لە هەلومەرجی ئێستادا خەباتی چەکدار شێوەی سەرەکی تێکۆشانە ، بەڵام گۆرانی هەلومەرجی سیاسی ، ئابوری ، کۆمەڵایەتی ، و تەرازووی هێزەکان لەسەر پلەیەکی دیاریکراودا شێوەی سەرەکی و شێوەکانی تری خەبات بڕیار ئەدەن و ئەگۆرن ، وە لە هەمو حاڵەتێکدا ئەبێ لە خزمەتی پەیجهێنانی ئەرکی سەرەکی و ستراتیجی قوناغەکەدا بێ .

٨ کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان بە پێی جیهانبینی مارکسیزم-لینینیزم لەسەر بنچینەی شیکردنەوەی بزوتنەوەی بابەتی واقیعی ملموسی گەلی کوردستان و بەرژەوەندی جوڵانەوەی شۆڕشگێرانەی گەلانی ناوچەکە دژی ئیمپریالیزم بەرنامەی خۆی بۆ ئەم قوناغە دائەرێژی ، بەبێ ئەوەی رێگە بدا سیاسەتی کلکایەتی ئینتجاهە جۆراوجۆرەکانی ناو بزوتنەوەی کۆمونیستی جیهان راستییەکانی لێ تارەزوو بکساتەوە و سەربەخۆیی سیاسی و ئایدیۆلۆجی بێ لەدەست بدا .

بۆیە خۆبەستنەوە بە سەرەتا و راستییە گشتییەکانی مارکسیزم - لینینیزم و جێبەجێ کردنی خولقێنەرانەی لە هەلومەرجی دیاریکراوی کوردستاندا بەردی بناغەی سیاسەتی دروست و دژایەتی کردنی هەمو لادانێکی ریفۆرمیستی و دۆگماتیستی و تەجروبەگەری ئەبێ .

***

بەشی دووەم

١/١ کوردستان وڵاتێکی داگیر و دابەشکراوە وکورد نەتەوەیەکی پارچەپارچەکراو و ژێردەستەیە ... لە ئەنجامی دابەش کردنەوەی دنیا لە نێوان دەوڵەتە ئیمپریالیستەکان دا ، پاش یەکەمین جەنگی جیهانی بەسەر چوار دەوڵەتی ناوچەکەدا (تورکیا ، ئێران ، عیراق ، سوریا) دابەشکراوە ، هەر پارچەیەشی بە زۆر لکێندراوە بە یەکێک لەو دەوڵەتانەوە.

٢/١ داگیرکردن و دابەشکردنی کوردستان و زەوتکردنی هەموو مافە ڕەوا و دیموکراتییەکانی گەلەکەی و سەپاندنی سەخت ترین شێوەی چەوسانەوە و ئازاردانی جیناپەتی ونەتەوایەتی بەسەریدا گەورەترین هۆی پاشکەوتنی ئابووری، کۆمەڵایەتی ،فەرهەنگی گەلی کوردستانە و ڕێگەی گەشەکردنی لە هێزی بەرهەمهێنان و پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان گرتووە، بۆتە مایەی مانەوەی ئەو گەشەکردنە نائاسایییە لاوازەی کە بە درێژایی ئەو ماوەیە ڕووی داوە .

٣/١ داگیرکردن و دابەشکردنی کوردستان و پاشکەوتنی کۆمەڵی کوردستان ئەنجامێکی ئیمپریالیزمە ، بەرژەوەندی و پاش دوای ژیرکەوتنی نەتەوەی کورد و بەرژەوەندی ئەو گەلانەیە لە چوارچێوەی ئەو دەوڵەتانەدا کە بە زۆر بەخۆیان لکێندراوە، هەروەک هۆیەکی گرنگی هێشتنەوەی زەمینەی گەشەکردن و پێشکەوتنی کۆمەڵایەتییانە و هۆیەکی تا ئاستی ناوچەکە و دەستتێوەردانی ئیمپریالیزم لە کاروباری ئەو گەلانە و لە جوڵانەوەی ڕزگاریخوازانەی کوردستانیش دا .

٤/١ داگیرکردن و دابەشکردنی کوردستان و کەرت و پەرتکردنی نەتەوەی کورد نەیتوانیوە بە تەواوەتی پەیوەندییەکانی کوردستان و کۆمەڵەکەی لەیەک دابڕێ . واقیعی سیاسی ، ئابووری ، کۆمەڵایەتی تەواو جیاواز و لەیەکتر دابڕاویش پێکهێنی ،

بەڵکە ئەو سیاسەتە هاوبەش و لە یەکچووەی داگیرکەران لە دژی نەتەوەی کورد پەیڕەوی دەکەن ، چەوسانەوە وپاشکەوتنی بەسەریدا ئەسەپێنن ، نەک هەر توانای لە یەکتر ترازانی پارچەکانی نەبووە ، بەڵکە توانای تێکەڵ کردن و یەکخستنی ئەو بەشانەی کوردستانیشیان نەبووە لەگەڵ دەوڵەتە مەرکەزییەکان دا .

٢/٢ لە داگیرکردن و دابەشکردنی کوردستان و چەوسانەوەی جیناپەتی و نەتەوایەتی کورد و لە بەرپەرەکانی و جەنگی هەڵستی خەڵکی کوردستان دژی ئەو چەوسانەوەیە، لە ئەنجامی پێداویستییەکانی گۆڕان و گەشەکردنی کۆمەڵایەتیش جوڵانەوەیەکی ڕزگاریخوازانە لە هەناوی کۆمەڵی کوردستان دا پەیدا بوو ، چەندەها سەردەمی هەڵچوون و نیشتنەوەی بە خۆیەوە دیوە بە بێ ئەوەی لە بزووتن بکەوێ تا بووە بە جوڵانەوەی ڕزگاری نیشتمانیی و دیموکراتی مێژووکرد.

٣/٢ جوڵانەوەی مێژوویی هەناوی کۆمەڵی کوردستان ، ڕوو لە چارەسەرکردنی تەواو و بنەڕەتی کێشەی نەتەوایەتی کوردستانە کە پارچەپارچە ناکرێ ، و چارەسەرکردنی لە تەنیا پارچەیەکی دا مانای چارەسەری بنەڕەتی تەواو ناگەیەنێ و ئامانجەکانیشی جێبەجێ ناکات .

٤/٢ چارەسەری بنەڕەتی کێشەی نەتەوایەتی کوردستان ، بە سەربەستی نەتەوەی کورد لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیدا ئەکرێ کە ئەویش خۆی لە ڕزگاری نیشتمانی کوردستان دا ئەنوێنێ و ئەبێتە هۆی ئەوەی :

١/٤/٢ زەمینەیەکی لەبار بۆ گەشەکردنی سیاسی و ئابووری و پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی بەرەو سۆسیالیزم لە کوردستان دا خۆش بکا .

٢/٤/٢ ڕیزبەستنی جیناپەتی بە شێوەیەکی لەبارتر بڕەخسێ بۆ خەباتی خەباتی جیناپەتی و بە ئاشکرا کەوتنە سەرخاڕتی

بەرەوپێشەوەچوونی خۆی و سەرکەوتنی چینی کرێکاری بەدیهاتنی
دوا ئامانجی کرێکارانی کوردستان .

٣/٤/٢ دەسەڵات و قەڵەمڕەوی بورجوازی لەو وڵاتانەدا کە نەتەوەی
کوردیان بەسەردا دابەش کراوە لاوازتر ببێ ، هەر وەها
ئەو پایەگا و دەسەڵاتانەی پلەفیتی کە ئیمپریالیزم و هێزە
کۆنەپەرستەکانی لە ناوچەکەدا چەسپاندویانە .

٤/٤/٢ هێز و پیانۆیەکی زل بۆ دەستێوەردانی ئیمپریالیزم و لووت
زەنین لە کاروباری ئەو گەلانەدا نەمێنێ .

٥/٤/٢ گەلانی ناوچەکە لە کێشەیەکی قووڵ و کرێکارانیان لە
هاوبەشی کردن لە ئازاردان و چەوسانەوەی نەتەوەی کورد
دەرباز بکا ، هەلومەرجێکی لە بارتریش بۆ سەرکەوتنی
جوڵانەوەی رزگاری و دیموکراتی و گەشەکردنی کۆمەڵایەتی
ئەو گەلانە بەرەو سۆسیالیزم خۆش بکا .

٦/٤/٢ چارەسەرکردنی گەورەگرفتی نەتەوایەتی کورد کلیلی گرێیەکی
گەورەیە لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا ، باری ناوچەکە بە
قازانجی گەلان و هێزی سۆسیالیستی جیهان ئەگۆڕێ .

٥/٢ رزگاری نیشتمانیی کوردستان و سەربەستی نەتەوەی کورد
لە دیاریکردنی مافی چارەنووسی خۆیدا ، کە مانەیکی رەوا
و ئاسایی هەمو نەتەوەیەکی ژێر دەستە ، ئەگەر هەر
پەیوەندی بەرژەوەندی و پاشە رۆژی گەلانی ناوچەکە بە
گشتی و کرێکاران بە تایبەتی نییە ، نابێتە هۆی ناکۆکی
و ناتەبایییان ، بەڵکە هۆیەکی کاریگەر ئەبێ لە بەتین
کردنی یەکیتی تێکۆشان و هاوخەباتی و پەیمانی کردنی
یەکتری لە دژی ئیمپریالیزم و کۆنەپەرست و لە پێناوی
رزگاری و دیموکراتی و سۆسیالیزم دا .

٦/٢ جوڵانەوەی رزگاری نیشتمانیی کوردستان لە پێناوی رزگاری
و دیموکراتی و پێشکەوتنی کۆمەڵایەتیدا بەرەو سۆسیالیزم
ئەڵقەیەکی لە پسانەدن نەهاتووی زنجیری رزگاری گەلانی

رزگاریخوازی دنیایە ، ئەلقەیەکی گرنگی زنجیری سۆسیالیستی
جیهانییە ئەمڕۆ . بەهەداری کردنی کارەکەر و ڕابەرایەتی
کردنی ئەو جوڵانەوەیە لە لایەن کرێکارانەوە نوێنەرەوەی
گیانی راستەقینەی ئینتەرناسیونالیزمی پرۆلیتاریاییە
لەسەر زەمینی کوردستانەوە .

١/٣ قۆناغی خەباتی ئێستای کوردستان ، قۆناغی رزگاری
نیشتمانیی دیموکراتییە ، چونکە کورد وەکو نەتەوەیەکی
ژێردەست و پارچەپارچەکراو ، کوردستانیش وەکو
نیشتمانێکی داگیر و دابەشکراو ، جوڵانەوە مێژوویەکەی
بەرەوپێشەوەچوون و گۆڕان و گەشەکردنی لە رزگاری
نیشتمانیی کوردستان و ئازادی یەکگرتنەوەی نەتەوایەتی
و دیموکراتیدا بەرەو سۆسیالیزم ، خۆی ئەنوێنێ .

٢/٣ ئامانجی قۆناغەکە ، رزگاری نیشتمانیی کوردستان و دابین
کردنی دیموکراتی و گەشەپێدانی کۆمەڵایەتییە و بردنیەتی
بەرەو سۆسیالیزم .

٣/٣ چینی کرێکار هێزی سەرکردە و جەماوەری رەنجدەرانی
کوردستان هێزی بنچینەیی جوڵانەوەکەن .

٤/٣ هاوپەیمانیەتی کرێکاران و جووتیاران بناغەی هاوپەیمانییەکی
فراوانتری بەشی ئەوان و بورجوازی بچووکی شارەکان و
توێژی پێشکەوتنخوازی بورجوازی نیشتمانییە .

٥/٣ گورزی سەرەکی خەبات ئاراستەی داگیرکەران و ئیمپریالیزم
و نۆکەرەکانیان ئەکرێ ، لە پێناوی هێنانەدی ئامانجی
گەورەی رزگاری نیشتمانیی کوردستان و یەکگرتنەوە و
گەشەکردنی کۆمەڵایەتی بەرەو سۆسیالیزم .

١/٤ پتەو کردنی پەیوەندی هاوخەباتی و هاوکاری لەگەڵ هێزە
کوردستانییەکان دا یەکگرتنیەو لەگەڵ ڕێکخراوی (م . ل) ،
کاتێ بەتایبەتی لەبوار چەوەی ستراتیجیکی هاوبەشدا ،
و هەوڵدان بۆ گەشەپێدانی ئەو هاوخەباتییە ، ئەسەوا ن

مارکسیەلینینیەکانی سەرانسەری کوردستان بەرەو چەسپاندنی ڕەوری مێژوویی چینی کرێکار لە سەرکردایەتی کردنی خەباتی شۆڕشگێڕانەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان دا لەپێناوی ڕزگاری نەتەوایەتی کوردستان و گەشەکردنی کۆمەڵایەتی و پێگەیاندنی بە سۆسیالیزم .

٢/٤ بەهێز کردنی هاوکاری و یەکێتی تێکۆشان لەگەڵ جوولانەوەی چینی کرێکار و هێزە پێشکەوتنخواز و دیموکراتەکانی عەرەب و گەلانی تورکیا و ئێران بەگشتی و عێراق بە تایبەتی . و برایەتی و هاوکاری لەگەڵ ئەو هێزانە و کەمە نەتەوایەتیەکان . هەروەها بەهێز کردنی پەیوەندیەکان لەگەڵ هێزەکانی بەرەی سۆسیالیستی جیهاندا . لە پێناوی ڕزگاری و دیموکراتی و سۆسیالیزمدا .

ژیانی ڕێکخراوەییمان

لە لایەن ناوەندەوە دەردەکرێ

تایبەتە بۆ ئەندامان

ژ : ١٢

کۆتایی کانونی دووەمی ١٩٨٣

١٩٧

<u>تەرحیل و تەعریب و تەبعیس</u> :

٢ ترکن لە ویژدانی گەلەکەمان دا

ئەبێ ئەمساڵ پلان بۆ دەرهێنانیان دابنێین

١ بەعس وەکو جوڵانەوەیەکی نەتەوەپەرستخۆی بە خاوەنی بیر و باوەڕێکی گشتلایەنە(شمولی) دائەنێ ، ئاوات و ئارەزووەکانی باڵی نەتەوەپەرستی بەرچاو تەنگ و توندڕەوی بورجوازی عەرەب دەرئەبڕێ .

بەعس بۆ سازدان و کۆکردنەوەی خەڵک لە دەوری خۆی کەڵک لە دوا کەوتنی عەرەب و شکست و زیرکەوتنەکانی وەرئەگرێ بۆ خڕوکردنی هەستی نەتەوایەتی وگڕ کردنی دەماری ڕەگەزپازی تێیدا .

بەعس لای وایە کە پەیامێکی نەمری (ڕسالە خالدە) ی هەیە بۆ مرۆڤایەتی چونکە لە ڕووی بیروهۆشەوە عەرەب لە میللەتانی تر زیرترە ، لە شارستانێتیدا کۆن ترە ، هەر ٣ دینە ئاسمانیەکە لە خاکی ئەوانەوە داکەوتوە و لە دنیادا بڵاو بۆتەوە ، زانستەکانی دنیا هەر لە ئیزیا و کیمیا و پزیشکیەوە تاسەر فڕۆکە و مانگی دەستکرد و کۆمپیوتەر لە پێشدا ئەوان دۆزیویانەتەوە و ئەوروپا و ئەمریکا لێیان دزیون ، توانایەکی ئابوری زۆر و توانایەکی مرۆیی گەورە و سەرزەمینێکی جوغرافی پان و بەرینیان هەیە... بەو پێیە ئەتوانن ئیمپراتۆریەتێکی بەهێزی گەورە لە دنیادا پێک بهێنن .

بەعس هەمو بیر و بۆچونەکانی خۆی لە سەرچاوەی <u>ڕەگەزپەرستی</u> یەوە هەڵ ئەهێنێ ، وە هەوڵئەدا گیانی خۆبەزل زانین و بە سوک سەیرکردنی میللەتانی تر ، گیانی داگیرکرانە ، پەلامارەدرانە و دەستدرێژکەرانە ،

لەدوای خوێندنەوەی پێویستە لە بەردەمی لیژنەی کەرتدا بسوتێنرێ .

١

گیانی ترساندن و تۆقاندن ، کوشتن و بڕین و بەزۆر سڕینەوە دا نەوانەن.. لەناو گەلی عەرەبدا بچەسپێنێ ، لەمەشدا تا ئەندازەیەکی زۆر لاسایی نازی و کردەوەکانی هیتلەر و نازیەکانی ئەڵمانیا ، وە سەهیونیەکانی ئیسرائیل ئەکەنەوە .

٢ بەعس لەناوەڕاستی چلەکانەوە ، کە هێشتا جوڵانەوەیەکی بچوک بو لە سوریا وئەبویو بە حزبێکی بەهێز و هێشتا ئومێدی ئەوەشی نەبو دەسەڵاتی سیاسی بگرێتە دەست ، بیروبۆچونی تایبەتی هەبوە لەسەر (اقلیات)ی ناو (وطنی عربی)کە بە ئاشکرا لە ناملیلکەی (اهداف و غایات)دا ساڵی ١٩٤٥ نوسیویەتی . هەروەکو لە یەکەمین کۆنگرەی دامەزراندنی حزبی بەعسدا یەکێک لەو مەسەلانەی باسیان لێکردوە ، کێشەی (اقلیات) و جۆری ڕەفتارکردن بوە لەگەڵیان .

بەعس بە درێژایی تەمەنی خۆی لە نوسینەکانیدا باسی (اقلیات)ی کردوە لەوانە کورد ، وە باسی خەتەری (اقلیات)ی کردوە بۆ سەر نەتەوەی عەرەب و خاکی عەرەب و ئەندامەکانی خۆی لێ وریاکردۆتەوەکە هەوڵی <u>تواندنەوە</u> ، یا خود <u>دەرکردن</u> ، یا <u>لەناوبردنی</u> بدەن .

دوایی تریش هەمو نوسین و بۆچونەکانی هەر درێژەکێشانی هەمان بیرو بۆچونی پێشوویان بوە .

٣ بەعس بەر لەوەی خۆی بێتە سەرحوکم ، یەکێک لەو ڕەخنانەی لە حکومەتەکانی عیراق و سوریای ئەگرت جۆری ڕەفتار کردنی ئەو حکومەتانە بو لەگەڵ (اقلیات)کە گوایە حکومەتی (عەشیرەتی)ن و (نەتەوەیی) و (نیشتمانی) نین چونکە وەکو پێویست خۆیان خەریک ناکەن بە سەرکوتکردنی کورد و تواندنەوەیەوە .

بەعس پێش ئەوەی بێتە سەر حوکم ئەندامەکانی خۆی وا فێرکردبو لە هەر کوێیەکی کوردستاندا کار بە دەستبو ، چی لەدەس هات بۆ جێبەجێ کردنی بۆچونەکانی بەعس دژی (اقلیات) بیکات . (بڕوانە بەرگەکانی کتێبی نضال البعث ـ بڵاوکردنەوەی دارالطلیعە ، کە دەیان بەڵگەی لەو بابەتەی تێدایە) .

کاربەدەست و ئەفسەرە بەعسیەکان لە ناوچەکانی جزیرەی کوردستانی

٢

سوریا ، وە کاربەدەست و ئەفسەرە بەعسیەکانی عیراق لە موسڵ و بادینان و کەرکوک و خانەقین ... پێش ئەوەی بێنە سەر حوکم هەرچی بەکیان لە دەس هاتبێ بۆ ئەنگ پێ هەڵچنین و ئازارنانی کوردەکانی ئەو شوێنانە و دەرکردن و دورخستنەوەیان درێغی یان نەکردوە .

٤ (محمد طلب هلال) کە ئەفسەرێکی بەعسی بو لە سوریا کتێبێکی لە سەر جۆری تواندنەوە و لە ناو بردن و دەرکردنی کورد لە سوریا نوسیبوە لە دوایی دا بو بە بنچینەی سیاسەتی حکومەتی سوریا لە مەسەلەی کوردا لە سوریا .

بەو پێیە لە دوای ١٩٦٣ وە پشتێنەی سەوز (الحزام الاخضر) یان لە ناوچە کورد نشینەکانی سنوری تورکیا ـ سوریا بە قوڵایی ١٠ کم دروست کرد و زەوی و زاری جوتیار و ئاغە کوردەکانی ئەوێ یان زەوت کرد و عەرەبیان هێنا بە شوێنەکانیان .

وە سەرژمێرێکیان سازکرد بۆ ئەوەی مافی هاوڵاتی بون لە کوردەکانی سوریا بسێننەوە ، لە ئەنجامی ئەوەدا مافی هاوڵاتیتی یان لە زیاتر لە ١٢٠ هەزار کورد سەندەوە ، وە مافی خاوەنێتی زەوی و زار ، مافی خاوەنێتی خانووماڵ ، مافی خوێندن لە قوتابخانە و زانکۆ ، مافی کاسبی و کارکردن لە دائیرە و دامەزراوەکانی دەوڵەت ...ی سوری یان نەما .

٥ ساڵی ١٩٦٣ بەعس لە عیراق دا هاتە سەر حوکم .
هەروەها ساڵی ١٩٦٣ بەعس لە سوریاش هاتە سەر حوکم .
بەعس لە دوای ئەوەی هاتە سەر حوکم کەوتە هەوڵی بۆ هەڵکەوت بۆچونە فیکری و تیۆریەکانی خۆی بخاتە مەیدانی جێ بە جێ کردنەوە ، لەوانە جۆری رەفتار کردن لەگەڵ (اقلیات) ی ناو (وطن عربی) کە یەکێکیان کورد بو .

٦ نیسبەتی کورد لە چاو عەرەب لە عیراق دا کە نزیکەی ٪ ی دانیشتوانی عیراق پێک ئەهێنێ ، وە قەوارەی جوغرافی کوردستانی عیراق لە چاو سەرزەمینی گشت عیراق دا ، وە هەبونی جوڵانەوەیەکی سیاسی ـ چەکداری فراوان و بەهێز لە کوردستانی عیراق دا ... ئەمانە

٣

توانیبێتی وایان دا بە کورد لە عیراق دا لە چاو سوریادا ، کە ئەگەر بەعس هەمو ئیمکانیاتی بعەری عەرەبی عیراقیش بەکار بهێنێت ، وە هێشتا ناتوانێ کورد لە ناو خۆی دا بتوێنێتەوە وە هێشتا ناتوانێ هەمو ئەرزی کوردستانی عیراق تعریب بکات .

بەعس هەوڵێکی زۆری دا بۆ ئەوەی ١ ملیۆن جوتیاری میسری بهێنێ بۆ عیراق هەروەها هەوڵێکی زۆری دا چەند سەد هەزار جوتیاری مغربی بهێنێ بۆ عیراق چونکە ئەزانێ بەو ئیمکانیاتەی ئێستا وە کوردستانی پێ توێنابرێ و کوردی پێ هەڵ ناگیرێ . لە بەر ئەوە پلانی خۆی بۆ تعریبی کوردستان و کەمکردنەوەی ژمارەی کورد لە کوردستان دا بە جۆرێک داڕشتوە کە لەگەڵ توانای بەعسەری و ئابوری و جەنگی ... ئێستای خۆی دا بگونجێ کە بریتی یە لە :

١ـ دەرکردنی کوردە فەیلیەکان لە عیراق بە بیانوی ئەوەی کە ئێرانین .

٢ـ تەهجیری کورد لە شار و ناوچە نەوتاوییەکان و تعریب کردنیان ،

٣ـ تەهجیری کورد لە ناوچە سنورییەکان بە قوڵایی ١٠ـ ٢٠ کم بە بیانوی پشتێنەی ئەمنی (الحزام الامنی) ەوە .

٤ـ تەهجیری ئەو کوردانەی کە ناماده‌ن خۆیان بلرزێنن .

٧ بەعس لە ئەنجامی جێ بەجێ کردنی پلانی تەهجیر و تعریب و تەبعیس دا لە ساڵانی ١٩٦٨ ـ ١٩٨٢ دا نزیکەی ٢٠٠ هەزار کوردی بە بیانوی ئێرانی بونەوە لە عیراق دەرکردوە

لە ساڵانی ١٩٧٥ ـ ١٩٧٨ دا نزیکەی ٧٥٠ هەزار کوردی لە ناوچەکانی سنور تەرحیل کردوە و لە ئوردوگای زۆرە ملێ دا کۆی کردونەوە .

لە ساڵانی ١٩٦٣ ـ ١٩٨٢ دا چەن سەد هەزار کوردی تری لە شاری کەرکوک و قەزاکانی دوبز ، طوزە کۆری ، خانەقین ، ئەلعەظیم ، سەنجار ، وە ناحیەی ئەلتەئمیم ... بەرەوارە کردوە .

دانیشتوانی عیراق ئێستا ژمارەی گەیشتوتە ١٤ ملیۆن و زیاتر ، لەوە بە گوێرەی رابۆرتە نهێنییەکانی دائیرەکانی (احصائی مرکزی) نزیکەی ٤ ملیۆن و نیوی کوردە ، نزیکەی ٤ ملیونی لە سەر ئەرزی

٤

کوردستان دا ئیمتون ... بە گوێرەی ئەو پلانەی بەعس دای ناوە بۆ
تەهجیر و تەرحیل و تەسفیر و ... هێنراندنی نەخشەی نیمچەگرانی
(ـکانی) کوردستان ، تا ئێستا زیاتر لە ٢ ملیون کورد لەمەجموعی
٤ ملیون و نیو کورد بەر هاڵاوی رەگەز پەرستانەی بەعس کەوتوە و توشی
پەرەوازە بون و دەربەدەری ... بون .
ئەمەش بە رونی هەتەری ئەو گیروگرفتە دەردەخەن کە بۆ گەلەکەمان
دروست بوە ، وە گەورەیی ئەو گیروگرفتە ئەسەلمێنێ کە توشی بەعس بوە .
تەرحیل و تەعریب و تەهجیر ، ئەم ٣ وشە دەرئەچوە کە وەکو ٣ ترکی
تیژ لە ویژدانی گەلی کورد چەقیون ، لەبێ لە لایەن ئێمەوە گرنگیەکی
تایبەتیان پێ بدرێ ، نەک لە بەر ئەوەی ٣ مەسەلەی نەتەوەیی و
نیشتمانین ... بەڵکو ٣ مەسەلەن کە چارەنوسی گەلەکەمان و جولانەوە
کەی و گۆران و گەشەکردن و پێشکەوتنی کومەڵایەتی و ئابوری و سیاسی
و فەرهەنگی ... کومەڵەکەمانی پێوە بەندە پێویستە :
١ ـ ئەمەس بکەین بەکاری زانستی بۆ کوکردنەوەی زانیاری ورد وتەواو
لەسەر ئەو عوێناتەی بەر هاڵاوی رەگەزپەرستانەی بەعس
کەوتون ، بەهۆی تەسفیرەوە بۆ ئێران ، بە هۆی تەهجیرەوە لە
ناوچە ئەوتاوییەکان ، بە هۆی تەرحیلەوە لە ناوچە سنوریە
کان ؛ وە ئەو عوێناتەی تەعریب کراون
بەوردی بکەوینە بەهجوری کوکردنەوەی زانیاری وەبکردنەوەی
و لێکۆڵینەوەی و پێشنیارکردنی نەخشەی کاری سیاسی و
پێشمەرگەیی و ڕێکخراوەیی لەو ناوچانەدا ...
٢ ـ ئەمەس بکەین بە کاری عەمەلی بۆ تێکدانەوەی پلانە رەگەزپەرستی
یەکانی بەعس لە سەرانسەری کوردستان دا بە پێی ئەو زانیاری
یانەی کۆی ئەکەینەوە .
٨ . پلانی پێچەوانە بۆ تێکدانی پلانەکانی بەعس لە کوردستان دا
ڕاستە بەعس خاوەنی دەوڵەتە ، توانای پەعەری و ئابوری و جەنگی
و سیاسی و ئیملایی ... دەوڵەتی عیراقی لە بەر دەس دایە .
ڕاستە بەعس هەتا ئێستا لە ناو عەرەبی عیراق دا پێکەیەکی
٥

جەماهیری عەرەبی و عەرەبی عیراقی کردوتە ماوبەشی خۆی لە تالانکـــردنی کوردستان و ڕوتاندنەوەی گەلی کورد و لە چالاوی تەعبیرو تەعریب ...داه بەلام بەعس گیری خواردوە لە عەرێکی سەختی بڕنـــــــۆدا لەگەڵ ئێران بەلام بەعس ملیۆن ونیو کوردی بریندار کردوە و کردونی بەدوژمنی خۆی و حیزبەکەی و ڕژێمەکەی

ئێمەش گەلەکەمان نزیکەی ¼ ی هەمو دانیشتوانی عیراق پێـــک ئەهێنـــێ ٠

گەلەکەمان لە ئەنجامی بەستراوی بە عیراق و جەوساندنەوەی ســـاڵە ها ی ساڵ و بەرەوازە بونی بە سەرانسەری عیراق دا ، ئەگەر وەکـــو پێویست وریا بکرێتەوە لە خەتەری تەعبیر و تەعریب و تەسفیر و تەبعیس ، وەکو پێویست سازبدرێ و ڕێک بخرێ ، وەکو پێویست بەرنامـــەیەکـــی مەرکەزی بۆ بەگەڕ خستنیان دابنرێ ، ئەتوانێ زانیاری زۆر ورد لەسەر دوژمن و توێژە لاوازەکانی کۆبکاتەوە ، وە ئەتوانێ بەزەبەی کوشندەی لە سەرانسەری عیراق دا لێ بدا ، وە ئەتوانێ هەمو پلانەکانی تێــــک بداتەوە ٠ لە بەر ئەوە پێویستە :

آ ـ لە مەیدانی سیاسی دا هەوڵ بدەین بۆ

١ ـ وریا کردنەوەی گەلی کورد لە هەمو عیراق دا لە خەتەری تەعبیر و تەسفیر و تەرحیل و تەبعیس ... بۆ سەر بە یاجیـــە ڕۆژی گەلەکەمان و گەمەکردن و پێشکەوتنی ٠

٢ ـ وریاکردنەوەی نەتەوەی کورد لە سەرانسەری کوردستان دا لـــە چالاوی ڕەگەز پەرستانەی بەعس بۆ سەر گەلی کورد ، بە تایبەتـــی لە خەتەری چۆلکردنی ناوچەکانی نەوت و تێکدانی یەکێتـــی نەتەوەی کورد و تێکدانی قوڵایی ستراتیجی جوڵانەوەکەی

٣ ـ وروژاندنی ئەوانەی بەر تەعبیر و تەسفیر و تەعریب و تەبعیس کەوتون بۆ بە گژاچونەوەی توند وتیژی بەعس

ب ـ لە مەیدانی ئیعلامی دا هەوڵ بدەین بۆ

١ ـ تێگەیاندنی خەڵکی عیراق لە ناڕەوایی تەعبیر و تەسفیر و تەرحیل و تەعریب و تەبعیس و دەرخستنی خەتەری ئەوانە لەسەر یاعەرۆژی

عیراق

٢ ـ تێگەیاندنی نەتەوەی عەرەب لە کاری داگیرکەرانەی بەعس ـ وە بەراوردکردنی کارەکانی بەعس لەگەڵ هی ئیسرائیلیەکان لە فەلەستین ، ئیتالیەکان لە لیبیا ، فەرەنسیەکان لە جەزایر ... وە دەرخستنی خەتەری ئەوە بۆ سەر یاعەرۆژی دۆستایەتی کورد و عـــەرەب

٣ ـ تێگەیاندنی رای گشتی جیهانی لە کاری داگیرکەرانەی بەعس تـــا پشتیوانی لە جوڵانەوەی کورد بکەن دژی بەعـــس

ج ـ لە مەیدانی پێشمەرگەیی دا هەوڵ بدەین بۆ

١ ـ دەرکردنی ئەو داگیرکەرانەی بەعس لە کوردستان دا نیشتەجێی کردون ٠

٢ ـ تێکدانی ئەو گوند و پرۆژانەی بەعس بۆ حەوانەوەی عەرەب لە کوردســـتان دا دروســـتی کردون ٠

٣ ـ ترساندن و ڕاونان و دەرکردنی ئەو عەرەبانەی بەعس هێناونـــی بۆ حوکم کردنی کوردســـتان ٠

٤ ـ سزادانی ئورسی ئەوانەی تەبعیس قبول ئەکەن و دەس لەگەڵ بەعس تێکەڵاو ئەکەن ٠

٩ جۆری جێبەجێ کردنی پلانەکانی خۆمان بۆ تێکدانی پلانەکانی بەعس ، بێگومان ئەمانە ئەرکی جۆراوجۆر و فرمانی جیاوازن :

آ ـ ئەرکی کۆکردنەوەی زانیاری ئەکەوێتە ئەستۆی :

١ ـ کەرتەکانی ڕێکخستن کە هەندێ لە گوند و ناوچەکانی کەوتونـــە بەر چالاوی ڕەگەز پەرستانەی بەعس

٢ ـ ڕێکخستنی ناو ئوردوگا تەرحیل کراوەکـــان

٣ ـ ڕێکخستنی ناو فەیلیە تەسفیر کراوەکان

٤ ـ ڕێکخستنی ناو شارەکان کە بە ئازادی ئەتوانن سەردانی مەکتەبە و مەتەلەکانی حزب و ئارەیف و قلمی سری دائیرەکانی دەولەت بکـــەن

٥ ـ سەرانسەری ڕێکخستن و دۆستەکانی بۆ پێشنیارکردنی کـــــاری

پێشمەرگەیی ، سیاسی ، ئیملامی ، ڕێکخراوەیی لەو شوێنانەدا

ب ـ ئەرکی سیاسی وریا کردنەوەی گەلی کورد و تێگەیاندنی خەڵکی عیراق لە مەترسی پلانەکانی بەعس تەکەوێتە ئەستۆی :

١ ـ ڕێکخراوی شارەکان بەتایبەتی لە : (نووسینی دروشم لەسەر دیوارە ھەڵواسینی پۆستەر لە شارەکانی دەرەوەی کوردستان و دەرکردنی بەیان ، سازکردنی خۆپیشاندان و مانگرتن ، دەس وەشاندن لە داگیرکەرو نۆکەرەکانی)

٢ ـ ڕێکخراوی دەرەوەی وڵات بەتایبەتی لە (نووسینی بیرەوەرەوەی کوردی بە زمانی ئەو وڵاتانە ، سکاڵا کردن لە لای حیزب و ڕێکخراو و دەزگا جیھانییەکان ، سازکردنی خۆپیشاندان و مانگرتن بۆ ڕاکێشانی سەرنجی خەڵکی ئەو وڵاتە ، بڵاو کردنەوەی وێنە و پۆستەر ، بڵاوکردنەوەی لێکۆڵینەوەی زانستی لەسەر پلانەکانی بەعس)

ج ـ ئەرکی کاری پێشمەرگەیی دژی داگیرکەران و پرۆژە و گوندەکانی تەکەوێتە ئەستۆی :

١ ـ سەرکردایەتی بۆ تانانی پلانی دەسوەشاندن
٢ ـ تیپەکانی پێشمەرگە بۆ جێبەجێ کردنی
٣ ـ مەفرەزەکانی ناوچە بۆ لێدانی داگیرکەر و نۆکەرانی .

★ ★ ★

ئەمە نموونەیەکە لە جۆری بیرکردنەوەی بەعس لە ساڵی ١٩٤٥ دا

٢

تعاريف وثوابت

(أ)

- حزب البعث العربي هو حزب عربي [illegible]
- [illegible] العرب [illegible]
- الفكرة القومية العربية [illegible]

٣

[illegible]

بە سەرکردنەوەی بڵاوکراوەکانی پێشومان

هەمو بزوتنەوەیەکی نەتەوایەتی کە قۆناغەکانی گۆران و گەشەکردنی خۆی ئەپێوێ لە سەردەمی چینی بۆرجوازی دا ئاوەڕۆکی ڕەوا و دیموکراسی و پێشکەوتنخوازی ئەگرێت.

بزوتنەوەی نەتەوایەتی کە بزوتنەوەی چەندین چین و تاقمی کۆمەڵایەتیی جیاوازە، ئەگەرچی زادەی قۆناغی هەرەسهێنان و لەناوچونی دەرەبەگایەتی و گەشەکردنی هێزەی بەرهەمهێنان و پەیوەندی سەرمایەداری و سەرهەڵهێنان و چەکەرەکردنی چینی بۆرجوازی بە، چینی بۆرجوازی کە لە قۆناغی ژێردەستی دا، چینێکی خۆبەگژتری دژی زۆر لێکراون و چەوسانەوەیە، دژی جیاوازییە، هەڵگری ئاڵای یەکسانی و ئازادی و ژیانی دیموکراتی و مافی چارە نوسە، بە حوکمی سروشتی چینایەتی خۆی لە دوای سەرکەوتن و دەست بەسەراگرتنی دەسەڵاتی سیاسی، لە بیرو ڕاکانی خۆی هەڵئەگەڕێتەوە و بەوجۆرە لێکی ئەداتەوە و ڕەفتاری پێ ئەکات کە لەگەڵ دەسکەوتی چینایەتی خۆی دا بگونجێت.

هەر ئەو چینە بورجوازییانەی ئەوروپا بون کە گۆرانی و بەیت و بالۆرەیان بە باڵای ئازادی و یەکسانی و دیموکراسی و سەربەستی دا ئەگوت و دوایی ترین گەورەترین داو ودەزگای ئیمپریالیستییان دامەزراند و کەوتنە چەوساندنەوەی گەلانی وڵاتەکانی خۆیان وداگیرکردنی دنیا و چەوسانەوەیان.

چینی بورجوازی ئەگەر ئەوروپایی بێت، ئەگەر کورد بێت و یا خود عەرەب بێت، لەپاڵ پێناس و خاسیەتە تایبەتییەکانی خۆی دا هەندێک خاسیەت و تایبەتی گشتی هەیە کە زادەی سروشتی چینایەتی و جۆری پێک هاتن و ئازانج و دەسکەوت و بیرکردنەوەیەتی. یەکێک لە تایبەتییە گشتییەکانی چینی بورجوازی لایەنی دەستدرێژکەرانە، پەلاماردەرانە، داگیرکەرانەیە بەرامبەر گەلانی تر کاتێک کە دەسەڵات و توانای هەبو.

بۆرجوازی عەرەب کە هێشتا لە ژێر باری چەوسانەوەی ئیمپریالیزم دا

ئەینالاند، هەڵاتی ئەکرد لە پێناوی ڕزگاریی نەتەوایەتی عەرەب دا، لە پێناوی ئازادی، دیموکراتی و پێکهێنانی دەوڵەتی سەربەخۆدا.... لایەنی پێشکەوتنخواز، خۆڕەگێتر، دیموکراتی زاڵ بو. بەڵام نەتەوەپەرستی بۆرجوازی، پێش قۆناغی ڕزگاری نەتەوەیی و سەردەمی ژێردەستەیی و دیلێتی، ئاوەڕۆکێکی بەتەواوی جیاوازی هەیە لە نەتەوەپەرستی بۆرجوازی پاش قۆناغی بە دەستهێنانی دەسەڵاتی سیاسی و هاتنە سەر حوکم، هەروەکو چۆن بورجوازی تورکی پێش سەرکەوتن و بۆرجوازی تورکی پاش سەرکەوتن دوو قۆناغی جیای ئاو بزوتنەوەی نیشتمانیی تورکیا بون و دوو هەڵوێستی جیاوازیشیان هەبو بەرامبەر نەتەوەی کورد، هەر بەو جۆرە بۆرجوازی عەرەبی ژێر دەستە جیایە لە بۆرجوازی عەرەبی کاربەدەست.

بوجوازی عەرەبی کاربەدەست، ئێستا دوای ئەوەی هاتوەتە سەرحوکم پەردەی لە ڕوی خۆی هەڵماڵیوە و نیازی ڕاستەقینەی خۆی بەرامبەر گەلەکەی خۆی و نەتەوەبچوکەکانی ناودەوڵەتی خۆی دەرخستوە. لایەنی خۆڵێنیانە، ڕەگەز پەرست، پەلاماردەر و دەستدرێژی کەرانە بۆ داگیرکردنی زەویوزاری نەتەوەکانی تر و دەستگرتن بە سەر سەروەت و سامانی مادی و بەهرەی باندا، بۆ دەستگرتن بەسەر کەرەستەی خاو وە بازاری ساغکردنەوەی کەلوپەل و دەستی کاری هەرزانیان دا زاڵ بو، بەسەر لایەنە خۆڕەگێترە پێشکەوتنخواز و دیموکراتییەکانی دا، کە ئەمەش زادەی سروشتی چینایەتی خۆیەتی کە تەماحکار و چاوچنۆک و چڵێسە.

***

یەکێتی نیشتمانی کوردستان

الاتحاد الوطني الكردستاني

PATRIOTIC UNION of KURDISTAN

(المكتب السياسي)

الى الاخوان و الرفاق الأعزاء ....

يتشرف المكتب السياسي للاتحاد الوطني الكردستاني بإهدائكم تحيات النضالية الثورية ويرى من المفيد و الضروري عرض الحقائق التالية عليكم :

اولاً عندما تأسس الاتحاد الوطني الكردستاني لقيادة الحركة التحررية الكردية على نهج نضالي جديد ، بعد انهيار القيادة البارزانية العميلة للاستعمار وللصهيونية و للرجعية . نهج النضال الثوري ضد الاستعمار والصهيونية والدكتاتورية الحاكمة في بغداد وحدد شعارها الأساسي بالاستقلال الوطني للعراق والديمقراطية لشعبه والحكم الذاتي الحقيقي لكردستان العراق . كان الحزب الشيوعي العراقي يشترك في الحكومة الفاشية العراقية بوزيرين و يبني شعاره الاساسي على اعتبار الحكم البورجوازي البيروقراطي العراقي المعادي للشعب و للطبقة العاملة و سائر الكادحين عموماً . حكماً ثورياً تقدمياً سائراً نحو بناء الاشتراكية في العراق . لقد كان الشعار الرئيسي لمؤتمره الاخير " تعميق المسيرة الثورية للعراق نحو بناء الاشتراكية في البلاد " - و بقيادة حزب العفالقة الفاشي طبعاً ! و مع أن الحزب الشيوعي العراقي كان يتحمل قسطه من المسؤولية في الحكم بحكم مبدأ التضامن الوزاري و بحكم دفاعه عن النظام و اشتراكه فيه ، الا أن الاتحاد الوطني الكردستاني قدم مذكرات و رسائل عديدة الى قيادته طالباً منها التعاون والالتفات الى وضع الشعب الكردي المأساوي .

ثانياً عندما اعلن الاتحاد الوطني الكردستاني الكفاح المسلح في الكردستان العراق عام ١٩٧٦ وباسم المعارضة الوطنية والتقدمية العراقية ، باعتبار هذا الكفاح المسلح بداية للثورة العراقية الديمقراطية المندلعة في كردستان ، كان الحزب الشيوعي العراقي يشترك في المؤسسات الكارتونية للحكم الذاتي المسخ الذي كانت الحكومة العراقية تمارس تحت يافطته سياسة التعريب و "التبعيث" و التهجير بحق مئات الألوف من الفلاحين الأكراد اذ أحرقت و سحقت من الوجود اكثر من (١٢٤٢) قرية كردية في كردستان العراق و هجرت (٢٢٥) ألف مواطن كردي من هذه القرى - و كان قرار التهجير و تدمير القرى قد عرض على ما سمته الحكومة الفاشية " بالجبهة الوطنية والقومية التقدمية " التي كان الحزب الشيوعي طرفاً اساسياً فيها .

و على الرغم من المسؤلية الجسيمة التي تتحملها قيادة الحزب الشيوعي العراقي من السياسة الشوفينية الرسمية ضد الشعب الكردي ، فأن فصائل الانصار [illegible] العاملة بقيادة الاتحاد الوطني الكردستاني قد مارست سياسة ودية مع [illegible] و ذلك في الوقت الذي كانت قيادة الحزب الشيوعي قد اصدرت تعليماتها اليهم [illegible] الانصار و المناضلين و باخبار السلطات الفاشية بتحركاتهم و بشن حملة [illegible] ضد الثورة العراقية الديموقراطية المندلعة في كردستان . لقد وصلت [illegible] المركزية و جريدة الحزب الشيوعي المركزية هذه الثورة بفئة رجعية تدبرها الأوساط الاستعمارية و الرجعية المعارضة للعراق - و تقصد بها سورية [illegible]

ثالثاً عندما ساءت العلاقة بين الحكومة الفاشية والحزب الشيوعي العراقي و طردت الفاشية من حكومتها المركزية و مؤسسات الحكم الذاتي المسخ و من جبهتها اللاوطنية بعض الوزراء والعديد من الشيوعيين و باشرت بمطاردة كوادرهم و اعتقال اعضائهم بادر الاتحاد الوطني الكردستاني الى ايواء الشيوعيين و حمايتهم في المناطق المحررة بدماء شهدائه الابرار . و بجهود الاتحاد الوطني الكردستاني و منظماته و في قواعد انصاره الثوار تم تخليص المئات من الشيوعيين من الموت و حمايتهم - كما قدم الاتحاد الوطني الكردستاني لهم المساعدات المالية و العسكرية والتموينية . فقد قدمنا لهم عشرات القطع من الأسلحة التي كنا في أمس الحاجة اليها و قدمنا لهم ما يكفي لاعاشتهم شهورا عديدة .

كما اقترحنا عليهم مجددا جبهة كفاحية للقوى اليسارية تكون أساس التحالف الوطني العريض . ولكن قيادة الحزب الشيوعي رفضت عرضنا هذا بسبب معارضتها لشعار اسقاط الحكم بالبديل الديموقراطي الائتلافي اذ كانت تحلم حينئذ بامكانية تحسين علاقاتها مع الحكومة الفاشية في بغداد .

رابعاً لقد شاركت مع الاتحاد الوطني الكردستاني قوى المعارضة التقدمية العراقية في بذل الجهود مع الحزب الشيوعي العراقي من اجل تأليف جبهة وطنية تقدمية عراقية الا أن قيادة الحزب الشيوعي العراقي ماطلت سنة كاملة و رفضت بعناد المشاركة في الجهود المبذولة لتأليف الجبهة الوطنية بذريعة عدم موافقتها على شعار اسقاط الحكم الفاشي المعادي للشعب العراقي و للأمة العربية .

و عندما رفعت أطراف المعارضة التقدمية العراقية في عام ١٩٨٠ ظلت تعارض في اللجنة التحضيرية للجبهة الوطنية جميع العبارات المنددة بالنظام البورجوازي البيروقراطي و تعترض على فضح طبيعته و ارتباطاته بالاستعمار الجديد و على ادانة اتفاقية الجزائر و مد انبوب النفط عبر اللواء السوري السليب و على جميع الشعارات الثورية والعبارات المنددة المعادية للنظام . و ظلت بذلك اعلان الجبهة تسعة اشهر بكاملها .

و عندما تعثرت الجهود لتأليف الجبهة الوطنية العراقية قررت الأطراف المشتركة في اللجنة التحضيرية بالاجماع تخويل الأمين العام للاتحاد الوطني الكردستاني الأخ جلال الطالباني بذل الجهود لتقريب وجهات النظر باعتباره وسيطاً مقبولاً من الجميع بما فيه الحزب الشيوعي العراقي . و بذل الأخ الطالباني بالتعاون الوثيق مع ممثل الجبهة الديموقراطية لتحرير فلسطين جهودا مضنية حتى تمت صياغة العبارات والشعارات المقبولة من الجميع . و هكذا بعد جهود أكثر من شهرين آخرين تم التغلب على الصعوبات و اعلان الجبهة الوطنية القومية الديموقراطية في العراق . و نالت جهود الاتحاد الوطني الكردستاني و دوره الفعال في تأليف الجبهة التي كان بيان تأليف لجنتها التحضيرية قد تمت صياغتها في مقر الاتحاد الوطني الكردستاني بالأراضي المحررة ايضاً، نقول نال الاتحاد تقدير و شكر و احترام الجميع دون استثناء .

واستبشرت الجماهير الشعبية العراقية خيراً وارتفعت المعنويات و عرفت الحركة الوطنية التقدمية نهوضاً ثورياً و مداً جماهيرياً مفعماً بالأمل و بالانتصار .

خامساً ولكن سرعان ما تلاشت هذه الآمال بسبب قيام الحزب الشيوعي بعمل انشقاقي و تخريبي في الحركة الوطنية وبالضد من الجبهة الوطنية القومية الديموقراطية في العراق عندما أعلن عن تأسيس جبهة جديدة أخرى من الحزب الشيوعي و طرف آخر من الجوقد و من القيادة البارزانية المرتبطة في عمالتها للشاه الايراني وللامبريالية الأمريكية و لاسرائيل . هذه القيادة التي كانت وثائق اوتيس بايك السرية المسروقة من الكونغرس الأمريكي ومقالات الصحف الاسرائيلية و تصريحات زعمائهم بيگن نفسه أنها كانت ذات ارتباطات جاسوسية واستخباراتية بالمخابرات المركزية الأمريكية و الموساد الاسرائيلي و السافاك الشاهنشاهي الايراني . هذه القيادة التي جاهرت بعمالتها للامبريالية الأمريكية و للرجعية الشاهنشاهية وللصهيونية الاسرائيلية و التي لم تعد خيانتها للحركة التحررية الكردية بخافية على أحد . و ما زالت تلعب دور قوة مرتزقة عميلة ضد الشعب الكردي في جميع انحاء كردستان .

لقد أدى قيام الحزب الشيوعي بهذا العمل الانشقاقي الى شل الجبهة الوطنية القومية الديموقراطية و منع توحيد القوى الوطنية المعارضة ضد النظام العراقي .

سادساً لقد نبه الاتحاد الوطني الكردستاني منذ الشروع بهذا العمل الانشقاقي من خطورة قيام الحزب الشيوعي به و أعلن بكل صراحة بأنه بداية للاقتتال بين القوى التقدمية الكردية و الحزب الشيوعي . لأن الحزب الشيوعي يتعاون مع القيادة البارزانية التي تقاتل بالسلاح القوى التقدمية الكردية و منها الاتحاد الوطني الكردستاني .

لقد أخبر الاتحاد الوطني الكردستاني بسلبية و أخطار هذا العمل الانشقاقي كلاً من أطراف الجوقد و الأطراف الثورية الفلسطينية و الحزب الشيوعي السوري والعديد من الاحزاب و المنظمات الماركسية و اليسارية و التقدمية في العراق والعالم العربي . وعلى الرغم من الجهود المضنية التي بذلت مع قيادة الحزب الشيوعي لاعادتها الى الجوقد فقد أصرت بعناد على الموقف الانشقاقي و حاولت تخليد جبهتها الانشقاقية بشتى الأساليب والسبل .

حتى عندما اتفق ممثلو (١٩) حزبا و هيئة و جماعة وطنية و تقدمية عراقية في طرابلس بليبيا على بيان لتأليف الجبهة الوطنية العراقية الشاملة ووقع ممثلان عن الحزب الشيوعي على البيان ، تراجعت بعد أسابيع قيادة الحزب الشيوعي عن توقيع ممثليها و اعلنت انسحابها من الجبهة الوطنية العراقية و تمسكها بالجبهة الانشقاقية التي كان من المفروض اعلان حلها مع حل الجوقد و الاكتفاء بالجبهة الوطنية العراقية الشاملة .

ان انسحاب قيادة الحشع من هذه الجبهة الوطنية العراقية دون سبب معقول و بعد موافقة ممثليها على قيامها يكشف الموقف الحقيقي لها من اتحاد قوى المعارضة الوطنية العراقية و يبرهن من جديد على موقفها الانشقاقي و التمسك بجبهتها الهزيلة مع القيادة البارزانية العميلة للاستعمار و للصهيونية و مجموعتين كرديتين بسيطتين صغيرتين ، دون كل الحركة الوطنية العراقية الممثلة بأحزابها و هيئاتها و عصباتها الموقعة على بيان طرابلس للجبهة الوطنية العراقية .

ان هذا النهج الانشقاقي يتعارض مع مصالح الطبقة العاملة العراقية والجماهير الشعبية العراقية والحركة التقدمية المعارضة للطغمة الحاكمة . و يعرقل باستمرار توحيد جميع القوى والاحزاب الوطنية والتقدمية والثورية العراقية . و هذا النهج هو الذي يقود قيادة الحشع الى معاداة الاتحاد الوطني الكردستاني : القوة التقدمية و الثورية الكردستانية الكبرى في ساحة النضال و في الثورة الديموقراطية المندلعة في كردستان والتي تحمل عاليا راية الجبهة الوطنية العراقية و تعريق الثورة في كردستان . هنا يكمن سر معاداة قيادة الحشع للاتحاد الوطني الكردستاني الذي نال جزاء سنمار من هذه القيادة المسؤولة عن مآسي الحزب الشيوعي والحركة الوطنية العراقية لعقود من السنين !

سابعاً لقد بذل الاتحاد الوطني الكردستاني جهودا مضنية و تحمل كثيرا من مضايقات واعتداءات قيادة الحزب الشيوعي من اجل تجنب الاصطدام المسلح معها و تجنب الاقتتال الاخوة . بينما سلكت قيادة الحزب الشيوعي السبل المؤدية الى الاقتتال معنا و مارست الاساليب الاستفزازية و الاعتداءات المسلحة ضد كوادرنا و أعضائنا و اغتالت و قتلت من رفاقنا حتى الآن اكثر من (٣٢) مناضلاً و كادراً و مقاتلاً في المعارك التي افتعلتها ضدنا و توهمت ان صبرنا و تحملنا نابعان من الضعف و ليس من الشعور العالي بالمسؤولية الوطنية أو من الحرص الشديد على تجنب اراقة الدماء بين الاتحاد الوطني الكردستاني والحشع .

لقد اشترك الحزب الشيوعي بفعالية في حملتين للقضاء بالسلاح على الاتحاد الوطني الأولى في عام ١٩٨١ و الثانية في عام ١٩٨٣ . و فشلت الحملتان وانتصر الاتحاد الوطني الكردستاني على العدوان المسلح ولكنه ظل يهادي الحشع الى نبذ الاقتتال والتعايش السلمي والتعاون النضالي . و فيما يلي موجز الوقائع :

١- في خريف ١٩٨١ قامت قيادة الداخل للحشع بالتآمر ضد الأوك بالتعاون مع القيادة البارزانية العميلة و جماعة كردية يمينية صغيرة . اذ تكشف الوثائق الموجودة لدينا والمرفقة مع هذه الرسالة أن قيادة الداخل للحشع قد خططت مع حليفتيها المذكورتين للهجوم على

التابعة للأوك في قرية ورتي و للهجوم على مقر قيادة الأوك من منطقة زلي - ناوزنگ. و تعترف الوثائق المرفقة بأن قيادة الحسع قد رفضت طلب الأوك منها بأن تكون على حياد في النزاع الموجود بيننا و مع القيادة البارزانية و أصرت على تحالف معها ضد الأوك - كما رفضت طلبنا بأعلان هدنة في المنطقة يكون فيها الحسع وسيطاً لاطرفاً. اذ تقول في الرسالة المرقمة ٣٢٥ و المؤرخة في ١٩٨١/١١/١ بالنص مايلي : " لقد زارنا مام جلال مرتين و طلب منا الحياد ... اطلبوا منا هدنة مؤقتة حتى يتم الوصول الى حل وسط. رفضنا ذلك و قلنا لايمكن ذلك نحن متضامنون مع الجود. "
و جاءت في البرقية التي ارسلوها الى رفاقهم في منطقة الاصطدام بالنص مايلي :

" اتصل بنا الأتحاد الوطني الكردستاني مرتين. طلبوا الحياد. اكدنا لهم بعدما رننا مع اطراف جود. طلبوا الهدنة في محله لحين الوصول الى حل وسط. يحصرون بحملهم. لاتحصروا ... الخ ". - راجع نص الرسالة المرفقة.

٢- و عندما تمادوا في غيهم و عتواهجوماً غادراً على مقرات الأتحاد الوطني الكردستاني في قرية ورتي ، رفض رفاقنا الموجودون مقاتلة الشيوعيين فاستغلها الشيوعيون وانتزعوا منهم الأسلحة. و بعد اصرارهم على مواصلة القتال تصدت لهم قوة من وحدات الأنصار الكردستانية البطلة فحاصرتهم جميعا في مضيق ورتي و أطبقت عليهم من جميع الجهات - و كان مع الشيوعيين المئات من عصابات القيادة البارزانية العميلة و كانت فرصة نادرة للأقتصاص منها.
و حينئذ ظهر موقفان متعارضان : أ- موقف لقيادة الداخل للحسع استفزازي يصر على القتال ب - موقف للأوك مفعم بالشعور بالمسؤلية الوطنية و حب تجنب اراقة الدماء رغم الأنتصار المؤكد.
من رسالة لقيادة الداخل للحسع المؤرخة في /١٩٨١/١١ والمرقمة ٢١٠ يقولون أنهم ابرقوا لقيادة البارزاني العميلة و للجنة التنسيق المعرفة على العمليات العسكرية في المنطقة لتقوية قواتهم و اعادة التنظيم و شن هجوم جديد على الأوك و عدم اعطاء أية فرصة لأنصار الأوك المسلحين.
اما قيادة الأتحاد الوطني الكردستاني فقد اصدرت اوامرها - بعد تضييق حلقة الحصار المطبق على قوات الجود و بعد فصل الهيئات المحددة لها و قطع الامدادات عنها - وعندما كان الأستيلاء عليها سهلاً و ممكناً - انذاك اصدرت اوامرها بفك الحصار عنها و السماح لها بالتراجع و العودة من حيث اتت و ذلك لسبب واحد وحيد هو تجنب اراقة دماء الشيوعيين الموجودين في الحصار. صحيح ان قيادة الحزب الشيوعي عكرتنا فيما بعد وثمنت موقفنا الانساني و المفعم بالشعور العالي بالمسؤلية و لكنها سرعان ما تناسته كما تناست و تنكرت لأفضالنا و لمواقفنا الودية تجاهها. و عادت الى عادتها في عام ١٩٨٣ بعدما وقعنا معها بياناً مشتركاً كان برنامجاً للعمل الوطني المشترك و بعدما وقعنا من محضر جلسة مشتركة في ١٩٨٣/٢/٦ على سياسة مشتركة تجاه الحكم و الثورة و النضال المشترك والجبهة الوطنية الشاملة.

خطة الأنقضاض على الأتحاد الوطني الكردستاني

ان الوثائق الموجودة لدينا والتي نرفق بعضها مع هذه الرسالة تكشف خطة خطيرة اقترفتها قيادة الداخل للحسع مع حلفائها في الجبهة الانعزالية المعروفة بالجود للأنقضاض على مقرات الاتحاد الوطني الكردستاني والقضاء على قيادتنا و قواتنا و بالتالي اخراجنا من ساحة النضال.
و لقد وضعت الخطة بعدما قام الأنصار الشيوعيون مع حلفائهم في يوم ١٩٨٣/٤/١٥ باغتيال رفيقنا الشهيد محمد عمال قائد قوات كويسنجق و معاون الرفيق الشهيد سرپاز أحمد ، بعدما كان يستقلان سيارة مع أربعة من الأنصار. و عندما مروا بقرية باناوا لاقتلوا الشيوعيين فنزلوا للسلام عليهم فكان الجواب طلقات الرصاص التي أودت بحياتهم. ومما هو جدير بالذكر ان الشهيد محمد عمال كان قد خدم الحزب الشيوعي كثيراً عندما كان ينقل لهم الأسلحة والأعتدة من [illegible] الى [illegible] السورية العراقية و يعرض نفسه

لمخاطر اوضاع الجبهة المعروفة للجميع ...
و تبرهن الوثائق ان الخطة بدأت بالبرقية المرقمة ١٠٠/ والمؤرخة ١٩٨٣/٤/٢٠ المرسلة من قيادة جماعة رسول مامند المهمدية المفهومة الى المكتب السياسي للحسع وللقيادة البارزانية العميلة حيث طلب التنسيق المسبق للهجوم على الاتحاد الوطني الكردستاني والمباشرة بالعمليات المسلحة ضده . و من ثم بقية الاتفاق بين الأطراف الثلاثة - كما تكشف الوثائق - على مايلي :

١- الهجوم المسلح على مقر المركز الرابع للاوك في قرية بالسان وكان يضم قيادة قاطع أربيل للاوك و فيها عنوان للمكتب السياسي و مقر للمكتب العسكري و قد تم هذا الهجوم صبيحة يوم ١٩٨٣/٤/٢٢ بقوة كبيرة من المسلحين التابعين للحسع و للقيادة البارزانية و حليفتهما المهمدية المفهومة . و تدعي الوثائق انهم قتلوا (٣٣) من الأوك و جرحوا (٣٢) مناضلاً و كادراً و مقاتلاً .
٢- الهجوم المسلح على مقر المركز الثالث للاوك في قرية وري كما وردت في رسالة المكتب العسكري للحسع و للمكتب السياسي لجماعة رسول المفهومة المؤرخة ١٩٨٣/٤/٢٨ .
٣- الانقضاض على مقر القيادة المركزية للاوك في بشتاشان و وادي باوزيك . اذ أن الرسالة المؤرخة ١٩٨٣/٤/٣٠ و الصادرة من مسؤول التنظيم العسكري للحزب الشيوعي (ملا أحمد بانيخيلاني) الى قائد قواتهم . تتضمن البيان الصادر عسكرياً . بالانقضاض كالأسود على الاتحاد الوطني الكردستاني مع الأخبار بأن جماعة قيادة البارزاني ستصل المنطقة خلال يومين لنفس الغرض .

و جاءت في برقية المكتب السياسي للحسع المؤرخة ٤/٥ انه تقرر دخول قوات البارتي - بقصد جماعة البارزاني - في القتال على محورين ضد الأوك : الأول محور سكران - ئيمنتري ضد المركز الثالث و المحور الثاني من بوكايتو الى باوزيك حيث مقر المكتب السياسي للاتحاد الوطني الكردستاني و مقرات المكاتب العسكرية والتنظيمية والاعلامية . اذ تقول البرقية بالنص :

« وردتنا البرقية التالية من حدك : الحزب الديمقراطي الكردستاني .
برقيتكم - أي برقية المكتب السياسي للحسع - المرقمة ٣ و المؤرخة ٤/٣٠ - ستدخل قواتنا من محورين الأول الى سكران و ئيمنتري . و الثاني الى دولة تو و باوزيك . نحن على عجل مثلكم أيضاً . »

أذن يبدو أن المكتب السياسي للحسع كان على عجل من الهجوم والانقضاض على مقرات قيادة الاتحاد الوطني الكردستاني في باوزيك قبل يوم ١٩٨٣/٤/٣٠ .
و هنا يكمن المخطط الخطير للانقضاض على مقرات قيادة الاتحاد الوطني الكردستاني و هذا المخطط تكشفه الوثائق و تدعمه الوقائع ايضاً .

ايها الرفاق و الأخوان الأعزاء

أن هذه الوقائع والحقائق الموثقة تبرهن أن قيادة الداخل للحسع كانت تخطط مع حلفائها في الجبهة الأتفاقية المعروفة بالجود وخاصة مع القيادة البارزانية العميلة للهجوم و الانقضاض على مقرات قيادة الاتحاد الوطني الكردستاني . و تملأت قوات الجود الهجمات العسكرية لتنفيذ هذا المخطط و لكنها أصطدمت بالمقاومة البطولية لقوات الأنصار الكردستانية التي دمرتها و ألحقت بها هزيمة منكرة و حيث أن المناطق متقاربة و متقابلة فقد واصلت قوات الاتحاد من المركز الثالث و من قاطع ئلاكوكان هجومها بعد دحر المعتدين و طاردت الى أوكارهم الى مقر قيادة جماعة رسول مامند المفهومة فحاصرتها واحتلتها يوم ١٩٨٣/٥/١ ثم توقفت لأن قيادة الاتحاد الوطني الكردستاني قد اذاعت في بيان مكتبها السياسي نداءاً حاراً الى الحسع طالبة بالأنسحاب من الهجوم على الاوك و بانهاء القتال و تحقيق اتفاقية عدم الاعتداء مع الاوك .
ولكن قيادة الداخل للحسع رفضت نداءنا و دفعت قواتها هجمات عديدة مستخدمة المدفعية والرشاشات الثقيلة لأسناد حلفائها و « للانقضاض كالاسود » على قوات الاوك كما جاء في أمر المكتب العسكري للحسع . فكان من الطبيعي والمنطقي والضروري التصدي لهذه الهجمات

ايضاً و دحرها و استعمال لغة القتال الوحيدة معها . فتم في يومي ٤/٢ و ٥/٢ الاستيلاء على مقرات المعتدين في قرناقاو.

ولكن أنا كانت غالبية أعضاء المكتب السياسي للحشع قد فرت هاربة من الميدان دون تدبير الامور و تنظيم المقاومة والانسحاب ، و أنا كانت لاتعرف غير لغة الأوامر لمسلحيها « بالانقضاض كالأسود » والقتال حتى الموت و هي بعيدة عن المعركة و قد اكملت فرارها الى الأراضي الايرانية . فأنها وحدها تتحمل مسؤولية الخسائر الناتجة عن « الانقضاض كالأسود » و « الصمود حتى الموت » و هي وحدها المسؤولة عن الدماء المراقة هدراً و عبثاً والأرواح التي دفعت الى أتون المعركة دفعاً دون سبب أو مبرر سواءاً أكانت دماء مناضلي الأنصار الوطنية الكردستانية أو مناضلي الأنصار الشيوعيين .

أيها الرفاق و الاخوان

هذه هي الصورة الحقيقية للمعركة التي اشعلت نيرانها اكثرية اعضاء المكتب السياسي الشيوعيين في التعامل مع الاوك .

و كان طبيعياً أن يدافع الأوك عن مقراته و قواته وقيادته كما كان ضرورياً تأديب المعتدين ودحرهم و أجلائهم من المعركة . و بعد الأنتصار المشرف لمناضلي الأنصار الوطنية الكردستانية وأسر حوالي الخمسين من الشيوعيين ، واصلت قيادة الأوك سياسته المبدئية فأقترحت على الأستاذ عبدالكريم أحمد الداود عضو المكتب السياسي للحشع أصدار بيان مشترك بأيقاف القتال و عندما وافق صدر بيان يحمل توقيع الأخ جلال الطالباني والأخ عبدالكريم أحمد الداود يدعو الى ايقاف القتال فوراً بين الأوك والحشع . وهكذا كان . مما يدل دلالة أكيدة وواضحة أن الأنتصار الساحق لقوات الأوك لم يبدل من سياسته المبدئية المعلنة مراراً و الداعية الى التعايش مع الحشع و حل الخلافات معه بالأساليب السياسية والودية والى تجنب الأقتتال دوماً معه .

ولكن الفئة المسؤولة عن توريط الحشع في حرب قذرة ضد الأوك في المكتب السياسي للحشع تسعى الآن بالتهريج والعويل والصراخ الى تشويه الحقائق و تبديل الوقائع فتنشر الأكاذيب والافتراءات ضد الأوك و ضد سلوك مناضليه المسلحين متناسية أن الأنصار الأبطال قد أحاطوا الأستاذ عبدالكريم أحمد الداود بأنفسهم و أجسادهم كي يحموه من زخات الرصاص و وابل النيران عندما كانت المعركة على أشدها . و هذا ما شهد لهم به الأستاذ عبدالكريم أحمد بنفسه بعد وصوله سالماً الى قيادة الأوك حيث عومل هو و زميلاه أبو سرباز و أبو شوان بكل أحترام و تقدير لا كأسرى بل كضيوف معززين و مكرمين ثم سمح لهم بالذهاب الى حيث أرادوا مودعين بالأحترام والتكريم .

و ختاماً فأننا اذ نضع هذه الحقائق أمام أنظاركم ندعوكم الى أرسال مندوبيكم أو ممثليكم الى كردستان لتقصي الحقائق وتدقيق الوثائق و جمع الأدلة ثم أصدار الحكم العادل والصحيح و تحديد مسؤولية الجميع في الأحداث . ذلك لأننا نربأ بالمناضلين الواعين والقادة المسؤولين أن يصدروا الأحكام الأعتباطية دون تروي أو تدقيق أو تحكيم و بذلك يرتكبون الغلطة الكبرى التي تسيء اليهم والى أحزابهم و حركاتهم فقط .

أننا ننتظر بفارغ الصبر قدوم ممثليكم و مندوبيكم الى كردستان ليروا الحقائق والوقائع بأم أعينهم و ليعلموا من هو المسؤول عن أراقة الدماء و القتال الأخوة و من هو الحريص على وحدة الصف الوطني ضد الامبريالية والصهيونية والدكتاتورية وعلى الجبهة الوطنية العراقية العاملة .

و تفضلوا بقبول تحياتنا الصادقة

المكتب السياسي
للاتحاد الوطني الكردستاني

٦

الوثيقة رقم (1)

[illegible] سیاسی کوردستان - عیراق — ژمارە: —

و / مەکتەبی عەسکەری [illegible] — بەروار: ٢١/٨/٨١

سڵاوی خەبات و شۆڕش

[illegible]

[illegible]

(الوثيقة رقم (٢))

١٩٨٣/٤/٣٠

الرفيق المحترم العم رسول (١)

تحية ثورية حارة

آمل ان تكونوا محظوظين وموفقين ..

لقد توجه اليكم الرفيق الملازم هشام والرفيق ابوخالد لتنسيق الاعمال معكم ثم يخبرون الاخواني انت الاعمال بخدمهم .

آمل ان تكون هجماتكم كالنفنفان الاسود وان تلطخوا سوء هؤلاء المخربطين اسوأ مما جرى لهم في باليسان .

ابرقنا الى اربيل لتتحرك قواتهم نحو هذه المنطقة ، ولقد اجابونا : " اننا مستعدون وهاتين التحمنا نحوكم " . اي نحو منطقة سران .

وكذلك ابرق لنا الاخوان في البارتي(٢) بانهم سيعملون هذه المنطقة خلال يومين . وكذلك تحرك قواتهم من سيدكان باتجاه منطقة اربيل . وكذلك قمنا بدورنا بالابراق الى سيدكان ليبـــدأوا بالتحرك نحو هذه المنطقة .

تحياتي واحتراماتي لكل الرفاق ومن المستحسن اعلام الاخوة في رەزگە ليلتحقوا على العجـــل بهذه المنطقة وان تمكنتم من اعلامهم فمن الممكن لهم التوجه الينا مباشرة من الداخل ..

اسعدتم نوما

رفيقك المخلص

ابو سرسار

---

(١) العم رسول : هو رسول مامند سكرتير حسك .

(٢) البارتي : حدك .

(الوثيقة رقم (٣))

صادر/ ١٠٠
ت/ ٤/٢٠

الى / م.س حدك ، م.س حشع
من م.س حسك

خلال اعلن حربه المشبوهه ضد جود وبشكل خاص ضد حزبكم وحزبنا . المطلوب التنسيق السوري المشترك لتوجيه ضربات تاديبية لهم . والايعاز الى (لق ١) للتحرك المشترك . يرجى ارسال قوة مع الاخ نجم الدين كوروني الى منطقة ليوزه وشيندزه للعمل لتامين طريق قواتنا المشتركة في قاطع اربيل .

تاريخ/ ١/٥

الى م.س حسك
من م.س حشع

وردتنا البرقية التالية من حدك (...) ستدخل قواتنا من محورين الاول الى سكران وشيندزي والثاني الى دولةتو وناوزةنك نحن على عجل مثلكم ايضا .

صــدد / ١٠٠
ت / ٢٠ / ٤

الى / م.س حدك ، م.س حشـع
من م . س حسـك

خلال اعلن حربه المشبوه ضد جود وبشكل خاص ضد حزبكم وحزبنا . المطلوب التنسيق الـسوري المشترك لتوجيه ضربات تاديبية لـهم . والايعاز الى (لق ١) للتحرك المشترك . يرجى ارسال قـوة مع الاخ نجم الدين كوروني الى منطقة لـيوزه وشيندزه للعمل لتـامين طريق قواتنا المشتركة في قـاطـع اربـيل .

تاريـخ / ١/٥

الى م . س حســك
من م.س حشـــع

وردتنا البرقية التـاليـة من حدك (برقيتكم ٥٣/ ٤/٢٠) ستدخل قواتنا من محورين الاول الـى سكران وشيندزي والثاني الى دولةتو وناوزةنك نحن على عجل مثلكم ايضـا .)

الوثيقة رقم (٤)

حزبی شیوعی عیراق
ژمارە/ ف
مێژوو/ ٣٠/١٠/١٩٨١

هەڤاڵانی م.س } حزبی سۆشیالیستی کوردستانی عیراق
هەڤاڵانی م.ع }
تێکۆشەر.

سڵاوێکی شۆڕشگێڕانەمان

هەواڵی شەهیدبوونی هاوڕێ عبدالصمد و هاوڕێکانی
بە دەستی [illegible] جێگەی داخ و [illegible] ،
لە ڕاستیدا، دڵی ئێمەی [illegible] زۆری داگرت، بە تایبەتی
لەم کات و قۆناغەدا.. دیارە هەرچەند ڕێز و شانازی
بۆ شەهیدان دەربکەین، بەڵام لەم بۆنەیەدا
دڵنیاتان دەکەینەوە، [illegible] خۆمان لە [illegible]
دەربڕینی ئەم ڕووداوە سەختەدا.
تێکۆشەرانی [illegible] دوژمنانی کوردستان [illegible]
کە ئاخر پلەی وەفاداری خۆیان [illegible]
بوونیان.
هیوادارین هەمووان پێکەوە [illegible] بۆ پڕکردنەوەی
شوێنەکانیان - بۆ سەندنی تۆڵەیان ، بە کاری دروست
و [illegible] کردن [illegible] ، هەتا زیاتر
بەرەو پێشەوە بڕۆین.
بە ناوی حزبی شیوعی عیراق [illegible] دڵنیایی خۆمان
[illegible] .

حزبی شیوعی عیراق

تێکۆشەر بۆ شەهید

الحزب الشيوعي العراقي
الرقـــم/ ف
التاريخ/ ١٩٨١/١٠/٣٠

الرفاق في المكتب السياسي   الحزب الاشتراكي الكردستاني – العراق المناضل
الرفاق في المكتب العسكري

تحياتنا الثورية

كان لنبأ استشهاد الرفيق عبد الصمد ورفاقه على يد جماعة الاتحاد وقع مؤلم ومحزن لدينا،
وفي الحقيقة اصاب قلوبنا بالاسى وآلمنا كثيرا ،خاصة في هذا الوقت وهذه المرحلة ..
من الواضح مهما نكن الاحترام والاعتزاز للشهداء لن نوفيهم حقهم ،ولكن بهذه المناسبة، نعبر لكم
عن مشاركتنا لكم في الاسف والحزن في هذه المحنة ..
يظهر المناضلون ليمثلوا الحقيقة عندما يخطون آخر درجة الوفاء باستشهادهم .. نأمـــل ان
يدفعنا ذلك جميعا الى العمل المشترك لملء اماكنهم والاخذ بثأرهم ، ولنعمل بتنسيق وصواب وبخطة
دقيقة من اجل ان نتقدم اكثر الى الامام .
باسم الحزب الشيوعي العراقي والمكتب العسكري المركزي نعبر لكم عن مشاركتنا لكم الاسى .

والى الامـــــام

الحزب الشيوعي العراقي
١٩٨١/١٠/٣٠

الوثيقة رقم (٥)

الحزب الشيوعي العراقي
العـــدد / ف
التاريخ / ٢٥/٢٦ /١١/١٩٨١

اخواني المحترمين المكتب السياسي للحزب الاشتراكي الكردستاني المناضل

تحياتنا الثورية

ايها الاخوة . ها انا قد وقعت على مقررات الاتفاق(١) وارسلتها الى حضراتكم ، وهذه هي ملاحظـ[illegible]
رفاقنـــا :-

نحن ، انا ورفاقي ، موجود بعض نقاط الضعف فيها ، مثل المحددات ، و الاوقات المحددة القصيرة ، واشياء اخرى ، ومن هذا الجانب وحول هذه الاشياء ، كلنا كنا متحمسين كي يتفقنا حلفاؤنا (٢) من هـــــذه المعضلة ولا يخطرونا اكثر .

واحدى ملاحظات رفاقنا هي ان لايجب ابلاغهم (ان ابلاغ الحزب الديمقراطي الكردستاني)(٣) [illegible] الاسـ[illegible] . عن لسان هلال . بل انهم يرجعون وجهة نظركم بعدد تهيئتها على شكل مذكرة تتضمن [illegible] متضمنة من هذه النقاط ونرسلها لهم ، ونشرحلهم بعض من نقاط الـ(الديمقراطي (٤) ابـ[illegible] تذكرهم في المباحثات بوعودهم السابقة والتي لم تنجز اكثرها .

ويلاحظ اننا لم نتعهد باية التزامات ، لاننا نريد بياننا وفقا لذلك تنفذ المواقـ[illegible] ممارستهم في الجولات ولانشاركم في المعارك في بعض الاوقات و الامكنة ، لاحراجهم ..

لهذا ، سنقوم فقط بارسال نص مشروع هذه المذكرة ابدا ، وجهة نظركم في الهدف و الاهداف ، وبعد [illegible] ارسالها الى الاخوة في حدك .

ومن المحتمل لدي ان نقوم بالسفر يوم ١٩٨١/١١/٢٩ .

مع احتراماتنا وتحياتنا مرة اخرى

ملاحظة / ١) نرسل لكم برقية سيدكاكه . واخرى للجنة التنسيق .
٢) يرجى العمل على اعادة نسخة موقعة منها لنا .

عن / ابو سرباز

---

(١) الاتفاق : القصد منه اتفاق عقد بين الحزب الشيوعي العراقي و الاتحاد الوطني الكردستاني و[illegible] الحزب الاشتراكي الكردستاني والحزب الديمقراطي الكردستاني في ايران ، تلزم الاطراف العراقية بعد[illegible] التدخل في شؤون الحركة الكردية في ايران ، وتنوه الرسالة عن تعهد الحزب الشيوعي وحك بممارسـ[illegible] الضغط على الحزب الديمقراطي الكردستاني - العراق بالالتزام بما جاء في الاتفاق .
(٢) حلفاؤنا : يقصد الحزب الديمقراطي الكردستاني - العراق (حليف حشع وحك في جود) .
(٣) الحزب الديمقراطي الكردستاني - العراق .
(٤) الـ(ديمقراطي) : الحزب الديمقراطي الكردستاني - ايران .

حزبی شیوعی عیراق
٢٦/ ١١/ ٩٨١

[illegible]

الوثيقة رقم (٦)

حزبی شیوعی عیراق
ژمارە/ ٢٣٥
مێژوو/ ١/١١/٩٨١

برایانی بەڕێزو خۆشەویستی مەکتەبی سیاسی حزبی سۆشیالیست

سڵاوێکی شۆڕشگێڕانە .

هیوادارین ساغ و سەلامەت بن .

١) برایان سەیدکاکە و ابو عائد دوێنێ [illegible] گەیشتوون بە سەلامەتی . [illegible] دانیشتنی هاوبەشیان [illegible] هەیە . ببورن [illegible] لە بیرمان نەبوو ئاگادارتان بکەین .

٢) وەک پێشتر [illegible] ، [illegible] جەماعەی مام جلال هاتنە لامان داوای [illegible] کرد لە بالک ، [illegible] - داوای هودنەی وەقتیان کرد تا [illegible] حەلێکی وسط . [illegible] هاوکاری "جود" ئەکەین .

[illegible]:

"اتصل بنا اول مرتين طلبوا الحياد ، اكدنا لهم تعاوننا مع اطراف جود ، طلبوا الهدنة كل في محله لحين الوصول الى حل وسط ، يشعرون بضعفهم ، لا تنخدعوا ، ربما يريدون كسب الوقت ، اطرحوا الموضوع في لجنة التنسيق عندكم ."

٣) [illegible] كاك طاهر [illegible] ... ابو سرباز [illegible] .

الحزب الشيوعي العراقي
العـــدد: ٢٣٥
التاريخ : ١٩٨١/١١/١

الاخوة المحترمون والاعزاء في المكتب السياسي للحزب الاشتراكي

تحياتنا الثورية

نرجو ان تكونوا بخير

١) وصلت امس برفقة الاخوة سيدكاكه (١) وابو عائد (٢) يبشرون وصولهم بسلامة ، سيعقدون اجتماعا تنسيقيا ، نعتذر عن عدم تذكرنا لاعلامكم بذلك .

٢) كما كتبنا لكم سابقا هذا الصباح ، فقد زارنا جماعة مام جلال مرتين وطلبوا منا الحياد في منطقة بالك ، اجبناهم لم ولن يكون ذلك ، طلبوا هدنة مؤقتة لحين التوصل الى حل وسط ، اجبناهم نحن نتعاون مع "جود" .

بعثنا البرقية التالية الى رفاقنا في شتاشان بعد ذلك اللقاء :

- اتصل بنا اول مرتين طلبوا الحياد ، اكدنا لهم بتعاوننا مع اطراف جود ، طلبوا الهدنة كل في محله لحين الوصول الى حل وسط ، يشعرون بضعفهم ، لاتنخدعوا ، ربما يريدون كسب الوقت ، اطرحوا الموضوع في لجنة التنسيق عندكم .

٣) اما بصدد مجيئكم لمرحبا بكم ايها الرفاق ، ولكن نرجوا ان تبكروا جدا في المجيء . خوفا ان ينام كاك طاهر نوم الهكواب، كما يقول ابو سرباز (٣) ، لكي نعقد اجتماعنا ، لان في حدود الظهر لنا اجتماع مع شالاى رزكارى حيث يبقى ابو سرباز معهم .

---

(١) سيدكاكه : عضو المكتب السياسي للحزب الاشتراكي الكردستاني - العراق .

(٢) ابو عائد : هو الملازم عمر عضو المكتب العسكري المركزي للحزب الشيوعي العراقي .

(٣) ابو سرباز : هو احمد بانى خيلانى عضو اللجنة المركزية ومسؤول المكتب العسكري المركزي لحشع .

ترجمة الوثيقة رقم (٦)

خـاص وفـوري

الحزب الاشتراكي الكردستاني ـ العراق
المكتب السياسي

الى الرفيق احمدفقي رەش المناضل (1) ولجنة محلية بالەك المناضلة

تحية حارة

كما تعلمون اعلن الجلاليون بتحريض النظام الحرب على (جود) ، بعد مقتل سرباز وشمال على[(2)] يد بمحركه قوة شاسوس وتحطيم قواتهم في سهل اربيل واستلام البعض منهم في مناطق كويسنجق ، اخذوا بالتحرش عدة مرات في منطقة باليسان فاجبروا قوات (جود) يوم امس ٤/٢٧ كل قوى جود مجتمعة ان تعربهم وتحطم مركزهم الرابع وتلاحقهم باتجاه وەرتى وتكبدهم الكثير من القتلى . اما نحن (جود) تكبدنا اربعة شهداء . لم يبق ولا جلالي واحد في وادي باليسان ومنطقة خوشناو وسهل اربيل ومناطق كويسنجق . كانت مواقف جود موحدة جدا في معارك منطقة اربيل هذه .

ولاجل ضمان طريق آمن ومنطقة آمنة لجود يجب ان نخرجهم من وەرتى وحواليها ايضا . يجب ان تتوجه كل قواتكم مع قوة الاخوة في الحزب الشيوعي الى ليوەژى دون تاخير .

لقد ارسلنا لكم رسالتين اخريتين بصدد مجيئكم ، ويبدو عدم استلامكم لهما .

يرجى الاهتمام جدا بهذه الرسالة وان تتحركوا دون تاخير مع قوتهم . وفي حالة عدم مجيء الاخوة في الحزب الشيوعي او كونهم قد تحركوا قبلكم ، يجب عليكم المجيء . ولعلمكم هناك (٧) مسلحين جلاليين في الوادي الواقع خلف قرية سرى (3) ، كونوا على حذر منهم ، يجب ان تسلكوا طريقا آمنا في المجيء ، لان تاخيركم سيفسد علينا الخطة المعدة لهذه المنطقة .

ننتظركم ان تصلوا عندنا بسرعة وسلامة انشاء الله .

ملاحظة / طريق دەركەلە وخانقاه فيها جلاليون ، للعلم .

المكتب السياسي
١٩٨٣/٤/٢٨

---

(1) احمدفقي رەش : عضو اللجنة المركزية لحسك وآمر القطاع ٧ لمسلحيهم .

(2) سرباز وشمال : الثاني قائد الفرقة ٩٢ كوسرت لانصار الاتحاد الوطني الكردستاني والاول معاونه . اغتيلوا على يد مسلحي حشع وحسك في ١٩٨٣/٤/٢٥ .

(3) سرى : قرية واقعة في منطقة قنجاو جوسان

ترجمة الوثيقة رقم (٧)

الوثيقة رقم (٧)

[illegible]

١٩٨٢/٤/٢٨

الوثيقة رقم (٨)

الاخ المناضل قادر جباري المحترم
تحية اخوية

وصلتنا الآن رسالة من الاخ ملازم [illegible]
تحيات لكم يؤكد فيها ما يلي:

١ - سحب كماشتهم والدوريات بناء على طلبنا
٢ - تأكيدهم بتنفيذ الاتفاقية المعقودة بين
"الاطراف الثلاثة" نحن وانتم وهم .
٣ - اعتذار حول تصرف بعض مفارزهم [illegible]
٤ - وجوابا على برقيتنا اكد بانهم سيبذلون الجهود [illegible]
تكرار مثل هذه الحوادث وانه ليس في نيتهم مثلما ورد
في الرسالة "لا خلق جو مشحون وانما خلق جو ايجابي"
لذلك ارجو سحب الاخ محمد من الكماشة واعتقد من المفيد
لحزبنا في الوقت الراهن اقامة علاقات اعتيادية
اضعف الايمان حتى الربيع . وطبعا تبقى المسألة مرتبطة
بموقفهم . وارى من الضروري عدم السماح للاخ محمد
بتصرفات فردية لا تجدي نفعا .

تحياتي لرفاقكم ورفاق باسوك ...

رفيقكم

مع فائق الاحترام ابو خالد

١٢/١٦

الاخ المناضل قادر جباري المحترم
تحية اخوية

وصلتنا الآن رسالة من الاخ ملازم عمر وفيها تحيات لكم يؤكد فيها مايلي :-

١- سحب كماشتهم والدوريات بناء على طلبنا .
٢- تأكيدهم بتنفيذ الاتفاقية المعقودة بين "الاطراف الثلاثة" نحن وانتم وهم .
٣- اعتذار حول تصرف بعض مفارزهم ووعدهم بمحاسبتهم .
٤- وجوابا على برقيتنا اكد بانهم سيبذلون الجهود" لعدم تكرار مثل هذه الحوادث وانه ليس في نيتهم مثلما ورد في الرسالة "خلق جو مشحون وانما خلق جو ايجابي" .

لذلك ارجو سحب الاخ محمد من الكماشة واعتقد من المفيد لحزبنا في الوقت الراهن اقامة علاقات اعتيادية اضعف الايمان حتى الربيع . وطبعا تبقى المسألة مرتبطة بموقفهم . وارى من الضروري عدم السماح للاخ محمد بتصرفات فردية لاتجدي نفعا .

تحياتي لرفاقكم ورفاق باسوك .

مع فائق احترازي

رفيقكم
ابو خالد
١٢/١٦

ترجمة الوثيقة رقم (٨)

الحزب الاشتراكي الكردستاني ـ العراق

العدد: ف

التاريخ: ٣١/٨/١٩٨١

الى/ المكتب العسكري المحترم

تحية النضال والثورة

نأمل ان تكونوا موفقين في النضال، اننا عندما توجهنا الى الداخل للقيام بجولة ،وفي الوقت الذي تلقينا فيه رسالتكم، وعلمنا كيفية استشهاد كاك شيركو ،بادرنا من جانبنا الى ملاحقة الجلاليين بشدة، وبدأنا من وادي هه روتي وباليسان بملاحقتهم ونزع السلاح عنهم ،ولحد الآن نزعنا اسلحة (٢٠) من الجلاليين كان احدهم قد سلم قاذفة ار.بي.جي عائدة للحزب الشيوعي ومن ثم التحق بالجلاليين وهو الآن عندنا رهن الاعتقال ،وآخر غير مسلح ،والتحق بنا واحد آخر مع سلاحه ،وقد اطلقنا سراحهم بكفالة الا الذي كان قد سلم الآر.بي.جي العائدة للحزب الشيوعي ،وتم ذلك بالتعاون بين قطاع١٢ وقطاع١٧ وفصيل حسين شان،وهم الآن معنا في سماقولي كرتله ...

وكذلك في منطقة قطاع١١وقطاع١٠،وقبل ان نصل اليهم ،وحيث كنا قد ابلغنا القطاعين سابقا ،قام رفاقنا في شاره زين و وادي سماقولي بضرب الجلاليين بشكل بطولي وقتل منهم مايقارب(٤٠) شخصا و امكن نزع سلاح (٦٢) شخصا آخر منهم وملاحقة الآخرين، واطلق سراح الذين نزعت سلاحهم بكفالة.. والآن التقينا كلنا : قطاع(١٢)و(١٧)و(١٠)و(١١) ونحن بصدد ملاحقتهم ..

وقد وصل عندنا سرباز ايضا.. ومعنويات البيشمه ركه عالية جدا ويطالبون جميعا بالهجوم على مقرات قياداتهم واخراجهم من هناك ايضا ،وانا لي نفس الرأي .

اما بصدد اوضاع سهل اربيل،فقد اصدرنا التعليمات لقطاع(٨) بضرب وملاحقة الجلاليين الموجودين هناك ، ونحن بدورنا قد قطعنا الطريق عليهم ،طريق وادي سماقولي و الآن ده ره شير ووادي بلسه .. وسوف ابعث سرباز الى جبهة كوسرت ليقطع الطريق عليهم من هناك ،وقد ارسلنا قطاع(١٧) ايضا الى منطقة سه ران وده ركه له لمحو الجلاليين .....

ننتظر اوامركم ، اذ ان عبد الله سور وبرهان عاهدوا على ان يحتلوا ماسنده (١) بأربع ساعات ..

اما من جانبكم فابلغوا فصيل شاسوس بأن يقطعوا عليهم جانب البحر ..(٢) ونقترح عودة ماموستا سعدي الى ملكان حيث فيه مقر الحزب الشيوعي ليدير اعمال الجبهة وان يتمكن فليجلب معه العائلتين اي عائلتنا ايضا الى ملكان وهذا شيء جيد ، اما قواتهم فقد اصابها الارباك ومنقسمين على انفسهم ،حيث أن في هذه الايام جرى شجار بين آزاد خوشناو وماموستا ابراهيم اذ ان آزاد اجتمع مع الجحاش والجماهير ينظرون الى الجلاليين (٣) باستخفاف ،والبيشمركه يعاهدوننا بأن الانتقام لدماء الشهيد شيركو ورفاقه يتم بالقضاء على الجلاليين ......

وان امكن ،وبشكل مؤقت،تهيئة دوشكة و(٥٧)ملم في الجانب الآخر(٤) لضرب قيادة الجلاليين . ان كان ذلك يحظى بتأييدكم ..

وابعثوا جلال كويخا عبد الله واخيه الى منطقة سه ركه لو لانهما يعرفان المنطقة ،وان يذهب احمد فلي روش ايضا الى منطقة سه ركه لو فيكون ذلك جيدا جدا .

والى الامام

سيدكاكه

---

(١) ماسنده ـ اعلى قمة مشرفة على مقرات قيادة الاتحاد الوطني الكردستاني .

(٢) البحر ـ يقصد به بحيرة دوكان .

(٣) الجلاليين ـ انصار الاتحاد الوطني الكردستاني .

(٤) الجانب الآخر ـ يقصد الجانب الآخر من الحدود : اي ايران .

ترجمة الوثيقة رقم (١)

بەیاننامەی مەکتەبی سیاسی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان

بەبۆنەی سەرکەوتنی هێزی پێشمەرگەی کوردستانەوە بەسەر پەلاماری جاشەکانی چەپەر و پاسدارانی داگیرکەری ئێرانی

هاوڵاتیانی خۆشەویست .. پێشمەرگە قارەمانەکان

لەکاتێکدا مژدەی سەرکەوتنی هێزی پێشمەرگەی کوردستان بەسەر چەکدارەکانی شۆڕشی چەواشەدا بە ئێوە و هەموو حیزب و ڕێکخراو و لایەنە دۆستەکانی جوڵانەوەی شۆڕشگێڕانەی گەلەکەمان ڕادەگەیەنین. مژدەی پاکردنەوەی دۆڵی بالیسان و دۆڵی شەهیدان و ناودەشت و زنجیرە چیای قەندیل لەو کرێگرتە و گێرەشێوێنانە ڕادەگەیەنین کە بوون بە پێشڕەوی داگیرکەری ئێران لە پەلاماردانی کوردستاندا. بە داخ و پەژارەیەکی زۆریشەوە هەواڵی شەهید بوونی دوو فەرماندەی هەڵکەوتووی هێزی پێشمەرگەی کوردستان، هەڵۆی قەندیل و سەربەرز کاک ئەحمەد مەولودی فەرماندەی تیپی ٧٨ ی کارێز و شاباڵی گەرمیان کاک ناظم حەمەی سلێمان فەرماندەی تیپی ٢٢ ی سورداش وە دەستەیەک پێشمەرگەی قارەمانتان پێ ڕادەگەیەنین. کە لە پاراستنی کوردستان و پاکردنەوەی ناوچە ئازادکراوەکانی شۆڕش لەو هێزانە، بەدەستی چەکدارەکانی جود لە دوو شەڕی داستان ئاسادا شەهید کران.

هاوڵاتیانی بەڕێز

هێزە شەڕفرۆش و کۆنەپاکانی شۆڕشی چەواشە بەو نیازەی کە تۆڵەی شکستەکانی مانگی ئاداری ١٩٨٢یان لە ی ن ک و پێشمەرگە قارەمانەکانی کوردستان بکەنەوە، وە بۆ هێنانەدی نیازی دێرینیان کە بریتی یە لە لەناوبردنی (ی ن ک) و (ح ش ع) و شۆڕشی گەلەکەمان، دەرفەتی ئەوەیان قۆستەوە کە ی ن ک بەهۆی گەرم بوونی جەنگی عێراق و ئێران لەکوێستانەکاندا، سەرکردایەتی و بارەگاکانی لە زۆربەی ناوچەکانی سنوور گوێزرابۆوە بۆ قوڵایی کوردستانی عێراق. تا بارەگا و هێزەکانی لەم ناوچانەدا نەکەونە بەر هەڕەشە و پەلاماردانی بەردەوامی کردنی هەرد و داگیرکەری کوردستان. هێزەکانی شۆڕشی چەواشە کە دەستێک بوو خۆیان بۆ هێرش کردنە سەر ی ن ک ساز دەکرد لەو هەلەدا هەرچی توانای بەشەری و مادی و بە پشتیوانی تەواوی ئێران و و بەشداری کردنی دەیان پاسدار وە بە هەموو چەکدارەکانی ناوچەکانی بادینانیشەوە ڕوویان کردە زنجیرە چیای قەندیل و ناوچەکانی دۆڵی بالیسان و دۆڵی شەهیدان و ناودەشت بۆ داگیرکردنی مەڵبەندی ٣ و پاشان پەلاماردان و داگیرکردنی مەڵبەندی ٤ وە لەوێشدا سەرکردایەتی ی ن ک. بەڵام هەر زوو هیممەت و جوامێری پێشمەرگە شێرەکانی کوردستان ئەو خەیاڵە خاوانەی لە مێشکی پەلامارەرەکاندا بڕاند. ئەوە بوو پێشمەرگە دلێرەکانی ڕزگاری کوردستان لە ١٢ لەسەر ١٩ی مانگی ٨ دا هێرشیان بردە سەر کولانە و سەنگەرەکانیان. وە لەیەکەمین ئەمبەردا زۆربەی شوێنەکانیان لێ گرتنەوە. وە بەشێکی زۆری سەنگەرەکانیان پێ چۆڵ کردن وە لە ئەمبەردەکانی دووەمین شەڕدا ڕۆژی ١/ ٩/ ٨٣ باقی کولانە و سەنگەرەکانیان پێ چۆڵ کردن و بەرەو باوەشی ئاغاکانیان لە ئێران هەڵیان بڕین و تا ئەودیو سنوور ڕاتاندیانن.

ئەو دوو فەرماندە جوامێر و ئەو دەستە پێشمەرگە قارەمانە لەو شەڕ و گێچەڵەدا شەهید بوون کە هێزەکانی شۆڕشی چەواشە بە نیەتی داگیرکەرانی کوردستان وە بە کۆمەکی جاشەکانی عێراق بۆ لەڕێلادان و لەناوبردنی شۆڕشی نوێی گەلەکەمان، سەپاندیان بەسەر ی ن ک دا.

ئەو قارەمانە نەمرانە لەو هەڵمەتە کەم وێنەیەدا شەهید بوون کە پۆلە دلێرەکانی هێزی پێشمەرگەی کوردستان بۆ پاراستنی کوردستان و شۆڕش دژی چەکدارەکانی داگیرکەری ئێران و هەموو هێز و توانای جود، سەرکەوتووانە ئەنجامیان دا. ئەو هەڵۆ خاوەن زاتانە کە بە خوێنی گەشی خۆیان نەخشە و پیلانی چەپەڵی پێنجەم کۆنەپەرستی ئێران و پیاوەکانیان تێک شکاند. وە چیای سەرکەشی قەندیلیان لە ئەل و داڵە کەرخۆرەکان پاککردەوە. ئەم نەمرانە بوون:

١ ـ شەهید ئەحمەد مەولود فەرماندەی تیپی ٧٨ ی کارێز و هەڵۆی قەندیل. کە لەگوندی (سەرکان) ی دۆڵی بالیسان لە ساڵی ١٩٥٣ لە خێزانێکی کورد پەروەر لەدایک بووە. هێشتا بەتەمەن منداڵ بوو کە لە شۆڕشی ئەیلولدا هاتە ڕیزی پێشمەرگایەتییەوە. وە بەشداری چەندین ئەمبەردی قارەمانانەی تیا کرد. وەکو شەڕەکانی ناوچەی بارزان و شەڕی گۆڕەی ماخوێزنان وە لە شۆڕشی نوێی گەلەکەماندا هەر لە سەرەتای دامەزراندنی ی ن ک وە هاتە ڕیزەکانییەوە لە ساڵی ١٩٧٦ وە بوو بە پێشمەرگە و بەشداری یان سەرکردایەتی دەیان ئەمبەردی گەورەی کردووە. لەوانە شەڕەکانی وەرتێ و ماوەلان و کێلەکی بالیسان و کەلالە و شەڕەکانی ساڵی ١٩٧٨ ی شنێ و شەڕەکانی دەوروبەری کوردستانی ئێران و شەڕەکانی ئەرناتا و پشت ئاشان. ئەم هەڵۆ

شەهیدە دووکوڕ و دوو کچ و سەروەرییەکی گەورەی لەپاش بەجێ ماوە .

٢ ـ شەهید ناظم حەمەی سلێمان ، فەرماندەی تیپی ١٣ ی سووداش ، شاباڵی شوان و شێخ بزەینی بوو . لە گوندی (هەمزە) لەدایك بووە . لە ساڵی ١٩٦٣ وە بۆتە پێشمەرگە . لەبەر ئازایەتی و لێ هاتوویی هەر زوو کرا بە سەرپەل و پاشان سەرلق و لەساڵی ١٩٧٤ دا بوو بەفەرماندەی بەتالیۆنی ٥ ی هێزی ڕزگاری . وە لە دەیان نەبەردی گەورەی شۆڕشی ئەیلول و شۆڕشی نوێی گەلەکەماندا بەشداری یان سەرکردایەتی کردووە .
شەهید ی ئەمر سەرەڕای ئەوەی کە فەرماندەیەکی هەڵکەوتوو بوو ، ڕۆڵەیەکی خاوەن هەڵوێستی گەلەکەشی بوو . ئەو بوو لەکۆبوونەوە شومەکەی ئاشبەتاڵی ٧٥ ی بنەماڵەی بارزانی دا لە بەنجوێن لە ڕووی لەنداهێکی مەکتەبی سیاسی یاندا وتی : ئێمە هەموو فەرماندەی عەسکەرین ئەگەر پیاوێکی وەکو تۆ سیاسی بێ سەرپەرشتیمان بکا ئەوا چەك فڕێ نادەین و دیسان بە شۆڕش ئەدەین . شەهیدی ئەمر بوو لەبەرسەراوەی وت : تۆ پیاوێکی ئەخۆشی لەمرێتی ئەوەی لە نەخۆشخانەکانی ئەورووپا دا بمری ، فەرموو ئەوە مەیدان و لەگەڵمان وەرە و پیاوانە لەبن بەردێکی ئەم کوردستانەدا لە خەبات و بەرگری دا شەهید بە ، کەچی سەرکردایەتی بارزانی لەسەر ئاشبەتاڵ وەك خۆیان سوور بوون ، شەهیدی ئەمریش خۆی وتەنی هەر لەخەبات و بەرگرییدا شەهید بوو .

٣ ـ شەهید ئیبراهیم ئەحمەد ئیبراهیم ، ناسراو بە (براییمی سوور) ، پێشمەرگەی کەرتی ٢ ی تیپی ٧٨ ی کاروخ ، قارەمانێکی ئازا و دلێر بوو لە چەندین ئەبەردی ڕزگاری نیشتمانیدا بەشداری کرد بوو .

٤ ـ شەهید عبدالرحمن حمد ئەمین ، لەساڵی ١٩٥٥ لە گوندی (شیوەرەش) ی لای حاجی ئۆمەران لەدایك بووە ، منداڵێکی لەپاش بەجێ ماوە .

٥ ـ ئەحمەد جەوهەر ساڵح ، خەڵکی ئەوبەری سیروان و پێشمەرگەیەکی دلێر و چاپوك بوو لە کەرتی (٢) ی تیپی ٥١ ی گەرمیان .

٦ ـ فاروق حمد ئەمین ، لەساڵی ١٩٥٥ لە (دێگەڵە) ی کۆیە لەدایك بووە ، جێگری فەرماندەی کەرتی ٢ ی تیپی ٩١ ی سەفین ، پێشمەرگەیەکی قارەمان بوو ، لەساڵی ١٩٧٨ وە پێشمەرگە بووە .

٧ ـ حاجی مستەفا ، خەڵکی گوندی (مەلەکان) ە ، خزمی شەهید وسمان بەگی ئەمرە ، لەسەرەکانی ژیانی پیریدا گیانی خۆی بەخت و کوردستان بەخشی ، پێشمەرگە بوو لە کەرتی ١ ی تیپی ١٢ ی خۆشناو .

٨ ـ حاجی کوڕی ئەحمەدی عەولا ، خەڵکی گەڵاڵەیە و برای شەهید حەمە ڕەشە کە لەچیای کاروخ بەدەستی تاقمە خۆفرۆشەکەی ق م شەهید کرا ، برای هەڤاڵ حسن کوێستانی تێکۆشەرە . شەهیدی ئەمر فەرماندەی کەرتی ٥ ی گەڵاڵە بوو ، ڕۆڵەیەکی ئازا و پێشمەرگەیەکی قارەمان بوو لەچەندین ئەبەردی گەورەدا بەشداری کردووە و بە دەستی خۆی چەندین پارچە چەکی گرتووە .

٩ ـ شەهید مینە ئەحمەد مەرخی ، خوشکەزای ڕەحمان سەعیدە و شەهیدی ئەمر محمود سەعید قارەمانی کوردستان بوو کە لەساڵی ١٩٧٦ وە پێشمەرگە بوو .

١٠ ـ شەهید عصام الدین عبید ، ناسراو بە شۆڕش ، خەڵکی گوندی (مایلە) و پێشمەرگەیەکی ئازا و بە جەرگی کەرتی بەکی تیپی ٩٣ ی کۆیە بوو .

١١ ـ شەهید شوان محمد ئەمین ، فەرماندەی مفرزە لەکەرتی ٤ ی شەهید سەرباز لە تیپی ٩٣ ی کۆیە ، ڕۆڵەیەکی قارەمان و ئازای شاری کۆیە بوو .

١٢ ـ شەهید علی مستەفا ، پێشمەرگەیەکی جوامێری کەرتی ٥ ی تیپی ٩٣ ی کۆیە و خەڵکی شاری سلێمانی بوو .

١٣ ـ شەهید عەزیز ئەرحان حمد ، خەڵکی گوندی (تیمارۆك) ی دەشتی کۆیە یە و پێشمەرگەیەکی بە هەڵمەتی کەرتی ٤ ی شەهید سەربازی تیپی ٩٣ ی کۆیە بوو .

١٤ ـ شەهید ئیبراهیم ئەحمەد ڕەسوڵ ، لەگوندی (سەرکان) ی دۆڵی باڵەکایەتی لە دایك بووە ، لەساڵی ١٩٧٨ دا بۆتە پێشمەرگە ، لەبەر ئازایەتی و بەشداربوونی لە چەندین ئەبەرد و شەڕدا بوو بە جێگری فەرماندەی کەرتی ١ ی تیپی ٧٤ ی باڵەك .

ئەو شەهیدە ئەمرانە بەخوێنی گەشی خۆیان ئەو ڕاستیەیان دووپات کردەوە کە هێزەکانی شۆڕشی چەواشە نەوانەی لەبەرەمەی دوژمنانی کورد وکوردستانەوە هێرش ئەبەنە سەر هێزی پێشمەرگەی کوردستان ، توانا و زمارەیان هەرچەندێك بێت ، چەك و تەقەمەنییان چەند زۆر و لەوان ئەماتوو بێت ، پشتیوانیان هێزێکی چەندە زل بێ ، تێك ئەشکێن و بەسەرشۆڕی هەڵدێن وئەگەڕێنەوە باوەشی ئاغاکانیان ، هێزی پێشمەرگەی کوردستانیش لەباوەشی جەماوەری خەڵکی بەشەرەفی کوردستاندا توندتر بێ ئەچەقێتێ و لەسەر پەیمانی ڕزگاری ڕەوای گەلەکەی سوورتر دەبێ ، دەبارە ئێمە ئەوەمان لا پەسەند بوو کە ئەو خۆفرۆش و لادەرانە لەخەلك داگەرکەوەردا

ـ ب ـ

ئەوەستن و بەفیتی بێگانە هێرش ئەکەنە سەر هێزی پێشمەرگەی کوردستان و ، بەهاوکاری دوژمنانی دێرینەی کورد وکوردستان کەساروی شۆڕشی نوێی گەلەکەمان ئەدەن . ئێمەشیان ناچار ئەکردایە کە شەڕیان لەگەڵدا بکەین و ئەو ڕەنج و ماندووبوونەمان لە شەڕی دژی ڕژێمی عێراقدا سەرف بکردایە . ئەو شەهیدانەمان لە نرخی سەرکەوتن بەسەر دوژمنی فاشی عێراق دابدایە ، بەڵام سەد مخابن . تافیتی بێگانە ودا گیرکەرانی کوردستانەو چینە کۆنەپەرستەکانی کوردستان بەهێزن ، تا کیانی خۆفرۆشتن و خیانەت لە نیشتمان بەتێنی ئەم جۆرە شەڕ و کێشەڵانە جاروبار بەخەمان ئەکرێ ، ئەوا ئێمەش بۆ پاراستنی کوردستان و شۆڕشە پیرۆزەکەی لەخەوتان ، یان لە لادان ، هەروەکو شاخە بڵند و سەرکەشەکانی کوردستان لە ڕووی داگیرکەران و نۆکەرانی دا ئەوەستین ، هەر جارە دەرسێکیان دائەدەین . کە لەوی پێشوتر بەزەبرتر و کارگەرتر بێت .

هاوولاتیانی خۆشەویست ... لەوکاتەدا کە لەگەڵ ئێوەدا سەری ڕێز و نەوازش بۆ گیانی پیرۆزی ئەو تاقلە شەهیدە ، و بەری کرد نیاندا دائەنەوێنین و سەرخۆشی لە هێزی پێشمەرگەی کوردستان و بنەماڵەی ئەو شەهیدە ئەمرانە و جەماوەر دەکەین . بەڵێن تازە ئەکەینەوە کەلەسەر ئەو ڕێبازە پیرۆزە سوور بین کە ئەو شەهیدانە و سەدان شەهیدی تری ی ن ک . ڕێبازی پشت بەجەماوەر بەستن ودژایەتی کردنی داگیرکەران و ئیمپریالیزم و نۆکەرانیان ، ڕێبازی سەربەخۆیی و دیموکراتی بۆ عێراق و مافی چارەنوس بۆ گەلەکەمان دابین کردن .

ئێمە لەکاتێکدا مژدەی خۆشی ئەم سەرکەوتنە گەورەیەی هێزی پێشمەرگە بەسەر جاشەکانی جود لەژێر ناوی (ڕەزمەندەکانی مسلمانی عێراقی) دا ئەگەێنین بەری داوێنە کیانی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و هێزی پێشمەرگەی کوردستان . داوائەکەین و ئەم شەهیدە مەزنانە بەری ئەکەین . لەهەمان کاتدا لەبەردەمی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و هەموو هێزەکانی ناوچەدا ئامادەیی خۆمان چەند بارە ئەکەینەوە بۆ کۆتایی هێنان بەو شەڕەی کە جاشەکانی جود بە هێزی پێشمەرگەی ئەفرۆشن بەو مەرجەی :

١ ـ هێزەکانی جود سەربەخۆیی سیاسی خۆیان بسەلمێنن و پەیمان بدەن کە ئەی پارێزن .
٢ ـ واز بهێنن لەشەڕفرۆشتن بەشۆڕشی کوردستان لە هەردوو دیوی عێراق و ئێران .
٣ ـ لە کوردستانی عێراقدا . پێکهێنانی لەشکرێکی چەکداری یەکگرتوو بسەلمێنن .
٤ ـ ئازادی کاری سیاسی و حزبی بۆ هەموو لایەک دابین بکرێ .

ئیتر بۆ پێشەوە بەرەو سەرکەوتن لە شۆڕشە پیرۆزەکەماندا لە پێناوی ڕوخاندنی ڕژێم و هێنانە سەرکاری حوکمێکی ئیئتیلافی دیموکراتی کە سەربەخۆیی و دیموکراتی بۆ عێراق دابین بکا و مافی چارەنوسەو گەلەکەمان بسەلمێنێ .

نەمری و سەروەری بۆ ئەم شەهیدانە و هەموو شەهیدانی ڕێگەی ڕزگاری کوردستان
هەر شەکاوە بێت ئاڵای ڕزگاری نیشتمانی کوردستان
مردن و سەرشۆڕی بۆ نۆکەران و داگیرکەرانی کوردستان

مەکتەبی سیاسی یەکێتی نیشتمانی کوردستان
٢ ی ئەیلولـــی ١٩٨٣

کورتە پەراوێزێک
لە داوێنی شەڕی ناوخۆدا

کومەلی کوردستان ، وەک هەر کومەلیکی ترەچینی ئەم دنیایە ، پیک هاتوە لەچەند چین و توێژی کومەلایەتی جیاوازە ، کە هەریەکەیان بەپێی شوێنی جیاوازی خوی لە سیستەمی بەرهەمی کومەلایەتی دا ، خاوەنی ئازانج و مەکوەت ، بیر وبوچون ، بەلکو جیهانبینی تایبەتی خویەتی و لەروانگەی جیهانبینی تایبەتی خویەوە سەیری روداوەکانی کومەل ئەکا و لیکی ئەداتەوە و ریگە وشوێنی چارەسەرکردنی بە ئامانجی خوی دا ئەبینێت .

چینەکانی کومەل هەمیشە لە ململانی دان ، بەتایبەتی لەسەر مەسەلەی دەسەلاتی سیاسی ، لەئەنجامدا جولانەوەیەکی وەکو جولانەوەی کوردا ، هەلبەتە لە ململانی دا ئەبێ بولەوەی هەرچین وتوێژی بەگوێرەی ئامانجی جیهانبینی تایبەتی خوی جولانەوەی کورد بەرەو بەیات و دەست بەسەر سەرکردایەتیەکەی داگری و ریبازەکەی ژ شێوەی کسار و چوارچێوەی پەیوەندیەکانی و سنوری دوست و دوژمنەکانی دیاری بکات ، وە بەگوێرەی جیهانبینی خوی بەرنامەکەی دا بڕیاری و هەولی جێبەجێ کردنی بدات .

مەسەلەی بنچینەیی لە شورشدا ، نەک هەر لەشورشی کوردستاندا ، بەلکو لە هەمو شورشێکدا لە سەرانسەری دنیادا مەسەلەی بەدەستهێنانی دەسەلاتی سیاسیە ، مەسەلەی ئەوەیە کە کێ سەرکردایەتی جولانەوەکە ئەگرێتە دەست ، ستراتیج و تاکتیکەکانی ، بەرنامەکەی ، دوست و دوژمنەکانی ، ریبازەکەی ، ئوسلوبی کارکردنی و شێوە جوراوجورەکانی دیاری ئەکات .

هەر لەبەرئەوە لەکوردستاندا لە ئوتافی ئیستادا ، کە جولانەوەیەکی پڕ تەوژم وبەجوش لەهەناوی کومەلی کورد دایە ، شەری ناوخو شتێکە لە شێوەکانی ململانێی چینایەتی بەهێی چین توێژە کومەلایەتیە جیاوازەکانی ناو کومەلی کورد لەپێناوی بەدەستهێنانی دەسەلاتی سیاسی ، یان بە واتایەکی روونتر ، لەپێناوی بەدەستهێنانی پێشڕەوایەتی وسەرکردایەتی جولانەوەی کوردا .

توند وتیژی یا نەرمی وخاوی ناکوکیەکان و تەقینەوە یا سرەونیان دیاردەیەکی بابەتیە لەسەرووی بەست و ئارەزوی کەسەخێرخواز وخێرنەخواز و پێکخراوەکانەوەیە ، بەلکو بەندە بە تەرازوی هێزی چینەکانەوە ، لەبواری ئابوری ، سیاسی ، کومەلایەتی ، چەکداری وفەرهەنگی ... تادا .

دەرەبەگایەتی وسەرکردایەتی خێلەکی بەئارەزوی خویان لەشانوی مێژوی کورد داتابەزن بو چینی بورجوازی و هەروا بە ئاسانی دەور وتەسلیمی سەرکردایەتی جولانەوەی کورد لەگەل چینی بورجوازی دا ناکەن .

وە چینی بورجوازی بو سەرکردایەتی زورینە بورجوازیش بە ئارەزوی خویان لە شانوی مێژوی کورد داتابەزن بو چینی کرێکار و رەنجدەرانی کوردستان وهەروا بەئاسانی دەور وتەسلیمی سەرکردایەتی جولانەوەی کورد لەگەل رەنجدەرانی کوردستاندا ناکەن ، بەلکو تادوا هەناسە پەلەقاژەی مانەوەی دەسەلاتی خویان ئەکەن ، زەبروزەنگ بەکار ئەهێنن ، کوشت وکوشتار ئەکەن ، ساتوسەودا ئەکەن ، دەست لەگەل بێگانە وتەنانەت شەیتان تێکەلاو ئەکەن بو ئەوەی بارێگاری یا بەهێزە دەسەلاتی خویان بکەن .

جولانەوەی کورد لە دوای سەد سال شکان وهەلسانەوە ، لەدوای سەد سال تەجروبە و تاقیکردنەوە ، لە دوای رسوابونی سەرکردایەتی دەرەبەگی و خێلەکی ، لەدوای ناپوت بونی سەرکردایەتی بورجوازی ، لەدوای ئاشکرا بونی بێکارەیی هەرە و جوزە سەرکردایەتی (خێلەکی و بورجوازی) وئیسپات بونی بوشیی بەرنامە و بەرنامەی دروشمەکانی و چەوتی ریبازەکەی و نادروستی بوچونەکانی وخراپیی جوری دیاریکردنی دوست ودوژمنەکانی ، بەکورتی ئیسپات بونی پەرچینی ستراتیج و تاکتیکەکانی ، جولانەوەی هەلەی ئوسلوبی کاری و شێوەکانی ... جولانەوەی کورد ئیتر سەر بو سەرکردایەتی دەرەبەگی وخێلەکی و سەرکردایەتی بورجوازی و ورده بورجوازی دانانەوێنی ، سەنگی کرێکاران وفورسایی رەنجدەران زیادی کردوە ، لەتەرازوی هێزی چینایەتی ناو کومەل یدا ، جیهانبینی ئەوان ، تیوری شورشگێرانە بو بڕیارکردنی بەرنامە ، لەدیاریکردنی دوست ودوژمن ، لەدیاریکردنی بەرنامە وڕێباز و دروشمەکان ، لەدیاریکردنی ستراتیج وتاکتیکدا هاتوتە پێشەوە ، کرێکاران و رەنجدەرانی کوردستان ئیتر ئامادە نین لە پشت دەرەبەگ وسەروکی عەشیرەت و چینی بورجوازیەوە بڕون وچارەنوسی خویان تەسلیمی ئەوان بکەن ، بەلام چینی دەرەبەگ و چینی بورجوازیش ئامادە نین هەروا بە ئاسانی دەست لەسەروکی جولانەوەی کورد هەلبگرن . هەلبەتە لەگەل گەشەکردنی ئابوری ، کومەلایەتی ، سیاسی وفەرهەنگی ... کومەلی کوردستان دا

سنووری کۆمەڵایەتی وئابووری وسیاسی و فەرهەنگی چین و توێژە کۆمەڵایەتییەکانیش دیارتر و روونتر وئاشکراتر بوون و لە قاڵبی حزب و رێکخراودا خۆیان رێک خستوە ولە شێوەی بەرجەوەن وریباز و بەرنامەی جیاواز دا خۆیان دەرئەخەن کە نوێنەرەوەی جیهانبینی و ئایدۆلۆجی جیاوازی چین وتوێژە کۆمەڵایەتییە جیاوازەکانن نە چین وتوێژە کۆمەڵایەتییە دەسەڵات دارە کۆنەپەرست وکۆنەپارێزەکان وشەرخوازەکان ئەمانەوێ بەهەر رێگەیەک و بەهەر شێوەیەک و بەهەر ئاسانت و سەوداو بەهەر جۆرە شەرێک بێ پارێزگاری ئاژانجی چینایەتی خۆیـــانو پارێزگاری دەسەڵاتی خۆیان بکەن . ئەمەیش سەرکردایەتی جوڵانەوەی کورد پان لەدەس دەرچی .

چین وتوێژە کۆمەڵایەتییە گەشەکردوە نوێخوازەکانیش ئەمانەوێ جیهتر بەدوی دەرەبەگایەتی و بۆرجوازیگەکۆن ئەمانەوێ لەروانگەی جیهانبینی خۆیانەوە دەست ودە وەزنی جوڵانەوەی کورد . ریبازەکەی ، ئامانج ودروشمەکانی توسلوبی کارکردن وشێوەکانی دیاری بکەن و سەرکردایەتی جوڵانەوەی کورد لەدەس دەرەبەگ و سەرۆکــــی عەشیرەت و بۆرجوازی دەربهێنن و تەسلیمی خاوەنی راستەقینەی خۆی واتە کرێکاران و رەنجدەرانی کوردستانی بکەن و بەرەو ترۆپکی سەرکەوتنی یەکجاری ببەن .

شەڕی ناوخۆی قۆناغی ئێستای کوردستان لەمەیشی هێز وحزب و رێکخراوە کوردییەکان دا ، ئەتوانن ئەوەی ئەو ناکۆکی و ملمڵانێیە بە کە لە بەینی چین وتوێژە کۆمەڵایەتییەکانی بۆرجوازی لەلایەک و کرێکاران ورەنجدەران لەلایەکی ترەوە ، وە لەبەینی پاشماوەی رژێمی دەرەبەگایەتی و خێڵەکی لەلایەک وجوتیاران ورەنجدەرانی لادێ دا لە لایەکی ترەوە .

هێز وحزب ورێکخراوەکانی سەر ئەرزی کوردستانی عێراق لەناو کۆمەڵی کوردستانەوە هەڵ قوڵاون ، هەر یەکەیان بەنوێنەرایەتی لە چین یا لە توێژێکی کۆمەڵایەتی دیاریکراوە وهاتوتە مەیدانەوە وسەرچاوەی سان و ژیانیشی لەوێوە هەڵ ئەهێنجی ، هەر کەسێکی تر بەخاسایی جیاوازی لەبەینی بۆچوونەکانی ی ن ک و بۆچوونەکانی حزبێکی وەکو ق م پاخود حشع دا لەسەر هەر مەسەلەیەکی ئەمڕۆی کوردستان ، بەعێراق ، ناوچەکـــــە ، جیهان دا ... ئەبینی .

هەر بۆنموونە ، هەڵگری ئاڵای ئازادی بیروباوەڕ وسەربەستی کاری سیاسی و بەکۆمەڵیانی هێمنانــــــە و دیموکراتی بیر وباوەڕی جیاجیــا لە سەرەتای دامەزراندنی یــــەکێتی نیشتمانی کــــوردستـــــان و لەسەرەتای دەستپێکردنی شۆرشی حوزەیرانەوە لە ١٩٧٦ دا هەمیشەکێتی بوە ، چونکە بڕوای بەجیاوازی چین و توێژەکانی کۆمەڵ و لە ئەنجامی ئەوەشدا بڕوای بەجیاوازی ئازانج و دەسکەوت وجیاوازی جیهانبینــــی و بۆچوون بان هەبوە ، بڕوای بە کۆبوونەوەی چەند چین وتوێژێکی کۆمەڵایەتی ناکۆک وپێکەوە ئەگونجانو ئەبوە لەنـــاو چوارچێوەی یەک تاقە حزب دا . لە کاتێکدا حزبێکی وەکو پ د ک هەر لەسەرەتای دامەزرانیەوە بڕوای بـــە تاقە حزب و خوسەپاندن وبەرپەرمکانی و لەناوبردنی حزب ورێکخراوەکانی تر هەبوە ولای وابوە کە حزبێـــی هەمو چین وتوێژە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵی کوردستانە ، مەگەر دەسەڵاتی ئەوەی ئەگەینا مۆلەتی دەرکردبـــوە و چەرچوونی هیچ کەسێر تاقمێکی تری نەداوە و هەر بۆ ئەو مەبەستەش چەندین جار پەنای بردوتە بەرچەکــــار هێنانی زەبر وزەنگ و پاکتاوکردن و کوشتن و لەناوبردن ، هەر دوەرنەوە بێ ق م لەسەرەتای دامەزراندنـــی یەکێتی و دەستپێکردنی شۆرشی حوزەیرانەوە هەمو هێز وتوانای خۆی ، بەدیگە و توسلوبی جیاجیا ولە شوێـن وکاتی جیاجیادا تەرخان کردوە بۆ تێکدان وتوناکردنی ی ن ک و پێشمەرگە ولەندام وکادیرەکانی ، چونکــــە بڕوای بە ئازادی بیر وباوەڕ وسەربەستی کاری سیاسی نەبوە .

ی ن ک هەرگیز لە ملمڵانێی ئایدۆلۆجی نەترساوە ، بەڵکو لە ملمڵانێی سیاسی و زۆرانبازێی بیر وبــــاوەڕ نەکردوتەوە ، چونکە لای وابوە یەک روژ هەر بۆ کرێکاران و رەنجدەران و بیر وباوەڕی پێشکەوتوخواز و نوێیــــە .

هەر لە سایەی ی ن ک وچاودێری ی ن ک دا بو حسک (لەمێشکی بزوتنەوە ولەرزەی ئەحزیری پارتــی) بە هاندان وپارمەتیدانی مخابراتی عێراقی پەیدا هات و کەوتە کار .

وە هەر لەسایەی ی ن ک دا بو کە پاسوک بڕوای بە ئاشکرا بێتە مەیدانی کاری سیاسی و چەکدارەوە و خۆی بە ناسین بدات .

وە هەر لەسایەی ی ن ک دا بو کە حشع لەدوای تێ هەڵدەرانی لە (جبهەی وطنی تقدمی ... صدام) دا بو دەرەوە و سوک کردنی ئێرەی کادر و ئەندامەکانی بە اعتراف و تعهد لی وەرگرتن بخۆی گرتـــوە و خۆی رێکخستەوە و هاتەوە مەیدانی کاری سیاسی و چەکدارەوە .

ئەمانە ئەگەر ئێستا وەکو (مارکەی شیخ هومەر) لە گەردنی ی ن ک دا ئین ، ئاوانێکی یەکێتی ئێمە ئەوە وە ئەنجامی چاک هەڵنەسەنگاندن و بۆچوونی ناراست ئەوە ، بەڵکو لە ئەنجامی راسگویی ی ن ک دا بوە لەگەڵ

گوتە و بیر و بۆچوونەکانی خوی دا ، لەگەل ڕیبازەکەی ئۆریلی بو د پارتەکانی ناو کومەڵ ، وە ئەنجامی بروای تەواوی ی ن ک بووە بە هەبوونی جیاوازی لە بەینی چین و توێژەکانی کومەڵدا ، وە لە ئەنجامی ئەمەشدا بە هەبوونی ئازاتی و دیمۆکراتی جیاواز و پەیدا بوونی بیر و باوەڕ و ڕیبازی جیاواز و پەیوەست بوونی حیزب و ڕیکخراوی جیاواز . . .

ئیمە ئیستا لامان وایە ، کومەلی کوردستان کومەلیکی فرەچینە ، حیزب و ڕیکخراوی جیاوازی تیــــدا پەیدا ئەبێ و هەریەکەیان بە پێی ئازادی چینایەتی خۆی ولە ڕوانگەی چینایەتی خۆیەوە سەیری ڕووداوەکانی کوردستان و عیراق و ناوچەکە و جیهان . . . ئەکا و هەڵوێستی خۆی لی دیاری ئەکات ، وە لەڕوانگەی ئێستادا لامان وایە ململانێی گەورە و شەڕی سەرەکی کورد و هەموو هێزە کوردییەکان لەگەل ڕژێمی بۆرجوازی بیروکراتی عیراق لە پێناوی بەدیهێنانی مافی چارەنووسی خۆی دایە ، لەگەل یەکتری وە زەمینەی هەل و مەرجی یەکەوە هەل کردنی هێنانە و یەکگرتنی بەڕاشتی و ململانێی سیاسی و دیموکراتی وزۆرانبازی ئایدیۆلوجی . لە ڕووی بابەتییەوە ، پتەوتر و باشتر و زۆرتر وەک لەشەڕی ناوخۆ و پێکدادان و بەکارهێنانی زەبر و زەنگ ، بەتایبەتی ئەگەر ئەو هێزانە لایەنگری بیروباوەڕی خۆیان لەبەر تیوورەکانی بیگانە بپارێزن و ئەمە کارتێکردنی دیاری یەکگرتنی دۆستەکان لە مەسەلەی کوردا . .

ی ن ک هەولێکی زۆری داوە بۆ کاکردنی شەڕی ناوخۆ ، ڕەنگە تەنیا هێزی کە زۆرترین ئازاتی بکا لـــە هەموو جۆرێکی دیموکراتی بۆ ململانێی ئایدیۆلوجی و زۆرانبازی سیاسی لە کوردستاندا . ی ن ک پێی وایە ئەگەر ، بەجۆرێک ئەو مەسەلەیە دەبێت و هەمیشە ئالا هەڵگری هەموونی مافی ئازادی بیر و باوەڕ و سەربەستی کاری سیاسی بووە .

برای خۆشەویستم حەمزە عبداللە

دوای سڵاو

[illegible]

مسعود بارزانی

ـ نامەی مەسعود بۆ حەمزە [illegible]

هەوڵدانێکی تری ی ن ک :
بۆ ئاگربڕی شەڕی ناوخۆ
هەوڵێکی تری خائینانەی سەرکردایەتی بەرزانی بۆ هەڵگیرساندنەوەی شەڕ

سەرەڕای ئەو هەموو تاوانەی ق م هەر لە ١٩٧٥ ەوە تا ١٩٨١ بەرانبەر بە ی ن ک کرد بوی لەگەڵ ئەوەشدا
لە کاتێکدا کە لە پایزی ١٩٨١ دا گفتوگۆ و کۆمەکی سیاسی ـ چەکداری چوارقۆلی جاشەکانی جود ی تیا تێشکاندە،
شەڕی لەگەڵ وەستاندن و ئامادەیی خۆی نیشان دا بۆ پێکەوەژیانی هێمنانە لەگەڵ ق م لە کوردستانی عێراقدا
بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە کوردستانی عێراق و دەس لە شەڕی شۆڕشی کوردستان هەڵبگری. ئەوەبوو دوجار
نوێنەری خۆی نارد، بۆ ڕازان (بارەگای سەرکردایەتی بارزانی) بۆ ئەوەی کات وشوێنی چاوپێکەوتنی نوێنەرانی
هەردولا لەسەر هەر ئاستێکی ئەوان ئەیانەوێ ولەهەر شوێنێکی ئەوان ئەیانەوێ، دیاری بکەن. کەچی هەردو
جارەکە نوێنەرەکمان بەدەستی بەتاڵ گەڕابەوە. تا لە بری وەستانیان بە کەلکی لە شارەزوور و شارباژێڕەوە خۆیان
بکەنەوە بە کوردستانی عێراق دا. لەگەڵ ئەوەشدا هەم لەسنووری سلێمانی دا وهەم لەسنووری هەولێردا دو
ڕێکەوتنی مەیدانییان لەگەڵ ئێمەدا کرابوو ئەوەی بێ شەڕ وبێ تەگەرە هێزەکانی خۆیان لەیێ بوی ئێرانەوە
بپەڕنەوە بۆناو کوردستانی عێراق. بەڵام ئەوان نەک هەر هێزی ڕاستەقینەی خۆیان و سەرکردە و بەرپرسراوەکانی
خۆیان نەهێنایەوە کوردستانی عێراق وە نەک هەم قورسایی پێکی عەسکەرییان لەسەر عێراق دروست نەکرد و
شەڕیان نەکرد. ومنەک هەر دەستیان لە هێرش بردنە سەر شۆڕشی کوردستانی ئێران هەڵ نەگرت، بەڵکو
وەستیان لە ڕێگەی ئەو گەنجەر وگوجەرانەوە کە ناردبوانەوە بۆ شارباژێڕ وخۆشناوەتی هەم سەرچاوەی زیادکردنی
بەشەڕی پەیدا بکەن بۆ ناردنیان بۆ جاشێتی بۆ بوی ئێران. وە هەم بە شێوەیەکی زۆر نامەردانە کەوتنە شەر
فرۆشتن بە هێزەکانی یەکیتی وخەریکە کرد نیان بە دروستکردنی ڕوداوی لا بەلا وە. ئەمە سەرەڕای ئەوەی بە
جۆرێکی بەربلاو کەوتنە دەس تێکەڵاوکردن لەگەڵ ئەرتەش وپاسدار و بەسیجی ئێرانی دا بۆداگیرکردنەوەی
مەهوەری خانە ـ سەردەشت وپەلاماردانی بنکەکانی حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران و کۆمەڵەی شۆڕش
گێری زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران. تا کار گەیشتە ئەوەی هێزەکانی خۆیان لە ئاڵوەتان و دوایی تر لە
کونەمشک لە نزیک بارەگاکانی سەرکردایەتی ی ن ک هۆڵ دا بە نیازی پەلاماردانی ناوچەکانی ناوزەنگ، زەڵێ،
شێنێ کە ماوەی ٥ ساڵ بو بارەگا گرنگەکانی سەرکردایەتی ی ن ک ی لێ جێگیر بوبو وە بوبوە بنکەی حەوانەوەی
چەند بن تاقمی ئازادیخوازی عێراقی وکوردستانی.

ق م ماوەی چەند مانگ بەشێکی گرنگی هێزەکانی ی ن ک یان بەخۆیانەوە خەریک کرد ـ هەروەها بە
گرتنی خەڵک لەبەردەمی مەزودا. سەبارەت بە نیازی شەر فرۆشانەی ق م. کومیتەی سەرکردە... یەکیتیی
نیشتمانیی کوردستان ڕونکردنەوەیەکی لەسەرهاتنی هێزی ق م بەسەرکردایەتی سو
میرخان بوسەرگردی بێران لە بناری جبای جاسوسان بەرانبەر بارەگاکانی سەرکردایەتیبود سەیکردنی تەقە
دەرکرد.

سەرەڕای ئەمانە هەموی ی ن ک هەوڵی دا لەگەڵ ق م کە ئاگربڕی شەڕی ناوخۆ بکات. لەڕێگەی دوستانی
سوری و لیبی و چەند حزب و ڕێکخراوی بیگانەوە. وە لەڕێگەی حشع و چەند بن کەس ولا یەنی ترەوە، هەوڵیدا
کە شەر لەخۆی دوور بخاتەوە. تا ڕادەی ئەوەی کە ڕاستەوخۆ پەیوەندی لەگەڵ حەسو میرخان ئاشکرا کرا بو
ئەوەی بزانن نیاز لە هاتنەکەی چیە؟ ئەگەر گەڕەکیەتی بێتەوە کوردستانی عێراق ئەوە کەس ڕێگەی لێ ناگری، خو
ئەگەر گەڕەکیەتی هێزەچەکدارەکانی حکومەتی ئێران بەناوچە ئازادەکانی کوردستانی عێراقدا وەربکات ئەوە ڕێگەی پێ
نادرێ، سەرکردایەتی ی ن ک هەڤاڵ محمدی ڕەحمان فەرماندەی تیپی ٦١ ی کورەش کە لێپرسراوی ناوچەکە
بو لەگەڵ هەڤاڵ علی وەیس کە ڕابەری سیاسی تیپەکەی ئاسوس بو ڕاسپارد ڕاستەوخۆ پەیوەندی لەگەڵ حەسو
بکەن وئەگەر ڕازی بو بیبینن و گفت وگۆی لەگەڵ بکەن وهەوڵ بدەن لەگەڵی بگەنە ئەنجامێکی هێمنانە.

هەڤاڵ محمد نامەیەکی بو حەسو نوسی

کوردستان یان نەمان

بو/ برای بەڕێز کاک حەسو میرخان

سڵاوێکی شۆڕشگێڕانەی گەرم

هیوادارم سەرکەوتوبن بوخزمەتی ڕەوای گەلە زۆر دەستکەمان کە ساڵەهای ساڵە گەلی کورد مان چاوەڕوانیەتی

(٢)

برای عزیزم محمد لالی خسرو میرضا

یاشی دورسلاما بو هنگو دە بو هەمو برایێت پشمرگە
لقوە تا هنگو بعام . هیڤیامن ئەوە لە خوزدی کو
هنگو هەمیا بیاریزیت لەهەمو بەلایا وە دوایا مە
صنر ببت .
نوکە ئەز بیی لەسەشیناتی ئەڤرو ئەز هاتم صەر دل
لی بو بیە نک هنگو یاشی لەقرارگای گوتە مە
لەزمە مەشورەتی بکەینە طەلب لمن کر تکەل هنگو
دەسلاندێم صحبە هنەلک مەشورەتی بکەین
ڤیجا بوهنێی داکو بیشتر مەشورەتا خو بکەین
دە ئەگەر ممکنە ببی اجازی دەرکەڤە لەهەمو
مەسئولێت قوەتا خو سەرەکی ببینە بو
سەشیناتی داکو مشورەتا خو بکەین بەشرتکی
مەسئولیت دی محافظا جماعتی بکەین دە
صەرەسیا خو ریکوبیک بکەین ٥ یاشی ئەگەر
هنگو بەباشی زانی محلێ هەر بچینە ناڤ
جماعتی یانە ئەڤانە لەجیەکی ببینین .
ریجا دکەم سەلاما لەهەمو برایا بکەم ئەڤیت
لنک هنگو دە اجازی لوانە دەرکەڤە
هەتا ئێرە دەرە کاری خو بکەین ،
چونکو ئەگەر بەحسابا قرارگای ببت
لەنعە ئەم نەو دەست بەشورلی
بکەینە . ئەڤما هەتا ئەم هەمو ڤیکرا
نەگەهینە نتیجەیەکی احطامرینە ئەز چ
رایا بدەم . هیڤیامە ئەڤە هەمو ئەمانەی
خودی بە ئەڤ هاروکار بت

برای هنگو
ادریس بارزانی
١٤/١٠/١٩٨٢

٢ ـ نامەی ادریس بو حسو ژاژوکی

برای بەڕێزم کاک حسو میرخان

باشی زۆر سڵاوا

ئەحوالی هەنگو دپرسم و هیڤی دکەم لە خودێ هەر باش و سەلامەت بن

الحمد لله ئەمنیش باش و سەلامەتم

کاغەزا هەنگو یا ڕۆژا ٤/١٢/١٩٨٢ گەهشتە دەستێ من و ئەڤە جوابە :-

١- مەسئولیەت دوستانە چەندا ئەمن بیت دبی نوکە خۆڕەکی مەشاکل هەمو مەعلوم بن وە حالێ حازر وەزع باشترە ئەگەر ئاخری کو هی جاسوسانە ئەگەر لە بەر مایی نەبیت زۆر مصلحەتە بێتە گرتن وە هەرچی لازم بیت دی بو مە ناسینە کرن .

٢- مەسەلا کاسبی لە قرەتا ئاگاداری هەی وە ئەم زۆر بەلایێ دزانین کو اجتماعەک ببێت کرنە ئەمما نزانم چاوا ممکنە کو تو وە حسو میرخان پێکڤە هاتبا کرنە کو دولومەری هاتبانا هەتا رانیە ئەگەر عیلاجەک هاتبا کرنە کو زۆر باشبو چونکو زۆرتر اجتماعا ضرورە لە سەر چەند ڕێ نەبیت لە سەر هەنگو یا ئادەستای - لازمە اعادا تنظیمی بکەین بوچەند ڕێ وە مەشاکلێت دی هەمیا زۆر بە دزی وە بە تورندی لازمە حەل کرین و هەرکەس مقصەد بیت ئەم تحازرین هەمو اجرائاتێ تحلیل بکەین .

٣- لە بەر کریا خانی نوکە وەزعی مەبیی باش نەبو جاری ئەڤە دو (٢٠٠) دینار مە هنارینە هەتا بزانین بەکار عیلاجەکی بکەین

٤- کاک موسی ... وە زۆر باشبو هاتیە ئێرە

سڵاوا لە جماعەتی هەمیا دکەم و خودێ هاریکار بیت

بو مەو هەنگو

ادریس

٩/١٢/١٩٨٢

٣ ـ نامەی ادریس بو حسو زاروکی

تێبینی :

چیای جاسوسان ئەو لوتکە بلندەیە کە ئەڕوانێ بەسەر ناوزەنگ وزەڵی وقوڵە هەرەس وشێنێ و زێوکە .. داو .
واتە بارەگاکانی پێشووی سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان .

سلاوم هەمە بۆگشت ئەوبرادەرانەی کەلاتان مەوجودن

برای بەڕێز وەکو زانیومانە ئێوە نیازی گەڕانەوەتان هەیە بۆ کوردستانی داگیرکراومان بەلام دەبینی هەندێك تەقەی دەرەو دەوروروی داوە لە تیوان هێزەکانمان ،بنا براکیان ئەگەر ئێوە نیازی گەڕانەوەتان هەیە بەتەواوی و تەتانەوی بێنەوە بەهەمدوك لامان بەرووی دوژمنی داگیرکەرا بوەستین وەخوشتت ئەزانی ماوەی چەند سالە ئێمە دژی شەڕی کورد بەکورد بەکوشتندا ئەبین .وە ئێستاش هەمیشە ئامادەین بۆ هاوکاری وبرایەتی لەریگای کوردایەتی دا .جا زۆرمان پێ خۆشە ئەگەر مەجال هەبایە نوێنەرێکی ئێمە ونوێنەرێکی ئێوە ،چاومان بەیەك بکەوی وگفتوگوڵە کەڵ یەکتری بکەین وە روون کردنەوەی زیاتری وەزعی هەردوو لامان .خوشتان ئەزانن کە ئێستا هێزەکانی ئێمە و ئێوە لە هەموو شوێنەکانی کوردستان بەیەکەوە هاوکاری یەکتر ئەکەن لەیەك سەنگەردا ئەجەنگن دژی دوژمنی داگیرکەر هیوادارین لەپرەش هەر بەم شیوەیە بێت و چونکە جەماوەر چاوەڕوانی برایەتی دەکات ئەوەك شەڕی کورد بەکورد بەکوشتن دان وە بە نوسراو هەر ئەوەندە ئەکری بەلام ئەگەر بێت و هەردو لامان یەکتر ببینن بەلکو ئەنجامی زیاتر روون ببێتەوە وباشتر بێت .

شەڕی ناوخومان لەبەرژەوەندی داگیرکەرانی کوردستانە نەوەك لەبەرژەوەندی گەلەکەمانە .

هەر سەرکەوتوبین

دلسوزتان محمد رەحمان
١٩٨٣/٢/١٠

تی بی نی
١) ئێمە زۆرمان پێ خۆشە لەم رۆژانەدا کە بەهار کاری لەسەنگەرەکانی کوردستان دا بین و دژی دوژمن بجەنگن .
٢) تکایە جوابمان بۆ رەوانە بکەنەوە بە زوترین کات .

حەسوش وەڵامی نامەکەی بە هەڵگری نامەدا داپەوە و موافەقەتی کرد بۆ لەسەر دیتنی نوێنەرەکەی یەکێتی ، سەرکردایەتی یەکێتی بوشایەتی وای بەچاك زانی نوێنەری حشع یشیان لەگەل بێ ، بۆیە هەڤاڵ محمد لە نامەی دووەمدا بۆ حەسوی نوسیوە کە ئەمە دەقەکەیەتی :

کوردستان یا نەمان

برای بەڕێز کاك حەسو میرخان
سلاوێکی شۆرشگێرانە ... هیوادارین سەرکەوتو بن
برای بەڕێز نوسراوت گەیشت دەربارەی چاوپێکەوتنەکە ئاگاداری سەرکردایەتیم کرد ئەوانیش زوریان پێ کارێکی باش وبرایانەیە بەلام ئەگەر پێتان باش بێ ئەوا برادەرێکی حزبی شیوعی لەگەل خومان ئەهێنین بوئەوەی هەر ٣ لامان پێکەوە دانیشین و قسە بکەین جا ئەگەر پێتان باش نیە ئەوانیش لەگەل بن ئاگادارمان بکەنەوە هەر خومان لەگەل ئێوەدا کۆ ئەبینەوە .

وە شوێنێك دیاری ئەکەین بۆ دانیشتنەکە کە بۆ هەردولامان نزیك بێت . هیوادارم توش رەئیت هەروابێت . هاوکاری وبرایەتی نزیك بکەینەوە .خومان دوربخەینەوە لەشەڕی لا بەلا لەبەرئەوەی جەماوەر دژی شەڕی ناوخویە و پێی خوشە ئێمە هەموومان بەیەکەوە دژی دوژمنی داگیرکەر لەیەك سەنگەردا بین

تکایە بەپەلە ئاگادارمان بکەنەوە بەلکو بەیانی چاومان بەیەك بکەوی ئەگەر هات و یەك دوو نەفەر بەرەو ئێوە هاتن تکایە رێگایان پێ بدەن

هەر سەرکەوتوبین .

دلسوزتان محمد رەحمان
١٩٨٣/٢/١٢

حەسو موافەقەتی لەسەر دیتنی نوێنەرانی یەکێتی و حشع کرد .هەڤالان محمد رەحمان وعلی وەیس بە نوێنەرایەتی یەکێتی و ابوشوان (قادر رشید ناسك) و محمودی حاجی خدر بە نوێنەرایەتی حشع چونە دەمەتەقێ وەزنی و حەسو میرخان وازۆکە . وحەمید رێکانیشیان ئەبێت .

نوێنەرانی یەکێتی لەو کۆبوونەوەیەدا بە شایەدی نوێنەرانی حشع بە حەسو یان راگەیاند ئەگەر ئەو نیازی هاتنەوەی هەیە بۆ ناوچەی بەدر یاخود بۆ هەر جێیەکی کوردستانی عیراق ،ئەوا پێویست بە شاخ گرتن و تەقەکردن ناکا چونکە هێزەکانی یەکێتی لە هیچ کوێیەك رێگەی پێ ناگرن ،بەتایبەتی ئەوکاتە لە سلێمانی ولە هەولێر دو رێکەوتنی مەیدانییان لەگەل ئیمزا کرابو ،وە هێزەکانی ئەوان بە ئازادی هاتوچۆیان ئەکرد .

وە نوێنەرەکانی یەکێتی، پەیمان ڕاگەیاند، کە ئەگەر ئەوان لە هاتنەوە بۆ ئێمە ئامادەن بە کۆڵی خۆیـــان
بەتانی و کەلوپەلەکانیشیان بۆ هەڵبگرن بۆ ئەو شوێنەی خۆیان ئیمانەوی لەناوزەنگ، زەڵی، شێنێ، ڕەزگـــە،
مارەد و، قەلاتوکان... یا هەر شوێنێکی تر کە خۆیان حەز ئەکەن بەو مەرجەی هێزی ئێرانی لەگەڵ خۆیان نـە
هێنن.

حەسو بەوپەڕی بێ شەرمییەوە گوتبوی: ئێمە تەعزداری ئێرانین، بۆچی ئێران لەگەڵ خۆمان نەهێنین،
ئێرانیش شەری عێراقمان بۆ ئەکەن... ئەگەر ئێوەش ڕێ بکرن، من بەطولەی توپ ڕێگەی خۆم ئەکەمەوە.

هەر بۆئەوەی کێروگرفتەکە بەخۆشی چارەسەر بکرێ و جارێکی تر شەڕ لە نێوان هێزەکانی یەکێتی وق م دا
هەڵ نەگیرسێتەوە، نوێنەرانی یەکێتی بە زمانی سەرکردایەتی یەکێتییەوە بە حەسویان ڕاگەیاندبو، کە یەکێتی
ئامادەیە نوێنەری ئەوان لە ئاستی مەکتەبی سیاسی یا سەرکردایەتی یا لە هەر ئاستێکی تردا کە ئەوان پەسـە
ندی ئەکەن ببینن بۆئەوەی ڕێ وشوێنی دۆستایەتییەکی بەهێز وپەیوەندییانی هێمنانە دابنێن.

حەسو وەلامی دابوەوە کە ئاگاداری سەرکردایەتی خۆی ئەکات ولێتر دوای ئەو کۆبونەوەیە لەناوخۆیانەکەی
خۆیا لە بەفر وسەعول بەندانی (سەری گردی بەران) بو، وەلام خۆی مات کرد تا ئەوکاتەی کەلە کونەسکەوە
بەرەو کونەکۆتر بەری کەوت و لەوێ سەری خۆی دانا، چونکە هەروەکو ئێستا لە یادداشتەکانی حەسودا دەچێ
ئەکەوێ و لەناوەکەی جاشی ئێستانفروش دا مەسعود بۆ حەسو ساغ بوەتەوە، ق م ئەمک پەیکەوە ژیان، بەڵکو
پەیکەوەدانیشتن و کۆبونەوەش بەتاوان دائەناوە.

حەسو زازوکی دوای ئەوەی لەگوندی تولەی (لەناو بەکرزادان) سەردانی مەسعودی کرد وە وگەڕاوەتـەوە
نەغەدە، ولەوێ لەگەڵ چەند کەسانێک قسەی کرد ووە، لەیادداشتەکانی ڕۆژی ۲۱/ ۳/ ۱۹۸۳ نوسیوەتی:
برادەرەک بە ئێمەی گوت: زانیوتانە کە لێرە دەیانە بەلاو بیووە کە ئەتو گیراوی لەلایەن کاک مەسعودەوە
چونکو گوایا ئەتو بەبێ ئاگاداری کاک مەسعود و م.س چاوت بە جاعەتی جەلال کەوتوە؟ منیش جوابـــم
دایەوە وپێم گوت: مالی بارزان حەقیان، لەسەر ئێمە هەمیە حەسیسان بکەن، دەرمان بکەن، پێمان دادەن.
خۆیان لێمان عاجز بکەن بەلام دروییە ئەمانە هیچ نەبونە وبە.....

دوای برادەرەکە بە ئێمەی گوت: زانیوتانە کە لەتێری دەیانە بەلاو
بیووە کە ئەتو گیراوی لەلایەن کاک مەسعودەوە، چونکو گوایا
ئەتو بەبێ ئاگاداری کاک مەسعود و م.س. چاوت بە جاعەتی
جەلال کەوتوە؟ منیش جوابم دایەوە وپێم گوت: مالی
بارزان حەقیان لە سەر ئێمە هەیە حەیسان بکەن دەرمان
بکەن پێمان دادەن. خۆیان لێمان عاجز بکەن بەلام
درویە ئەمانە هیچ نەبونە بەم [illegible] شێوەیە
مناقەشەمان درێژەکێشا تا درەنگ شەو، نەخەوتین
دوای ماوەیەک گوتی: ئەتو خوا بەس بێت مناقەشەل
ی چییە؟ چونکو ئەمە ئانە [illegible]

۳ — دەستنوسی حەسو زازوکی یادداشتەکانی ۲ /۱۳٦۲ خورشیدی

هەر لەوماوەیەشدا کە حەسو نوێنەرانی یەکێتی دیوە مەسعود نامەیەکی بەتوڕەبونەوە بۆ نوسیوە کەوا کت وبت
ئەمەو سەیتەوە:

برای عزیز حەسو مێرخان زازوکی

پاش سلامان.
کاغەزا تەگەشتە من. وەمر چیا تە نفیسی من زانی. بەهیچ شەرمیکی حەق نەبو هنگە دگەل وان
دانیشن قەیدی نەبوا بو شوان و محمود. ئەما ئەوێت دی ئەم درازی نەبوین. وبە بروسکەش کر بو کو ناپێ
دگەل وان دانیشن. تابا چەوا ئێک دانیشتنە بوبە.
ئەزی جاشەری کات ادرپێ دکەم ئەمەو ئەز بخودی هەم بو ری منطقی و ئەو توشتا من دگەل خـــو
ئینای هەمیی دی ئینم و ئێشا لە هەمو توشتا خو دی ئینخنە منطقا قلمەدزە و رانەی. و نوکە مەم ئـەوە
حراستکا پاش هەمیت لوان جهیت حساس و بو عملیاتا و هیشتا تقدمی ئەز بخودی هەم انشاءالله.
گرتنا ئەو نقطا سەری جاسوسان پشتا دوژمنا شکاند و ئەز سوپاسا هەمیا دکەم بیت زەحمەت کێشای و

انشاء الله مشایخ دی مرتەبەکا مەزن دەنی .

هەروەکی من گوتی باشترین توضیحت خو ئەفان دی ئینجینە وی منطقی لەبەر هەندی بەپێست ناکەت زێدە تر بچمە ناڤ تفصیلات .

دوعای خوشیا هنگو لە خودی دخازم .

برای هنگو
مسعود بارزانی
٨٣/٢/٢٨

برای عزیز حەمیرضان زازوکی

پاشی سەلامان .

دوعای خوشیا هنگو لە خودی دخازم .

٥ ـ نامەی مسعود بو حسو زازوکی

برای هنگو
مسعود بارزانی
83/2/28

هاشمانی جود :
چۆن دەسکێشی هێزەکانی ئێران دەبن ،
بۆ ئەوەی کوردستانی عێراق بکەن بە مەیدانی جەنگ ؟

یەکێك لە هۆکرنگەکانی مانەوەی گەلی کورد بە دواکەوتوویی و کوردستان بە وێرانی ، شوێنی ستراتیجی کوردستان بوە کە کەوتۆتە سەرجەقی رێگای هاتوچۆی لەشکرە گەورەکانی رۆژهەلات و رۆژئاوا و بۆتە مەیدانی شەر و ململانێ ، لەشکرەکانی یۆنان و فارس وعەرەب و مەغول وتورك لەکوردستانەوە رەت بون و هەموجار کوردستانیان کردۆتە مەیدانی جەنگ لەگەلّ هاتن و چونی خۆیاندا ، کوردستانیان وێران کردوە ، سەروەت و سامانیان تالاّن کردوە ، کشتوکالّ ورەز وباخ و ئاوەدانیان کۆتە کردۆتەوە ، مێژوی مرۆییمان قڕ کــــردوە و نیشتمانەکەیان لەکۆنی خوێن دا نوقم و لە چەرەد وکەلّدا رەش کردووە •

ئەم رودا وانە لە مێژوی نەتەوەی کوردا چەندین جار دوبارە بۆتەوە و ، لەسەردەمی دەسەلاّتی عوسمانی و دەولّەتە ئێرانیەکاندا ئەوەندە دیار و ناخۆش بون کە هەم مێژو نوسی پایە بەرزی کورد شەرەف خانی بەتلیسی لە (شەرەفنامە) دا وە هەم فەیلەسوفی مەزنی کورد ئەحمەدی خانی لە (دیباچەی مەم وزین) دا بە چاکی و زۆر بەئازارەوە رونیان کردۆتەوە •

گەلێك جار میر و دەرەبەگەکانی کورد لە پێناوی ئازانجی تایبەتی خۆیاندا ومیژئەوەی بە یارمەتی بێگانـــە خۆیان بسەپێنن بەسەر خەلّکی دا بەعەشیرەت لەدژی عەشیرەت وکور لەدژی باوك ، برا لەدژی برا و ئامۆزا لــە دژی ئامۆزا بونەتە دەسکێشی سوپای داگیرکەری بێگانە و لەشکری وێرانکەری بیانییان بەناو کوردستانـــدا وەرکردوە و بونەتە مایەی فیتنەی خوێناوی کورد بەکورد بەکوشتندان و وێرانکردنی شار و ئاوایەکانی کوردستانا •

مێژوی میرنشینەکانی بابان و سۆران و ئەردەلاّن و بادینان وجزیرەو بۆتان وهەکاری و ••• هتد ، پڕن لە نمونەی ئەو جۆرە دەسکێشیانە ، بەیەکەمین جارە لە مێژوی گـــــەلی کوردا کە گەلی کورد لەماوەی (٣) سالی رابردودا بتوانی خوی لە شەر وکێچەل و مالوێرانی جەنگی کاولکەری دو دەولّەتی ناوچەکە (واتــــە ئێران وعیراق) بپارێزی ، وە لەسایەی شۆرشەوە لە هەر دو دیوی کوردستان ئەھیلی رولەکانی ببنە سوتەمەنی شەر و گەلەکەی ببێت بە ژێر دەستەیی داگیرکەرانەوە و شار و ئاوایەکانی ویران ببن ، کە ئەمە خوی لە خویدا سەروەرییەکی مەزنە بو شۆرش •

بەلاّم سەیر ئەوەیە لە ئەوەی دوەی چەرخی بیستەمدا پاش ئەو هەمو دەرس و پەندانەی لە مێـــــژوی دوڵەمەن و پر لەتاقیکرد نەوەی کوردا هەیە ، هێشتا خوفروشانێك هەبن بو ئازانجی شەخسی و دەسکەوتـــی عەشیرەتی خویان ببنە نوکەری رەزیل وسوکی بێگانە و دەسکێشی داگیرکەر بوسەر خاکی کوردستان •

حەسو میرخان ژاژوکی لە یادداشتەکانی پێنج شەممە ١٣ی مورداد بەرانبەر ٤ ی ئابی ١٩٨٣ لــە کاتی سەردانەکەی دا بولای ئیدریس بەرزانی لە (هەواری سەیدان) و روژی دوایی تر لە (بەردەپان) ی پشتی (کونەلاجان) ئێران نوسیویەتی :

••• بە خوم چومە لای کاك ئیدریس بارزانی با بزانین داخوا ئیجازەی ئیمە نادەت بەلاّم دیاربو رای خوی بو کاك مسعود نوسی بو دەربارەی ئیمە جواب نەهاتبووە بەبێ ئاگاداری کاك مسعود ایشەکەی ئیمەی جێبەجێ نەدەکرد • بەلاّم تا ئیمە لەوێ بوین چەند بروسکەیەك هاتن لەوان بروسکان یەك ئەوەبو کە دەولّەتی ئێرانی هجومی چهای کرد هەندێك کرد بوە گرتویەتی و دەولّەتی عیراقی زور شەپرزە بووە • لەوی لەگەل جماعەت هەندێك گفتوگومان پێکەوە کردن دوای ماوەیەك جماعەت هەمستا هاتەوە من لەلای کاك ئیدریس مامەوە کردمانە باسی ئەم موضوعانەی خواری : کاك ئیدریس گوتی :

هەندێ من ئەوەیە دەولّەتی ئێران ، بالعکس وسید مکان وناوچەی پشدەری پاك بکەنەوە وە ئەو مالانەی لە ئێرانن (عقدە وزیوە) بگوێزنەوە بو ئەو ناوچانەی ئازاد کراون ئەوجا مـــــن

نەتوانم هەمو شتەکی بکەم ...

کورە خائینەکانی مەلا مستەفا کە جاسوسیان کردوە ئیمش خویان و جانشینیان کردوتە پیشە ، وە لە سود سێکدا هەندێکیان وەزیر و گزیر وسەرجاشی عیراق بون. وهەندێکیان جاسوسی ئەمریکا وئیسرائیل و جاشی ئیران بون (هەروەکو بەلگەکانی اسنادلانەی جاسوسی کە لە سفارەتی ئەمریکا لە تاران گیرا و لە ٢ بەرگدا بەشتەیاوی کردوتەوە) ، ئەوە چەند سالێکە جانشینی خویان بو لەشکری پاسدارانی ئیران لەسەر کوردستان دو بلاوکراونەتەوە) ، ئەوە چەند سالێکە جانشینی خویان بو ئەرتەش و پاسدارانی ئیران تەسوی کوردستان دە بلاوکراونەتەوە . هەروەها بە هەمو توانایانەوە هەوڵ ئەدەن کوردتەوە بە تایبەتی لە دوای هەڵگیرسانی جەنگی گەرمی عیراق ـ ئیران ، وە بەهەمو توانایانەوە هەوڵ ئەدەن جەنگە بگوێزنەوە بوناو خاکی کوردستان وکوردستانی ئیران وعیراق بکەنە شەرگە ومەیدانی یەکدانی هێزەکانی عیراق و ئیران .

سوپا داگیرکەرە ویرانکەرەکانی عیراق و ئیران کوتەکی دەستی پاسداران بەسەر ئەوەو لەسەرەتادا بون بە ئەوا رەشی سەر لەشکری داگیرکەری ئیران وکوتەکی دەستی پاسداران بو کوژاندنەوەی شورش لە کوردستانی ئیراندا ، وەبو کوشتنی بەکۆمەڵی کوردەکانی ئیران وبەهەرچاوی هەمتەو خەڵکی کوردستان وهەموگەلانی ئیران وناوچەکە بە پێش لەشکری ئیران کەوتن بو داگیرکردنەوەی (سەقزدا و بزادەوست و ئەرگەوەر و مەرگەوەر و شنۆ وخانەو سەردەشت ومەریوان و پاوە ٤٠٠) بە بیانوی دژایەتی حزب

دەبوکرانەوە،باش ئەوەی ئەو ئەرکە ناشیرینانەیان لەود بو ئەنجام دا ،ئینجا کەوتنە شەر فروشتن بە یەکیتی نیشتمانی کوردستان و هیزەکانی خویان لە تالآن کردن رکونەنەك بەرانبەر بە بارەگاکانی سەرکرداییەتی ی.ن لە لەناوزەنگە،زەلی،شینی ...کوکردەوە .

دیسان ئەوەچەند مانگە هەموو هەول و تەقەلای خویان و هەموو هاوپەیمانەکانی تیان لە جودا تەرخان کردوە بو قاییم کردنی کاربەدەستانی ئیرانی کە شەر بگویزنەوە بو کوردستان بە بەهانەی ئەوەی کە گوایا هەموو خەلکی کوردستان لەگەل ئەوانە وهەر بەگەیشتنیان هەموو خەلك بە پیشوازی ئەوان و لەشکری داگیرکەری ئیرانەوە ئەچی وچەکیان بو هەل ئەگرن ؟

حەمە زازوکی لە یادداشتەکانی خوی دا لەسەر کاتی کاتوانی،ناوچەی مەنگوڕایەتی لەوبارەیەوە بەم جوانی نوسیویەتی !.

چوارشەممە ٥ی مورداد بەرامبەر ٢٧ی تەمموزی ٨٣

بەیانی زو هەستامەوە چومە سەرکانی تماشەی ناوچەی پشدەری و سەنگەسەر کرد کومکو اپنەی لە پیش چاوانی بو کەوتە فکرکردنەوەی وەزعی رابردوی خومان کە چون کاتی خوی خەلکی ئەم ناوچەیەی کرنوشی بو ئیمە دەبرد وچون دووبەدوور ئیمەیان کەرو گوێ کرد بوون لەنامە ونامەکاری ئەمروش ئەم خەلکە چون خو لە ئیمە دەوور

[illegible]

Wed. 27 July

چهارشنبه ٥ مرداد

١٦ شوال

[illegible]

٧ ــ دەستنووسی حەمە زازوکی

یادداشتەکانی ١٣٦٢ خورشیدی

د مخستەوە لە خوێمەوە گوتم : ئەم خەلکە و بارگورانە زیاد تر دەوری ئنتازیمت دەگێری رەنگە بەم جورمش وەزعیان لە نەبی الای تداورکی گەورە رووید مت لەناوچەی لە سەرمنو گمراوە بونا و جماعەتی بانگم کرد ھەمویان ھەستانەوە خوبان امادە کرد نامەیکم بو کاک حەسو دەولەمەری نوسی و دوکەسم رەوانە کردن بولای دوکەسم رەوانەکردن بو سەر ریگای قەلادزە و تلیشا روشیان کە لەناو شاروشیان ریگا دەروت بو ئێرانی خوم مامەوە لەجیگای خوم .

• • •

ھنگکانی قیادەی خائین لەناوچەکانی تەرگەوەر و مەرگەوەر وناوچەکزادان و شنۆ ودەشتە بێل و خانە وشنۆی و بادینانی وکونلاجان و سیلوی وئالوتان وکونەسنك ود زلی و بلەکی و... شەوین وناوچەکانی تری ئنیھسك سنوری لەکوردستانی ئێران لەلای ھیچ کەسیك شارد راوە نیە . ئەمە لەکاتیکدا کە ئەتوانن ھەمو ھێزەکانی خویان بە خاو خێزانەوە بھێننەوە بوناو ئەوزی کوردستانی عێراق و لەناو کوردستانی عێراقدا بەئازادی بژین ودژی رژیمی عێراق بجەنگن .

پار لەو ھیرشەدا کە ئێران ھینا بە سەر جادەی خانە ـ سەردەشت و گوند ود ێھات وچیاکانی دەور و پشتی ، خائینەکانی قیادە پشداریەکی کاریگەریان کرد لە ھەمو شەرەکانی ناوچەی خانە وسەرد ەشت دا لە تەپەی حسین ، خدراوی ، ئالوتان ، کونەسنك ... وەچەند بن چەکداریان کوژراو بریندار کرا وئەبد رەیس و مەسعود خویان سەرپەرشتی راستەوخوی ھێزەکان وئاموژگاریان ئەکردن و چەند بن لیپرسراوی وەکو مــلازم عمر عثمان بچکول (ناسراو بە ملازم عطی) و ملازم سەرد ار ابوبکر علافـﻪ(ناسراو بە ملازم ابوبکر) و حەســو میرخان زاروکی و حەسومیرخان دەولەمەری وسەعیدی ئەحمەد وچەند کەسی تریان بەخوبان وتاقمەکانیانەوە بەشداری شەر ونەخشەی داگیرکردنی ناوچەکە ئەبون ، بەلکو زورجار ئەبون بە ھاندەر ود ەسکەوتی ھێزەکانی ئێران بو ناوچەکە و ھەلگیرساندنی شەر وتوپ باران و چولکردنی گوند و ئاوایەکان(یاد داشتەکانی حەسو شایەتیکی راستگوی دەوری خائینانەی ئەمانە یە) .

ئەمسالیش لەو ھێرشانەدا کەلەمرتەش وپاسداران ھینایانە سەر حاجی ئومەران ، جگە لەد ەوری ھاندەرانەی کورانی ملا مستفا بو سازدانی ھیرشەکە ، بە ئاشکرا و بەبێ پەردە بی شەرمەوە ھێزەکانی خویان بەتایبەتی ئەوانی خەلکی ناوچەکە بون یا شارەزای شوینەکان بون ، خستە زێرد ەستی کاربەد ەستانی ئیرانیەوە بو چاوساغی و ری پیشاندان ود ەلیلی وشارەزاکردنی ھیزەکانی ئێران لە کون وکەلەبەر و جیگەکرنگە وستراتیجیەکانی ناوچەکە ، وەلەم بەر وئەوبەری جادەی حاجی ئومەران لە چیاکانی کودو وکرد مەند بل و سنکیل ولەناوچەکانی حاجـــی ئومەران وئازادی ورایات وبابکراوی ود ەربەند و شوینەکانی تردا ..

میرخان حاجی میرخان کە خوێند ەواریکی بەرزانیەکان وبرازای حەسو زاروکیە وییەکیك بوە لە نزیکەکانی

JULY	شوال	تیر
Sun. 17	٢٦ ٦	یکشنبه

JULY	شوال	تیر
Sat. 16	٢٥	شنبه

Mon. 18	٧ ٢٧	دوشنبه

٧ ـ دەستنوسی میرخان حاجی میرخان
یادداشتەکانی ١٣٢٢ خورشیدی

ئیدریس وەسمود لە بنكەی سیلویی لای خانە بووە لە یاداشتی ڕۆژانەی خۆیدا گەلێك ڕاستی نووسیوە ،
كەوا هەندێكی تان وەكو خۆی بۆ ئەنووسینەوە •

پێنج شەممە ٢٣ی تیر بەرانبەر ١٤ ی تەمموز

ئەمڕۆ لە مقەری بووم (مەبەستی بنكەی سیلوی بە نزیك خانە) •هاوینەهەوار زۆر گەرمە ،ئەگەرچی زستان
زۆر بەفر باری بوو وە زۆریش سارد بو بەڵام نە ئەو بەفرماوە و نە ئەو سەرمایە بەڵكو هەتا لە كوێستانەكان وە
شاخەمەرزەكان بەفر كەمی كەمی بووە وزۆر كەم بووەتەوە :
گراستنەوەی پێشمەرگەكانی جووتەدەستی پێ كردوە ،یەكەم بوشەری عیراق دووەم بوشەری جەلالیەكان :

جمعە ٢٤ی تیر بەرانبەر ١٥ تەمموز

ئەمڕۆ بەیانی چوومەوە بۆ نەغەدەی •بو نیوەڕۆ هەر لەمالی بووم •وەپاش نیوەڕۆیە بە ئوتومبێلی مام عومەر
لە نەغەدەی گەڕاینەوە بۆ مقەری لە سیلوی •

حكومەتی ئێران هەر بەردەوامە لە عەسكەر كێشان بو ناوچەی خانی :

شەممە ٢٥ ی تیر بەرانبەر ١٦ تەمموز

ئەمڕۆ لە مقەری لەسیلوی بووم • ئیدریس بارزانی بەدوای مام غەزالی داناردوە كە بچێتە لای لە كونە
لاجان ،كە پاش نیوەڕۆ مام غەزالی لەگەڵ حسین ئەحمەد چوونە كونە لاجان بولای ئیدریس بارزانی •
ئوتومبیلەكانی شۆڕش ئەوە چەند جارە دێن بە دوای پێشمەرگەكانی حیزبی شیوعی وە دەیان بات لەگەڵ خۆیەوە •

یەكشەممە ٢٦ ی تیر بەرانبەر ١٧ تەمموز

ئەمڕۆ لە مقەری بووم • ئەمڕۆ ڕۆژێكی ڕەشە لە مێژووی عیراق چونكە ڕژێمی بەعسی هاتوتە سەر حوكم •
ئەوەتی ملازم بابەكر هات بو ئێرە وە ئێمەی بو مشكان لە پاشان دەچێت بو عیراق بو ناوچەی چومان وە
بالەكاتی بو لێدانی حكومەتی عیراق •

دووشەممە ٢٧ ی تیر بەرانبەر ١٨ تەمموز

ئەمڕۆ لەمقەری لە سیلوی بووم • مام غەزالی بەیانی لەگەڵ حسین ئەحمەد لەكونەلاجان هاتنەوە بو مقەری
لە سیلوی ،ئەوان گوتیان كە ئیدریس بارزانی لەگەڵ جەماعەتی خۆی لە كونەلاجان بەڕێ كەوتن وە چوونەوە
بو دیوی عیراق بە ئەندێل دا چوون ،كە پێشمەرگەیەكی زۆر چوونە ئەولای •لە كونەشك دیسان جەماعەت
چوونە بولای عیراق •

٩ ــ دەستنووسی میرخان حاجی میرخان
یاداشتەكانی ١٣٦٢ خورشیدی

JULY — شوال — تیر

Tues. 19 — ٨ — ٢٨ — سێشەممە

[illegible]

Wed. 20 — ٩ — ٢٩ — چوارشەممە

[illegible]

JULY — شوال — تیر

Thurs. 21 — ١٠ — ٣٠ — پێنجشەممە

[illegible]

سێ شەممە ٢٨ ی تیر بەرانبەر ١٩ تەمموز

ئەمرو بەقسەی حکومەت شاری خانە چۆل کرا کە زۆربەی زۆری ماڵەکان لە خانی باریان کردووە وچونەتە بۆ دەوروبەری خانی • ئومێدیکی زۆری ئێرانی دەیتن وە دەچنە خانە کە خوی ئامادە دەکات لە حاجی ئومەرانەوە هێرش بباتە سەر عێراق •

چوارشەممە ٢٩ ی تیر بەرانبەر ١٠ تەمموز

دوێنی شەوی لە سەعات ٥ر١٠ یەك وپەنجا دەقیقە ئێران تەقەی دەستی پێ کردووە بۆ سەر حاجی ئومەران ــ رایات ــ ئازادی وە دەڵێن وە پێشمەرگەکانمان لە هەمدوولای جادەکە لەگەڵ عەسکەر پاسداری ئێرانی چوونەتە بۆ سەر جادە وچەند رەبیەیان لە عەسکەری ئێران سەندووە وە ئەمڕوش هەر شەر بەردەوامە؛ فڕوکەی عێراق ناوچەی خانیان بومبە باران دەکرد •

پێنج شەممە ٣٠ ی تیر بەرانبەر ٢١ تەمموز

ئەمرو لە مقەری لە سیلوی بووم • شەری ئێران وعێراق لەبەرەی حاجی ئومەران کە لە شەوی پێش تر دەستی پێ کردبوو هەر درێژەی هەیە • فڕوکەی شەرکەری عێراق نزیك گوندی بەرمکانیان وە نزیك گوندی خالداریان بومبە باران کرد کە لە خالدار دوو کەسی ئێرانی بریندار بوونە •

جومعە ٣١ ی تیر بەرانبەر ٢٢ تەمموز

ئەمرو لە مقەری لە سیلوی بووم • شەری عێراق و ئێران هەر درێژەی هەیە لەبەرەی حاجی ئومەران کە حاجی ئومەرانی لە ئاپلوقە دایە • ئیواری هێرشیان بردە سەر عەسکەری عێراق کە لە ئەنجامدا حاجی ئومەران و ئازادی و رایت ویابەکراوی کەوتە دەست عەسکەری ئێران و پێشمەرگەکانی ئێمە کە سەرکەوتنێکی زور گەورەیە •

شەممە ١ ی مورداد بەرانبەر ٢٣ تەمموز

ئەمرو لە مقەری لە سیلوی بووم • پاش نیوەرو لەگەڵ سالح عارس بە ئوتومبیلی مام عومەر چوینە شنناوی لای مەسعود بارزانی وە لە پاشان گەراینەوە بۆ مقەری • ئێران سەرکەوتنەکانی بە خوشیەوە لە راد یو بەلاو دەکردەوە • مەسعود بارزانی دوێنی لە شنوەوە هاتوتە خانی • ١٠ ـ دەستنووسی بیرخان حاجی بیرخان

یاد داشتەکانی ١٣٦٢ خورشیدی

Mon.	25				Sat.	23	١٢	١
[illegible]					[illegible]			
Tue.	15		٣		Sun.	24	١٣	٢
[illegible]					[illegible]			

یەکشەممە ٢ ی مورداد بەرانبەر ٢٤ تەمموز

ئەمرو بەیانی زوو سەعات ٥ر٦ ی بەر لەبەیانی مەسعود بارزانی لە شنناوی هاتە لای ئێمە مقەرەکەمان وە بۆ نیوەرو لە سیلوی مایەوە وتا ئیواری روژ ئاوا لە سیلوی بوو پاشان گەرایەوە بۆ شنناوی • شەری ئێران و عێراق لەناوچەی دەربەند و ئازادی وە ناوچەی شەرکە لێیەتی هەر بەردەوامە •

دوشەممە ٣ ی مورداد بەرانبەر ٢٥ تەمموز

ئەمڕۆ لە مقەڕی لە سێلوی بووم فڕۆکەکانی عێراقی ئەوەبوو ماوەی سێ ڕۆژە کە دێنە ناوچەی خانەوە ناوچە بۆمباران دەکەن بەلام تا ئیستاش کە چەند جار لە دەورپشتی ئێمەی داوە خۆشبەختانە زیانی گیانی نەبووە تەنیا دو نەفەر لەخانەدار بریندار بوونە •

سێ شەممە ٤ ی مورداد بەرانبەر ٢٦ تەمموز

ئەمڕۆ لەمقەڕی لە سێلوی بووم • شەڕی ئێران وعێراق هەر درێژەی هەیە دوێنێ ئێران دەربەندی لەدەست عێراق دەرهێنا •مەسعود بارزانی لە کونەلاجانەوە وە ئیدریس بارزانی لە قەندیلەوە ،کە لەبەر ئەو شەڕەی دوای ئێران وعێراق جێی خۆیان گواستۆتەوە وە هەتا پێشمەرگەی ئێمەش ..لەم شەڕەدا بۆ شارەزایی بەشداریمان کردووە•

جمعە ٧ مورداد بەرانبەر ٢٩ تەمموز

ئەمڕۆ لە مقەڕی بووم بەیانی ئەحمەد خەلانی هاتە ئێرە لەگەڵ مەلا عبدوللا کە بچێتە عێراق بۆ ئەوەی تا وتەقسیمی بکەینە جماعەتی مەلازم بابکر وە ئەوەش مەلا عبدوللا وە عباس وعەزیز حەمۆ لەگەڵیان چوون بۆ عێراق کە چەند ولاغی گوندیان بۆ لە خەلک وەرگرتن وە ئەو تەنیا باتیمان بۆ گواستەوە بۆ عێراق ؟

یەکشەممە ٩ مورداد بەرانبەر ٣١ تەمموز

ئەمڕۆ بەیانی مەسعود بارزانی هاتە سێلوی کە لیژنەی بەرزی بەرەی نیشتمانی کۆبوونەوەی خۆی لە سێلوی دەست پێ کرد ،ئێوەش مام سرکە لەگەڵ چەند نەفەر لە چەکدارەکانی سۆسیالیستەکان شەڕی کرد بەسەلام لێدانی خوارد •مەسعود بارزانی لە سێلوی گەڕایەوە بۆ کونەلاجان وەیان شێناوی • ئێران لە مەهران هێرشی بردە هێزەکانی عێراقی کە زۆر لە خاکی خۆی لە عێراق وەرگرتەوە•

دوشەممە ١٠ مورداد بەرانبەر ١ ئاب

ئەمڕۆ بەیانی کە سەرهەنگ نیاکانی هات بۆ سێلوی وە داوای دەکرد کە جادەی لە سێلوی بهاتەوە هەلکورد وە من و سالم عارس ی لەگەڵ خۆی بردە یادگانی خانی وە لەپاشان ئیمە چووینە شێناوی وە لە وێشەوە چووینەوە سێلوی •

١١ ـ دەستنوسی میرخان حاجی میرخان

یادداشتەکانی ١٣٦٢ خورشیدی

MAY شوال مرداد

Fri. 29 ١٨ ٧ جمعه

[illegible]

Sat. 30 ١٩ ٨ شنبه

[illegible]

MAY شوال مرداد

Wed. 27 ١٦ ٥ چهارشنبه

[illegible]

Thurs. 28 ١٧ ٦ پنجشنبه

[illegible]

میرخان لێرە بەدواوە لەیادداشتەکانی دا باسی ئەوە ئەکات کە چۆتە ناوچەی ئالوتان بنکەی پێشمەرگەی حەسیۆ و لەوێوە لەگەڵ چەند کەسێکی تر بەکانی موزەرە و هەوارەکانی خوار ،کوترەل ،بەرتەنگ،بەرخلیسلە،تاتی دۆ،

کچە ملان ، گورتسوی ، ئینجا بۆ گوندی ئاشقوڵکە ، قرناقاو ... وە ڕۆژی دوایی گەیشتینە لای هێزەکەی مامی (واتە حەمسو زازۆکی) لە چیای بیبە و بەم جۆرە دریژە بە یاد داشتەکانی ئەدا !

دوشەممە ٣١ مرداد بەرانبەر ٢٢ ئاب

ئەمرو بەیانی لەگەڵ خەلیل غەزالی وە حەسەن ئەحمەد عەلی لە قرناقا و چووینە سەر شاخی پشت لەنزی وە بەرانبەر بە چیای قەندیل مام حەمسو و جماعەت لەوی بوون کە بەرانبەر بە چەکدارەکانی جەلالیەکان ڕاوەستاون کە پێشمەرگەی عبد الرحیم جەسیم وە حەمسو میرخان دولەمەری وەحزبی شیوعی و حزبی سوشیالیست و جماعەتی لەگەڵ یەکی یان لەبن .

سێ شەممە ١ شەهریوەر بەرانبەر ٢٣ ئاب

ئەمرو لەسەر شاخی سەری بی بی (پشت لەنزی وە لەوێوە ماینەوە ، شەڕ لەگەڵ چەکدارەکانی جەلالیەکان هەر دریژەی هەیە ، کە ئەمرو پێشمەرگەکانی بەرەی نیشتمانی لەسەر جادەی کە لە دۆڵی شەهیدان وقەسری شکان و پاشەکشەیان کرد ، بەڵام لەوەجە بیبیە هەر دریژەی هەیە وتەقە جار جار لە یەکتری دەکەن بەڵام لە حزبی شیوعی ٢ دو کوژراوە حزبی سوشیالیست ٣ سێ کوژراویان هەیە .

چوارشەممە ٢ ی شەهریوەر بەرانبەر ٢٤ ئاب

ئەمرو لەسەر شاخی بی بی بووم لەگەڵ جماعەت وە مام حەمسو لەگەڵمان بوو؛ میرجان غەزالی وە عطی حەمسو لە قرناقا وەڕوونەوە بۆ نەغەدە ، چونکە ئاوری میوان هاتونەوە بۆ دەرەوە کە بچێت بۆ خوێندن ، لە بەیانی بروسکەیەکی مەکتەبی سیاسی پارتیمان لەدوای هاتبو گەیچیتەوە .

پێنج شەممە ٣ ی شەهریوەر بەرانبەر ٢٥ ئاب

ئەمرو هەر لەسەر شاخی بی بی بووم لەگەڵ جماعەت کە نیوەی زیاتر بە دەست پێشمەرگەکانی ئێمەوەیە وە هەندێکی تر بەدەست جەلالیەکانەوەیە کە بەرانبەر یەکتر جبهەیان بەستووە ، وە ڕۆژ بەرۆژ تەقە لەیەکتر دەکەین لە یەکتر دەکوژین ئەوەش دەردی ڕەشی کوردمان دەرمان ناکا . بەڵکو بڕینی زیاتر و برینداراتر دەکات؛

جمعە ٤ شەهریوەر بەرانبەر ٢٦ ئاب

ئەمرو هەر لەسەر شاخی بی بی بووم . شەڕی ئێمە و جەلالیەکان هەر دریژەی هەیە . پێش ئەمڕۆ چەند عەسکەری ئێرانی هاتنە لای ئێمە وە بە ئێش هاتبون کە دەمانەوێت شارەزایی لەناوچە پەیدا بکەن بۆ ئاژانجی تایبەتی خۆیان وە نەخشەی لێ بگرن .

AUGUST

AUGUST

Sun 28

Mon 29

١٣ ــ دەستنووسی مەرخان حاجی مەرخان لەیادداشتەکانی ١٣٦٢ خورشیدی

هەروەکو لەم یادداشتانەدا دەرئەکەوێ جاشەکانی ئیادە لە هەرشەکەی حاجی ئومەراندا بە جۆرێکی راستەوخۆ بەشدار بوون ، لەناو بەشدارەکاندا جگە لە ملازم عەلی (عومەر عوسمان چەکول) و ملازم ئەبوبەکر (سەردار ئەبوبەکر عەلاف) چەندین هەرچی و پەرچی وەکو نجم الدین کوروونی و مستەفا و حەمەدی برای و مامەندی مەس خەلی ، ئەحمەد خەلانی ، ئەحمەد کشخە ، قادرە سووری روستایی ، رەسوڵ ئەحمەدی ناوەندەیی ؛ بوون بە هاوسافی هێزەکانی ئێران لە کۆڕ و گردەمەند پڵ و ڕابات و ئازاد کرد مریەند و بوون بە دەلیلی دەستەی بەهاوساقی هێزەکانی ئیران لە کۆدۆ و گردەمەند پل و ڕابات و ئازاد کرد مریەند. و بوون بە دەلیلی دەند مهان (رەصد) ی تۆپخانەی ئێرانی و بەوجۆرە هەزاران خەیزانی کورد لە بالەکایەتی ئاوارە و دەربەدەر بوون و چەندین شار و شارۆچکەی وەکو دەربەند و ڕابات و جۆمان و تەمەرێ لەبەر تۆپ بارانی ئێرانی چۆڵ کران .

هاوزەمان لەگەڵ هەرشەکەی ئێراندا بۆسەر ناوچە و مەحوەری حاجی ئومەران ، جاشەکانی جود یش بە نیازی دەرکردنی ی ن ك لە مەیدانی خەباتی شۆڕشگێڕانە ، وەبوکرتانەوەی ؛ رەلانەوەی کورد بە تەخشە و بەلانی بێگانەوە ، کەوتنە خوسازدان و کۆکردنەوەی جاشەکانیان لە مانگی حوزەیرانەوە خۆیان ئامادە کرد بەو هاوڕێیەتی لەگەڵ ئەم هەرشەدا ، کە ئەمانیش پەلاماری چیای قەندیل و بالەکایەتی و ئاکۆیەتی و مەنگوڕایەتی و پشدەر بدەن بە تایبەتی چونکە ئەم شوێنانە لەبەر سەختی و دژواری ناوچەکە و هەبوونی کوێستانی بەرزی وەکو چیای سەخت و دۆڵی قوڵ و نەبوونی ڕێگای هاتوچۆی ئاسان و نەبوونی جادەی هێنان و بردنی (الیات) ی ئێرانی ، ئەمو هەر بە بنکۆ داگیر بکرێن .

لە دوای ئەو کۆبوونەوەیەی لیژنەی باڵای جاشەکانی جود کرد بوو یان یەکێک لەو بڕیارانەی داویانە لە ناوبردنی ی ن ك بوو . حەسو زاروکی لە یادداشتەکەی دا نووسیویەتی :

چوار شەممە ١٨ ی خرداد بەرانبەر ٨ ی حوزەیران

بەیانی زو هەستامەوە چوومە لای برادەرێکی پێم گوت : ئێوە کەی لە نەندەی هاتوونەوە؟ جوابی دامەوە دوێنێ ، پێم گوت : دەنگوباس چی هەیە ؟ جوابی دامەوە گوتی : بەیانی قوەتێك دەگاتە جی دەیەیانەوێت دەیت ، لە ڕێگای ناوەشت و ناوچەی بالەکیش هەرخەیەکی کوکرد ئەوەی تومتن کە زمانەی عیراقی بکەن وا کاك مەسعود و کاك ئیدریس خەریکی خۆئامادە کردنن کە بێن بۆ ئێوە . پێم گوتن : وەکو دەزانن خەریکی شەڕن یان نە ؟ جوابی دامەوە : کاکە گیان ئەوەی ئێمە دەلێین کاك ئیدریس و کاك مەسعود عەینی قسەی دەکەن و رایان وایە ئەگەر جەلال لەناو نەبەن ئاتوانن شۆڕش بکەن . . .

١٤ ـ دەستنووسی حەسو زازوکی
یادداشتەکانی ١٣٦٢ خورشیدی

چهارشنبه ١٨ خرداد
Wed. 8 June
٢٦ شعبان

هەروەها حەسو زازوکی لە کۆبەندی پوداوەکانی مانگی خورداد ا واتە بەشێکی مانگەکانی مایس وحوزەیراندا، هێشتا لە کونە مشکێ دەشتی وەزنێی لای سەرد مشت بوە ، نووسیویەتی :

ئەم مانگەی رابردو ئەم شتانەی خواری تێدا روداون :

١) قورتی ئیمە لە جەبهەی تالوەتان زیاد کرد بە نیازی حەرەکەت کردن بو داخلی عیراق وە لەناوبردنی قورتی جەلال لەناوچەی

٢) هەیئەتێك لە دەولەتانی خلیج فارس بەیەك هات وە کەوتە هاتوچوکردن لە بەینی عیراق و تهران بو دوزینەوەی ریگایەك بو هاتوچوکردنی گەشتی توجارەت لە اوی خلیج فارس وە هەولدانی بو راوەستاندنی شەری عیراق و تهران .

٣) بەرەی نیشتمانی (جود) یانی پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراق ، حزبی شیوعی عیراق وحزبی سوسیالیستی کوردستان عیراق و پارتی سوسیالیستی کورد قەراریان داشەری مان ونمان لەگەل جەلال و تاقمەکەی بکەن وە کاك ئیدریس بارزانیان کرد ، قائدی حەرەکە (مسولی سوپا) وە کاك مسعود بارزانی کرایە قائدی عام بزوتنەوەی کورد .

٤) حیزبی شیوعی عیراق و حیزبی سوسیالیستی کورد ستانی عیراق به حود اگانی بیانیان لەسەر تاقمی جەلال (یەکێتی نیشتمانی) دەرکرد بە حمیاتەت و جاشەتیان به بالدا (لە اداعەی پارتــــــــی خوند رایەوە) ٠

٥) جەیشی تورکیەی ١٥ کیلومیتر داخلی خاکی عیراقی بو لە کورد ستانی عیراق بو سەرکوبکرد نــــــی بزوتنەوەی کورد لە عیراقی لەسەر رەزامەندی دەولەتی عیراق ٠

٦) دو پیشمەرگە لەسەری من خەیانەتیان کرد و التجائیان بە دوژمن کرد ٠

٧) کەمینەك لەلای تاقمی قاسملوی دانراوە بو قوەی نیمە لە حانەی ٧ شەهید و ٨ بریندارمان دان٠

٨) دەولەتی تیران بە ریگای سەرد شت و قەلادزەی حرەکەتی کرد گەشتە سنوری عراق و تاقمی قاسملوی شکاند ٠

ئەم ماکەی (ا)ردەو ئەوەی شتاسەلا خوارەوە نیوا روزون :-

① قوەی تە لە [illegible] زیاد کرد [illegible]

لە داخلی عراق وە لە تاوان قوەی جلال لە ... [illegible]

Note

② [illegible]

③ [illegible]

④ [illegible]

⑤ [illegible]

لە قوەی تە لە [illegible] دان

⑧ دەولەتی تیران بە رێگای سەردەشت و قەڵادزێ حەرەکەی کرد گەشتە سنوری عراق وە تاقمی قاسملوی شکاند.

١٥ ــ دەستنووسی هەرزاروکی یادداشتەکانی ١٣٦٢ خورشیدی

بوونیە نیدریس و مەسعود کە بونەمە فەرماندە و سەرکوورەی جاشەکانی جود و جاشەکانی جود پش هاوری لەگەلّ هیوشەکەی تیراندا بوسەر حاجی ئومەران کەوتنە رێ بەرەو ناوچەکانی سنور ٠نیدریس چەند بن نەفەر پاسدار و نەسەر و ـ مرجەدار و سەربازی لەگەلّ هیزی جاشەکانی حود ناردە دیوی کورد ستانی عیراق و

٤) حیزبی شیوعی عیراق و حیزبی سوسیالیستی کورد ستان عیراق به جوداگانی بیانیان لەسەر تاقمەی جەلال (یەکێتی نیشتمان) دەرکرد وە خەیانەت و جاشەتیان بە پالدا (لە اداعەی پارتــــــی خوێند رایەوە) .

٥) جەیشی تورکیەی ١٥ کیلومیتر داخلی خاکی عیراقی بو لە کورد ستان عیراق بو سەرکوتکرد نــــــی بزوتنەوەی کورد لە عیراقی لەسەر رەزامەندی دەولەتی عیراق .

٦) دو پێشمەرگە لەسەفەری من خەیانەتیان کرد و التحاقیان بە دوژمن کرد .

٧) کەسێنەك لەلای تاقمەی قاسلوی دانراوە بو قومتی ئیمە لە خانەی ٧ شەهید و ٨ بریندار یان دان.

٨) دەولەتی ئێران بە ریگای سەرد مشت و قەلادزەی حەرەکەتی کرد گەشتە سنوری عراق و تاقمەی قاسلوی شکاند .

ئەم مانگە رابردو ئەم شتانەی خوارەوە تێدا روداون :-

① قوەتی ئێمە لە [illegible] زیاد کرد بە تازە [illegible] لە داخلی عراق وە لە [illegible] قوەتی جلال لە [illegible]

[illegible]

⑧ دەولەتی ئێران بە ریگای سەردەشت و قەلادزە [illegible] کرد گەشتە سنوری عراق و تاقمی قاسملوی شکاند.

بەبۆنەیە ئیدریس و مەسعود کە بونەتە فەرماندە و سەرگەورەی جاشەکانی جود و جاشەکانی جود یش هاوڕێ لەگەڵ هێزەکەی ئێراندا بوسەر حاجی ئومەران کەوتنە ڕێ بەرەو ناوچەکانی سنور ، ئیدریس چەند بن نەفەر پاسدار و نەفەر و دەرەجەدار و سەربازی لەگەڵ هێزی جاشەکانی جود ناردە دیوی کورد ستانی عیراق و ..

١٥ ـ دەستنووسی عومەر [illegible]
یادداشتەکانی ١٣٦٢ خورشیدی

لەناو ئەمەت بارەگایەکی تایبەتییان بۆ دانابوو کە کابرایەکی بارزانی بەناوی ئەیوب سەعید سەرپەرشتی زیانی ـ ئەکردن ، ئەمە جگە لەوانەی کە لەبەرسڤاوی جیهازی بەتەل بوون باخود لەگەڵ تاقم ودەستەکانی سەرشـــاخ چوبون بۆ کێشانی نەخشەی ناوچەکە ،

هەموونی پاسدار و ئەفسەر و سەربازی ئێرانی لەگەڵ هێزەکانی خودا هەڵبەتە هەندێ پرسیار و گلەیی و نارەزایی لەناو هەندێکیان دا دروست کردوە ، بەتایبەتی لەلای چەکدارە سادەکان ، بۆیە لەلای هەندێک ئەکاریان کردووە وشاردویانەتەوە و لەهەندێ شوێنی تر بەناچاری باسیان کردوە :

لەبەروسکەیەکدا کە جیهازی (سفین) واتە بێتەلەکەی مەلا محمد ، کوێرەی لێبرساوی لقی ٢ ی تیـــادە مرخەتە بۆ جیهازی (باران) واتە بێتەلەکەی حەسۆ میرخان دوڵەمەری ناردوە لە راستی هاتنی ٢ پاسدار ئەپرسێ ، حەسۆ دوڵەمەریش لە وەڵامدا ئەڵێ راستە هاتون وە ئەمەش دەقی بروسکەکەیە :

بۆ سفین

لە باران

کاکە راستە هاتون بەلام بۆ چەند روژیک رەصدی طوبی ، بۆ ئاگاداری ،

بۆ ا سفین

لە ا باران

کاکە راستە هاتون ... بەلام بۆ چەند روژێک ... [illegible]

هەر لەم بارەیەوە ئەیوب سەعید لە ٢٩/ ٨/ ٨٢ دا نامەیەکی بۆ حەسۆ دوڵەمەری نوسیوە کەوا دەقەکــەی ئەنوسینەوە :

بۆ هەڤاڵ حەسۆ میرخان

سلاوێکی شۆرشگێرانە

داوا لە خوادی گەورە دەکەین کە هەر سەرکەوتو بن لەسەر دوژمن ، جماعتی حزب شیوعی برنیکیان نوسیوە دەربارەی سربازەکانی ئێرانی گوتیەتیان داوا لە حزبی پارتی دیموکراتی کرد بتمان دەیان یکە لە منطقــە و ئەوانیش دەیان نەکرد بە ئاپە ئەو برنیە بدەین یان نە وەلام بە پلە ئیمە پێمان ووتوە لا سلکی راوەستاوە لیـــش ناکاتێ وەلام وەلام

براتان /ئەیوب سەعید

هەمان ئەیوب سەعید نامەیەکی بۆ حەسۆ نوسیوە دەربارەی گەیشتنی هەمو پاسدارەکان بۆلای ئەو کە ئەمە دەقی نامەکەیەتی :

برای بەرێز حەسۆ میرخان

سلاوێکی شۆرشگێرانە

داوا لە خودای گەورە ئەکەین هەمو سەرکەوتوبن بەسەر دوژمن ئەو بانی وعلی نارتانن بۆلامان هیچیان لێـــرە نیە دیار نیە لە دوێنێ ئەو سەعات ١٠ دیار نیە هەستیان لێرەو بەخویان لێرە نیە ، ئەومان و طماطــە وخیار هێزبر بۆتان رەوانەمان کرد وە دوێنێ روشتم بۆ ئاشنلك هەندێك شتم کڕی ئارد و رون وشکر ، بەســـرام پاسدارەکان هەمویان هاتن بۆلای ئیمە حتی پاسدارەکانی مەلامحمد ئەوانیش هاتن بۆلای ئیمە وهێز بویـــان کرد ئەوە و ئەمزانم پێ دان ،

لێتر بەخواتان ئەسپێرم

براتان /ئەیوب سەعید ٢١/ ٨

جگە لەم چەند نامەیە ، دوای ئەوەی کە وەرزی جاشەکانی جود بەرەو شکان و خراپ بوون ئەرۆیشت لەژێــر گوشاری هێزی پێشمەرگەدا تەنگاوتر ئەبوون ، بۆیە بەپیتا بەپیتا بە بروسکە لەلایەن لیژنەی عەسکەری جود و لـــە لایەن ئەرماندەکانی تیادەوە داوای هاتنی ئیدریس بۆ سەرکردایەتی جەبهەکە و هاتنی هێزێکی زۆرتر ئەکرا تا بتوانن خۆیان ڕابگرن و لەو شوێنانەدا بمێننەوە ، ئیدریسیش ٢٠ جاشی تیادە و ٢٠ سەرباز و دەرەجەداری تر بەهانا یانەوە ئەنێری و حەسۆ زازوکی لەم بارەیەوە لە یادداشتەکانی دا نوسیویەتی :

جمعە ٤ ی شەهریور بەرانبەر ٢٦ ی ئاب

ئێواران تا دەرەنگ دەمێوە کەسێن وە بۆ خەوتنی دەگەرێمەوە بۆ بن بەرد مکەی حورم زور دەرەنگیش دەخەوتم بەلام زور زویش هەڵدەستامەوە چونکە جەبهە بۆ جەبهەکەمان لە حالاتی دیفاع بۆ نەك لە حالاتی هجـــوم

بۆ هەڤاڵ حسۆ میرخان
سڵاوێکی شۆڕشگێڕانە
داوا لە هەواڵی گەورە دەکەین کە هەر سەرکەوتوو بن لەسەر وەزیفە.
جماعەتی حزبی شیوعی برقیەکیان نووسیوە
دەربارەی سربازەکانی بیرانی گرتیتیان
داوا لە حزبی پارتی دیموکراتی کوردستان دەکەین
یەکە لە منطقەی ئەواییش دەریان نەکردووە
نایە، ئەو برقیە بدەن یان نە ولام بە بلە
بە پیاوانی خۆتان لە شێخی راوستاوە بێشی ناکا
ولام زوو ... براتان
ئەیوب سەعید گمانی
١٩٨٣/٨/٥

براتی بەڕێز حسۆ میرخان
سڵاوێکی شۆڕشگێڕانە
داوا لە خودای گەورە دەکەین هەر سەرکەوتوو بن بەردەوام
لێو حاجی و علی ناردتان بۆلامان هیچیان لێ نییە
دیار نییە لە دەرەوەی شەو سعات ... دیار نییە هەتا
بۆیە ... بە ... نان ... حزب
بۆتان ... کرد ... بۆ تاشتەلی
نەتم ... بۆ پاسدارەکان
عامی بۆلا ... ملا محمد ...
بۆلای ئەوە ... کردووە ...
... براتان
ئەیوب سەعید گمانی

١٦ و ١٧ ـ نامەی ئەیوب سەعید بۆ حسۆ دۆڵەمەری دەربارەی پاسدار و سەربازی قۆراتی

۱۸ ـ دەستنووسی هەژار
یادداشتەکانی ۱۳۶۲ خورشیدی

Fri. 26 August

Note

هەم هەمطە کەوتبووە ناو پێشمەرگەی ئەو د میگوت هات و ئەو د میگوت ئیمە سەرناکەوین علی کل زووەی. زۆرێک ئیمە منها رمان کرد بو بلام لەگەل ئەوەشدا من زۆرم خۆ فش دەکردەوە . وە بە براد مرانم دەگوت : ئەمانە هیچ نین خۆیان لەبەر ئیمە ناگرن وەچی جێگای بەزەحمەت بووا تو حکم دەمرد ە وی بو ئەوەی مەعنەویەتی لەشکــــر بەرز بێتەوە لەو ڕووش وەکو هەمو ڕۆژان زو هەستامەوە چووم دەست و نوێژم گرت و نوێژم کرد گەرامەوە چاســـان چاک کرد حسو دولەمەری جیرانمان بو بانگی لای خۆم کرد نانی بەیانیمان خوارد دیتم براد مرێکی شــری دارزاوی شل وبل چاو نەشۆراوی دە عارقی ڕەش قسەی هاتە لابان گوتی :
توتێکی ۲۰ کەسیوا لە ڕێگا دی و نزیکەی ۱۰ سەرباز و دەرەجەدار و ئەفسەرێکی ئیرانی وا لە ڕێگا دەبین لەپرسان کەوتونەوە نانی بەرنە پێش دەنا ناگەنە ئێرە ئێمەش دەست بەجێ نانمان بو ڕەوانە کردن وابو هاتن

شەممە ۵ی شەهریوەر بەرانبەر ۲۷ ی ئاب

وا بو ئیواری لەگەل جماعتی چووینە کەمینی تا نزیک سەعات ۱۲ بوی کە گەرامەوە زو خەوتم بەیانــــی هەستامەوە لە سەعات ۵ جماعت لەکەمینی گەرانەوە من و دوکەسیتر لەکەمین ئەوین چایەن بو چاک کرد .

خەوم بزراو بوو، جا هەستام و دەستم دایە قەلەم یادداشتەکانی رۆژانەی رابردووم نووسی
برادەران نانیان خوارد و جوون خەوتن خوشم دەستم دایە قەلەم یادداشتی کرد ن دوای جەمە سەرشاخەکەی ماوەیەکی تەماشەی سەنگەرەکانی دوژمن کرد لەگەل برادەران دوای
یاد داشت کردن دوای جەمە سەرشاخەکەی ماوەیەکی تەماشەی سەنگەرەکانی دوژمن کرد لەگەل برادەراندا وای
تەماشا کرد نەکی زۆر کەوتمە فکرکردنەوە و بەخوم گوت : دەبارە ئەمانە (جماعەتی جلال) بەرۆکمان بەرنادەن
جا ئەگەر وا بە حەقە ئیمە فکرێکی وا بو بکەینەوە کە لەناوبەرین ... لەم فکر وخەیالانەوە هاتمەوە بو مقەرەکە
وەتیمەکەی خوم لەگەل برادەرانی فارس کەسەروانەک بو کەوتمە قسەکردن سۆالم کرد ئێوە بوچی هاتونە ئێرە ؟
جوابیان دامەوە وگوتیان بو تەنشکیلاتی تویخانەی بو ئەوەی لەدوژمن بدەین منیش پێم گوتن باوەرناکەم
چونکو ئەگەر راست دەکەی ئێمە لەبەر ئەوەی بەلام هاتونە بو کوکردنەوەی معلوماتەکان لەسەر ئێمە کە ئەمەش
اشتباهە ئێوە دەکەن بەلام ناوبراو انکاری کرد •

Sat 27 August
١٨ ذیقعده

— هەر لەبەرەبەیانی رۆژی یەکشەممەوە ئۆتۆناغی یەکەمی پاککردنەوەی ناوچەکەدا لە ٨/١٢دا لە (کەلکی دەرێ)
لە زنجیرە چیای بیە لە کاتێکدا کە جەبهاری بەتەلی (کۆدز) کەنارێ نیهتی یەکەکەی محمد خالیدی
لقی ١ ی تیادە موقتە بو، لەگەل دەفتەری یروسکە وجەفرەکانیان دا گیرا و چەند لاشە کەوتە بەردەستی

هێزی پێشمەرگە یەکێک لە لاشەکانی کەلاکی پاسدارێکی ئێرانی بۆ بە بەڕێزی ڕەسمی بوو.
وە لەبەرەبەیانی ١/٩ دا لەکاتێکدا دوا ئۆتاغی پاککردنەوەی ناوچەکە لەجاشەکانی جود لەلایەن پێشمەرگەکانی ی ن ک ئەنجام ئەدرا حەسۆ میرخان و ڵەشکری فەرماندەی حەسیەدە بۆئەوەی ئەوانە نەکەونە دەست پێشمەرگە بە پەلە ڕەوانەی لای ئەیوب سەعید ی کردوون کە ئەمەش دەقی نامەکەیە:

بەڕێز / کاک ئەیوب.

سڵاوێکی گەرم

لەدوای هەواڵ پرسین ٥ براگیان وا ٧ حەفت سەربازی تورمان ناردن بولای هەنگو زۆر چاوتان لی هەبێ لە جێگایەکی بە تەنها بن ارزاقی بان بدەنێ ملا محمد و محمد خالد لەلای خۆیان دەرکردوون بۆیە مجبورین ئەمیشە چاومان لی هەبێ تا کاک ادریس ئەو خۆی دێت و ڕەسمەکە بانی دەنێن

ئیبر خوشناو   حسو میرخان

١٩٨٣/٩/١

بەڕێز کاک ئەیوب
سڵاوێکی گەرم
لەدوای هەواڵ پرسین • براگیان وا ٧ حەفت سەربازی تورمان ناردن بولای هەنگو زۆر چاوتان لی هەبێ لە جێگایەکی بە تەنها بن ارزاقیان بدەنێ ملا محمد و محمد خالد لەلای خۆیان دەرکردوون بۆیە مجبورین کە لێیە چاوتان لی هەبێ تا کاک ادریس خۆی دێت و وە ڕەسمەکە باشی دەکێشێ

ئیبر خوشناو   حسو میرخان

١٩٨٣/٩/١

٢٠ ـ نامەی حسو دونەخەری بۆ ئەیوب سەعید دەربارەی سەربازە ئێرانی

هەڵبەت حەسۆ ئەیزانی ئەوانە ڕەنگە بگەڕێنەوە یان بکوژرێن جا بۆیە سەربازەکانیان بەپەلە ڕەوانەی لای ئەوی کردوون. لەگەڵ ئەوەشدا کەلاکی دوو سەرباز و پاسدارێکی ئێرانی بە بەڕێز ڕەسمی بوو ئەمەیدانی شەڕدا لە پاڵ کەلاکی جاشەکانی تری جود دا بەجێ مان کە یەکێکیان بەناوی سیدعلی محمد کوڕی سید فخرالدین و ناوی خانەوادەی (برقعی) لە (بکان) ی (علی پور) و خەڵکی شاری (قم ـ خیابان صفائیه) لەگەڵ پشتێک لەنامەی شخصی خۆیان و کەس وکاریان بەزمانی فارسی.

★

ئەلێن ڕوداوەکانی مێژوو دووبارە ئەبنەوە. ئێستا وا ئەمجارەیان دەبانەوە دەستنیشانی بێگانە لەلایەن جاشەکانی جود و بەتایبەتی کوڕانی ملا مستەفاوە، کە لە مێژووی ڕابردووی کوردا چەندین جار ڕووی داوە. بەجۆرێکی ئاڵۆزتر و دزێوتر و خائینانەتر لەداران دەیان ئەبینەوە. جاشەکانی جود بەسەرکردایەتی کوڕانی ملا مستەفا بە مەسرئاواوە هەوڵ ئەدەن شەڕی عیراق ـ ئێران بگەڕێننەوە بۆ ناو خاکی کوردستان: ـــ لە ئەمانەوێ هێزەکانی ئێران قانع بکەن بێنە کوردستانی عێراق، چونکە کوردستانی عێراق بەهێزترین

کەرد طولی نارەزایی تێدا بە دژی ڕژێمی عێراق و بەهێزترین تەلای بەرپرەکانی صدام و دارودەستەکەیەتی حا یەخسالی حاوی خۆیان بەشی زۆری خەڵك تێگەیێ ئەوان و هەر کە کەمینتە کوردستانی عێراق هەموو گەلی کورد بە پێشوازیەوە ئەچن و شان بەشانی ئەوان و هێزەکانی ئێران دەست ئەدەنە چەك بۆ ڕوخاندنی ڕژێمی عێراق .

٢) ئەبا ئەوێ هێزەکانی ئێران قانع بکەن کە ئەو شکستە ئورسەی لە جنوب و ناوەراستی عێراق خواردیانە و زەرەری گیانی و مالی زۆریان لێ کەوتوە بێ ئەوەی هیچ سەرکەوتنێك بەدەست بهێنن لەجیاتیدا بوناو خاکی عێراق و پێشڕەوی بەرەو کەربەلا ونەجەف و بەغدا بەهاریکی ئەوان ئەتوانن لەکوردستاندا تۆڵەی بکەنەوە و ئێرەوە بەرەو چالە نەوتەکانی پێشڕەوی بکەن و دەس بگرن بەسەر شادەماری ئابوری عێراقدا .

٣) ئەبا ئەوێ هێزەکانی ئێران قانع بکەن لە ئەوانە نوکەر و ئەلقە لە گوێی خۆیانن و هەرچیەك ئەوان بیڵێن و هەرچی حەزە ڕژێمێکی ئەوان لە عێراقدا بیانەوێ بە ناوی (جمهوری ئیسلامی عێراق بە ڕابەری ولایەتی فقیه) ئەم بەشە ئەوەیان گەرەکە و خۆیانی بۆ ئەکوشت ئەدەن ، بە پێچەوانەی ی ن ك کە لای وایە ئەبێ گەلی عێراق خۆی بڕیاری ئەو ڕژێمە بدات کە گەرەکیەتی و (جمهوری اسلامی عێراقی بە ڕابەری ولایەتی فقیه) ناتوانێ ببێتە (ئەلتەرناتیڤ = بدیل) ی (ڕژێمی بورجوازی بەروکانی فاشیستی ڕەگەزپەرستی عێراق بە ڕابەری صدام حسین ، بەڵکو هەر حوکمێکی ئیئتیلافی دیموکراتی ئەتوانێ جێگەی بگرێتەوە .

٤) ئەبا ئەوێ ی ن ك لە مەیدانی خەباتی شۆڕشگێرانە دەربکەن ، چونکە لایان وایە کە هەتا ی ن ك لە ناو نەبەن ئەوان ناتوانن ... بکەن ، یا بەواتەیەکی تر ئەبا ئەوێ ی ن ك لەناو ببەن بۆ ئەوەی ئیمپراتۆریەتەکەی بارزانی بارزانی بە هەموو ... و دەزگا دزێوەکانی بارزانی و پاراستن و زیندانەوە سەر لەنوێ دابمەزرێنەوە و خۆیان بەسەر تەنها حاکمی کوردستان و بە ئارەزووی خۆیان بێ هیچ ڕێکخراوێك گەمە بە مەسەلەی بەڕۆژی کورد و بڕیاری بە خاوەنیی بنوسنەوە بەرژ...ەکەی بکەن .

★

... موەیەك بە جۆری ڕێکخستنی ناوی جاشەکانی خود لە لیستەی (رزمندگان) دا

بسمه‌تعالی — صورت اسامی افراد رزمنده کرد (پناهنده کرد عراقی) مستقر در منطقه

ردیف	اسم	شهرت	نام پدر	شماره کارت شهور	محل پایگاه	محل سکونت	شماره کارت پناهندگی	تعداد عائله	تاریخ شروع خدمت	ملاحظات
١	حمه	زارەیی	برهان		کرنه ...	نقده		٩		
٢	... عمر	بکر	عبدالله	٠٤٤٦١٨	〃	ب ره	٨١٠٨٥٢٥	٧		
٣	احمد	عبدالله	حمه		〃	نقده	٢٧-٢٨٧	٦		
٤١	٥٠	بچ...	~	....						
	علی	برهان	حمه		〃	〃		٩		
٢٤	عثمان	محمد	قادر		〃	〃		٣		
٢٥	حسن	عبدالله	بایز		〃	〃		٥		
٢٦	حسین	ابراهیم	رسول		〃	〃		٧		
٢٧	مصطفی	رشید	قادر		〃	〃		١		
٢٨	حسن	حسن	علی		〃	〃		٨		
٢٩										

... (محل

... رئیس ... منطقه

چیای پیرۆزی قەندیل :
جێ هێلانەی قەل و دالّ کە خۆی تێدا نابینێتەوە

چەند رۆژێکە رادیۆی دەنگی جاشەکانی کوردستانی عێراق لەهاڵ زنجیرەیەك بە مانگە شەو ورمەسن و گەفینی بێ سەر وبەردا دژی ی.ن.ك و هێزی پێشمەرگە و سەرکردە و فەرماندەکانی ،کەوتوتە بڵاوکردنەوەی هەندێ درۆ و دەلەسەی بێ و پوچ و فشەو فیسالی جودانە و رێنەی فیادە موەمنانە بە تایبەتی دەربارەی هاوکاری هێزەکانی یەکێتی و حکومەتی فاشیستی عێراق ،لەناو ئەو درۆ شاخدارانەدا کە دوو رۆژ لەمەو پێش بڵاوی کردەوە ئەوەیە کە گوایە هێزی پێشمەرگەی کوردستان لە ١٢ — ٢٠ ی مانگ چەند هێرشێکـــی بردۆتە سەر جاشەکانی جود لەناوچەی ناودەشت بە پشتیوانی تۆپخانەی ئێرانی و هێزی ئاسمانی عێراق •
هەڵبەتە دەنگی جاشەکانی کوردستانی عێراق . ویەری بێ شەرمیەوە ئەم دروانەی کرد بۆ پاساودانی شکستەکانی دوا حەملەی لەبارچوی جاشەکانی جود بۆ سەر سنووری مەڵبەندی ٣ وهەرۆشاردنەوە و بزرکردنی ئەو زمارەی زۆرەی لێیان کوژراوە و بریندارکراوە و هەڵاتوە بەم بۆنەیەوە بە پێویستمان زانی کە جەماوەری گەلەکەمان لەم چەند راستیەند ئاگادار بکەین :
ماوەی چەند مانگێکە لەدوای دەرکرانی جاشەکانی شۆڕشی چەواشە لە کوردستانی عێراق بۆ ناو باوەش ئاغاکانیان لە دێوی ئێران لیزنەی بالای جاشەکانی جود لە ستاوی، ئێرکە ،ماشکان ،زێوەی کونەلاجان، بادیناوی ،گردەسوور ،شیناوێ ،ئالۆمتان و هەمزاوی واتە ناوچەکانی ئێران شنۆ — پیرانشەهر — سەردەشتیان کردۆتە مۆلگای کۆکردنەوەی هێزە شکاو و پەرت و بڵاوە رانەرەوەکانیان ،بۆئەوەی سەرلەنوێ بە یارمەتی هێزە جەکدارەکانی ئێران (ئەرتەش و پاسدار و بەسیج و جاش) خۆیان تەیار و ئامادە بکەن بۆ پیلان و هێرشێکی تر بۆ سەر شۆڕشی کوردستانی عێراق و رابەرەکەی ی.ن.ك •
ئەم جاشە نیشتمان فرۆشانە ئەوەندەی توانیان یارمەتی هێزەکانی ئێرانیان دا بۆ هێرش هێنان لە قۆڵی پشدەرەوە .دوای ئەوەش لەگەڵ هێرشەکەی ئێراندا بۆ سەر ناوچەی حاجی ئۆمەران ئەمانیش بوون بە ریزبەندەکانی سلطانی عێراق و لەگەڵ هێرشەکەی ئێراندا کەوتنەوە رێ بەرەو ناو عێراق •
هەروەکو خەڵکی ناوچەکانی سنوور ئاگادارن بۆ ئەوەی هێزەکانی ئێمە نەکەونە بەینی بەرداشی جەنگـــی عێراق — ئێران ،هێزەکانی یەکێتی لەدوای تێکدانی کولانەی جاسوسی و پیلانگێڕانی ئاشقولکە و قرناقە و پشت ئاشان ناوچەکانی سنووری چۆڵ کرد ••
جاشەکانی جود یەکێك وەرگرتن لەو بۆشاییەی کە لە ئەنجامی چۆڵکردنی ناوچەکەدا بەجێیان هێشتبوو لەگەڵ هێرشە بەربڵاوەکەی ئێراندا بۆسەر حاجی ئۆمەران و چیای کۆدۆ و گردەمەندیل ،ئەوانیش هێزە شەقو شرەکانی خۆیان خڕ کردبوو لە کونەلاجانەوە بەرەو بەردەمیان و گۆمی کرەسوران و ناوچەکانی ئەندیل و لەوێوە شکەوە بەرەو ناودەشت کەوتنەری •
جاشەکانی جود کەف و کەفێکی زۆریان کرد کە گوایا هاتوونەوە بۆ تۆڵەسەندنەوە و داگیرکردنی مەڵبەندی ٣ ئینجا پەلاماردانی مەڵبەندی ٤ و دەرکردنی یەکێتی لە کوردستانی عێراق و گرتن و کوشتن و لەناوبردنی هێزەکانی •
جاشەکانی جود بۆ ئەم حەملەیە هەموو توانای سیاسی و مادی و اعلامی خۆیان بەکارخست هەموو هێزەکانی خۆیان کۆکردبووەوە •
تەنانەت فیادەی موەقتە هەندێ لە گێل وگەوجە بەسەزمانەکانی بادینانیشیان لەسەرەتای مانگی ئایارەوە خستبووە ری بەرەو سۆران ،رێکخراوی محەمەد سالح و رێکخراوی رزگاری سەر بە ل.ن زاخو و رێکخراوی هەورێزی سەر بە ل.ن دهۆك و رێکخراوی محمود یوسفی سەر بە بارەگای لقی یەك و زمارەیەك لە پەنابەرە لێقەوماوەکانی ئێران •
حەشیع یش زۆربەی ئەنە ...الیزمەکانی بادینان و هەولێریان کۆکردبوو •
حسکیش ئەنە هەریمەکانیکۆ ٦ و ٨ و ٩ و ١٢ و ١٧ و•••هتد یان جرکرد بوو •
جاشەکانی جود بە پێی بڕیاری لیزنەی بالای جود لە مانگی تەمووزەوە لە سەلوێ و کونەلاجان و کونـــە

ﺸﻜﻮﻩ ﻛﻪﻮﺗﻨﻪ ڕێ بەرەو گوێی کرمسوران لە قەندیل و لەوێوە بەرەو کۆیە کونە جاسوسیەکانیان لە پشتەوە

تاشان و پاشان شۆڕبونەوە بۆ دۆڵی بالیسی و ناوچەی ناودەشت ۰

هێزەکانی یەکێتی مان ۰ماهیەت و نیازی جاشەکانی جود و هیز و توانا و وردە معنەویاتی هێزەکانی

بە چاکی ئەزانی ۰۰۰

لە سەرەتای مانگی ئاب دا هەندێك لە هەفرەزەکانی تیپەکانی سەر بە مەلبەندی ۲ بو سوسەکردن وناردن

چونە دۆڵی بالیسیان و چیای قەندیل و چیای بێزکە و ناودەشت هەر لەو استطلاعە دا چەند کەسیك لە

جاشەکانی جود دەسگیرکرانە پەلاماری هێزەکانی حکومەتی عیراق لەسەر چیای مامەوت و دۆڵی خانقای دا

کە بەدەمیان مالە پێشمەرگەی لێ بو ۰هەروەها زارگەلی بۆردومان کرد و ۱۷ کەس بریندارکرد پەلاماردانە

کتوپڕەکەی هێزی حکومەتی عێراق بو بەهۆی گەڕانەوەی پێشمەرگەکانی یەکێتی بۆ ئەوەی کە ڕێ و شوێنی پێویست

پارێزگاری ناوچەکە دابنێ ۰ جاشەکانی جود کەڵکیان لە هێرشەکەی عێراق و کشانەوەی پێشمەرگەکانی یەکێتی

لە دۆڵی بالیان و چیای قەندیل و ناوچەی ناودەشت وەرگرت بۆ پێشرەوی کردن بە تایبەتی دوای ئەوەی کە

پاش دو روژ هێزەکانی عێراق شوێنەکانیان بەرداو گەڕانەوە ۰۰۰

لەشەوی ۱۲ ـ ۱۳ / ۸ دا هێزە دلێرەکانی ی۰ن۰ك لە ۳ قۆڵەوە بەرەو ئەو شوێنانە کشان کە جاشەکانی

جودی بۆ هاتبون :

قۆڵی یەکەم : لە دۆڵی بالیسیانەوە کەوتە ڕاونان و پاککردنەوەی ناوچەکە و پاش ئەوەی زەبری گیانی

زۆری لێدان ۰ هەر لەهمان ڕۆژدا جاشەکانی جودی ڕاونا بەرەو گوێی کرمسوران لەسەر قەندیل ۰

قۆڵی دوەم :لە کەلێکی بالیسیانەوە کەوتە ڕاونان و پاککردنەوەی ناوچەکە و پاش ئەوەی زەبری

گیانی زۆری لێدان هەر لەهەمان ڕۆژدا جاشەکانی جودی ڕاونا بەرەو مالەخ ۰

قۆڵی سێیەم : لەسەر جادەی حاجیز ـ سەنگسەرەوە لەلای زارگەلیەوە کەوتە ڕاونان و پاککردنەوەی

ناوچەکە و لەهەمان ڕۆژدا کونترۆڵی جادەکەی کرد بوە و جاشەکانی جودی بەرەو سنور ڕاونا ۰

هەر لەو کاتەدا کە هێشتا سەرەنجامی شەڕەکە بەتەواوی یەلا یەکدا نەکەوتبو دوجار بە دو وجهە هالیکوپتەری

عێراقی هاتە ئاسمانی ناوچەکە و هەر دوجارەکە لە شوێنەکانی هێزەکانی یەکێتیمانی دا لە زنجیرە چیای بیە

و بوە هۆی بریندارکردنی ۱۱ پێشمەرگەمان ،هەربەو هۆیەوە بۆ گواستنەوەی بریندارەکان هێزەکانی ئێمە هەندێ

شوێنیان بەجێ هێشت و جاشەکانی جود کەڵکیان لەو فرستە وەرگرت و خۆیان لە شاخی مالەخ و کونەکوتر و

بەردی سەربەرد گرتەوە و هەندێ سەنگەر و ڕەبیەیان تێدا دامەزراند ۰

لە زنجیرە شەڕەکانی ڕۆژی یەکەم بەدەیان جاش لەلایەنە جیاوازەکانی جود لە دۆڵی بالیسیان لە

سێکانیانی قەندیل و لە کونەکوتر و لە لەیزێ و ئێندزێ کوژران و لاشەکانیان لە مەیدانی شەڕدا بەجێ مان ۰

هەروەها چەند پاسدار کوژران ۰ وەمیکیك لە بێتەلە مەرکەزیەکانی قیادە بەناوی (کوردۆ) لەگەلێ جەفەرە و

دەفتەری برۆسکە و بەشێك لە بەلگەنامەکانی پێشڕەوی محمد سالحی سەر بە لیژنەی ناوچەی زاخۆ ـ لقی ۱

و بەشێك لەبەلگەنامەکانی لیژنەی ناوچەی سفین سەر بەلقی ۲ وبەشێك لە اوراق و یادداشتی شەخسی

چەند جاشی قیادە و حشع و حسکع گیران ۰

بەمجورە هێزە ئارەمانەکانی یەکێتیمان هەر لەو ڕۆژی یەکەمی شەڕدا ۳ بوازی بتەو وبەهێنی لەناوچەکەو

جەبهەیدا داکوتا کە جاشەکانی جود دایان مەزراند بو ،وەکەوتە جێگیربون و دیفاعی ئیجابی ۰

جاشەکانی جود لەماوەی چەند ڕۆژی ڕابردودا چەند بن هێرشی نائومیدانەیان کردۆتە سەر هێزەکانی

یەکێتیمان لە قەندیل و لە هەمو هێرشەکاندا شکان و بەدەیان کەسیان لێ کوژراوە و بریندار بوە وتوشی

ڕەزایی و وەڕس و نائومێدی تێدا بڵاوکردنەتەوە ۰

شایانی سەرنج راگێشانە کە جاشەکانی جود جگە لەوەی بەرخوردارن لە پشتیوانی و یارمەتی تەواوی

حکومەتی تاران و خاکی ئێرانیان کردۆتە بنکەی پشتەوەی خۆیان بۆ حەسانەوە و لەتەقەمان و هێنانی خواردن

و تەقەمەنی و هێز ۰لەهەمان کاتدا جاشەکانی عێراقیش بەتایبەتی هەماسی پابزی بالو وحاجی محمدی

زودی و حاجی حسنی مارەدیی و کوێخا محمدی پێنکۆ لە سەنگەسەر و بەستەستێن و ڕانیە وقەلادزێوە بەسە

خواردەمەنی و تەقەمەنی و دەنگ وباس یارمەتی زۆریان داون ۰

کە لەمەش نمونەیەکی تری هاوچارەنوسی هەرد و باڵەیە جاشەکەی ڕیز سەلماندنی ئەمەش لە ئەوڕۆژی ۲۴/ ۸

دا لەلایەکەوە جاشەکانی هەماسی لە زێڕینکۆ هێرشیان هێنا بە سەر هێزەکانی یەکێتیمان لەلایەکی ترەوە

جاشەکانی جود جموجولیان تێ کەوت و پێکەوە کەوتنە تەقە و هێرش و بە چەپاز تەنسیقیان ئەکرد ۰

لەم شەڕانەدا ،لە هێزەکانی ئێمە لە ڕۆژی یەکەمی شەڕدا کە هێزەکانمان لە ۳ قۆڵەوە بۆیان کشان و ۲

بوازی پتەویان لەناوجەرگی هێزەکانی ئێراندا داکوتا، ٦ـ پێشمەرگەی دلێر و قارەمانی یەکێتییان شەهید ـ بون •

لە ماوەی چەند شەو ورۆژی رابردودا جاشەکانی جود تەقەلا یەکی زۆریان داوە بۆ گرتنەوەی ئەو شوێنانەی لە دەستیان چوە و بۆ دەرکردنی هێزەکانی یەکێتییان لەو ناوچانە، بەڵام هێرش و پەلاماری هێزەکانی یەکێتیی هەموو جارێ بە سەرشۆڕی و شکاوی گەڕاونەتەوە •

جاشەکانی جود لەم حەملە لەبارچوەیاندا کە هەمو هێز و توانای سیاسی و عەسکەری و ماددی و پشتیوانی ئێران و جاشەکانی ناوچەکە لە عێراق بۆ تەرخان کرد بو بەجۆرێکی سەرکەوتنیان بەدەست نەهێناوە و گورزێکی زۆریان داوە و بەدەیان جاش و لێپرسراویان لێ کوژراوە کە لەپەنا تاوێرەکانی قەندیل دا گۆڕکراون •

لە چەکدارەکانی حشع دەیان چەکدار و لێپرسراوی عەسکەری و سیاسییان کوژراوە •

لە چەکدارەکانی ق.م دەیان چەکدار و لێپرسراویان کوژراوە •

لە چەکدارەکانی حسکع یش چەندین چەکدار و لێپرسراویان کوژراوە وەلاشەی زۆریشیان لە مەیدانی شەڕدا بەجێ ماون و ژمارەیەکی کەمیان کەوتوونەتە دەست خۆیان •

بەمجۆرە حەملەکەی جود توشی شکانێکی تابروچوانە بو، زەرەرێکی گیانی و مەعنەوی و سیاسی زلی لە خۆیان دا، جاشەکانی جود ئەگەر لایان وابێ بە پشتیوانی ئێران و جاشەکانی بەند مرۆ و مەنگورایەتی ئەتوانن تەجروبەی هەڵوسورەکانی قەندیل لە ساڵانی ٧٦ ـ ٧٨ دا دوبارە بکەنەوە، دوبارە بەهەڵەدا چون چونکە قەندیلی بەرز هەرگیز جاش و قەل و داڵە کەرخۆر ناتوانن هێلانەی تێدا دابنێن •

الاخ العزيز حسو [illegible]

تحية طيبة

[illegible]

٢٢ ـ نامەی لجنەی عسکری جود بەخەتی (ملازم خدر ـ ابو خالد) بو حسۆ دۆلەمەری تێیدا مەبەست لە (أ.ب : ادریس بارزانی) و (م.ب : مسعود بارزانی) •

[illegible]

[illegible]

① [illegible]

② [illegible] ٨١ ، ٢١/٢٢ [illegible] ٤،٥ [illegible]

③ [illegible]

④ [illegible]

١٤) نامەی لجنەی عسكری جود بۆ هەند ێ لە فەرماندەكانی خۆیان
١٥) دەربارەی خۆئامادەدان بۆ هێرش هێنانە سەر پێشمەرگە
١٦) لە شەوی ٢١ لەسەر ٢٢ / ٨ / ٨٢ دا

یادداشت

تاریخ ...... ماه ١٣ ...... تلفن ......

٥) [illegible] احتیاط [illegible]
[illegible]
[illegible]
٦) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

٩٤٤/٨/٢١

یادداشت

تاریخ ...... ماه ١٣ ...... تلفن ......

قوة [illegible] [illegible]

١٥	[illegible]
٧٠	[illegible] ([illegible])
٢٣	[illegible]
١٠	[illegible]
١١٨	مع مدفع ٧٥ ملم و ٨١ ملم

قوة [illegible]

١٥	[illegible]
١٥	[illegible]
٥	[illegible]
١٠	[illegible]
٤٥	
٦	[illegible]

[illegible] (١٥ [illegible]) [illegible]

رفاق م / س ۲ بهدينان

تحية رفاقية

[illegible] واتفقت [illegible]

من الله.

والانضمام [illegible]

إذا كان الوضع عندكم [illegible] أرجو [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] أرسلوا [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

اخرجوا ليلاً [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

لا توجد عندنا [illegible]

[illegible]

[illegible] لا [illegible]

[illegible]

④ لا يوجد عندنا [illegible] إذا [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

مع [illegible] وتقديري

[illegible]

٢٢/٨/٩٨٢

⑤ هل [illegible]

[illegible]

⑥ إذا [illegible]

⑦ إذا [illegible]

[illegible]

⑧ [illegible]

[illegible]

۲۷ ـ نامەی ملازم خدر (ابو خالد) بۆ مکتبی بەتالیۆنی بادینان

دەربارەی هێرشە شکاوەکان

برای عزیز و محترم حسو میرخان زاروکی

پاشی زور سەلامان :

ئەحوالی هەنگو دپرسم و هیڤی دکەم لخودێ کو هەرتبا سەرفرازبن لسەر ریکا خودێ و دوعایێ هەمیا خودێ کەت .

[illegible]

[illegible]

[illegible]

و خێلا ئەمانێ خودێ بیت

برای هەنگو
ادریس بارزانی

١٩٨٤/١٢/١١

٢٨ ـ نامەی ادریس بو حسو زاروکی

[illegible]

٢٩ ـ نامەی ادریس بۆ حسێن ژاژۆکو ـ ١٩٦٢/٨/٨

٣٠ ـ بروسکەیەکی مسعود بۆ لجنەی عسکری (جود) (حشع) (م س) و (ادریس).

م.س/أ.ب ٢٧/٢٨ / ٨ (ن)

الى / ل.ع/حشع ل.ع.جود/م.س/أ.ب

من / م.ب برقيتكم ٥ الاخوان أ.ب وابو هلمت عند تكن السفر

الى طرفكم ٥ لا يمكن معالجة الموضوع بالحدة التي تطلبون ٥ ويجب

أن تنفذ ل.ع.جود هذا القرار ٥ يرجى بحث الموضوع مع أ.ب و

أبو هلمت وعدم الجبر بهذا (ن)

بەڕێز عزیزمحمد حکیم جەمیل شان زاده‌کی

پاش سڵاو
لەسەرۆکی هەیئەتی ... دکتۆر لەحزبی کۆمۆنیستی
... سەرکەوتنی ... بەرەو ... حزبی
... . ئێمەش ... لەمرتین

لەم ئەی ماشتەوە ١٩٥٨/٨/٢٨ نامەی ... وە من باشی ...
... بینی ... لەسەر ... هەموو حالێک

ئەو جیگەی هێنابووی ... حزبی عالەمی کیشانی
وە ... بەدوای ...
... من ... ئاڕەزووی

وە ... من ئەو قاسیدەی ...
بۆ من ... وا ئەوەیش ...
من ... لەحزبی عالەمی ... لەهەموو سەرکەوتنێک
تاچی ... ھێنی بلند وە موفق بکات لەسەر
ڕووسیا .

وە ... حاجی ... هاتە ... من
... کوردستانی ... دەوڵەت بالەیا
سەردارا ... دەوڵەمەندی ...
کو ... بۆ گووا ... وە ... ستی
... مستەفا بارزانی ... کولایی ...
... ئەفەندی ... ئەمەر
من ... بۆ ... هات بولدییە ... وە ...
... وە ئێمە ...
لەدەوڵەت بالەیا لەدووری بەنا ـ نوکە ئەم حالی ...

٣٢ ـ بروسکەی سەعود بۆ ل عەسکەری علیای جود و ئیدریس ـ

لوا ل عسکری جود / ... علیاجود / ...

٨١ ١٢/٢٨

[illegible]

بر ... قومتیکە باشی ... لە دو ڕۆژەدا ... بولاتان

ھەروەھا قومتیکە چاکی ... دیتن ... ئەپەدیت
بەرای ... گەر ... نەکرێت ... لە ... ئەوە ...

[illegible]

١٩٨٢/٨/١٧

٣٤ ـ پرۆسکەی مسعود بۆ ل. عسکری جود

بۆ / ص و / ل. ع. جود

لە / م . ب ٢٧/٨

وصل (١٠) ب.م من لقاء مع القوة محوكه ودا ايضاً ستتحركون الى طرفكم خلال ٤٨ ساعة بعد تجهيزهم

١ . جاشەکانی جود جکە لە دمزگای هوکی تۆکی لەم هەڕشەدا (٢٠) دمزگای بێتنلی (بێ ئارسی ٧٧)
یان بەکار ئەهێنا لە نێوان خۆیان دا

١) زوزك ٢) گورمز ـــ اکا زیحی
٣) هەندرین ٤) کاروخ ـــ ملازم علی
١٥ بهوس ٦) هەلگورد ـــ ملازم بابەکر
٧) روبار ـــ کونەلاجان
٨) سفین ـــ ملا محمد
٩) کورد و ـــ محمد خالد
١٠) ریزان ـــ حالی محمد
١١) متین ـــ محمود کودا
١٢) گاره ـــ لقی ١ حاجی خدر
١٣) باران ـــ حسو میرخان
١٤) دیوار ـــ بهرام حاجی عزیز
١٥) ئاگر ـــ حسو زازوکی
١٦) نیشان ـــ عبدالرحیم جسیم
١٧) تزفان ـــ خالد بانی
١٨) بهار ـــ دکتور سعید
١٩) شرمین ـــ دەسکو بروخی
٢٠) هموار ـــ عریف یاسین ..

٢ . هەروەها چەند جەدوەل و چفرەی جیاجیایان بەکار ئەهێنا هەندێکیان بۆ بەینی هێزەکانی خۆیان و ئیدریس و مسعود بو . وە هەندێکیان بۆ بەینی خۆیان و هێزەکانی ئێران کەوا هەندێ نمونەی بەڵگو ئەکەینەوە کە بەینێ ناوی لیپرسراوانی ق م و ئێرانی یەکەوە و ناوی هەندێ لە شوێنە گرنگەکانی کوردستانی عێراق بەنا بەتی ئەوانەی پێشمەرگەی یەکێتی تێدا بە نیازی ئەمانە لە هێرشەکەیان چاک ئەکرێن ئەکاتەوە کە تەمای پەلاماردانی پێشمەرگەیان هەبوە نەك ڕیبە و عەسکەرەکانی جیش و جاشی عێراق
٣ . دمزگاکان لەلای لێپرسراوەکانی ق م بون و جنیع و خسکع بشسود یان لێ وەرئەگرتن بەزوری ئێرانی لەسەر بون .
٤ . جنیع لە بوی ئێران ئەدە ، ئەمە بە ناوی خوێنەوە کاریکات بەلکو بەناوی ق م و حسکع وە ئەزین و هاتوچو ئەکەن .

١٠٣	زجاره	١٢٩	بربنو	١٥٥	جی بە جی	١٨١	حەق وایە
١٠٤	اهتلم	١٣٠	بچن	١٥٦	جەموجول	١٨٢	حەق یانە
١٠٥	آلوئاندی	١٣١	بو	١٥٧	جەاز	١٨٣	حتی
١٠٦	أهواز	١٣٢	بیت	١٥٨	جندی	١٨٤	حمید افند
١٠٧	ارتیش	١٣٣	بین	١٥٩	جنیتی	١٨٥	حسو
١٠٨	ایرانە	١٣٤	پ	١٦٠	جاش	١٨٦	حماروسد
١٢٤	بیرون	١٥٠	ث	١٧٦	حی	٢٠٢	خەبد
١٢٥	یکەن	[illegible]	ی	١٧٧	حاجی عمران	٢٠٣	خوشی

٣ بێ / شورش — ملك الدین / جمال — احمدی ئێواره / کاروا
ئ. بێ / هیوا — علی عبدالله / جوهر — علی خلیل / حسو
عبدالمهیمن / دزگار — خورشید شێره / زهاد — حسو زازوکی / تامد

شەتای (١) ٥٠/٥٢ — شەتای (٤) ٦٠/٤٩
شەتای (٢) ٥٥/٥٠ — شەتای (٥) ٥٠/٥٣
شەتای (٣) ٧٠/٣٧ — شەتای (٦) ٤٥/٥٥
شەتای (٧) ٧٥/٦٥

بسمه تعالی

[illegible] رسم دستگاه FM

دستگاه (اف ـ ام) ( ) ( )

کد	عنوان	کد	عنوان
۹۸۵	گلاله	۹۴۰	پادگان پیرانشهر
۹۸۷	رازان	۹۴۴	پیرانشهر
۹۸۳	شیکان	۹۴۶	تمرچین
۸۸۸	ولاش	۹۴۸	کوه کانی ...
۹۹۰	ماراتا	۹۵۰	دیدگاه تمرچین
۹۹۴	ناو بردان	۹۵۲	میاندوار مرزی ... و تمرچین
۹۹۶	بارزانی	۹۵۳	تمرتا بستانی ...
۹۸۸	تمر	۹۵۴	حاجی عمرا
۹۸۹	دلی ...	۹۵۸	دربند
۸۸۲	دیزه	۹۶۰	ماس مصطفی
۸۸۴	ملازم ...	۹۶۳	چومان مصطفی
۸۸۶	ملازم طبی	۹۶۵	حاجی عمران ...
۸۸۹	برادر ادریس	۹۶۸	چومان
۸۸۰	برادر مسعود	۹۶۹	شیخان
۸۹۲	پایگاه عملیاتی	۹۷۱	ایران
۸۹۶	پایگاه تدارکاتی	۹۷۴	عراق
۸۹۷	نواندا	۹۷۵	کند زور
۸۹۹	زارآوا	۹۷۸	شهن آباد
۹۰۰	قلعه دیزه	۹۸۱	آواکان
۹۰۱	رازگاه	۹۸۴	نام سرتان

دیاگرام بیسیم (اف ـ ام)

یگان	معرف
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible] ۲	[illegible]

فرکانس کار	کد
اصلی (۵۰۰ ـ ٥٦)	[illegible]
یدکی ۱ (۱۰ ـ ۴۲)	[illegible]
یدکی ۲ (۰ ـ ۲۰)	[illegible]
یدکی ۲ (۵۵ ـ ۱۷)	[illegible]

کد حروف و (نشانی) ... حروف ( ) و ( ) جمله انتخابی ...

الف	ب	ت	ث	ج	چ	ح	خ	د	ذ	ر	ز	ژ	س	ش	ص
۱۱	۱۲	۱۴	۱۶	۱۷	۲۰	۱۵	۱۱	۳۳	۲۲	۲۸	۳۵	۳۳	۲۹	۳۰	۳۲

ق	ف	ک	گ	ل	م	ن	و	ه	ی	ط	ظ	ع	غ	ض	غ
۳۴	۳۳	۳۲	۳۹	۳۰	۴۰	۴۲	۴۵	۴۳	۴۴	۴۷	۴۹	۴۸	۵۰	۵۴	[illegible]

کدهای اعداد

۰	۱	۲	۳	۴	۵	٦	۷	۸	۹
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

[illegible]	[illegible]	١٢٥	شوولت	١٥٠	زدیو	٧	وەزنی
١	م.ب / شوورش	١٢٦	ئازاب قەرداغی	١٥١	حەلان	١٧٧	کانی سماقوك
٢	... ب / هیوا	١٢٧	م. خدر	١٥٢	...رایات	١٧٨	سەنگەسەر
١٢	...ید الیمن / رزگار	١٢٨	ابوعائد	١٥٣	لودو	١٧٩	سێ گیل
٢	...الدین / جمال	١٢٩	عزالی	١٥٤	گرد مندیل	١٨٠	دار السلام
١٤	علی عبدالله / جوهر	١٣٠	سیدکاکه	١٥٥	گرده بولك	١٨١	قلعه دزه
	خورشید سیره / زهاد	١٣١	حاجی حاجی	١٥٦	جەنگورد	١٨٢	بێشی
	...ی خلیل / حسن	١٣٢	ابراهیم	١٥٧	دەربند	١٨٣	گەروی عمرانا
	حسو... / رشید		لانگا ورتی	١٥٨	چومان	١٨٤	حسن بگ
	حسو... / قاسم	١٣٣	روعیه	١٥٩	ناوبردان	١٨٥	رولەستو
	...الدین ... / فیصل	١٣٤	ئاژان	١٦٠	گلاله	١٨٦	سیدکان
	... / مولود	١٣٥	جاده	١٦١	سەرپردی گلاله	١٨٧	کلەشین
	... / رجب	١٣٦	ریوه	١٦٢	پردی زەرد	١٨٨	ریانا
	... /	١٣٧	[illegible]	١٦٣	ریزانوك	١٨٩	لونەمشك
	ملا ... /	١٣٨	ریگا	١٦٤	رەشدود	١٩٠	لولان
	... /	١٣٩	...نو	١٦٥	پردی حامیط	١٩١	جاسوسان
	... /	١٤٠	لقاه	١٦٦	قصرك	١٩٢	دیلزیان
	ناصل	١٤١	حادیان	١٦٧	دیزان	١٩٣	رەواندوز
	محمد خالد	١٤٢	بیداوا	١٦٨	[illegible]	١٩٤	گورەتك
	... ثقی	١٤٣	سیلوه	١٦٩	اله یار	١٩٥	زوزك
	...الدین کریم	١٤٤	سیناوه	١٧٠	عمی حەلان	١٩٦	هەندرین
	...	١٤٥	دانه	١٧١	شیخی	١٩٧	الیسان
	...سو بهالی	١٤٦	پادگای خانه	١٧٢	دولی شەهیدان	١٩٨	الراتان
	...	١٤٧	گرده لاجان	١٧٣	پشت ...	١٩٩	ایران
	جوادی	١٤٨	حاجی عمران	١٧٤	قرناقه	٢٠٠	باوەرك
	...اداره	١٤٩	وه لزی	١٧٥	وەرتی	٢٠١	حشه

نوێنی جغره (٢) ١٢ ٢

ا ١٠	ب ١١	پ ١٢	ت ١٣	ث ١٤	ج ١٥	چ ١٦	ح ١٧	خ ١٨	د ١٩	ذ ٢٠	ر ٢١	ز ٢٢	ژ ٢٣	س ٢٤	ش ٢٥	ص ٢٦	ض ٢٧
[illegible] ٤٧	ظ ٤٤	ع ٤٣	غ ٤٢	ف ٤١	ق ٤٠	ک ٣٩	گ ٣٨	ڤ ٣٧	ل ٣٦	م ٣٥	ن ٣٤	و ٣٣	ه ٣٢	ی ٣١	ێ ٣٠	ە ٢٩	ط ٢٨
ۆ ٤٦	ئا ٤٥																

٢٠٢	خۆشەکی	٢٢٧	[illegible]	٢٥٣	[illegible]	٢٧٩	پارتی
٢٠٣	[illegible]	٢٢٨	کلاشینکۆف	٢٥٤	ڕوون	٢٨٠	[illegible]
٢٠٤	گردی پالان	٢٢٩	٥٧ ملم	٢٥٥	سیارە	٢٨١	دوژمن
٢٠٥	[illegible]	٢٣٠	٣ / [illegible]	٢٥٦	وولاغ	٢٨٢	پێشمەرگە
٢٠٦	[illegible]	٢٣١	الغام	٢٥٧	ئەرزاق	٢٨٣	[illegible]
٢٠٧	[illegible]	٢٣٢	گرابیوف	٢٥٨	ژەمان	٢٨٤	[illegible]
٢٠٨	[illegible]	٢٣٣	قناصة	٢٥٩	دکتور	٢٨٥	تۆپخانە
٢٠٩	[illegible]	٢٣٤	سمینوف	٢٦٠	قرارگاه مالك اشتر	٢٨٦	تملیات وتوج
٢١٠	ستر تیز	٢٣٥	ام یوك	٢٦١	قرارگاه	٢٨٧	قوات
٢١١	هاولایان	٢٣٦	جهاز	٢٦٢	لشکر	٢٨٨	قوه
٢١٢	منزگسبور	٢٣٧	نارنجوك دستی	٢٦٣	سوپا	٢٨٩	هێرش
٢١٣	زارگەلی	٢٣٨	ارنجوك انداز	٢٦٤	بسیج	٢٩٠	هێنا
٢١٤	بەتلسلە	٢٣٩	قازفه	٢٦٥	استاندار	٢٩١	ئایا
٢١٥	گرد	٢٤٠	صاروخ	٢٦٦	فرماندار	٢٩٢	ئاگادار
٢١٦	پرد	٢٤١	دەمانچە	٢٦٧	تیپ	٢٩٣	ئیمە
X	مهمات	٢٤٢	آر. پی. جی	٢٦٨	فرمانده	٢٩٤	ئێوە
٢١٧	نیشتەك	٢٤٣	مخزن	٢٦٩	جاش	٢٩٥	ئەوان
٢١٨	توپ	٢٤٤	طیارە	٢٧٠	جیش	٢٩٦	نماز
٢١٩	٨١ ملم	٢٤٥	هلیوکپتر	٢٧١	جیش شعبی	٢٩٧	ئەگەر
٢٢٠	٦٠ ملم	٢٤٦	دباب	٢٧٢	قاسملو	٢٩٨	موقع
٢٢١	١٢٠ ملم	٢٤٧	مدرع	٢٧٣	جلال	٢٩٩	مواقع
٢٢٢	دوشکە	٢٤٨	زەمزەمی ئاو	٢٧٤	کومەلە	٣٠٠	مرتفع
٢٢٣	ب / ١٠	٢٤٩	نیزە	٢٧٥	مشع	٣٠١	شکاون
٢٢٤	رشاش	٢٥٠	گدلوپەل	٢٧٦	پاسوك	٣٠٢	گەڕانەو
٢٢٥	برنو	٢٥١	نان	٢٧٧	حسك	٣٠٣	گیراو
٢٢٦	کالیبر	٢٥٢	نفت	٢٧٨	جود	٣٠٤	یارمەتی

٩٥	٩٠	٨٥	٨٠	٧٥	٧٠	٦٥	٦٠	٥٥	٥٠
٠	١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩

چەند تێبینییەک دەربارەی
هاوکاری جاشەکانی ق م و جاشەکانی عێراق

هەموو کەس ئەزانێ کە هەر لەسەرەتای دەستپێکردنی شۆڕشی حوزەیرانەوە ئەوانەی بوون بە جاشی رژێمی عێراق لەوێوە چەکداری ق م بوون .
گەلە جاشەکانی چەمچەماڵ و پێنجوێن و چوارتا و هەڵەبجە و پشدەر و کۆیە و رانیە و ئەوبەری سیروان و ... خۆشناوەتی لەوان و پەناگاداری و لەسەر داوای ق م بۆ بەرەنگاری لەناوبردنی هێزی پێشمەرگە پێک هاتن . ئەم راستییانە هەم جەماوەری گەل ئەزانێ و هەم دام و دەزگا جاسوسییەکانی عێراق . لەسەر ئەوە جودگرایەکی زۆری لەناو جاشەکانی عێراق دا خستوە . هەر بۆیە هەموو جارێ کە تەنگاو ئەمن بە کونترۆڵ نەسنم ئەمنەوە و یەکسەر ئەمن بە جاش . هەروەکو لەمانگی ئاداری ٨٣ دا کردیان و لەمانگی تەمموزیشدا دەرباریان کردەوە .
..... لە هێرشەکەی ئەمجارەی جاشەکانی جودا ، جاشەکانی عێراق بەتایبەتی ئەوانی پشدەر و مەنگوڕایەتی و داکۆیەتی دەرێغی یان نەکرد لەیارمەتی دانی جاشەکانی جودا بەناردنی (تەقەمەنی ، خواردەمەنی ، دەنگ و باس ، بڵاوکردنەوەی پروپاگەندە ...) تا کار گەیشتە رادەی ئەوەی لە رۆژی ٢٧/٨/١٩٨٣ دا جاشەکانی عەباسی بایزی بالو بۆ خەریک کردنی هێزی پێشمەرگە ، لە جیاتی تێرنەکێوە پەلاماری پێشمەرگەکانی یەکێتی دا لە پشتی نێندزی و لێوژەش جاشەکانی جود کەوتنە پەلامار هێنان .
پەیوەندی دۆستانەی ئەوان زۆر لە سەرۆکی جاشەکانی عێراق و جاشەکانی ئیادە شتێکی شاردراوە نییە . حەسۆ زاڕۆکی لە تێبینی بەشی بایزی ٨٢ دا کە هێشتا لە کونەسنکێ بوە ، باسی هاتنی نێو رانیکی عەباسی بایزاغای جاش ئەکات بۆلای کەناوی . نادر عزیزە و ئاملەمیی خۆی دەریەوە کە هاوکاری ئەوان بکسات ، تاڕوکێی و هێنان وبردنی تا لەمەبنی عەباس و حەسۆدا وە لەرێگەی ئەویشەوە بۆ کورانی بەرزانی بەرێگەی احمد حسن دەرگۆیانی کە ... سەنگەسەرە ، وە لەرێگەی وەستا عوڵای بەنا کە لە بەسەستیە شتێکی شاردراوە نییە هەر بۆیە حەسۆ لە یادداشتەکانی ٨٢/٤/١٨ دا کە ٨ نەفەری خۆی ئیجازە داون لە کونەسنکەوە بگەڕێنەوە عێراق ، وەکو شتێکی ئاسایی ، لەگەڵ نوسینی نامەدا بۆ مەسئولی بنکەی حشع لە رەزگە ، نووسیویەتی نامەم بۆ عەباسی بایزی ئاشووران و حاجی حسنی ماردەوینی نووسی .

[illegible]

(٣٨) دەستنووسی هەموو بەرهەمەکانی زاڕۆکی
یادداشتەکانی ١٣٦٢ [illegible]

هەرگیز حازر نیم بەو دژایەتیە بەرامبەر ریان بوەستم
وە لە حاستی خزمی خۆم بەدەستەوە زەلیلی ئەژمێرم هەموکاتێک
ئەمانەت ئەگرێلایم پاو خزایانیشی لە بەینمانا هەبێت
رائیژن.
دەبێ بمبوری لە شێوەی نامەکەم چونکە وەرگرت
نامەکەی جم نابێتەوە بەسی.
وە ئینشاالله لە نامەی تردا ئەشتەر زۆر ترئەنوسێ
وە ئەگەر دەبی ئاواشت کرابو وا ئاردم وە نامەکەشم
هەر بەو وردیە بو ناردی.
وە دەربارەی پەزعی هۆتان. تکایە بە دریژی ئاگادارم بکەوە
چونکە من ماوەیەکی زۆر ئاگادارت وە زۆر بێ پەروەیشم.
وە دەربارەی عباس کاکەی ناوچم کە مان هەموبان روژشتون
بو بوسف حاجی هەلسەران.

ئێستا داوەکم زوو زوو حواتان ئەپرسێت وە سلاوتان لێدەکات

خۆشەویستان ئاواتمانە
دلسوزت

ئاکو عباس مامند

(٣٩) نامەی ئاکوی جاش بو حسو میرخان

بو / حسو / أ . ب بو ئاگاداری ٨/٤ .
لە/ سکفان حسن
تکا یە ئەم نقطانەی بە هەموو جیهازەکانی ٧٧ قواتەکانی خوتان بدەن تکایە زور هشیار بن . لەسەرلا نقطەی
ئەمش کرد ن بە ناوی چنار ٥٠/ ٧٥ . ٢ ـ مەتین ٥٠ / ٤٨ ٣ ـ هیرش ٦٥ / ٤٧
ـ هیوا ٢٠ / ٥٠ ٥ ـ خابور ٠٠ / ٤٧ .سەهەندار ٤٥ / ٤٠ . لەروژی ٨
دەست پی بکری

پارتی دیموکراتی کوردستان عێراق

[illegible]

(٤٠) نامەی محمد رسوای جاش، برای (عولا سور)

بو / حسو
لە / ١ ٠ ب
$\frac{٤}{٥}$ / ٨ ٠

٠ تکایە لە موقف ئاگاداریان بکەن٠ بەرد موام ٠ وطلام بەپەلە ٠

بو / حسو / م ٠ ب ٠
لە / ١ ٠ ب ٠
٨/٥ ٠

بروسکەتان ٠ من نازانم تواتی ئیوە لە کوێن ٠ ٠ نازانم ئەو جیگایانەی قرار بو روزی ٢/ ٨ تواتی ئیمسە بیگریت جیبەجی بوە یان نە ٠ تا ئیستا موقفی جبهە نەدراوە بە من ٠ سی حزب لەگەل یان ئوخسی دە جبهازی لاسلکی پییان نەکراوە موقفی جبهە بدەن بە من بەلام راستی من متاثرم لە ئیوە وە ملا محمد باشان . لە خلقی تر چونکە پییان نەکرا برەیەك بو من بنوسی کە چی تار کردوە روزی ٢ / ٨ ٠

سەرکەوتنێکی تری هێزی پێشمەرگە ، شکانێکی تری جاشەکانی شۆڕشی چەواشە !

١) پاش ئەوەی جاشەکانی شۆڕشی چەواشە بەسەرکردایەتی لیژنەی باڵای جود لەدیوی ئێرانەوە ، بە یارمەتی و پشتیوانی دەوڵەتی ئێران کەوتنە خۆسازدان و خۆئامادەکردن ، وەبۆ ئەم مەبەستەش جاشەکانی قیادە، هێزەکانی لقی ١ ولقی ٢ وقاطعەکانی هێزی سەرکردایەتیان کۆکردەوە .
وە جاشەکانی سەرکردایەتیە انتهازیەکەی حیزبی شیوعی شەشەکانی لیژنەکانی دهۆک و نەینەوا و هەولێریان کلێرکردەوە .
وەهەروەها حسکع هەریەکە شمق وشێرەکانی خۆیان خڕکردەوە سەرلەنوێ خۆیان تەیارکرد بەچەکی سووک و قورس بۆئەوەی لەگەڵ هێرشە بەربڵاوەکەی ئێراندا بۆ سەر سنوورەکانی ئێران ـ عێراق لە کوردستانەوە ، بەتایبەتی لەناوچەی حاجی ئومەرانەوە ، ئەوانیش هێزەکانی خۆیان بنێرنەوە ناوچەکانی بالەکایەتی ، ئاکۆیەتی ، سەنگوایەتی و یەک مر و لەوێوە پەلاماری مەڵبەندەکانی یەکێتی بدەن .
٢) بەپێی ئەو نەخشەیەی لیژنەی باڵای جاشەکانی جود دایان نابو ، ئەبو هێزەکانیان لەلایەکەوە هێرش بهێننە سەر مەڵبەندی ٣ و داگیری بکا ئینجا هێرش بباتە سەر مەڵبەندی ٤ وداگیری بکا وەلەلایەکی ترەوە هێرش بهێنە سەرم ـ ١ .
٣) جاشەکانی جود ملازم علی وملازم بابەکر و نەجمەدین گرووتی ، مامەندی مسی خطی و احمە کشخە ئەو جاشانەی لەگەڵیان بوون ئەرخان کرابوون بۆ چاوساغی و یارمەتی دانەوەی پیشاندانی هێرش وپەلاماردانی هێزەکانی ئەمارگای حمزە بۆ داگیرکردنی حاجی ئومەران وئازادی ورابیات . . .
٤) هاوزەمان لەگەڵ هێرشەکەی ئێراندا جاشەکانی جود بەش بەسەرپەرشتی راستەوخۆی ئید ریس و مسعود کەوتنە ناردنەوەی هێزەکانی خۆیان بۆ ناوچەکانی سنوور لەم ـ ٣ کەوتنە جێ بەجێ کردنی خەڵفەکانی پیلانەکانیان بۆ داگیرکردنی ناوچەکە و لە راستیشدا یەکێک وەرگرتن لە چوڵایی ناوچەکانی سنوور توانیان هەندێک پێشڕەوی بکەن بۆ دۆڵی بالەکایەتی و ناوەدەشت و دۆڵی شەهیدان و گەڕانەوە بۆ کولاکەکانی پێشتریان لە پشت ئاشان و ترپانە و ناشتولکە ، هەروەها بۆ گوندەکانی کاسکان و ئەنگەزێ ورۆڵێ و لەتولێ لەناوەدەشت و بۆ گوندەکانی خەزێنە و کۆیلە و سەرشێخان و تلات . . . لە دۆڵی بالەکایەتیان .
٥) لە ڕۆژانی ٢٨ ـ ٧/٢٩ دا لیژنەی عەسکەری جاشەکانی شۆڕشی چەواشە کە پێک هاتبو لە نوێنەرانی ٣ لایەنی جود ، بەسەرپەرشتی جاشی نیشتمان فرۆش ئید ریسی بەرزانی لە تەندیل کۆبونەوە بە ئامادەبونی :
أ ـ نوێنەرانی قیادە : محمە سالح ، حەمید افندی ، ملا محمد ، کوێرە ، حەسۆ ، نەجمەدین .
ب ـ نوێنەرانی هەڵپەرستانی لیژنەی مەرکەزی حشع ملازم خدر ، ملازم احمد جەوری ، ملازم احسان کانەبی .
ج ـ نوێنەری حسک حاجی حاجی برایمی شەرخۆر .
لەم کۆبونەوەیەدا رێ ونوێنی جێبەجێکردنی قۆناغی یەکەمی نەخشەی گشتی و جۆری دابەشکردنی هێزەکان و فەرماندەکانیان و ڕۆژی دەستپێکردنی هێرشەکەیان دیاری کردبو .
ئەمانە بەتەمابون لە ڕۆژی ٨/٢ دا قۆناغی یەکەمی پیلانەکەیان جێبەجێ بکەن و هێزێکی دیفاعی لە چیای قەندیلەوە تا سەر جادەی گشتی حافیز ـ سەنگەسەر دابمەزرێنن و هێزێکی پەلامارده ر بنێرنەوە بۆ گرتنی شاخەکانی پیرەکە و دەرپەی وگادەرکە ئەوانی بەسەر گەلی بەدران و زارگەلی و وەرتێ . . . . دا بڕواتا یەکی تر بۆگرتنی هەموو بەری جادەی گشتی حافیز ـ سەنگەسەر .
٦) لەم هێرشەدا جگە لە جاشەکانی جود چەندین پاسدار و سەربازی ئێرانیان لەگەڵ خۆیان هێنابو هەروەها هەوڵی هاوکاری و هاوئاهەنگیان دابو لەگەڵ جاشەکانی عێراق لە پشدەر و ئاکۆیەتی وسەنگوایەتی و بەپێی یاداشتەکانی حەسۆمیرخان و میرخان حاجی میرخان و بەپێی نامەی ایوب سەعید بارگا یەکەسی تایبەتیان بۆ پاسدار و ئەفسەری ئێرانی داناوە و لەگەڵ خۆیان بردویانن بۆ هەندێ شوێنی ستراتیجی بۆ کێشانی نەخشەی ناوچەکە .

٧) هێزەکانی م ـ ٣ هەر زو بە جورئەت و غیرەت و جموجوڵی جاشەکانی جودی زانی و ئەویش خۆی سازدا بۆ بەرهەڵستی پەلامارەکە و بۆ تێکشکاندنی پیلانەکانی دوژمن . لە پێشدا هەندێ هێزی نارد ، ناوچەکانی سەری بێرمکە وتەوەرەی ئێند زێ و لێوژێ و دۆڵی بالمبیان بەڵام هەروەکو لە رونکردنەوەکەی پێشودا باس کرا هێزەکانی جەیشی عێراقی لەبەر پەلاماری جادەی خانەقای دا و سەری مامەروت و پشتی گوجار و دوربانی دەرگەڵەی داگیرکرد و بەوجۆرە ریستی لەپەنی هێزەکانی یەکێتیانەدا کە لە ناوچەکانی ئەبەر ولەوبەری جادەکەدا خەریکی سوسەکردن و جێگیربون و دامەزران بون . وەیستی هێزەکان لەپەلە دابیری و هەر لەوروژانەدا بە توپ و فرۆکەی هالیکۆپتەر بۆردومانی ناوچەکەی کرد و تەنها لەسەرگەڵی نزیکەی ١٧ کەس لە هاوولاتیان و خێزانی پێشمەرگە بریندار کرد ... هەروەها بەپەلە هێزەکانی یەکێتی لەوبەری جادە گەرانەوە بۆکەوەی لەگەڵ سەرجەمی هێزەکانی تری مەڵبەندی ٣ دا یەک بگرنەوە و لەم فرسەتەدا جاشەکانی جود پێشرەوییەکیان کرد و خۆیان گەیاندە لێوژێ و ئێند زێ و دۆڵی بالمبیان . بەتایبەتی دوای ئەوەی هێزەکانی جەیشی عێراقیش ئای دو رۆژ ئەوشوێنانەی گرتبویان بەیان دا .

٨) هێزەکانی ی ن ک سەرلەنوێ کەوتنەوە دانانی نەخشەی پاککردنەوەی ناوچەکە بەچەند قۆناغێک . بۆ جێبەجێ کردنی قۆناغی یەکەم ، ئەو هێزەکانی یەکێتی لەو جەبهە بڵاوەی کە دوژمنی تێدا دامەزرابو چەند پوازێکی پتەو دابکوترێ و چەند شوێنێکی گرنگ بگیرێ بۆیە لە ئێوارەی ١٢/٨ دا هێزەکانی ی ن ک لە ٣ تۆڵەوە لە جادەی گشتی ، خانەقین ـ سەنگەسەر پەرینەوە :

تۆڵی یەکەم ـ بۆ پاککردنەوەی دۆڵی بالمبیان وکشان بەرەو چیای قەندیل .

تۆڵی دوەم ـ لە کەلەکۆ بالمبیانەوە بۆ هەڵکەندنی سەنگەری جاشەکانی جود لە زنجیرە چیای بیبە کە ئەوپانی بەسەر ناودەشت و دۆڵی بالمبیان و دۆڵی خیلاپ دا .

تۆڵی سێیەم ـ بۆ پاککردنەوەی تەورە و لێوژێ و ئێند زێ ...

لەبەرەبەیانی ١٣/٨ دا هێزە تارمانەکانی یەکێتی دوای ئەوەی زەبری گیانی زۆریان لەجاشەکانی جود دا هەر تۆڵێک بەسەرکەوتویی ئەرکەکانی خۆی ئەنجام دا و جاشەکانی شۆڕشی چەواشەی لە دۆڵی بالمبیان راونا و لە زنجیرەی چیای بیبەدا چەند شوێنی ستراتیجی گرنگی گرت و لەناودەشتەوە کۆنترۆلی جادەی لێوژێ وئێند زێی کرد و لەچەند جێگا جێگیر بو و ٣ پوازی پتەوی لەناو جەرگەی هێزەکانی دوژمن دا داکوتا و خۆی قایم کرد و کەوتە دیاتی ئەجابی تاکاتی جێبەجێکردنی قۆناغەکانی تری نەخشەی پاککردنەوەی ناوچەکە .

سەرلەنوێ کۆنەرەکانی عێراق پەلاماری هێزەکانی یەکێتی دا بەتایبەتی لە زنجیرە چیای بیبەو ١١ پێشمەرگەی بریندار کرد ، کە بۆ گوستنەوەی ئەوانە هەندێک لە هێزەکان چەند جێگایەکیان بەردا .

جاشەکانی جود ئەمجارەش سودیان لە هێزی ئاسمانی عێراق وەرگرت و چەند جێگایەکی گرنگیان لە زنجیرە چیای بیبە گرتەوە وەکو کونەکوتر و سەری خوار و چاکی کەولە وپەروێند .....

بۆ جێبەجێکردنی قۆناغی دوەمی نەخشەی پاککردنەوەی ناوچەکە لە جاشەکانی جود . لەبەرەبەیانی ای ئەیلولدا هێزەکانی یەکێتی لەدو تۆڵەوە کەوتنە جوڵان :

تۆڵی یەکەم ـ بە لێ سورانێکی ئێرانە ، هەڵیان کوتایە سەر سەنگەرەکانی دوژمن لە زنجیرە چیای بیبەدا و لە سەعات ٢٠ر٤ دەقیقەی بەیانی دا لە هەڵمەتێکی کت وپڕی هەڵوێیانەدا لەماوەی نزیکەی سەعاتێکدا دوای ئەوەی زەبرێکی گیانی گەورەیان لەدوژمن دا هەمو سەنگەرەکانی زنجیرەی چیای بیبەیان گرتەوە هەمان کەلاکی لێپرسراو وچەکدارەکانی تیادە ، ویاسداریان بێ بەجێ هێشتن و هەمو چەکە قورسەکانیان وە وجبهازی مەرکەزی کە یەکێکیان بەناوی (باران) هی حەمزە دۆڵەمەری فەرماندەی گشتی هێزەکەیان و جبهازێکی تر بەناوی (توفان) هی خالد بانی و چەند ئاربێ جی و دەیان پارچە چەکی سوکیان گرت و پەتەواوی دەست گیرا بەسەر لوتکەکانی چیاکەدا .

تۆڵی دوەم ـ هاوزەمان لەگەڵ هەڵمەتە دلێرانەکەی تۆڵی یەکەمدا بە پانایی ناوچەی ناودەشت لە لای ئێند زە و لێوژێ و لەمناری زێرنە کەوتە هێرشێکی دلێرانە و بەربڵاو وهێزەکانی جودی لە گوندەکانی کوستان و ئێند زە و لەستێرکان و بۆلێ و کاسکان و پشت ئاشان قرناقە وئاشقولکە ... مرکرد وپاش ئەوەی زەبرێکی گیانی زۆریان لێدان بەرەو باشور راویان نان و هەمو جاشەکانی جود لە هەمان ئێوارەدا بە ڕێگای تولوخێزان و بەرێگای گوێی کرمی سوراندا کەوتنە راکردن و دەربازکردنی خۆیان و بریندارەکانیان . پاش ئەوەی دەیان گوری کوژراوی پێزانی پێشویان لە ئێند زە و بۆلێ و پەناگرد ماکاندا . وەچەند بێ لاشەی کوژراویان لە مەیدانی شەردا بەجێ هێشت . بەم جۆرە ، سەرلەنوێ هێرشەکەی جاشەکانی جود تێکشکێندرا بۆ ئەوەی جارێکی تر سود لە کولانەکانیان وەرنەگرن تێک وێکدران بۆ جارێکی تریش بەرەو دیوی ئێران

راونراون، بێ‌ئەوەی یارمەتی و پشتیوانی ئێران ، یاخود هاوکاری و یارمەتی جاشەکانی عێراق یان هاتنی پاسدار و ئەفسەری ئێرانی دادی جاشە خۆبڕیەکانی جود بدا، چونکە ڕێبازی سیاسی جەوت و خائینانەی گرتۆتەبەر و بێ بەشن لە پشتیوانی و یارمەتی وهاریکاری کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان لە هەردو دیو.

٩) جێگەی داخە لەکاتێکدا کە ئەبو کوردستانی ئێران ببێتە قوڵایی ستراتیجی شۆڕشی کوردستانی عێراق، هەر لە سەرەتای دەستپێکردنەوەی شۆڕشی حوزەیرانەوە لە ١٩٧٦ بۆتە بنکەی شۆڕشی جەواشە وهەم لەسەردەمی ساواك و شای گۆڕبەگۆڕدا وهەم لەسەردەمی ساواملو حوکمی ئاخوندەکاندا بۆتە بنکەی لەئیماوان وشوێنی خۆکۆکردنەوە وخۆڕێکخستنەوەی شۆڕشی جەواشە و پیلانگێڕان بۆسەر شۆڕشی کوردستانی عێراق ، بۆیە داوا لە حیزب و ڕێکخراوەکانی کوردستانی ئێران و ئێران وەهەروەها داوا لەجەمــــاوەری گەلەکەمان ئەکەین لەدیوی ئێران کە چیکە ئەهێڵن ئیتانی ئەوان ببێتە مۆڵگای کۆبونەوەی جاشەکانی شۆڕشی جەواشە و شوێنی خۆڕێکخستنەوە و پیلانگێڕان بۆسەر شۆڕشی کوردستانی عێراق.

١٠) ئێمە لەکاتێکدا کە مودەی خۆشی ئەم سەرکەوتنە گەورەیەی هێزی پێشمەرگە بەسەر جاشەکانی جوددا بە جەماوەری گەلەکەمان و حیزب و ڕێکخراو و دۆستەکانی بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلەکەمان ڕائەگەیەنین. لە هەمان کاتدا لەبەردەمی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و هەمو هێزەکانی ناوچەکەدا ، ئامادەیی خومان چەند بارە ئەکەینەوە بۆکۆتایی هێنان بەو شەڕەی کە جاشەکانی جود بە هێزی پێشمەرگە و یەکێتی نیشتمانی ئەفرۆشن بەو مەرجەی :

١ ـ هێزەکانی جود سەربەخۆیی سیاسی خۆیان بسەلمێنن و پەیمان بدەن بیپارێزن.
٢ ـ واز بهێنن لە شەڕفرۆشتن بە شۆڕشی کوردستان لە هەردو دیوی عێراق و ئێران.
٣ ـ لەکوردستانی عێراقدا پێکهێنانی لەشکرێکی چەکداری یەکگرتو بسەلمێنن.
٤ ـ ئازادی کاری سیاسی و حزبی لە سەرانسەری کوردستاندا بۆ هەمو لایەنێك تەئمین بکرێ.

شەهیدەکانی پێشمەرگە

أ ـ لەبەرەبەیانی ١٣/ ٨/ ٨٢ کە هێزەکانی یەکێتی لە ٣ قۆڵەوە کەوتنە ڕێ بۆ داگرتنی ئیوازلەئیــــا و جەرگەی جەبهەی بڵاوی هێزەکانی جوددا سێ شەهیدانمان دا :

قۆڵی یەکەم

حاجی مستەفا
خەڵکی گوندی (لە لەکان).
پێشمەرگە بو لە کەرتی ١ ی ـ تیپی ١١ ی سۆران
لە بنەماڵەی شەهید وسمان بەگی کەرموانییە
لە نیوەڕۆی ١٢/ ٨/ ٨٢ لە کاتی سپی بەردەمی گۆمی کرمەسوران شەهید بو

قۆڵی دوەم

مینە احمد سۆفی
لە ساڵی ١٩٥٥ لەگوندی (سەکران) لەدایك بوە.
لە ٩/ ٣/ ٧٩ بۆتە پێشمەرگە
لەبەر ئازایەتی و بەشداربونی لە چەندین شەڕ ونەبەردا بو بە فەرماندەی مەفرەزە لە کەرتی ١ ی تیپی ٧٤ ی بالەك
لە ١٢/ ٨/ ٨٢ دا لە شاخی خواری شەهید بو
کوڕێکی لەپاش بەجێ ماوە بەناوی (ڕێباس)
خوشکەزای قارەمانی کوردستان شەهید محمود سەیدە وهەڤاڵی تێکۆشەر ڕەحمان سەید مە

قۆڵی سێیەم

١ ـ شوان محمد امین
لە ساڵی ١٩٦١ لە شاری (کۆیە) لە دایك بوە
لەبەر ئازایەتی وبەشداربونی لە چەندین شەڕ ونەبەردا بو بەفەرماندەی مەفرەزە لەکەرتی ٤ ی شەهیــد سەربازی تیپی ٩٣ ی کۆیە
لەبنەماڵەی شەهید سەرباز احمد و شەهید کامەران کاکە ڕەشە
لەبەرەبەیانی ١٢/ ٨/ ٨٢ دا لە شاخی باوەنان لەنێوان لنوزێ ـ بۆکریسکان شەهید بو.

٢ ـ عەزیز فەرحان
لە گوندی (تەمارۆك) ی دەشتی کۆیە لەدایك بووە
پێشمەرگە بو لەکەرتی ٤ ی شەهید سەربازی تیپی ٩٢ ی کۆیە
لەهێرشەکانی ١٢/ ٨/ ٨٣ دا لە شاخی پاوەتان لە نێوان لەنوزێ ـ بۆکرێسکان شەهید بو
٣ ـ عەلی مستەفا
لە سلێمانی لەدایك بووە
لە سەرەتای ١٩٨٢ دا بو بە پێشمەرگە لە کەرتی ٥ ی تیپی ٩٢ ی کۆیە
لەهێرشەکانی ١٢/ ٨/ ٨٣ دا لە شاخی پاوەتان لە نێوان لەنوزێ ـ بۆکرێسکان شەهید بو
٤ ـ عصام الدین عبید ناسراو بە شۆڕش
لە گوندی (مایلە) ی لای سالحی لە دایك بووە
پێشمەرگە بو لە کەرتی ١ ی تیپی ٩٢ ی کۆیە
لەهێرشەکانی ١٢/ ٨/ ٨٣ دا لە شاخی پاوەتان لە نێوان لەنوزێ ـ بۆکرێسکان شەهید بو .
ب ـ لە ماوەی ئەو چەند رۆژەدا کە هێشتا جاشەکانی جوند لە هەندێ شوێنی چیای بەمۆ و ناوەدەشت مابون
چەندین هێرشی نائومێدانەیان کرد بۆ هەڵکەندنی ئەو بوارانەی هێزەکانی پێشمەرگە لەناو جەبهەکـــەی
تیاندا دایان کوتابون ، یەکێك لەو هێرشانە جاشەکانی جوند لەشەوی ١٥/ ٨/ ٨٣ کردیانە ســـەر
زێنۆکی تەویێ و کەلکی دەرێ و سیکانی ، لە دوای شکاندنی هێرشەکەیان ، هێزەکانی یەکێتی لەکاتـــی
راونان و بەدواکەوتنی هێزە شکاوەکەدا دو شەهیدی دا :
١ ـ حاجی کوری کاک احمد ی عوڵا
لە شاری (کەلار) لەدایك بووە
لە ١٩٧٦ بوتە پێشمەرگە
لەبەر ئازایەتی و بەشداربون و سەرکردایەتی دەیان شەڕ و نەبەردی قارەمانانە بو بە فەرماندەی کەرتی
کەلار لە هەرێمی ٢ و پاشان بو بە فەرماندەی کەرتی ٥ لە تیپی ١١ ی سێوان
برای شەهید حەمە رەزا کە لە شکاندنی کەڵکومەکێی جولەرزێ جاشەکانی جوندا لە پایزی ١٩٨١ دا
لە بناری چیای کاروخ شەهید بو ، برای هەڤاڵی تێکۆشەر حەسەن کوێستانی یە
لە ١٦/ ٨ / ٨٣ لە وارەمکە لە شکاندنی هێرشی جاشەکانی جوندا شەهید بو
٢ ـ ابراهیم احمد رسول
لە گوندی (سەرکان) لە دۆڵی بالیسان لەدایك بووە
لە ١٩٧٨ دا بوتە پێشمەرگە
لەبەر ئازایەتی و بەشداربونی لەچەندین نەبەرد و شەڕدا بو بە جێگری فەرماندەی کەرتی ای تیپــــی
٧٤ ی بالەك
لە ١٦/ ٨ / ٨٣ لە وارەمکە لە شکاندنی هێرشی جاشەکانی جوندا شەهید بو
ج ـ لە دوای تەواوبونی پاککردنەوەی زنجیرەی چیای بەمۆ و ناوەدەشت و دەرکردنی جاشەکانی جوندا بۆ لیشوان
لە رۆژی ١ ی ٩ دا هێزەکانی یەکێتی ئەم شەهیدانەی دا
ئاکرێل
تۆڵی بەکم
١ ـ احمد مولود حمد
لەساڵی ١٩٥٢ لە گوندی سەرکان لە دۆڵی بالیسان لەدایك بووە
هەر بەلاوێتی لە شۆڕشی ئەیلولدا بو بە پێشمەرگە و لە پاڵەکایەتی و چەند ساڵێك لەسەر دۆگما بـــو ،
و بەشداری چەندین شەڕی گەورەی وەکو ماخوێزن و هەندێ لە شەڕەکانی پاوزانی کردوە
لەگەڵ دەسپێکردنەوەی شۆڕشی حوزەیراندا بوەوە بە پێشمەرگە و کرا بە فەرماندەی مفرەزە ،لەبــــەر
ئازایەتی و لیهاتویی بو بە فەرماندەی کەرت ،ماوەیەك لە هەرێمی ٢ و ماوەیەك لە هەرێمی ١٤ بــو ،
بەشداری دەیان شەڕ و نەبەردی وەکو شەڕی ولزێ ، کەلکی بالیسان ، شەڕەکانی ٧٨ ی شێخـــان ،
شەڕەکانی خۆشناوەتی و بەشت ئاشانی کردوە و سەرکردایەتی چەندین شەڕ و پەلاماری سەرکەوتوانــــەی
کردوە ، هەروەها بەشداری شەڕەکانی کوێستانی ئێران بوە .
لەبەر ئازایەتی و لێزانی و شارەزایی بو بە فەرماندەی تیپی ٧٨ ی کاروخ
لە ١/ ٩/ ٨٣ دا لە گوندی کۆتەر بریندار بو دوای چەند سەعاتێك گیانی سپارد
دو کور و دو کچی لە پاش بەجێ ماون

٢ ــ ابراهيم احمد ابراهيم ، ناسراو بە (برایمی سوڵی)
لە ساڵی ١٩٦٢ لە گوندی (لێسکاوی) ی دۆڵی باڵەمبیان لە دایك بوە
پێشمەرگە بو لەکەرتی ٢ ی تیپی ٧٨ ی کارێژ
لەچەند بن شەڕ وئەبەردا بەشداری کردوە
لەبەرەبەیانی ١/٩/ ٨٢ دا لە کونەکۆتر شەهید بو
٢ کچ و ١ کوڕی لەپاش بەجێ ماون
٣ ــ عبدالرحمن حمة امين
لەساڵی ١٩٥٥ لەگوندی (شیوەڕەش) ی لای حاجی ئومەران لەدایك بوە
لە ساڵی ١٩٨٢ بۆتە پێشمەرگە بەشداری چەند بن شەڕ وئەبەردی کردوە
پێشمەرگە بو لەکەرتی ١ ی تیپی ٧٨ ی کارێژ
لەبەرەبەیانی ١/ ٩/ ٨٢ دا لە کونەکۆتر شەهید بو .
١ کوڕی لەپاش بەجێ ماوە
٤ ــ أحمد جبور صالح
لە ساڵی ١٩٥٦ لەبەری سەروان لەدایك بوە
لە ١٩٨٢ بۆتە پێشمەرگە لەکەرتی ٣ ی تیپی ٥١ ی گەرمیان
لە بەرەبەیانی ١/ ٩/ ٨٢ دا لەکونەکۆتر شەهید بو

٥ ــ فاروق حمد
لەساڵی ١٩٥٥ لە (دیگەڵە) ی لای کۆیە لە دایك بوە
لە ١٩٧٨ بۆتە پێشمەرگە و بەشداری چەند بن شەڕ وئەبەردی کردوە ولەبەر ئازایەتی و لێ وەشاوەیی بو
بە جێگری فەرماندەی کەرتی ٢ ی تیپی ٩١ ی سەفین
لەبەرەبەیانی ١/ ٩/ ٨٢ دا لە کەلەکی دەرێ بریندار بو پاش چەند سەعاتێك گیانی سپارد
قۆڵی دوەم
١ ــ ناظم محمد سلیمان
لەناوەڕاستی سییەکاندا لە گوندی هەمزاوا ی ناوچەی شوان لەدایك بوە
لە ساڵی ١٩٦٢ لە شۆڕشی ئەیلولدا بو بەپێشمەرگە و پشتێنی لە سەرپەلەوە بۆ بەسەرلق و ئینجـــا
فەرماندەی بەتالیون .
بەتالیۆنەکەی شەهید ناظم یەکێك بو لە بەتالیۆنە گەورە و هەرە چالاکەکانی شۆڕشی ئەیلول بەتایبەتـی
لە نزیك کەرکوك .
بەشداری دەیان ئەبەردی گەورە و سەرکردایەتی دەیان شەڕی گەورەی سەرکەوتوانەی کردوە بەجۆرێـك
کە ڕێزێکی تایبەتی هەبو لەناو هەمو پێشمەرگەکانی شۆڕشی ئەیلولدا .
وە لەکاتی کۆبونەوەی لێپرسراوە عەسکەرییەکانی سنوری کەرکوك و سلێمانی لە پێنجوین لە ڕۆژانـــی
ئاشبەتاڵ دا ، هەڵوێستی جوامێرانەی ئەوتۆی هەبو تا ئێستایە لە مێژوی گەلەکەماندا بەشانازییەوە باس
ئەکرێ .
لە دەستپێکردنەوەی شۆڕشی حوزەیرانەوە هاوکاری یەکێتی و شۆڕشی ئەکرد و چەند بن کەسی لە خـزم و
دۆستەکانی خۆی هان دا بۆ ڕیزی پێشمەرگایەتی
بلال جلال (دلێر) کە ئامۆزای بو لە شەڕی مام ڕەش دا شەهید بو
لە ١٩٨٢ دا سەرلەنوێ هاتەوە ڕیزی پێشمەرگایەتی و لە تیپی ٢١ ی کەرکوك بو بە فەرماندەی کەرت و
لەبەر ئازایەتی و لێ وەشاوەیی بو بەجێگری فەرماندەی تیپی ١١ ی کەرکوك و پاشان بو بە فەرماندەی
تیپی ٢٢ ی سورداش
هەروەکو لە شۆڕشی ئەیلولدا بەشداری یا سەرکردایەتی دەیان شەڕی سەرکەوتوانەی کردوە ، لە شۆڕشی
حوزەیرانیشدا بەشداری چەند بن ئەبەرد و بۆسەی سەرکەوتوانە و سەرکردایەتی چەند بن شەڕی کردوە :
بەشداری شەڕەکانی کوردستانی ئێران بو
لە پاش نیوەڕۆی ١/ ٩/ ٨٢ دا لە پاککردنەوەی ئەستێروکان و بۆڵێ دا شەهید بو .
١٢ منداڵی لەپاش بەجێ ماون

دەسکەوتەکانی پێشمەرگە

أ ـ چەکی قورس و ناوەنجی

١ ـ دۆشکای ١٢،٧ ی ڕووسی	١ دانە و لولەیەکی زیاد
٢ ـ کالیبەر ٥٠	١ دانە و لولەیەکی زیاد
٣ ـ هاوەنی ٨١ ملم	١ دانە لەگەڵ دەیان گوللە
٤ ـ هاوەنی ٦٠ ملم	٢ دانە لەگەڵ دەیان گوللە
٥ ـ تۆپی ٥٧ ملم	١ دانە لەگەڵ دەیان گوللە
٦ ـ ئار پی جی ٧	٦ دانە لەگەڵ چەندین گوللە

ب ـ چەکی ورد
زیاتر لە ٥٠ پارچە کلاشینکۆف، برنەو و ـ ٣
ج ـ ٢ دەزگای بێتەلی بی ئار سی ٧٧ لەگەڵ دەیان پاتری
د ـ دەیان بەڵگە و یادداشت و نامە
هـ ـ ئازوقە و کەلوپەلی تر

زیانەکانی دوژمن

أ ـ لە جاشەکانی ق م
بەگوێرەی ڕاگەیاندنی ڕادیۆکەی خۆیان لە بەرنامەی ئێوارەی ٧/٩ و بەیانی ٨/٩ ، ناوی (٤٦)
کوژراوی خۆیانی خوێندەوە، کە لەناو ئەواندا چەندین فەرماندە و سەرکردەو ... بەرپرساویان تێدا بو
ب ـ لە جاشەکانی حشع
١٨ کوژراو کە چەندین کادر و فەرماندەیان تێدایە
ج ـ لە جاشەکانی حسک
٦ کوژراو کە چەند کادر و لێپرسراویان تێدایە
د ـ دەیان بریندار، سوک و قورسی هەموو لایەنەکان کە یەکێکیان حسز د وتەمری فەرماندەی گشتییان بو
هـ ـ کوژرانی ٢ پاسدار
و ـ گیرانەوەی ٣ ق م و ٢ حشع و ١ حسک بۆ ڕیزی هێزی پێشمەرگە
ز ـ هەڵاتنی دەیان جاشی جود و تەسلیم بوونەوەیان بە جاشەکانی ڕژێمی عێراق

بانگەوازێک لە سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستانەوە

هاونیشتمانیانی بەڕێز

ئەم قۆناغە گرنگەی خەباتی گەلی عێراق دا کە لە هەموو لایەکەوە مەحوڵ و تەقەلای خێرخوازانە ئەدرێت بۆ یەکخستنی حزب و ڕێکخراو و کەسە نیشتمانیەکانی عێراق لە بەرەیەکی یەکگرتودا . لەم کاتەدا کە هەموو چەند ڕۆژێکە ١٩ حزب و ڕێکخراوی عێراقی لەوانە یەکێتی نیشتمانی کوردستان و پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق . بەڵگەنامەیەکی گرنگیان ئیمزا کرد دەربارەی پێکهێنانی بەرەی یەکگرتوو و ڕاوەستاندنی حەملەی ئیعلامی و شەڕ لەگەڵ یەکتردا . لەم کاتەدا کە بنەڕەتیەکانی خەباتی گەلەکەمان لە هەموو لایەنەکان ئەخوازێت ناکۆکی لاوەکی بخەنە لاوە و بەرێگەی گفتوگۆی هێمنانە گیروگرفت و ناکۆکیەکانی بەینی خۆیان چارەسەر کەن . لەم کاتەدا کە لە هەموو کاتێک پێویست ترە پەیوەندی ئاسایی لە بەینی هێزە کوردستانیەکانی سەر ئەرزی عێراقدا بپارێزێت تا لەم کاتەدا هێزێکی پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق بە سەرکردایەتی حەسۆ میرخان بە یارمەتی هێزە چەکدارەکانی ئێران بە پێچەوانەی ئەو بڕیارانەی لە بەڵگەنامەی ڕۆژی ٦/ ٢/ ٨٣ دا دراوە ئەیانەوێ سەر لە نوێ شەڕی ناوخۆ لە کوردستانی عێراق دا هەڵگیرسێننەوە لە ڕۆژی ٨/ ٢/ ٨٣ وە کەوتونەتە پەلاماردانی بارەگاکانی سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان .

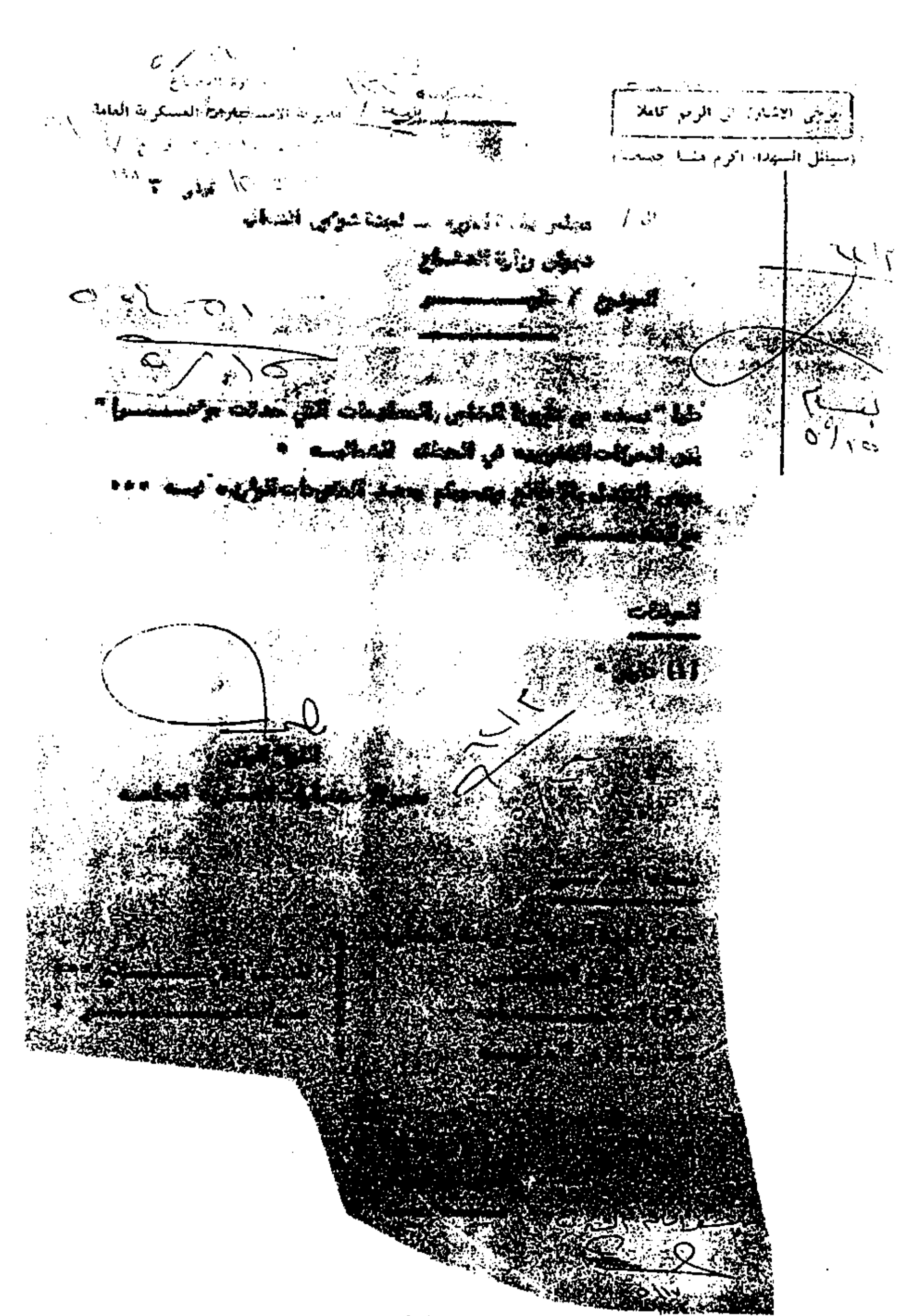
بەم بۆنەیەوە داوا لە هەموو ئەو لایەنانە ئەکەین کە بەڵگەنامەی ڕۆژی ٦/ ٢/ ٨٣ یان ئیمزا کردوە دەربارەی پێکهێنانی بەرەی یەکگرتو . زەخت لە پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق بکەن کە ئیلتیزام بکات بە بەڵێنەکانی خۆیەوە و داوای لێ بکەن کە ناوەڕۆکی بەڵگەنامەکە جێبەجێ بکات . هەروەها داوا ئەکەین لە گەلانی عێراق و هێزە نیشتمانیەکان بەگشتی و لە گەلی کورد و حزب و ڕێکخراوەکانی کوردستان بەتایبەتی کە بۆ تاریخ شایەت بن چ لایەک هەوڵ ئەدات تەبایی و یەکگرتن لە ناو هێز و حزب و ڕێکخراوەکانی کوردستاندا جێگیر بێ و چ لایەک هەوڵ ئەدا شەڕی ناوخۆ سەر لە نوێ لە کوردستاندا هەڵگیرسێنێتەوە .

هەڵبەتە بەگوێرەی هەموو ئەریت و عورف و یاسایەک خۆپاراستن مافی هەموو کەس و لایەنێکە . ئیتر بیتە هۆی هەرچی ئەنجامێک .

سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان
١٠/ ٢/ ١٩٨٣

تێبینی

ئەم بانگەوازە لە ئێوارەی ١٠/ ٢/ ١٩٨٣ دا لە دەنگی شۆڕشی عێراق ەوە خوێنرابوو

مديرية الاستخبارات العسكرية العامة

يرجى الإشارة الى الرقم كاملا

إلى / [illegible] لجنة شؤون الشمال

ديوان وزارة الخارجية

الموضوع / [illegible]

[illegible] التي حدثت [illegible]

[illegible] في المنطقة [illegible] •

[illegible] ...

المرفقات

[illegible]

الاصطدامات بين الحركات التخريبية

١. اسباب الاصطدامات

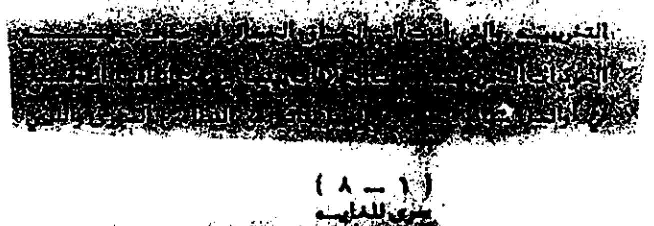
آ. قرر الاتحاد الوطني الكردستاني في آذار الماضي جعل قاطع السليمانية مقفلا لهم واصدروا بيانا طلبوا فيه من مخربي الاطراف الاخرى الانسحاب منه .

ب. بتاريخ ١ نيسان ٨٣ اثناء توجيه المخرب جزاطي كاتب مسؤول لجنة محلية السليمانية مع مجموعة من مخربيه الى قرية جنكيان في قاطع جوارتا اطلق عليهم صاروخ ار بي جي ٧/ من قبل كمين نصبه مخربو الاتحاد الوطني الذين اعتقدوا بانهم من مخربي الحزب الاشتراكي فقتل المومأ اليه مع (١٢) مخرب وطني اسره قامت مجموعة من مخربي (زمرة البارزاني) بامرة جلال علي ركه بنصب كمين لمخربي الاتحاد الوطني وقتلوا (١١) مخرب منهم .

جـ. وفق نهج مخطط من قبل مديريتنا ولغرض زيادة شقة الخلاف بين الاطراف المتنازعة وتطوير مصادماتها فقد نفذت عدة عمليات استخبارية خاصة من قبل مديريتنا وقد حققت النتائج المرجوة منها .

٢. دور مديريتنا في المصادمات

آ. كان لمديريتنا دورا كبيرا في اثارة واستثمار المصادمات بين الاطراف

(١ ـ ٨)

ب. يوم ٢٩ آذار ٨٣ وبتوجيه من مديريتنا نفذ احد مصادرنا عملية قتل المخرب عثمان كاكه كان احد الكوادر السياسية للاتحاد الوطني الكردستاني في قاطع جمجمال وقد روجنا اشاعة بأن مخربوا الحزب الاشتراكي هم الذين نفذوا ذلك .

جـ. في بداية نيسان ٨٣ وجهنا أحد مصادرنا المرحلية (من قياديي زمرة الطالباني في قاطع السليمانية) للتحريض على مخربي زمرة البارزاني في قاطعه بأي صورة ثم العمل على زيادة شدة المصادمات .

د. نفذت خطوطنا الشمالية عملية خاصة ضد مقر المخرب حاجي حاجي ابراهيم عضو (م. س) الحزب الاشتراكي في قرية موجه ـ قاطع كويسنجق وذلك بالساعة ٢١٠٠ يوم ١٦ نيسان ٨٣ ادت الى جرح المخرب المذكور و (٤) آخرين . وتم الترويج في حينه بان العملية مدبرة من قبل مخربي المركز الرابع للاتحاد الوطني الكردستاني فتجدد الصدام بين الطرفين .

هـ. زودنا احد المتعاونين برمانتين يدويتين وكلفناه بضرب مجموعة من المخربين الشيوعيين في قرية ملكان ـ قاطع خليفان بضمنهم آمر الفوج نجم الدين عامر .. يوم ٢٦ نيسان ٨٣ كان المتعاون في القرية بانتظار الفرصة في الوقت الذي كانت فيه مجموعة من الشيوعيين تحاول نصب كمين لمخربي الاتحاد الوطني الكردستاني . تمكن المتعاون [illegible] واحدة عليهم فقتل اثنين منهم وحدثت فوضى [illegible] فتحوا النار على مخربي الاتحاد الوطني ونشبت معركة بين الطرفين .

و. اوعزنا لمصادرنا المتواجدين في صفوف الحركات التخريبيه (بمناصب امري عمات اوكرتات) ببذل كل الجهود للحيلولة دون توقف هذه المصادمات وقد زودوا بنقلهم فيها وتنفيذها بالمعتاد سريا "لهذا الغرض .

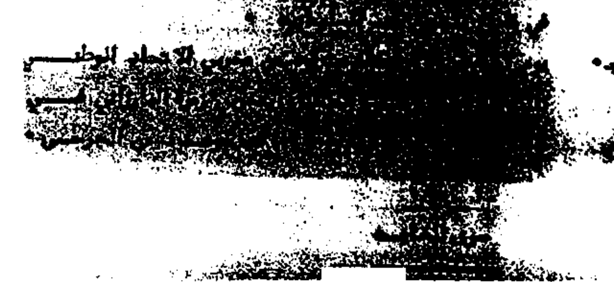
ز. يوم ٣ ايار ٨٢ فتحت مجموعه خاصه ترتبط بمديريتنا النار على عدد من مخربي الحزب الاشتراكي في اطراف ناحية حرير وتم قتل احدهم والاستيلاء على سلاحه وجرح ثلاثة اخرين وقد سلمت جثة القتيل الى بلدية حرير ووجدنا اشاعة لوضع مسؤولية ذلك على مخربي الاتحاد الوطني .

٣. سير الاحداث

آ. بعد مباشرة العدو الايراني بما سمي بعمليات التطهير في كردستان ايران اعتبارا " من ١ اذار الماضي وقيام مخربي زمرة البارزاني بمحاصرة مقر الاتحاد الوطني في ناوزنك انسحب معظم مخربوا الاتحاد الوطني الكردستاني الى داخل الاراضي العراقيه وحذروا مخربي (ح . د . ك) العراقي من دخول قاطع شوباهر في السليمانيه وقد تحشد مخربي الطرفين في هذه المنطقه الحدوديه .

ب. في بداية نيسان ٨٢ وقعت اصطدامات عنيفه بين مخربي الاتحاد الوطني الكردستاني من جهه وبين اطراف جبهة (جود) [illegible] (الحزب الديمقراطي الكردستاني [illegible] الحزب الشيوعي العراقي و[illegible] [illegible] معظم الاصطدامات في [illegible]

جـ. [illegible] مخربي الاتحاد الوطني [illegible]

د. على اثر المصادمات اعلاه وصل الى قاطع شهرزور خلال نيسان ٨٣ بحدود (٤٠٠) مخرب من زمرة البارزاني وحزب خميني لتعزيز موقعهم في القاطع.

هـ. بتاريخ ١٩ ، ٢٠ و ٢١ نيسان ٨٣ قامت زمرة الاتحاد الوطني الكردستاني بشن هجوم كثيف على مقرات زمرة البارزاني وتمكنوا من السيطرة على مقراتهم في قرى (ماميداوه ، جناره ، دريمانه وبادانه) وعلى اثر ذلك انسحب مخربوا (ح . د . ك) العراقي باتجاه الاراضي الايرانيه بعد استلامهم الاوامر من النظام الايراني خوفاً من قيام مخربي الاتحاد الوطني بمحاصرتهم.

و. خسائر المخربين في المصادمات اعلاه (٣٩) قتيل ، (١٦) جريح والقاء القبض على (٨) اخرين.

ز. يوم ١٧ نيسان ٨٣ حدثت مصادمه بين مخربي الاتحاد الوطني من جهه واطراف جبهه (جود) من جهه ثانيه في قريه سلان ـ قاطع پشدر وقد تمكن مخربو الاتحاد الوطني من القبض على (١٢) مخرب من (ح . د . ك) العراقي والحزب الاشتراكي الكردستاني.

ح. بتاريخ ١٩ نيسان حدثت مصادمه بين الاتحاد الوطني من جهه وجبهه (جود) من جهه ثانيه في قرى سوره ، وليسار وسيوسان قتل (٣) من الاتحاد الوطني و (١٢) من الطرف [illegible] مخربو الاتحاد الوطني [illegible]

ط. يوم ٢٥ [illegible] مخربي الاتحاد الوطني [illegible] سالمان [illegible]

ي • يوم ٢ ايار حدثت مصادمه في قرية دمولان في [illegible] بين مخربي الاتحاد الوطني من جهه والحزب الشيوعي من جهة ثانيه • خسائر الشيوعين قتيلان وجرح اخر واسر احدهم المسؤول السياسي لقاطع قسره داغ •• خسائر الاتحاد الوطني جرح اثنان من مخربيــه •

ك • يوم ٢٠ نيسان وصل المخرب نوشيروان مصطفى (سكرتيـــر الاتحاد الوطني الكردستاني) وامرته عدد كبير من المخربين الى منطقة قرناقو بشته شان ومعهم عدد من مسلحي (ح • د • ك) الايراني للهجوم على مقر جبهة (جود) هناك وفي يوم ١ ايار ٨٣ سيطر مخربو الاتحاد الوطني عليها بعد مصادمات قويه واستطاعوا اسر (٢٠٠) مخرب من الحزب الشيوعي بضمنهم عضوا اللجنه المركزيه كريم احمد واحمد باني خيلاني وعدد من النساء والمخربين الجرحى واستولوا على اسلحة [illegible] دوشكا وجهاز لاسلكي كما دمر الشيوعين [illegible] اسلحتهم قبل الانسحاب من مقراتهم •

ل • في يوم ١ ايار وصل الى مقر الاتحاد الوطني في [illegible] ([illegible]) اسير من مخربي الحزب الاشتراكي مع اسلحتهم بعد [illegible] في قاطع بالیسان وكبد مخربو الاتحاد الوطني (٨) قتلى [illegible] واعادة هذه المصادمه عودة الى قاطع قرناقو بشته [illegible] (٢٠٠) مخرب [illegible] من المقرات التابعه للاتحاد الوطنـــي بأمرة المخرب [illegible] ٣٦ [illegible] خاصـــــات [illegible] ٢٤ [illegible] نوشيروان مصطفى •

م • وصل الى [illegible] عن ايران نجم الدين [illegible] (٢٠٠) مخرب [illegible] [illegible] بالمعلومات •

ن • يوم ٤ ايار اذيعت كلمة المكتب [illegible]
فيها سيطرة مقرمي الاتحاد الوطني على [illegible]
الشيوعي والحزب الاشتراكي في بشته شان [illegible]
المكتبين السياسي والعسكري مع محتوياتها [illegible]
الشخصي والاسلحه الثقيله والاعتده •

س• حاول بعض قيادبي الاتحاد الوطني تجنب القتال [illegible]
الشيوعيين في قاطعي قره داغ وبتجويين [illegible]
مع الشيوعيين ومنهم ملا بختيار مسؤول المركز الاول [illegible]
قال (اني سانفذ امر القيادة بضرب الشيوعيين [illegible]
معذب وسابرة كردستان بعد ذلك) •
رد عليه نوشيروان مصطفى بضرورة ابادة الشيوعيين مهما
كلف الامـــر •

خ • وجه كريم احمد عضو اللجنة المركزية للحزب الشيوعي (بعـــد
القبض عليه) نداء بواسطة اذاعة الاتحاد الوطني [illegible]
(ح • د • ك) العراقي والشيوعيين دعاهم فيه الى [illegible]
نزيف الدم واللجوء الى المفاوضات التي ابدى الاتحاد الوطنـــي
استعداداً للدخول فيها •

ف• طرح نوشيروان على كريم احمد فكرة توحيد قوات الاتحاد الوطني
والشيوعيين مع الاحتفاظ بـ[illegible] كل جهه فوافق الاخير عــلى
الفكرة [illegible] القتال لمدة ثلاثـــة
ايام [illegible] الهدام مع الاتحـــاد
الوطني [illegible] ذلك تم اطلاق ســراح
جميع [illegible] •

س• [illegible] الاتحاد الوطني موقــع
[illegible] كريم احمد عــن
[illegible] الطرفيـــن •

سري للغاية

ج. التخطيط مع بعض عناصر حزبي (ح . د . ك) العراقي لتنفيذ عمليات ضد الرصد الايراني وافراد حرس خميني لزعزعة ثقة النظام الايراني بقيادة مسعود البارزاني .

د . اتخاذ الاجراءات التي من شأنها تعزيز موقف (ح . د . ك) الايراني لعدم اعطاء زمرة البارزاني فرصة ايجاد موطىء قدم في القاطع المقابل لمرذشت الا انه خشية التأثير على موقفه سلبا " في المستقبل .

هـ. التحرك على بعض العناصر القياديه التخريبيه لاقناعهم في العودة الى الصف الوطني .

و . الاتصال استخباريا " بقيادة الاتحاد الوطني الكردستاني وتصدير المعلومات لهم عن نوايا العدو الايراني وزمرة (جو د) اتجاههم ودعمهم بالمساعدات المعنويه وفق تخطيط دقيق ومدروس .

ز . القيام بعملية مدروسه ومخطط لها جيدا " لضرب مقر المسؤول الاول لـ (ح د ك) العراقي في مركزه (قاطع زاخو) باستخدام طائرتنا الخاصه وبعض سرايا المغاوير والطائرات السمتيه المسلحه وتفعل التنسيق مع الجانب التركي في ذلك .

سري للغاية